T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DEMOKRASİ, SİYASİ TEMSİL VE KADINLAR: TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan

Melek KAYMAZ MERT

İstanbul, 2021

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DEMOKRASİ, SİYASİ TEMSİL VE KADINLAR: TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan

Melek KAYMAZ MERT

165515002

0000-0001-9027-7780

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ece ÜNSAL

İstanbul, 2021

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum "Demokrasi, Siyasi Temsil ve Kadınlar: Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma" başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. .10/05./2021

Melek KAYMAZ MERT

TEZ ONAYI

Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ***Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora*** öğrencisi ***165515002*** numaralı ***Melek KAYMAZ MERT***'in hazırladığı ***"Demokrasi, Siyasi Temsil ve Kadınlar; Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma"*** konulu DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca 10.05.2021 günü saat 16:00'da Microsoft Teams programı aracılığıyla on-line olarak yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ***KABULÜ***'ne ***OYÇOKLUĞU***'yla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Ze*** Ec* ÜN*** (Danışman) (Beykent Üniversitesi)		
Dr. Öğr. Üyesi Ke*** OL*** (Üye) (Beykent Üniversitesi)		
Prof. Dr. Se*** KA*** (Üye) (Marmara Üniversitesi)		
Doç. Dr. Oz** ÖR*** (Üye) (İstanbul Kent Üniversitesi)		
Dr. Öğr. Üyesi El** ÇA*** KA*** (Üye) (İstanbul Kent Üniversitesi)		

Adı ve Soyadı : Melek KAYMAZ MERT
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ece ÜNSAL
Türü ve Tarihi : Doktora, 2021
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Siyasi Temsil, Kadın Temsili, Türkiye, Hindistan, Yeni Zelanda

ÖZ

DEMOKRASİ, SİYASİ TEMSİL VE KADINLAR: TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Siyasi temsil, yurttaşların oy kullanıp kendilerini yönetecek temsilcileri seçmeleri ile ilgili olarak, günümüz demokrasileri için oldukça önemli bir kavramdır. Kadınların siyasette temsil edilmeleri oldukça yeni bir kavramdır ve günümüzde de hâlen kamusal alanda erkeklerle eşit temsil edilmemektedirler. Bu çalışmanın amacı, kadınların birer yurttaş olarak siyasette eksik temsil edilmeleri meselesini karşılaştırmalı bir bakış açısı ile incelemektir. Çalışmada, kadının siyasi temsil ve katılımının Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda karşılaştırması üzerinden bir değerlendirmesi yapılmış, siyasette kadınların yeterince aktif bir biçimde yer almamalarının, parlamentolarda ve diğer önemli karar alma mekanizmalarında eşit temsil edilmemelerinin nedenlerine ulaşmak hedeflenmiştir. Yeni Zelanda'da Hindistan ve Türkiye ile karşılaştırıldığında parlamento, bakanlıklar ve diğer önemli karar alma mekanizmalarında kadınlar daha yüksek oranda temsil edilmektedirler. Türkiye ve Hindistan'da ise toplumsal ataerki ve siyasetin eril yapısı, kadınları önemli karar alma mekanizmalarının dışına itmektedir. Araştırmaya konu olan üç ülkeden kadın siyasetçilerin katılımı ile gerçekleşmiş alan araştırmasının sonuçlarına göre; özellikle Türkiye ve Hindistan'da kadınlar siyasete atılma sürecinde ciddi zorluklarla karşılaşmakta, bu zorluklar siyasete atıldıktan sonra da devam etmektedir. Siyaseti erkek işi olarak gören anlayış, Türkiye ve Hindistan'da daha baskındır. Yeni Zelanda'da ise kadınlar uzun yıllar siyasetin içerisinde olduklarından, siyasette toplumsal cinsiyet ayrımı daha az açığa çıkmaktadır. Ancak birbirinden oldukça farklı bu üç ülkede, kadınların siyasette yaşadıkları sorunlar benzerdir.

Name and Surname : Melek KAYMAZ MERT
Supervisor : Dr Lecturer Zeynep Ece ÜNSAL
Degree and Date : PhD, 2021
Major : International Relations
Keywords : Political Representation, Women Representation, Turkey, India, New Zealand

ABSTRACT

DEMOCRACY, POLITICAL REPRESENTATION AND WOMEN: A COMPARATIVE STUDY ON TURKEY, INDIA AND NEW ZELAND

Political representation, appertaining to citizen's voting for the representatives that will govern them, is a concept that is really essential for today's democracies. Representation of women in politics has been quite late and they are still not equally represented in the public sphere with men today. The aim of this study is to examine the underrepresentation of women as citizens in politics from a comparative perspective. In the study; political representation and participation of women over the comparison of Turkey, India and New Zealand have been assessed and the reasons why women are less represented in important decision-making mechanisms such as parliaments, ministries etc. Compared with India and Turkey, in New Zealand, a higher proportion of women are represented in parliament, ministries and other important decision-making mechanisms. In Turkey and India; social patriarchy and the masculine nature of politics push women out of important decision-making mechanisms. According to the results of the field study conducted with the participation of women politicians from the three countries subject to the study; women face serious difficulties in the excretion of women in politics in Turkey and India and these difficulties are continuing when they become politicians. The insight which sees the politics as a men's work is more dominant in Turkey and India. In New Zealand; since women have been in politics for many years, a less gender-based understanding has been formed in politics. When these countries, different from each other, are compared, we see that the problems women encounter are similar to each other.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLOLAR LİSTESİ v

ŞEKİLLER LİSTESİ vi

KISALTMALAR vii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1. TEMEL KAVRAMLAR 9

1.1. Demokrasi Kavramı ve Tarihsel Temelleri 9

1.2. Liberal Demokrasi 20

1.3. Doğrudan ve Temsilî Demokrasi 23

1.4 Temsilî Demokrasiye Dönük Eleştiriler: Marksist ve Müzakereci Demokrasi 25

1.5 Temsilî Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye Bir Dönüşüm 29

1.6 Siyasi Temsil Kavramı, Liberal ve Tanımlayıcı Temsil Yaklaşımları 31

1.7 Siyasi Katılım ve Katılımı Etkileyen Faktörler 42

1.8 Bir Demokrasi Paradoksu: Kadının Siyasi Temsili 49

2. LİBERAL, FEMİNİST VE MARKSİST TEORİLERDE KADININ TEMSİLİ 54

2.1 Liberalizmin Tarihsel Arka Planı 55

2.2. Liberal Teoride Kadının Siyasi Temsil Sorunu 60

2.3. Feminizmin Tarihsel Gelişimi 69

2.4 Feminizmin Temel Kavramları 77

2.4.1 Toplumsal Cinsiyet 77

2.4.2 Ataerkillik 81

2.4.3. Kamusal Alan ve Özel Alan Dikotomisi 84

2.5 Farklı Feminist Yaklaşımlar 87
2.5.1 Liberal Feminizm 87
2.5.2 Eleştirel Feminizm 91
2.5.3 Sosyalist Feminizm 94
2.5.4 Radikal Feminizm 97
2.6 Marksizmin Tarihsel Arka Planı 100
2.6.1 Marksist Teoride ve Sosyal Demokrasi Düşüncesinde Kadınlar 104

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA: SİYASİ GEÇMİŞLERİ VE TARİHSEL SÜREÇLERİNDE KADININ KONUMU

1. TÜRKİYE 114
1.1 Siyasi Tarih 119
1.2 Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu 134
1.2.1 Osmanlı Devleti'nde Kadın 134
1.2.2 Cumhuriyet'in Çağdaşlaşma İdeolojisi ve Kadın 142
1.2.3 Çok Partili Dönemde Kadın ve Siyaset 148
1.2.4 Türkiye'de 1980 Sonrasında Kadın: Feminist Uyanış 152
2.HİNDİSTAN 157
2.1 Siyasi Tarih 160
2.2.Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu 170
2.2.1 Hindistan'da Bağımsızlık Öncesi Dönemde Kadının Konumu 170
2.2.2 Hindistan'da Bağımsızlık Sonrası Kadın Haklarının Gelişimi 177
2.2.3 Hindistan'da 1980 sonrası Kadın ve Siyaset 181
3. YENİ ZELANDA 186
3.1 Siyasî Tarih 187
3.2 Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu 193
3.2.1Bağımsızlık Öncesi Yeni Zelanda'da Kadının Konumu 194
3.2.2 Bağımsızlık Sonrası Kadının Konumu 197
3.2.3 Yeni Zelanda'da 1980 Sonrası Kadın ve Siyaset 201

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA'NIN SİYASAL SİSTEMLERİNDE KADIN

1. DEVLET BAŞKANLIKLARI DÜZEYİNDE 206
2.KABİNE VE PARLAMENTO DÜZEYİNDE..... 212
3. YEREL SİYASET DÜZEYİNDE..... 224
4. MEVZUAT VE KURUMLARIN ANALİZİ 233
4.1.Türkiye 233
4.1.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar..... 234
4.1.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Türkiye'nin Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler..... 248
4.2 Hindistan..... 255
4.2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar..... 256
4.2.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Hindistan'ın Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler..... 262
4.3 Yeni Zelanda 265
4.3.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar..... 266
4.3.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Yeni Zelanda'nın Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler..... 271

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 278
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ: NİTELİKSEL ANALİZ..... 279
2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi..... 281
2.2 Araştırmanın Veri Oluşturma Tekniği..... 282
2.3 Araştırmanın Etiği 283
2.4 Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları..... 284

3. BULGULAR 284
3.1 Demografik Özellikler 284
3.2 Siyasete Girerken Etkili Olan Dinamikler 287
3.2.1 Ailelerin ve Çevrenin Rolü 287
3.2.2Liderlerin ve Siyasi Partilerin Rolü 290
3.2.3 Üye Olunan Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü 292
3.2.4. Siyasette Kadın Temsilini Arttırmak ve Ülke Meselelerinde Söz Sahibi Olma Çabası 295
3.3 Bir Kadın Olarak Siyasetçi Olmanın Zorluklarına Dair Değerlendirmeler 303
3.3.1 Siyasetin Eril Yapısı 303
3.3.2 Özel Alanın Gerektirdiği Sorumluluklar 310
3.3.3.Ataerkil Toplum Yapısı 312
3.3.4 Medyanın Etkisi 316
3.3.5 Ekonomik Sorunlar 319
3.4. Kadınların Siyasi Temsil Meselesi 320
3.5. Siyasette Kadın Temsilini Arttırmanın Yollarına Dair Görüşler 325
4.ALAN ARAŞTIRMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ 342
SONUÇ 353
KAYNAKÇA 365
EKLER 395
Ek-1: Ülke Künyesi: Türkiye 395
Ek-2: Ülke Künyesi: Hindistan 396
Ek-3: Ülke Künyesi: Yeni Zelanda 398
Ek 4: Yıllara Göre Kadın Bakanların Oranları 399
Ek-5:Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW)'ne Göre İmzacı Devletlerin Sorumlulukları ve Taahhütleri 403
Ek 6:Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi 417
Ek-7: Hindistan Anayasası'nın Bazı Maddeleri 420
Ek-8: Görüşme Formu 422
Ek-9: Etik Kurul Başvurusu 426

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 Ülkelere Göre Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma Tarihleri.. 146

Tablo 2 Dünyada Kadınlar Tarafından Yönetilen Ülkeler 207

Tablo 3 Türkiye'de Başbakanlık Düzeyinde Kadın Temsili 209

Tablo 4 Hindistan'da Kadın Başbakanların Oranı 210

Tablo 5 Yeni Zelanda'da Kadın Başbakanların Oranı 211

Tablo 6 Türkiye'de Yıllara Göre Kadın ve Erkek Milletvekillerinin Parlamentoda Temsil Edilme Oranları (%)..... 214

Tablo 7 Hindistan'da 1951-2014 Yıllarında Halk Meclisi'nde Kadın Parlamenter Sayısı ve Yüzdesi 219

Tablo 8 Hindistan'da Bakanlıklar Düzeyinde Kadın Temsili 220

Tablo 9 Yeni Zelanda Parlamentosu'nda Kadın ve Erkek Parlamenterlerin Oranı ... 221

Tablo 10 Yeni Zelanda Kadın Bakan Sayıları..... 223

Tablo 11 Türkiye'de Kadın Belediye Başkanı Oranları..... 226

Tablo 12 Hindistan'da Yerel Yönetimlerde Toplam Kadın Temsilci Sayıları ve Oranları 229

Tablo 13 Yeni Zelanda'da Yerel Siyasette Kadın Temsilci Oranları..... 231

Tablo 14 Anayasada Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Adına Yapılan Değişiklikler.... 235

Tablo 15 Ulusal Mevzuatta Kadın Haklarını Koruyan Yasalar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlılıkları..... 240

Tablo 16 Türkiye'nin Taraf Olduğu Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Uluslararası Sözleşmeler 250

Tablo 17 Hindistan'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Korumaya Dair Yasalar..... 257

Tablo 18 Hindistan'ın Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Maddeleri..... 262

Tablo 19 Yeni Zelanda'nın İmzaladığı Uluslararası Antlaşmalar..... 271

Tablo 20 Katılımcıların Demografik Bulguları 285

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Dünya Demokrasi Endeksi Haritası 2019 115

Şekil 2. OECD Ülkeleri Kadına Karşı Şiddet Oranları Sıralaması 118

Şekil 3. Dünya Meclislerinde Kadın Oranları 213

Şekil 4. Türkiye'de Yıllara Göre Kadın ve Erkek Parlamenterlerin Sayıları 215

Şekil 5. 2008-2019 Yıllarında Ülkeler Bazında Yerel Siyasette Kadın Oranı 225

Şekil 6. Dünyada Cinsiyet Kotası Uygulayan Ülkeler 244

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AGİT : Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP : Anavatan Partisi

AP : Adalet Partisi

BJP : Bharatiya Janata Party

CEDAW : Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

DSP : Demokratik Sol Parti

DTP : Demokratik Toplum Partisi

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasılası

HDP : Halkların Demokratik Partisi

HRA : Human Rights Act

ILO : International Labor Organization

IMF : International Money Fund

KSGM : Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

MHP : Milliyetçi Hareket Partisi

OECD : The Organısatıon For Economıc Co-Operatıon And Development

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK **:** Türk Ceza Kanunu

TSK **:** Türk Silahlı Kuvvetleri

TUİK **:** Türkiye İstatistik Kurumu

WEF **:** World Economic Forum

GİRİŞ

Siyasi temsil, günümüzde toplumun kendini yönetecek kişileri seçmesi olarak anlaşılmaktadır. Bir bireyin veya grubun daha geniş bir insan topluluğu adına hareket etmesini sağlayan bir ilişki biçimi olarak da nitelendirilebilen siyasi temsil kavramı, demokratik yönetimlerde seçimler vasıtasıyla gerçekleşir. Yurttaşların yönetime doğrudan müdahalesinin mümkün olmadığı modern demokratik toplumlarda, kendi seçtikleri temsilciler tarafından yönetime dolaylı olarak katılmalarını sağladığı için demokratik temsil her zaman önemini korumuştur. Çağımızın en ideal yönetim şekli olarak kabul gören demokrasinin en önemli ilkesi, tüm yurttaşların siyasi karar ve süreçlerde eşit bir şekilde temsil edilmeleri ve seslerini duyurabilmeleridir. Her yurttaş mutlaka temsil edilmek ve karar alma mekanizmalarına dâhil olmak ister. Ancak yıllar boyunca kadınların olmadığı temsil anlayışı, eşit bir yurttaşlık anlayışı gibi kabul edilmiştir. Antik Çağ'da, kamusal alanda erkekler yönetim konusunda ehil olarak görülürken, kadınların yeri daha sıradan bir kurum olarak görülen, kendi haneleri olarak kabul edilmiştir. Bu ayrım, sözleşmeci düşünürlerin kamusal alan/özel alan tanımlaması ile daha belirgin hâle gelmiştir. Siyasi alanda ve karar alma mekanizmalarında kadınlar yokmuş gibi davranılan bu süreç, on dokuzuncu yüzyılda kadınların seslerini duyurmaya başlamalarına kadar devam etmiştir. Bunun en önemli sebebi, erkek egemenliğine dayanan ekonomik ve toplumsal yapı olmuştur. Bu yapı, toplumlarda eril bir siyasi kültür geleneğine sebep olmuştur. Yıllardır süregelen kamusal-özel alan ayrımını yapan cinsiyetçi ve önyargılı yaklaşım; kadınların siyasal alanda ve önemli karar alma mekanizmalarında eksik temsiline neden olurken, temsilci olarak seçilen kadınların da faaliyetlerini güçleştirmiştir. Günümüzde de bu sorun devam etmekte, kamusal alanda ve önemli karar alma mekanizmalarında kadınlar sayıca daha az temsil edilmekte ve erkekler kadar aktif bir katılım göstermemektedirler.

Bu çalışmanın temel amacı, kadınların siyasetteki temsil sorununu karşılaştırmalı bir bakış açısı ile incelemektir. Karşılaştırmalı yöntem, olguların ayrıntılı bir biçimde betimlenerek, farklı ve benzer yönlerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Karşılaştırmalı siyaset yönteminde betimleyici ve nedensel çıkarımlar yapmak oldukça önemlidir; çünkü bir seferde anlaşılamayan

karmaşık siyasi olgular, elde edilen veriler sayesinde genel bir resim elde etmeye yarar. Bu çalışma ayrıca bir vaka analizidir. Vaka analizi yöntemi, çoklu veri toplama vasıtasıyla sorunun her yönüyle derinlemesine incelenmesini sağlayan bir yaklaşımdır. Çalışmada; kadının siyasi temsil ve katılımının Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda karşılaştırması üzerinden bir değerlendirmesini yaparak, kamusal alanda kadınların yeterince aktif bir biçimde yer almamalarının, parlamentolarda ve ülkelerin diğer önemli karar alma mekanizmalarında erkekler kadar aktif olmamalarının nedenlerine ulaşmak hedeflenmektedir.

Türkiye ve Hindistan, gelecek projeksiyonunda 21. yüzyılda dünyanın en önemli ekonomik ve siyasi güçleri arasında yer alacak olan gelişmekte olan ülkelerdendir. Hindistan, büyük nüfusuna rağmen demokrasisinin kesintiye uğramadığı bir ülke olarak anılmaktadır. Ancak her iki ülkede de kadınların kamusal alanda temsil oranları oldukça düşüktür. Bu bağlamda; bu iki ülke ile kadının kamusal alanda temsilinin daha iyi olduğu bir ülke olan Yeni Zelanda karşılaştırılmış, bu ülkelerde kadınların kamusal alanda temsili konusunda ne gibi çalışmalar yapılması gerektiği araştırılmıştır. Yeni Zelanda'nın bu ülkelerden hangi açılardan farklı veya benzer olduğu ve bu farkların ve benzerliklerin Yeni Zelanda'nın kadın temsili ve hakları konusunda ileri bir noktada olmasına nasıl katkı sağladığını ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yeni Zelanda; yüksek kadın temsili ve kadınların önemli karar alma mekanizmalarında etkin bir şekilde yer almalarının yanında, ülkede cinsiyet eşitliğine verilen önemden dolayı model bir ülke olarak seçilmiştir. Bugün Yeni Zelanda dünyanın cinsiyet eşitliği konusunda en iyi ülkeleri arasında yer almaktadır. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve birer yurttaş olarak kadınların sorunları üzerine akademik çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır. Ancak Türkiye'yi bu açıdan farklı ülkelerle karşılaştırarak, meselenin benzer ve farklı yönlerini ortaya koyan çalışmalar çok yaygın değildir. Özellikle, Hindistan ve Yeni Zelanda gibi Türkiye'den oldukça farklı ülkelerde kadınların siyasette karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve bu ülkelerdeki kadın siyasetçilerin meseleye bakış açılarını yansıtmak farklı bir çalışma olacaktır. Araştırmanın önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın konusu ve kapsamı Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da kadınların devlet başkanlıklarında, kabinelerde, parlamentolarda ve yerel siyasetteki temsil oranlarının ve biçimlerinin karşılaştırılmasının yanı sıra, her üç ülkede bu yıllara ait toplumsal cinsiyete duyarlı mevzuatın incelenmesidir. Kadınların siyasetteki eksik temsili ve siyasete katılım oranının düşüklüğü, demokrasinin uygulanması konusunda sorunlara yol açmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin artması, ülkelerdeki demokrasi kültürünün gelişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması ancak eşit bir siyaset anlayışının gelişmesi ile mümkün olacaktır. Hükûmetlerin bu konuda kadınlar lehine yapacağı çalışmalar ve uygulayacağı politikalar oldukça önem arz etmektedir. Bu nedenle ele alınan üç ülkedeki kadınlara siyasetteki pozitif ayrımcılık, cinsiyet kotası uygulamaları ve benzeri teşvik kanunları detaylı bir biçimde ortaya konacaktır.

Bu çalışmada ana soru şudur: Siyasette kadınların temsil edilmesinde hangi faktörler daha etkilidir? Bu soru beraberinde araştırmaya konu olan ülkelerde kadınları temsilin niteliklerinin neler olduğunu, kadınların siyasi temsilini olumlu yönde etkileyen bir mevzuatın olup olmadığını, bu yasaların kadınların siyasette aktif bir şekilde yer almaları için yeterli olup olmadığı gibi sorunsalları beraberinde getirmiştir. Bu araştırmada şu hipotezler test edilmiştir: Siyasette kadın temsili konusunda niceliksel olarak Yeni Zelanda, Türkiye ve Hindistan'dan daha iyi konumdadır. Türkiye ve Hindistan'da siyasette kadın temsilinin daha iyi durumda olması konusunda çeşitli problemler bulunmaktadır. Türkiye ve Hindistan için en önemli sorunlar, eril siyasi kültür ve ataerkil toplum yapısı olarak ortaya çıkmaktadır. Demokratik gelişim süreci ilerledikçe, her iki ülkede de kadınların siyasi temsil oranları da artmaktadır.

Bu çalışmada, birer yurttaş olarak kadınların siyasi temsil meselelerinin teorik çerçevesi ve tarihsel süreçleri incelenirken, daha önce bu alanda yapılan akademik çalışmalardan bilgilerin kullanılması amacıyla literatür taraması yöntemi kullanılmış, birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Araştırmaya konu olan üç ülkede parlamentolar, bakanlıklar ve yerel siyasette somut ve niceliksel verileri ortaya koyabilmek için istatistiki veriler temel alınmıştır. Ayrıca, çalışmanın ikinci

bölümünde, çeşitli ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliği verilerine ve kadın liderler ile ilgili haberlere ulaşmak için ilgili medya haberleri taranmıştır. Araştırmada kullanılan temel yöntem, karşılaştırmalı vaka analizi (case study) yöntemi olmuştur. Bu yöntem olgu ve vakaları birbiri ile karşılaştırmak, olanları anlamlandırmak için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Nitel bir araştırma yöntemi olan karşılaştırmalı yöntem, ele alınan üç ülke açısından kadının siyasi temsili konusunda benzer ve farklı yönleri ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Ayrıca; Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda gibi birbirinden farklı demokratik kültürleri ve gelişmişlik düzeyleri olan üç ülke karşılaştırıldığı için yöntem olarak, karşılaştırmalı siyasetin önemli bir parçası olan "Olabildiğince Farklı Sistemler Tasarımı" kullanılmıştır. Bu tasarıma göre; birbirinden oldukça farklı vakalar incelenmekte ve benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Araştırmada Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da kadınların siyasi temsil oranının cinsiyet kotaları gibi yapısal çözümlerin yanı sıra cinsiyet eşitliği temelli mevzuatlar sayesinde arttığı gözlenmiştir. Yapısal bir çözüm olan cinsiyet kotaları kadınların siyasi temsilini teşvik etmektedir ve oldukça önemlidirler çünkü cinsiyet kotası önemli siyasi mekanizmalarda her iki cinsin de belirli oranda temsil edilmesini zorunlu tutan önemli adımlardan biridir. Hindistan'da genel ve yerel siyasette var olan cinsiyet kotası sayesinde, kadınların temsil ve katılım oranında artış gözlenmiştir. Türkiye'de de cinsiyet kotasının olduğu siyasi partilerde kadınların temsil oranı diğerlerinden daha yüksektir. Her üç ülkede de yasal mevzuatın cinsiyet eşitliğine duyarlı hâle getirildiği ve uluslararası sözleşmelere imza atıldığı yıllarda kadınlar kamusal alanda daha görünür hâle gelmişlerdir ve kadınların siyasi temsilinde matematiksel olarak artış olduğu gözlenmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle siyasi temsil ve siyasi katılım olgusunun bir toplumda gerçekleşmesi için vazgeçilmez olan demokrasi kavramı ve kavramın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler ayrıntıları ile ele alınmıştır. Liberal ve temsili demokrasi gibi geleneksel demokrasi biçimleri ortaya konulduktan sonra, küreselleşme ile ortaya çıkmış, kadınların ve kamusal alanda daha az temsil edilen birçok grubun siyasi katılımının önemini vurgulayan ve demokrasiye farklı açılardan bakan müzakereci demokrasi kuramı gibi bazı çağdaş demokrasi kuramları incelenmiştir. Daha sonra, kamusal

alanda ve gündelik hayatta kullanılan temsil kavramının etimolojik kökenleri üzerinde durularak Eski Yunan'dan günümüze, kavramın uğradığı dönüşümler, tarihsel süreç ile birlikte ele alınmıştır. Siyaset arenasında temsil kavramının gelişimi, farklı teorisyenlerin kavrama yaklaşımları ile birlikte karşılaştırmalı olarak ele alındıktan sonra, farklı siyasi temsil modelleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda ele alınan siyasi temsil modellerinden olan tanımlayıcı temsil modeli, bu araştırmanın dayandığı modeldir. Tanımlayıcı temsil modeli, bir grubu veya kesimi ancak o gruptan gelen insanların iyi temsil edebileceği düşüncesine dayanan temsil modelidir ve çalışma da bu yönde şekillenmiştir. Bu bölümde incelenmiş olan diğer bir konu ise siyasi katılımdır. Siyasi temsil ve katılım birbiri ile yakından ilişkili iki kavramdır. Siyasete katılımın yüksek olduğu toplumlarda, siyasi temsil oranı da yüksek olacaktır. Bu nedenle; siyasi katılım kavramının farklı tanımları, temsil kavramı ile olan ilişkisi vurgulanmış, bir toplumda siyasi katılımı belirleyen faktörler ortaya konmuştur. Bütün bu önemli kavramlara açıklık getirildikten sonra, çalışmanın ana sorunsalı olan kadınların demokrasi ve yurttaşlık açısından siyasi temsil sorunu, tarihsel perspektiften ele alınmıştır. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan farklı vatandaşlık anlayışları, özellikle 19.yüzyılda gelişen özgürlük ve insan hakları düşünceleri içerisinde, kamusal alanda her türlü yasal hakka sahip olan sivil vatandaş tanımlamasını getirmiştir. Ancak, kadınlar bu tanımlamanın içine kabul edilmemiş, modern sivil yurttaş kategorisine girememişlerdir. Kadınların eşit birer yurttaş olarak kabul görülme çabaları hâlen devam etmektedir.

Bu bölümde, kavramsal çerçeve sunulduktan sonra, kadının siyasi temsil meselesine ve toplumdaki yerine dönük liberalizm, feminizm ve Marksizm gibi önemli teorilerin yaklaşımları irdelenmiştir. Bu araştırma, teorik olarak liberal feminizmi temel almaktadır çünkü çalışma parlamentolar, devlet başkanlıkları ve mevzuatlarda kadınların konumunu araştırarak, liberal feminizmin yasal eşitliğin, toplumsal eşitliğin temelini oluşturduğu görüşünü desteklemektedir. Liberalizmin temelinde bireysellik vardır. Cinsiyeti, ırkı, dini ve dili ne olursa olsun bütün yurttaşlar eşit muamele görmelidir. Bireyleri diğerlerinden farklı kılan şey, onların cinsiyeti değil, yetenekleri ve kişisel değerleri olmalıdır. Bu yüzden, liberal görüş, cinsiyet ayrımına oldukça karşıdır. Liberaller, kadınları siyasete katılmaktan alıkoyan ve iş yaşamına dâhil

olmayı engelleyen bütün faktörleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde kadınlara, erkeklerle eşit fırsatlar sunarak, ortak faydaya ve adalete hizmet edilir. Bu bölümde "feminizmde dalgalar" olarak adlandırılan süreçlerde, kadınların eşit birer yurttaş olabilmek için verdikleri mücadeleler ele alınmış ve ayrıca feminizmi anlamak için gerekli olan temel kavramlar olan toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve kamusal-özel alan gibi kavramlara açıklık getirilmiştir.

İkinci bölümde, literatür taraması yöntemiyle; her üç ülkenin siyasi geçmişi ve sistemleri incelenmiş, kadının siyasi konumunun tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşümler ifade edilmiştir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi, her üç ülkede çok farklı zaman dilimleri içinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de kadınlar, seçme ve seçilme haklarını Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşma çabaları içerisinde yaptığı çalışmalar neticesinde, 1934 yılında yapılan yeni yasal düzenlemelerle kazanmışlardır. İmparatorluk ve monarşi geçmişi olan bir ülke için bu oldukça önemli bir devrimdir. Hindistan ise; 1945 yılına kadar bir İngiliz sömürge devleti olarak varlığını sürdürmüş, bu tarihte Mahatma Gandi liderliğinde bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlığını kazandıktan ilk 5 yıl içerisinde de bağımsızlığın ve çağdaşlaşmanın bir gereği olarak, 1950 yılında kadınlara bu hakkı tanımıştır. Yeni Zelanda'da ise durum oldukça farklıdır. Yeni Zelanda dünya ülkeleri arasında tarihte ilk kez 1893 yılında kadınlara bu hakkı tanımıştır. Dolayısı ile kadınların siyasetteki varlığı oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Parlamentoların kuruluş tarihlerine bakıldığında ise yine en köklü geçmişi olan ülke Yeni Zelanda'dır. Yeni Zelanda parlamentosu 1854, TBMM 1923, Hindistan Parlamentosu ise 1950 yılında kurulmuştur. Bu bölümde, bu üç ülkede parlamentolar kurulduktan sonra, kadınların ne oranda temsil edildikleri sorusunun yanıtı aranmıştır. Bakanlıklar ve yerel siyaset düzeyinde üç ülke karşılaştırıldığında, Yeni Zelanda'da bütün önemli karar alma mekanizmalarında kadınların oranlarının diğer iki ülkeden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Üçüncü bölümde ise; bu üç ülkede Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da, devlet başkanlıkları, kabine ve parlamentolar, yerel yönetimler ve mevzuatlarda

kadınların temsil oranları incelenmiştir. Bu bağlamda, Yeni Zelanda'da, devlet başkanlığı gibi önemli karar alma mekanizmalarında, Türkiye ve Hindistan'a nazaran kadınların temsil oranının daha yüksek olduğu aşikârdır. Bu durum, kabine ve parlamentolarda da aynı şekilde seyretmektedir. Yerel yönetimler söz konusu olduğunda, Hindistan'da kadınların temsil oranının parlamentolara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Türkiye'de ise; yerel yönetimlerde kadınlar TBMM'deki temsil oranlarından daha düşüktür ve yerel yönetimlere kadınlar daha az katılım göstermektedirler. Mevzuatlar incelendiğinde ise her üç ülkede toplumsal cinsiyete duyarlı ulusal yasaların yanında, hayatın her alanında cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışan uluslararası anlaşmaları taahhüt ettikleri görülmüştür. Ancak uygulama konusunda problemler yaşanmaktadır.

Dördüncü ve son bölümde, her üç ülkede siyasette aktif bir şekilde yer alan kadınlarla görüşmeleri içeren nitel bir araştırmaya yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış bir görüşme forumunun katılımcılara çevrim içi olarak uygulanmasıyla gerçekleştirilmiş bu araştırma, nitel bir alan araştırmasıdır. Amaç, bu üç ülkede kadınların siyasi temsil meselesini araştırmak ve bu konuda ortaya konabilecek çözümlere ulaşmak olmuştur. Araştırmada birbirinden oldukça farklı üç ülkeden kamusal alanda söz sahibi olan kadınların siyasi deneyimlerinden faydalanılmış, ana sorunsala olan bakış açıları ve bu soruna yönelik çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, siyasette aktif bir şekilde yer alan kadınların karşılaştıkları sorunlara ve kendi kişisel deneyimlerine yer vermek oldukça önemlidir. Dünyada siyasetin eril yapısı, sorunların da erkek deneyimlerine ve düşüncelerine dayanılarak çözülmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple, kadınların siyasetteki deneyimlerinden ve kişisel düşüncelerinden faydalanmak, eril olmayan bilgiye ulaşmak açısından önem arz eder. Siyasetin eril yapısı ve hayatın her alanındaki toplumsal cinsiyet ayrımı, sıklıkla dile getirilen bir sorundur. Bu anlamda, siyasete katılma şansı elde eden kadınların yaşadıkları sorunları dile getirmek, kadınların bizzat yaşadıkları sorunları kendilerinden öğrenmek, bu sorunun çözülmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca bu alan araştırması, Türkiye ile farklı ülkelerin kadınların siyasi temsili açısından karşılaştırıldığı oldukça orijinal bir çalışmadır. Türkiye'de önemli karar alma mekanizmalarında kadınların temsil oranını araştıran nicel araştırmaların yanında,

özellikle yerel siyasette yer alan kadınların deneyimlerinin yansıtıldığı nitel araştırmalar oldukça yaygındır. Ancak Türkiye ile Hindistan ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin karşılaştırıldığı bir çalışma, literatürde mevcut değildir. Bu çalışmanın özgünlüğü bu bağlamda ortaya çıkmaktadır.

Bu alan araştırmasına Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'dan kadın parlamento üyeleri, partilerin kadın kollarında yer alan kadınlar ve siyasette kadınları güçlendirme amacıyla çalışan sivil toplum örgütlerine üye toplam 39 kadın katılmıştır. Kendilerine öncelikle siyasete girmelerinde etkili olan dinamikler sorulmuş, verilen cevaplar ışığında elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Kadınların her üç ülkede de siyasete girmelerinde ailelerin ve rol model siyasetçilerin rolünün büyük olduğu anlaşılmıştır. Ardından siyasete girdikten sonra, birer kadın siyasetçi olarak ne gibi zorluklarla karşılaştıkları sorulmuştur. Bu bağlamda, ataerkil toplum ve eril siyaset yapısının, kadınları önemli karar alma mekanizmalarından dışladığını dile getiren katılımcılar, özel alandaki sorumluluklarının ağırlığının da bu konuda etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Çalışmanın ana sorunsalı olan kadının siyasette temsil meselesinin nasıl çözümlenebileceği sorulduğunda, katılımcılar oldukça geniş bir çerçeve çizmişlerdir. Bu bağlamda, kadınlara siyasette pozitif ayrımcılık tanıyan kotalar ve fermuar sistemleri yapısal birer etken olarak gösterilirken, toplumlardaki eril bakış açılarının da toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir medya, kız çocuklarını küçük yaştan özgüvenli yetiştiren bir eğitim sistemi ile değişebileceği ifade edilmiştir. Araştırmaya her üç ülkeden katılan kadınların yaşadıkları bazı sorunların benzer olduğu sonucunun yanında, benimsedikleri feminist değerler ve kullandıkları feminist dilin benzerliği de oldukça göze çarpmaktadır. Kadınların çoğunun örgütlü kadın hareketlerinin içinden gelmeleri de araştırmanın dikkat çeken özelliklerinden biri olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmanın ilk bölümü olan bu bölümde, öncelikle siyasi temsil ve siyasi katılım olgusunun bir toplumda gerçekleşmesi için vazgeçilmez olan demokrasi kavramı ve kavramın tarihsel gelişimi ayrıntıları ile ele alınacaktır. Liberal ve temsilî demokrasi gibi geleneksel demokrasi biçimleri ortaya konulduktan sonra, küreselleşme ile ortaya çıkmış bazı yeni demokrasi kuramları incelenecektir. Kamusal alanda ve gündelik hayatta kullanılan temsil kavramının etimolojik kökenleri üzerinde durularak, Eski Yunan'dan günümüze kavramın uğradığı dönüşümler, tarihsel süreç ile birlikte açıklanacaktır. Siyaset arenasında temsil kavramının gelişimi, farklı teorisyenlerin kavrama yaklaşımları ile birlikte karşılaştırmalı olarak ele alınarak, siyasi temsil modelleri üzerinde durulacaktır. Siyasi temsil ve temsil modellerine açıklık getirdikten sonra, incelenecek olan diğer bir konu siyasi katılımdır. Siyasi katılım kavramının farklı tanımları, temsil kavramı ile olan ilişkisi vurgulanacak, toplumun siyasi katılımını belirleyen faktörler ortaya konacaktır. Bütün önemli kavramlara açıklık getirildikten sonra, temel mesele olan kadınların demokrasi ve yurttaşlık açısından siyasi temsil sorunu, tarihsel perspektiften ele alınacaktır. Kavramsal çerçeveden sonra, kadının siyasi temsil meselesine ve toplumdaki yerine dönük liberalizm, feminizm ve Marksizm gibi önemli teorilerin yaklaşımları irdelenerek, meselenin teorik çerçevesi ortaya konulacaktır.

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Demokrasi Kavramı ve Tarihsel Temelleri

Demokrasi, modern siyasetin belki de en karmaşık ve anlaşılması en zor temel kavramlarından biridir. Bunun bir nedeni; demokrasi kavram ve pratiğinin, zaman içerisinde toplumsal ve düşünsel değişimlerle birlikte, çok bileşenli bir hâl almış olmasıdır. Demokrasiyle ilgili pek çok farklı tanım mevcuttur ve bundan dolayı demokrasi kavramı karışık bir hâl alabilmektedir. Demokrasi, bugün birbirinden farklı görüşlerin gerekçesi olarak görülür. Bunun nedeni ise; tanımlandığı çağın sosyal,

hukuksal ve siyasal yapısıdır. Bugün birçok devlet demokratik olduğunu ifade etmektedir. Ancak; demokrasi bazı devletlerde iktidar mücadelelerinin bir aracı hâline getirilerek, suistimal edilmektedir. Demokrasi kisvesi altında yapılan bazı uygulamalar, dünyada oldukça yaygındır.

Demokrasi; halkın iktidarı, halkın egemenliği anlamına gelir. Ancak Giovanni Sartori, halk kavramının muğlaklığı yüzünden, 'Demokrasi halk iktidarıdır' yargısından kesin ve faydalı sonuçlar çıkarmanın zor olduğunu belirtmektedir. Bunun en önemli nedeni, gelişen toplumlarda halkın somut bir kavram olmaktan çıkıp, herkesi ifade eden soyut bir kavram hâline gelmesidir[1]. Politik toplum büyüdükçe, somut bir topluluğu, halk kavramıyla gösterme olanağı azalmakta ve bu kavram daha çok hukuki bir varsayımı veya soyut bir kavramı nitelemektedir. Christhopher Hollins, demokrasiyi şu şekilde tanımlar: "Moskova'da başka, Roma'da başka, Sudan'da ise; bambaşka bir şey"[2]. Ahmet Taner Kışlalı, demokrasiyi; "azınlıkların haklarının gözetildiği, özgürlükçü bir yönetim şekli" olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifade ile demokrasi, halkın kolektif olarak karar verebildiği, denetim sahibi olduğu ve bu denetimini eşit bir şekilde kullanabildiği bir sistemdir. Ancak halkın bütün üyelerinin karar mekanizmalarını katılmadığı, eşit haklara sahip olmadığı ve denetim hakkını elinde bulundurmadığı bir yönetim, demokratik değildir. Demokratik bir yönetim için en önemli şartlardan biri yurttaşların siyasal anlamda eşitliği kuralıdır. Yurttaşların siyasal anlamda eşitliği ise; siyasal kararların birlikte alınması, cinsiyet, etnisite gibi birtakım farklılıkların karar alma sürecine katılma, bu süreci denetleme, fikirlerini dile getirmeye engel olmadığı, herhangi bir eşitsizliğin var olmadığı bir durumdur[3]. Halkın iktidarı anlamına gelen demokrasi kavramı, farklı teorisyenler ve düşünürler tarafından farklı biçimde tanımlanmıştır. Demokrasinin algılanış biçimi, toplumların yapılarına ve tarihsel süreç içerisinde gelmiş oldukları noktaya göre değişmektedir. Bu bağlamda, öncelikle demokrasi kavramının doğduğu yer olarak bilinen Eski Yunan'daki

[1] Manfred G. Schmidt, Demokrasi Kuramlarına Giriş, M. Emin Köktaş (Çev.), Ankara: Vadi Yayınları, Ankara, 2011, s. 13.
[2] Sabri Sayarı ve Bilgin Dikici, Karşılaştırılmalı Siyaset: Temel Konular ve Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s.56.
[3] Ahmet Taner Kışlalı, Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 238.

demokrasi anlayışını ve daha sonra kavramın geçirdiği tarihsel süreci irdelemek gerekir.

Demokrasi sözcüğü etimolojik olarak Yunanca 'da "halk kitlesi" anlamına gelen "demos" kelimesi ile "egemenlik" anlamına gelen "kratein" kelimelerinden doğmuştur [4]. Eski Yunanlılar, M.Ö 500-300 yılları arasında sayıları 100'ü bulan ve en önemlisi Atina olan 'polis' olarak adlandırdıkları şehirlerde uyguladıkları yönetim pratiklerini "Demokratia" olarak kavramsallaştırmışlardır[5]. Sartori'ye göre; "Demokratia" terimi ilk kullanıldığında, söz konusu olan halk, bir Yunan polisindeki 'demos', yani, kolektif olarak birlikte hareket eden, birbirine sıkıca bağlı, küçük çaplı bir topluluktu. Fakat politik toplum büyüdükçe, somut bir topluluğu halk kavramıyla gösterme olanağı azalmış ve bu kavram daha çok hukuksal bir varsayımı veya soyut bir örgütü ifade etmeye başlamıştır. Ayrıca içeriğinin çağlara ve iktidarlara göre değişmesi de bu belirsizliği desteklemiştir[6]. Antik Yunan'da, M.Ö. 500 yıllarında, 100'e yakın, en önemlisi Atina olan polis adı altında şehirler kurmuşlar ve bu şehirlerde uyguladıkları yönetim pratiklerini 'demokratia' adı altında kavramsallaştırmışlardır. Bu kavram "halkın kendi kendini yönetmesi" anlamına gelmekteydi. Bu halktan anlaşılan; eli silah tutan 20 yaşını geçmiş erkeklerdi. Yabancılar ve kadınlar, bu kategorinin dışında tutulmuştu[7].Halk kavramının dışında tutulan bazı kesimler olsa da Antik Yunan'da ortaya çıkan bu siyasi düzen, modern demokrasilerin temelini oluşturması bakımından oldukça önemli hale gelmiştir.

---

[4] Giovanni Sartori, The Theory of Democracy, Chatham House, London, 1993, s.22.

[5] Atina demokrasisi, M.Ö. V. yüzyılda Yunan yarımadasında ortaya çıkmıştır. Atina'da demokrasi olarak kabul edilen bu siyasi düzen, Roma'da M.Ö. 509 ile M.Ö. 27 yıllarında, Cumhuriyet (res publica) olarak adlandırılmıştır. Demokrasi Antik Yunan'da ortaya çıkarken, dönemin siyasal yapısı içerisinde farklı görüş ve tartışmalara neden olmuştur. Antik Yunan'ın siyaset felsefesine önemli katkıları olmuş iki düşünürü Platon ve Aristoteles, yönetim biçimlerini sınıflandırmışlar ve demokrasiyi kötü yönetim biçimi olarak nitelemişlerdir. Demokrasi her ne kadar demosun iktidarı ise de yoksullar çoğunlukta olduğu için, genellikle demokrasi, yoksulların veya alt kesimin egemenliği anlamında da kullanılmış ve de eleştirilmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. Moses Finley, Antik ve Modern Demokrasi, D. Türker (Çev.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2003, s.41

[6] Giovanni Sartori, Demokrasi Kuramı, Deniz Baykal (Çev.), Ankara Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1990, s.11.

[7] Türkel Minibaş, "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", Türkiye'de Kadın Olgusu, N. Arat (Ed.), Say Yayınları: İstanbul, 1996, s. 173-189.

Demokratia'da 'halk meclisi' anlamına gelen 'eklesia', oy kullanma hakkına sahip, 40.000 tane vatandaşın katılımıyla, senede 10 kere toplanan ve aldığı kararlarla yasaların üzerine çıkabilen bir egemen hâlini alan bir meclisti. Vatandaşlar, bu sistem içerisinde idari görevler üstlenir, mahkemeler aracılığıyla idari görev üstlenenler denetlenirdi[8]. Aslında demokratia daha çok zenginlerin katıldığı, kişisel ihtirasların hâkim olduğu, siyasal tartışmaların, belagat yeteneği iyi olan liderler tarafından yürütüldüğü bir sistem olmuştur. Eski Yunan'da kadınlar ise nesiller boyu şehirlerde yaşasalar da şehrin yerlilerinden sayılmayan yabancılarla aynı statüde tutulmuşlardır. Dolayısıyla; sadece belli şartları sağlayan erkekler vatandaş statüsünde kabul edilmişlerdir. Demokrasi sözcüğünün kökenleri Yunanca olsa da Yunan şehir devletlerinin her zaman demokrasi ile yönetildiği söylenemez. İlk olarak, Yunan demokrasisinin köleler üzerine kurulduğu söylenebilir. Demokrasi vatandaşlar içindir ve köleler için demokrasi yoktur. Kölelik doğuştan gelir ve savaş hukukunun da bir gereğidir[9].

Toplumun bazı kesimleri için demokrasinin olmadığına hüküm getiren bu anlayış, aslında günümüz dünyasının kadınlara bakışı ile benzerdir. Kadınlar, vatandaşlık ve mülkiyet haklarını elde etmiş olsalar da hâlâ toplumda görevlerinin evde çocuk bakmak olduğunu düşünen büyük bir kesim olmuştur. Öyle olmayan kadınlar, yani siyasi tartışmalara katılanlar, "oturaklı kadın" idealine uymamaktaydı. Bu dönemde yurttaşlık, erkekler için kabul edilmiş bir kavramdır. Önemli düşünürlerden Aristoteles, yurttaş tanımını bu anlayış üzerine yapmıştır. Kadınlar, yurttaş olmak için bedenen ve zihinsel olarak yeterli değillerdir. Kadınlar ancak erkekleri dünyaya getirdikleri için eğitilmelidirler ve bu şekilde topluma katkıda bulunabilirler. Kendisi bu görüşlerini şu sözü ile özetlemektedir: "Düşünme yetisi kölelerde bulunmaz, kadında vardır ama düşünemezler, çocuklarda ise daha gelişmemiştir"[10].Kadınların düşünme yetisinin yeterince gelişmediğine inanan bu zihniyet, daha sonra kadını toplumda konumlandırmak amacı ile kamusal alan-özel

[8] Ahmet Demirel ve Sezgi Durgun, "Temsiliyet ve Seçimler", Taşkın, Yüksel. (Eds.), Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.211
[9] Murat Sarıca, Siyasi Düşünce Tarihi (2.Baskı), Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1977, ss.10.
[10] Jonathan Bames, Aristoteles, B. Düzgören (Çev.), Altın Kitaplar, İstanbul, 2002, s. 9.

alan ayrımını ortaya atmıştır. Yıllardır süregelen ve feminist düşünürlerin karşı çıktığı bu ayrımın temelleri, Antik Yunan'a dayanmaktadır.

Eski Yunan'ın ve demokrasi kavramının en önemli teorisyenleri olan Platon ve Aristoteles, siyaset ile ev hayatını birbirinden ayırmışlardır. Kadınlar, evlerinde yani özel alanlarında konumlandırılmışlardır. Yurttaş bile olmayan kadınlar ve köleler, evlerinde gündelik işleri yerine getirirlerse, asıl yurttaş olan erkekler siyasi faaliyetlerde bulunabilirler. Hane, yani kadının bulunduğu yer, önemlidir ancak; siyasetin gerektirdiği akıl, bilgi ve cesareti karşılamaz. Platon ise; Aristo'ya göre, kadınların siyasete katılımı konusunda daha farklı bir bakış açısı sergiler. "Devlet" adlı yapıtında, yöneten sınıf içerisinde kadınların da olabileceğini vurgulamıştır. Ancak kadınların politikaya katılabilmelerinin sadece belli şeylerden vazgeçmekle mümkün olduğunu düşünür. Platon'a göre, yönetici sınıfa dâhil olabilen kadınlar için özel yaşam yoktur[11].

Modern demokrasinin kökeni ise 13. yüzyıl Avrupa'sına kadar uzanmaktadır. Bu yüzyılda feodal şehirlerin gelişmesi ile toplumsal hayat canlanmış ve siyasi olarak örgütlenmiş toplumların önemi giderek artmıştır. Bu dönemde, siyasi yaşamın kendiliğinden değerli olduğu anlaşılmış ve dünyevi otoritenin, meşruiyetini Kilise 'den almadığı fikri yaygınlaşmıştır. Bu sekülerleşme içerisinde, Aristotelesçi kavramlara gönderme yapılarak, yönetimin Tanrı'nın değil, halkın rızasını almaya çalışması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Böylece, toplumsal yaşamı günahkârlığın bir sonucu olarak değersizleştiren Hristiyan siyasal düşüncesi önemini yitirmiş, siyasal ve toplumsal hayatın değeri anlaşılmaya başlanmıştır.15.yüzyılda toplumun tüzel kişiliğini ifade eden ve "parlamento","diet" veya "estates" deyimleriyle ifade edilen feodal meclisler, Avrupa'da yönetimin önemli bir parçası haline gelmiştir[12]. Feodal temsilde, temsilcilerin halk tarafından seçilmesi söz konusu olmasa da temsilcinin meclise, karar alma kapasitesini kullanarak katılması ve onu tam yetki ile temsil etmesi bu dönemde olduğu için, temsil kurumunun feodal kökenli olduğunu söylenebilir.

[11] Şeyla Benhabib Modernizm, Evrensellik ve Birey. M. Küçük (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.1999, s.23.
[12] Sarıca, a.g.e s.15

Temsil mekanizması, kralların vergi toplamayı kolaylaştırmak ve merkezî yönetimi etkin kılabilmek için vergi verecek ve kararlara uyacak kişilerle meclis kurması ile oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu tarihsel deneyim, literatürde "No taxation without representation" (Temsiliyet yoksa vergi de yok) deyimi şeklinde yer almıştır[13]. Bu bağlamda, Orta Çağ'da ortaya çıkan bu temsil modeli, çağımızın modern temsil anlayışından oldukça farklıdır çünkü krallar, temsilcileri kendi otoritelerini güçlendirmek için birer araç olarak görmüşlerdir.

İngiltere'de, 1215 yılında Magna Carta'nın ilan edilmesi, siyaset bilimciler tarafından, Orta Çağ'da demokrasi adına meydana gelen en önemli olay olarak nitelenir. 1215 yılında İngiltere Kralı'nın yetkilerini, din adamları ve belli bir kesim tarafından sınırlayan bu belge, halkın çok az bir bölümünün de olsa, katıldığı bir seçimin yapılmış olması, demokrasi açısından önemli bir gelişme olarak görülmüştür[14]. Bu yıllarda, bazı İtalyan Devletleri, İskandinav ülkeleri ve İrlanda'da da demokrasinin prensiplerinden kabul edilen bir seçimin yapılması, bir meclisin oluşturulması gibi uygulamalara katılım için, erkeklik ve vergi ödeme şartı konulmuştur. Bunun yanında, Kuzey Amerika'da, İngiliz ve İspanyolların yaşadığı bazı sömürgelerde, belli miktarda vergi veren veya bazı özellikleri taşıyan beyaz erkeklerin seçme hakları olmasının yanında, demokrasinin önemli bir değer hâline gelmesi, ABD'nin kuruluş belgesi olan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve anayasa ile mümkün olmuştur[15].

Kökeni oldukça eski çağlara dayansa da demokrasi kavramı, 19.yüzyıla kadar siyaset düşünürleri tarafından genişçe ele alınmamıştır. O zamana kadar demokrasi, aydın olmayan kesimin yönetimi olarak düşünülürken, sonraki yüzyıllarda elzem bir yönetim şekli hâline gelmiştir. Amerika kıtasında, seçme ve seçilme hakkının verilmesi, insan hak ve özgürlüklerin korunması, 18. yüzyılın sonunu bulurken, köleliğin kaldırılması ve onlara oy verme hakkı ise, yüz yıl sonra, 1860'larda yapılan değişikliklerle gerçekleştirilebilmiştir. Fransa'da, Fransız Devrimi ile vergi veren

[13] Demirel ve Durgun, a.g.e, s.220
[14] Sarıca, a.g.e s.45.
[15] Sarıca, a.g.e. s.46

erkeklere oy verme hakkı sunulmuştur. Kadınların yurttaşlığı açısından birtakım gelişmeler olsa da 17. ve 18.yüzyılda, siyasette kadınların görünürlüğünden söz edilemez. 19. yüzyıl ise, mülkiyetin korunmaya başlandığı ve kısıtlamaların kalktığı yüzyıl olmuştur. Sanayileşme sürecinde, işverenlerin işçileri temsil ettiğine dair inanç yitirilmiş; ancak erkeklerin kadınları da temsil ettikleri düşüncesinden vazgeçilememişti[16]. Bu yüzyılda monarşiler yıkılmaya başlamış, insan hak ve özgürlüklerine dair yepyeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimi bu anlamda en önemli gelişmelerdendir. Ancak, ne yazık ki, insan hak ve özgürlüklerinden bahsedenler, kadınları bu tanımlamaların dışında tutmuştur. Bu haksızlığa son vermek isteyen bazı öncü kadınlar, idam edilmiştir.

Demokrasi, günümüzde en yaygın olarak kullanılan devlet sistemidir. Günümüzün siyasi tartışmaları hangi siyasal düzenin daha iyi olduğundan çok, genellikle kabul gören liberal demokrasiler içinde, başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter sistemlerden hangisinin pratikte daha başarılı olabileceği üzerinedir[17]. Dünyadaki ülkelerin çoğu "demokratik" olduklarını iddia ederler ancak bir devletin demokratik olarak kabul edilmesi için bazı şartlar vardır. Amerikalı siyaset bilimci Robert A. Dahl, ideal anlamda bir demokratik yönetim için 5 kıstastan söz etmiştir. Bunlardan birincisi, etkin katılımdır. Bir siyasi örgüt tarafından kabul edilmeden önce, bütün üyeler, bu politikanın ne olması gerektiği konusundaki fikirlerini diğer üyelerin dikkatine sunmak için tamamıyla eşit imkânlara sahip olmalıdır. İkincisi ise, oy kullanma eşitliğidir. Her üyenin oy vermek için eşit ve etkin hakkı olmalı ve bütün oylar eşit değerde kabul edilmelidir. Üçüncüsü, bilinçli anlayıştır. Her üyenin alternatif politikalar ve onların olası sonuçları hakkında bilgi edinme hakkı vardır. Dördüncüsü, gündemin kontrolüdür. Üyelerin, gündeme konacak maddelerin hangi maddeler olacağına ve nasıl konulacağına dair karar verme hakları olmalıdır. Beşinci kıstas ise; erişkinlerin tümünün dâhil olmasıdır. Bir ülkede ikamet eden erişkinlerin tümü ya da büyük bir çoğunluğu, ilk dört kıstas tarafından ortaya konan bütün vatandaşlık haklarına sahip olmalıdır[18].

[16] Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: Kocaeli'nde Niteliksel bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2011, s.14-21.
[17] Demirel ve Durgun, a.g.e, s.359.
[18] Robert A. Dahl, Demokrasi Üstüne, Betül Kadıoglu (Çev.), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001, s.7.

Özetle; Dahl'ın ifade ettiği ideal bir demokrasinin var olması için gereken kriterler düşünüldüğünde, tüm vatandaşların etkin ve eşit katılımı ön plana çıkmaktadır. Daimond, Linz ve Lipset, Dahl'ın görüşlerini tekrarlayarak, demokrasiyi içinde olduğu ekonomik ve sosyal sistemden ayrı bir politik sistem olarak tanımlamışlardır. Bir siyasi sistem, karar alıcı pozisyonuna aday olanların, oy almak için özgür bir şekilde yarıştığı ve tüm yetişkin nüfusun oy verme işlemine fiilen katıldığı ve periyodik biçimde seçimler gerçekleştirildiğinde demokratik olarak adlandırılabilen bir sistemdir[19]. Demokrasi, halkın egemenliğini mümkün kılmak için birtakım kurumlar ve kurallar getirse de demokrasiyi sadece bu kurum ve kurallardan ibaret görmek, doğru bir yaklaşım değildir. Alain Touraine, "Demokrasi nedir?" sorusunun cevabını aradığı kitabında, demokrasi tehlikeye düştüğü zaman, varlığını koruması için "demokratik kültür" adını verdiği toplumsal bir birikime ihtiyaç duyduğundan söz etmektedir. Demokrasi; bireylere ve toplumsal örgütlere, birer özne olarak kendi yaşamlarını yaşama hakkı tanır. Öyle ki, iktidarı sınırlayan, yalnızca bir prosedür kuralları bütünü değil, bireylerin kişisel hak ve özgürlüklerinin korunmasına dönük çaba olmalıdır. Demokrasi, toplumsal düzenin, özellikle de siyasal erkin, toplumsal değil, ahlaksal olan bir amaca; her bir bireyin kurtuluşuna bağlanmasıdır. Her bir bireyin, bu kurtuluşa yönelik bir çaba göstermesi, demokratik haklarının farkında olmasından geçer. Yurttaş için demokrasi, diğer gerekliliklerin dışında bir özgürlük ve eşitlik ortamıdır. Bu nedenle, Touraine, çağdaş dünyada özgürlüğün tarihi ile insan haklarının evrenselliğinin ve bu hakların savunulması gerektiği düşüncesinin tarihini ilişkilendirmiştir[20].Ancak demokratik kültürün gelişmesi için toplumun her kesiminin temsil edilmesi ve yurttaş olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Eksik temsil edilen diğer kesimler gibi, kadınların da eksik temsili, demokratik kültüre sekte vurmaktadır.

Demokrasi kavramının yanında "demokratikleşme" kavramına da açıklık getirmek gerekir. Demokratikleşme, siyasal toplumları daha açık, daha katılımcı ve daha sivil bir yönetim anlayışına yönelten süreçtir. Demokratikleşme kavramı ile

[19] Georgina Waylen, Women and Democratization: Conceptualizing Gender Relations in Transitions Politics, World Politics, The Johns Hopkins University Press Vol. 46, No.3, Apr. 1994, s. 332.
[20] Alain Touraine, Demokrasi Nedir, Olcay Kunal (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 270.

geçmişte otoriter ve totaliter rejimlerle yönetilen ülkelerin, demokratik toplumların sahip oldukları norm, mekanizma ve kurumlara ulaşma amacıyla izledikleri yol kastedilir. Fakat demokrasiye giden bu süreç, dünyanın her yerinde aynı olmamıştır. Bazı ülkelerde bu süreç, uzun yıllarda gerçekleşmiş, sistem içindeki antidemokratik unsurlar, giderek ortadan kalkmıştır. Bazı ülkelerde ise ya bir devrim yaşanmış ya da dünya konjonktürünün etkisiyle hızlı bir dönüşüm sürecine girilmiştir[21]. Demokratikleşme, her ülkenin kendi modernleşme tecrübesi bağlamında farklı ve özgün karakteristikler barındırır. Yalnızca birkaç olayı temel alarak demokratik tecrübenin gelişimini biçimlendiren veya bunları belirli neden-sonuç ilişkilerine bağlayan analizler yapmak mümkün değildir. Aynı şekilde, herhangi bir ülkede demokrasinin gelişimini sağlayan ana faktörün, diğer ülkelerde de benzer sonuçlar doğuracağını söylemek de mümkün değildir. Burada belki de en önemli nokta, demokratikleşmenin, farklı bileşenlerin eşzamanlı olarak bir araya gelmesiyle ortaya çıkmasıdır. Demokratikleşme sürecinden geçtiği söylenen toplumların, genel olarak geçmişlerinde demokrasiyle bir sorun yaşadıkları söylenebilir. Bu durum ya demokrasiyle hiçbir şekilde tanışmama ya da ülkede hüküm süren demokratik yönetimin belirli bir nedenle kesintiye uğraması şeklinde olmuştur [22].

ABD'li ünlü siyaset bilimci Samuel P. Huntington, demokrasinin modern çağlarda yeniden ortaya çıkışından 20. yüzyılın sonlarına dek, dünyada üç büyük demokratikleşme dalgası olduğundan söz etmiştir. Dalgaların her biri, dünya üzerinde demokrasiyle yönetilen ülke sayısını arttırmıştır. Söz konusu dalgalardan etkilenen ülkelerin her birinin eşit standartlarda demokratik yönetimler kurdukları veya demokrasi ile ilgili sorunlarının üstesinden geldikleri söylenemez. Huntington'a göre ilk demokratikleşme dalgası, diğerleriyle kıyaslanınca daha uzun sürmüştür ve 1828-1926 yılları arasını kapsamaktadır. Ancak bu tarih aralıklarının kesin ve mutlak olduğu söylenemez. Burada asıl kastedilen, önce Amerikan, daha sonra ise Fransız Devrimi ile başlayan ve 19. yüzyılda ulus-devlet anlayışının gelişmesiyle güç kazanan durumdur[23]. Gerçekten de bu yüzyıl boyunca, dünyanın birçok ülkesi demokrasiyle

[21] Touraine, a.g.e s.277
[22] Davut Dursun, Siyaset Bilimi (8.Baskı), Beta Yayınları, İstanbul,2016, ss.166-170.
[23] Samuel Huntington, Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratikleşme, Ergun Özbudun (Çev.), Yetkin Yayınları, Ankara,1996, s.23

tanışmıştır. Liberal demokrasi, ilk kez bu dönemlerde, sosyalist alternatiflerin önünü kesecek şekilde yayılmaya başlamıştır ve genişlemiştir[24]. Huntington, bu ilk dalgada yer alan ülkelerin demokratik sayılabilmesi için asgari iki koşulun yeterli olduğunu ifade eder. Bu koşullar, yetişkin erkeklerin en az yarısının oy hakkına sahip olması ve seçilmiş bir parlamentonun desteğini almak zorunda olan veya halk tarafından doğrudan seçilen bir hükûmetin bulunmasıdır[25]. Söz konusu iki koşul, günümüz koşullarında oldukça yetersiz görülebilir. Zira günümüzde bir ülkenin demokratik sayılabilmesi için bu koşullara başkalarının da eklenmesi gerektiği görülür. Ancak demokrasi sözcüğünün bile yeterince bilinmediği dönemde, belirtilen iki koşulun sağlanması bile oldukça ileri bir gelişme olarak kabul edilebilir. Bu ilk koşula bakıldığında, 19. yüzyılın ortalarında dahi oy kullanma hakkının ne denli sınırlı olduğu görülür[26]. Birinci demokratikleşme dalgasının başladığı ilk dönemlerde, hemen hemen tüm ülkelerde kadınlar, bunların yanı sıra da köleler ve yoksullar seçmen olarak kabul edilmemişlerdir. Daha doğrusu, bu konuda henüz evrensel demokrasi standartları ortaya konulmadığından, ülkelerin kendi iç dinamiklerine göre, kimlerin seçme veya seçilme haklarından yararlanabileceklerine ilişkin algı değişiklik göstermektedir. Ancak aynı yüzyıl, seçme ve seçilme haklarının genişlemesi ve zaman içinde tüm yetişkin yurttaşların bu hakları kazanabilmeleri için de önemli bir eşik olmuştur. İşçi hareketleri, yeni kurulmaya başlayan sendikalar, sosyal demokrat partiler ve kadın hareketleri bu yüzyıl içinde demokrasiye katkıda bulunmuşlardır. Bunun yanında orta sınıfların giderek yükselmesi ve bunlar aracılığıyla güç kazanan liberal düşüncelerin giderek yayılması da demokrasinin gelişimi üzerinde olumlu yönde katkıda bulunmuştur. Bugün demokrasi açısından yüksek standartlara sahip olan pek çok Batı ülkesi, bu dönemde ilk kez demokrasiyle tanışmıştır. Başka bir ifadeyle, 19. yüzyıldan itibaren hâkim olan ulus-devletlerin yükselişe geçmesiyle birlikte, demokrasinin insanlık tarihindeki yeri ve etkisi güçlenmiştir[27].

Diğer taraftan, Huntington, birinci demokratikleşme dalgasını tersine çeviren ve demokrasinin dünya ölçeğinde yükselişini engelleyen ters dalgalardan da

[24] Sartori, a.g.e, s33.
[25] Huntington, a.g.e, s 14.
[26] Dursun, a.g.e.s.171
[27] Aytekin Yılmaz, Modern Demokrasi, Gelişimi ve Sorunları, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.75

bahsetmektedir. İtalya, Almanya, Portekiz, İspanya, Brezilya, Arjantin, Yunanistan ve daha pek çok ülke 1920'lerin ortalarından itibaren -o güne kadar tam anlamıyla olmasa da- varlığını sürdüren demokrasilerini yitirmişlerdir[28]. 1943-1962 yılları arasını kapsayan süreç, Huntington açısından ikinci demokratikleşme dalgasına karşılık gelmektedir. Yaklaşık yirmi yıllık bu dönem içerisinde demokratik ülkelerin sayısı oldukça artmıştır.

Huntington'a göre, üçüncü demokratikleşme dalgası 1974 yılında Portekiz'de baş gösteren "Karanfil Devrimi" ile başlamıştır[29]. Aslında 25 Nisan 1974 günü Portekiz'de yaşanan hadise bir askerî darbedir ve bu açıdan, yeni bir demokratikleşme dalgasını başlatmış olması, ilginç bir durum olarak düşünülebilir. Ancak, ordu içindeki bir grup genç subay tarafından gerçekleştirilen bu darbe ile 1926 yılında kurulan ve giderek sertleşen otoriter bir yönetim anlayışına son verilmiş ve yaklaşık iki yıl süren bir demokrasiye geçiş süreci yaşanmıştır[30]. Huntington'ın incelediği 1973-1990 arasındaki süreçte, birçok ülke yeniden veya ilk kez demokratik yönetimleri hayata geçirmişlerdir. Örneğin, 1980 yılında bir askerî darbe ile demokrasiye ara veren Türkiye, 1983 yılında yapılan seçimler aracılığıyla yeniden demokratik bir yönetim tesis etme çabasına girmiştir. Elbette, ülkelerin kısa süre içinde demokrasi ve siyasal özgürlüklerin genişletilmesiyle ilgili tüm sorunlarını çözmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda Huntington, söz konusu demokratikleşme süreçlerinin, bir hükûmetin açık, tam katılımcı ve adilce yönetilen bir seçimle seçilmesini olumlu etkilemesi açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Böyle bir yönetim sistemi çağdaş demokrasi anlayışı içerisinde kişisel hak ve özgürlüklerin korunması açısından oldukça gereklidir[31].

Demokrasi ve demokratikleşme kavramlarının tarihsel gelişime açıklık getirdikten sonra, yine bu tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan demokrasi modellerine açıklık getirmek gerekir. Tarihsel süreç içerisinde, imparatorluklar yıkılıp cumhuriyet rejimleri ortaya çıktıkça, devletler daha demokratik hâle gelmiş, demokrasi kavramı biçim değiştirmiştir. Demokratik yönetim biçimleri, asırlar içinde kayda değer

[28] Huntington, a.g.e, s.15.
[29] Huntington, a.g.e, s18.
[30] Sarıca, a.g.e, s.47.
[31] Demirel ve Durgun, a.g.e, s210.

değişiklikler göstermiştir. Demokrasinin birçok farklı anlamı olması ve kolaylıkla anlaşılamaması, birden çok demokrasi modelinin ortaya atılmasına sebebiyet vermiştir. Üzerinde anlaşılan bir modeli olmayan demokrasi kavramının birbiri ile rekabet eden modelleri mevcuttur. Liberaller, sosyalistler, milliyetçiler gibi farklı ideolojiye sahip gruplar, kendi demokrasi anlayışlarını ispata çalışmaktadırlar. Ülkeler kendilerine en uygun modeli, kendi düzenlerine daha uygun hâle getirmek için bazı değişiklikler yaparak uygulamaktadırlar.

1.2. Liberal Demokrasi

Liberal demokrasi modeli, halkın kendisi adına karar alacak kişileri seçimler vasıtası ile belirlediği, tarihteki ilk demokrasi modellerinden biridir. Orta Çağ sonunda, din merkezli düşünce yapısından, insan merkezli düşünce yapısına geçilmiştir. "Aydınlanma" olarak da adlandırılan bu çağda, egemenliğin Tanrı'da değil, halkta olduğuna inanılmaya başlanmıştır fakat "halk" kavramı herkesi kapsamamaktadır[32]. Bu çağda ortaya çıkan liberal kuramcılar, Thomas Hobbes, John Locke, Montesquieu gibi düşünürlerdir. Thomas Hobbes, kişisel hırsların ön plana çıktığı yönetim anlayışından endişe duymuştur çünkü bireylerin kişisel hırsları kamu yararına zarar verir. Devlet halkın çıkarlarını korumalıdır. Hobbes'un düşünceleri bu konuda John Locke'a ilham vermiştir. John Locke, 17. yüzyılda mutlakiyetçi devlet anlayışını reddeden liberal devlet düzeninin en önemli öncüllerinden biri olmuştur. Locke, devletin yasama, yürütme ve yargı organlarının bireylerin haklarını korumak için dengeli bir şekilde düzenlenmesi ve birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur[33].

Demokrasi kavramı üzerine düşünmüş diğer bir sözleşmeci yazar ise Rousseau'dur. Rousseau, demokrasi kuramını halkın egemenliği ile bağdaştırmıştır. Diğer düşünürlerden farklı olarak, egemenliğin tanrısal bir güce ya da otoriter bir kişiye değil halka dayanmasının gerekli olduğunu, meşruiyeti sağlayan şeyin,

[32] Seymour M. Lipset, The Social Requisites of Democracy Revisited, American Sociological Review, Cilt 59, no:1, 1194, s.1-22.
[33] Dursun, a.g.e, s.174.

yurttaşların özgürlüğü olduğunu savunmuştur[34]. Rousseau, temsilî demokrasinin vatandaşların özgürlüğünü kısıtladığına inandığı için siyasete doğrudan katılımın gerekli olduğuna kanaat getirmiştir. Temsilî yönetimlerde, yurttaşların iradesinin siyasal iktidara yansıtılmadığı için şehirlerde yerel konseyler ile bir doğrudan demokrasi şekli uygulamak gerektiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan, Atina demokrasisinde, sadece erkekleri yurttaş olarak kabul eden anlayış devam etmiştir. Devlet yönetiminde söz sahibi olanlar, mülkiyet sahibi erkeklerdir. Kadınlar, çocuklar ve hizmetkârlar, mülkiyet sahibi erkeklerin altında çalışan köleler olarak konumlandırılmışlardır. Kadınlar da mülkiyet ve söz sahibi olmak istediklerini; bir birey ve yurttaş olarak kabul edilmek istediklerini belirtseler de erkeklerin gözünde köle oldukları gerçeğini değiştirememişlerdir[35].Rousseau, kadınları hane içinde konumlandırmış olsa da bazı liberal düşünürler, kadınların da birer yurttaş olduğunu; onların da oy hakkı olduğunu savunmuştur. Çalışmanın teorik kısmında anlatılacak olan liberal feminizm, temellerini liberalizmden alan bir feminizm çeşididir ve feminist tarih yazımı içerisinde oldukça önemli bir yerdedir.

Liberal akımın diğer bir önemli temsilcisi olan John Stuart Mill'in demokrasi öğretisi, kendisinden çok etkilendiği Tocqueville'in demokrasi kuramına dayanır. Kendisi en iyi yönetim şeklinin John Locke'un ortaya koyduğu ve Montesquieu tarafından geliştirilen "ılımlı demokrasi" olduğuna inanır. Mill'in anlayışına göre; en iyi yönetim şekli, yöneten kesimin karakterini geliştirmeye çalışan ve bununla beraber yönetilenlerin de erdem ve istidadından en uygun şekilde yararlanan ve geliştiren yönetim biçimidir. Bu iki önemli kısas, karar ve irade sahibi olan, bu konuda bağımsız fikirleri olan vatandaşların mümkün olduğunca çok geniş katılımının sağlanması ile olur. Siyasî katılım ve devlette liyakat, Mill'in ideal devlet anlayışının en önemli özellikleridir. Mill, halkın egemenliğinin siyasî temsil ile mümkün olduğuna inanır. Ona göre temsil vazgeçilmezdir[36].Öncelikle, vatandaşların kamusal alan konusunda ilgili, tartışmaya hazır ve katılmaya gönüllü olmaları gerekir. Çıkar çatışmaları içerisinde olan toplumsal sınıfların ve onların temsilcilerinin iş birliği ve uzlaşma

[34] Schmidt, a.g.e, s 63.
[35] Linda Kerber, The Republican Mother: Women and the Enlightenment-An American Perspective, American Quarterly 28, no. 2,1976, p. 187-205
[36] John Staurt Mill, The Subjection of Women., The MIT Press, London, 1970, ss.11-13.

içinde olması gerekir. "Yanlış demokrasi" ve "Doğru demokrasi" kavramları da kendisi tarafından ortaya atılmıştır. Mill'e göre; "yanlış demokrasi" azınlıkların olgusal olarak birçok yurttaşlık hakkından ve seçme haklarından mahrum bırakıldıkları, ayrıcalıkların belli zümrelere verildiği bir yönetim şeklidir. En uygun yönetim, ancak modern demokrasiye dayanan çoğunluğun diktasına karşı vatandaşların haklarının korunduğu yönetim şeklidir çünkü azınlıkların da hakları vardır ve korunmalıdır. Her ne kadar eksik yönleri de olsa diğer bazı liberal düşünürlerden farklı olarak Mill, kadınları, erkeklerle eşit görmüş ve oy verme haklarını savunmuştur. Evdeki görevlerini yerine getirdikleri sürece, toplumsal yaşamda kadına yer verilmesi gerektiğine inanmıştır[37].

Demokrasi, her ne kadar farklı anlamları olan karmaşık bir kavram olsa da, siyaset düşüncesine egemen olan ve daha geniş topluluklar tarafından kabul gören, Batı'da da en anlamlı demokrasi modeli olarak kabul gören demokrasi biçimi, liberal demokrasi olmuştur. Hemen hemen bütün gelişmiş kapitalist toplumlarda kabul gören bu demokrasi çeşidi, eski komünist dünyada ve gelişmekte olan ülkelerde yayılmıştır. Liberal düşüncede, demokratik unsur halkın rızasına dayanır. Genel seçimlerin siyasi otoritenin yegâne meşruiyet kaynağı kabul edildiği seçimli demokrasi modelidir. Seçimler, siyasi eşitlik ilkesine uygun olmalı ve evrensel oy verme hakkı saklı tutulmalıdır. Bu nedenle, cinsiyet, ırk ve din gibi oy verme hakkını sınırlayan her türlü sistem anti-demokratiktir. Demokratik sürecin esası, halkın siyasilerden hesap sorabilmesidir. Bir ideolojik akım olarak liberalizmin gücü, insanların mutluluğu ve refahındaki artış ile bireysel özgürlükler arasında zorunlu bir bağ olduğunu savunmasından kaynaklanmaktadır[38].

Liberal görüşe sahip olanlar, en büyük güç odağı olan devletin müdahale alanını kısıtlamaya önem verirler. Özgürlüğün varlığı ancak iktidarın sınırlandırılması ile mümkündür ve iktidarı sınırlandırmak, herkesten kabul gören temel bir anayasa ile olmalıdır. Yönetimin halkın rızasına dayanması gerektiği ve tanımlanmış haklar ve

[37] Mill, a.g.e, ss.11-13.
[38] Ahmet Murat Aytaç, "Dünya Görüşü ve İdeoloji", Taşkın Yüksel. (Ed.), Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.113

özgürlükler alanının sınırlarının ihlal edilemeyeceğini savunan anayasacılık hareketleri, bu yüzden liberalizmin temel bileşeni olarak kabul edilmiştir. Liberal özgürlük seçme özgürlüğüdür. İktidarın önceden belirlenmiş kurallar ile sınırlandırılması, seçim yapma kapasitesi olan tüm bireylerin aynı kurallara tabi olmasını sağlayacağı için liberalizm, eşitlik sorununa da fırsat eşitliği çerçevesinde biçimsel bir çözüm sunmuş olur. Liberalizmin özgürlük tartışmasının ilerleme ideali ile olan bağı oldukça açıktır. Liberaller, akılcı varlıklar olan bireylerin kendileri için en iyi olanı tercih edeceklerini düşünürler. Bu yüzden insanların bireysel gelişiminin sınırlanmaması durumunda ortak hayatın daha iyiye gideceği inancı liberalizm temel varsayımlarından biridir.

1.3. Doğrudan ve Temsilî Demokrasi

Demokrasi geleneğinin kökleri, Antik Yunan'a kadar dayanmaktadır. Atina'da halkın doğrudan yönetime katılımı öngörülüyordu ancak bu halk, vergi veren erkek vatandaşlardan oluşuyordu. Atina demokrasisini büyük ölçüde model alan ve 19. yüzyıla kadar devam eden klasik demokrasi modellerinin en büyük ideali, halkın yönetime katılmasıydı. Atina demokrasisi aslında bir doğrudan demokrasi biçimiydi çünkü yönetimde yer alacak ayrı bir grup yerine, yurttaşların doğrudan kendilerini yönetebilmelerine olanak sağlıyordu.

Amerikan İç Savaşı sırasında yaptığı bir konuşmasında, Abraham Lincoln, demokrasiyi "Halkın halk tarafından halk adına yönetimi" şeklinde tanımlayarak, demokrasinin erdemini yüceltmiştir. Halk tarafından yönetimi ifade eden düşünce, halkın kendi kendisini yönetmesini, halk için yönetim ise yönetimin kamu yararını ve halkın çıkarlarını ön plana alır. Bu ifade hem dolaylı hem doğrudan bir demokrasi anlayışı içerdiği için oldukça çelişkilidir. Doğrudan demokrasinin uygulandığı ilk yerler şehir meclisleri olmuştur. Halk oylamaları ve referandumlar da doğrudan demokrasinin birer çeşitleridir. Bugün referandumlar İsviçre ve İrlanda gibi ülkelerde anayasa değişiklikleri yapmak için kullanılmaktadır. Doğrudan demokrasinin diğer bir çeşidi, modern toplumlarda jüri üyelerinin kura ve rotasyon yöntemi ile

belirlenmesidir[39]. Bu demokrasi modelinin taraftarları teknolojik gelişmelerin halkın yönetime katılımı için oldukça geniş imkân sunduğunu ifade ederler. Özellikle internetin interaktif kullanımı sayesinde, vatandaşlar kamusal alanda var olan gelişmeleri daha kolay takip edebilmekte ve hatta evlerinden çıkmadan oy kullanabilmektedirler. Modern yönetim biçimleri ile Atina demokrasisi arasında büyük farklar olduğu açıktır.

Modern çağda doğrudan değil dolaylı, yani temsili demokrasi anlayışı hâkimdir. Modern çağda halkın idaresi onun seçtiği temsilciler vasıtası ile gerçekleşir. Bu çerçevede, temsilî demokrasi dolaylı ve sınırlıdır. Sınırlı olmasının nedeni, seçim dönemlerinin sıklığına göre halkın belli sürelerde oy verebiliyor olması iken, dolaylı olmasının nedeni ise yönetim ve halk arasında belli bir mesafenin olmasıdır. Halk bu süreçte sadece oy verir, kendisi doğrudan karar alma mekanizmalarında yer almaz. Temsilî demokrasi, sınırlı bir demokrasi anlayışını ifade etse de halkın gücünü yansıtması açısından önemlidir. Farklı bir açıdan ifade etmek gerekirse halkın, başarısız olduğunu düşündüğü temsilciyi değiştirme gücüne sahip olması, halk için yönetimi ifade eder. Bu demokrasi modeli, sınırlı bile olsa, pratikte uygulanabilirliği yüksek olan tek demokrasi modelidir.

Son yıllarda yaşanan siyasal, toplumsal ve düşünsel değişimler sonucunda, iktidar ve dolayısıyla siyaset yeniden tanımlanmış, bazı yeni demokrasi modelleri ortaya çıkmıştır. Demokrasinin hâkim paradigması olan liberalizm, siyaseti, toplumsallığın kendisi veya bütünleştirici bir faaliyet olarak değil, yönetimle ilgili bir boyutu olarak ele almaktadır. Liberalizmin bu demokrasi anlayışından farklı olarak toplumun iktidardan arındırılmış olduğu anlayışını besleyen, toplumsalı ve siyasalı birleştiren bazı demokrasi modelleri ortaya atılmıştır.

[39] David Held, Models Of Democracy, Oxford: Polity Press ve Stanford: Stanford University Press, 1996, s.65

1.4 Temsilî Demokrasiye Dönük Eleştiriler: Marksist ve Müzakereci Demokrasi

Tarihsel süreç içerisinde liberalizmin temsilî demokrasi anlayışına bazı eleştiriler getirilmiştir. Liberalizmin temsil anlayışa eleştiri getiren ilk düşünürlerden biri "Parlamenter Demokrasinin Krizi" adlı eseriyle Carl Schmitt olmuştur.1923 yılında ortaya koyduğu bu eserinde, Schmitt, liberalizmin demokrasiyi ve siyasi temsili sadece parlamento ve siyasi partiler üzerinden düşündüğünü, bu sebeple halkın iradesinin tam olarak yönetime yansıtılamadığını ifade etmektedir. Bu temsil anlayışı sadece prosedürlere dayanan, halktan kopuk bir temsil anlayışıdır. Dolayısı ile liberal demokrasi anlayışının büyük eksiklikleri vardır[40].

Bu eleştirilerin temelleri genel olarak Marksizme dayanmaktadır. Marx'a göre; demokrasi, devlet ve toplum ayrımını ortadan kaldırmalıdır. Devletin toplumdan ayrılması, Marksizmin demokrasi anlayışının başlangıç noktasıdır; çünkü bu düşüncede, demokrasi bütün yönetim biçimlerinden ayrılmayı ve kopmayı ifade eder. Bu anlamda, siyasal ve sosyal alan ayrımı kalmayacak, sınıf farkları ortadan kalkacaktır. Marx'a göre tarih, her üretim tarzının ya da ekonomik sistemin, kendi içindeki çelişkilerini, sınıf çatışması şeklinde yansıtan diyalektik bir süreçtir. Öyleyse, kapitalizm, sınıflı toplumlarda gelişen bir kavram olmaktan öte bir şey değildir ve kendisi sınıfsız komünist bir toplumun kurulmasıyla, proleter bir devrimle son bulacaktır. Marx için demokrasi, ancak burjuva sınıfı ortadan kalktığında mümkündür[41].

Marx'ın öğretilerine dayanarak ortaya çıkan sosyal demokrasi anlayışına göre, siyasal hak ve görevlerin toplumsal ve ekonomik kurumlara ve ekonomik süreçlere yayılmasıyla sosyal ve ekonomik demokrasi gerçekleşirken, daha sonra yasal hakların korunmasıyla devlet, sosyal bir devlet haline gelir. Toplumun ekonomik ve sosyal çıkarlarının korunması oldukça gereklidir. Bütün bunlar teminat altına alındığında, o zaman yönetimin, ekonomik ve toplumsal olarak güçsüz olan vatandaşların üzerindeki

[40] Carl Schmitt, Parlamenter Demokrasinin Krizi, çev. A. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara,2006
[41] Barlas Tolan, Toplum Bilimlerine Giriş, Adım ve Murat Yayınları, Ankara 1996, s.75

baskılarına mâni olunabilir[42]. Bu kuramın en önemli savunucularından biri olan Eduard Bernstein "Sosyalizmin Ön Koşulları ile Sosyal Demokrasinin Görevleri" adlı eserinde, demokrasinin hem bir amaç hem de araç olduğunu belirtmiş, demokrasiyi sosyalizmin mücadele aracı olarak tanımlamıştır. Bernstein, demokrasiyi yalnız bir yönetim şekli değil, eşit katılım hakkına sahip olan toplumsal örgütlerin yönetime katılma aracı olarak görmüştür[43]. Bu kurama göre, demokrasinin işlevi, siyasal demokrasi anlayışını bireylere ve topluma yaymak ve toplumda eşitliği sağlamaktır. Bu kuramın temsilcileri, kamusal kurumlar içerisinde var olan yasalardan ve özgürlükten mutlu değillerdir. Ancak, siyasal demokrasi ile daha fazla özgür olunabileceğini düşünürler. Bu kuram, toplumsal yapının ve siyasetin çoğulcu bir şekilde düzenlenmesini ve herhangi bir toplumsal grubun üstünlüğünün ve tek başına hâkimiyetinin önlenmesini savunur. Demokrasinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için çatışan toplumsal gruplar arasında bir görüş birliği olması gerekir. Bu demokrasi modelinde, demokrasi toplumun avantajlarını esas alır. Siyasi karar alma mekanizmalarında bireylere görüş belirtme imkânı sunarak, tüm bireylere toplumda bir pay verir. Böylece sosyal dayanışma duygusu gelişmiş olur. Toplumda sağlıklı bir demokrasi anlayışının gelişmesi için bireyler arasında eşitliğin olması sağlanmalıdır. Hükûmetin en önemli görevleri arasında müzakere ortamı sağlamak vardır.

Daha sonraki yıllarda, yine Marksist öğretileri temel alarak ortaya çıkan eleştirel demokrasi kuramları da demokrasiye farklı bakış açıları getirmiştir. Eleştirel demokrasi anlayışı ilk olarak, bireysel tercih ve eylemlerin grup kararlarına veya kolektif kararlara dönüşmesi ile ilgilidir. Ayrıca bu kuram, siyaset kuramcılarının ve anayasa sosyolojisi ile ilgilenenlerin kapitalizm ve demokrasi eleştirisine dayanmaktadır. Asgari talepleri, demokratik mekanizmalara yaklaştıracak ortak karar alınımının zor olması, ayrıca siyasette ortak bir nokta bulup, bu istikrarı koruma imkânının kolay olmadığına dair bir inanç mevcuttur. Burada liberal demokrasilerde temel alınan çoğunluk kararlarının yanlışlanabilirliği irdelenmektedir[44]. Eleştirel

[42] Schmidt, a.g.e, s.155.
[43] Eduard Bernstein, Sosyalizmin Ön Koşulları ile Sosyal Demokrasinin Görevleri, Levent Bakaç (Çev.), Yazılama Yayınevi, İstanbul,2019
[44] Larry Diamond, Developing Democracy: Toward Consolidation, The Johns Hopkins University Press, Baltimore ve Londra, 1999, s.45

demokrasi anlayışının savunduğu diğer bir nokta ise bu kuramın temsilcilerinden biri olan Claus Offe'ın çalışmalarında ortaya çıkmaktadır. Ona göre; demokratik anayasal devletin siyasal iradesini oluşturan kurumlar, siyasal taleplerin iletilmesini teminat altına almamaktadır. Devlet, kendi çıkarlarıyla uyumlu olmayan konular üzerinde durmaz ve onlara karşı tepkilidir[45]. Bu demokrasi modeli, demokrasinin sonu ve garantisi olmayan iktidar baskısını, ortadan kaldırabileceğine inanmaz. Siyaseti ise "biz ve onlar" şeklinde, yani bir dost-düşman ilişkisi içerisinde tanımlar. Demokrasi, azınlığın görüş ve çıkarları yerine, hep çoğunluğun görüşlerini dikte ederek, bireysel hakları tehdit etme eğilimindedir. Farklı görüşlere ve birbiri ile çelişen çıkarlara sahip olan bireylerin toplamı olan halk, aslında bir bütün değildir. Bu çatışma ortamı içerisinde demokratik olarak çözümler bulmak yerine, çoğunluk için azınlığı görmezden gelmektir. Bütün bu demokrasi anlayışları içerisinde, hemen hemen her toplumda kadınlar azınlık statüsündedirler ve dezavantajlı konumdadırlar. Devletler demokratik olduklarını iddia etseler de bugün en gelişmiş ve en demokratik yönetimlerde bile erkek egemen bir yönetim geleneği söz konusudur.

20. yüzyıla gelindiğinde, devlet, toplum ve özel sektör arasında yeni ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Bu değişime uyumlu hâle getirilmeye çalışılan devlet yönetimleri yeniden düzenlenmiş ve halkın talepleri göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Küreselleşme, yerel yönetimler, aktif yurttaşlık, özelleştirme, sivil toplum gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bunlardan biri de müzakereci demokrasi olmuştur. Müzakereci demokrasi 1990'larda tartışılmaya başlanmış, kavramı ayrıntılı olarak ele alan ilk düşünür Jürgen Habermas olmuştur. Bu kuram, liberal demokrasiyi birçok açıdan eleştirmekte ve yetersiz bulmaktadır. Liberal demokrasinin kişisel çıkarları ön plana çıkarması, onun meşruiyet temelini sarsmaktadır. Devlet merkezli bu demokrasi modelleri, halkın siyasete katılımın önüne geçmektedir. Habermas, devlet merkezli olmayan katılımcı demokrasi modelini içtenlikle savunur. Habermas,

[45] Claus Offe, Hegemonya ve Sosyalist Strateji, A. Kardam ve D. Şahiner (Çev.), İstanbul, 1992, s.65-73.

bu modelde, kamusal alanı uzlaşmalara dayanan bir alan olarak sınıflandırmıştır. Katılımın sınırları, toplumun her alanına yayılmalı ve özgürleşmeyi desteklemelidir[46].

İkinci Dünya Savaşından bu yana, genel olarak düşünüldüğünde, çağdaş demokratik toplumların üç önemli kamusal yararı kayırdıkları görülmektedir. Meşruiyet, maddi refah ve tutarlı bir kolektif kimlik. Bu bağlamda, kamusal bir müzakere alanının oluşturulması demokrasinin uygulanması açısından büyük önem arz eder. Müzakereci demokrasi kuramında, bir yönetim şeklinde kolektif karar alma süreçleri bakımından meşruiyete ve akılcılığa ulaşmanın en önemli yolu, söz konusu yönetim biçimindeki kurumlardan özgür ve eşit olan bireylerin rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakerelerden eşit bir biçimde faydalanmalarıdır[47]. Bu modeldeki genel ilkeler, herkesin üzerinde hemfikir olduğu kuralların ve düzenlemelerin geçerli olduğu anlaşmaların, yani bir müzakere sürecinin olmasıdır. Böyle bir müzakereye katılım için eşitlik ve simetri kuralları uygulanmalı, konuşma edimleri başlatma, soru sorma, sorgulama ve tartışmaya katılma açısından herkes eşit kabul edilmeli ve aynı fırsatlara sahip olmalıdır. Katılımcıların söylem usulünün kuralları ve bunların uygulanma veya yürütülme şekli hakkında farklı görüşler ortaya atma hakkı vardır. Dışlanan bireyler ya da gruplar önerilen, sözü edilen kuraldan dolayı olumsuz etkilendiğini gerekçeli olarak gösterebildiği takdirde konuşmanın gündemini ve katılımcıları sınırlayan kurallar yoktur[48]. Müzakereci görüşte, demokrasi, bireyler arasında gerekli katılım, örgütlenme ve ifade özgürlüğünü sağlayabilen, özgür tartışmayı kolaylaştıran bir toplumsal bir araç olarak kabul edilir. Ayrıca rekabete dayalı olarak yapılan düzenli siyasi seçimler ile halk, yönetim üzerinde denetim sahibidir.

Müzakereci demokrasi anlayışı, bireyleri müzakereye dâhil etme ve ortak fayda ilkeleri kapsamında, herkes için eşit hakları destekleyen bir tavır içerisindedir. Bu siyasi haklar, makul bir şekilde ortak faydaya hizmet ederek ortak çıkarları korumak

[46] Seyla Benhabib, Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması", Zeynep Gürata ve Cem Gürsel (Çev.), Wald Yayınları, İstanbul, 1999 ss.101-140
[47] Barry Holden, Liberal Demokrasiyi Anlamak, çev. Hüseyin Bal, Liberte Yayınları, Ankara, 2007, s.98
[48] Benhabib, a.g.e, s.119

amaçlı bir araç vazifesi görür. Ortak faydaya dayalı bu demokrasi modelini savunanlar, demokrasiyi bireylerin tercihlerini ve taleplerini ifade etmelerine olanak sağlayan ve bunları oy kullanarak tescil ettiren bir süreç olarak görürler. Demokratik seçimlerin amacı, hangi liderlerin görüşlerinin ve eylemlerinin en fazla sayıda insana, en iyi biçimde hizmet edeceğine karar vermektir; bunun için de her birey kendi çıkarlarını kendisi tanımlayarak bir yol çizer. Demokratik karar alma süreçlerinde, bireyler ve çıkar grupları kendi çıkarlarına hizmet edeceğini düşündükleri siyasetçileri belirleyip onlara oy verirler. Ancak bu süreçte aynı seçim sistemi içindeki öteki bireylerin de aynı şeyi yaptığını düşünerek, çıkara dayalı demokrasi modelini eleştiren müzakereci demokrasi taraftarları, bu modeli irrasyonel bulup, siyasal süreci algılama şekillerine karşı çıkarlar[49].

Bu kuramda; politikaların, çıkarlar galip geldiğinde değil, yurttaşlar veya onların temsilcileri gerekçeleri dinleyip eleştirdikten sonra, onların doğruluğuna karar verdikleri zaman benimsenmesi gerektiği vurgulanır. Ancak bu kuramın da bazı eksik yanları vardır. Görüldüğü gibi, demokrasi kuramlarından en iyisini bulmak kolay değildir. Toplumdaki farklılıklar, o toplumun içinde bulunduğu sosyoekonomik şartlar ve toplumsal aktörlerin çok çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır. Modern demokrasi kuramlarının savunduğu ideallere bakıldığında, her birinin kendine göre olumlu veya olumsuz tarafları olabildiği gibi, uygulamada başarı şansının toplumdan topluma hatta bireyden bireye değişiklik gösterdiği bir gerçektir.

1.5 Temsilî Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye Bir Dönüşüm

Katılımcı demokrasi modeli, liberal temsil anlayışının, siyasi katılımın önüne geçtiğini savunan bir modeldir. Katılımcı kuram, siyasi temsil yerine siyasi katılımı destekleyerek iş ve eğitim sektörü gibi toplumsal alanlardaki etkinlikleri, demokrasinin en önemli noktası olarak görür. Bu kuram, demokrasi, eşitlik ve katılım temelli bir kamu düzenini savunurken, sivil toplumu da devlete baskı unsuru olarak

[49] Benhabib, a.g.e, s.120.

görür. Bu bağlamda, katılımcı demokrasi kuramına göre demokrasi, ancak halkın siyasete katılımı ve rızasının yanında, hesap verebilirlik olduğu sürece vardır.

Katılımcı demokrasi kuramı özgürlüğü, eyleme geçebilme ve katılım gücü olarak nitelendiren Rousseau'dan ve demokratik katılımı, kişisel gelişimin ve kalkınmanın bir aracı olarak gören Stuart Mill'den ilham alır. Katılımcı demokratlar, resmî hak ve eşitliği yeterli bulmaz. Devlet, toplumda bizzat eşitsizlikleri yaratır ve teşvik eder[50]. Devlet bizzat iktidar ilişkilerinin bir parçası olarak demokratikleşmelidir çünkü eyleme geçme gücü bakımından kadın ve erkek, işçi ve işveren, siyah ve beyaz gibi toplumsal gruplar arasında eşitsizlikler vardır. Bütün bu eşitsizliklerin önüne geçmek için bazı öneriler mevcuttur. Öncelikle, parlamento ve siyasal partiler hesap verebilir durumda olduğunda, daha demokratik bir devlet anlayışından söz edilebilir. Bu şekilde, devlet daha demokrat bir hale gelebilir. Burada temsilî demokrasi reddedilmez ancak temsilin demokratik olması beklenir. Katılımcı demokrasi pratikleri oy vermenin dışına çıkmalı ve fabrika, okul gibi benzeri toplumsal alanlara yayılmalıdır çünkü demokrasi tabana yayılmazsa, seçkinci bir demokrasi olarak kalır. Sadece hükûmet alanı ile sınırlı tutulursa, halkın rolü ulusal düzeyde kısıtlı hâle gelecektir. İnsanlar siyasi katılım için fırsatlar olduğunu bildiklerinde, siyasete katılmaya değer olduğunu düşüneceklerdir. Katılımcı demokrasinin, politikanın ve ekonominin küresel bir hâl alması ile ortaya çıkan antidemokratik düzene karşı bir denge unsuru olduğu ileri sürülmüştür. İnsanlar katılım için fırsat olduğunu gördüklerinde katılmaya değer bulacaklar, birey olarak kapasitelerinin farkındalığına erişeceklerdir. Uluslararası veya ulus üstü örgütler, küresel sorunları çözerken, demokratik düzenin talepleri ile çatışarak ulusal devlet alanına taşırlar[51].

Bu demokrasi anlayışı, ayrıca liberal demokrasi anlayışının kamusal alan ve özel alan arasında yaptığı ayrımın eşitsizliği arttırdığını vurgulamaktadır. Katılımcı demokrasi düşünürleri var olan demokrasilerin antidemokratik bir biçimde katılım oluşturmaya çalıştığını ifade etmektedirler. Katılımcı model, siyasete dolaysız bir şekilde katılabilmeyi desteklemektedir. Feminist kuram, demokrasi düşüncesiyle

[50] Holden, a.g.e, s.67.
[51] Schmidt, a.g.e, s165.

benzerlik gösteren ve siyasi katılımın koşullarını, kadınlar açısından olanaklı hâle getirmenin yolunu bulmaya çalışan önemli bir demokrasi kuramıdır. Anne Phillips'e göre; feminist teori ile doğrudan demokrasi arasında son yıllarda kurulan ilişkiye rağmen, kadınların yaşamları bu konuyu açıkça belirtmektedir. İş bölümünün cinsiyetçi bir şekilde belirlendiği dünyada, kadınlar dezavantajlı konumdadırlar çünkü sorumlulukları büyüktür. Bu yüzden feministler, katılımcı demokrasi modelini savunurlar [52].Bu demokrasi anlayışı, "Demokrasi, devlette önemliyse başka yerlerde de önemlidir." savını ileri sürerek, kamusal alan-özel alan ayrımına karşı çıkar. Kadınlar ve erkekler, yaşamlarını doğrudan etkileyen kararlara katılma ihtiyacını hissederler. Bütün cinslerin eşit olarak katıldığı bir siyaset anlayışı, doğru bir demokrasinin inşasına zemin hazırlar. Daha katılımcı bir demokrasi, politik ve ekonomik eşitlik, bireyler arasındaki gergin ilişkileri sonlandıracak, barışa katkı sağlayacaktır.

Gerçek bir demokrasi ancak toplumun bütün kesimlerinin fikirlerinin dikkate alındığı ve yönetime katıldığı bir toplumda var olabilir. Feminist kuram için oldukça önemli olan katılımcı demokrasi modeli; toplumsal cinsiyet ayrımı gözetmeden, bütün bireyleri içine alan bir yönetim şekli önerdiği için oldukça 'sağlıklı' bir demokrasiyi işaret etmektedir. Bu noktada en çok desteklenen, siyasi temsilden öte siyasi katılımdır. Daha sonra anlatılacağı üzere özellikle günümüzün siyasi katılım anlayışı, yalnızca seçimlerde oy vermek ile sınırlı değildir. Toplumu ilgilendiren konularda farklı şekillerde de fikirlerini beyan eden bireylerin beklentilerini, yalnızca oy kullanmak karşılamayacak, siyasete katılım çok boyutlu bir hâl alacaktır.

1.6 Siyasi Temsil Kavramı, Liberal ve Tanımlayıcı Temsil Yaklaşımları

Siyaset Bilimi içerisinde önemli bir yeri olan "temsil", gündelik hayatta da oldukça fazla kullanılan bir sözcüktür. Sık kullanılan birçok siyasal kavram gibi bu kavram da siyasal veya günlük hayatta kullanıldığı için net bir şekilde

[52] Anne Phillips, Feminism and Politics. Oxford University Press, 1995: s. 33-34

tanımlanamamaktadır. Ayrıca temsilin anlamı zaman içerisinde değişmiş, birçok düşünür bu kavramı farklı şekilde yorumlamıştır.

Teorik olarak, bireylerin siyasal yaşama doğrudan dâhil olmalarının mümkün olmamasından dolayı ortaya çıkan "temsil" kavramının anlamı, sözlükte: "Biri ya da bir kesim için davranmak, onun özelliklerini yansıtmak, bir kavramı sembolleştirmek ve onu simgelemek" şeklindedir[53]. Temsil kavramı, Latince kökenli dillerde, "yeniden var etmek" (re-present), "örneklendirmek", "tanımlamak" anlamında kullanılmaktadır[54]. Bunun yanında, Hanna F. Pitkin, temsil kavramını tanımlarken, kavramın önemli bir noktasını dile getirmiştir. Bu tanıma göre, temsil, gerçekte var olmayan bir şeyin var olarak kabul edilmesidir. Pitkin, temsilin 'eş zamanlı bir varlık ve yokluk paradoksu' olduğunu var sayar. Bu paradoks, temsil edilebilmek için bir şeyin hem var olması, aynı zamanda da var olmaması gerektiğine işaret eder. David Runciman'ın "The Paradox Of Political Representation"adlı çalışmasında, 'varlık paradoksu' olarak adlandırdığı bu zorluk, ona göre terimin etimolojisinden kaynaklanmaktadır. Temsil kavramının paradoksal yönü, varlığın ve yokluğun aynı anda gerekli olmasından ileri gelmektedir ve kavramın kullanımı hakkında çelişkili çıkarımların yapılmasına neden olmaktadır. Siyasette, temsil, hem temsilcilerin seçmenlerin adına kararlar vermesi gerektiği (çünkü temsilin var olabilmesi için seçmenlerin orada bulunmaması gerekmektedir) fikriyle hem de seçmenlerin temsilcileri seçmeleri gerektiği (çünkü gerçek bir temsil aynı zamanda, çeşitli biçimlerde temsilcilerin varlığını gerektirmektedir) şeklinde düşünülmüştür. [55].

Eski Yunancada temsil sözcüğüne karşılık gelen bir kavram olmasa da "temsil" kavramını somut şekilde uygulayabilecekleri birçok kurum ve icraatları olduğu için, "siyasi temsil" in Yunanlılar 'da başladığı kabul edilmektedir. Bugün kullanılan temsil kavramı, Romalıların "repraesentare" sözcüğünden türemiştir. Ancak Romalılarda bu sözcük "bir şeyin yazılı bir biçimde sunulması veya soyut bir objenin

[53] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 1451.
[54] Hanna Fennichel Pitkin, Temsil Kavramı, Seda Erkoç(Çev.), Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya, 2014, s. 233.
[55] David Runciman, The Paradox Of Political Representation, The Journal of Political Philosopy, Volume 15, (1), 2007, p.93

somutlaştırılması" şeklinde anlaşılıyordu. Dolayısıyla, temsil, onlar için siyasi bir anlam ifade etmiyordu. Orta Çağ Hristiyan literatüründe Papa ve kardinallerin, Hz. İsa ve havarileri temsil ettiği söylenmiş ve temsil kavramı yaygınlık kazanmıştır. Buradaki çağrışım kilise liderlerinin, Hz. İsa ve havarilerin bir simgesi olarak görülmesidir[56].

Temsil kavramının siyasi etkinlik alanına nasıl geçtiğini anlamak için, 14. yüzyıl İngiltere'sinde kral ve lordlar ile Parlamento'da görüşen şövalye ve kasabalıların ilişkisine bakmak gerekmektedir. Başlangıçta sadece krala kolaylık olsun diye ortaya atılan bu uygulama, daha sonra krala karşı özellikle vergi konusundaki memnuniyetsizlikleri ifade etmenin bir yolu hâline gelmiş ve bunları dile getirenler, halkın vekili gibi görülmeye başlanmıştır. Zamanla bu kişiler, krala muhalefet eden parlamento üyesi hâline gelmiş ve ortak bir şekilde hareket ederek ona karşı çıkma gücü elde etmişlerdir[57]. Temsil, aristokratik bir kurum hâline gelmiştir. 14.yüzyıla gelindiğinde; diğer Avrupa monarşilerinde olduğu gibi temsil, yönetim sistemlerinin önemli bir ögesi olmuştur. Ancak bütün bu gelişmelerin demokratik olan gelişmeler olmadığı ve bütün ayrıcalıkların toprak sahiplerine ait olduğu bir gerçektir. Hükümdar soyluları, din adamlarını ve tüccarları güçlü oldukları için çağırmıştır. Güçlüler, toprak sahipleri ve vergi ödeyenlerle kral arasında arabuluculuk yapmışlardır. Yine de günümüzün demokratik temsil anlayışının temellerinin bu dönemlerde atıldığını söylemek mümkündür. Bu etimolojik gelişimin tam ortasında, 1651 yılında, "Leviathan" adlı eserinde Thomas Hobbes, temsil kavramına yer vererek temsil literatürüne önemli katkıda bulunmuştur. Bu eserde Hobbes, bir kişi üzerinden yola çıkararak, "doğal ve yapay" kişilerden söz etmekte, temsilciyi yapay olarak nitelemektedir. Doğal kişiler, söz ve hareketleri kendilerine ait olan kişiler iken, yapay kişiler ise söz ve hareketlerinin başkalarına ait olduğu düşünülen kişilerdir[58].

Thomas Hobbes, kavramın tam anlamıyla sistematik anlamını sağlayan tek kuramcıdır. Temsil ile ilgili tartışmaları başlatan Hobbes, bu konuda farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamış ve yine temsil ile ilgili merak uyandıran çoğu güçlüğü

[56] Pitkin, a.g.e, s.233.
[57] Pitkin, a.g.e, s.234.
[58] Thomas Hobbes, Leviathan, Semih Lim (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

gözler önüne sermiştir. Temsilin bugünkü anlamıyla tam olarak kullanılmaya başlanması, Amerikan Devrimi (1787) ve Fransız Devrimi (1789) ile gerçekleşmiştir. "Halkın temsili" anlamını burada kazanan temsil, halkın kendi kendini yönetmesi ve başına gelecekler konusunda söz sahibi olması fikri ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır[59]. Thomas Hobbes'un yanı sıra, zaman içinde John Locke, Edmund Burke, John Stuart Mill, Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürler temsilin işlevi konusunda farklı düşünceler ortaya koymuşlardır. Bu düşünceler aslında halkın içinden seçilen kişilerin onlar adına düşünüp, onların çıkarlarını koruması gibi düşüncelerdi. Temsilciler, halk adına karar alıp uygulamakla yükümlüydü. Kalabalık toplumlarda, her bireyin yönetime doğrudan katılımı mümkün olmadığı için halkın seçtiği ve halk için karar veren kişilerin halkı yönettiği bir devlet anlayışı olmalıydı. Fakat bu kavramın işlevi konusunda bazı endişeler de dile getirilmiştir. Zamanla, seçilenlerin temsil ettiği kitleyi âdeta unutup, onlardan gitgide uzaklaşmaları önemli bir sorundur. Temsil kavramı, çağımızda da buna benzer tartışmalara yol açmaktadır. Mesela temsil, bugün örgüt düzeyinde kalmaktadır. Bireyler ancak bir örgüte üye olarak temsil edilmektedirler. Seçimlerde ise temsilciler büyük oranda "uygun olanı seçme" eğilimindedirler[60].

Kökenleri yüzyıllar öncesine dayanan temsil kavramı günümüzde son derece önemlidir ve yaygın olarak kullanılır. Modern zamanlarda herkes temsil edilmeyi ister. Kavramın günümüzde bu kadar önemli olmasının nedeni, bağımsızlık ve adalet kavramları ile alakalı olduğu kadar, demokrasi fikri ile de ilişkili olmasıdır. Buna rağmen, siyasi temsil kavramının geçmişine bakıldığında, demokrasi fikri ile bağdaşmadığı anlaşılır. Geçmişte padişahlar ve kralların da halklarını temsil ettikleri düşünülürse, bugün demokrasi ve adalet ile bağdaştırılan siyasi temsil kavramının çok uzun süre sonra ortaya çıktığı ve tarihsel süreçte değiştiği görülür. Modern anlamdaki siyasi temsil ise, yurttaşlık hukuku çerçevesinde düşünülen parlamentolar, seçimler, siyasi partiler hatta sivil toplumu da içine alan oldukça geniş ve karmaşık bir kavramdır. 13.yüzyıldan itibaren ortaya çıkan yeni ekonomik ve toplumsal gelişmeler, özellikle Fransa ve İngiltere'de bugün düşündüğümüz anlamda temsilî organların

[59] Pitkin, a.g.e, s. 244.
[60] Bealey Frank, Democracy in the Contemporary State, Oxford: Clarendon Press, 1988, s.28-42.

ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Fransa'da Etats Generaux, İngiltere'de Parlamento, kralın da onayladığı birer temsil organı olmuşlardır. Parlamentoların ortaya çıkması ile de seçim kurumu zorunlu hâle gelmiş, burjuvazinin soylulara karşı mücadelesi seçimlerin ve parlamentoların önemini arttırmıştır. Tarihsel gelişim içerisinde, temsilin işlevinin yerine getirildiği parlamentolar, ekonomik ve toplumsal süreçte beliren ihtiyaçları karşılamak için meydana getirilen kurumlardır. Böyle bir tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan siyasi temsil kavramı, bugün demokratik sistemlerin olmazsa olmazıdır. Bunun yanında siyasi temsile farklı anlayışlar getirilmiş ve farklı temsil modelleri ortaya çıkmıştır.

Siyasal temsil kavramı, halkın doğrudan doğruya müdahalesinin doğal olarak mümkün olmadığı yerde "dolaylı temsil" olarak ortaya çıkar. İnsan nüfusunun yoğun olmadığı dönemlerde yaş, cinsiyet ve sosyal konum olarak belli özelliklere sahip bireylerin kendileri ile ilgili kararlara katıldığı, herkesin kendini temsil edebildiği temsil şekline "dolaysız temsil" denilmiştir. Günümüzün kalabalık toplumlarında mümkün ve pratik olmayan bu temsil şekli yerine, "dolaylı temsil" kullanılmaktadır. Dolaylı temsilde, vatandaşlar temsilcilerini seçim yolu ile kendileri belirlerler. Bugünün demokratik sistemlerinde dolaylı temsil yaygın olarak kabul görmektedir[61].Siyasi temsil, öncelikle çok sayıda insanı ve grubu içeren kamusal ve anayasal bir organizasyondur. Bu organizasyon, geniş ölçekli toplumsal düzenlemeleri harekete geçirir. Siyasi temsil, bir kurumun, bir topluluğun sosyal bir grup veya sınıfın sözcülüğünü yapması, onlar adına ve onların çıkarlarını korumak amaçlı hareket etmesi şeklinde tanımlanır. Temsil edenle temsil edilen aynı olmayıp aralarında belli bir mesafe ve farklılık vardır. Bu farklılığın olabildiğince azaltılması sorunu ise düşünürlerin ilgi alanına giren önemli bir mesele olmuştur[62]. Max Weber'e göre temsil, "Bir grubun, diğer gruplar için gerçekleştirdiği çalışmalardır ve temsil edilenler bu çalışmaları yasal ve bağlayıcı kabul ettiği sürece temsil gerçekleşir". Ona göre, temsilin gerçekleşmesi için en önemli etken, temsil edilen kişilerin bu temsilin varlığına inanmalarıdır [63].

[61] Frank, a.g.e, s.45.
[62] David. Judge, Representation: Theory and Practice in Britain, London1999, Published by Routledge, 1999, s.2
[63] Birsen Örs "Siyasal Temsil ve Demokrasi" İktisat Dergisi, S:274, 1997, ss.24-34.

Temsil ilişkisi, siyasal alanda karşımıza halkın egemenliğinin, halk için ve halkın belirlediği kişiler tarafından kullanılması şeklinde çıkar. Temsil ile demokrasi kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekir; temsil, yöneten ile yönetileni birbirinden ayırır; demokrasi ise bu ayrımı kaldırıp halkın kendini yönetmesini ifade eder. Bununla birlikte, "temsilî demokrasi" diye bir kategori vardır ve bu da sınırlı bir demokrasi modeline işaret eder[64]. Birçok yazara göre ise temsil, ancak temsil edilenler ona inandıklarında gerçekleşir. Yurttaşlar temsile inanırlar mı? Temsilin meşruiyetini sağlayan nedir? Anlaşılacağı üzere, temsil farklı boyutları olan bir kavramdır ve temsili açıklarken bazı güçlükler söz konusudur. Temsilî demokrasilerde, halk iktidarının halkın seçtiği temsilciler tarafından onların yararına olacak şekilde kullanıldığı düşünülmektedir. Burada en önemli nokta, temsilcilerle temsil edilenlerin iradelerinin nasıl uyuşacağıdır.

Temsilî demokrasi bir dolaylı demokrasi şekli olduğuna göre, karar verme artık vatandaşlara ait değildir. O hâlde kavram, birkaç karar vericinin yönetimini çağrıştırmaktadır. Diğer bir deyişle, halk tarafından yönetim yerine "siyasiler tarafından yönetim" şekline dönüşmektedir. Bu durumda böyle bir yönetim demokratik olarak nasıl tanımlanabilir? Bu soruya verilecek cevaplardan biri, temsilî demokrasinin demokratik olmadığıdır. Bu bakış açısına göre, ancak doğrudan demokrasi, halkın gerçek anlamda kendi kendini temsil etmesidir. Rousseau, böyle bir temsil anlayışını savunuyordu ve ona göre demokrasi hiçbir zaman gerçekleşmemiş ve gerçekleşmeyecekti. Vatandaşların gerçekten karar alıcı olabilmeleri için egemen bir mecliste bir araya gelebilmeleri gerekliydi. Onun için özgür olmanın yolu, halkın kendi kendini yönetmesinden geçiyordu[65]. İkinci bir cevap, halkı fiilen karar alma süreçlerinin dışında tuttuğu için temsilî demokrasinin demokratik olmadığıdır. Bu anlayış, temsilin modern dünyada gerekli olduğunu ancak ortada birkaç kuruma indirgenmiş çok sınırlı bir temsil anlayışı olduğunu savunmaktadır. Bununla beraber sınırlı katılımın temsilî demokrasinin yapısında bulunduğunu ve bu katılımın, seyrek yapılan seçimlere dayandığından, erdemli bir yönü olmadığını iddia eder[66].Dolayısıyla temsil hem demokratiktir hem değildir.

[64] Andrew Heywood, Siyaset Teorisine Giriş, Hızır Murat Köse (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul, 2011, s.287
[65] Paul Hirst. Representative Democracy and Its Limits, Cambridge: Polit Press. 1990 s.30.
[66] Hirst, a.g.e, s.32.

Bu paradoks, kavramın kendi doğasında olabileceği gibi, onu gözleyenin algılamasına göre de sonuçlanabilir. Temsilî demokrasi siyasi faaliyeti yönetenler ve yönetilenler şeklinde veya temsil edenler ve temsil edilenler şeklinde bir ayrıma dayandırıyorsa, demokratik olmayan yön ağır basacaktır. Temsilciler ve temsil edilenler arasındaki bu ayrım belirginleştiği ölçüde, Manin'in "ayrım prensibi" ortaya çıkar. Bu prensibe göre; temsilî demokrasi, seçilmiş elit bir kesim yaratır ve seçmenler temsilcileri özel yetenekleri olan kimseler gibi algılarlar. Seçim süreçleri boyunca, karar alma mekanizmalarında sıradan insanların olması yönündeki arzuları engelleyici bir özellik taşır ve kişilik, yaşam şekli ve kaygıları farklı olan belli kesimleri kabul edecek şekilde dizayn edilmiştir. Bu nedenle, temsilî demokrasi, en nihayetinde halk yığınlarının karar mekanizmalarına katılımdan dışlanması anlamını taşımaktadır[67].

Siyasi temsil kavramına olan bütün farklı yaklaşımlar beraberinde çeşitli temsil modellerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Temsilcinin ne şekilde hareket edebileceği, temsilin çeşitleri ve sınırları konusunda farklı tartışmalar mevcuttur[68]. Temsil tartışmaları iki görüş üzerine şekillenmiştir. Birincisi, temsilcinin, temsil edilenlerin sesi olması ve onların çıkarları adına, onların istediği gibi hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İkincisi ise; temsilcinin, kendi iradesine göre durum değerlendirmesi yaparak, yargılarını ve davranışlarını yönlendirebileceğini savunmaktadır[69]. Bu görüşler ekseninde, çeşitli temsil teorilerinden bahsedilebilmektedir. Temsil modelleri, temsil kavramını farklı açılardan ele alarak temsil eden ve edilen ilişkisini farklı siyasi anlayışlar açısından incelemektedir. Bu modellere bir bütün olarak bakılacak olursa, her birinin olumlu ve olumsuz yanları olduğu görülür. Buradaki en önemli nokta, temsil eden ve edilen arasındaki uyumun nasıl sağlanacağı, her bir kesimin kendine ait çıkarları olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu çıkarların nasıl ortaya konacağıdır.

---

[67] Bernard Manin. The Principles of Representative Government, Cambridge: Cambridge University Press. 1997, s.238.

[68] Pitkin bunları biçimsel (formal), tanımlayıcı (descriptive), sembolik (symbolic) ve nitel (substantive) temsil olmak üzere dört farklı kategoride ele almaktadır. Andrew Heywood, vesayet, delegasyon, vekâlet ve benzerlik modeli olarak dört farklı modelden söz etmiştir. Mansbridge ise temsil tartışmalarını, tanımlayıcı temsil (descriptive representation) ve nitel temsil (substantive representation) olarak iki şekilde ifade etmektedir fakat pratikte, adı geçen temsil modelleri benzerlik gösterebilmektedir. Daha fazla bilgi için Bkz. Suzanne Dovi, "Political Representation", The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Edward N. Zalta (Ed.), Winter 2011, s.35

[69] Newton, K. Role, Orientations and Their Sources Among Elected Representatives in English Local Politics. The Journal of Politics, 36 (3), 1974, s. 615.

Örneğin, tanımlayıcı temsil modeli, parlamento kompozisyonunun tüm ulusun kompozisyonuna uyması gerektiğini vurgulayan bir temsil modelidir. Bu modele göre toplumu temsil eden hükûmet; toplumun sınıf, cinsiyet, inanç, etnik köken, yaş vb. farklı özelliklere sahip tüm grup ve kesimlerinden üyeleri toplumdaki güçleriyle orantılı olacak şekilde içinde barındıran küçük bir örneğidir. Bireyin inanç, tavır ve değerlerinin sosyal geçmişleri ile şekillendiğine inanan bazı sosyalistler ile farklı kesimlere mensup birçok siyasi kuramcı bu teoriyi desteklemektedir. Sosyalistler, siyasi elitin imtiyazlı ve servet sahibi kişilerden gelmesini demokrasi önündeki en büyük engel olarak görürler. Güç merkezlerinde düşük oranda temsil edilen işçilerin, fakir ve mağdurların menfaatleri dışlanmakta veya yok sayılmaktadır[70].

Ataerkil yapının ve erkek egemenliğinin kadınları yaşamın her alanından dışladığını önemle vurgulayan feminist kuramcılar, bu modele ilgi duyarlar. Bu temsil teorisi, grupların menfaatini, ancak onların içinden çıkacak kişilerin hakkıyla dile getirebileceğini savunur. Temsilin anlamı, başkalarının adına veya onlar için konuşmaktır. Örneğin sözde feminizm taraftarı ve cinsiyet eşitliliğini savunan erkeklerin, kadınların yaşadıkları sorunları anlamaları ve kadınlar kadar esaslı değerlendirmeleri pek de olası değildir. Aynı şekilde etnik kökenlerinden dolayı ayrıma maruz kalan insanların sorunlarına eğilen beyaz liberallerin, ırkçılığı hiç tatmadıkları için azınlıkların hissettiklerini anlamaları mümkün değildir. Fakat temsilcilerin temsil ettikleri insanlara benzemeleri yönünde genel geçer bir yargı olmasa da her şeyden önce insanların kendilerine benzeyen siyasetçiler tarafından yönetilmek istemeleri doğal olarak karşılanmaktadır.

Liberalizmin temsil kuramı, seçimlere dayanan temsil anlayışı ve bir toplumda birbirinden farklı fikir ve çıkarların bulunduğu gerçeği üzerine kurulmuştur[71]. Liberalizm kuramcıları, temsilin "tüzel kişiler, çıkarlar ve toplumsal sınıflardan öte, bireylere yönelik olduğunu, aslında çıkarlara sahip bireylerin temsil edildiğini" savunurlar. Bu yaklaşıma göre, çıkarlar her bir birey için değişen niteliktedir ve bireyler çıkarlarını ancak kendileri gözetebilirler. Bundan dolayı, hükûmetler halk

[70] Heywood, a.g.e, s.294.
[71] Gürleyen, a.g.e, s. 142.

adına iyi kararlar vermezler. Buradan, toplumun gerçek anlamda temsilinin mümkün olmadığı sonucu çıkarılabilir. Biçimsel temsil mümkün olsa da temsilcilerin bağımsız olarak karar vermeleri mümkün değildir. Bir temsilciden beklenen, temsil edilenlerin isteklerine göre hareket etmektir[72].

Liberal teorinin en önemli temsilcilerinden biri John Locke'tır. Kendisinin fikirlerinin temeli İngiltere'de mutlak monarşiye karşı çıkılıp çoğunluğun gücünü parlamentoda güçlü kılma mücadelesinin gerçekleştirildiği bir sürece dayanır. Ona göre bireysel özgürlükler, temelde negatif özgürlükler olarak bireyin tam anlamıyla özgür olması değil, bireyin davranış ve kararları üzerinde devletin bir baskı unsuru olmaması şeklinde açıklanır. Locke'a göre bireysel özgürlük, yaşam ve mülkiyet özgürlüğü, vazgeçilemez haklardır. Mülkiyet hakkı her ne kadar herkese ortak verilen bir hak olsa da bireyler kişisel çabaları ile bazı şeyleri elde edebilirler. Özgürlük, mülkiyet ve yaşam hakkı, iktidara karşı korunması gereken haklardır.[73].

Liberal temsil anlayışında, temsilin en önemli unsurlarından biri parlamentolar (meclisler)'dır. "Parlamento" sözcüğü Fransızca "parler" (konuşmak) sözcüğünden türemiştir[74]. Tüm dünyada meclislerin genel işlevi, yasa yapmak ve değiştirmektir. Yasama, yeni bir kanun yapmak ve var olan kanunlarda değişiklik yapmak anlamındadır. Yasama dışındaki başka bir meclis faaliyeti ise denetimdir. Ayrıca toplumdaki birbiriyle çatışma halindeki siyasi çıkar ve isteklerin uzlaştırılması ve yasama sürecine yansıtılması, meclisteki çeşitliliğin toplumdaki farklılıkları yansıtması, meclisin siyasi ve toplumsal olaylar için bir müzakere alanı olması, meclisin yazılı olmayan görevleri arasındadır[75].

Tarihsel gelişimine bakıldığında, parlamentoların temelinde siyasal gücün sınırlandırılması ve bu gücü elinde tutan kişilerin yetkilerini halktan almaları

[72] Gürleyen, a.g.e, s. 143
[73] John Locke, Sivil Toplumda Devlet- Uygar Yönetim Üzerine İki İnceleme, Serdar Taşçı ve Hale Akman (Çev.), Metropol Yayınları, İstanbul.2002, ss.35-38.
[74] Erdoğan Teziç, Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, İstanbul, İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yay. Fakülteler Matbaası, 1980, s. 10.
[75] Mete Kaan Kaynar "Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı", Taşkın, Y. (Ed.), Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.310-311.

düşüncesi vardır. Parlamenter rejimlerin tümünde bu kurumlar, egemenliğin sahibi olarak tanımlanan halkı temsil eder ve gücünü halk adına kullanır. Aslında çok eski bir kavram olan temsil olgusunun modern toplumlardaki örgütlenme ve yürütülme biçimi parlamento şeklinde vücut bulur[76]. Modern parlamentolar ulusun tamamının çıkarlarını ve taleplerini temsil etmek iddiasıyla oluşturulan kurumlardır. Seçimler sonucunda ortaya çıkan meclis kompozisyonunun, seçmenlerin kompozisyonuna yakın olması beklenir çünkü parlamento milletin bir özü gibidir. Buna göre halkın çoğunluğunun talebi iktidar gücünü oluşturacak meclis çoğunluğunun temelini oluşturur. Çoğunluğun desteğini arkasına alan hükûmetin belirlediği ulusal politikalar meclis tarafından onaylanır.

Temsilî demokrasinin vazgeçilmez başka bir unsuru ise siyasi partilerdir. ’Parti’sözcüğü Fransızcadır. Siyasi partiler, seçimler vasıtasıyla, siyasi iktidarı elde etme amacı güderler. Kalabalık modern toplumların doğrudan demokrasi ile yönetilemeyeceği iddiası temsilî demokrasiyi ve temsil mekanizması olarak siyasi partileri ön plana çıkarır. Bu temsil düşüncesinin temelinde, her bireyin eşit oy hakkına sahip olduğu düşüncesi vardır. Oy verme hakkı tabana yayıldıkça, daha fazla seçmenin oyunu alabilmek için parti tabanını mümkün olduğunca genişleten kitle partileri ortaya çıktıkça, siyasi partiler önemlerini korumaktadırlar[77].

Partiler seçmenlere, kimin aday olduğunu ve bu adayların nasıl yöneteceklerine dair çok önemli bilgiler sunarlar. Seçmenler, parti etiketini ve platformlarını bir işaret veya kısa yol olarak kullanabilirler ve partiler geçmişte hükûmet veya muhalefetteki icraatları ile değerlendirilebilirler ve partilerin bulunmadığı veya güçsüz olduğu yerlerde, seçmenler aşırı bir seçenek çokluğuyla karşılaşırlar. Bu durum, onların adayları geçmişleriyle değerlendirme imkânlarını kısıtlar. Bilinen etiketler, ideolojiler ve görüşler arasında nerede durduklarını ölçme şansını azaltır[78]. Temsilî demokrasilerde “temsil” bu organlar sayesinde kurumsallaşır. Bu nedenle, siyasi

[76] Vincenzo Miceli, Modern Parlamentolar, Atıf Akgüç (Çev.), Ankara, Ulus Basımevi, 1946, s.133.
[77] Sezgi Durgun, “Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri”, Yüksel Taşkın (Ed.), Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.337-338.
[78] Scott Mainwaring, Rethinking Party Systems in the Third Wave Democratization: The Case of Brazil, Standford: Stanford University Press,1999, s.324-327.

partilerin asıl işlevinin halkı temsil etmek olduğuna inanılır. Temsil; partilerin, seçmenlerinin ve üyelerinin görüşlerini ifade edebilme ve siyasal sistemde söz sahibi olabilmesidir.

Bir diğer önemli temsil unsuru da anayasadır. Anayasa, kanunlarının dayandığı temel metindir. Devletin en önemli organlarının işleyişini belirleyen hukuk kurallarına anayasa denir. Anayasaların yapılmasının nedeni, hak taleplerinin yanında, yönetenin iktidarını sınırlandırmaktadır. Toplumda çoğunluğun talebi olan şeyler, siyasi bir metin olarak anayasaya nüfuz eder. Toplum çıkarlarının, beklentilerinin, söylemlerinin siyasi birer paradigmaya dönüştürülmesi, toplumsal rızanın üretilmesi süreci anayasaların egemenlerle olan ilişkisini açıklarken, diğer taraftan toplumsal meşruiyet tabanı bulabilmelerine imkân verir[79].

Liberal demokrasilerde temsilin önemli unsurlarından biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum devletin dışında kalan bir kamusal alanı oluşturur. Sivil toplum kuruluşları belli mekân ve zamanda, bir ihtiyacı ya da ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan, kâr amacı gütmeyen ve kamuda yönetimde söz sahibi olan önemli demokratik kuruluşlardır. Siyasal sistemlerin temel aktörleri olan siyasi partiler, temsilî demokrasilerde şimdiye kadar birçok rol üstlenmişlerdir. Devletin ve siyasal partilerin yerine getirdiği işlev, artık günümüzde daha farklı boyutta işlemektedir. Hükûmetler ve siyasi partiler, temel varlık nedenlerinden olan toplumsal talepleri sisteme aktaramamaktan dolayı bir temsil krizi ve beraberinde bir güven kaybıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çağımız demokrasilerinde, halkın temsili ve yine halkın örgütlenerek bir araya gelip yasal haklarını koruması, yalnızca partiler yoluyla değil, sendikalar, dernekler gibi sivil toplum kuruluşları vasıtası ile de olmaktadır. Bu kurumlar, kamusal alanda yöneten ve yönetilen ile önemli bir bağ kurmuşlardır[80].

Liberalizmin demokrasi anlayışı temsilî demokrasidir. Halkın, yönetime doğrudan katılması mümkün olmadığı için temsilcileri aracılığıyla katıldığı yönetim biçimidir. Toplumların demokratik hâle gelebilmesi için, toplumun güvendiği ve

[79] Kaynar, a.g.e ss.296-297.
[80] Touraine, a.g.e, s. 140.

meşruiyeti olan kurumların varlığı gereklidir çünkü demokrasi, iktidarın kaynağı olarak kabul edilen halkın mutabakatının alınmasını gerektiren bir sistemdir. Bütün insanların ifade, yaşam ve mutlu olma özgürlüğü vardır. Devletin varlığının ana sebebi, bireysel özgürlükleri korumaktır ve devlet hak ve hukuku koruduğu sürece, gücünü halktan alır. Demokratik toplumlarda, yurttaş olarak hak ve sorumluluklarını ortaya koyma alanında farklılıklar olsa da, bu alan içinde parlamentolar, siyasi partiler, anayasalar ve STK'lar birinci sırada yer alırlar. Siyasal temsil, demokrasi tartışmaları içerisinde yerini alması gereken önemli bir olgudur. Demokratik temsil ilişkisi içerisinde, temsilci ve temsil edilenler arasında karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Çağdaş toplumlarda temsilcilerin yetkilendirilmesi seçimler yolu ile gerçekleştirilmektedir. Liberal demokrasilerde seçimlerin genel, eşit ve gizli yapılması beklenmektedir. Temsil kavramı ise demokrasinin işlerliğini sağlaması ve halkın siyasette söz sahibi olması için gereklidir.

1.7 Siyasi Katılım ve Katılımı Etkileyen Faktörler

Katılım kavramı, günlük dilde oldukça fazla kullanılan bir kavramdır. Katılım kavramının içeriği kimin, nereye, nerede, ne zaman ve nasıl katılacağı gibi birçok soruya verilen cevaba göre değişir. Yerel ve genel düzeyde siyasal kararları etkileme gibi birçok konu katılım olarak düşünülebilir. Katılım (partipication), kimin karar alacağını, yöneteceğini veya hangi kararların alınacağını etkilemek için girişilen faaliyet alanı olarak tanımlanabilir[81]. Siyasal katılım, güncel haberleri takip etmek, oy kullanmak, siyasal tartışmalara girmek, mitinglere katılmak, siyasal faaliyetlerde bulunmak, sivil toplum kuruluş ve derneklerine üye olmak, siyasi partilere üye olmak gibi faaliyetleri içeren bir kavramdır. Temsil ise bir kişi, grup ya da düşüncenin başka kişi veya grup tarafından ifade edilmesi ve savunulmasını ortaya koyan bir kavramdır. Bu bağlamda demokratik siyasal katılım ve temsil kavramları birbirleri ile ilişkili iki kavramdır. Bu ilişki "bir grubun düşük siyasal katılımı, o grubun eksik temsiline neden olabilir" şeklinde açıklanabilir; çünkü demokratik yönetimlerde siyasal katılımla, siyasal kararların temsili arasındaki ilişkinin doğru orantılı olması beklenir. Ayrıca,

[81] Taşkın, a.g.e, s 229.

demokratik temsil hem onu seçip denetleyenler hem de seçilenler açısından da bir siyasi katılım biçimidir[82]. Temsilin zıddı katılım değildir. Temsilin zıddı "dâhil etmemek" tir. Katılımın zıddı ise çekimserliktir[83].

Katılım, bir duruma seyirci olmak yerine, o konuda fikir beyan etmeyi ve paylaşımı ifade eden bir olgudur. Gündelik hayatta katılım "bir şeye dâhil olmak, bir şeyin içine girmek, iştirak etmek, bir şeyin bileşenleri arasında olmak" anlamlarında kullanılmaktadır. Diğer bir şekliyle; katılım, "kişilerin kendilerini ilgilendiren kararlarda rol almak için, planlama ve programlama sürecinde yer almaları ve iş birliği sürecinde yer almaları" şeklinde tanımlanmaktadır[84]. Siyasal katılım, bir kendini gerçekleştirme yöntemi olmanın yanında, iktidarı sınırlandırma ve bireysel özgürlükleri sınırlandırma mekanizmasıdır. Örneğin; kararların oy birliği ile alınması, şartı olan bir yerde hiç kimseye kendi iradesini yansıtmayan bir politika dayatılmaz.

Farklı düşünür ve yazarlar katılım olgusunu değişik şekillerde açıklamışlardır. Öztekin'e göre; siyasal katılma, "toplumdaki vatandaşların alınan bütün kararlar karşısında, bir siyasi davranış göstererek tepki vermesidir"[85]. Siyasal katılım, bireylerin kendilerini yönetecek kişileri seçmeleri ve karar alma süreçlerinde aktif rol almalarıdır. Siyasi katılım kavramına dair bazı tanımlar sadece siyasal davranışları ve siyasal tutumları içerir. Bazıları katılma biçimi olarak hukuka uygunluğu ön planda tutarken; bazıları için de hukuk dışı eylemleri katılma kapsamında düşünür[86]. Uysal'a göre, siyasal katılma kavramındaki dağınıklık ve karmaşıklığa rağmen tüm tanımlarda yer alan bazı temel ortak noktalar vardır. Bunlardan ilki, siyasal katılmanın genel olarak kararların alınmasında etkili olması veya alınan kararların uygulanmasıyla ilişkili olmasıdır. Çünkü katılma ve karar arasında doğal bir bağ bulunmaktadır. İkinci ortak nokta, siyasal katılmanın bir otorite yapısı ve otorite ilişkisi içinde yer almasıdır. Başka bir ifade ile katılma mutlaka bir toplumsal grup içinde oluşmakta ve bir

[82] Ahu Sumbaz, Demokrasi ve Kadın Temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etki ve Katkıları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2012, 42.
[83] Gürleyen, a.g.e, s.16.
[84] Taşkın, a.g.e, s300.
[85] Ali Öztekin, Siyaset Bilimine Giriş, 5.Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.2007, s.80
[86] Davut Dursun, Siyaset Bilimi, İstanbul, 6.Baskı, Beta Basım A.Ş.2012, s.234

toplumsal eylem niteliği taşımaktadır[87]. Ne kadar seçimler var olsa da seçmenlerin sorunlarını ve eleştirilerini dile getirmelerine engel olan her türlü rejim aslında bir seçkinler rejimidir. Halkın seçimlere katılması ama gerisine karışmamasını isteyen bir düşünce şekli modern demokrasinin ilkelerine uygun değildir. Siyasete katılmak, sadece oy vermek değil, siyasal kararlara da katılmaktır. Gerçek bir demokrasi anlayışında halkın seçimlerde oy verip, sonra geri çekilmesi yetmez; çünkü katılım sürekli bir olaydır. Dilekçe, yazmak, milletvekillerine mektup yazmak, telefon etmek, yüz yüze görüşmek, kamu bürokrasisine aynı yollarla itiraz etmek, grev yapmak, boykot etmek, yürüyüş yapmak gibi faaliyetlerle cereyan eden siyasal katılma olgusu sürekli cereyan eden bir olgudur[88].

Ayrıca siyasal katılma, toplumdaki farklı kesimlere temsil fırsatı vererek, toplumda belirli bir uzlaşmanın sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Katılım olanakları arttıkça, toplumdaki çıkar çatışmaları, barışçıl yollarla ortak bir noktada buluşmakta ve siyasal istikrar sağlanmaktadır. Toplumdaki bazı kesimler yeterli katılım olanağı bulamazsa, bir "katılma bunalımı" doğar. Bu tür katılma bunalımı yaşayan kesimler, kendi güçleri oranında etkin olma fırsatı vermeyen sisteme karşı çıkmaktadırlar. Siyasete katılım, sistemlerin barışçıl bir şekilde değişmesini sağlar, toplumdaki karşıt güçleri uzlaştırır ve sistemi güçlendirir. Bu sayede, toplumsal düzen ve siyasi sistem koşullara göre kendini yeniler. Böyle toplumlarda seçilenler meşruiyetlerini onları seçenlerden alırlar. Dolayısı ile seçimler en önemli araçlardır[89]. Siyasi katılım, ulus devletlerin tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, ülkelerin demokratikleşme düzeyi, seçimlere katılım ile doğru orantılıdır. Bu nedenle, demokratikleşmeyi hedef edinmiş ülkeler, vatandaşlarının siyasal katılımını arttırmanın yollarını aramalıdırlar ve bu konuda vatandaşlarını teşvik etmelidirler. Demokrasi, "siyasi kararların alınmasına eşit katılım" olarak tanımlanabilir. Yani demokrasinin en önemli iki ilkesi eşitlik ve halkın denetimidir[90]. Eşitlik, siyasi kararların alınmasında yurttaşların tamamı ile eşit olduğuna ve fırsat eşitliğine sahip olmaları gerektiğine işaret eder.

[87] Birkan Uysal, Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi, Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü, Ankara, 1984, s.3-4
[88] Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu, Levent Köker, Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara 1995, s.46
[89] Heywood, a.g.e, s.353.
[90] Heywood, a.g.e, s.354.

Bütün bunların yanında, siyasal katılım, o toplumda yaşayan herkes için eşit olarak gerçekleşmeyebilir. Örneğin o ülkede yaşayan göçmenler, çeşitli nedenlerle kendi ülkelerini terk edip, başka bir ülkeye yerleşen ve o ülkenin vatandaşlığını elde eden bireyler olarak siyasete katılım eğilimleri sosyoekonomik koşullardan, dil yeterliliklerinden ve eğitim seviyesi gibi etkenlerden etkilenmektedir. Ayrıca, siyasi katılım konusunda bireylerin kendi kapasite ve becerilerinin farklı olduğu da yadsınamaz.

Siyasete katılım bireysel bir faaliyettir. Bireyler, kendi yaşamlarında siyasete katılmanın gerekliliğine inanmadıkları sürece siyasi katılım gerçekleşmez. Toplumda bazı insanlar, sadece bireysel çıkarlar peşinde koşmakta, siyasetle ilgilenmek istememektedirler. Yani toplumdaki ortak çıkar, siyasi katılım için yeterli değildir çünkü bireyler, aynı toplumda yaşayan başka insanların siyasi katılımıyla oluşacak kamu politikalarından sürece hiç dâhil olmadan faydalanabilirler. Zira bu politikalar, sürece dâhil olan ve olmayan herkesi etkileyen ortak politikalardır. Dolayısıyla, siyasete katılım bir grup insanla sınırlı kalabilir ve bir grubun hâkim olduğu bir iktidar anlayışına dönüşebilir. Ancak sınırlı bile olsa yurttaşların kendilerini ilgilendiren meselelerde söz sahibi olmak adına siyasete katılım göstermeleri oldukça önemlidir ve bu bağlamda çeşitli katılım türleri ortaya çıkmıştır.

Bireylerin siyasete ne şekilde katıldıklarını ve ne gibi siyasi faaliyetler yürüttüklerini açıklayan farklı siyasi katılım türleri ortaya çıkmıştır. Özellikle demokrasi kültürünün geliştiği toplumlarda vatandaşlar çok çeşitli biçimlerde aktif olarak kamusal alanda yer alırlar ve söz sahibidirler. Katılım, birey düzeyinde, pasif siyasal katılım ve aktif siyasal katılım olarak adlandırılır. Pasif katılım, bireysel katılım, aktif katılım ise toplumsal katılımdır. Bireysel siyasi katılım "bireyin, kendi tercihleri ışığında kendisini temsil edecekleri etkilemek üzere yaptığı eylemlerdir"[91]. Bireyler, var olan sistem içerisinde değişiklikler yapmak ve fikirlerini beyan etmek üzere siyasete katılım göstermek isterler. Vatandaşlık bilinci ile yapılan bu katılım şekli sivil toplum örgütleri içerisinde bir toplu dayanışma şeklidir. Bireysel katılım,

[91] Ersin Kalaycıoğlu, "Teori, Olgu ve Süreç", Çağdaş Siyasal Bilim, Osman Aytaç Matbaası, İstanbul, 1990, s.84

pasif bir katılım türüdür. Sadece seçimlerde veya referandumlarda oy vermeyi kapsar. Bu standart katılım şekli dolaylıdır çünkü bireyler karar alma süreçlerinde değil, karar vericilerin seçimlerinde yer alırlar. Böyle bir katılım anlayışında seçilmiş temsilciler ve parlamentoların demokrasinin işlevini yerine getirdiklerine inanılır. Halkın rolü politikaları belirlemek değil, politika üretecek temsilcileri belirlemektir.

Vatandaşlar oy kullanarak siyasete pasif katılımcı olarak katılmanın yanında, herhangi bir temsilciye gerek kalmadan kendileri de bizzat siyasi faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bireyler, "partilere üye olarak, seçimlerde aday olarak bulunarak, miting ve yürüyüşlerde yer alarak etkin bir şekilde kamusal alana dâhil olurlar"[92]. Böyle bir katılımcı anlayış içerisinde, bireyler belli aralıklarla oy vermenin dışında, gönüllü bir şekilde önemli siyasi meselelerde çözüm yolları ararlar. Sokak gösterileri, boykotlar, sivil itaatsizlik eylemlerinin hepsi bireylerin siyasi duruşunu yansıtır. Hükûmetin aldığı bir kararı mahkemeye taşımak bile, siyasete aktif olarak katılım gösterildiğini ispatlar. Bu katılım anlayışında, siyaset çıkarlara atfedilen bir alan değil, birey için bir öğrenme ve aydınlanma sürecidir. Bu süreç iktidardan uzak değil, aksine iktidarın içinde ortak sorunlara çözüm bulmayı sağlayacak, siyaset ile aktif ilgilenen bilgili yurttaşlar ortaya çıkaracaktır.

Bugün aktif siyasal katılımın önünde bazı engeller olabilmektedir. Siyasette genellikle, birey için uygun parti olmaması, parti içi demokrasinin işlememesi, partilerde ilk ve son sözün liderlere ait olması, siyasete ve siyasetçilere olan güvensizlik gibi nedenlerden dolayı siyasete katılım azalmaktadır[93].Bunun dışında, bireylerin kişisel olarak siyasete ilgi duymaması ya da vakit bulamaması bunun için önemli bir neden olabilir. Siyasette en yaygın geleneklerden biri de siyasetin eril bir tahakküm altında olmasıdır. Siyasetin sadece erkelere özgü olarak görüldüğü ataerkil toplumlarda, kadınlar da siyasete katılmak konusunda isteksizlik görülmektedir.

Bütün sosyal kategorilerde olduğu gibi siyasal katılım da birçok faktörden etkilenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bireyi doğrudan ilgilendiren maddiyat,

[92] Deniz Baykal, Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, A.Ü.S.B.F Yayınları, 1984, s33.
[93] Alaeddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996, s.45.

meslek, yaş, siyasete olan ilgi gibi faktörlerin yanında, seçim sistemleri, seçime katılan partilerin gücü, ülkede kişi başına düşen millî gelir ve ülkedeki demokrasinin gelişmişliği gibi birçok etken söz konusudur. Ülkenin ekonomik refah düzeyi de bu konuda oldukça önemlidir çünkü ekonomik gelişmeleri siyasi kurumlardan soyutlamak mümkün değildir. Sosyoekonomik olarak gelişen ülkelerde, siyasete olan ilgi ve katılım da artmakta, üretimde yeni faaliyetler oldukça, toplumdaki örgütlenmeler artmakta, toplumun yapısı çeşitlenmekte ve değişmektedir. Şehirleşmedeki artış ve yeni kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmış olması, yeni sosyal grupların yanında var olan toplumsal grupları da değiştirmekte ve etkilemektedir. Geleneksel toplumun yaşam şeklinden ve inançlarından sıyrılan bireylerin, şehir hayatına geçmesiyle ortaya çıkan yerleşim ve meslek değişiklikleri, bireyin beklentilerini ve ihtiyaçlarını değiştirmekte, aynı zamanda siyasete olan tavırlarını da etkilemekte ve yönlendirmektedir[94]. Ayrıca kişilerin kırsal kesime nazaran siyasetten daha çok haberdar olmaları, siyasetçilere daha kolay ulaşabilmeleri ve parti merkezlerine gidip bilgi paylaşımında bulunmalarının yanında, partilerin gençlik kolları gibi faaliyetlerde bulunmaları, siyasette aktif bir şekilde yer alıp kendilerini ifade etme şansı elde etmelerini sağlamaktadır.

Eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, meslek gibi etkenlerin yanında, toplumda bir statü elde etmek isteyen bireyler, çoğu zaman siyasete karışmayı bunun için bir araç olarak görürler. Bireyin siyasete ilgi duyması ve bunu bir şekilde göstermesi, değişik faktörlerin etkisi altında oluşan bir süreçtir. Bu faktörler bireyin toplumdaki yerinden, toplumsal yapıya ve siyasi sistemin özelliklerine kadar değişiklikler gösterir[95]. Örneğin her toplum, kadınlar ve erkekler için farklı roller benimser. Kadının toplum içindeki yerinin belirlenmesi ve kadının toplum içindeki rollerinin cinsiyeti ile tanımlanması, aslında onun doğuştan getirdiği özelliklerinden çok, toplumun ona atfettiği rol ile ilgilidir[96].

[94] Türkel Minibaş, "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", Türkiye'de Kadın Olgusu, N. Arat (Ed.), Say Yayınları: İstanbul, 1996 ss. 173-189.
[95] Minibaş, a.g.e, s.70
[96] Altındal, a.g.e, s.80

Kadınlar, toplum hayatı içerisinde kendilerine biçilen rolleri içselleştirirler ve bu roller, aile içi rollerdir. Bütün bunlardan dolayı, kadınların kamusal alanda yer alma konusunda, daha geri planda durduğu söylenebilir. Çalışan kadınlara yaptıkları mesleklerin aile içi rollerini yani çocuk sahibi olmak gibi rollerini gerçekleştirmek konusunda engel teşkil ettiği konusu, toplum tarafından dayatılmaktadır. Ayrıca, kadının çalışma hayatında var olması hususunda, toplumda olumsuz bir tavır geliştirilmiştir. Günümüzde, farklı toplumlar birtakım yasalarla kadına eğitim ve çalışma hakkı tanımış olsa da geleneksel iş bölümünün devam etmesinden dolayı, kamusal alan kadınlardan çok erkekler tarafından oluşturulmaktadır[97]. Kadın ve erkek arasındaki bu rol ayrımı siyasal alanı da etkilemiştir. Bu nedenle, kadının siyaset yapması, karşıt cinse göre daha sınırlıdır. Dolayısıyla, kadının siyasal katılım bağlamında aleyhine isleyen bir yapı söz konusudur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sosyoekonomik ve siyasi faktörlerin kadınların siyasal katılımlarını doğrudan etkilediği gerçeği göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konudur"[98].

Katılımı etkileyen sosyoekonomik faktörler arasında gelir düzeyi, meslek, eğitim, yerleşim yeri, yaş ve cinsiyet vardır. Bu etkenler katılım üzerinde oldukça önemlidir. Bu faktörlerde meydana gelen bir değişme kişilerin, düşünce tarzını, tavır ve tutumlarını etkiler. Bütün bu sebeplerden dolayı, kişilerin siyasete bakışları değişir ve siyasette hoşgörü artabilir. Buna karşılık eğitim görmüş bir bireyin sosyal statüsünün bir gereği olarak, siyasette ön planda olması ve liderlik etmesi beklenir. Bütün bu gelişmeler sayesinde, bireylerin siyasi dürtülerinde artış görülebilir[99]. Gelir düzeyi ve siyasi katılım arasında bir ilişki olsa da bu ilişkinin her zaman olumlu olduğu düşünülemez. Öncelikle, daha gelişmiş toplumlarda, siyasi faaliyetler toplumun etkisinde kalmazlar ve siyasi örgütler tarafından gerçekleştirilirler. Bu durumda örgütlenenlerin ekonomik gelir düzeyinin bir önemi yoktur. İkinci nokta ise ekonomik gelişmeler sonunda devlet personelinin uzmanlaşması, devletin etkinliklerinin özgünleşmesi, karmaşık bir siyaset anlayışının yaygınlaşması neticesinde, birey artık

[97] Sumbaz, a.g.e., s.81
[98] Minibaş, a.g.e., s. 71
[99] Kalaycıoğlu, a.g.e, s.47

hükûmet ve memurlarla kişisel ilişki kurabileceğine dair inancını yitirince, taleplerini yalnızca yerel yöneticilere iletebilir"[100].

Modern demokrasilerde, kadınların aktif bir biçimde siyasette yer almaları ve kendilerinin nasıl yönetileceğine dair söz sahibi olmaları oldukça önemlidir. Yönetimde kimin karar alacağı ve hangi kararların alınacağını etkilemek her vatandaşın hakkıdır. Toplumsal yapı ve siyasette herhangi bir cinsin tek başına hâkimiyetini engellemek için toplumsal yapıların çoğulcu bir pratikle düzenlenmesi gerekir. Bir toplumda demokrasiyi istikrarlı kılan din, dil, ırk ve cinsiyet ayırt etmeksizin, bütün bireylerin kamusal alanda yer alabildiği ve söz sahibi olduğu çoğulcu sistemdir. Kadınların demokrasiyi bir ideal olarak benimsemeleri ve uzlaşmaları, demokratik kültürün gelişmesi ve siyaset kurumunun sadece erkeklerin tekelinde olmaması ve tabana yayılması açısından oldukça mühimdir. Ancak çalışmanın ana sorunsalı olan kadının siyasi temsil ve katılım sorununun altında yatan birçok neden vardır ve bu nedenler de tezin son bölümündeki alan araştırması içerisinde irdelenecektir.

1.8 Bir Demokrasi Paradoksu: Kadının Siyasi Temsili

Araştırmanın ana sorunsalı olan kadının eksik siyasi temsil meselesi, tarih boyunca hep güncelliğini koruyan bir mesele olmuştur. Kadınların birer yurttaş olarak kabul edilmedikleri gerçeği, tarihsel süreç içerisinde değişmemiş bir gerçektir. Etkin bir siyaset biliminin, temel kavram ve mekanizmalarının açıklanmasında vazgeçilmez bir öneme sahip olan yurttaşlık kavramı, temelleri Antik Yunan'a dayanan ve tarihsel süreçte bir yandan içinde yer aldığı siyasal-kültürel bağlama, diğer yandan da genişleyen hak, talep ve mücadelelerinin kazanımlarına bağlı olarak farklı anlamlar taşıyan bir kavramdır.

Atina'nın doğrudan demokrasisinde, siyasal topluluğun üyesi olmayı ifade eden kavram, sınırlı bir grubu ifade etmekteydi. M.Ö 45l'de çıkan bir kanunla Atina

[100] Kalaycıoğlu, a.g.e, s49.

vatandaşlığı, anne ve babası Atinalı olan, 18 yaşından büyük erkekleri kapsıyordu. Şehirde oturan yabancılar, köleler ve kadınlar yurttaş olarak sayılmıyorlardı. Roma'da ise; durum daha farklıydı ve gelişmiş, evrensel yurttaşlık kavramının temelleri bu noktada atılmaya başlanmıştı. MÖ 212 yılında İmparator Caracalla, Roma'da yaşayan bütün erkek yurttaşların eşit olduğunu bir ferman ile ilan etmiştir. Orta Çağ'a gelindiğinde ise; Orta Çağ Avrupa'sında insanlar, aidiyetlerini, kilise, krallık, feodal domen, kent ya da kasaba, lonca ya da meslek birlikleri gibi farklı yapıda ve büyüklükteki kolektif birimler üzerinden tanımlamışlardır. Böylece, yurttaşlık anlayışı biçim değiştirmiştir. Daha sonra 19.yüzyılda, Amerikan ve Fransız Devrimlerinin bir sonucu olarak, milliyetçilik ve yurttaşlık arasında evrensel bir bağ kurulmuştur. Yurttaşlık, artık milliyetle zorunlu bir bağ oluşturmak demektir[101].Özellikle Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan ulus-devlet anlayışı ile birlikte, yurttaşlar ulusal egemenliğin bir parçası haline gelmişlerdir.

Yurttaşlık kavramını en iyi şekilde açıklayan düşünürlerin başında gelen Thomas Humphrey Marshall, siyasal modernite içinden doğan yurttaşlığın, son üç yüz yılda geçirdiği tarihsel-sosyolojik evrime ışık tutmasıyla önemli bir referans kaynağıdır. Marshall, modern yurttaşlığın tarihsel süreç içinde üç eksenden hareketle oluştuğunu ifade etmektedir. 18. yüzyılda ortaya çıktığı şekliyle, sivil yurttaşlığı oluşturan unsurlar, bireysel özgürlükler için gerekli olan kişi özgürlüğü, mülkiyet edinme ve sözleşme yapma özgürlüğü, ifade ve inanç özgürlüğü ve özellikle eşitlik hakkıdır. 19. yüzyılda, siyasal iktidarın kullanımına katılma hakkı çerçevesinde, siyasal vatandaşlığın doğuşu gerçekleşmiştir. 20.yüzyılda ortaya çıkan sosyal vatandaşlıkta ise yaşadığımız toplumun standartları ölçüsünde ekonomik refah ve sosyal güvenlik gibi haklara sahip olmanın yanında, yurttaşlık ile demokrasi arasında da çok önemli bir ilişki vardır[102]. Alain Touraine, yurttaşlık ve demokrasi arasındaki önemli ilişkiyi şöyle açıklamıştır: "Siyasal bir topluluğa, bir millete ya da bir federasyona ait olunduğunun bilinci olmadan demokrasi benimsenemez. Demokrasi

[101] Andrew Linklater, "Citizenship and Sovereignty in the Post-Westphalian European State" der. Daniele Archibugi, David Held ve Martin Köhler, Re-imagining Political Community, Studies in Cosmopolitan Democracy, Cambridge: Polity, 1998, s. 113.
[102] Thomas Humphrey Marshall, "Citizenship and Social Class", Sociology at the Crossroads, Heinemann: London, 1963, s.33

bir yurttaş bilincidir. Herkesin kanun önünde eşit olduğu normu, demokrasinin en önemli özelliğidir. Demokrasi demek, eşitlik demektir[103]. Yurttaşlık kavramının kökenleri Antik Yunan siyasetine dayanır. Yurttaşlık aynı zamanda cumhuriyetçi siyaset geleneğin de en merkezî konumlarındandır. Yurttaş, siyasi bir topluluğun hakları ve yükümlülükleri olan en temel üyesidir. Birey ve devlet arasındaki ilişkiyi temsil eden bir kavram olarak öne çıkar. Bu analiz, genelde demokrasi ve siyaset felsefesinin anavatanı olarak görülen Antik Yunan'dan itibaren düşünülmektedir. Bu dönemden başlatılan okumalar, en azından Batı siyasal düşünceler tarihinin gelişimi açısından kadınların siyasal kimliğini ve temsil meselesini anlamamıza olanak sağlamaktadır. Antik Yunan'da temsil etme ve siyasete katılma, sadece erkekler olarak tanımlanan vatandaşların hakkıdır. Kadınlar ve köleler vatandaş olarak kabul edilmediklerinden bu haklardan mahrumdurlar[104].

Kadınların siyasi temsil ve katılımı sorunu güncel bir meseledir; ancak kadınların siyasetteki temsilsizlik sorununun anlaşılması için tarihsel ve düşünsel bir analiz gereklidir. Yurttaşlık, temelde kamusal alandaki ilişkileri düzenleyen bir kavramdır ve kadınların yurttaşlığına bakış açısı hep sorunlu olmuştur. Kadınların yurttaş kategorisine girememesi, temsiliyet açısından sorun yaratmıştır. Kadınlar kamusal ve toplumsal alanda erkeklerle aynı haklara sahip olmak için uzun süre mücadele vermişlerdir ve tabandan yükselen hareketlerle bazı yasal haklarını elde etmişlerdir. Uzun yıllar, kadınların temsil edilmediğine ya da eksik temsil edilmesine dair bir düşünce söz konusu bile değildir; dolayısıyla, kadınların temsil probleminin sorunsallaştırılması oldukça yeni bir meseledir.

En yaygın demokrasi anlayışı olan liberal demokrasi, ortaya çıktığı zamanlarda, erkekler dışındaki tüm kimlikleri ve farklılıkları göz ardı etmiştir. Örneğin, liberal demokratlar, kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olduğunu düşünüyorlardı ve onlara bütün hakları verdiklerine inanıyorlardı. Ancak kadınların siyasetteki temsil oranının düşüklüğüne bakıldığında, kadınlara yeterli fırsat

[103] Tourine, a.g.e, s.277
[104] Ahu Sumbaz, Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53, 2015, ss. 103-121.

verilmediği açıktır[105]. Siyasal, hukuksal ve ekonomik açıdan kadınların babaları/erkek kardeşleri/eşleri tarafından en iyi şekilde temsil edildiğine inanılmaktadır. Bundan dolayı ne Antik Yunan demokrasisi ne de parlamenter demokrasiler için kadınların temsili, başlarda bir önem arz eder. Kadınların siyasi temsilsizlik sorunu, Platon, Aristoteles, Aquinas, Machaivelli, Hegel, Rousseau, Locke, Hobbes gibi Batı siyasal düşüncesinin önemli isimleri tarafından da doğal kabul edilmiştir[106]. Oysaki tüm vatandaşların siyaset yapma sürecine eşit erişimi ve hukuka eşit başvurma hakkı, çağdaş, demokratik bir toplumun üzerine kurulduğu anlayışı ifade etmektedir. Teorik olarak, buradaki özgür ve eşit birey anlayışının sınıf, etnisite, cinsiyet gibi farklılıklardan doğan tüm ayrımlara karşı çıkması gerekmektedir[107].

Rousseau, Locke ve Hobbes gibi toplumsal sözleşme kuramcıları da kadınları vatandaş tanımının içine almamış ve bu sözleşmeyi, doğal olarak erkekler arasında yapılan bir anlaşma olarak kabul etmiştir. Örneğin, Locke siyasal güç ve baba gücünün aynı kökten geldiğini ifade etmiştir. Babanın, oğulları üzerinde doğal itaat kurması gibi bir yapı, siyasal yapıda da örgütlenmiştir. Dolayısıyla özgür ve eşit olan "birey" sadece erkektir. Anlaşılacağı üzere, kadınların siyasal temsili, katılımı ve oy kullanma hakkı konusunda pek çok siyaset bilimci sessiz kalmış veya bu dışlanmayı onaylamıştır. Örneğin, cumhuriyetçi okulun öncülerinden J. Harrington, yoksulları, mülk sahibi olmayanları ve kadınları yurttaş olarak görmemektedir. Kadınların oy hakkını savunan J. S. Mill'in bile kadın eşitliği konusundaki argümanları çelişkilerle doludur. Örneğin, Pateman'a göre; Mill, kadınların oy hakkını, sadece bireysel çıkarlarını elde etmek adına "erkeklere oy vermeleri" olarak algılamıştır. Nitekim Mill'in aile içindeki "doğal" iş bölümü ayrımı, erkeklerle kadınları eşit görmediğini ortaya koymaktadır[108]. Kısaca; demokrasi tarihinde kadınlar kendileri adına konuşup kendilerini temsil edememişlerdir; çünkü erkekler tarafından temsil edilmişlerdir. Dolayısıyla; uzun bir süre boyunca kadınların kendilerine ait bir siyasi varlığından ve

[105] Phillips, a.g.e, s. 191.
[106] Robert Darcy, Susan Welch ve Janet Clark, Women, Elections and Representation. New York: Longman, 1987.
[107] Kathleen Jones, Compassionate Authority: Democracy and Representation of Women. New York: Routledge, 1993.
[108] Carol Pateman, Cinsel Sözleşme, Zeynep Alpar (Çev.), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

çıkarlarından söz etmek mümkün olamamıştır. Temsili demokrasilerde, kadın temsiline dair bir tartışma, tam da bu nedenle çok önemlidir

Kadınların siyasi temsil sorununun tarihçesine bakıldığında ise; kadınların uzun yıllar bir yurttaş olarak kabul edilmediklerini görürüz. Vatandaşlık hakkı elde etseler bile, ikinci sınıf insan kategorisinde düşünülen kadınlar, milliyetçilik fikirlerinin ön plana çıktığı Fransız Devrimi esnasında seslerini duyurmaya başlamışlardır. Bireylerin hukuksal haklarını korumak için onlara verilen vatandaşlık hakkı kişinin bağımsızlığı ve rasyonelliği üzerine kurulmuştur. Sadece erkeklere verilen bu hak, ancak 19. ve 20. yüzyıllarda kadınlara da verilmeye başlanmıştır. Amerika'da ilk kez Maryland'da verilen genel oy hakkı, aslında kadınlara verilmemiştir. Kadınlar kendilerinin de bir birey olarak oy ve mülkiyet hakkı istediklerini göstererek, mücadeleler vermişlerdir[109]. Bu mücadeleler neticesinde, kadınların seçme ve seçilme haklarını kazandıkları ilk ülke, 1893 yılında Yeni Zelanda olmuştur. Türkiye'de ise kadınlar belediye seçimlerine katılma hakkını 1934 yılında kazandılar. Finlandiya, Norveç, Almanya, Rusya, Belçika, Ukrayna, Arnavutluk, ABD ve İngiltere'deki kadınlar bu hakları kazanmışken, diğerleri bu haklar için II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yılları beklemek zorunda kalmışlardır. Batı'da yayılan liberal eşit ve özgür vatandaş algısı ile başlayan demokrasi teorisinde ve uygulamasında, kadınların yer almadığı görülmektedir. Öyle ki; eşitlik ve özgürlük düşüncelerinin öncülü olan Fransız Devrimi esnasında kadınlara da söz ve oy hakkı isteyen Olympe de Gouges[110] 1793'te "kürsüye çıkmak yerine, giyotine gönderilmişti"[111].

[109] Fatmagül, Berktay "Cumhuriyetin 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.75

[110] Orijinal adı Marie-Olympe de Gouges olan, Fransız İnsan Hakları Bildirgesi'nde kadınların yurttaş olarak kabul edilmemesine rağmen ve birçok geleneksel anlayışa karşı çıkmış, Fransız yazar ve düşünürdür. Fransa'da Kral, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni kabul etmek zorunda kalınca, kendisi, insan hakları olarak kabul edilen hakların sadece erkek hakları olduğunu görmüştür. Kadınların yok sayıldığını gören ve Fransız İhtilali'ne olan inancını kaybeden Olympe, 1791'de kadınların haklarının da olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra kadınları örgütleyerek, Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesini yayımlamıştır. Bütün bunlardan sonra, kendisi giyotine gönderilse de dünyada kadın haklarının ve feminizmin gelişimi açısından öncül kadınlardan biri olmuştur. Daha fazla bilgi için Bkz. Jordon M.Diamond, The Revolutionary Rhetoric of Olympe de Gouges. Feminist Issues 14, 3–23, 1994, s.24

[111] Sumbaz, a.g.e, 125.

Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu düşünceler, kadınların temsili meselesini bir sorun olarak, ilk kez gündeme getirmesi açısından kadın temsili tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Yayılan bu mücadeleler sonunda, dünyanın pek çok farklı yerinde, kadınlar seçme ve seçilme hakkı, çalışma ve eğitim hakkı gibi belirli hukuksal ve ekonomik hakları kazanmışlar; belirli toplumsal kazanımlar ve farkındalıklar elde etmişlerdir. Bu hakların, özellikle siyasal anlamda kadınlar açısından önemli olsa da kadın çıkarlarının temsili ve kamusal alanın kadınlara yönelik dönüşümü için yeterli olmadığı görülmüştür. Kadınların yasal haklarını kazanma süreci, 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başlarına kadar süren birinci dalga feminist hareketler olarak adlandırılan zamanı kapsar. Bu hareketler kadınların oy verme gibi birtakım yasal haklarını elde etmeleri ile sonuçlanmıştır. Yasal oy haklarını elde eden kadınlar, toplumsal cinsiyet önyargılarının önüne geçememişlerdir. Bu nedenle yasal eşitlik elde edildikten sonra, işlevsel olarak nasıl eşit olunacağı üzerinde durulmaya başlanmış ve sonraki feminist dalgalar bunun üzerine yoğunlaşmıştır.

2. LİBERAL, FEMİNİST VE MARKSİST TEORİLERDE KADININ TEMSİLİ

Kadının kamusal alandaki konumu tarih boyunca tartışılan bir konu olmuş, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin ana ve yan akım teorileri bu konuya farklı yaklaşımlar getirmişlerdir. Diğer disiplinler kendi olguları adına yaptıkları gibi, kadın meselesinin değişik boyutları üzerinde çok sayıda fikir, öneri ve teori geliştirmişlerdir. Bu teoriler aslında oldukça karmaşık olan bu meseleyi basitleştirmeye çalışmışlar ve bu konuda radikal bilgiler üretmeyi amaçlamışlardır. Bu sebepten dolayı, oldukça yoğun tartışmaların olduğu bu alanda, farklı siyasi duruşlar ve bakış açıları oluşturmak adına çok önemlidirler.

Uluslararası ilişkilerin yapısı ile liberalist akımların ve devletlerin oluşumu arasında yakın bir ilişki vardır. Liberal devletin toplumsal sözleşmeci anlayışı ile birlikte hukuk sistemleri, liberal değerleri benimsemiştir. Bu hukuk anlayışında, devletler eşit, özgür ve bağımsız bireyler gibidir. Dolayısı ile uluslararası hukuk ve

insan hakları, temelinde, liberal akımın olduğu ve biçimlendiği önemli bir alandır. Oldukça köklü bir teori olan liberalizm, kadın-erkek arasında eşit bir temsil anlayışının temellerini atan ilk teori olarak kabul edilebilir; çünkü liberal teori, insanın mutlak özgürlüğü üzerine temellendirilmiştir. Liberalizmin ortaya attığı doğal hukuk ve faydacılık yasaları, bütün bireylerin özgürlüğü için var olmuştur. Liberal feminizm ise; köklerini liberal düşünceden alan bir feminizm çeşididir. İlk dönem feminist düşünceler büyük ölçüde liberalizmden etkilenmiş olup, daha çok bireycilik ve eşitlik temelinde düşünmüşlerdir. Liberalizmin ve feminizmin yanı sıra, kadının temsil sorununa önemli bir bakış açısı getiren diğer bir teori de Marksist teori olmuştur.

2.1 Liberalizmin Tarihsel Arka Planı

'Liberal' terimi, 14.yüzyıldan itibaren çok çeşitli anlamlarda kullanılan bir terimdir. Latince 'liber' özgür insanları yani serf ve köle olmayan insanları anlatmak için kullanılırdı[112]. Terim, daha sonra, gittikçe artan bir özgürlük ve açıklık ile özdeşleşmiştir. Bir siyasi düşünceyi anlatan liberalizmin ortaya çıkması daha sonra olmuştur. İlk defa 1812'de İspanya'da kullanılan bu terim, 1840'lı yıllarda, Avrupa'da farklı bir siyasi akım olarak baş göstermişti. Birleşik Krallık'ta Whigler kendilerini liberal diye adlandırmaya başlamışlardı ve Gladstone'un yönetime gelmesiyle ayırt edici niteliklerde liberal bir hükûmet kurulmuştu. Liberalizm, her ne kadar sistematik olarak 19.yüzyıldan önce var olmasa da dayandığı temeller oldukça eski ve köklüdür. Aslında liberalizmin kökenleri insanların ilk kez yerleşik hayata geçip ticarete başladıkları ve bir arada yaşamaya mecbur kaldıkları dönemlere dayanır[113].

Liberalizm, rasyonalizmin, bilimselliğin, insan özgürlüğünün ve ilerlemesinin savunuculuğunu yapan bir düşünce akımı ve teoridir. Anayasacılığa, insan haklarına, demokrasiye ve devletin gücünün sınırlandırılmasına önem veren bir kamu yönetimi görüşüdür. Piyasa kapitalizminin kaynaklarının toplumda taksim edilerek refahı da

[112] Andrew Heywood, Siyasi İdeolojilere Bir Giriş, A. Bayram (Çev.), Adres Yayınları, Ankara, 2007, s.31
[113] Gerard Roland, "The Political Economy of Transition", Journal of Economic Perspectives, 16 (1), 2002, s.56

yükseltebileceğini savunan bir iktisat politikasıdır[114]. Bir ideolojik akım olarak liberalizmin gücü, insanların mutluluğu ve refahındaki artış ile bireysel özgürlükler arasında önemli bir bağ olduğunu savunması ile ilgilidir. Liberaller için barış mümkün olan bir şeydir. Liberalizm öncülerinden kabul edilen Immanuel Kant'a göre; barış edebî bir hâl bile alabilir. Savaş, insan doğasının bir özelliği değildir, hatta suni bir mekanizmadır. Kant, ilerlemeye ve insanın mükemmeliyetine inanır. İnsan aklının iç potansiyelini gerçekleştirecek kapasiteye sahip olduğunu düşünen liberaller, insanların tecrübe ettikleri savaşların lekelerinin silinebileceğine inanırlar. Rousseau, Kant ve Schumpeter'e göre savaşlar, zengin ve güçlüler tarafından kasıtlı olarak çıkarılır; çünkü savaşlar, hükûmetlerin vatandaşları üzerinde bürokratik kontrollerini genişletebilmeleri için iyi birer bahanedir[115]. Liberalizmin özgürlük savunusu, iktidarın kullanımından kaynaklanabilecek tehlikelere karşı duyarlı olmayı gerektirir. Bu yüzden, liberaller en büyük güç odağı olan devletin, ekonomiye müdahalesinin kısıtlanmasına büyük önem verirler. Yönetimin halkın rızasına dayanması gerektiğini ve halkın özgürlükleri alanının sınırlarının ihlal edilemeyeceğini savunan anayasacılık, liberalizmin en temel meselesidir. Akılcı varlıklar olarak insanlar kendileri için en iyi olanı tercih edebilirler. Toplumun bireylerden oluştuğuna vurgu yapan Mill "Bir devletin değeri onu oluşturan bireylerin değerinden ibarettir" görüşünü benimsemiştir. Bu yüzden, insanların bireysel gelişimi sınırlandırılmazsa ortak hayat daha iyi olacaktır[116].

Liberal düşünce akımları, toprak soyluları (aristokratlar) ve kentsoyluları (burjuvazi) arasındaki çatışmaya bağlı olarak, Avrupa'da tarihsel süreç içerisinde, eşitlik ve özgürlük adına doğmuş ve yeşermiştir. 10.yüzyıldan itibaren, şehirlerde ticaret ile uğraşan ve zenginleşen yeni bir sosyal sınıf ortaya çıkmıştır. Burjuvazi olarak adlandırılan bu sınıf, toprak soylularının sahip olduğu sosyal ve hukuksal haklara sahip değildi. Tam da bu noktada, liberalizm burjuvazinin aristokratlarla aynı haklara sahip olmak için verdiği mücadele ile doğdu. Burjuva sınıfı, ekonomik

[114] Scott Burchill," Liberalizm", Muhammet Ağcan (Çev.), Uluslararası İlişkiler Teorileri (4.Baskı), Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s.85.
[115] Mark Hoffman, Critical Theory and the Inter-paradigm Debate. In: Dyer H.C., Mangasarian L. (eds) The Study of International Relations. Palgrave Macmillan, London, 1989, s.77.
[116] John Stuart Mill, Özgürlük Üstüne, çev. V. Erdoğdu, Sol Yayınları, Ankara, 1990, s.152.

sorunları olmadığı için, sadece hukuksal anlamda bir yasal eşitliği istiyordu. Ayrıca kendi düşüncelerini yayabilmeleri, kuracakları düzeni anlatabilmeleri ve toplumda kendilerine yandaş bulmaları için özgürlük istiyorlardı. Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Belgesi, liberalizmin ilkelerini benimseyen çok önemli bir belge niteliğindedir.[117].

19.yüzyıl liberal bir yüzyıl olmuştur. Batılı ülkelerde sanayileşme yayıldıkça liberal fikirlerde yayılmıştı. Liberaller, işletmelerin kar peşinde koşmalarına izin veren ve devletlerin de birbiri ile serbestçe ticaret yapmaya teşvik edildikleri, devletin müdahalesinin olmadığı, sanayileşmiş piyasa ekonomisine dayanan özgür bir düzeni savunurlar. Bu tarz bir sınai kapitalizm, 18.yüzyıl ortalarından başlayarak, ilk olarak Birleşik Krallık 'ta, sonra da Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da olmak üzere, bütün Avrupa'ya yayıldı. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkeler, zaman zaman siyasi kültürlerinin bir gereği olarak kapitalizme karşı direnç gösterdiler[118]. Liberalizm, kuşkusuz Batı siyasi geleneğini şekillendiren en önemli akım olmuştur. Ancak 19.yüzyıldan sonra ortaya çıkan meseleler liberal akımın özünü değiştirmiş ve etkilemiştir. Klasik liberalizm, bireylerin yaşamına devletin müdahalesini asgari düzeye indirme isteği içerisindeyken, modern liberalizm ekonomik gelişmişlik ve toplumsal refahın önemi ile birlikte anılmaktadır.

19. yüzyıl, birçok açıdan liberal bir yıl olmuştur. Batı'da sanayileşme arttıkça, devletlerin birbiri ile serbestçe ticaret yapma şansı da doğmuştur. Liberaller, devlet müdahalesinden uzak özgür bir ekonomi modelini hayata geçirmeye çalışmışlardır. Liberalizmin ana temaları arasında bireyselcilik vardır. Bireyselcilik, bireyin herhangi bir toplumsal grup ya da kolektif birim karşısında üstün olduğuna dair inançtır. Yöntemsel bireyselcilik, bireyin herhangi bir siyasi teori veya toplumsal açıklamadaki merkez konumunu dile getirmektedir. Diğer yandan; etik bireyselcilik, toplumun bireye faydalı olacak şekilde bireysel hak, inanç ve çıkarlara öncelik tanımasıdır. Klasik liberal akımı benimseyenler öz çıkarcılık üzerinde oldukça dururken, modern

[117] Ahmet Taner Kışlalı, Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 238.
[118] Heywood, Siyasi İdeolojiler, s.49

liberaller sadece çıkarların tatmininin yeterli olmadığını, insanın gelişip ilerlemesine öncelik vermek gerektiğini, bireyselliğin gelişmeci tarafını vurgulamışlardır[119].Bireyin üstünlüğüne olan inanç, bireysel özgürlüğe oldukça fazla önem vermiştir. Bireysel özgürlük, liberaller için en önemli siyasi değerdir.

İlk liberaller için, serbestlik, bir doğal hak, hakiki ve beşerî hayatın bir vazgeçilmeziydi. Serbestlik veya özgürlük bireylere seçme hakkı sunuyordu ve kendi çıkarlarını gütme şansı veriyordu. Bunun yanında, sınırsız özgürlüğün diğerlerini suistimal olanağı verdiği için tehlikeli olduğunu da savunmuşlardır. John Stuart Mill, "On Liberty (Özgürlük Üzerine)" adlı eserinde "Medeni bir toplulukta, bir birey için güç ve zor kullanmanın tek mümkünlüğü, kendisine zarar vermesini önlemek içindir" şeklinde ifade etmiştir. Mill, bireyin özgürlüğü olarak kabul ettiği, kendisini ilgilendiren eylemlerle başkalarını ilgilendiren eylemler arasında açık bir ayrım yapmıştır. Mill, kadın veya erkek her bireyin kendisine maddi ve manevi zarar verecek eylemlerinin önlenmesine yönelik hiçbir kısıtlamayı kabul etmemektedir[120]. Liberaller arasında, bir bireyin özgürlüğünün aslında ne olduğuna dair farklı fikirler vardır. Isaiah Berlin, "İki Özgürlük (Two Concepts of Liberty)" adlı eserinde negatif ve pozitif olmak üzere iki farklı özgürlükten bahseder. Klasik liberaller, özgürlüğü, müdahaleden özgür olmak olarak düşünmüşlerdir. Birey üzerindeki dışsal tehdit ve baskıların olmadığı bir özgürlük, negatif özgürlük iken, bireyin kendi kendisinin efendisi olduğu duruma pozitif özgürlük deniyordu. Birey, ancak bu şekilde kendi yeteneklerini geliştirebilir ve beşerî kapasitesini kullanabilirdi.[121] Özgürlük ile ilgili liberal iddialar akla duyulan inançla yakından ilişkilidir. Liberalizm bir Aydınlanma ekolüdür. Aydınlanma bütün batıl inançlardan kurtulup, aklın ışığında, bilim yapmaya çalışır. Cehaletin esaretinden kurtulmaya çalışan Aydınlanma, insanları akılcı ve düşünebilen varlıklar olarak kabul etmiştir. Ancak liberalizm paternalizme[122] de oldukça karşıdır.

---

[119] Heywood, Siyasi İdeolojiler, s.51
[120] Mill, Özgürlük Üzerine, s.224
[121] Isaiah Berlin, "Two Concepts of Liberty", Four Essays on Liberty, Oxford University Press, 1969, s.89
[122] Paternalizm, yukarıdan gelen ve aşağıdakilere yol gösterici olarak uygulanan baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi örnek alan bir otorite biçimidir. Latince 'baba' anlamına gelen 'pater' kelimesinden türemiştir. Paternalizm, aile ve devlet yapısındaki feodal ve patriarkal düzene dayanan, özellikle Çin, Hindistan gibi Asya ülkelerinde yol göstericiye olan bağlılığı ifade eden bir düzen ve inanç biçimidir. Daha fazla bilgi için Bkz. Zeynep Aycan, Paternalizm: Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Örgül Çalışma, Yönetim Araştırmaları Dergisi, cilt 1, sayı 1, 2001, sayfa 1-26

Bireyleri kendi kararlarını vermekten ve bunların sonuçlarına katlanmaktan hiçbir güç alıkoymamalıdır. Akıl, tartışmanın ve müzakerenin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Liberaller, insanları akıllarını kullanabilen varlıklar olarak görseler de insanı kusursuz görmemişler, öz çıkarların ve bencilliğin de gücünü fark etmişlerdir.

Liberal teorinin bir diğer önemli unsuru da adalettir. Adalet, toplum içinde muhtelif türlerin eşitliğine dayalı bir biçimde sosyal güvenlik, ücret, konut gibi ödüllerin eşit olarak dağıtılmasıdır. Liberaller için fırsat eşitliği oldukça önemlidir. Her birey toplum içerisinde yükselme veya düşme yönünde aynı şansa sahip olmalıdır. Fakat insanların farklı yetenekleri vardır. İnsanlar birbirlerinin aynısı olarak dünyaya gelmediklerinden, bu anlamda toplumsal eşitlik mümkün değildir. Burada, liyakat meselesi önem arz etmektedir. Bu da bizi "meritokrasi"[123]inancına götürmektedir. Böyle bir toplum adildir; çünkü vatandaşlar, toplumsal cinsiyetleri, derilerinin rengi veya dinlerine göre değil, yeteneklerine ve çalışma isteklerine göre değerlendirilmektedir[124].

Liberalizmin çoğunlukla ahlaki, kültürel ve siyasi çeşitlilikleri kabul etmesinin altında hoşgörü ilkesi yatmaktadır. Hem etik bir ideal hem de sosyal bir ilke olarak hoşgörü, sadece birey için değil, toplum için de oldukça önemlidir. Bir bütün olarak bireyin özerkliğini ve toplumun sağlığını ve barışını güvence altına almanın önemli bir yolu, hoşgörüdür. Çeşitliliğin ve çoğulculuğun bir getirisi olan çatışma, müzakere gibi kavramlar ilerlemiş bir toplumun kanıtıdır[125]. Liberal devlet yönetimlerinde, sınırsız hak ve özgürlüklerin toplumda anarşi ve kaos yaratacağına inanıldığı için toplumdaki bütün birey ve grupları kısıtlayabilen tek güç olarak, devlet görülür. Yani özgürlük ancak yasalar ile sağlanabilir. Devletin toplum içerisinde tarafsız bir hakem konumunda olması, liberal teori için oldukça önem arz eder. Toplumsal sözleşme teorisinde devlet, kitleleri sömürme arzusunda olan elit ve ayrıcalıklı bir sınıfı değil,

[123] Meritokrasi, liyakat sahibi olanların yönetim kadrolarını elinde bulundurduğu bir sistemdir. Toplumsal statünün yeteneğe ve çok çalışmaya göre belirlendiği bir toplum yapısıdır. Bir yönetim biçimi olarak karşımıza çıkar. Daha fazla bilgi için Bkz.Mutlu Yıldırım, Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm ve Meritokrasi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (2) ,2013, ss.353-380.
[124] Kışlalı, s.239.
[125] Mill, Özgürlük Üzerine, s.79.

toplum içindeki denge ve uyumu sağlayan, herkese eşit olarak getirilmiş kanunları koruyan bir mekanizmadır. Örneğin, yurttaşlar başkalarıyla olan sözleşmelerini ihlal ettiklerinde devlet, kuralları ve yasaları kullanarak hakem görevi görmektedir. Bu bağlamda, anayasaların önemi açığa çıkmaktadır. Anayasalar, yönetimin kendisini kurallar ile bizzat yönetirler. Bunu yaparken ilk olarak, yönetim organı ve siyasetçilerin yetkilerini hukuki bir şekilde sınırlandırırlar. Ayrıca, birçok durumda birey ve yönetim arasındaki ilişkiyi belirleyen ve düzenleyen haklar bildirgeleri de vardır. ABD ve Fransa gibi ülkelerde, haklar bildirgesi mevcutken, Birleşik Krallık gibi yazılı bir bildirgenin olmadığı bazı ülkelerde hukukun üstünlüğü ilkesi vardır. Bütün bu pratikler sayesinde siyasi iktidar, bir dizi kurum tarafından paylaşılmakta, denetleme ve denge ağı inşa edilmektedir[126].

Liberalizm, bireylerin ifade özgürlüğüne sahip olduğu, devlet kurumlarının gücünün sınırlandırıldığı, düşüncenin serbest bir şekilde dolaştığı, özel teşebbüse olanak sağlayan bir serbest piyasa ekonomisinin olduğu, hukukun üstünlüğünü geçerli kılan şeffaf bir devlet modeli ve toplumsal hayat düzeni hedefler. Liberal demokrasi olarak adlandırılan bu devlet düzeni, açık ve adil bir seçim sistemi ile birlikte tüm vatandaşların kanun önünde eşit olduğu ve fırsat eşitliğine sahip olduğu bir sistemdir. Bireyin özgürlüğüne hayati bir önem atfeden liberalizm, her ne kadar liberal yönetimlerde toplumların kültürel alt yapılarından dolayı kadının siyasetteki temsilî ve siyasi katılım oranı az olsa da cinsiyet ayırt etmeksizin bireylere eşit haklar sunmayı hedeflemiştir. Kadın ya da erkek, bireyler, beceri ve yeteneklerini geliştirme, kendi potansiyellerinin farkına varma imkânına sahip olmalıdırlar.

2.2. Liberal Teoride Kadının Siyasi Temsil Sorunu

Kadınların siyasal hayattaki konumlandırılışlarıyla alakalı olarak, liberal anlayışı öncelikle özünü kamusal alan-özel alan dikotomisinin oluşturduğu doğal haklar bakımından irdelemek gerekir. Doğal haklar doktrini, doğa durumundan hareket eden liberal düşünürlerin sıklıkla vurguladıkları bir kavramdır. 17. yüzyılının

[126] Burchill, a.g.e, s.86

sonlarında ortaya çıkan Aydınlanma Çağı'nın liberalleri, devletin var oluşunu bir doğa durumuna ve bu doğa durumunda oluşabilecek kaos ortamından kurtulmak için yapılan bir sözleşmeye dayandırırlar. Doğa durumunda, özgür olarak birlikte yaşayan insanların çıkarları birbiriyle çatışır ve bu çatışma içerisinde huzuru sağlayacak olan devlettir. Amerika'nın ve İngiltere'nin bağımsızlık bildirgeleri, doğal haklara devletlerin karışamayacağı yargılarını içerir.

Aydınlanma Çağı'ndaki liberal düşünürlerin, insanların doğal özgürlüklerinin önemi üzerinde durmaları, her ne kadar anlamlı olsa da doğal olarak özgür kabul edilen insan (man), genel anlamda, erkekler üzerinden tanımlanmıştır. Bu süreçte, John Stuart Mill'e kadar olan bütün liberal teorisyenler, kadınları toplumdan soyutlayarak, bireyin özgürlüklerinden ve haklarından söz etmişlerdir. Onların düşündüğü bu birey, bir cinsiyetten yoksun evrensel bir bireydir[127]. Anne Philips, bu bakış açısını gerçekte erkeği merkeze alan bir anlayış olarak görür. Ona göre demokratik kuramcılar, toplumsal cinsiyetin konuyla ilişkisini görmezden gelerek, tarihsel olarak egemen olan erkeğin konumunu pekiştirdiler; siyaseti kamusal alanla özdeşleştirerek, demokrasiyi sadece erkekler için var olan bir kavram olarak düşündüler. Bütün bunlardan dolayı, toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini belirgin bir şekilde tanıyan siyasi kararların alındığı alanlarda, kadın-erkek arasında mutlak bir eşitlik sağlayacak temsil mekanizmalarını geliştirmek, oldukça önem arz etmektedir[128]. Liberal teorinin özgürlük anlayışı, kamusal alan (akıl alanı) /özel alan (akıl dışı alan) kavramlaştırmalarını ortaya atmıştır. Kamusal alan ve özel alan ayrımı, 18. yüzyıldaki toplum sözleşmesi kuramcılarının düşüncelerine dayanmaktadır. Bu yıllarda, sivil toplum kavramı özel/kamusal alan ayrımına dayandırılmıştır. Sivil toplum, erkeklerin kamusal alanda gerçekleştirdikleri sözleşmenin bir uzantısıyken, özel alan yani aile yaşamı, kadınların olması gerektikleri yerdi. Kadınları kamusal alanında istememelerinin nedeni, erkeklerin çoğunluğunun, henüz eşit bir şekilde kadınlarla birlikte yaşama düşüncesine tahammül edememeleridir. Böylece doğal hâlde özgür olan kadın, toplum sözleşmesi gereği erkeğe bağımlı hâle gelmiştir[129]. Kadın, doğası gereği özgürdür ama bu özgürlük

[127] Hoffman, a.g.e, s.79
[128] Anne Phillips, Demokrasinin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s. 44.
[129] Mill, a.g.e, s.153.

işlevsel değildir. Kadınlar kamusal alanda ancak erkeklerin tekelinde var olabilmektedirler. Dolayısıyla, kadının doğal özgürlüğü aslında erkeklere sunulmuş bir lütuftur, kadınlar ancak var olan düzeni devam ettirirler. Rasyonelliği kamusal alanla, akıl dışılığı ve ahlakı, özel alanla ve kadınla özdeşleştiren Aydınlanma Çağı, doğal hakların hamiliğini, toplumsal sözleşmenin en önemli aktörleri olarak görülen ailelerin reisleri olan mal sahibi erkeklere vermiştir[130]. Siyasi meselelerde söz sahibi olma hakkı akıl sahibi erkeklere verilirken, bunun tam tersi olarak düşünülen kadınlar herhangi bir statü elde edemediler.

Bir realist düşünür olan Thomas Hobbes, sözleşme düşüncesini doğal haldeki çatışma ve savaş ortamını anlatan "İnsan insanın kurdudur" anlayışı üzerine temellendirmiştir. Kendisi ünlü yapıtı "Leviathan"da (1651), siyasi otoriteden yoksun bir yerde doğal çatışma hâli olduğunu belirtmiştir. Bu durum ayrıca bir güvensizlik durumudur. Böyle bir ortamda, insanlar ezelî rekâbet ve çatışma içinde kendi çıkarlarının peşindedirler. İnsan oldukça hırslı ve çıkarcı bir varlıktır. Hırsları onu hep kendisini tatmin etmeye zorlarken, kendisine bahşedilmiş akıl ise onu diğer insanlarla uyum sağlamaya teşvik eder[131]. Hobbes'un toplumsal sözleşme kuramında kadınları ve onların kamusal alanda temsilini nasıl ifade ettiğine bakıldığında, ilk olarak doğa durumunda kadınların hangi statüde yer aldıklarını açıkladığını görürüz. Ona göre, doğa durumunda kadınla erkek eşittir, kadın erkekten daha aşağı bir varlık değildir. Kadın erkekle tamamen eşit haklara sahiptir ancak bu doğa durumu toplumsal sözleşmeyle birlikte bambaşka bir hâl alır. Hanedeki ilişkiler politik bir hâl alır ve sivil toplumun normlarına göre düzenlenir. Eşi ve çocukları olan erkek, baba konumundadır. Ailenin reisi olan erkek, toplumunda reisi olmaya başlar. Erkekler kamusal alanda söz sahibi olurken, kadınlar özelde evlilik yoluyla sözleşme yaparak erkeğin himayesi altına girerler. Yani, kadın erkeği bir otorite olarak görür.[132] Siyasi konuma gelen aile reisliği, kadını erkeğin boyunduruğuna sokar. Bütün bunlardan dolayı, kadın kamusal alanda söz sahibi olmaz. Ailenin reisi olarak erkek, onun yerine söz sahibidir. Erkek, sadece ailenin değil, kamusal hayatın da baş aktörüdür. Bütün bu

[130] Philips, a.g.e, s.45.
[131] Hobbes, a.g.e, s.138
[132] Hobbes, a.g.e, s.65

koşullar altında, kadınların siyasetteki eksik temsili ve politik yaşamdan dışlanmışlığı oldukça doğaldır. Kadınlar, bu sözleşmeyi yıllar önce yapmışlardır.

Ünlü bir liberal sözleşme kuramcısı olarak John Locke, Hobbes'un doğa durumu üzerine düşüncelerine katılır. Fakat o kadar karamsar değildir. Doğa durumunda çatışma yoktur. Aksine, insanlar doğa durumda oldukça özgürdürler. Doğa durumu insanların belli yasalar doğrultusunda hareket ettikleri özgür bir durumdur. Bu durumu belirleyen ve herkesin uymak ile mükellef olduğu bir akıl yasası vardır; akıl bütün insanlara aynı kuralları işaret eder. Herkes eşittir ve herkes birbirine saygı duymak zorundadır. Böylelikle insanlar bir arada yaşayabilirler ve bir çatışma ortamı ortaya çıkmaz. Ona göre; "Özgür bireyler kendi mülkiyetlerini ve güvenliklerini korumak için bir sözleşme yapmışlardır"[133].Mülkiyetlerinin ve özgürlüklerinin güvencesini sağlama işini, kendilerini yönetecek olana devrettiler. Bu yetkiyi devralan iktidar, halkın özgürlüğünü korumak ile yükümlüdür ve şayet bunu yapmazsa halkın devrim yapma hakkı doğar.[134] Kendisi kadınların siyasetteki yeri ile ilgili doğrudan bir açıklama yapmamıştır fakat evlilik kurumu ile ilgili düşüncesini belirtmiştir. Ona göre, siyaset ile ilgili olmayan bazı ilişkiler vardır. Aile ilişkileri bunlardan biridir. Fakat sivil toplum içinde erkek, yönetici konumdadır. Locke, hane içinde kadını erkek ile eşit düşünürken, sivil toplumdaki politik ilişkilerde erkeğin gerisinde düşünmektedir. Kadınlar sivil toplumda, eşleri tarafından temsil edilseler de aile içinde kendi mülkiyetleri vardır[135]. Locke, ev içinde kadının eşit olduğunu söyler çünkü kendisi için en önemli şey mülkiyettir. Fakat kamusal alanda ve siyasi mekanizmalarda erkekler söz sahibidir ve eşlerini temsil ederler. Kadın özel alanda toplum sözleşmesinin gerektirdiği şekilde kalır. Toplum sözleşmesinin bir sonucu olarak, erkeklerin kadınlar üzerinde doğal hakları vardır. Bu durumun bir gereği olarak, kadınların talepleri siyasi haklardan öte eğitim hakkı olmalıdır. Bu hakkı da erkeklerin desteğini kazanarak elde etmeye çalışmalıdırlar. Kadınların eğitilme sebebi ise; "milletin anaları" sıfatıyla ulus-devlete sadık bireyler yetiştirmeleri gerekliliğidir. Kadının analık vazifesi, ulusun

[133] Philips, Demokrasinin Cinsiyeti, s.35
[134] Şadiye Deniz, Türkiye'de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi, 2009, ss.64-66.
[135] Philips, Demokrasinin Cinsiyeti, s. 37.

bekası için oldukça önemlidir ve ulusa sadık evlatlar yetiştirmek onların en önemli görevidir. Dolayısıyla kadına siyaset arenasında değil, evinde yer ve görev düşmektedir[136].

Jean Jacques Rousseau'nun kadının temsil sorunu üzerine görüşleri, kadınların hak ve özgürlükleri açısından oldukça önemlidir ve demokrasi anlayışı oldukça radikaldir. Demokrasi halk egemenliği demektir ve halk egemenliği her şeyden üstündür. Halk iradesi çok önemlidir ve ortak yarar içindir[137]. Halkın çıkarı ile bireylerin çıkarları arasında, çoğu zaman farklılıklar vardır. Halkın çıkarı ortak bir fayda içindir, bireylerin çıkarları ise topluma ortak fayda sağlamaz. Bireylerin kendilerini ilgilendirir. Rousseau, genel irade- özel irade diye kavramlandırdığı bu terimleri söyle açıklar: "Sivil toplumun bir üyesi olan birey, evrensel ölçekli hak ve yükümlülüklere sahiptir. Rousseau, siyasi temsile inanmaz çünkü siyasi yetkiler devredilemez. Dolayısı ile temsilî demokrasiler ve parlamentolar gerçek bir temsil gerçekleştiremez. Halk, yasalara bizzat karar vermiyorsa, o yönetimde söz sahibi değildir. Doğa durumunda insanlar arasında doğal bir eşitlik söz konusu iken, insanları eşitsiz kılan sözleşmedir. Bu sözleşme sonucu insanlar bir araya gelirler; birlikte yaşarlar ve bu durumda bir siyasi iktidar ihtiyacı ortaya çıkar[138].Doğal durumunda mülkiyeti koruma ihtiyacı vardır. Bu anlaşma ile halka hesap vermekle görevli bir hükûmetin kanun koymasıyla kişisel çıkarlara, fakirliğe ve doğal veya toplumsal afetlere karsı bir dayanışma ve koruma sistemi oluşturulur"[139].

Rousseau cinsiyet eşitsizliği ve kadın sorunu üzerine de görüşler dile getirmiştir. Rousseau, kadınları yurttaş statüsü içinde düşünmediği için, onların eşitlik sorunu üzerinde durmamıştır. Ona göre, insanlar temsil edilemez ve bu, bütün cinsiyetler için geçerlidir Kadınları da yurttaş olarak kabul etmemiştir. Kadınların duygusal varlıklar olması genel iradeye zarar verebilir. Bu nedenle, kamusal alanda söz sahibi olmamalıdırlar. Buna rağmen siyasi yaşamı doğrudan etkilerler çünkü asıl yurttaş olan erkeği kadın yetiştirir ve kadının analık vasfı toplumun yetişmesinde ana

[136] Sumbaz, a.g.e, s.122
[137] Bracher, a.g.e, s.349
[138] Jean Jacques Rousseau, Ekonomi Politik, İsmet Birkan (Çev.), İmge Yayınları, Ankara, 2005, s. 9.
[139] Rousseau, a.g.e s.10

etkendir. Kadının özel alanında kalması bir taraftan duygularını istediği gibi yaşamasını sağlar, diğer taraftan iyi bireyler yetiştirmesini sağlar. Ulus için asker yetiştiren kadın, ortak çıkar uğruna gerekirse evladının ölümünü bile metanetle karşılamalıdırlar[140]. Rousseau, her ne kadar ulusa iyi yurttaşlar yetiştirilmesinin yolu olarak kadınların evlerinde olmalarını desteklese de onların eğitilmesini de desteklemektedir. Böylece hem duygusallıkları ile kamusal alanı bozamayacaklar, hem de iyi eğitim alarak sağlıklı ve güçlü bireyler yetiştireceklerdir. Aile içinde ise nihai karar erkek tarafından verilmelidir. Kocanın, karısının yaşamına müdahale edebilmesi gerekir[141]. Kadın ve erkeğin rolleri birbirinden farklıdır. Erkek akıl olarak üstün olduğu için siyaset yapmak ona düşer. Kadınlar ise duygusal olarak yetersiz oldukları için onlar evde oturmalı ve çocuk büyütmelidirler. Kadın hane içinde kocasının ve çocuklarının işlerini yapmak zorundadır. Dolayısıyla kadın tamamen erkeğe hizmet için vardır. Kamusal alanda kadının görünürlüğü sadece analığı sayesindedir. Sonuç olarak, kadınlar siyasette ancak kocaları tarafından temsil edilirler. Bizzat kendilerinin söz sahibi olma hakkı yoktur.

Rousseau, Locke ve Hobbes gibi düşünürler de kadınları birer yurttaş olarak kabul etmemiş ve birer toplumsal sözleşmeci düşünür olarak, doğada yapılan sözleşmeyi, erkekler arasında yapılmış bir sözleşme olarak kabul etmişlerdir. Bu bağlamda, kadınlardan söz ettikleri söylenemez. Örneğin, Locke, siyasal güç ve baba gücünün köklerinin aynı olduğunu, bir babanın, oğulları üzerinde otorite oluşturmasına benzer bir yapının siyasi yapıda da var olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, devleti yöneten erkeklerdir. Anlaşılacağı üzere, kadınların siyasal temsili, katılımı ve oy kullanma hakkı konusunda birçok düşünür, herhangi bir görüş öne sürmemiş; bu konuyu kayda değer bir konu olarak görmemişlerdir. Örneğin, cumhuriyetçi okulun önemli düşünürlerinden J. Harrington, yoksulları, mülk sahibi olmayanları ve kadınları, eşit birer yurttaş olarak görmemektedir. Kadınların oy hakkını savunan J. S. Mill'in bile, kadın eşitliği konusundaki argümanları çelişkilerle doludur[142].

[140] Deniz, a.g.e, s.67
[141] Philips, Demokrasinin Cinsiyeti, a.g.e, s.39
[142]John Gray, Two Faces of Liberalism, Cambridge: Polity Press, 2000, s.161

Bazı çelişkileri içinde barındırsa da tarihte ilk kez kadın-erkek eşitsizliği, kadınların eğitimi, miras ve mülkiyet hakkı, ücretli işlerde çalışma hakkı gibi meseleleri gündeme getiren görüş, liberalizm olmuştur. Liberalizm, kadının ekonomik, toplumsal ve kamusal alanda erkeklere nasıl tabi kılındığı ve kadın varlığının önemi üzerine odaklanmış, BM ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kurumlarda, kadınların etki alanlarının arttırılmasına ve söz sahibi olmalarına vurgu yapmıştır. Özellikle kadının diplomasideki rolünü arttırmanın önemini vurgulamıştır. Daddow, bu bakış açısını "Kadını ekle ve karıştır" olarak açıklamaktadır. Burada temel sorun, kadınları uluslararası politikaya kazandırmaktır. Bu dönem de aydınlanmanın etkisi oldukça çok olmuştur. Bu döneme ait en önemli metin olan Mary Wollstonecraft'ın 1792 tarihli "Vindication of the Right of Woman" (Kadın Haklarının Savunusu) isimli eserde, Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand'a ithaf olarak yazar, Fransa Anayasasında kadınların dışlandığı takdirde, anayasanın tiranlıktan öte geçemeyecek bir düzene hizmet ettiğini yazmıştır. Kadınların da erkekler gibi insan olduğunu ve eşit haklara sahip olmaları gerektiğini belirten ilk kişi kendisi olmuştur[143]. Ayrıca, kadınların oy ve eğitim hakkından bahsederken, bir kamusal alandan ve kamusal alanda da cinsiyet eşitliğinden söz etmektedir. Bu akımın liberal olmasının nedeni ise daha çok devlet tekelinde olmasıdır ve devletin kendisini eleştirmeden, kendisinden talep edilen hakları dikkate almış olmasıdır[144]. Bu anlamda bakıldığında, devlet eril bir anlayışa sahiptir. Yasalar, kadınları erkekler gibi görür ve değerlendirir. Bunun yanında devlet, nesnelliği norm olarak kabul etmiştir. Kanunların erkekler tarafından yapılması toplum ile yasalar arasındaki ilişkide eril bir iktidar olduğu anlamına gelmektedir[145].

Bu çerçevede aydınlanmacı liberaller şu temel düşünceleri benimsemişlerdir: İnsan aklı çok önemlidir. Erkek ve kadınların akli yetenekleri aynıdır. Başka bir ifade ile kadın ve erkekler ontolojik olarak aynıdırlar. Toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin yolu, eleştirel düşüncedir ve bu da ancak toplumun

[143] Deniz Altınbaş, Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm, Kadın Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 9, 2006, s.28
[144] Marie Victorie ve H. Halavut, Hak Talebi, Amargi Yayınevi, İstanbul, 2011, s.7
[145] Cathirine MacKinnon, Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, çev. T. Yöney, S. Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.89.

eğitilmesi ile mümkündür. Her birey, diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız bir kişilik olarak hareket eden bir bireydir. Sonuç olarak, aydınlanma düşünürleri doğal haklara oldukça önem vermişlerdir. Bu yüzyılda kadınların hak talepleri öncelikle oy verebilmek ve hukuki olarak erkeklerle eşit kabul edilmek ile ilgili olmuştur. Bu bağlamda öncü kadınlardan biri olan Wollstonecraft, eleştirel düşüncenin bireyi, fiziksel varlığını aklını kullanmadan yinelemekten kurtaracağını, ayrıca iyi bir eğitimle kadının erkeğe hizmet etmek zorunda olduğu düşüncesinden kurtulabileceğine işaret etmiştir[146]. Kadınlar için eğitimin iki önemli yönü vardır. Eğitim sayesinde kadınlar kendi toplumsal konumları üzerinde, daha ayrıntılı ve daha doğru düşünebilirler ve kendi çıkarlarını düşünmeden yaşayan köleler olmaktan kurtulurlar. İkinci yönü ise, eğitimin onların ruhlarını ve düşünme yeteneklerini geliştiren yönüdür. Kadınlar, eğitim sayesinde entelektüel yönlerini geliştirebilir ve toplumda söz sahibi olabilirler. Kadınlar ancak eğitim yolu ile ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilirler. Kendi parasını kazanan kadın, en güzel kadından daha öndedir ve iyi konumdadır. Aydınlanmacı düşüncede var olan bireyin önemi, kadınlar için de geçerlidir. Kadınlar, kendi yaşamlarına ait kararları kendileri verebilmeli ve otokontrollerini sağlayabilmelidirler. Bütün bunlar için kadınların hem ekonomik hem de entelektüel açıdan güçlü olması ve erkeklere bağımlı olmamaları gerekir[147] .

Liberalizmin ataerkilliğe karşı çıkmaktan öte, erkek ve kadın arasındaki eşitliği sağlamak için kamusal hayata eşitliği getirmeye çalışır. Bu görüşün felsefi temellerinde bireycilik ön plandadır. Cinsiyet, ırk, renk, inanç ve din ayrımı olmadan herkes eşittir ve eşit haklar talep ederler. Bu eşitlik çalışma hayatında, ailede ve sosyal hayatta olmalıdır. Kadınlara özgürlüğü açan en önemli hak ise kamusal alanda söz sahibi olmaktır. Bu hakları elde edince kadın, kendi hayatını kazanıp, kendi kararlarını vererek, erkeğe bağımlı olmaktan kurtulacak ve önemli bir güç elde edecektir. Doğal haklar geleneğini savunan liberal kuramcılar, kadınların da erkekler gibi vatandaşlık haklarına sahip olduklarını vurgulamışlardır.

[146] Josephine Donovan, Feminist Teori, Aksu Bora, Meltem Ağduk, Fevziye Sayılan (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.18
[147] Altınbaş, a.g.e., s.30.

Diğer taraftan, liberal teorinin kadına ve onun kamusal alandaki konumuna olan bakış açısına getirilen eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirel bakış açısına göre, liberalizm, cinsiyet farklılığı içine girmemiş; amacı bireylerin aynı tipte olmasını sağlamak olmuştur. Liberallerin eşitlik anlayışı aslında "aynılık" üzerine kurulmuştur. Ataerkil toplum yapısı içerisinde, kadınların doğuştan gelen özellikleri de dikkate alınmamıştır. Liberaller kadının konumu ile ilgili, toplumsal koşulları hiçbir zaman sorgulamamışlardır. Kadınların erkeklerin seviyesine ancak eğitim ile gelebileceğini savunurken, aslında kadınların erkeklerden aşağı seviyede olduğunu kabul etmişlerdir. Erkeklerin dünyasına kabul edilmek için erkeklere benzemeleri gereken kadınlar, bu şekilde toplumda önemli yerlere gelebilirler. Liberalizmin bu anlayışı sadece kadınlar için değil, toplumdaki farklı kesimler için de geçerlidir. Liberaller, eşitliği "erkek, akılcı, burjuva ve beyaz ırk" ekseninde sınırlamış ve toplumda böyle bir ortak tip oluşturmayı hedeflemişlerdir[148].

Liberalizmin, kadın sorununa olan yaklaşımı, fazla yüzeysel bulunsa da tarihte ilk feminist hareketler, liberalizmin getirdiği özgürlük ve eşitlik fikirlerinden etkilenmiştir. Ortaya çıkan ilk feminist dalganın "liberal feminizm" olarak adlandırılması tesadüfi değildir. Dolayısı ile kadınların hak ve özgürlük mücadelelerinde, liberalizmin önemi yadsınamaz. Liberal düşüncenin merkezinde birey vardır ve liberalizm bireylerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir toplum inşa etmeye çalışır. İnsanlar her şeyden önce akılla donatılmış, muhteşem varlıklardır. Böylece her birey mümkün olduğu ölçüde özgür olmalıdır. Her bireyin eşit hak ve özgürlükleri olsa da kendi yeteneklerine ve çalışma kapasitelerine göre ödüllendirilmeleri gerekir. Bireyin üstün olduğuna olan bu inanç, bireysel özgürlüğe olan inancı da beraberinde getirmiş, kadınların da kendi güçlerinin farkında olmalarını sağlamıştır.

[148] Ann Ticker, "Searching for the Princess? Feminist Perspectives in International Relations", Harvard International Review, 21 (4),1999, ss. 44-48.

2.3. Feminizmin Tarihsel Gelişimi

Feminizm**,** her şeyden önce kadınların sosyal rolünü geliştirmeye çalışan bir duruştur. Feminizmin tartışma konusu; toplumdaki cinsiyet eşitsizliği ve bunun siyasete yansıması, erkek egemenliği ve hemen hemen her toplumda kadınların erkek hegemonyası altında yaşamasıdır. Feminizm, bütün bunların bir eleştirisini yapar ve eşitsizliklere dayalı iktidar ilişkilerinin dönüştürülmesi çabasındadır. Feministler, küresel siyaseti pek çok bakımdan etkilemişlerdir ve kadın sorununun geleneksel analizlerden cinsiyetçi bir anlayış ile dışlanmasını ciddi bir biçimde eleştirmişlerdir; çünkü geleneksel yaklaşım her zaman erkek egemen devletlere, ulus-ötesi şirketlere, hükûmet dışı organizasyonlara ve örgütlere odaklanmıştır. Kadınların erkekler ile eşit bireyler olarak temsil edilmesi meselesinin tarihi çok uzun yıllara dayanmaz. Bu bağlamda "Kadın nerededir?" sorusu feminizmin çıkış noktası olmuştur. Anneliği ve cinselliği dışında kadın kimdir? Kim tarafından nasıl temsil edilmektedir? Yani kadının sosyal alanda ne kadar var olduğu sorusu aslında eski de bir sorudur ve belki de bu soru bin yıldır devam eden bir mücadelenin sorusudur.

Feminizm kelime anlamı olarak Latince "kadın" anlamında olan "femina"ya dayanır[149]. "Feminizm nedir?" sorusuna ünlü feminist yazar Bell Hooks "cinsiyetçiliği, sömürüyü ve baskıyı sonlandırmaya çalışan bir harekettir." der. Bell Hooks'a göre, çoğu insan, feminizmin amacının sadece erkeklerle eşit olmak olduğunu düşünmektedir. Hatta insanlar feminizmi bir erkek düşmanlığı ve karşıtlığı olarak düşünmektedir. Ancak aslında feminizm, herkes için adil bir dünya istemektedir. Bu düşüncelerini "Feminizm Herkes İçindir" adlı eserinde şu şekilde daha açık bir biçimde ortaya koymuştur: "Kimsenin kimseye hükmetmediği bir dünya düşünün. Kadınlarla erkeklerin aynı olmadığı, hatta her daim eşitte olmadığı ancak hepimizin kendimiz olduğumuz bir dünya. Barış dolu bir dünya düşünün. Feminizm tek başına bunu yapamaz. Irkçılığı, sınıf ayrımını, sömürüyü bitiremez. Ancak feminizm sayesinde kendini gerçekleştirmeyi başarmış kadın ve erkekler olabiliriz. Özgürlük ve adaleti tahsis edebiliriz. Bu sayede eşit yaratıldığımız gerçeğinden yola çıkarak eşit bir toplum yaratabiliriz. Yaklaşın ve feminizmin toplumları ve hayatları nasıl

[149] Margaret Walters, Feminism: A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford, 2005, s.1.

değiştireceğini görün. Yaklaşın ve görün: Feminizm herkese!"[150]Bell Hooks feminizmi cinsiyetçiliği, "toplumsal cinsiyetçi anlayışı ve baskıyı bitirmeyi amaçlayan bir eylem" olarak tanımlamış, yaptığı bu tanımlamanın erkeklere karşı herhangi bir düşmanlık içermediğini, cinsiyetçilik kavramı ile meselenin özüne dikkat çekmeye çalıştığını vurgulamıştır. İnsanın feminizmi anlayabilmesi için önce cinsiyetçiliği anlayabilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Feminizmin ilk olarak, kadınların temel hak ve hürriyetlerinden faydalanabilmelerini, siyasi, sosyal, hukuksal ve eğitim alanlarında erkeklerle eşit olmalarını savunan bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Feministler var olan eril sisteme karşı çıkmışlardır. Batı'da feminizm, erkeklerin norm olarak kabul edildiği ataerkil toplumlarda, kadının dışlanışını, sömürülüşünü ve kendine yabancılaştırılmasını gözler önüne seren, inceleyen ve değişim isteyen ya da en azından bu olgulara ilişkin söylemlerin ve tavırların farkında olan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bu hareketin mücadelesi, öncelikle kadının toplumdaki yerine karşı bir duruş sergilemiştir. İş hayatı, çocuk bakımı, ev işleri, ailedeki ilişkiler ve cinsellik tanımlamalarında yoğunlaşmış ve bu alanlarda farklı görüşler ortaya koymuşlardır[151]. Feminizm 19. yüzyılda Amerikan ve Fransız Devrimi'nin getirdiği insanlara verilen hak ve özgürlüklerin kadınlara verilmemesi ve kadınların bütün siyasi süreçlerden dışlanması sonucu ortaya çıkan bir tepkidir. 1792 yılında Wollstonecraft'ın "A Vindication of the Rights Of Women" ve John Stuart Mill'in "The Subjection Of Women" adlı eserleri kadınların eril düzen de nasıl tahakküm altında yaşadıklarını anlatan ve sorgulayan iki önemli eserdir ve bu dönemde bu sorunu entelektüel olarak sorgulayabilen başka bir eser daha yazılmamıştır[152]. Feminist teori daha çok 19. yüzyıl ile başladı diye düşünülse de benzer görüşler, farklı kültür ve ülkelerde çok önceleri de ortaya atılmıştır. Hatta kökenlerinin eski Yunan ve Çin uygarlıklarına dayandığı söylenebilir: Örneğin Venedikli bir şair olan Christine de Pisan (1365-1434) geçmişteki ünlü

[150] Bell Hooks, Feminizim Herkes İçindir: Tutkulu Bir politika (4.baskı), Bgst yayınları, İstanbul, 2011, s.6
[151] Çağlar Özbek, "Demokrasinin Yeni Aktörleri: Ekolojik, Feminist ve LGBT Hareketleri Bağlamında Sivil Toplum Örgütleri", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2015, s.156.
[152] Walters, a.g.e, s.5.

kadınların cesurca yaptıkları eylemlerden bahsederek, kadın haklarının savunusunu yapmıştır. Bu olay modern feminizmin ilk habercisi olarak kabul görmüştür[153].

Feminizmin tarihselliğinde karşımıza çıkan "dalgalar", feminist tarih yazımı için yol gösterici niteliktedir. Tarihsel süreçte feminizmin ve feminist hareketin hangi evrelerden ve hangi taleplerle geçtiğini görmek açısından da bu dalgalar oldukça önemlidir. Birinci dalga feminizm (liberal feminizm veya aydınlanmacı feminizm) olarak adlandırılan dalgada, kadın-erkek eşitsizliği, kadınlar için eğitim hakkı, miras hakkı, özel mülkiyet ve ücretli işlerde çalışma hakkı gibi konular gündeme getirilmiştir. Aydınlanmanın etkisi bu dönemde oldukça görülür niteliktedir[154]. Bu yüzden birinci dalga feminizm, "aydınlanmacı feminizm" olarak da adlandırılmaktadır. İlk aydınlanmacı feminist olarak nitelendirilen metin, Mary Wollstonecraft'ın "Vindication of the Right of Women" (1792) isimli kitabıdır. İnsan haklarının kadınlar için de geçerli olduğunu, kendi döneminde öne sürme cesareti göstermesi ve kadın-erkek eşitliğini savunması bakımından, Wollstonecraft, önemli bir feminist ve tarihî bir figürdür. Bu dönemde, kadınlara oy hakkı, eğitim hakkı konularından bahsederken, bir kamusal alan tarif etmekte ve kamusal alanda da eşitlik talep etmektedirler. Bu akımın "liberal" olarak değerlendirilmesinin nedeni de daha çok devlet tahayyülünün içinde kalması ve devletin kendisine herhangi bir eleştiri getirmeden, ondan talep edilen haklar bütünü olarak tanımlanmasındandır[155].Feminizmin bir devlet kuramı olmamasının yanında, feminist perspektifle devlet, eril bir yapı olarak yorumlanmıştır. Kanunlar da erkeklerden tarafından belirlenir. Aynı zamanda devlet, nesnelliği norm olarak kabul etmiş olduğu için erildir. Devletin hukuk açısından eril olması, toplum ile yasalar arasındaki ilişkide eril iktidar perspektifini benimsediği anlamına da gelmektedir. Tarihsel gelişimine bakıldığında, feminist teorinin üç büyük tarihsel dalga üzerinden ele alındığı görülür. Birinci dalga feminizm, daha çok eşit siyasi haklar üzerine temellenmiştir. 19. yüzyılda ortaya çıkmış, özellikle kadınların oy kullanma hakkı için mücadelesine odaklanmış olan bu akımın temel amacı kadınların erkeklerle aynı hukuki ve siyasi haklara sahip

[153] Heywood, Küresel Siyaset, s.488.
[154] Catharine A. MacKinnon, Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, Çeviren: T. Yöney, S. Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 17.
[155] Heywood, Siyaset Teorisine Giriş, s.270.

olmasıdır. Kadınlar oy kullanırsa bütün cinsiyetçi anlayışlardan uzak olunacağına inanılmıştır. Ancak, yasal hakları kazanmanın eşit olmak için yeterli olmadığı görüldüğünde, farklı talepler ortaya çıkmıştır.

İkinci dalga feminizm, siyasi ve hukuksal hakların elde edilmesinin, kadınların meselelerini çözmediği anlaşıldığında ortaya çıkmıştır. En basit şekilde; amaç sadece kadının siyasette temsili değil, kadının yaşamın her alanında özgürleştirilmesiydi. İkinci dalga feminizm, radikal feminizm veya kültürel feminizm olarak da adlandırılmaktadır ve 1960'larda ortaya çıkmıştır. Simone de Beauvoir'ın "İkinci Cins" (Le Deuxième Sexe) isimli kitabı, bu dalganın öncül bir eseridir. Birinci dalga feminizmde sorgulanmayan ev içi emek, ücret karşılığı çalışma, evlilik, cinsellik, aşk, kadınların bağımsızlığı, toplumsal cinsiyet ve kadın kültürü gibi özel alana ait konular, ikinci dalga feminizmin temel tartışma alanlarını oluşturmaktaydı. Feministler, 1970'lere kadar "kadınlık durumu" ya da "kadın sorunu" olarak adlandırdıkları konuları, 20. yüzyılın ikinci yarısında, "kadınların ezilmesi ve patriyarka sorunu" olarak tanımlamaya başlamışlardır[156] .

İkinci dalga feminizm ortaya çıktığı yıllarda gerçekleşen, feminizmin devletler tarafından da politik olarak tanınmasının önünü açan önemli gelişmelerden biri de Birleşmiş Milletler (BM)'de görevli kadınların feministlerden etkilenmeye başlamasıyla feminizmin BM diplomasisinde tanınmaya başlamasıdır. Bu gelişmelerle beraber, kadınlarla ilgili ve kadınların lehine birçok karar BM kararı ve sözleşmesi olarak yayınlanmış ve BM üyesi devletler de bu kararları uygulamak zorunda kalmışlardır. Bu dönemde, kadın hareketleri dünya çapında bir harekete dönüşmüş ve küresel kadın hareketinin çatısı da BM olmuştur. İkinci dalga feminizm, kadınlık bilincinin daha önemli olduğu ve geliştiği bir dönem olarak ifade edilebilir. Bu dönemde yazılan feminist eserler de hem feminizmin ideolojik perspektifini belirlemiş hem de önceki dönemde kalan eksikleri tespit ederek, feminizmin diğer hareketlerle olan ilişkisini sorgulayarak güçlendirmiştir[157].Bu tartışmalar, özellikle Fransa'da

[156] Mojab, a.g.e, s.115.
[157] Serpil Çakır, Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamenterle Sözlü Tarih, Versus Yayınları, İstanbul, 2013, s.77.

oluşan, düzene karşı çıkan 1968 hareketinin yarattığı etkiyle şekillenmekteydi. Bu dönemde sol hareketlerin, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, toplumun her kesimini kapsayan bir hareket olarak örgütlenmesi, feministler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Kadınların kurtuluşunu, sosyalizme bağlayan inançtan dolayı, kadınların kolektif olarak örgütlenmesi sağlanmıştır. Kadın meselesi, sınıf ve devrim sorununa bağlı olduğundan, gelecekte çözümlenmesi mümkün görülmüştür. Dolayısıyla, gündemi böyle ikinci sorunlarla işgal etmenin saptırıcı ve gereksiz olduğu yönünde bir görüş hâkimdi[158]. Birinci dalga feminizm, kadınların eğitiminin yanında siyasi temsilinin de üzerinde durmuştur. İkinci dalga feminizm ise kişisel alanın siyasi nitelikte olduğu ifadesinin yanında, özel alanın yani ev ve aile hayatının yeniden düşünülmesi ve düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaya çalışan bir akımdır. Bu şekilde toplumdaki ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramı irdelenmiştir. Bu değişim, feminizm içerisinde radikal feminizmin artan önemini ortaya koymuştur. Ayrıca kadını esir eden ataerkillik gibi sistemsel bir problem fazla vurgulanmamıştır[159].

Üçüncü dalga feminizm, ikinci dalga feminizme karşı bir eleştiriden hareketle ortaya çıkmıştır. 1980'lerde feminist teorinin ana teması, monolitik bir söylemin tiranlığına direnişi olarak belirlenmiştir. Postmodernist, post-yapısalcı ve çok-kültürlülük teorileri, feminist teoriyi giderek kadınlar arasındaki farklara (ırk, sınıf, etnisite ve cinsel yönelim) daha fazla dikkat etmeye sevk etmiştir. İkinci dalga feminizmin "beyaz kadınların" deneyimlerini temel alıyor olması, tek tip bir kadınlık algısına yol açmıştır. Bu tek tipleşmeye karşı, farklı öznellik deneyimlerinin de olacağını vurgulaması, üçüncü dalga feminizmi, postmodern teorilere yakınlaştırmıştır. Kadının öznelliğinin ön planda olduğu ikinci dalga feminizme karşılık, üçüncü dalganın öznesinin sadece kadınlar olmaması, feminist hareketi ekolojist ve diğer örgütlere de yakınlaştırmaktadır[160]. 70'lerden bu yana, feminizm gittikçe çeşitlenmiştir. Feminist eylemciliğin radikal aşamaları bu yıllarda güç kaybetse de kadın hareketleri güçlenmiş ve uluslararası bir çerçeveye bürünmüştür. Kısaca, üçüncü dalga feminizm özellikle 1980'li yıllarda siyasi temsil, fırsat eşitliği

[158] Ayşe Düzkan, İstanbul-Amargi Feminizm Tartışmaları (1.Baskı), Amargi Yayınları, İstanbul, 2011, s.75
[159] Kate Millet, Cinsel Politika, Seçkin Selvi (Çev.), Payel Yayınları, İstanbul, 1987, s.222
[160] Düzkan, a.g.e, s.77.

gibi kavramların ötesine geçmiş, toplumsal düşünüş biçimlerinin eril temellerini sorgulamaya başlamıştır. Hatta feminist teori kendi içindeki tutuculuğundan kurtularak, disiplinler arası bir teori hâline gelmiştir.

Feminizmi ortaya atanlar, kadınların çıkarlarını korumaya çalışan kitledir ve feminizm bu anlamda ortaya çıkan ilk kuramdır. Marksist yöntem, diyalektik materyalizmi benimserken, feminizmin yöntemi de "bilinç yükseltmedir". 1960 ve 1970'lerde kadınlar tarafından oluşturulan bilinç yükseltme grupları, kadınların feminizmle ilk gerçek karşılaşmaları olarak kabul edilebilir. Kadınlar, bilinç yükseltme toplantıları ile alternatif yayınlarla, kampanyalarla ve üniversitede kadın araştırmaları merkezlerinin kurulmasıyla kendilerini ifade edebildikleri bir dil oluşturmayı başarmışlardır. Bu yöntemin en önemli katkısı, "Kişisel olan politiktir" (The Personal is Political) söyleminin feminist hareket içerisinde ortaya çıkmış olmasıdır. Bu tarihlerden itibaren, feminist hareketin en önemli söylemi haline gelen "Kişisel olan politiktir" söylemi, kadınların bağımsız örgütlenmeleri için de önemli bir rol oynamıştır[161].

1970'lerden sonra feminizm, liberal, sosyalist ve radikal gelenekler arasında bölünmeler yaşamıştır. Ana feminist akımlar arasındaki bölünmeler gittikçe derinleşmiş, feminizmin üçüncü dalga feminizm ya da post-feminizm şeklinde adlandırılan biçimleri ortaya çıkmıştır. Üçüncü dalga feminizm, bu yıllarda çıkan kadın hareketleri ile bağlantılı olarak, kampanya ve taleplerin sınırlı olduğunu savunan genç feministler tarafından ortaya atılmış bir tabirdir. Feminist siyaset kendi içinde bölünmeler yaşamış ve siyasi ve toplumsal dönüşümlere ön ayak olmuştur. Üçüncü dalga feminizmde amaç, farklılıklara radikal bir biçimde ayak uydurmak ve angaje olmaktır. Feminizmin daha önceki dalgalarında, burjuva beyaz kadınların emelleri ve sorunları aşırı vurgulanırken, üçüncü dalgada düşük gelirlilerin, az gelişmiş ülkelerdekilerin ve "renkli" kadınların seslerine kulak verilmiştir. Bu şekilde ortaya çıkan siyahi feminizm, alışılmış feminist düşüncenin dışına çıkarak, siyahi kadınların görmezden gelinen kaderine ışık tutmuştur. Özellikle ABD'de güçlü olan siyahi

[161] Mackinnon, a.g.e, s.19

feminizm, cinsiyetçiliği ve ırkçılığı hemen hemen aynı birer baskı unsuru olarak atfetmekte, siyahi kadınların mücadele ettikleri ayrımları deşifre etmektedir[162].

Bugün çağdaş feminizm yalnızca kadın sorunları ile ilgilenmez. Toplumsal alandaki bütün düşünce ve karar alma biçimleri ile ilgilenir. Feminizmi sadece kadın-erkek eşitsizliği üzerine çalışan bir teori olarak düşünmek kıt bir yaklaşım olacaktır. Kadınların siyasi konumu, yasal hakları ve siyasete katılımı üzerine başlayan sorular cinsiyetin çok ötesine geçmiştir. Feminist teorinin asıl amacı; önceden düşünülmüş ve karar verilmiş olan kalıpları sorgulamaktır. Teorinin en güçlü yanı toplumsal cinsiyet önyargılarını içermeyen bir bakış açısını, siyasete taşımasıdır. Feminizm, sadece büyük teorisyenlerin düşüncelerine katkıda bulunmakla kalmamış, siyaset teorisine yeni bir bakış açısı ve farkındalık kazandırmıştır. Bütün bunların yanında feminizm, kendi içinde bölünmelere uğradığı için tutarlılığını kaybettiğine dair eleştirilere uğramıştır.

Küreselleşen dünyada feminizm ve feministler iki önemli sorunla yüz yüze gelmişlerdir. Öncelikle feminizmin ne ölçüye kadar küresel bir ideoloji olarak kalacağı, ikincisi de küreselleşme sürecine feminizmin nasıl tepki vereceği sorusudur. Feminizm, küreselleşmeye düşman mıdır yoksa küreselleşmeye bir vesile midir? Feminizm, küresel bir kız kardeşliği teşvik etmeye çalıştığı için ulus-devletin çok ötesindedir. Örneğin 5000'den fazla katılımcı ile gerçekleşen 1995 yılında yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, feminizmin küresel boyutta bir ideoloji olduğunu desteklerde niteliktedir[163]. Ancak; feminizmin Avrupa merkezli olarak ortaya çıkmış bir akım olarak, bu Batı damgasını nasıl sileceği hâlâ belirsizdir. Diğer taraftan; küreselleşme yanlısı feministler, küreselleşen ekonomilerle birlikte iş hayatında kadınların daha fazla çalışma fırsatı bulduğunu, bunun da onların siyasete katılımını kolaylaştırdığını vurgulamışladır. Bu tür eğilimlerin kadınlara daha yüksek bir statü kazandırdığını, daha geniş maddi bağımsızlık kazanınca, kadınların siyasi statüsünün de değiştiğini savunmuşlardır. Diğer bir taraftan da, ücretli işlerde çalışan kadınların

[162] Rosaind Sydie, Natural Women, Cultured Men: A Feminist Perspective on Sociological Theory. Milton Keynes: Open University Press, 1987, s.45
[163] Ramazan Gözen, Uluslararası İlişkiler Teorileri, (1.Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, s.449

ev içi sorumlulukları da devam ettiği için, bu kadınlar, iki misli bir yüke maruz kalmaktadırlar. Neoliberal küreselleşme ile sağlık, eğitim ve temel gıda maddelerine verilen devlet desteği azalmış ve durum kadınlar için daha vahim bir hâl almıştır[164].

Feminizm kitaplarda, dergilerde ve medyada farklı bir şekilde dile gelmekte ve toplum, feminizmi daha çok kadın haklarını koruyan hatta erkek düşmanı bir ideoloji olarak tanımaktadır. Feminizm, aslında herkes tarafından doğru anlaşıldığında, bu toplumsal önyargılar değişecektir; çünkü feminizm erkekler için de ataerkinin köleliğinden kurtuluş umudunu barındırır. Herkes, kadınlar ve erkekler, her zaman eşit olmasa bile, kimsenin birbirine hükmetmediği, ilişkileri şekillendiren yaşam felsefesinin, müştereklik esası üzerine inşa edildiği bir dünyada yaşamak isteyecektir. Feminizmin tek başına böyle bir dünya yaratması imkânsız olduğundan dolayı, aynı zamanda ırkçılığın, sınıfsal farklılıkların, emperyalizmin de sona ermesi gerekir. Feminizm, özgürlük ve adalet hayallerini gerçekleştirerek, eşit bir şekilde birlikte yaşayabilmeyi talep etmektedir. Özellikle de son yıllarda yaşadığı dönüşümler sayesinde, sadece kadınların değil, toplumdaki her kesimin eşitliğini ve yaşam hakkını savunmaktadır.

Tarihte feminizmin ilk dalgası, kadınların yasal hak ve eşitliklerini, özellikle de seçme ve seçilme haklarını elde etmek için uğraş verdikleri dönem olarak kabul edilmiştir. Daha sonra siyasi haklarını elde eden kadınlar, kadınlık bilincini elde ederek, yaşamın her alanında erkeklerle neden aynı statüde kabul edilmediklerini sorgulamışlar ve bu bilinç içerisinde örgütlenmişlerdir. Toplumsal normları, düşünce kalıplarını ve yasaları sorgulayan kadınlar için artık seçme ve seçilme hakkına sahip olmak yeterli gelmemiştir. Daha sonra feminizm de kendini sorgulamaya başlamıştır. Acaba feminizm gerçekten bütün kadınların haklarını mı korumak istemiştir yoksa Batılı ve beyaz kadınlar, diğerlerinden her anlamda daha mı eşittir? İşte böyle bir bilinç yükselmesi sonucunda, kadınlar sadece kadın meseleleri ile ilgilenmenin dışında, küresel sorunlara da eğilmişler, feminizm çok boyutlu ve çok kültürlü bir teori hâlini almıştır. Bu tarihsel süreç içerisinde de farklı feminist yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

[164] Sydie, a.g.e, s.45.

Feminist literatürde sıkça kullanılan bazı terimler ve kavramlar vardır. Bu kavramların en yaygın olanları toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve kamusal-özel alan ayrımıdır. Bu kavramlar, kadın meselesinin nedenlerini, toplumun ve siyasetin erkek temelli bakış açısına atıf yaparak, açıklamaya çalışmaktadır.

2.4 Feminizmin Temel Kavramları

Feminist düşünce, kadınların erkeklerle eşit yeteneklere ve becerilere sahip olmalarına rağmen, neden hep ikincil konumda olduklarının cevabını yıllardır aramıştır ve aramaktadır. İlk olarak yasal eşitliğin olup olmadığını sorgulayan kadınlar, yasaların cinsiyet eşitliği temelinde hazırlanmadığını ve eril bir yapıya sahip olduğunu görmüşlerdir. Peki, yasal eşitlik elde edildikten sonra, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikler ortadan kalkmış mıdır? Yasal ve toplumsal eşitsizliklerin her daim devam ettiğini gören feministler, artık toplumsal normları sorgulamaya başlamış ve eşitsizliklerin temelinde yatan dil, söylem ve kültürleri irdelemişlerdir. Bu bağlamda, feminist kuramı açıklamak için oldukça önemli olan kavramlar ortaya çıkmıştır.

2.4.1 Toplumsal Cinsiyet

Feminizme muhalif olanlar, genellikle muhafazakâr görüşlerinin bir getirisi olarak, toplumsal cinsiyet bölünmelerinin doğal bir durum olduğunu iddia ederler çünkü onlara göre erkekler ve kadınlar, doğanın onlar için biçtiği biyolojik rolle birlikte, toplumda gerekeni yaparlar. Yani doğal bir iş bölümü mevcuttur. Bir kadının fiziki yapısı onun rolünün evle sınırlı olduğuna işaret ederken, erkekler anatomik yapıları gereği kamusal alanda olmalılardır. Kısaca, biyoloji kaderdir ve bu kaderin gereği kadınlar çocuk yetiştirmelidirler. Feministler ise, bu biyolojik gerçeklerin hiçbir şekilde kadınları dezavantajlı duruma sokamayacağını ve onların kaderini belirleyemeyeceğini vurgularlar. Kadınlar toplumun onlara biçtiği rolü kabul edip sadece annelikle hayatlarını sürdüremezler. Ev ile ilgili sorumluluklar eşler arasında paylaşılabilir.

Toplumsal cinsiyet (gender), cinsiyet kavramından farklıdır. Cinsiyet, erkek ve kadınlara doğuştan verilmiş, değiştirilemez biyolojik bir farklılığa işaret ederken, toplumsal cinsiyet kadın ve erkekler arasındaki kültürel olarak tanımlanmış farklılıkları işaret eder[165]. Bu kavram, ilk kez Anne Oakley'in "Sex, Gender and Society" adını taşıyan eserinde geçmiştir. Oakley, biyolojik cinsiyetten farklı olarak tanımlanmış bir kavram olan toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin, cinslere toplumun atfettiği rollerden ibaret olduğunu vurgulamıştır. Oakley, cinsiyetin doğuştan belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak belirlenmiş görevleri anlattığını ifade etmiştir[166]. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin analizi cinsiyet kategorileri üzerine var olmuştur. Feminist tarihçiler 1980'lerden bu yana "kadın" kategorisi yerine "toplumsal cinsiyet" kavramını kullanmışlardır. Her ne kadar kadınlar cinsiyetleri ve biyolojik özellikleri nedeni ile dezavantajlı olsalar da teorisyenler toplumsal cinsiyet ile ilgilenirler çünkü toplumsal cinsiyet ayrımının ve bu ayrımın neden olduğu erkek ve kadınlar arasındaki iktidar ilişkilerini anlamak isterler. Ayrıca toplumsal cinsiyet, toplumdaki en önemli ayrışma çizgisidir[167]. Feministler, toplumsal cinsiyet eleştirisini ortak bir tema olarak öne çıkarırlar. Cinsiyet farklılıkları iktidar ilişkilerini temellendirmek üzere kullanılmış, erkeğin üstün cins olarak tanımlanmasını hedef almıştır. Temel cinsiyet rolleri, doğal değildir ve sosyal ilişkiler tarafından belirlenmişlerdir. Toplumsal cinsiyet kavramı bir analiz kategorisi olarak tarih bilimine sokulduğunda, aynı olayı farklı cinslerin farklı yorumladıkları, toplumdaki statülerinin farklı olduğu ve dolayısı ile çıkarlarının da farklı olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Feminizmin ırk, dil, ulus, aidiyet gibi analitik kavramları reddetmeden, toplumsal cinsiyeti de incelenmesini öngören yöntemi, her iki cinsin de karşılıklı ilişkilerini inceleyebilmeye olanak sunmuştur. Amaç, toplumların kadın ve erkekler arasındaki ilişkilerle nasıl biçimlendiğini anlatmaktır. Feminist tarihçiler, kadınların kimliğini ortaya çıkarmaya çalışırken, egemen eril kültür içerisinde dişil kültürün de varlığını hesaba katmaya çalışırlar. Kadınlar, sadece kurban konumunda olmamış, tarih yazımında önemli bir yerde bulunmuşlardır. Kadınların zihinsel dünyalarını

[165] Heywood, Küresel Siyaset, a.g.e, s.491.
[166] Demirdöven, a.g.e s.38.
[167] Fatmagül Berktay, Tarihin Cinsiyeti (5.Baskı), Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s.31.

anlamaya yönelmiş bu yaklaşım, cinsiyet farklılıklarına bakış açısının toplumda merkezî bir rol oynadığını kabul etmektedir[168].

Toplumsal cinsiyet ilişkileri çok kullanılan bir ifade olsa da kavramın anlamı tam olarak anlaşılmamıştır. Bu kavram, hâlihazırda araştırılması gereken ilişkilere dair bir varsayım üzerinden şekillendirilmiştir: Erkekler ve kadınlar şeklinde tanınmış cinsiyetlerin varlığı ve bunu doğal bir süreçmiş gibi gösteren toplumsal olarak inşa edilen bir algı söz konusudur. Bu durum, süreçlerin eşitsiz bir şekilde biçimlenmesine de yol açmıştır. Bu eşitsizlik, başka birçok dönüşüme de zemin hazırlamıştır. Bu ilişkilere yeterince önem verilmeyince tüm ilişkiler eril bir karakter kazanırlar. Fransız Devrimi esnasında Olympe de Gouges "Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" adı altında bir bildiri yayınlamıştır. Daha önce kimsenin kullanmadığı toplumsal cinsiyet kavramını kullanıp, kadınların siyasi haklardan mahrum bırakılmasını sefalet ve idare bozukluğu olarak yorumlamıştır. De Gouges, bu bildiri de ayrıca şu ifadeleri kullanmıştır: "Her iki cinsiyetin de ortak iyiliğini isteyen bir devrim gereklidir. Cinsiyetlerin siyasi eşitliğinin olmadığı bir devrim, sadece bir komedidir. Toplumsal cinsiyet ancak bir dayatmadır. Yasalar, özgürleştirici cinsiyet ilişkilerinin uygulanması için bir araçtır. Erkekler böbürlenmeyi severler ve kadınları despot bir şekilde yönetmek isterler. Erkekler, kadınlara kendilerini gerçekleştirmeleri için fırsatlar tanınmamakta, kadınlar da bunun için hileli yollara başvurmaktadırlar. Cinslerden birinin bağımlı olduğu ilişki biçimi ancak zorbalığa yol açar[169]."

Toplumsal cinsiyete farklı yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin; realistler toplumsal cinsiyeti uluslararası ve küresel dünyada oldukça gereksiz bulurlar, çözülmesi gereken bir mesele olarak görmezler, çünkü dünyada devletler vardır ve davranışlarını ulusal çıkarlar belirler. Dünyanın anarşik ve çatışmalı yapısı içerisinde, devletler öncelikle güvenliğe önem vermek zorundadırlar. Devletlerin kendi yapıları içerisinde cinsiyet, etnik köken ve ırk gibi faktörlerin dış ülkelerle olan ilişkiler konusunda hiçbir önemli yanı yoktur. Devletlerin çıkarcılığının insanların çıkarcılığından doğduğunu savunan

[168] Berktay, Tarihin Cinsiyeti, s.33.
[169] Olympe de Gouges, The Declaration of the Rights of Women The Originial Manifesto for Justice, Equality and Freedom, Ilex Press, 2018, s.90.

Morgenthau, üstünlük kurma eğiliminin ailede başladığını ifade etmiştir. Bu bağlamda ataerkil aile yapılarının, siyasi alanda hâkim olan erkeklerin ve özel alana hapsedilmiş kadınlar arasındaki toplumsal cinsiyet ayrımının, doğal ve değişmez bir gerçek olduğunu varsaymaktadır[170]. Liberaller ise; cinsiyet meselesi ile oldukça ilgilenmişlerdir. Liberal feminizm, ABD gibi bazı ülkelerde etkili olmaya devam eden bir feminist akımdır. Cinsiyeti, dili, dini ne olursa olsun bütün bireyler eşittir. Bireyleri farklı kılan karakterleri olmalıdır. Cinsiyet temelli yaklaşımlar yasaklanmalıdır. Kadınları iş hayatından ve aktif siyasi katılımdan alıkoyan hukuki ve siyasi baskılar ortadan kaldırılmalı, kadınların siyasi temsil oranını arttıracak çalışmalar yapılmalıdır.

Bu konuda en önemli analizlerden birini gerçekleştiren J. N. Tickner nesnel gibi görünen yasaların kadınları nasıl dışladığını irdelemiş ve erkek egemen bir dünyanın ürünü olduklarını göstermek için Hans Morgenthau'nun ortaya attığı altı realist ilkeyi yeniden yorumlamıştır. Morgenthau'nun güç politikaları ile ilgili düşünceleri, devletleri diğer devletlerden güçlü olmaya çalışan, kendi çıkarları peşinde koşan aktörler olduğudur. Bu model, erkeğin ailedeki geleneksel hâkim rolünü de yansıtmaktadır. Tickner'ın yeniden analiz ettiği altı ilke şu şekildedir: Objektif olma yetisi her zaman erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Ulusal çıkarlar belli çıkarları yansıtacak kadar dar boyutlu değildir. Erkeği hâkim kılan, gücüdür. Siyasi eylemler ahlaktan uzak olmamalıdır. Dar şekilde tanımlanmış özerk siyasi alan kadınların düşüncelerini ve katkılarını küçümsemektedir[171].

Feminist düşünürlere göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yüksek boyutta olduğu ülkeler daha fazla savaşa ve şiddete yatkındır. Toplumsal cinsiyet eşitliği olan devletler, uluslararası siyasette gerekmedikçe güce başvurmazlar. Ayrıca şiddetin önüne geçmeye eğilimlidirler. Bu nedenle, bu devletler daha barışçıl, yardım konusunda daha cömert ve uluslararası alanda iyi bir vatandaş profili sergilerler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise bugün hayatın her alanında karşımıza çıkar. Toplumsal kalıplar, aile hayatı ve toplumsal yaşam içerisinde bazı rolleri kadınlara

[170] Jean Bethke Elshtain, Just War Against Terror, Perseus Books Group, New York, 2003, s.174.
[171] Ann Tickner, Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation, Millennium, 17(3), 1988, ss. 429–440.

atfederken; bazılarını erkeklerle ilişkilendirmiştir. Erkeklerle ilişkilendiren roller de her zaman 'devlet yönetmek' gibi toplumun kaderini belirleyen roller olmuştur; çünkü toplumlar öncelikle güce önem vermektedirler ve erkekler de gücü temsil ederler.

2.4.2 Ataerkillik

Ataerkillik, kelime anlamı olarak 'baba tarafından yönetilmek' demektir. Feministlere göre, ataerkillik erkek egemen sistemi ifade etmektedir[172]. Yani, kavram kocanın ya da babanın aile içindeki hâkimiyetini ve kadınların bu tahakküm altında ikinci planda nasıl kaldığını anlatan bir kavramdır. Millet'e göre; ataerkilliğin iki ilkesi vardır: Erkekler kadınlardan üstündür; yaşlı erkekler genç erkeklerden. Ataerkil toplum hem cinsiyet hem üstünlük temelli bir toplumdur[173]. Temel anlamıyla babanın egemenliği anlamına gelen kavram, feministler tarafından, erkeklerin kadınlar üzerindeki siyasi, iktisadi, toplumsal ve söylemsel yapılar aracılığı ile kurdukları baskı ve tahakküme atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Christine Delphy, ataerkini kapitalizme uygunluk gösteren bir ekonomik sistem olarak tanımlamıştır. Ona göre, bu sistem, günümüz sanayi toplumlarında, kadınların erkeklerin boyunduruğu altına girdiği sistem olarak varlığını sürdürmektedir ve bunun ekonomik temelini, ev temelli üretim biçimi oluşturur[174]. Ataerkil ilişkilere rengini veren şey egemen üretim biçimidir. Örneğin, kapitalist üretim biçimleri sınıf ilişkileri üzerinden işlemektedir. Feminizmin görevi, tarihin belirli dönemlerinde üretim biçimleriyle ataerkil yapılar arasındaki ilişkinin doğasını ortaya çıkarmaktır. Ataerkil sistemde, bütün kadınlar bütün erkekler tarafından tahakküm altına alınırlar. Erkeklerin hepsi kadınların boyunduruk altına alınmasından ve tüm diğer sömürü biçimlerinden faydalanır.

Hiyerarşi ve üstünlük, erkekler için kullanılan ifadelerdir. Bu nedenle, ırkçılık, kapitalizm ve sömürgeciliğe öncül olan ataerkillik kadınların asıl düşmanıdır[175]. Kavram aslında siyasette ve ailede toplumsal temelleri olan bir sistemin parçasıdır.

---

[172] Heywood, Küresel Siyaset, a.g.e, s.492.
[173] Millet, a.g.e s.225.
[174] Christine Delphy, Materialist Analysis of Women's Oppression (Feminist Classics), The University of Massachusetts, A Press, 1984, s.180
[175] Mojab, a.g.e s, 292.

Toplumda soyun devam etmesi, miras hakkı ve maddi güce sahip olmanın yanında, ailede ve her alanda kadınlar üzerinde tam güce sahip olma gibi temel görevlerin erkeklere atfedilmesi ataerkilliği ifade etmektedir[176]. Bu anlayışa göre erkekler, biyolojik yapılarının gereği olarak daha akılcı ve güçlüdürler; yönetmek ve egemen olmak için kadınlardan daha uygundurlar. Yani kamusal alanı temsil etmeye daha uygun oldukları düşünülür ve bütün sistemlerin ve rollerin belirlenmesi bu anlayışa göre olur. Ataerkillik kavramı, özel mülkiyetin ve köle toplumunun oluşma süreci ile ilişkilendirilebilir. Üretim araçlarını elinde bulunduran erkek, mirasçıların kendi çocukları olmasını garantiye almak istemiştir. Kadınlar üstündeki baskının asıl nedeni, biyolojik farklılıklar ya da coğrafya ve iklim koşulları gibi doğal etkenler değil, son tahlilde toplumsal ilişkilerdir. Hiç kuşku yok ki; bu ilişkiler doğal olarak değil, insanın eylemiyle zaman içerisinde oluşmuş üretim ilişkileridir. Özel mülkiyetle birlikte doğan ataerkil yapılar, köleci toplumu izleyen sınıflı toplumlarda, her defasında değişen biçimlere bürünmüş ve ilgili sömüren sınıfın çıkarları için hep yeniden üretilmiştir.

Siyaset kurumu, kadınların var olması açısından oldukça zor bir kurumdur çünkü siyaset kamusal alan olarak, erkeklerin egemen olduğu bir alan olarak şekillenmiştir. Yıllardır devam eden bu süreç, kadınları siyasette dezavantajlı konuma sokmaktadır. Siyasal politik ağlarda, eril ilişkiler hep ön planda olmuştur. Siyasal partiler çoğunluk olarak erkekleri aday göstermekte, erkek parlamenterler ile birlikte erkek temelli siyasi pratikler yaşama geçirilmekte ve erkek cinsini her alanda avantajlı duruma getirmektedir. Böyle bir düzen içerisinde, kadınların bu siyasi pratikler içine girmesi oldukça zordur. Yıllardır kadınların yetenek ve kapasiteleri küçümsenmekte, hatta kadın düşmanlığı yaygınlaşmaktadır. Ataerkil kültürün bu şekilde yaygınlaşması, kadınları yıllar boyu özel alanın dışına çıkarmamıştır. Kadınlar tam zamanlı olarak çalışsalar da evde onlara yüklenen sorumluluklar hep aynı kalmıştır[177]. Ataerkil sistemde erkekler yönetmek, kadınlar yönetilmek için vardır. Erkeklerin aklı ve gücü temsil ettiğine inanılırken, kadınların, duygusallığı ve zayıflığı temsil ettiğine inanılır. Kadınların duygusal varlıklar olması onların rasyonellikten uzak olarak

[176] Seda Kundakçı, İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2007, s.41.
[177] Kundakçı, a.g.e., s.45.

düşünülmesine olanak vermiştir. Kadınlara yakıştırılan bütün bu vasıflar, onların siyasete katılımına ve yönetim kadrolarında yer almalarına da birer engeldir. Anlaşıldığı üzere; bütün bu görüşler, erkek egemenliğini meşrulaştırmakta, kadınlarının doğasının siyasete yatkın olmadığını ispatlamaya çalışmaktadır. Bu da iki cins arasında aşılmaz bir hiyerarşi doğurur. Kadınların emekleri özel yaşama ait olarak görülür ve toplumun ortak yaşamının dışındadır. Bu nedenle de "apolitik" bir dünyanın parçası olarak görülür. Oysa feministlere göre özünde, erkek ve kadınlar eşittir[178].

Feministler, toplumsal cinsiyetin toplumsal sınıf, ırk veya din gibi siyasi olarak anlamlı bir siyasi yarılma olduğuna inanmaktadırlar. Özellikle radikal feministler, toplumsal cinsiyetin toplumsal bölünmeler arasında en derin, siyasi bakımdan en önemli bölünme olduğunu vurgularlar. Bu bağlamda feministler, sosyalistlerin dile getirdiği "sınıf siyaseti" fikriyle aynı ölçüde "cinsel siyaset" teorisi geliştirmişlerdir. Kendileri ırkçılıktan öte, cinsiyetçilikten bahsederler. Genel geçer teoriler, cinsiyet ayrımlarını her zaman göz ardı etmişlerdir. Hatta toplumsal cinsiyet kavramını, siyaset lügatı içerisinde kullanmamışlardır. Bütün bunların sonucu olarak, feminist kuramcılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele alan teoriler geliştirmeye başlamışlardır. Ataerkillik, oldukça geniş bir kavramdır. Feministler, erkeğin kadın üzerinde tahakkümü olduğunu fakat bunun derecesinin toplumdan topluma, kültür temelli olarak farklılık gösterdiğini ifade ederler. En azından Batılı toplumlarda kadınların yasal haklarını elde edip kamusal alanda söz sahibi olmaya başlamalarından sonra, koşullar önemli ölçüde iyileşmiştir. Gelişmekte olan çeşitli ülkelerde ataerkillik hâlâ korkunç boyuttadır. Örneğin, Afrika'da 80 milyon kadın sünnet ettirilirken, Hindistan'da kız çocukları ölüme terk edilmektedir[179].

Bütün bunların yanında ataerkilliğe ilişkin olarak feministlerin çeşitli analizleri vardır. Liberal feministler, ataerkillik terimini toplumun büyük bir kısmında cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekmek için kullanmaktadır. Bundan dolayı ataerkilliğin onlar için en mühim sonucu, kadınların kamusal alanda az temsil edilmeleridir. Sosyalist feministler, kavramın ekonomik yönüne dikkat çekerler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

[178] İffet Görgülü, Kadın ve Siyaset, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.23.
[179] Kundakçı, a.g.e, s.57.

toplumda iç içe geçmiş bir tahakküm sistemi oluşturduğundan kapitalizm ve ataerkillik toplumlarda birlikte yürümektedir. Sosyalistlere göre, sorun kapitalizmdedir çünkü her türlü eşitsizliği meydana getiren odur. Ataerkillik, özel alan içerisinde iktidar yapılarının bir yansıması olduğunu gösterir. Her ne kadar yorum farklılıkları olsa da bütün feministler, toplumun ataerkil bakış açısının, yaşamın her alanında cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu gerçeği altında birleşirler.

2.4.3. Kamusal Alan ve Özel Alan Dikotomisi

Siyaset, devlet kurumunun formel otorite kullanımı ile özdeşleştirilen bir faaliyettir. Geniş anlamıyla, siyaset, devletin dar çerçevesinden çıkarılıp siyasi olan ve siyasi olmayan arasındaki ayrım olarak düşünülmüştür. Siyasi olan ile siyasi olmayan arasındaki ayrım, kamusal alan ile özel yaşam arasındaki ayrımı anlatır. Ünlü filozof Aristo'ya göre, insan doğası gereği siyasi varlıktır[180]. Siyaseti ahlaki bir faaliyet olarak gören Aristo, adaletli bir topluma işaret eder. Bu görüşe göre, siyaset devletler, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, sendika ve çeşitli örgütlerin içinde yer aldığı "kamusal alan"da gerçekleşir. Ev, aile hayatı ve kişisel ilişkileri içine alan "özel alan"da siyaset gerçekleşmez. Kamusal alan ile özel alan arasındaki ayrım, devlet ve toplum arasındaki ayrımı anlatır. Bununla birlikte, kamu/özel ayrımı, siyasi ve şahsi arasındaki daha ince bir ayrıma karşılık gelir. Her ne kadar toplum devletten ayrı düşünülse de, toplum kamusal alan içerisinde birçok şekilde faaliyet gösterir. Bu gerçek Hegel'i bir taraftan kamusal alandan, bir taraftan da aileden ayrı bir kavram olan "sivil toplum" kavramını geliştirmeye itmiştir[181].

Bu kavramların tarihine bakıldığında, kamusal alan/özel alan ayrımının eski Yunan düşüncesine dayandığı görülür. "Polis" kamusal alanı, "oikos" haneyi anlatan terimlerdir. Polis erkeklerin yönetim alanıyken, diğeri kadına aittir.17.yüzyılda, hukuksal düzenlemelerin uygun alanı olarak kamusal alan, hukuksal alandan ayrı olarak da özel alan kabul edilmişti. Dolayısı ile hukuksal açıdan ailenin bir önemi

[180] Heywood, Siyaset Teorisine Giriş, s.73.
[181] Friedrich Hegel, Philosophy of Rights, Çev, T.M. Knox, Oxford: Clarendon Press, 1977, s.72.

yoktu[182]. Liberaller, bu ayrımı birey özgürlüğünün korunması açısından oldukça önemserler çünkü devlet eksenli kamusal faaliyet olarak görülen siyasetin daima baskıcı bir yanı olacaktır. Devletin, vatandaşları itaate zorlama gibi bir özelliği vardır. Diğer yandan, özel alan bireysel özgürlüklerin alanıdır[183]. Siyaset, bu alandan uzak durmalı, bireylerin özgürlüklerine müdahale etmemelidir. Ancak, liberal toplumsal sözleşmenin siyasal hakları doğaya gönderme yapmayan bir eşitlik anlayışı ile düzenlemesi, diğer yandan kamusal ve özel alan ayrımını her iki cinsin biyolojik özellikleri açısından düşünmesi, tamamıyla ataerkil bir tutumun ürünüdür. Bu nedenle, feminist yazar ve hukukçular, liberal devletlerin hukuken eril olduklarını, toplumsal ilişkileri hukuk kuralları ile düzenlerken, eril bir tavır takındığını ifade etmektedirler. Liberalizm, ne kadar bazı mücadeleler sonunda feodal düzeni yıkmayı başarsa da kadınların haklarını hep geri planda bırakmıştır. "Evi erkeğin şatosudur" diyen İngiliz deyimi, erkek tahakkümüne işaret eder[184].

Modern kapitalist sanayi toplumlarında, insanların gündelik ilişkiler alanının kamusal-özel olarak ayrıştığı ve kamusal alanın erkeklere ait, özel alanın ise kadınlara ait alanlar olarak belirlendiği görülmektedir. Kadınların üretim alanlarından ve siyasetin dışında tutulmaları ve ataerkil sistemin adalet mekanizmalarındaki indirgemeci yaklaşımı, kadınların büyük sorunlara maruz kalmasına neden olmuştur. Kapitalist modern toplumların kaynağını oluşturduğu bu sorunlar, zamanla kadınların ortak mücadele alanlarını keşfetmelerine ve feminist hareketin güçlenip meşrulaşmasına yol açmıştır.[185] Çağdaş toplumlardaki kamusal-özel alan farkı, erkeklere siyasal meselelerin, yani kamusal alanın sorumluluğunu verirken, kadınlara hanedeki yani özel alandaki sorumluluklar verilmiştir. İnsanları kadınlar ve erkekler olarak ayrıştıran bu durum, yıllarca siyasi yaşamda da erkek egemenliğine dayalı bir düzene ortam sağlamıştır.

[182] Hannah Arendt, İnsanlık Durumu, Bahadır Sina Şener (Çev.), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.233.
[183] Berktay, Tarihin Cinsiyeti, a.g.e., s.37.
[184] Mill, a.g.e., s.239.
[185] Mojab, a.g.e, s.95.

Bu dikotomiyi, erkek hegemonyasının bir nedeni olarak anlamak, 70'li yıllarda feminist düşünürlerde oldukça yaygındır çünkü cinsiyet temelli bir kamusal/özel alan ayrımı, her toplumda, kadın erkek ilişkilerini yansıtan bir ayrım olmuştur. Fakat zamanla, bu tarz bir anlayışın ve bu kavramlara bu şekilde yaklaşmanın, kadın sorununu basitleştirmeye ve yapay bir genellemeye neden olduğu düşünülmüştür. Toplumsal cinsiyet "evrensel bir kadın sorunu" olmaktan çok daha ötedir[186]. Kadın tecrübelerinden ve yaşantılarından yola çıkarak, evrensel ve tek tip bir kadın yerine, kadınların farklılıkları olduğunu kabul etmek gerekir. Liberalizme ve benimsediği demokrasi anlayışına, feminist kuramcıların yönelttiği eleştiriler, kamusal ile özel alan arasındaki ayrımın yanlışlığını anlatmaya çalışmaktadır. Pateman, liberalizmin, sivil toplumu ve kamusal alanı, ev içi yaşamdan mümkün olduğunca dışlayarak, bir teori içine almadığından dolayı sert bir biçimde eleştirir. Bütün bunlardan dolayı, erkekler kamusal hayatı ellerinde bulunduran üstün sınıf durumundadırlar. Pateman'a göre; kamusal alanda erkekleri bu kadar güçlü ve eşit kılan, özel alandaki eşitsizliklerdir. Bu ayrımın bizzat kendisi eşitsizlikleri görünmez kılar. Siyasal alan, kesinlikle özel alan üzerinde sınırsız tahakküme sahip olmamalıdır. Bu tarz bir ilişki, birey ve toplum üzerinde devletin baskıcı bir rejim kurmasına olanak sağlar. Baskıcı ve bireysel özgürlüklerin ortadan kalktığı toplumlar, bu tür anlayışların bir sonucudur[187]. Çağdaş feminizmin içinden doğduğu toplumsal çevre, katı bir biçimde farklılaşmış toplumsal cinsiyet rollerini yansıtmaktadır. Günümüzde karşılaşılan feminizm çeşitleri, genel olarak kadınların yaşamlarındaki değişiklerden ve farklılıklardan yola çıkmıştır. Feminizmin temel hedefi özel ve kamusal alan ayrımını aşıp, erkek ve kadınların birbiriyle eşit olduğu bir dünya yaratmaktır. Toplumsal hayatta, üretimdeki eşitlik sağlandığı zaman, feminizm hedefine ulaşacaktır. Cinsel farklılık, gerçek farklılık değildir. Toplumsal şekillendirilme, asıl olarak toplumu çeşitliliğe ve bireysel farklılıkları normalleştirme şeklinde olmalıdır. Cinsel eşitsizlikten arınmış bir dünya için, bugüne değin uygulanan tüm ekonomik değerlerden daha farklı bir düzene ihtiyaç vardır. Kamusal ve özel alan ayrımını yaratan, toplumun "cinsiyet" algısı ve ataerkil düşünce kalıplarıdır.

[186] Berktay, Tarihin Cinsiyeti, s.35
[187] Carol Pateman, Cinsel Sözleşme, Zeynep Alpar (Çev.), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.122

2.5 Farklı Feminist Yaklaşımlar

Feminizm, kadınların sosyal durumlarının iyileştirilmesine dönük bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Kadınlar, tarih boyunca cinsiyetlerinden dolayı dezavantajlı konumda olmuşlardır. Bu durumu ortadan kaldırmanın mümkün olduğuna inanan feministler, tarih boyunca bunun mücadelesini vermişlerdir. Feminizm, kavram olarak 20. yüzyıla ait gibi görülse de, aslında benzer görüşler farklı kültürlerde yüzyıllar boyu görülmüştür. Bütün bu süreçlerin sonucu olarak, feminizm kendi içerisinde birçok alt geleneğe ayrılmıştır. 19. yüzyıldaki Amerikan ve Fransız Devrimi'nin sadece erkeklere özgürlükler getirdiğinin bilincinde olan kadınların başlattığı hareket, daha sonraki yıllarda farklı boyutlar almış, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, klasik feminizm ve farklı feminizmler şeklinde ayrışmıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında da kadın grupları arasındaki ayrışmalar ve bölünmeler vardır.

2.5.1 Liberal Feminizm

Liberal feminizm, diğer adıyla bireyci-eşitlikçi feminizm, bu akımın en yumuşak kolu olarak düşünülebilir. Liberal feminizm, geleneksel siyaset yapılarını kabul ederek, kadınlara da burada bir rol verilmesini savunan klasik bir feminist anlayıştır ve uluslararası ilişkiler ve diplomaside kadın varlığının önemine vurgu yapar. Tarihte ilk feminist hareketler, kadın hareketlerinin birinci dalgası olarak, liberalizmin fikirlerinden etkilendiği için liberal feminizm olarak adlandırılır. Temel mesele; daha çok kadının diplomasideki rolü ve kadını, var olan uluslararası politikaya kazandırmaktır. Bu akım, birinci dalga feminizmde baskın olmuş; ABD'de reformların biçimlenmesinde etkin bir rol oynamıştır. Bu süreçte, erkek ve kadınların siyasete eşit olarak katılımı için mücadele verilmiş, eğitim hakkı, oy hakkı ve siyasi temsil hakkı gibi kavramlara önem verilmiştir. Liberal feminizm, cinsiyet farklılıklarının kesinlikle önem arz etmediğini, siyasette her iki cinsin de olması gerektiğini savunan feminizm türüdür.

Ünlü liberal düşünürlerden biri olan John Stuart Mill'in eşi Harriet Taylor Mill'in yazdığı "Kadınların Yetkilendirilmesi" (Enfranchisement of Women)adlı

kitap, kadın hakları açısından yayımlandığı dönemde büyük yankı uyandırmıştır. Kadınların kamusal alanda sahip olmaları gereken haklarınını dile getiren kitap, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de inceleyen bir kitap olmuştur. Çalışmaların odağında, kadının hukuki haklarını kazanması yatıyordu. Örneğin evlilik anlaşmasında kadınların herhangi bir yasal güvence olmaksızın, kocalarına itaat edip, kronikleşmiş tehditlerden sıyrılıp, boşanma hakkı elde edebilmelerini savunmuştur. Bu eserde, evliliğin hukuk sistemi tarafından tanınan bir serflik olduğu, ev hanımlığının da bir kölelik olduğu ve eğer kadınlar becerilerini geliştirme ve hayata geçirme olanağı bulabilselerdi, insanlığın bundan oldukça faydalanıp kazançlı çıkacağı belirtilmiştir[188].

Bundan on yıl sonra ise Simone de Beauvoir, kadınların ezilmesinin temelinde kadının üremesinin yattığını söylemiştir. Kadının ekonomik özgürlüğünü elde etmesi için, çalışması, insan neslinin devamına yönelik ilerlemelerin üreme sürecine eklenmesi ve kadınlığın ideolojik inşasının değiştirilmesini savunmuştur[189]. İkinci dalga feminizm de aynı zamanda liberalizmden oldukça esinlenmiştir. Liberal feminizm, özellikle ABD' deki kadın hareketlerinde de baskın olmuştur. Örneğin Betty Friedan'ın "The Feminine Mystique" (Kadınlığın Gizemi) adlı eserinde feminizmin, 1960'larda yeniden dirilmesi anlatılmaktadır. Kitabın ön sözünde yazar "Tanıdığım bütün kadınlar hatta ben de dâhil olmak üzere, kocaman bir yalanın içerisindeyiz. Evlerimiz, okullarımız, mesleklerimiz bu yalan etrafında kuruludur. Eğer bizler kadın olarak gerçekten insansak, toplumumuzda yaşamamızı engelleyen her şey ortadan kalkmalıdır. Kadınlar, artık kadınlığın gizeminden kurtulup, kendi kendilerini ciddiye almalıdırlar. İşte o zaman, her şeyin ne kadar yanlış bir temel üzerine kurulu olduğu ortaya çıkacaktır. Toplum tarafından sürekli kadınlara atfedilen ev işleri ve kadınsılık, kadınların siyasete katılmalarında büyük bir engel teşkil etmektedir. Adı olmayan sorun, kadınları ev hayatına ve kadınsı rollere hapsetmekte, siyasette kendilerini gerçekleştirmelerine engel olmakta ve derin umutsuzluklara yol açmaktadır"[190].

[188] Harriet Taylor Mill, "Enfranchisement of Women", in Alice S. Rossi (Ed.), Essays on Sex Equality. Chicago: University of Chicago Press, 1970.ss. 89-121
[189] Mojab, a.g.e, s.72.
[190] Betty Friedan, Kadınlığın Gizemi, Tahire Mertoğlu (Çev.), E Yayınları, İstanbul, 1983, s.48.

Liberal feminizmin temeli bireysellik ilkesine dayanır. Bireyler, eşit ahlaki değerlere sahip oldukları için eşit muamele edilme hakkına sahiptirler. Bireyler hakkında verilecek hükümler, ancak ve ancak akılcı ve hukuk temellerinde olmalıdır. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılık kötüdür. Özünde reformcu olan bu akım, kamusal alanı, kadınlara ve erkeklere eşit bir biçimde açmanın yollarını arar. Liberal feminizmin merkezinde yer alan eşitlik ve bireyselcilik gibi kavramlar, daha geniş eğitim ve kariyer fırsatlarından yararlanmak isteyen kadınların, oldukça dikkatini çekmiştir.19. yüzyıl feministleri ve süfrajet[191] hareketinin öncüleri, özellikle kamusal alanda eşit temsil edilmek istiyorlardı. Eşit haklar talebi kadınların daha iyi eğitim aldıklarında ve ekonomik özgürlüklerini elde ettiklerinde daha iyi konuma geleceklerine dair inanç taşıyordu. Ancak kadınların bu hakları elde etmeleri, erkekler ile eşit olmaları için yeterli değildi. Özgürleşme eşitlik demekse, toplumsal dezavantajın diğer biçimleri göz ardı ediliyordu. Bu nedenle liberal feminizm, gelişmiş toplumlarda beyaz ve burjuva kadınların çıkarlarını yansıtırken, işçi kadınların ve siyahilerin sorunlarına hitap edememiştir[192].

Feminizm, kadının toplumsal rolünü artırmayı amaçlayan bir siyasal hareket ve ideolojidir. Bununla beraber feminizm, kendi içindeki bölünmelerin bugün ulaştığı keskinleşme ile tutarlılığını ve bütünlüğünü kaybettiğine dair eleştirilere maruz kalmaktadır. Örneğin postmodernist feministler, anlamlı bir kategori olarak 'kadının' varlığını dahi sorgulamaktadırlar[193]. Başkaları ise feminizmin, kendisini gittikçe post-feminist olan toplumlardan kopardığını, bunun da büyük oranda kadın hareketleri sonucunda, en azından gelişmiş toplumlarda kadının aile içindeki, meslekî hayattaki ve kamusal alandaki rollerinin büyük bir dönüşüme uğramasıyla gerçekleştiğini ifade ederler. Liberallerin ve bazı farklı görüş mensuplarının feminizme dair birçok eleştirisi vardır. Liberaller için adalet ve eşitlik oldukça önemlidir. Yasal ayrımcılıklar ortadan kalktığı zaman, liberaller, kadınların siyasi ve ekonomik hayatta daha güçlü olacağını

[191] Süfrajet İngilizce "suffrage" kelimesinden türemiş, kadınlara oy hakkı anlamına gelen bir terimdir ve 20. yüzyılın başlarında Birleşik Krallık 'ta ortaya çıkan ve çeşitli yollarla kadınların başta seçme ve seçilme olmak üzere birçok farklı siyasi ve toplumsal hakka sahip olduğunu savunan harekettir. Daha fazla bilgi için Bkz. Ellen Carol Dubois, Woman Suffrage and Women's Rights, NYU Press, 1998, ss. 174–6.
[192] Millet, a.g.e., s.78.
[193] Heywood, Siyaset Teorisine Giriş, s.77

ve ayrıca erkek egemenliğinden bu şekilde kurtulabileceğini savunurlar. Feministler ise, bunlara değinmeden erkeklere yönelik itirazlarda bulunurlar. Feministler yasal hakları elde etmenin ve siyasette var olmanın kadın sorununu çözmediğini ifade etseler de, liberaller için bu gelişmeler büyük önem taşır ve erkek egemenliğine dair birçok sorunun çözümünün başlangıcını burada bulurlar.

Liberalizmin, kamusal alanda kadının görünmezliği ile ilgili feminizme getirdiği bir diğer eleştiri de şudur: Liberaller, toplumdaki herkes için istedikleri eşit hakları, kadınlar için de isterler. Olumlu ya da olumsuz hiçbir farklı muameleye tabi tutulmaması gereken kadınlar, erkekler gibi ekonomik, siyasi ve yasal hakları elde edebilmelidirler. Liberallere göre piyasa, en temel belirleyici ve eşitsizlikleri yok eden unsurdur. Serbest piyasa, hem kadınların fırsat eşitliğine sahip olmalarını sağlayabilir hem de devletler arasındaki savaşların önüne geçerek, dünya barışına katkıda bulunur. Bu ilkeler uygulandığı sürece, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri de yavaş yavaş ortadan kalkacaktır.

Ayrıca feminizme getirilen farklı eleştiriler de vardır. Örneğin Aytunç Altındal, feminizme dönük eleştirilerini şu şekilde dile getirmiştir: Feminizm bir felsefe değildir çünkü yeryüzünde 'cinsiyet' ayırımına dayalı bir felsefe yoktur. Feminizm bir bilim de değildir çünkü kendine özgü bir yönteme sahip değildir. Feminizm sınıf gerçeğine kapalıdır. Bu, bir kısım feministler, sınıfların varlığını kabul etseler bile böyledir. Toplumsal sınıfların varlığını kabullenmek ile topluma sınıfsal bilinçle yaklaşmak, iktisadi ve siyasal alanlarda, nesnel gerçekliğe uygun bilimsel öneriler ve çözümler getirebilmek başkadır. Diğer taraftan, feminizm nasıl bir iktisadi sistem olması gerektiğine dair de fikir yürütmez. Onlara göre, sistem, kapitalist olsun, sosyalist olsun, kadınların ezilmesi üzerine temellenmiştir. Ne var ki kadınlar her ikisinde de mücadele vererek, konumlarını belli ölçülerde düzeltebilirler. Cinsiyete dayalı her türlü ayrımın ortadan kalktığı, ilişkilerin cinsel rollere göre değil, insanlığa göre belirlendiği feminist ütopyada ise nasıl bir iktisadın ve nasıl bir siyasetin işlerlikle olacağı belli değildir. Daha doğrusu, işin bu yanına çok ilgi duyulmaz[194].

[194] Sibel Özbudun, Niçin Feminizm Değil? (Birinci Baskı), Süreç Yayınları, İstanbul,1984, s.63

Liberal feminist görüşe göre, kadının kurtuluşu, cinsel özgürlüğünden değil, iktisadi bağımsızlaşma, siyasal özgürleşme, toplumsal mücadeleden geçer. Doğal olarak, bu mücadele ne tek başına kadınların ne de tek başına erkeklerin mücadelesidir. Bu bütün yurttaşların mücadelesidir. İnsanlığının bilincinde, kişilikli, bağımsızca düşünebilen, davranabilen kadın ve erkekler ancak böyle bir mücadelenin içinde var olabilirler. Tarihsel süreç içerisinde bazı eleştiriler getirilse de feminizmin çıkış noktası, liberalizmin özgür düşünce ortamıdır. İlk feminist akım da yine liberalizmden etkilenmiştir. Dolayısı ile liberal feminizm, kadınlarda oluşan siyasi bilincin temellerini oluşturmaktadır. Zaman içerisinde, dünyada gelişen olayların etkisi ile kadın hareketleri de farklı bir boyuta taşınmış ve feministler, kadın meselesine daha eleştirel bir tavır takınmışlardır.

2.5.2 Eleştirel Feminizm

Eleştirel düşüncenin temelleri, Aydınlanmaya kadar giden Kant, Hegel ve Marx'ın eserleriyle bağdaştırılan bir geleneğe dayanır. Ayrıca Nietzsche ve Weber'in fikirlerinin yanında Klasik Yunan düşüncesinin demokrasi ideallerini de temel alır. Bunun yanında, 20. yüzyılda Frankfurt Okulu adı altında bilinen bir düşünce geleneği ile birlikte de anılmıştır. Marx Horkheimer, Theodor Adorno, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Erich Fromm gibi düşünürler eleştirel teorisyenler olarak anılır[195]. Eleştirel teorinin temelinde tarihsel ve sosyal çelişkilerin izini sürerek çağdaş toplumun ana özelliklerini kavramak vardır; çağdaş toplumu ve toplum içindeki tahakküm biçimlerini anlamaya ve çözmeye çalışır. Eleştirel teori, sadece herhangi bir istismarı ortadan kaldırmaya çalışmaz, bu istismarlara yol açan sosyal nedenleri çözmeye çalışır. Bu teorisinin temelinde yatan düşünce Marx'ın şu ifadesi ile açıklanabilir: "Filozofların yaptığı tek şey dünyayı yorumlamaktır, asıl olan ise dünyayı değiştirmektir"[196]. Eleştirel feminizm ise toplumsal cinsiyet kavramını sorgulayarak, uluslararası sistemin cinsiyetçi yaklaşımını eleştirmektedir. Kamusal alanda var olması gereken kadın, belli güç ilişkileri yoluyla tahakküm altına

[195] Gözen, a.g.e., s.474.
[196] Karl Marx, Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, A. Bilgi (Çev.), Sol Yayınları, Ankara,1986, s.45

alınmaktadır. Marksizmden etkilenen diğer teoriler de de görüldüğü gibi, bu teori de sosyal sınıflar üzerinde durmuştur. Ancak bakış açısı feminizmin unsurları ile Marksizmin hegemonya unsuru ile birleşmiş, ortaya çıkan düşünce daha çok kapitalizmdeki ataerkilliği sorgulamış ve suçlamıştır. Böylelikle, yeni bir feminist eleştirel teori ortaya çıkmıştır. Bu teoriye göre, kadın gruplarının aslında küresel kapitalizmi ve ulus ötesi şirketlerin büyümesine karşı koyabilecek güçleri vardır. Eleştirel teori, yalnızca geleneksel teori biçimlerine meydan okumakla kalmaz, insan özgürlüğünü kısıtlayan güçlü, yerleşik inançları da yıkmak ister. Baskıcı geleneksel toplum ve anlayışlardan kurtulmanın yolu, tamamen alternatif bir yaşam tarzı ve karşı kültür yaratmaktır[197].

Baskıcı toplumu temelden reddeden kültürel ve sosyal hareketler, desteklenmelidir. Diğer kurtuluş şekillerinde olduğu gibi, siyasi kurtuluşun da psikolojik boyutları vardır. R. D**.** Laing ve David Cooper gibi yazarların eserlerinde bu izler görülür. Bu yazarlar, zihinsel meseleler konusunda geleneksel anlayışlara zıt olarak kişilerin değil, toplumun anormal olduğunu söylerler çünkü sosyal, cinsel ve kişisel baskıları normalleştiren toplumun kendisidir. Akıl hastası diye kabul edilen insanlar, böyle bir dünyada akıllarını koruma mücadelesi veren bireylerdir. David Cooper' a göre, bu sistemin merkezinde aile vardır. Aile çocukları itaat etmeye ve emir almaya zorlar. Böylelikle bireyin ömrü tahakküm altında geçer. Kurtuluş, kendi otonomimizdedir ve geleneksel düşüncelerin ortadan kaldırılmasındadır[198]. Eleştirel feminist çalışmalardaki diğer bir eğilim ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir toplumdur. İktidar kavramı, ataerkil bir yapıya işaret ettiği için, eleştirel feministler tarafından reddedilir. Bu bakış tek taraflı olarak birinin iradesini, diğerleri üzerinde uygulayabilme becerisine atıfta bulunur ve en baştan kendini muktedir olanla sınırlandırır. Toplumsal cinsiyet, özelinde yapılan bir iş bölümü, hiyerarşi, bağımlılık ve sömürü ile sonuçlanır[199].

[197] Heywood, Siyasi İdeolojiler, a.g.e., s.78.
[198] Heywood, Küresel Siyaset, a.g.e, s.346.
[199] Mojab, a.g.e, s.78.

Günümüz feminizmi,1900'lerdeki burjuva kadın hareketlerine ve Marksist görüşe dair çekinceler beslemektedir. Geleneksel feminist düşünceler, kadının özgürlüğünü ve eşitliğini mevcut sistem içerisinde ararken; yeni feminizm, kadının özgürlüğünü, sistemin ortadan kaldırılmasında ve gerçekleşecek bir kadın devriminde görür. Kadın devrimi ancak ve ancak ataerkil sistemin ortadan kaldırılması ile mümkündür. Günümüz feminizmi, içinde kadın üstündeki baskının da bulunduğu bütün toplumsal ilişkileri reddetmektedir. Biyolojik açıklamayla, kadın üstündeki baskı ·doğasının gereği gibi görüldüğü için kadın sorununun kökeni konusunda, bu açıklamayı reddeden eleştirel feministler de vardır.

Bazı Alman feministler, doğal iş bölümü kavramını kullandıktan sonra, Marksist klasiklerde bile bir biyoloji kokusu almışlardır. Ama böyle yazarlar, söz gelimi ünlü Alman feminist yazar Ursula Scheu gibi, kadın sorununun tarihsel kökeni konusunda hiçbir açıklama getirememişlerdir. Eserlerinde basitçe, toplumda kadının zararına işleyen ve cinsiyete özgü bir iş bölümünün varlığından yola çıkmış ve bunun erkek ve kadının biyolojisinden değil, toplumsal koşullardan kaynaklandığını ileri sürmüştür[200]. Ama ataerkilliğin doğuşu, gelişmesi kökleşmesinin ekonomik temele nasıl bağlandığı sorusuna onlar da yanıt verememişlerdir. Oysa bir cevap denemesine girişmiş olan Shulamit Firestone'unki gibi, kanının konumunu tartışmak, ancak böyle mümkündür. Bu ifadelerin her duruma uygulanabilir olmadığı ve Marksist çözümlemelerin yerine geçirilemeyeceği özellikle iki noktada ortaya çıkmıştır. Kadın üstündeki baskının biyolojik farklılığa atfedilmesiyle insanlığın ilk tarihinde, ataerkillikten önce ortak mülkiyet temeline dayalı ilk toplumlarda, her iki cinsin de niçin eşit olduğu açıklanamamıştır. Bir diğer konu ise bu yaklaşımla üretici güçlerin gelişmesinin bugünkü aşamasında biyolojik farklılıkların kadının ekonomide, politika ve kültürde eşit yeri olmasına artık engel oluşturmaması gerektiği hâlde, kadın üstündeki baskının bugünkü kapitalist toplumda varlığını niçin sürdürdüğü de bilinmemekte ve özellikle kadının siyasi temsil sorunu devam etmektedir[201].

[200] Mojab, a.g.e, s.100.
[201] Angela Davis, Women, Race and Class, New York, Stanford Law Review, 1981, s. 235.

Eşitlikçi ve bireyci feminizmin ‘eşitlik’ anlayışını aşan ve daha geniş talepleri olan eleştirel feminizm, kadın-erkek eşitsizliğinin nedenlerini en ince ayrıntısına kadar incelemeye çalışmıştır. Kadının kurtuluşunun tüm üretim araçlarının ve kapitalist düzenin sorgulanmasında yattığını, cinsiyete dayalı iş bölümünden kurtulmadan, eşitsizlikten de kurtulmanın mümkün olmadığını dile getiren bu yaklaşım, cinsiyet ayrımı yapan her türlü toplumsal normu reddetmiş, aile kavramının da itibarını yitirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, kadınların her anlamda ikincil konumda olmasının asıl nedenini, ataerkil sistemde görerek, bu sistemin tamamıyla değişmesi gerektiğini, kadınların ancak bu sayede gerçek anlamda özgür olabileceğine inanmıştır.

2.5.3 Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm, Marksizmin kadın konusuna bakış açısı ile ilişkilendirilmiş; kavramlar bu konu üzerinden düşünülmüş ve kurgulanmıştır. Marksistler ve sosyalistler, kadınların ezilmesini, baskı ve zulme maruz kalmasını ciddi bir biçimde eleştirmektedir. Sosyalist feminizm, beş çerçeveden cinslerin eşitsizliğini çözümlemeye çalışır ve son yıllarda giderek artan bir popülerlik kazanmıştır. Ancak şimdiye dek, bu çerçeveyi eleştirel bir biçimde çözümlemeye yönelik pek az çalışma olmuştur ve bu yaklaşımla, cinslerin eşitsizliğine ilişkin geleneksel Marksist çözümleme arasında benzerlik olduğu konusu tartışmaya açık bir konudur.

Bazı feminist öncüller, sosyalist fikirlere bağlanmış olsalar da sosyalist feminizm ancak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nda kadınlar, daha önce yalnızca erkeklerin yapabildiğine inanılan işleri yapmışlar, kadınlar geleneksel analık rollerinin dışına çıkmışlardır. Erkeklerin savaş meydanlarında olduğu yıllarda, kadınlar işgücüne dâhil olmuşlardır. Ancak, savaş bittiğinde, erkekler yine işlerine, kadınlar yine evlerine dönmüşlerdir. Böyle bir süreçten sonra, evli, çocuklu ve çalışan kadın profili de ortaya çıkmıştır. Sosyalist feminizmin doğduğu ortam, böyle bir ortamdır ve dönemin toplumsal ortamı içerisinde, kadının ezilmişliğine tepki olarak doğmuştur.

Liberal feminizmin aksine, sosyalist feministler kadınların yalnızca eşit hukuki haklarla veya fırsat eşitliğinin sağlanmasıyla giderilebilecek siyasi veya hukuki olumsuzluklarla karşılaştıklarına inanmamışlardır. Sosyalist feministler, cinsiyet eşitsizliklerinin köklerinin toplumsal ve ekonomik yapılarda yattığını iddia etmektedirler[202]. Ancak toplumsal bir devrim ile toplumsal yapılar değişir ve kadınlar özgürleşebilir. Sosyalist feminizmin ana teması, ataerkilliğin toplumsal ve ekonomik etkenler incelenerek çözüme kavuşacağıdır. Örneğin; Engels, kadının toplumdaki statüsünün kapitalizmin ortaya çıkıp özel mülkiyetin hayatlara girmesi ile değiştiğini ifade etmektedir. Kapitalizm öncesi toplumlarda, aile hayatı, kadın temelliydi. Buna 'anasoyluluk' deniyordu çünkü mülkiyet kadın soy çizgisi üzerinden miras olarak aktarılmaktaydı. Ancak kapitalizm, özel mülkiyetin erkekler tarafından sahiplenilmesi üzerine kurulduğu için ana soyluluk düzenini yıkmıştır. Engels'in tabiri ile 'Kadın cinsiyetinin yenilgisi' gerçekleşmiştir. Pek çok sosyalist gibi, Engels de kadın üzerindeki baskının aile kurumu üzerinden işlerlik kazandığına inanıyordu. Burjuva ailesi, ataerkildi. Erkekler mallarının ve mülklerinin oğulları üzerinden devam etmesini arzuluyorlardı. Kadınlara romantik aşkın çekici yanları gösterilecek ama aslında her anlamda erkeği ayrıcalıklı kılan örgütlü bir riyakârlık sistemi kurulacaktı[203].

Sosyalist feministlerin çoğu, kadınların özel alanda sıkışmalarının kapitalizme hizmet ettiğini savunurlar. Bazıları ise; kadınları gerektiğinde iş gücüne katılan ama kriz durumunda anında işten çıkarılarak ev hayatına geri dönen, emekleri bu şekilde sömürülen kesim olarak görmektedir. Kadınlar, çocuk doğurarak ve yetiştirerek kapitalizme işçi yetiştirdikleri için mühimdirler. Aynı şekilde erkeklerin üzerinden bu yükü aldıkları için erkekler zaman ve enerjilerini ücretli ve üretken mesailerine yoğunlaştırabilmektedirler. Geleneksel aile yapısı içerisinde erkekler para kazananlar; kadınlar ise çocuk yetiştirenler konumundadırlar.

[202] Chris Weedon, Feminist Practice and The Poststructuralist Theory, Oxford ve New York, Basil Blackwell, 1987, s.4.
[203] Amy Baehr, Conservatism, Feminism, and Elizabeth Fox-Genovese, Hypatia 24 (2):2009, ss.101-124.

Sosyalist feministler, sınıf siyasetinin cinsel siyaset üzerindeki önceliği konusunda ısrar etmektedirler. Sınıf sömürüleri, cinsiyet sömürülerinden daha acımasızdır. Kadınların kurtuluşu ancak bunu anlamaktan geçmektedir. Bu analiz, feministlerin enerjilerini kadın hareketlerine değil, işçi hareketlerine vermelerini önermektedir. Ancak modern sosyalist feministler sınıf ayrımının cinsiyet ayrımından daha mühim sonuçlar doğurduğunu kabul etmek istemediler[204]. Ayrıca bu tez, Sovyetler Birliği gibi sosyalizm ile yönetilen devletlerde sınıf ayrımı olmasa da bariz cinsiyet eşitsizliklerinin görüldüğü gerçeğini değiştirmemiştir. Bu nedenden dolayı, cinsel baskılar en az sınıfsal baskılar kadar önemliydi. Birçok sosyalist, toplumdaki ekonomik ve siyasi güçlerin birbiri ile ilişkili olduğunu kabul eden yeni Marksist düzene eğilmişlerdir. Bu düzen, kadınların sorunlarını basit bir biçimde, ekonomi temelli olarak düşünmeyip, ataerkilliğin kültürel nedenlerini derinlemesine incelemiştir. Örneğin feminist yazar Juliet Mitchel, kadınların bazı önemli görevi yerine getirdiklerini ifade etmiştir: İş gücünü ellerinde bulundururlar ve piyasada aktif olarak yer alırlar. Çocuk doğurmak ile insan türünün devam etmesini sağlarlar. Çocukları yetiştirip, sosyalleştirirler. İşte bu yüzden kadınların kurtuluşu bu alanların hepsinde özgürleşmeleridir[205].

Sosyalist feminizm, bütünsel bir çerçeve değildir. Bu perspektiften yazan bazı düşünürler, kendilerini öncelikle sosyalist, daha sonra feminist diye nitelemektedirler. Sosyalist feministlerin ortak noktası, kadınların kurtuluşu için tüm toplumda köklü bir değişime inanmalarıdır. Sosyalist feministler, liberal feministlerin, kadınların eşit hakları ancak aşamalı olarak kazanabileceklerine dair inançlarına katılmazlar. Hatta bu düzen böyle devam ettiği müddetçe, kadınların eşit hale gelemeyeceklerini düşünürler. Sosyalist feministler, radikal feminizmle klasik Marksizmin, cinslerin eşitsizliğini açıklamaya ve çözümünü göstermeye yeterli kuramlar olmadığına inanırlar. Böylece sosyalist feminizm, her iki teorinin iyi yanlarını birleştirerek, kadın sorununa çare aramaya çalışır. Sosyalist feminizm, kuşkusuz antikapitalist ve

[204] Baehr, a.g.e, s.125.
[205] Juliet Mitchel, Psychoanalysis And Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis, Pelikan Books, Newyork, 1990, s.105.

antiemperyalist bir bakış tarzıyla zenginleştirilmiş ve Marksist çözümleme yöntemlerini temel alan bir radikal feminist kuramdır[206].

Kadınlar sadece kapitalist toplumlarda değil, sınıf eşitliğinin olmadığı sosyalist toplumlarda da 'ikinci cins' olarak kabul edilmektedirler. Sınıfsal eşitsizliklerin olmadığı bir toplumda, kadınlar halen aynı konumda ise; sorunun yine ataerkil toplum düzeninde aranması gerekir. Kadının rolleri konusunda aile kurumunu suçlayan bu görüş, aile kurumunu ortadan kaldırmanın mümkün olup olmadığını sorgulamamıştır. Aile içindeki kadınlık ve erkeklik rollerinin yeniden düzenlenmesi ise mümkün olabilir. Bunun için de, toplumsal bir bilinç yükseltme ve farkındalık geliştirmek gerekir.

2.5.4 Radikal Feminizm

Radikal feminizm, cinsiyetle ilgili ayrımların siyasi bakımdan en önemli sosyal ayrımlar olduğunu ve bu ayrımların ev ve aile hayatında yapılan ayrımlardan kaynaklandığını savunan feminizm türüdür[207]. Radikal feminizm, bütün topluma etki ettiği anlaşılan eril hâkimiyete tepki olarak ortaya çıkmıştır. Simone De Beauvoir'ın "İkinci Cins" adlı yapıtının izlerini süren bir akımdır. Eva Figes, Germaine Greer gibi yazarlar da bu akımı takip etmişlerdir. Bu feminizm türü, cinsler arasındaki biyolojik temelli hiyerarşik ilişkiyi eleştirir. Tarihten bu yana gelmiş geçmiş en büyük çatışma, aslında erkek ve kadınlar arasında olmuştur. Toplumda erkekler, her yere nüfuz ederek kadını tahakküm altına almaktadırlar[208].1970'li yıllarda ortaya çıkan bu feminist görüş, kadının ezilmesini ve dışlanmasını toplumsal ve siyasi yaşamdaki en büyük sorun olarak görmüştür.

Kadınlara dayatılan bu sistemde, en önemli üretim yeri aile ve evlilik kurumu olarak gösterilmiştir [209]. Kadınlar, aile ve evlilik vasıtasıyla kendilerine biçilen ev işi

[206] Naiman, a.g.e, s.12.
[207] Heywood, Küresel Siyaset, a.g.e, s.489.
[208] Mojab, a.g.e, s.79.
[209] Millet, a.g.e, s.223.

ve çocuk bakımı gibi işleri yaparlar ve böylelikle kamusal alandan uzaklaşırlar. Sonuç olarak, kadınlar devletin birimi olan ailede, bağımlılık ilişkisinin bağımlı olan kısmını oluştururlar. Erkekler, kendilerine muhtaç olduğunu düşündüğü kadınlar üzerinde, ekonomik olarak tahakküm kurarlar. Mary Wollstonecraft kadınların muhtaçlık durumlarının cinsiyete dayalı olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Ona göre eğitim, kültür ve toplum gibi sorunlar çözüme kavuşturulabildiği zaman, kadın artık güçlü olabilecek ve birey hâline gelebilecektir. Radikal feministler, iş hayatında ve siyasette kadının maruz kaldığı dışlanma üzerinde durmuşlar ve sorunun ekonomik boyutu üzerinde durmamışlardır çünkü radikal feministler, problemlerin cinsellik yüzünden olduğunu iddia etmişlerdir. Aile kurumu ortadan kalkarsa, kadına olan bakış açısı ve ön yargı da ortadan kalkacak, siyasette ve toplumda kadınlar eşit bir şekilde var olacaklardır[210]. Radikal feministlere göre iktisadi üretim şekilleri ne olursa olsun, ataerkillik bin yıldır hâkim bir düzendir. Bu nedenle sınıf ayrımları ile değil, toplumsal cinsiyet anlayışları ile mücadele edilmeli, sermaye sınıfları yerine, kadınlar üzerinde tahakküm kuran bu düzen sorgulanmalıdır.

'İkinci dalga feminizm' olarak da adlandırılan bu sürecin en önemli özelliklerinden biri, feminizmde var olan ideolojilerden bir nebze sıyrılmış olmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ilk kez ayrı bir terim ve sorun olarak görülmüştür. Daha önceki feminist düşünceler, kadınların toplumsal statüsüne ışık tutsa da toplumsal cinsiyetin bir bölünme ve ayrımcılık ihtiva ettiğini kabul etmemişlerdir. Fakat 1970'li yıllarda artık feminist hareket, bambaşka bir boyut alarak ataerkilliğin etkisini sadece kamusal alanda değil, toplumsal ve cinsel var oluşun bütün aşamalarında açıklığa kavuşturmayı hedeflemiştir. Radikal bir feminist yazar olan Eva Figes'in "Patriarchal Attitudes" (Ataerkil Tutumlar) adlı eserinde, kadınların maruz kaldığı sorunların daha çok toplumsal inanışlara ve dinlere nüfuz eden ataerkil değerlerden kaynaklandığı vurgulanmıştır. Kadınlara dayatılan kadınsılık klişesi, onları toplumsal ve kamusal alandan yoksun bırakmaktadır[211].Radikal feminizmin temel özelliği, cinsiyet temelli baskının toplumdaki en büyük sorun olduğuna, sınıfsal sömürülerin, ırk ayrımlarının

[210] Burcu Demirdöven, Feminizm ve Anti-Feminizm Perspektifinden Kadının Siyasal Temsili ve Konumu, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2018, s.33-35.
[211] Eva Figes, Patriarchal Attitudes: Women In Society, Basingstoke: Macmillan, 1986, s.45.

ve benzer her türlü ayrımın ikinci derecede kaldığına inanmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumdaki en derin yarılma, sistematik ve kurumsallaşmış bir haksızlıklar yumağıdır. Bütün bu sürece "bilinç yükseltme" ile meydan okunabilir. Bu kavram, toplumsal kimliği yeniden biçimlendirerek kişinin kendi öz değerini fark etmesini sağlamaya çalışmak anlamında kullanılır. Bu ayrıca kültürel aşağılanmayla baş etme yöntemidir[212]. Bunula birlikte feminizm kendi içinde de öz eleştiri yapmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda, feminizm, sürekli kadınları kurban ve ezilmiş olarak gören anlayışa karşın, kadınları daha büyük sorumluluklar almaya davet eden bir anlayış geliştirmiştir. Camille Paglia, kadınların ilerlemesinin önündeki engelin, toplumsal değil, psikolojik olduğunu yani kadınların kendi kapasitelerini kullanamadıklarını öne sürmüştür. Kadınlar kurtuluşa olan inançlarını yitirdikçe, asimilasyona uğramış, sonra da erkek değerlerine inanmışlardır. Böylece, kadınlar için sahte özgürleşme biçimleri ortaya çıkmış, ataerkil düzen kuşaktan kuşağa aktarılarak daha güçlü hale gelmiştir[213].

Tarihsel süreç içerisinde, siyasi ve toplumsal gelişmelere, koşullara ve normlara bağlı olarak gelişen, kendi içinde dönüşüme uğrayan feminizm, liberal, sosyalist ve radikal feminizm gibi isimler almıştır. Aslında hepsinin temelinde kadının ezilmişliği ve ikinci sınıf insan muamelesi görmesi gerçeğinin değişmesi talebi vardır. Ancak ideolojik farklardan dolayı soruna çözüm önerileri farklıdır. Liberal feminizm, kadınların yaşadığı cinsiyet ayrımının önüne öncelikle yasalarla geçilebileceğini savunmaktadır. Cinsiyete duyarlı bir yasal mevzuat, kadınlar için en temel gereksinimdir. Kadın, öncelikle haklarının yasalarla korunduğu sürece ve iş gücüne katılarak, aile içinde ezilmeyecek ve ikinci sınıf konumunda olmayacaktır. Sosyalist feministler ise, sınıf farklılıklarının ortadan kalkması ile cinsiyet eşitsizliklerinin önemini yitireceğini savunmuşlardır. Ataerkillik ile kapitalizm arasında ilişki olduğuna inanan bu feminizmi destekleyenler, her açıdan kapitalist üretim tarzını suçlarlar. Bütün bu süreçleri temel alan son dönem feminist düşünceler, kadın meselesinin çok daha farklı yönlerini ele almıştır. Radikal feministler, kendilerinden

[212] Figes, a.g.e, s.56.
[213] Camille Paglia, Free Women, Free Men: Sex, Gender, Feminism, Canongate Books Ltd, London, 2008, s.53

önceki kadın feministlerin sorgulamadıkları bazı gerçekleri sorgulamışlardır. Kadın bedeni üzerinde tahakküm oluşturan kürtaj yasalarından, kadınlar aleyhine çıkarılan diğer yasalara kadar irdelemişlerdir. Sonuçta, kadınlar bu dönemde kendi bedenleri ve doğurganlıkları üzerinde söz sahibi olma hakkı elde etmeye çalışmışlardır. Bu kadın hareketleri, anne ve babanın çocuk üzerindeki hakları konusundaki eşitliğini de sağlamıştır. Ayrıca feminizm, çok kültürlü bir hâl alarak, sadece Batılı ve beyaz kadınların haklarını değil, öteki kadınların da haklarını korumaya çalışmıştır. Bu sayede evrensel bir yapıya bürünen bu teori, emperyalizmin de karşısında durmaktadır.

2.6 Marksizmin Tarihsel Arka Planı

Klasik Marksizm, kapitalizmin çökmeye mahkûm olduğuna inanan bir teori olarak, sosyalist düşünce biçiminden etkilenerek ortaya çıkmıştır. Marksizmin kurucularından olan Karl Marx, hayatın siyasi, hukuki, dini, sanatsal ve diğer yönlerinin öncelikle ekonomik faktörlere başvurularak açıklanabileceğini savunmuştur. Karl Marks ve Friedrich Engels'in yaptıkları çalışmalar, sosyalist düşünceler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Mark ve Engels, felsefe ve bilimin getirdiği birikimlerle sosyalizmi birleştirmiş, yalnızca içinde yaşadığı zaman dilimini değil, kendisinden sonraki dönemleri de etkilemiştir. Karl Marks ve Engels, uluslararası devletler sisteminde, kapitalizmin ve küreselleşmenin etkisiyle dönüşümler olduğu kanaatindeydiler. Ulus-devlet arasındaki çatışmalar devam ederken, gelecekteki asıl çatışmanın iki sosyal sınıf arasında olacağını ifade ettiler. Bu iki sınıf, her ülkede yavaş yavaş yükselen burjuvazi ile gittikçe çoğalan proletaryaydı. Aydınlanma Çağı'nın özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ideallerine dayanan bu görüşler, işçi sınıfının küresel dayanışma içerisinde ezilmekten ve sömürülmekten kurtulabileceğine dayanıyordu[214].

Ünlü tarihçi Eric J. Hobsbawm, 1789-1848 yılları arasındaki dönemi, Avrupa ve dünya için bir devrim çağı olarak adlandırmıştır. İngiltere'deki Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Aydınlanma gibi olayların etkisi ile tüm dünyada halklar, yeni bir tarih

[214] David Leopold, The Young Karl Marx, Cambridge University Press, Cambridge,2007, s.52

yazmaya başlamıştır [215]. Bu süreçte doğan Batı Avrupa kapitalizmi ve burjuvazi hem doğuş döneminde hem iktidar olduktan sonra diğer kıtalara doğru ekonomik, askeri ve diplomatik gücüyle yayılmacı bir tavır sergilemiştir. Toplumlara uygarlık götürme iddiası güden bu yayılma, Haçlı Seferlerini gölgede bırakmıştır. İşçi sınıfı bu süreçte ortaya çıkmış ve sınıfsal çatışmaların başlangıcı bu olmuştur. Ütopyacıların eleştirileri, Aydınlanmacı filozofların düşünceleri ve sınıf mücadeleleri, Marksist düşüncelere bir zemin oluşturmuştur.19. yüzyılda Marks ve Engels çağın devrimi teorisini kurdular. Bu süreçte Darwin ve Morgan'ın da görüşlerinden etkilendiler. İki düşünür önce içinde yaşadıkları kapitalizmi sorguladılar ve yaşanan bütün bu sınıf mücadelelerinin bir gün komünizmi getireceğine inandılar. Marks'ın görüşlerini en iyi özetleyen aslında 1852 yılında Weydemeyer'e yazdığı mektuptur: "Ne modern toplumlarda sınıfların varlığını ne de sınıfsal mücadeleleri ben keşfettim. Burjuva tarihçiler benden çok zaman önce bunu keşfettiler ve iktisatçılar da bunun ekonomik temellerini irdelediler. Ancak ben farklı olarak, bu sınıf mücadelesinin zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne neden olacağını, bu diktatörlüğün tüm sınıfları ortadan kaldırarak, sınıfsız bir topluma götüreceğini söylüyorum"[216].

Marksistlerin temel meselesi, tarihsel süreç içerisinde oluşan sınıf ayrımının ortadan kalkmasıydı. Marx'ın felsefesinde insanın özü, her bireyin kendi özündeki bir soyutlama değil, bireylerin kendi öz gerçeklikleri içinde toplumsal ilişkiler içerisinde olmalarıdır[217]. İnsanı anlamak, toplumu anlamaktır ve bu görüşü Hegel'in diyalektik anlayışına dayandırırlar. Diyalektik gerçeği düşünmek, bir yöntem değil hem özne hem nesne arasındaki gerçekliğin gelişmesidir. Bu gelişme olumludur çünkü karşıt görüşlerin karşılaştırılması, doğru bilgiye ulaştırır. Böylece ortaya konan her olgu, her tez kendi karşıtlığını yani anti-tezini çağırır ve böylelikle bir sentez oluşur. Her sentez, yeni bir tezi ve anti tezi doğurur ve bu süreç içerisinde tüm çatışmalar sonlanır. Marx ve Engels tarafından 1848 yılında yayımlanan Komünist Parti Manifestosu, Marksist görüşlerin temel kaynağı olarak kabul edilir. Manifesto, Avrupa'da siyasi durumu

[215] Anthony Giddens, Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx Durkheim ve Max Weberin Çalışmalarının Bir Analizi, Ümit Tatlıcan (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.27.
[216] Erol Dündar&Suat İncedere, Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Eleştiriler Notlar, Belge Yayınları, İstanbul, 2011, s.36.
[217] Karl Marx ve Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez (Çev.), Evrensel Yayınları, İstanbul, 2013, s.16.

işçilerin bakış açısı ile yorumladıktan sonra, bazı talepler ve görüşler ileri sürer. Ayrıca şu slogan, onunla bütünleşmiştir: "Dünyanın bütün işçileri birleşin!" [218].

Maddi üretim ilişkilerinin en önemli boyutunu toplumsal sınıflar oluşturur. Bir sınıfın toplumsal mevkii, üretim araçları arasındaki mülkiyetine bağlıdır. Gelir, mevki ve yapılan iş toplumdaki sınıfların bir sonucudur. Bunun çözümü ise ancak ihtiyaç fazlasının eşit ve adil bir biçimde dağıtılmasıdır. Marx'a göre; sınıflar sadece gelir dağılımı eşitsizliğidir ve sınıf çatışması, gelirler arasındaki çelişkileri en aza indirebilecek önlemlerle ortadan kaldırılabilir[219]. Tarih aslında sınıf mücadelelerinin bir tarihidir. Özgür insanlardan kölelere, derebeylerinden serflere, ustalardan kalfalara hep ezen ve onların altında ezilen bir kesim olmuştur. Sınıf ayrımının ve kapitalizmin sonu ise meta ilişkileri ve yabancılaşma ile gelecektir. Üretimin merkezîleşmesi sonucunda, üretimin toplumsallaşması gerçeği ile özel mülkiyet ortadan kalkacaktır. Özel mülkiyet ortadan kalktığında tek bir sınıf kalacaktır: İşçi sınıfı. İşçinin rolü aynı kalacak ve genele yayılacaktır. Tüm toplumun işçi olduğu yerde, komünizm gelecek ve işçiler üretim araçlarına sahip olacaklardır. İşçi sınıfı daha sonra devleti, siyaseti, kültürü ortadan kaldırıp kendilerini yabancılaştıran etkenleri elde ederek kendi varlıklarını da elde edecektir. Bu, bireysel bir hareketten öte toplumsal bir devrimdir. Devrim sınıfların çatışması sonucu ortaya çıkacak, kapitalizmin sonu bu şekilde gelecektir[220].

Doğaldır ki Marksizm temelde kadın sorununu inceleyen bir teori değildir. Cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri ve karakteri de dâhil, bir toplum sisteminin bütün unsurlarını açıklamak için Marksist çözümleme araçları kullanılır. Marksist teori, bireylerin tarihsel koşulların gerektirdiği toplumsal ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı sorusuna cevap arar. Materyalizm, üretimin ve üretilenlerin değiş tokuşunun, toplum düzeninin temeli olduğu; tarihsel süreçte, toplumların ürünlerin bölüşümünün, toplumsal sınıfları ortaya çıkardığını savunur. Buna göre, bütün toplumsal değişimlerin ve siyasi dönüşümlerin en önemli nedeni, üretim ve değiş tokuş

[218] Giddens, a.g.e, s.68
[219] Giddens, a.g.e, s.78
[220] Gözen, a.g.e, s.56

biçimindeki değişimlerdedir. Bunlar, ilgili çağın felsefesi düşüncesinde ya da inanç biçiminde değil, ekonomisinde aranmalıdır. Bu teoriyi ortaya atanlar için cinslerin eşitsizliği, özel mülkiyetin ve devletin doğuşuyla eşzamanlı gelişmiştir. Başlangıç noktası ise ortak mülkiyetin ve toplumun merkezi birliğinin ortadan kaybolması ve yerine, toplumun yeni ekonomik birimi durumuna gelen, kendi geliriyle geçinen özel aile birliğinin geçmesidir. Kadının ikinci sınıf olarak görülmesi, sınıflı toplumun bütün biçimlerinde, kendini göstermektedir: Kölecilik, feodalizm, kapitalizm. Cinsiyetçilik her çağda, ilgili üretim biçimine ve mülk sahibi sınıfların isteklerine uygun olarak başka bir biçim alır[221]. Cinsiyetçilik, erkekler için işlevsel olduğundan değil, egemen sınıf için işlevsel olduğu için vardır. Kapitalist toplumlarda işçilere ücret ödeyen patronlar daha az para ödenen kadın emeğinden iyi karlar elde ederler. Kadınların düşük ücretleri, bütün ücretleri düşük tutmaya yarar, tıpkı azınlıkların düşük ücretlerinin de bütün ücretleri düşürmesi gibi. Yani, daha iyi para alan ücretli işçi, kendisinden daha az para isteyecek başka bir işçi geldiğinde, işini kaybetme riski taşır. Böylelikle kapitalist sınıf, salt kadınlara daha düşük ücret ödeyerek, büyük kârlar elde etmekle kalmaz, erkeklerin ücretlerinin bir bölümünü de el koyar. Cinsiyet ayrımcılığı kapitalizmin oldukça işine yarar. Kadının ailedeki rolü bir dizi önemli işlev görür ki bunların en önemlilerinden biri de zorunlu toplumsal işin bir bölümünün kadınlar tarafından bedava yapılmasıdır[222]. Ayrıca cinsiyet ayrımı işçi sınıfını bölmeye ve birliğini zayıflatmaya hizmet etmekle kalmaz, bunun yanında yapısal eşitsizliğe dayalı bir toplum kurar.

Marksistler, cinsiyet eşitsizliğinin ancak maddi eşitsizliklerin ortadan kalkmasıyla, yani sınıf ayrımının ve kapitalizmin ortadan kalkması ile ortadan kalkacağını savunmuştur. Marksistlere göre; kadının kurtuluşu burada yatmaktadır. Ekonomik eşitsizliklerin ortadan kalkmasıyla, üstyapıdaki, yani ideolojideki ve toplumdaki cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması mümkündür[223]. Toplum, çeşitli üretim biçimlerine dayalı aşamalarından geçmiştir. Kapitalist sistemde devrimci sınıf,

[221] Joanne Naiman, Marksizm ve Feminizm İki Ayrı Kuram, (Birinci baskı), Saadet Özkal (Çev.), Amaç Yayıncılık, İstanbul, 1988, ss.18-22.
[222] Margaret Benston, The Political Economy of Women's Liberation; bkz. A. Jagger and Rothenberg Sturhl, age. S. 188- 196.
[223] Antony Wright, Socialisms: Theories and Practices, (1st Edition), OPUS,1986, s.48.

kapitalizmin kendi gelişmesiyle doğan belli nesnel ilişkiler nedeniyle, işçi sınıfıdır çünkü bütün değerleri emeğiyle işçi sınıfı yaratır ve eğer iş gücünü esirgerse, mülk sahibi sınıfı baskı altına alabilir. Yani mülk sahibi sınıf, aslında işçi sınıfına muhtaçtır. Halk, sermayeye karşı çetrefilli savaşlar sürdürmek için zorunlu olan disipline de var olan güçleri harekete geçirmek için zorunlu olan örgütlenme gücüne ve kapasitesine de sahiptir. Mülk sahibi sınıf, doğrudan üretim alanından giderek uzaklaşır ve kendisi üretim için giderek gereksiz hale gelirken, işçi sınıfı, üretici güçlerin gelişmesi ve yönetiminde önemi giderek artan bir rol oynar. Ancak, baskın ideolojinin güçlü ve yaygın olması, özellikle de gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçi sınıfında sınıf bilincini engellemiştir. İşçi sınıfının devrimci potansiyeli ve sistemde değişiklik yapmaya olanak veren gücü nedeniyle, kadınların bu sınıfı güçlendirmek için erkeklerle yan yana olmaları, gitgide daha önemli olmaktadır[224].

Marksizm, halkların kurtuluşunu işçi sınıfının güçlenmesine bağlar. İşçi sınıfının güçlü olduğu yerde, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırma olanağı da artar. Bu süreç, önceleri eve kapanmış olan kadınların, çalışıp üreterek, ücretli çalışan işçilerin arasına girmek istemeleri, böylelikle, işçilerin birliğini gerek sayısal gerekse de potansiyel güç olarak güçlendirmeleriyle başlar. Cinslerin eşitsizliğinin en önemli nedeni, sınıflı toplumdur ve kadının konumunun çözümlenmesi, nesnel ilişkilerin incelenmesine dayanır. Kadınların düşünceleri, duyguları, değer yargıları ve egemen kadın imajı, kadının durumunun anlaşılması ve sonunda değiştirilmesinde önemli bir rol oynar; ama Marksistler için bu etkenin bizzat her toplumun kendisinden doğduğu açıktır. Marksistler ayrıca, kadının toplumdaki rolünün belirlenmesi ve sürdürülmesinde, aile, okul, din gibi toplumsal yapıların da önemli olduğuna inanırlar.

2.6.1 Marksist Teoride ve Sosyal Demokrasi Düşüncesinde Kadınlar

Marksizm, kadınların temsil sorununu ya da feminist düşünceyi derinlemesine ele almamakla birlikte, Marksist teoride birçok kavram aslında kadınların sorunlarına işaret etmektedir. Marksizm ile feminizmin uyuşmadığı ne kadar iddia edilse de

[224] Benston, a.g.e, s.198.

Marksistler, feminizm ile sosyalizm arasındaki gerilimi azaltmayı ve feminizm ile güçlü ilişkiler kurmayı hedeflemişlerdir[225]. Marksist teori, ev ve iş hayatını açıklarken, kadınların neden evle, erkeklerin neden iş hayatıyla iç içe düşünüldüğünü, yani toplumdaki cinsiyet ayrımını açıklamakta yetersiz kalmışlardır. Fakat Marx'ın bazı temel kavramları, feminist teorinin özünde vardır. Marksist teorinin, ideoloji, maddecilik, sınıf bilinci, emek, sömürü, praksis[226] gibi pek çok kavramı, feminist teorinin içinde yer almıştır. Marksizm ve feminizmin kuramsal tavırlarını birleştirme yönündeki eğilimi körükleyen şey, bu iki kuramın bir kurtuluş mücadelesi olmasıdır. Aslında Marksizm ve feminizm, cinsiyetçilik ve sınıfsal sömürünün olmadığı bir toplumu düşler. Nitekim cinsiyet ayrımı tarihte hep var olmuştur. İnsanlık tarihine bakıldığında, toplumsal cinsiyet ve sınıf çatışmalarının yanında özel mülkiyet, aile, ticaret ve savaş hep olmuştur.

Marksizm, burjuvazinin iktidarı elde ettiği ve işçi sınıfının harekete geçtiği bir tarihsel süreçte ortaya çıkmıştır. Marksist teori, sınıfsal ilişkilerin ve ataerkil yapının ortadan kaldırılmasına dönük zorlukları ortaya koymuştur. Toplum bir bütündür ve cinsiyetçiliğe dayalı her türlü ilişki biçimi bireylerin bağımsızlığının ötesinde, toplumların ve üretim biçimlerinin meydana getirdiği oluşumlardır. Sistem kendini yeniden üretebilmelidir. Marx'a göre; bir bütünün parçası olmak ve sürekli bir devinim içerisinde olunduğu sürece, bir yeniden üretim mümkün olacaktır.[227]Ataerkil düzen, erkekler tarafından belirlenmiş bir hiyerarşiyi üreten, kendi kendini tekrarlayan bir toplumsal süreçtir. Kadınların en temel mücadelesi, bu dayatılan süreç içerisinde, erkeklerle eşit hakka sahip olmak olmuştur. Kadınlar, burjuva toplum ilişkileri içerisinde, her ne kadar siyasi alandan dışlansalar da kararlılıkla buna karşı çıkmışlardır. Yurttaşlık statüsü kadınlar için ayrımcı ve yetersiz bir temele inşa edilmiş, kadınlar içinde de sınıf ayrımına neden olmuştur.

[225] Ellen C. Dubois, Woman Suffrage and Women's Rights. NYU Press, 1998, s.57.
[226] Praksis, Marksist teoride, dünyayı dönüştürme anlamına gelen bir terimdir. Kelime anlamı, uygulama ve harekettir. Toplumsal hayattaki insan eylemini anlatan bir felsefe terimidir. Eylemin dönüştürücü ve devrimci niteliğine vurgu yapan praksis, Marksizmle ve özellikle de Antonio Gramscinin çalışmalarıyla birlikte anılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Antony Wright, Socialisms: Theories and Practices (1st Edition), OPUS, 1986, s.48.
[227] Marx, a.g.e, s.17.

Aydınlanma döneminde, kadın hakları düşünceleri Avrupa'da İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı sömürgelerde ortaya çıkmıştır. Kadınların siyasi eşitliği ve statüsü konusunda tartışmalar genişlemiş, kadınların eğitim ve seçme seçilme hakkı üzerinde durulmuştur.[228] Ancak uygar toplum, elit kadınların haklarını konuşmuştur. Asya ve Afrika'da soykırıma uğrayan, köleleştirilen, cadı avı diye bilinen kitlesel kadın katliamlarından hiç bahsetmemiştir. Avrupa, burjuva ve elit kadınların haklarını ele alırken, dünyanın gelişmemiş ülkelerinde, kadınlar kıyıma uğramış, tecavüz edilmiş ve köle olarak kullanılmıştır. Kadın hakları adına yapılan bu siyasi mücadele, feminist mücadelenin de başlangıç noktasıdır. Sadece oy hakkı elde etme üzerine şekillenmeyen bu mücadele, mülkiyet hakkı, yasal eşitlik, eşit siyasi temsil, eşit tüketici hakları gibi birçok alana yayılmıştır. Haklar için özgürlük mücadelesi, tamamen siyasi bir nitelik taşımaktadır. Bu mücadele, cinsiyet ayrımını zihinlerde sökmek içindir. Feminist teori, demokrasinin örgütlendiği ve yönetildiği süreç ve prosedürlerin tahliline önemli katkılar sağlamış, kadınların siyasette önemli yerlere gelmesinden, kadının siyasetteki lider olarak temsiline ve yine kadınların sözünün dinlenmesine kadar önemli çalışmalar yapmıştır[229]. Özel ve kamusal alanlar üzerine olan tartışmalar, katılım ve temsil çerçevelerinin genişletilmesi gibi çalışmalar yapılsa da kadın sorununa çözüm bulunamamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, Marksizm sınıf mücadelesini temel alır. Ezilen ve ezen sınıflar vardır ve bunlar ekonomik statüye ve üretim araçlarının mülkiyetine dayanır.

Marksizm, kadınlara dönük görüşlerini de bu teori üzerinden ifade etmektedir. Kapitalist sistemde işçi kadınlar, burjuva kadınlarına göre daha aşağı konumdadır ve birtakım haklardan yoksundur. Engels ise Marx'tan farklı olarak kadınların neden ezilen taraf olduğu sorusunun yanıtını verir. Kendi tabiri ile "Erkek burjuvazi, karısı proletaryadır". Sanayi Devrimi ile üretimin artması sonucunda, ev hayatıyla is hayatı birbirinden ayrılmış olan kadın, her anlamda ezilmiştir. Diğer taraftan, 'bilinçsiz sınıf' kavramı, kadınların ötekileştirilmelerini açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Marx'a göre; bir sınıf, ancak kendisinin varlığını fark ettiğinde, sınıf olur. Egemen

[228] Silvia Federici, Caliban and The Witch, Autonomedia, Newyork, 2004, s.172.
[229] Joan Landes, Feminism, The Public and The Private, Oxford Readings in Feminism Oxford University Press, 1998, s.173.

sınıfın düşüncelerini tamamıyla benimsemek, yanlış bir bilince sahip olmaktır. Bu doğrultuda, kadınlar ve proletarya arasında bir benzerlik olduğunu ifade ederler; aynı zamanda erkek yöneticilerin çıkarlarına hizmet eden kadınlar, daha bilinçli hâle gelmeye teşvik edilmelidirler[230].

"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde Engels, gündelik hayatın üretimini şu şekilde açıklamıştır: "Bir tarafta üretim aygıtlarıyla gıda, giyim ve barınma gibi yaşam için gerekli şeylerin üretimi, diğer tarafta, insan türünün devamı için, insanın üretimi (türün devamı)". Bu iki süreç de üretimdir ve toplumsal cinsiyet kavramı buradan doğmuştur. Aile, üretim ilişkileri değil, akrabalık ilişkileri üzerinden tarif edilir. Kendisi, kadınları, mağdurlar olarak resmeder. Ona göre, kadınlar mağdur olmaktan kurtulmak için üretime katılmalıdır. Tarih öncesi komünist anaerkil yapı, ataerkillik tarafından yıkılmıştır. Bunun nedeni ise, ekonomiktir. Bu değişimden önce, annelerin yönettiği geniş aileler temelinde, anaerkil bir biçimde, örgütlenen toplumlar vardı[231]. Komünist bir hanede, kadınların ve erkekler arasında bir iş bölümü ve eşitlik vardı. Herkes kendi kendisinin efendisiydi. Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomideki gelişmeler neticesinde, erkekler üretimi ellerinde bulundurdukları ve maddi kazancı sağladıkları için, daha önemli hale gelmişler ve kamusal alanda söz sahibi olmuşlardır. Kadınların ise özel alanda kalan emekleri yok sayılmış ve kadınlar önemsizleştirilmişlerdir. Engels, tarihteki ilk sınıf mücadelesinin evlilikte kadın ve erkek arasında olduğunu ve sınıfsal baskının ilk kez kadınlara uygulandığını ifade etmiştir. Ekonomik olarak güçlü olduğu için modern bir ailede erkek, ailesine bakmakla yükümlüdür ve bu onu kadından üstün kılar. Erkeğin kazandığı bu üstün durum, onu sadece aile içerisinde üstün kılmaz, kamusal alanda da üstün kılar. Erkek, dışarıda çalışarak ailesine baktığı için içeride de kadının onun ihtiyaçlarını görmesi gerektiği inancı yerleşmiştir[232].

[230] Dubois, a.g.e, ss.64-66.
[231] FriedrichEngels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Erkin Özalp (Çev.), Yordam Kitabevi, İstanbul, 2000.
[232] Shahrzad Mojab, Marksizm ve Feminizm, Funda Hülagu (Çev.), Yordam Yayınevi, İstanbul, 2015, s.101.

Gramsci ise, bütün ilişkileri içine alan hegemonya kavramını ortaya atmıştır. Hegemonya, kapitalist sistemde burjuva sınıfının işçi sınıfı üzerinde farklı fraksiyonlarla kurduğu baskıdır ve baskıcı sınıf egemenliğini sürdürerek, yöneten olmak için isçi sınıfının devrim yapmasını önlemeye çalışır. Ancak sadece ekonomik açıdan güçlü olmak, diğer sınıflar üzerinde üstünlük için yeterli değildir. Bu yüzden, kendi ideolojisini de topluma kabullendirmek zorundadır. Gramsci, Marksist teorisyenlerin siyasi güç anlayışına katılmaz. Ona göre; toplumlar, baskın ideolojiyi benimseyip kabul ederler. Bu hegemonya ideolojinin yayılması, bir ülkede aydınlar, üniversite hocaları, medya, devlet adamları gibi kesimler sayesinde olur. Bu ideolojik baskı, kadınlara da erkeklerin hegemonyalarını kabul etmek zorunda kalmaları şeklinde yansır[233]. Althusser'e göre; egemen sınıfı güçlü kılan ve toplumun rıza göstermesini sağlayan devlet, birçok araç kullanır. Bunlar edebiyat, sanat, eğitim olabilir. İşte devletin çeşitli araçlar kullanarak, topluma kabul ettirdiği bu hegemonya, hiçbir zaman kadınlardan yana olmamıştır. Kadınlar da buna karşı çıkmamış, dayatılanları kabul etmişlerdir çünkü kültürel yeniden üretim yoluyla, bu toplumsal yapının devamı sağlanmıştır. Althusser'in de"devletin ideolojik aygıtları" olarak adlandırdığı bu durumun, bugün erkeklerin hegemonyasının da korunmasına olanak verdiğini ifade etmiştir. Ataerkil ve cinsiyetçi ideoloji yeniden ve yeniden üretilmekte, devam ettirilmekte, buna rıza gösterilmekte ve sonuçta toplumsal yapı değişmeden devam ettirilmektedir. Yani, bu bir rıza meselesidir[234].

Marksist teorinin kadının konumuna olan yaklaşımına, eleştiriler de mevcuttur. Kendi referans çerçevesinde dahi Marksist düşünce, önemli bir olguyu atlamıştır. İş bölümünün ayırıcı bir özelliği, cinsiyete dayalı olmasıdır. Kapitalistler, kadınların hem çalışma hayatlarında toplumsal cinsiyet ayrımcılığından doğan dezavantajlarına hem de evdeki emeğinin karşılıksız olmasından dolayı, oldukça bel bağlamışlardır. Bunu gözden kaçıran Marksistler, cinsel iş bölümünün sonuçlarının muhasebesini yapmamışlardır. Yani, kadınların kapitalist emek ilişkileri içerisinde konumunun derinlemesine çözümlemesi yapılmamıştır. Marksist düşüncenin cinsiyet körlüğünü

[233] Benedetto Fontana, Hegemonya ve İktidar, Onur Gayretli (Çev.), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2013, s.120.
[234] Louis Althusser, Felsefi ve Siyasi Yazılar, Yağmur Ceylan Uslu (Çev.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2012, s.97.

eleştiren birtakım feministler, kendi düzeltici analizlerini ataerkilliğin maddi temelleri üzerine derinlemesine yapmışlardır[235].Bugün Marksist ve sol düşüncelerin kadınlara yaklaşımına bakıldığında, ilginç bir kültürel devamlılık görürüz. Kadınlar her daim kimliğin simgesel belirleyicileri olarak görülürler. Her ne kadar kendilerini özgürlük yanlısı olarak atfetseler de kadınların davranışları, giyim kuşamları sıkı bir şekilde denetlenir. Kadınların sade ve gösterişsiz olmaları fazla dikkat çekmemeleri gerekmektedir çünkü onlar bir ideolojiyi temsil etmektedirler. Bu görüşü benimseyenlerin kadınları bu ideolojinin bir vitrini olarak gördüklerini iddia eden düşünürler vardır. Hatta bazı Marksist düşünürler, çok daha ileri giderek kadınları birer afyon olarak görmektedir. Militant dergisinin temsilcisi Rowbotham bir konuşmasında "Uyuşturucu, alkol ve kadınlar işçileri baştan çıkarmaya çalışan, birer kapitalist tuzaktır." demiştir[236]. Denilebilir ki Marksizmin özgürlük ve sınıfsız toplum söylemleri, aslında erkek egemenliğine vurgu yapmaktadır. Özgür ve eşit olması gereken birey, aslında erkektir. Devrimi yapacak olan erkeklerdir ve kadınlara düşen de sabırla beklemektir. Kadınlar ancak ideolojinin görünürdeki temsilcileridir. Benzetme oldukça açıktır: "Erkek burjuva, kadın işçidir."

Liberaller, erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkları tümüyle kişisel anlam taşıyan farklılıklar olarak görmüşlerdir. Kamusal ve özel alanda bütün bireyleri eşit olarak değerlendiren liberal görüş, toplumsal sınıf gibi kavramlara ehemmiyet vermez. Marksistler ise, toplumsal cinsiyetten önce, sınıfsal eşitsizlikler üzerinde durmuşlar ve toplumsal cinsiyetin de bundan kaynaklandığını iddia etmişlerdir. Hatta Marksizm, cinsiyeti görmezden gelme eğiliminde olmuş, sosyal sınıfların daha önemli olduğu iddiasında bulunmuştur. Liberal görüşe göre, cinsiyet eşitliği oldukça önemlidir. Liberalizmin felsefi temellerinde bireysellik ilkesi vardır. Cinsiyeti, dini, ırkı ve görüşü ne olursa olsun, bütün bireyler eşit muameleye tabi tutulmalıdır. Bireyler, ancak kişisel değerleri ve çabaları konusunda değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Kadınları siyasete aktif olarak katılmaktan alıkoyan hukuki ve siyasi baskılar ortadan kaldırılmalıdır. Bu şekilde, adalet sağlanmış olur ve bu ortak faydaya hizmet edilmiş olur.

[235] Mojab, a.g.e, s.422.
[236] Berktay, Tarihin Cinsiyeti, s.84.

Marksist teoriye getirilen başka eleştiriler de mevcuttur. Birinci eleştiri noktası Marksizmin fazla basitleştirici, fazla determinist ve fazla indirgeyici olduğudur. Klasik Marksizm, fazla basitleştirici olduğu, bütün toplumsal olayları bir tek temele yani ekonomiye indirgediği teziyle uzun yıllardır eleştirilmektedir. Marksizme olan ikinci eleştiri ise; kadınların öznel deneyimlerine önem vermemesidir. Bütün sosyalist feministlerin eserlerinde dile getirilen bu ünlü sav, aslında Marksizmin, kuram olarak ağırlık noktasını toplumun ekonomik ilişkilerine oturttuğu için, cinsel baskıyı yaşayan kadınların kalpleri ve beyinleriyle uğraşamadığıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, sosyalist feministler, kadın sorununun nedenini gerek cinslerin eşitsizliğinin sürdürülmesinde gerekse de kadının gelecekteki kurtuluşunun özü olarak kadınların duygu ve düşüncelerinin önemsiz sayılmasında görmektedir. Üçüncü eleştiri noktası, Marksizm cinsellik alanını hiç incelememesidir[237]. Ayrıca kadın üstündeki özgül baskıyı da yeterince incelemez. Cinsellik temasının ve toplumsal cinsiyet kavramının, Marx'ın, Engels'in ve Lenin'in yapıtlarında merkezî temalar olmadığı açıktır. Ama yine de bu kavramlar üzerinde durmuşlardır. Örneğin; Lenin ev işleri üzerine klasik bir değerlendirme yapmıştır: "Bütün kurtuluş çabalarına rağmen kadın, eskisi gibi evde köle olarak kalıyor; çünkü onu mutfağa ve çocuk odasına mahkûm eden ve üreticilikten adeta barbarca uzaklaştıran, sinir bozucu, köreltici, küçültücü bir yaklaşımla, yaratıcı gücünü ziyan eden bir süreç söz konusudur. Kadının gerçek kurtuluşu, gerçek komünizm, küçük ev işlerine karşı kitlesel savaş (proletaryanın öncülüğü altında), yönetimin sosyalist ekonomiye dönüşümü ile mümkün olacaktır[238].

Aslında kadının eşitliğini ilk dillendiren komünistler olmuştur. Anayasasında kadının bütün haklarını garantiye alan ilk ülke de doğal olarak Sovyetler Birliği'dir. Bütün bilimlerdeki gibi Marksizm'de yasaları en genel biçimiyle korur. Bugün Marksistler bu yasaları bugünkü toplumsal sorunlara uygulamak zorundadırlar. Diğer taraftan, sosyalist ülkelerde de hâlâ cinsiyetçilik vardır. Bütün sosyalist ülkelerde, cinsiyetçiliğin farklı görünümlerde var olduğu kesindir; çünkü üretim araçlarındaki özel mülkiyetin kalkması, otomatik olarak cinslerin eşitsizliğinin kalkması anlamına

[237] Mojab, a.g.e, s.300.
[238] Vladimir İlyiç Lenin, Kadınların Kurtuluşu, Ertuğrul Yemenoğlu (Çev.), Akademi Yayınevi, İstanbul, 2010, s.52

gelmez. Ancak, sömürüye dayalı sınıflı toplumun yok edilmesi, cinsiyetçiliğin de yok edilmesi için önemli bir adımdır. "Kadının Kurtuluşunun Ekonomi Politiği" adlı klasik eserinde Benston şunları dile getirmektedir: "Kadınların arka planda olması gerektiği düşüncesi toplumda derin kökler salmıştır ve bunu yok etmek büyük çabalar gerektirir. Ama ne zaman ki bu düşünceyi var eden ve destekleyen yapılar ve ideolojiler değişir, ancak ve ancak o zaman ilerleme kaydedebilir".[239] Marksizm, erkeklerce formüle edilmiş bir kuramdır ve birçok Marksist, cinsiyetçidir. Dolayısıyla da kuramın bilimsel geçerliği ya da geçersizliği konusu, oldukça tartışmalıdır. Neredeyse bütün sosyalist feministler, kapitalist toplumun değişmesi için en önemli devrimci güç olarak kadınları gösterirler ve burada çoğunlukla, kadının evdeki sorumluluklarının kapitalizmi ayakta tutan ilk etken olduğu ifade edilir. Örneğin Luxton, bu gerçeği şu şekilde ifade eder: "Ev, ücretli emek ve sermaye ilişkilerinin zorunlu tamamlayıcısı olarak sınai kapitalizminin en önemli merkezidir"[240].

Liberalizm, feminizm ve Marksizm gibi üç önemli teorinin, dünyanın yarısını oluşturan kadınların eksik yurttaşlık sorununa olan bakış açılarının birbiri ile benzer ve farklı yönleri vardır. Hatta daha önce de belirtildiği gibi, bu teorilerden esinlenen feminizm türleri bulunmaktadır. Her üç teorinin ortak noktası, kadınların tarihten günümüze tam bir yurttaş olarak kabul edilmedikleridir. Ancak ne kadın-erkek değil de birey diyen liberalizm, ne de sınıf eşitliği diyen Marksizm tam olarak kadın meselesine eğilir. Kadın meselesini her boyutu ile ele alan tek teori feminizm olmuştur. Geçmişte, gerçekleşen devrimlere ve yarattığı özgürlük ortamına rağmen, özgür olan ilk kişiler hep erkek olmuşlardır. Fransız ve Amerikan Devrimleri birer erkek devrimidir. Zaman içerisinde yasal ve siyasi haklarını elde eden kadınlar, yine toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kurtulamamışlardır. Bu soruna liberalizm, eşitlikçi ve bireyci bir teori olarak, kadınların da erkeklerle eşit olabileceğini ve olması gerektiğini savunarak çözüm getirmeye çalışmıştır. Kadınlar eşit bireyler ve yurttaşlar olarak, seçme ve seçilme hakkından faydalanabilmeli, yasalar karşısında erkelerle eşit olmalıdır. Kadınlar öncelikle iyi bir eğitim almalı, en az erkekler kadar özgüveni

[239] Margaret Benston, The Political Economy of Women's Liberation, New Hongton Press, Toronto, 1969, s.194.
[240] Meg Luxton, More than a Labour of Love-Three Generations of Women's Work in the Home, Toronto, 1980, s. 17.

yüksek bireyler olmalıdırlar. Ülkelerin mevzuatlarının da cinsiyete duyarlı olması, kadınların yurttaşlık haklarını her anlamda koruması en mühim olandır. Liberallerin savunduğu, kadın sorununun yasal reformlarla çözüleceği inancına, Marksistler asla katılmazlar. Onlara göre, bu tip girişimler bir çözüm değil, kötü durumu sadece hafifletici bir etki yapar çünkü kadınların temsiliyet sorunu sadece sınıfsal bir eşitsizliktir. Yani, bir ülkede sınıf ayrımı ortadan kalktığında, kadınlar için de mutlak bir eşitlik ve özgürlük gelecektir. Bütün bu gerçeklerin yanı sıra, SSCB gibi devlet sosyalizminin yaşandığı ülkelerde sosyalizmin, kadının siyasi temsil sorununu ve cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmadığı açıktır çünkü kadınların sorunları basit bir biçimde ekonomiye indirgenemez. Ekonomik hayatın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacı ile yeniden dönüşümü mümkün değildir. Kadınların özgürlüğüne ve eşitliğine engel olan şey, sınıf farklılığına indirgenemez çünkü toplumsal cinsiyet gerçekliği yıllardır geçerliliğini korumaktadır.

Feminizm ise zaten temelleri cinsiyet eşitsizliğine dayanan bir teoridir. "Kadın neden erkek kadar eşit değildir?" sorusuna yıllardır cevap ve bu eşitsizliğe çözüm arayan feminizm, ilk önce siyasi haklar ve yasal eşitlik için mücadele vermiştir. Bunları elde edince, çözümün yalnızca bunlarda olmadığı görülmüş, bu sefer yaşamın her alanında kadınlara eşitlik için mücadele etmiştir ve etmektedir. Zamanla farklı ideolojilerden etkilenen feminist görüş, toplumsal süreçleri, baskı dinamiklerini, var olan adaletsizlikleri sorgulamaya başlamıştır. Feminizme göre kadınların en az erkekler kadar eşit bireyler ve yurttaşlar olmaları için kadınları tahakküm altında tutan belli başlı toplumsal yapıların ortadan kaldırılması gerekir. Bu bağlamda, ülkelerin hukuk ve devlet sistemlerinin yapısının kökten değiştirilmesi gerekmektedir. Özellikle, toplumsal cinsiyet ile ilişkili konulara öncelik verilmesi gerekmektedir çünkü bu tahakkümün asıl nedeni toplumsal cinsiyet gerçeğidir. Ülkeler toplumsal cinsiyet ayrımından sıyrılmalı, kadın ve erkeklerin kamusal alana erişim eşitliği sağlanmalı ve liberalizmin ana temasını oluşturan hukuki ve siyasi eşitlik ön plana çıkarılmalıdır. Cinsiyet farklılıkları, kişinin değeri bakımından önem arz etmez. Kamusal alanda ve hukuki açıdan erkeklerle eşit haklara sahip kadınlar, ekonomik olarak da güçlü hale geleceklerdir. Bu sayede, daha az ayrımcılığa maruz kalacaklardır.

Tezin bu bölümünde, meselenin kavramsal ve teorik çerçevesi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise araştırmaya konu olan Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'nın siyasi geçmişlerinin yanında, kadınların hak mücadeleleri, elde ettikleri yasal haklarının tarihçesi ve kamusal alandaki konumları incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA: SİYASİ GEÇMİŞLERİ VE TARİHSEL SÜREÇLERİNDE KADININ KONUMU

Bu bölümde, Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'nın siyasi geçmişleri ve toplumsal yapıları hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca kadınların geleceğini ve toplumsal konumunu etkileyen bazı kriterler açısından ülkelerin hangi konumda olduğu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu ülkelerdeki yansıması da incelenecektir. Her üç ülkede, kadınların siyasi temsilinin ve katılımın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler yansıtılacaktır. Tarihsel süreç içerisinde, kadınların elde ettikleri siyasi hakların yanında, kadınlar lehine yapılan anayasal değişiklikler de anlatılacaktır. Kadının tarihine öncülük etmiş, kadınlara önderlik eden ve örnek teşkil eden önemli siyasi kadın figürlerin yanında, değişen dünya konjonktürü içerisinde farklı boyutlar kazanan ve dönüşümlere uğrayan kadın hareketleri de yansıtılacaktır.

1. TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti, topraklarının büyük bir kısmı Anadolu'ya, küçük bir bölümü ise Balkanlar'ın bir bölümü olan Trakya'ya yayılmış, resmi dili Türkçe olan 80,81 milyon nüfuslu bir ülkedir[241]. Türkiye,783.562 km²'lik yüzölçümü ile dünyada 249 ülke arasında 36.sırada bulunmaktadır[242].Coğrafi konumu düşünüldüğünde; Türkiye Akdeniz'i Karadeniz'e bağlayan, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu'yu birleştiren bir köprü niteliğindedir. Oldukça önemli bir jeopolitiği olan Türkiye; Doğu ve Batı kültürünü içerisinde barındıran, yüzyıllarca farklı kültürlere ev sahipliği yapmış bir coğrafyaya sahiptir. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde; Dünya Bankası verilerine göre, Türkiye'nin 2019 yılı Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH),771,274 milyon ($)'dur ve Türkiye G20 ülkeleri arasında 15.sıradadır[243]. Ülkelerin ekonomik büyüklüğünün bir ölçütü olarak kabul edilse de ülkenin ekonomik refah düzeyi kişi

[241] Türkiye hakkında daha fazla bilgi içeren ülke künyesi Ek 1'de verilmiştir.
[242] T.C Harita Genel Müdürlüğü Resmî Web Sitesi https://www.harita.gov.tr/il-ve-ilce-yuzolcumler Erişim Tarihi: 01.01.2020.
[243] Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri Erişim Tarihi: 02.01.2020

başına düşen gelir ile değerlendirilmektedir. Türkiye 8958 dolarlık gelir ile 85.sıradadır. IMF'nin 2019 yılı Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'na göre; Türkiye ekonomisi gelişmekte olan ülkeler kategorisindedir[244]. The Economist Intelligence Unit tarafından hazırlanan "2019 Demokrasi Endeksi" raporuna göre, dünyada 167 ülke demokratik gelişmişlik açısından incelenmiştir ve Türkiye 110. sırada yer almıştır. Bu bağlamda, 5 ölçüt temel alınmıştır: Seçim süreçleri ve çoğulculuk, hükûmetin işleyişi, siyasete katılım, siyasi kültür, sivil özgürlükler. Bu kategorilerdeki 60 farklı gösterge üzerinden yapılan puanlama sonucunda ülkeler, "tam demokrasi", "sorunlu demokrasi", "melez demokrasi" ve "otoriter rejim" şeklinde sınıflandırılmışlardır. Aşağıdaki Şekil 1'de de gösterildiği üzere, dünyada genel olarak otoriter rejimlerde bir artış söz konusudur. Norveç (9,87), İzlanda (9,58) İsveç (9,39) Yeni Zelanda (9,26) gibi ülkeler tam demokrasi kategorisinde anılırken, Suriye (1,43), Orta Afrika Cumhuriyeti (1,32), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (1,13), Kuzey Kore (1,08) gibi ülkeler son 5'te yer almışlardır. Türkiye ise endekste 4,09 puanla melez demokrasiler arasında yer almıştır.

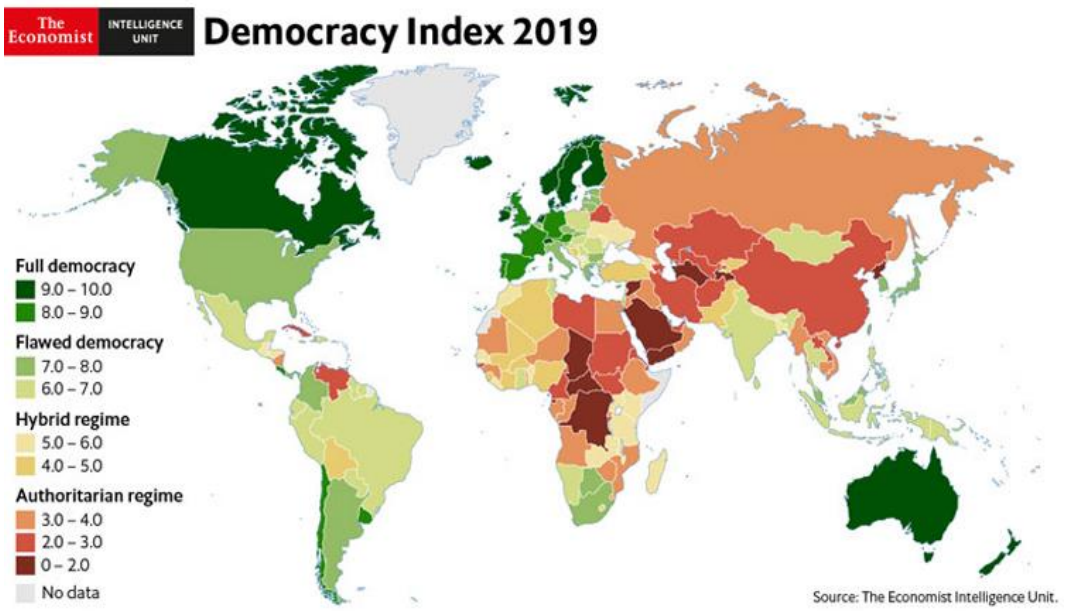

Şekil 1. Dünya Demokrasi Endeksi Haritası 2019

Kaynak:https://www.eiu.com/topic/democracy-index(Erişim Tarihi:03.01.2020)

[244] Uluslararası Para Fonu Resmi Web Sitesi https://www.imf.org/en/Countries/TUR Erişim Tarihi: 03.01.2020

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, birden fazla etken ile ilişkilidir. Güçlü bir ekonominin varlığı önem arz etse de toplumdaki her kesimin kaynaklara erişimi, fırsat eşitliğinden faydalanması gelişmişliğin olmazsa olmazlarıdır. Bu bağlamda da ilk akla gelen toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Bir ülke, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilirken, bazı kriterler temel alınmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden biri; kadınların eğitim ve istihdam olanaklarına eşit erişimidir. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'de ilk, orta ve yükseköğretimde kadın ve erkek oranları incelenerek, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği değerlendirilmesi yapılmıştır. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki dünya sıralamasına bakıldığında, World Economic Forum (WEF), 2019 Cinsiyet Eşitliği Raporu'na göre 153 ülke arasından 130.sırada olduğu görülür. Kadınların iş imkânı, eğitim olanakları, sağlık ve güçlenmesi (women empowerment) gibi ölçütlerin olduğuendekste Türkiye; kadınların ekonomiye katılımı ve fırsat eşitliği kategorisinde 136, işgücüne katılımda 135., eşit ücrette 106., eğitim imkânına erişimde 13., sağlıkta 64. ve siyasi yaşamda temsilde 109. sırada yer almıştır[245].

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2019 yılında, kadın nüfus 41 milyon 433 bin 861 kişi, erkek nüfus 41 milyon 721 bin 136 kişi olmuştur. Yani, toplam nüfusun %49,8'ini kadınlar, %50,2'sini erkekler oluşturmaktadır[246].Millî Eğitim Bakanlığı İstatistiklerine göre 2019 yılında ilköğretim düzeyinde eğitim alan toplam 5.267.378 öğrenciden 2.559.289'u kız öğrencilerden oluşmaktadır. Orta öğretimde ise toplam 5 milyon 627 bin öğrenci eğitim görmüş, bu sayının %51'i erkek öğrencilerden, %49'u ise kız öğrencilerden oluşmuştur. Yükseköğretimde kız öğrenci oranı ise yüzde 46,37'dir[247]. TÜİK "İstatistiklerle Kadın 2019" raporunun sonuçlarına göre Türkiye'de kadınların istihdama katılımı yüzde 29,4; 3 yaşın altında çocuğu olan annelerin istihdam oranı ise yüzde 26,4'tür. Erkeklerin yıllık ortalama brüt kazancı, kadınlardan yüksektir yani

[245] Dünya Ekonomik Forumu Resmî Web Sitesi http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2020/ Erişim Tarihi: 03.04.2020
[246] Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi: 05.04.2020
[247]T.C Millî Eğitim Bakanlığı Resmî Web Sitesi https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64 Erişim Tarihi: 05.04.2020

cinsiyete dayalı ücret farkı yüzde 7,7'dir.İş yaşamında kalma süresi kadınlarda 19 yıl iken, erkeklerde 39,3 yıl olmuştur[248].

Kadına karşı şiddet meselesi[249] ise tüm dünyada ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler 'in (BM) "25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü" kapsamında yayımladığı istatistiklere göre dünya çapında, kadınların yüzde 35'i hayatında en az 1 kere şiddete maruz kalmaktadır[250]. Türkiye'de kadına şiddet istatistiklerine genel olarak bakıldığında, olumsuz bir tablo ile karşı karşıya kalınır. Aşağıda Şekil 2'de verilen OECD (The Organısatıon For Economıc Co-Operatıon And Development) Türkçesi ile Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı'na üye ülkeler arasında yapılan kadına şiddet sıralamasında, Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Yeni Zelanda'nın ise 3.sırada olduğu görülmektedir.

"Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu" raporuna göre, 2020 Ocak ve şubat aylarında 49, 2018 yılında 440, 2019 yılında 474 kadın öldürülmüştür. Uğradıkları erkek şiddetinden kaçan kadınlar için kurulmuş olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na 2018 yılında başvuran şiddet mağduru kadın sayısı 800 iken, bu sayı 2019'da 944'e ulaşmıştır[251].

[248] Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi: 05.04.2020

[249] Şiddet oldukça çok boyutu olan bir konudur. Şiddet denildiğinde, fiziksel, duygusal, sözlü, psikolojik ve ekonomik şiddet gibi türlerden bahsedilebilir. Ancak, burada bahsi geçen ve verilere yansıyan fiziksel şiddettir.

[250] United Nations Entity For Gender Equality Web Sitesihttps://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures Erişim Tarihi: 10.05.2020

[251] http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2913/2020-april-report-of-we-will-end-femicide-platform Erişim Tarihi: 11.05.2020

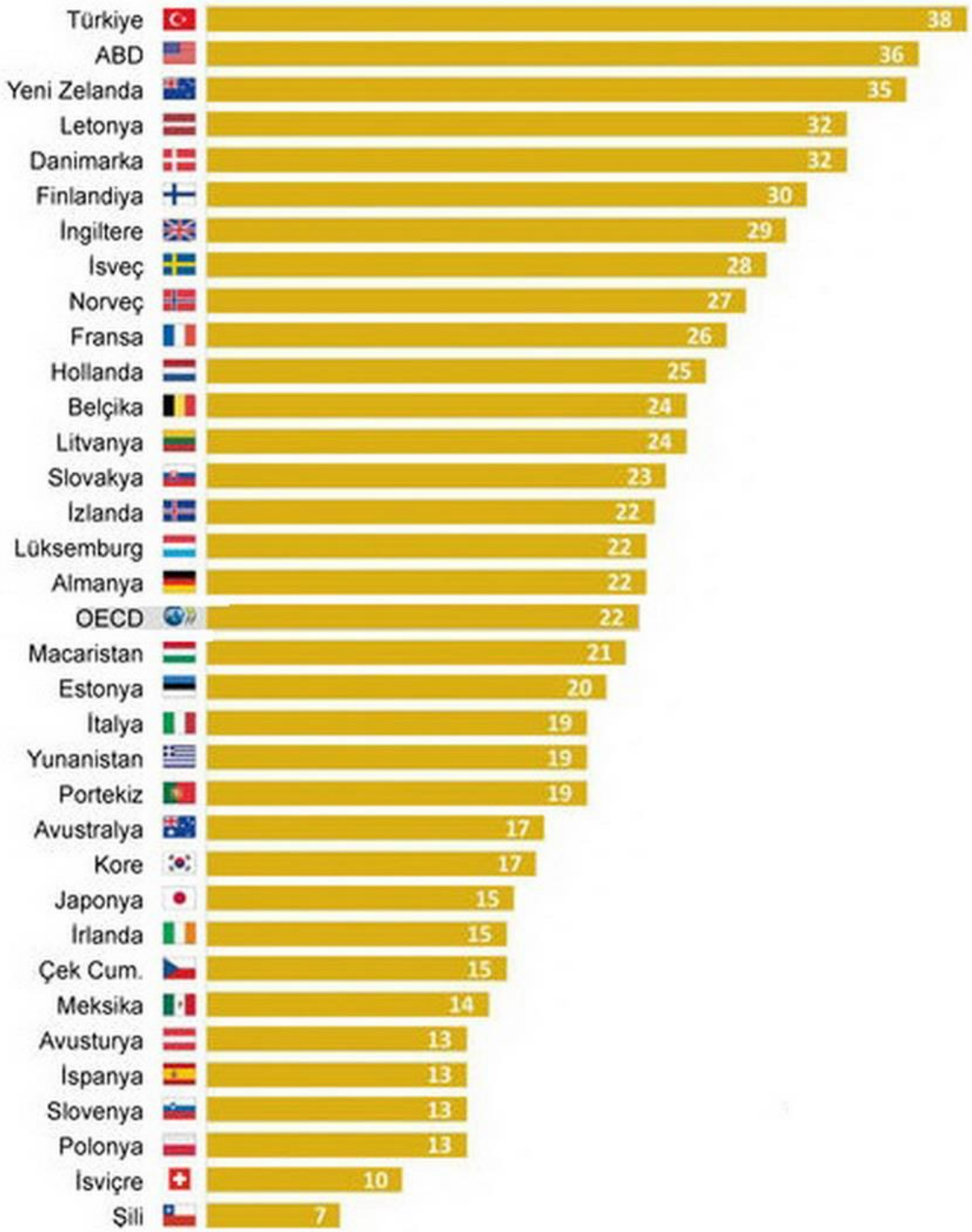

Şekil 2. OECD Ülkeleri Kadına Karşı Şiddet Oranları Sıralaması

Kaynak:https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SIGI2019 (Erişim Tarihi:06.06.2020)

Türkiye'de son yıllarda, kız çocuklarının eğitilmesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir eğitim modeli benimsenmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Kadınların istihdam oranı da geçmişe nazaran artmıştır. Ancak, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği verileri, özellikle kadına şiddet konusunda çok iç açıcı değildir. Kadına şiddet, toplumda hâlâ kanayan bir yaradır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bazı önemli verileri sunduktan sonra, Türkiye'de kadınların sosyal ve siyasi alandaki konumunu anlayabilmek için Türkiye'nin genel olarak siyasi geçmişine ve toplumsal yapısına yer verilecektir. Türkiye Cumhuriyeti, 600 yıl hüküm sürmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulmuş, 98 yıllık genç bir cumhuriyettir. Türkiye'nin siyasi tarihi, Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığının sona ermesi üzerine, aynı topraklar üzerine kurulmuş bir devlet olarak, işgalci güçlere karşı verdiği kurtuluş mücadelesi ile başlamıştır. İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş yapan yeni devlet düzeni, halkçı, cumhuriyetçi ve ulusal bir temel üzerine kurulmuş, 98 yıllık süreç içerisinde birçok gelişme ve değişim gerçekleşmiştir.

1.1 Siyasi Tarih

Türkiye'nin siyasi geçmişine bakıldığında, Türkiye'de son iki yüzyıllık tarihi içerisinde çok önemli değişim ve dönüşümler meydana geldiği görülür. Bu dönüşümler devri, Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrar güçlü hâle gelebilmek için başlattığı reformlarla birlikte başlamış, yeni kurulan ve yeni bir siyasi düzene geçen Türkiye Cumhuriyeti ile devam etmiştir. Osmanlı toprak düzeninin bozulması, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde yıkıcı bir hâl alan dış ilişkiler ve Osmanlı'nın siyasal bölüşümü ile imparatorluk yıkılmış, yerini yeni bir yönetim şekli olan Cumhuriyet'e bırakmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı sonrası kurulmuş, ilke ve amaçları bu savaşla belirlenmiştir. Bu nedenle, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisinden önceki Osmanlı Devleti ile hem benzerlikler hem de farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti, 1923'te kurulmuş ve Mustafa Kemal Atatürk bu yeni cumhuriyetin ilk cumhur reisi, İsmet Paşa da ilk başvekili olmuştur. Daha sonra Tek Partili Dönem (1923-1946) olarak adlandırılan Cumhuriyet'in kuruluşundan, Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar olan dönem başlamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra devam eden bu süreç içinde Türkiye'de büyük gelişmeler olmuş ve ülkenin yapısı neredeyse tamamen değişmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile kurulmuş olan bu yeni devletin çağdaş bir Türk devleti olmasının yanı sıra, devlet kültürünün Türk gelenekleri üzerine kurulduğu vurgulanmıştır. Burada ana sorun, geçmişi ve gelenekleri ile çok eskiye dayanan Türklüğün, nasıl hem milli hem de çağdaş bir biçime dönüştürüleceğidir. Bu bağlamda, genç Cumhuriyetin oldukça güç bir durum ile karşılaştığı aşikârdır; çünkü Türkler tarihte ilk defa Müslüman ve Asya menşeili bir toplumdan Batılı bir siyasi teşkilatlanma ve yaşam biçimi gayreti içine girmişlerdir. İlk defa siyasi ve kültürel alanlarda, Osmanlı'dan farklılaşmayı simgeleyen köklü adımlar atılmış; Cumhuriyet ilan edilmiş, Saltanat ve Hilafet ortadan kaldırılmış, halkın gündelik yaşamını etkileyen, kılık ve kıyafet düzenlemesi, Medeni Yasa'nın getirilmesi gibi bazı önemli ve köklü yenilikler yapılmıştır. Mustafa Kemal'in aynı ideolojik görüşleri paylaştığı İttihat ve Terakki'den beri yanında olan bazı kimseler de dâhil olmak üzere, yeni düzenlemelere, Meclis içinde ve dışında bazı muhalefetler oluşmuş, ülkede siyasi ve sosyal gerginlikler artmıştır. Atatürk'ün Millî Mücadele yıllarında birlikte çalıştığı yakın arkadaşlarından olan Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay tarafından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması, muhafazakâr kesimin hâlâ halifeyi desteklemesi, bu sıkıntıların bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin milli sıfatlarının kaynaklarının ne olduğu ve ne olacağı meselesi, o zaman olduğu gibi, bugün de Türkiye'nin karşılaştığı ve tam olarak çözemediği bir mesele olmuştur[252].

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'ndaki üstün başarısından sonra, çağdaş bir Türkiye için saltanat ve hilafetin ardından Meclis'teki muhalefetin bertaraf edilmesi gerektiğine inanıyordu. Başka bir deyişle, radikal devrimlerini uygulamak için bizzat devletin başına geçmeli, mutlak bir iktidara sahip olmalıydı. Cumhuriyet Halk Fırkası, 1946 yılına yani Demokrat Partinin kuruluşuna kadar iktidarda kalmış, yönetime tamamen hâkim olmuş ve çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformların yürütülmesini ve Türkiye'nin modernleşmesini engelleyecek muhalifler saf dışı bırakılmıştır. Kazım Karabekir, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar'ın kurdukları parti kapatıldıktan sonra, CHP tek parti olarak varlığını sürdürmüştür ve devletin siyasi

[252] Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul. 2014, s.50.

yaşamına hâkim olmuştur[253]. Atatürk'ün 1938 döneminde hayata gözlerini yumması ile İsmet İnönü dönemi başlamıştır. İnönü inkılapları muhafaza etmeye çabalamış ve bütün dünyada yayılan siyasi bunalım karşısında karar verme yetkilerini tek elde toplamak maksadıyla uygulamalar yapmıştır. İnönü devrini etkisi altına alan ve ülke içinde rejimi doğal gelişmesinden alıkoyan en önemli gelişme, İkinci Dünya Savaşı olmuştur. Türkiye bu savaşta tarafsız bir politika izlemeye çalışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, kurulmasından 1950 yılına kadar olan süreçte tek parti ile yönetilmiştir. Gerek devrim şartları gerekse Türk toplumunun içinde bulunduğu şartlar neticesinde, tek parti dönemi uzun süren bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonunda baskıcı ve totaliter rejimlerin yıkılması sonucunda oluşan yeni dünya düzeninden Türkiye de oldukça etkilenmiştir[254].

Şimdiye kadar süren Tek Partili Dönem, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin galip gelmesi ile sona ermiş ve artık Demokrat Parti dönemi başlamıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes'tir. Demokrat Parti'nin serbest ve tek dereceli seçim ile halkoyuna dayanarak iktidara gelmesi, bu tarihe kadar bir ilktir. Yeni Parti daha ilk yılında Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde değişiklikler yaratmıştır. İktisatta özel teşebbüsü destekleyen Demokrat Parti sanayileşmeye hız vermiştir. Menderes hükûmeti programında anti-komünist temalar işlenirken, yaptığı ilk düzenleme Arapça ezan yasağını kaldırmak olmuştur. Bunun dışında, ekonomide devlet müdahalesini en aza indirgeme çalışmalarını gerçekleştirmiş, özel teşebbüsü destekleme yoluna gitmiştir. Atatürk döneminde kurulan Halkevleri kapatılmış, Köy Enstitüleri öğretmen okullarına dönüştürülmüştür.1950 yılında Türkiye, Kore Savaşı'na asker göndermiş ve 1952 yılında NATO'ya girmiştir. Daha sonra 1957 seçimlerinde DP güç kaybetmiş, iktidar-muhalefet ilişkileri zayıflamıştır. Ülkenin her yerinde Menderes protestoları baş göstermiştir. 27 Mayıs 1960 yılında TSK' ya mensup bir grup subay yönetime el koymuş, Adnan Menderes idam edilmiş ve Demokrat Parti kapatılmıştır. Dolayısı ile Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez askerî darbe gerçekleşmiştir[255].

[253] Karpat, a.g.e. s.100.
[254] Karpat, a.g.e. s.140.
[255] Karpat, a.g.e. s.145.

Türkiye tarihinde ordunun devlet yönetimi üzerinde her zaman önemli bir etkisi olmuştur. Bu etki, ordunun siyaset mekanizması içerisinde kendisine açtığı kurumsal mekanizmalar üzerinden olmuştur. Türkiye tarihinde 1960 ve 1980 yıllarında olmak üzere yapılan darbelerle, TSK yönetimi resmen devralmıştır. Bu iki darbede de ordunun siyaset içindeki kurumsal nüfuzu artmış ve halk oylamasına sunulan anayasalar oluşturulmuştur. Türkiye'nin en önemli gerçeklerinden biri, demokrasinin düzenli askerî darbelerle kesintiye uğramış olmasıdır. TSK'nın siyasal özerkliği, onun sadece sivil yönetimlerin denetimden kurulmasına değil, aynı zamanda kendi seçtiği konularda, sivillerin siyasi seçimleri de etkilemesinden kaynaklanır[256]. 27 Mayıs darbesi ve 1961 Anayasası'ndan sonra, Atatürkçü düşünce ve Türkiye'nin sorunları bir kez daha sorgulanmıştır. CHP'li bazı fikir adamları, Atatürk'ün temel ilkelerini yeniden tanımlamış, bu bağlamda farklı bakış açıları getirmeye çalışmış ve Atatürkçülüğü yalnızca bir dogma olarak algılayan düşünce kalıplarına karşı çıkmıştır. Atatürk'ün en yakınlarından olan Falih Rıfkı Atay, Atatürkçülüğü en başta milli egemenlik, antiemperyalizm, Türkçülük ve laiklik şeklinde tanımlamıştır. 1960'tan sonra, Türkiye'nin girdiği yeni koşullar karşısında, özellikle işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla halkçılık ve devrimcilik ilkesi yeniden yorumlanmıştır[257].

Türkiye, 1960'tan sonra kendini oldukça çelişkili bir durum içinde bulmuştur. Darbenin ardından Türkiye'nin uzlaşmacı bir lidere ihtiyacı vardır ve Adalet Partisi Genel Kongresi'nde başkan seçilen Süleyman Demirel, bunun için biçilmiş kaftan olarak görülmüştür. Birkaç yıl sonra Süleyman Demirel, seçimleri kazanarak başbakan olmuştur. Siyasete ilk kez 1962 yılında AP İdare Kurulu üyesi olarak başlayan Demirel, 1964'te genel başkan ilan edilmiştir. Partide kurucu olarak görev alan ve daha sonra 1965'te koalisyon hükûmetinde yer alan Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı olan Demirel, 10 Ekim 1965 seçimlerinde ilk kez milletvekili olarak meclise girmiştir. Seçimlerde birinci olarak seçilen partinin lideri olmanın yanı sıra, Isparta Milletvekili de olan Demirel, Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Başbakanı olarak hükûmetin başına geçmiştir. Demirel, 1969, 1970, 1975, 1977 ve 1979 yıllarında olmak üzere beş kez daha hükûmet kurmuştur. 12 Mart darbesinden sonra kendisinin sıkça kullandığı ifade

[256] Karpat, a.g.e s.147
[257] Halil İnalcık, Osmanlı ve Modern Türkiye, Timaş Yayınları İstanbul, 2016, ss.190-195.

ile “Şapkasını alıp giden" Demirel, AP 1973 seçimlerinde birinci gelemeyince, ana muhalefetin lideri olarak politika hayatını devam ettirmiştir. Ancak 1971 yılında yapılan ikinci bir darbe ile görevden alınmıştır. Bu dönemde dünyada birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de işçi hareketleri, mitingler ve Amerika karşıtlığı artmıştır ve bu dönemde uygulanan sıkıyönetimle, Türkiye’nin siyasal hayatı bir çöküntüye uğramıştır[258].

Türkiye’de gerçekleşen bu üç darbe sonucu yaşanan sıkıyönetimler, idam cezaları, hürriyet ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı baskılar, demokrasinin ülkede nefes almasını engellemiştir. Darbeden sonra, Askerî Mahkeme’nin kararı ile o yıllarda faaliyet gösteren birçok parti resmen kapatılmıştır. 1980 darbesi, iktidarı siyasi bir parti ile elde tutmayı planlamış olmasına ve 1983 seçimlerinde yürüttüğü karşı politikalara rağmen, Anavatan Partisi’nin (ANAP) iktidara gelmesini önleyememiştir. Bu parti ve lideri Turgut Özal, yeni bir lider olması ve vatandaşların işlerin düzeleceğine dair umut beslemeleri ile 1983 yılında iktidara gelmiştir. ANAP, sağ, sol merkez, İslamcı ve milliyetçi kesimlerden üye çekerek ilk kez Türkiye’deki bütün mevcut ana görüşleri temsil eden bir parti konumuna gelmiştir. Özal, Başbakanlığı döneminde özel teşebbüsü desteklemiştir. Ayrıca onun döneminde her çeşit yayın ve toplantı serbest bırakılmıştır. Osmanlı kültür ve mirasına oldukça önem vermiş, bu mirasın Türkiye’nin manevi temelleri olduğuna inanmıştır[259]. Özal, 17 Nisan 1993’te vefat ettiğinde, Türkiye’nin ikinci sivil cumhurbaşkanıydı. Turgut Özal’ın vefatından sonra Cumhurbaşkanı olan Demirel’in hükûmeti kurması için görevlendirdiği ANAP lideri Mesut Yılmaz, Tansu Çiller ile Mart 1996 tarihinde bir azınlık hükûmeti kurmuştur. Daha sonra Necmettin Erbakan, Anayasa Mahkemesi’ne başvurup Meclis’in verdiği güvenoyunun yok sayılması konusunda talepte bulunmuş, mahkeme oy birliği ile itirazı geçersiz saymıştır. Bu süreçte, Başbakan Mesut Yılmaz istifa etmiş, Demirel, hükûmeti kurma görevini bu sefer Erbakan’a vermiştir ve daha sonra Tansu Çiller ile bir koalisyon hükûmeti kurulmuştur[260].

[258] Faroz Ahmad. Modern Türkiye'nin Oluşumu, Kaynak Yayınları, İstanbul. 2014, s.180.
[259] Ahmad, a.g.e, s.188
[260] Karpat a.g.e, s.230.

13 Haziran 1993 Kongresi'nde ise Türkiye tarihinin ilk kadın başbakanı olan Tansu Çiller, hükûmeti kurmakla görevlendirilmiştir. 25 Haziran 1993'ten 6 Mart 1996 tarihine kadar 50, 51 ve 52. Hükûmetlerde başbakan olan Çiller, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk ve tek kadın başbakandır. Başbakan olduktan sonra, "muhafazakâr popülizm"e, Turgut Özal benzeri bir ekonomik liberalizme ve Kürt sorununda askerî zafer kazanabilmek için TSK ile iş birliğine önem veren bir siyasal söylem geliştirmiştir[261]. Bu dönemde, ülkenin siyasi hayatına damga vuran Susurluk olayı, Erbakan'ın Kaddafi ziyareti, Başbakanlık konutunda Erbakan'ın tarikat liderlerini ağırlaması gibi vakalar, 28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısında laiklik konusunda gerilimli tartışmalara neden olmuş ve ordunun baskısı ve ısrarı üzerine, Erbakan 18 Haziran'da istifasını vermiştir. Cumhurbaşkanı Demirel, bu kez hükûmeti kurma görevini o sırada ANAP Lideri olan Mesut Yılmaz'a vermiştir. 30 Haziran 1997'de Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit ve Hüsamettin Cindoruk'la ANASOL-D hükûmetini kurmuştur. Nisan 1999 seçimlerinden 1.parti olarak çıkan DSP, hükûmet kuracak çoğunluğu olmadığı için MHP ve ANAP ile anlaşarak 57. Koalisyon hükûmetini kurmuştur. Bu hükûmetin en önemli özelliği, bir araya gelmeleri pek mümkün olmayan DSP ile MHP gibi birbirinden farklı ideolojilere sahip partilerin bir araya gelerek koalisyon hükûmeti kurmalarıdır[262].1974, 1977, 1978, 1979, 1999, 2003 yıllarında başbakanlık yapan bir diğer önemli siyasi figür ise Bülent Ecevit'tir. Bülent Ecevit, "Karaoğlan" lakabıyla, şairliğiyle, Kıbrıs Barış Harekâtı ve mavi gömleğiyle Türk siyasi tarihinde önemli bir siyasetçi olmuştur. 20 Temmuz 1974 tarihinde başlayan Kıbrıs Çıkartmasını gerçekleştiren Ecevit, "Kıbrıs Fatihi" olarak anılıyordu. Haziran 1977' de yapılan seçimlerde CHP, oyunu yükseltti ve Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde ilk kez sol görüşlü bir parti seçimlerde en yüksek oyu elde etmiş oldu.

2001 yılında ise, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), 51 milletvekilini saflarına katarak meclis grubunu kurmuş ve partinin kurucu genel başkanı olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı seçmiştir. Erdoğan, 3 Kasım 2002 seçimlerinde oyların %34,3'ünü alarak birinci gelmiştir. 2007 yılında Abdullah Gül, Cumhurbaşkanı

[261] Ümit Cizre "Tansu Çiller", Türkiye'de Liderler ve Demokrasi, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008, s: 227
[262] Karpat a.g.e, s.150.

seçilmiştir. Ak Parti, Anadolu kaynaklı yeni tipte bir modern İslamcı, orta sınıftan söz eden söylemler geliştirmiş, İslami düşüncenin kapitalist düzenin ve demokrasinin iç içe geçtiği ve orta sınıfta birleştiği manevi ve ahlaki bir çerçeve kurmak istediği vurgulanmıştır[263]. 3 Kasım 2002 seçimleri ile iktidara gelen Ak Parti, 1972 yılında ortaya konan, Necmettin Erbakan'ın başını çektiği 'Millî Görüş' hareketinin bir mirasçısıdır. Seçimlerden hemen sonra ekonomik gelişmeleri hızlandırmak, demokrasiyi güçlendirmek için önemli çalışmalara imza atmıştır. Temmuz 2004'te çıkarılan 'Dernekler Kanunu' ile toplantı yapma ve örgüt kurma hakkı genişletilmiştir. Millî Güvenlik Kurulu sekreterliğine ilk kez bir sivil getirilmiş, askerin siyaseti etkileme gücü azaltılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde, laiklik, ordunun siyasetteki rolü gibi konular tartışma konusu olmuştur. Ayrıca bu dönemde Türkiye AB üyeliğine aday hâle gelmiştir[264]. 2002-2018 yıllarında başbakan olarak görev yapan Recep Tayyip Erdoğan, 24 Haziran 2018 seçimlerinde Cumhurbaşkanlığı sisteminin yürürlüğe girmesi ile Başkan seçilmiş ve Türkiye için yeni bir dönem başlamıştır.

Türkiye'nin neredeyse bir asırlık modernleşme sürecine bakıldığında, hükûmet sistemi konusundaki akışın parlamentarizm doğrultusunda gerçekleştiği görülür. 1876 yılından itibaren Türkiye, parlamenter sistemi tecrübe etmeye başlamıştır. 1876 yılında Osmanlı tarihinde ilk anayasa olan Kanuni Esasiye yürürlüğe girmiştir. Bu Anayasa, Osmanlı'nın yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini, bakanlar kurulu, memurlar, ayan ve mebusan meclisleri, mahkemeler, Divan-ı Ali, maliye, iller, yerel yönetim ve cemaat meclisleri gibi konuları düzenleyen bir anayasadır. Kanun-i Esasi'nin ilanı ile başlayıp günümüz Türkiye'sine uzanan bu dönemde, Türkiye'de anayasaları yapanlar, parlamenter sistemi kabul etmişler ve desteklemişlerdir. Parlamentarizmin anayasaya girmesi, Ağustos 1909'da kabul edilen anayasal değişiklikler ile olmuştur. Bu değişikliler neticesinde, padişahın yerine egemenliğin sahibi konumuna gelen, yürütmenin kaynağı olarak meşruiyet zemini kazanan parlamento (yasama gücü) sistemde ön plana çıkan en önemli devlet organı hâline gelmiştir. Yapılan değişiklikler içerisinde dikkati ilk çeken 1876 Anayasasında, padişahın bazı yetkilerinin sınırlandırılmasıdır. Türkiye'de hükûmet sistemleri incelendiğinde, 1920 yılından

[263] Kemal Karpat, Kısa Türkiye Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016, s.243.
[264] Karpat, Kısa Türkiye Tarihi, s.267

günümüze değin, kuvvetler birliği sisteminden parlamenter sisteme, yakın siyasi tarihimizde ise yarı başkanlık özellikleri gösteren bir parlamenter hükmûet sistemine doğru gidişatın olduğu görülür.[265].

Cumhuriyet kurulduktan sonra anayasada üç defa (1924, 1961 ve 1982) değişiklikler yapılsa da ülkenin parlamenter sistem yapısı değişmemiştir. Cumhuriyet ilan edildiğinde, yürürlükte olan 1921 Anayasasında (Teşkilatı Esasiye) kuvvetler ayrılığı ilkesi ve bir meclis hükûmeti sistemi olsa da bu anayasanın parlamentarizme önemli katkıda bulunduğu açıktır[266]; çünkü 23 maddeden oluşan bu anayasada meclisten bir yürütme heyeti (hükûmet) seçilmiş ve hükûmetin meclise karşı sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Bu şekilde 1876 Anayasasındaki parlamenter yapı devam ettirilmiştir. Bütün bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan sistem şu şekildedir: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) seçtiği bir Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı tarafından hükûmeti kurma görevi verilen bir başbakan ve başbakan tarafından seçilen bakanlardan oluşacak hükûmet TBMM'nin kabul ettiği Teşkilatı Esasiye, Cumhuriyetin ilk zamanlarına tanıklık eden önemli bir anayasadır. Atatürk'ün halkçılık ilkesini temel alarak düzenlenmiştir. 1924 Anayasası ise parlamenter sistemin özelliklerini taşımasının yanında, kuvvetler birliği ilkesine dayanan ve meclis hükûmeti sistemini de benimseyen bir geçiş anayasası niteliğindedir. Bu anayasa ile iki başlı bir yürütme erki oluşturulmuş ve cumhurbaşkanının yetkilerinin kısıtlanması söz konusu olmuştur. Bu sayede, parlamenter sistem daha güçlü hâle gelmiştir. Anayasa hukuku ve tekniği çerçevesinden bakıldığında, Türkiye siyasal hayatında ikinci gerçek anayasa olduğu söylenebilir. Yepyeni bir devletin kurulduğu bu dönemde, cumhurbaşkanının yetkilerini bu şekilde kısıtlamak, Atatürk'ün tek kişi otoritesini yıkmaya çalışan bir devlet adamı olduğunu göstermektedir[267].

Türkiye'de Mayıs 1950 seçimlerinin ardından başbakanlara daha fazla yetki verilmiş, dolayısı ile anayasadaki parlamenter yapı daha güçlü hâle gelmiştir. Çok partili hayata geçildikten sonra, başbakanlar parlamenter sistemin gerektirdiği konuma

[265] İlter Turan, "Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem", T. Ergül (Ed.), Başkanlık Sistemi, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara,2005, s.113.
[266] Hamit Bozaslan, Türkiye Tarihi, İletişim Yayıncılık, Ankara, 2015, s.225
[267] Halil İnalcık, Osmanlı ve Modern Türkiye, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.190.

gelmiş ve cumhurbaşkanları tarafsızlık ilkesini benimsemeye başlayarak, bu yöndeki seçmen beklentisini de arttırmışlardır. Başka bir önemli nokta ise cumhurbaşkanlarının yetkilerinin daha fazla olduğu yıllarda bile Türkiye'de parlamenter sistemin gelişmesinin sürmüş olmasıdır. DP'nin iktidarı devralmasından sonra devlet başkanı ile hükûmet başkanı arasında teoride var olup pratikte var olmayan ayrım, netleşmeye ve siyasal süreçler hükûmet başkanı tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. 1946 yılında kurulan DP'nin iç tüzüğünde, Cumhurbaşkanının partisi ile ilişiğinin kesileceği belirtiliyordu ve önceki dönemlerin aksine, Türkiye daha çok başbakanlar tarafından yönetilmeye başlanmıştı[268]. Türkiye tarihinde ilk kez demokrasiye geçiş deneyimi 27 yıllık CHP döneminin sona erdiği 1950 yılında olmuştur. Bu dönemde yapılan seçimlerle çok partili hayata geçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan ilk darbe olan 1960 Darbesi olana kadar parti adil seçimlerle iktidarda kalmıştır. Türkiye, çok partili hayata geçtikten sonra, birçok siyasi, ekonomik ve kültürel gelişime sahne olmuş, serbest piyasa ekonomisine geçiş ile kadınların iş yaşamındaki istihdamı da artmıştır.

Ülkemizde parlamentarizmin daha iyi bir konuma gelmesi ise, 1961 Anayasası ile olmuştur. 27 Mayıs'ta Menderes iktidarını deviren Milli Birlik Komitesi, DP yöneticilerini yargılama yolu açan maddeler koymuştur. Türkiye'nin 1961 Anayasası ile tanıştığı bir diğer yenilik ise askerî yargı sistemi olmuştur. Ayrıca parlamenter sistemin gereklilikleri açıklanmıştır. Ampirik demokrasi kavramı ve kuvvetler ayrılığı ilkesi de kesin bir şekilde anayasada yerini almıştır. Cumhurbaşkanı bu anayasada sembolik olarak konumlandırılmış ve kendisinin tarafsız olması için de cumhurbaşkanı seçilen kişinin, partiler üstü bir konumda olduğu ve milletvekilliğinin sona ereceği şeklindeki hükümlere ilk defa bu anayasada yer almıştır. 1982 Anayasasında hükûmet sistemi olarak parlamentarizm net bir şekilde yer almasa da anayasanın 104. maddesindeki Cumhurbaşkanı'na verilen görev ve yetkilerin fazlalığından dolayı,1961 Anayasası'ndaki parlamentarizmden oldukça farklı olduğu söylenebilir.[269]. Bu anayasada diğerinde olduğu gibi cumhurbaşkanının görev ve

[268] Mustafa Erdoğan, Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset (4.Baskı), Liberte Yayınları, Ankara, 2003, s. 100.
[269] Erdoğan, a.g.e, s.101

yetkileri sembolik değildir. 104. madde incelendiğinde, Cumhurbaşkanı'na daha fazla yetki veren bir parlamentarizmin amaçlandığı görülmektedir. Bu anayasa da bir darbe anayasasıdır. Türkiye, 1961 Anayasası ile çift meclisli bir yasama organı ile tanışmıştır. Bu anayasa ile 1920'den bu yana yavaş yavaş parlamentarizme dönen sistem, tüm kurumları ile anayasada açık bir biçimde tanımlanmıştır. Yürütme, cumhurbaşkanı ve hükûmet arasında pay edilmiş, cumhurbaşkanına daha geniş yetkiler verilmiştir. 12 Eylül 1980'de askerî bir darbe gerçekleşmiş, tıpkı 1960 ve 1971'de görev alan meslektaşları gibi darbeyi gerçekleştirenler anayasa konusuna oldukça önem vermişlerdir. 1982 Anayasası ile birlikte yeniden tek meclisli sisteme dönülmüş, cumhurbaşkanına daha geniş yetkiler verilmiştir[270]. 1982 Anayasası yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar birçok kez değişikliğe uğramıştır. 1987, 1993, 1999, 2004, 2005 ve 2007 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında en önemlisi 21 Ekim 2007 tarihli olanıdır. 101. ve 102. maddelerinde yapılan değişikliklere göre, cumhurbaşkanının halkın genel oyu ile seçilmesi, görev süresinin beş yıla düşürülmesi ve bir kişinin en fazla iki kez seçilebilmesi gibi maddeler yürürlüğe girmiştir[271].

1982 Anayasası'nın kabul edilmesinden sonra, Türkiye'de ilk kez başkanlık sistemi üzerine tartışmalar başlamıştır. 1983'ten sonra altı yıl zaman zaman hükûmet sistemi tartışmaları gündeme getirilmiş ve koalisyonlar ile atılım yapmanın çok zor olduğunu fikri ortaya atılmıştır. Özal'ın ardından Demirel de sisteme dönük tartışmalarını sürdürmüştür. 1994-1995 yıllarında, Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkilerinin genişletilmesinin gerekliliğini savunan Demirel, 1997 yılından itibaren başkanlık sistemini Türkiye'ye önererek, rejim değişikliği önermiştir. 2003 yılından sonra Türkiye'de artık başkanlık sistemi üzerine tartışmalar, AKP önderliğinde olmuştur. 2003 yılında Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu ve sonrasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, başkanlık sistemini desteklediğini açıklamışlar ve neden olarak bürokratik oligarşinin zorluğunu göstermişlerdir. Uzun bir aradan sonra, 2010 senesinde başkanlık sistemi tartışmaları yeniden ortaya çıkmış ve yeni anayasayı

[270] Serap Yazıcı, Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme, T. Ergül (Ed.), Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara. 2005, ss. 125-142
[271] Erdoğan, a.g.e s.123

düzenlemekle görevli Anayasa Komisyonu'na Kasım 2012'de Başkanlık Sistemi önerileri, AKP tarafından resmî olarak sunulmuştur[272].Türkiye'de, gerçekleşen askerî darbelere rağmen, diktatörlük kurumsallaşmamıştır. Ordunun siyasete etkisi devam etse de Türkiye'de siyasal rejim varlığını sürdürmüştür. 16 Ekim 2007 tarihinde anayasada yapılan değişiklikler ile Türkiye'de hükûmet sistemi, parlamenter sistemden adı henüz konulmamış fiili bir yarı başkanlık sistemine kaymıştır. Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ilkesi, bu değişiklikle ile kabul edilmiştir. Türkiye Nisan 2017'deki halk oylaması ile kabul edilen 'Türk tipi Başkanlık' diye de adlandırılan cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile yeni bir döneme girmiştir.

Türkiye'nin siyasi geçmişinin bir özetini yaptıktan sonra, toplumsal yapısından bahsetmek gerekir[273]. Türkiye'nin toplumsal yapısı imparatorluk geçmişi olan genç bir ülke olarak zaman içerisinde önemli değişikliklere uğramıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin mirasını devraldığı Osmanlı Devleti'nin toplum yapısı, altı asır boyunca farklı boyutlar kazanmıştır. Osmanlı klasik toplumsal yapısının oluştuğu ve olgunlaştığı zaman dilimi 1300 ve 1600 yılları arasıdır. Osmanlı'nın sosyal yapısı, Fatih Sultan Mehmet döneminde oluşmaya başlamış, bünyesinde birçok etnik unsur barındıran, din temelli bir devlet hâline gelmiştir[274].Osmanlı toplumu, Orta Asya, İran, Arap bölgesi, Anadolu ve Rumeli'yi kapsayan çok geniş bir coğrafyada, birbirinden farklı kültür, dil ve ırktan insanların oluşturduğu bir mozaik olmuştur. Toplum, askerî sınıf (yönetenler-vergi vermeyenler) ve reaya (yönetilenler, vergi verenler) sınıfı olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmıştır. Reaya, "millet sistemi[275]" denilen dinine ve ekonomik bir bakış açısıyla, mesleği ve yaşadığı yere göre yapılandırılmış bir çeşit vergi sistemi ile yönetiliyordu[276].Osmanlı'da İslam hukuku hâkim olmuştur. Özellikle dinî ve hukuki yaşamın uygulanışında, ülkede düzeni sağlamak için, çoğunlukla

[272] Haydar Efe, Türkiye'de Hükûmet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, KAÜ İİBF Dergisi, 6(9),2015, ss.65-94.
[273] Toplumsal yapı oldukça geniş bir kavramdır. Bir toplumun yapısından bahsederken, toplumun aile hayatı, ekonomisi, sağlığı, nüfusu, kentleşme ve sivil toplum gibi birçok özelliğini içine alan çok yönlü ve karmaşık bir yapı ve ilişkiler bütününden bahsetmek gerekir.
[274] Ferudun M. Emecen, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler",Güler Eren (Ed.),Osmanlı Cilt: 4 Toplum**,**Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, ss. 91-97.
[275] Buradaki millet kavramı, ulusu değil, dini temsil eder.
[276] Feridun M. Emecen, Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.272.

Hanefî mezhebine mensup kadılar tayin edilmiştir. Medrese müfredatı ve dinî eğitim de çoğunlukla yine Sünni-Hanefi anlayışına göre düzenlenmiştir[277].

19. yüzyıla kadar Osmanlı toplum yapısında çok önemli değişiklikler olmamıştır. 19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiği İngiltere başta olmak üzere, Batı çok hızlı ve büyük oranda değişiklikler geçirmiştir. Bu süreçte, ülkelerde toplumsal yapılarda da değişiklikler olmuştur. Dünyada gerçekleşen bu sürecin ve dönüşümlerin Türkiye'ye yansımalarının ilk izleri, 19. ve özellikle 20. yüzyılda görülmektedir. Osmanlı Devleti, 16. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, siyasal sistemi açısından bir "buhran" dönemine girmiştir. 17.yüzyılda devletin sorunları derinleşmiş, idari anlamda ciddi sorunlar baş göstermiştir. Osmanlı Devleti, kurtuluşu modernleşme ve Batılılaşmada aramış, bu yönde birçok farklı reformlar yapılmıştır. Batı'da yetişen aydın bir kesim, devletin kurtuluşunu, adalet ve düzenin sağlanması, devletin eski gücüne kavuşması için reformları zorunlu görmüşlerdir. Bu bağlamda, ilan edilen Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Batılı anlamda bir hukuk düzeni kurulmaya çalışılmış, padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Bu yıllarda eğitim ve kültür alanında da önemli değişiklikler yapılmıştır.

Osmanlı Modernleşmesi, bahsi geçen yıllarda ortaya çıkan Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık gibi akımların hâkim olduğu bir süreçtir. Bu fikirler, devletin kurtuluşu için modernleşmeyi amaçlayan siyasi ve sosyal hareketlere temel hazırlamıştı. Bu üç akım, cumhuriyet yıllarında da uygulanan inkılaplara fikir ve zemin oluşturmuş önemli akımlardır[278]. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve cumhuriyetin kurulması, her açıdan büyük dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra da çok büyük ve hızlı değişim ve dönüşümleri yaşayan Türkiye'de siyasi ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra, sosyal yaşamda da değişimler gerçekleşmiştir.

[277] Selim Hilmi Özkan, Osmanlı Tarihi, Siyasi Tarih, Kültür ve Medeniyet, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.274
[278] Ali. Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997, s.150.

Kurtuluş Savaşı'nda emperyalist devletlere karşı mücadelesini kazanan TBMM, yeni devletin ilk anayasası olan 1921 Anayasası'nın ilk maddesi olan "Hâkimiyet Milletindir" maddesi uyarınca, önce saltanat, sonra da hilafeti kaldırarak, devlet idaresinde halk iradesine dayanan bir yönetim şekli olan cumhuriyetin temellerini atmıştır. Yeni cumhuriyet, çok dinli ve çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı'dan farklı olarak, nüfusunun çok büyük bölümünün Türkçe konuşan Müslümanlardan oluştuğu bir devletti. Bu da yöneten ve yönetilen arasında daha önce kurulamamış bağları kurmak için önemli bir fırsattı, çünkü Fransız Devrimi öncesi monarşilerde, devlet halktan farklı bir sınıftı ve halkın geri kalanı hiçbir zaman yönetimin bir parçası haline gelemiyordu. Fransız Devrimi'nin getirdiği özgürlük ve demokrasi fikirleri ile devlet ve halk ayrımı yerine, her bireyin devlet yönetiminde söz sahibi olduğu ve devlet kademelerinde görev alabileceği ulus-devletler meydana gelmiştir[279]. Çağdaşlaşma, batılılaşma ve laiklik, Cumhuriyet ideolojisinin arka planını oluşturuyordu. Cumhuriyet ile başlayan çağdaşlaşma hareketi, Lozan'da kapitülasyonlar kaldırıldıktan sonra, iktisadi olarak Avrupalı rakiplerine benzeyen çağdaş, bağımsız bir ekonomik güç haline gelmeyi amaçlıyordu. Bu anlamda, tam bağımsız bir ulus devlet olmanın şartları, Batı'nın açık pazarı olmaktan çıkmak, ekonomik olarak kendi kendine yeten bağımsız bir devlet hâline gelebilmekti. Ekonomi, eğitim, kültür ve kanunlar üzerinde yapılan değişiklikler, temelde bu hedef için yapılmıştı. Ülkede gerçekleşen bu köklü değişikliklerin, toplum yapısında da önemli değişiklikleri getirmesi kaçınılmazdı.

Türkiye, 1950 yılında çok partili hayata geçiş yapmış, bu da ülke için bir dönüm noktası olmuştur. Neredeyse 27 yıl süren bir tek parti döneminin sona ermesi anlamına gelen bu durum, toplumsal yapı bakımından da çok farklı sonuçları beraberinde getirmiştir. Bu dönem, nüfusun büyük bir kısmının kırsal kesimde yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde, Batı ile iyi ilişkiler kuran Türkiye'de bir yandan ülkenin savunma anlayışı, ordunun yapısı yeniden şekillenirken, Meclis'in yapısı da değişmiştir. Ayrıca, ekonomide özel teşebbüsün desteklendiği bir serbest ekonomi modeli benimsenmiştir. Kırsal kesimde makineli tarımın teşvik edilmesi oldukça

[279] Burçin Aydoğdu, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu: Çağdaşlaşma, Laiklik ve Batılılaşma", Aykaç M. (Ed.), Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, ss.55-58

önemli bir gelişmeyken, bu yıllarda başlayan köyden kente göç hareketi, Türkiye'nin hem köy hem de şehirlerinde farklılaşmalara sebebiyet vermiştir[280]. Şehirlerde ortaya çıkan bu değişim, yeni toplumsal sınıfların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca, siyasal ve iktisadi dönüşüm, beraberinde sosyal dönüşümü de getirmiş, günümüzde dahi devam eden sanayileşme ve kentleşmeye bağlı bazı sorunları beraberinde getirmiştir.

Ekonomik ve sosyal yaşamda, 1950'lerde başlayan değişimler, 1970'li ve 1980'li yıllarda daha büyük boyutlara ulaşmış ve daha hızlı bir ivme kazanmıştır. 1961 yılında yürürlüğe giren yeni Anayasa, 46. maddesi ile sendika kurmanın ve sendikaya üye olmanın artık yasal olarak mümkün olduğunu, aynı zamanda grev ve toplu sözleşme hakkı tanındığını işaret eder. Bu sayede, 1946'dan itibaren kurulmaya başlayan işçi sendikaları, sendikal faaliyetlerini yasal bir çerçeve içinde yürütmeye başladılar. Bu anlamda devlet, ülkedeki sosyal tabakalaşmanın bir sınıf ilişkisi getirdiğini kabul etmiştir. Bu dönemde örgütlenen işçi kesimi, sivil toplum örgütleri bünyesinde, kamusal alana dâhil olmaya başlamıştır[281].Bu yıllar, Türkiye'de toplumsal hareketlerin de olduğu yıllardır.1980'li yıllara gelindiğinde ise akla ilk gelen Türkiye'de gerçekleşen askerî darbedir. Darbe, ülkenin ekonomik ve siyasî yapısında neoliberal politikaların önünü açmıştır. Yani, devletçi ekonomi yerine başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinde uygulanmakta olan serbest piyasa ekonomisi uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde, köylerden şehirlere göç artmış, şehir merkezlerinin dışında gecekondulaşmalar olmuştur. Bu yüzden, şehirlerin görünüşleri ve demografik yapılarında bozulmalar olmuştur. Bütün bu süreç, ekonomik, siyasi ve kültürel uyumsuzluklara, çatışmalara neden olmuştur[282].

Türkiye'de 1980 sonrası meydana gelen değişikliklerde birçok faktörün etkisi olmuştur. 1980'li yıllar, küreselleşmenin de etkisiyle hak taleplerinin ve sosyal örgütlenmelerin yaygın olduğu yıllardır. Bu anlamda, 1980 sonrasında Türkiye'de

[280] Yusuf Ziya Keskin, Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1 (2012), s.111.
[281] Cem Özatalay, Türkiye'nin Toplumsal Yapısının Temsili Meselesi Bağlamında Sınıflar ve Sınıflandırma Savaşları, Modus Operandi, Sayı 2(2015), s.96
[282] Mustafa Sever,1980 Sonrası Türkiye'de Toplumsal ve Kültürel Değişme, Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3(2019), s.4

yaşanan değişimlerde, küreselleşmenin de etkisi yadsınamaz. Ekonomik yapının dönüşümü, toplumsal yapı ve yaşam biçimlerinin değişiminde etkili olmuştur. Ülkede yaşanan hızlı kapitalistleşme süreci, sermaye birikiminin önünü açmıştır. Bu durum, kırsal kesimden şehirlere göçü arttırmış, kentlerde yükselen yeni bir orta sınıf yaratmıştır. Artan bu göç hareketleri sonucunda, şehirlerde muhafazakârlık da artmıştır. İslami değerlere inançları ağır basan kitlenin günden güne genişlemesi, İslamcı hareketin ve 1980 sonrası Türk siyasetinde muhafazakâr partilerin önünü açmıştır. Bu sayede, Türk siyaseti sağcı ve muhafazakâr partilerin eline geçmiştir. Ülkede ve dünyada yaşanan bütün bu gelişmeler, Türkiye'de de kadın hareketlerinde farklı bir boyut alarak, siyasal birer eylem hâline gelmelerinin önünü açmıştır. Feministler, şiddet ve taciz gibi kadına dair sorunlara dikkat çekerek, karar alıcı mekanizmaları etkilemeye başlamışlardır[283].

Son olarak Türkiye'de aile yapısından da söz etmek gerekmektedir. Türk aile yapısı, tarihsel olarak incelendiğinde; Göktürkler, Oğuzlar, Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak incelenmektedir. Bu yapının erkeğin baskın ve egemen olduğu bir yapı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Toplumun en küçük birimi olan ailede temel kararlarının alınmasında, erkeklerin daha etkin olmalarının en önemli nedeni, neslin devamını sağlayanın erkekler olduğuna inanılmasıdır. Ataerkil toplumlarda, soyun devamını sağlamaya, çok büyük ve hayati bir önem atfedilmiştir. Yıllar içinde, Türkiye'de kentleşmenin hızlanması, eğitim seviyesinin yükselmesi, çocuk yetiştirmenin güçlüğü gibi sebeplerle az çocuk tercihinin öne çıktığı; geç evliliklerin çoğaldığı görülmüştür[284].Son yıllarda istihdama katılımın artması, aile içi üretimden ücretli ekonomiye geçişin gerçekleşmesi, eğitim olanaklarının artması ile kadınların kamusal alanda kendilerine daha fazla yer buldukları söylenebilir. Ancak bütün bu sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlere rağmen ataerkil toplum yapısı ve düşünce kalıpları değişmemektedir.

[283] Vahap Uluç," Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi", Yönetim Bilimleri Dergisi, 12(23), 2014, ss.107-140.
[284] Mehmet Zencirkıran, Sosyoloji, Dora Yayınları, Bursa, 2016, s.35

Türkiye Cumhuriyeti 600 yıl hüküm süren birçok dil, din ve millete ev sahipliği yapmış bir imparatorluğu devralmış genç bir cumhuriyettir. İmparatorluktan, ulus-devlete geçişte önemli değişimler ve dönüşümler yaşamış Türk toplumu, küresel gelişmelerden etkilenirken, iç meselelerden de etkilenerek, büyük değişiklikler geçirmiştir. Ancak değişmeyen bir şey vardır ki o da ataerkil toplum yapısıdır. Kadınlar iş gücüne katılım gösterseler de kamusal alanda aktif olsalar da hayatın her alanındaki erkek egemen yapı değişmemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de kadınların kamusal alanda var olabilme mücadelelerinin de bir tarihi vardır ve Türkiye'de "kadın tarihi"ni anlamak ve yorumlamak açısından büyük önem arz etmektedir.

1.2 Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu

Bu bölümde tarihsel süreç içerisinde, Türk toplumunda kadının kamusal alandaki yerinin değişimi anlatılacaktır. Bu bağlamda, başlangıç olarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine rastlayan yıllar alınmıştır çünkü Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi öncesinde, kadınların yasal haklarına dair bir gelişme görülmemiştir. Daha sonra Cumhuriyet ideolojisinin kadınlara getirdiği yeniliklerin yanında, kadınların bizzat verdikleri hak mücadeleleri oldukça önem arz etmektedir. Çok Partili Dönem 'den günümüze kadar kadınlar, Türkiye'de birçok yasal hak elde etmiş, kadınların siyasi temsil ve katılımı, olumlu ya da olumsuz farklı süreçlerden geçmiştir.1980'li yıllarda, Türkiye'de kadınlar açısından feminist bir uyanış gerçekleşmiş, kadın hareketleri farklı ve etnik gruplar boyutuna da taşınmıştır. Siyaset ve toplumsal yapı arasındaki ilişki, Türkiye'de farklı dönemlerde, kadınların siyasi temsiline de yansımıştır çünkü toplumsal değişiklikler, hukuki değişiklikleri de beraberinde getirmektedir.

1.2.1 Osmanlı Devleti'nde Kadın

Türkiye'de kadınların siyasi hayattaki konumunu anlayabilmek için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki gelişmelere bakmak gerekmektedir. Osmanlı Devleti'nin klasik dönemlerinde kadınların özel ve kamusal hayatıyla ilişkili bütün kurallar en ince ayrıntısına kadar padişah fermanlarıyla düzenlenmişti. İmparatorluğun son yıllarında ise, dünyadaki kadın hareketinin de etkisiyle, Osmanlı

da toplumdaki kadının konumu tartışılmaya başlanmıştır. Dergiler, gazeteler, kitaplar yoluyla yapılan bu tartışma önce erkekler, sonra kadınlar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Kadınlar sadece düşünsel düzeyde değil, eylemler yoluyla da haklarını aramaya başlamışlardır. Özellikle Tanzimattan sonra ivme kazanan bu mücadeleler, İmparatorluk döneminde çok etkili olamamıştır. Kadınlar ancak Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yasal haklarını elde etmişlerdir. Ancak Osmanlı toplumunda kadının statüsü ve mücadeleleri, ortak ideolojik, toplumsal ve kültürel unsurlar taşıdığı için, Türk siyasetinde kadının yerini anlamak için gereklidir[285].

Osmanlı toplumu, çok farklı etnik kökenlerden gelen ve farklı dinlere mensup insanların oluşturduğu bir mozaikti. Dolayısıyla, her farklı kimliğe sahip bireyin yaşantısında kendi geleneklerinden gelen birtakım farklılıkların olduğu söylenebilir. Herhangi bir etnik kimliğe sahip olan kadın da o kimliğin geleneklerinin belirlediği kurallar çerçevesinde toplumdaki yerini alıyordu. Ancak etnik yapı dışında toplumsal yaşayışı belirleyen çok daha önemli bir unsur vardı ki o da dindi. İlber Ortaylı'ya göre, Osmanlı devlet düzeni şer'i ve geleneksel bir düzendi. Bu şer'i yapı hem devletin yönetim sisteminde etkili hem toplumsal yasayışta etkiliydi. Ortaylı; Osmanlı'nın belirli bir dinî toleransın olmasını ve din dışı uygulamaları da içeren hukuk düzeninin, Osmanlı'yı laik olarak nitelemek için yeterli olmadığını ifade etmektedir; çünkü laik toplum, standart bir yönetim düzeni içinde, farklı din ve inançlara sahip insanların eşit koşullarda yaşadığı bir hukuk mevzuatının bulunduğu toplum düzeni demekti[286]. Yani, bir toplumda dinî hoşgörü olabilir, din dışı kaynaklardan esinlenilen veya ağırlıklı olarak alınan bir hukuk mevzuatı uygulanabilir. Ancak toplumda her dinî cemaat, farklı yasalarla yönetiliyorsa, kadın ve erkek için dinî inanca dayalı farklı düzenleme ve normlar varsa, sadece belirli bir sınıfa imtiyaz tanınmışsa ve yönetici elitin imtiyazlarının meşruiyeti, dinî kaynaklara dayandırılıyorsa, orada laiklik olduğu söylenemez. İmparatorluğun bu laik olmayan şer'i ve geleneksel yapısı, kadının ve erkeğin toplumsal yaşantılarını şekillendiren en önemli etken olmuştur[287].

[285] Deniz, a.g.e s.96
[286] İlber Ortaylı, Türkiye İdare Tarihi, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1979.s.300
[287] Ortaylı, a.g.e, s. 97

Osmanlı'da Müslüman kadınlar, köylerde yaşayanlar ve şehirlerde yaşayanlar olarak iki gruptan oluşmaktaydı. Kırsal alandaki kadınlar, tarım ile uğraşarak, ev evlerinin ekonomisinde önemli rol oynarken, şehirdeki kadınlar dört duvar arasında, daha kısıtlı bir yaşam sürüyordu. Bizans ve Roma etkisinde kalınarak, on besinci yüzyılda harem kurulmuştur. Önce saray haremlik ve selamlık olarak iki bölüme ayrılmış, kadınlar hareme kapatılmışlardı. Zaman geçtikçe, sınırlamalar artmıştır. Müslüman olmayan kadınlar ise bu şekilde kısıtlanmamışlardır[288]. Toplumsal yasamda, kadın ve erkeğe ayrı dünyalar sunulmuş, kadınların gideceği ve gezeceği yerler, devlet tarafından kısıtlanmıştı. Hangi araçları kullanacağı, araçların hangi bölümünde oturacağı, nerelerden alışveriş yapacağı, hangi camilere gideceği en ince noktasına kadar fermanlarla düzenlenmişti. Böylece kamusal alanın tüm alanları erkeklere açıkken, kadınların sadece fermanların izin verdiği ölçüde, toplumsal yaşamda olmalarına izin veriliyordu. Bu kurallar aile yaşantısından, kadın-erkek ilişkilerine, eğlence yaşantısından, seyahat özgürlüğüne kadar birçok alanı düzenliyordu. Şirin Tekeli'nin ifadesiyle; "Osmanlı toplumunda kadın, devlet, din ve ailenin esiri, devletin kulu olan erkeklerin (baba, koca, kardeş, oğul) kulu, yani eşitsiz ilişkilerin 'tabi' kişisiydi"[289].

Osmanlı'da kadınların toplumsal hayatını düzenleyen fermanlar, dini ve gelenekleri temel alıyordu. Ancak dinî kuralların daha katı bir şekilde uygulanmaya başlamasıyla zamanla geleneklerin yerini de tamamen dinî kuralların aldığını söylemek mümkündür. Var olduğu söylenen dinî hoşgörü, sadece Müslüman olmayan tebaaya yönelikti. Bu nedenle, Müslüman kadının toplumsal statüsü ile Müslüman olmayan kadının toplumsal statüsü arasında büyük farklılık vardı ve sınırlayıcı hükümler, Müslüman kadınları içine alıyordu.

Osmanlı'da, şehirde yasayan kadın için bu kısıtlılık, kendini çalışma hayatında da gösteriyordu. Ancak köyde yasayan kadınlar çiftçilikle uğraştıkları için üretim faaliyetine şehirde yaşayanlardan daha fazla katılma imkânı bulmuşlardır. Kırsal

[288] Zafer Toprak, Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, ss.1-10.
[289] Şirin Tekeli, "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.17

alanda üreten ve tüketen köylü kadın, bir yandan tarlada çalışmakta, bir yandan da tarladan elde ettiği ürünleri işlemektedir. Üretimden kopuk, dolayısıyla ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olan kentli kadın ise ev isleriyle uğraşmakta, ev dışı yaşamı da devletçe düzenlenmektedir. Böyle bir toplumsal yaşantı içerisinde olan kadının çalışma hayatı içinde aktif bir şekilde yer almak istemesi ve kendisi için birtakım hakların gerekliliğini savunmasını beklemek, gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Hem toplumsal hayatı şekillendiren dinî kurallar, hem dinî motifler etrafında şekillenen geleneksel değerler, kadınların da var olan durumu kabullenmelerine neden olmuştu[290].

Tanzimat Fermanı ile sınırlı da olsa, kadının konumunu ele alan düzenlemeler yapılmıştır. Temel haklar fermanı olarak nitelenen ve keyfî cezalara son veren, Tanzimat Fermanı'nda Osmanlı'daki tüm vatandaşları, ayrıcalıksız olarak eşitlik ilkesi kapsamına alsa da ceza kanununda kadının statüsünde değişiklik olmamıştır. Bu dönemde, Tanzimat'ı ve sonrasındaki düzenlemeleri meydana getiren modernleşme düşüncesi, aile hayatına ve kadına yönelik pek çok düzenleme getirmişti. Kadının özgürleşmesi, çağdaşlaşmanın önemli bir adımı olarak görülüyordu. Bu özgürleştirme düşüncesi, bu dönem düşünürlerinin, sanatçılarının eserlerine derinlemesine yansımıştı. "Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi" gibi aydınlar kadın konusunda yazılar yazarak, toplumda kadın meselesi konusunda farkındalık yaratmak konusunda rol oynamışlardır. Ünlü yazarlar, şairler, romancılar kadının ezilmesine, aşağılanmasına karşı mücadele etmişlerdir. Şinasi 'Şair Evlenmesi' adlı ünlü tiyatrosunda, görücü usulü ile evlenmenin olumsuz taraflarına dikkat çekmiştir. Namık Kemal, İbret ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde, kadın haklarını savunan yazılar yazmıştır. Roman ve piyesleriyle, kadının durumunu ortaya koymak için uğraşmıştır. Yine ünlü romancı Ahmet Mithat, birden fazla kadınla evlenmeye karşı çıkmıştır[291].

Tanzimat Fermanı ile cariyelik ve kölelik kaldırılmış, kadınlara miras konusunda erkeklerle eşit haklar tanınmış ve kadınlara ilkokuldan sonra, eğitim ve mesleki eğitim verme yolunda ilk adımlar atılmıştır. Kadınların çalışma hayatına

[290] Ayşegül Yaraman, Resmi Tarihten Kadın Tarihine, Bağlam Yayınları, Ankara, 2001, s. 22.
[291] Toprak, a.g.e, s.15

katılmalarına olanak verecek bu ufak adımlar gerek nicel gerekse nitel olarak çok sınırlı sayıda kadını etkilemiş, bu olanaklardan büyük kentlerde yaşayan kadınlar etkilenmişlerdir. Tanzimat Fermanı, Osmanlı toplumu için birçok yenilik getirmekle birlikte, eski düzenle yeni düzeni bir arada yürütmeye çalışan düzenlemeler hâkimdir. Batı tarzı okullar açılsa da medreseler eğitim vermeye devam etmiştir. Bir taraftan hukukta yeni düzenlemeler yapılırken, bir taraftan bazı eski hükümler uygulanmaya devam etmiştir[292]

Osmanlı'da böyle bir toplumsal yapı içerisinde, kadınların kendi haklarını talep etme konusunda girişken olmalarını beklemek doğru olmayacaktır. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nde kadınların siyasette fiilen var olmadığını fakat özellikle Tanzimat'tan sonra taleplerini dile getirmek için sivil toplum ve yayın organları aracılığıyla kamusal alana dâhil olduklarını söylemek mümkündür. Tanzimat'tan sonraki dönemde özellikle kadın eğitiminin daha önemli hâle getirilmesi ile kadınlar da siyasetin bir öznesi olmanın ehemmiyetinin farkına varmışlardır[293]. Bu düşünce, Osmanlı'da kurulan bir kadın sivil toplum örgütü olan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyetinin programında şu şekilde ifade edilmişti: "Biz Osmanlı kadınları, erkeklerimizin siyasiyatına henüz akıl erdiremeyiz, karışamayız. Ancak bir hayat-ı içtimai sahibi olmak itibarıyla ittihat edip terakki yoluna girerek, hayat-ı mesaimizi tanzime, irfan ve seviyemizi i'laya çalışabiliriz. Bu hakk-ı meşrumuzu takip eder ve mevcudiyet gösterebilirsek, biz de memleketimizin bir uzv-i nafi ve mühimmi olmuş oluruz." Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Osmanlı kadınları artık siyasal haklarını talep etmeleri gerektiklerini düşünmeye başlamışlardı. Ancak öncelikle, kendilerini her açıdan donanımlı hâle getirip, sonra siyasal süreçlere dâhil olmak istiyorlardı. 20. yüzyılın başlarında kadın eğitimine verilen önemle, daha fazla kız çocuğu okumaya başlamış, edebî eserlerde ve tiyatro oyunlarında kadının durumuna değinilmiştir. Bu dönemde, aynı zamanda Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti vasıtasıyla yazılı basında kadınlar için çok önemli bir yayın olan "Kadınlar Dünyası" dergisi, 4 Nisan 1913 günü yayın hayatına başlamıştır[294].Ancak bu süreçte kadınlar bazı siyasi

[292] Deniz, a.g.e, s105.
[293] Yaraman, a.g.e. s.23
[294] Deniz, a.g.e, 115.

engellerle karşılaşmışlardır çünkü toplum ve siyaset, henüz kadının "özel alan"dan çıkmasına hazır değildir.

Tanzimat'ın ilanından sonra, kadınların eğitilmesinin gerekliliğine olan inanç, kız okullarını ve beraberinde kızlara öğretmenlik yapmaları için kadın öğretmenlerin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum, dünyada yayılan özgürlük, insan hakları gibi düşüncelerin bir yansıması, Osmanlı'da ise Batılılaşma akımlarının bir sonucuydu. Batı'daki insan hakları, özgürlük, eşitlik gibi düşüncelere kayıtsız kalamayan Osmanlı İmparatorluğu, 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanını ilan etmiştir. Tanzimat Fermanı, Osmanlı toplum yapısında ve yaşantısında büyük değişikler getirmiştir ve kadınların da bu değişikliklerden büyük ölçüde etkilendiği açıktır. Batılılaşma ve çağdaşlaşma, yıkılmaya doğru giden imparatorluğun kurtuluş yolları olarak görülmüştür. Osmanlı başlangıçta, Fransız Devrimi ile ortaya çıkan fikir akımlarına kayıtsız kalsa da Avrupa'da eğitim görmüş öğrencilerin Batılılaşmaya olan inancı, imparatorluğun kurtuluşunu burada görmeleri bütün bu düşünceleri yok etmiştir. Bu düşünceler çağdaşlaşmanın önünde çözülmesi gereken en önemli sorun olarak da kadın konusunu görmektedir. Bu nedenle, aslında bu dönemde, kadınlarla ilgili gerçekleştirilen girişimler, kadınların haklarını elde etmesine yönelik bir inançtan öte, Batılılaşmanın bir gereği olarak yapılmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde kadınlar, Batılılaşmanın bir simgesi olarak görülmüştür[295]. Türkiye'de, kadınların siyasal hak mücadelesi Meşrutiyet ile başlamış ve II. Meşrutiyet döneminde büyük bir ivme kazanmıştır. Bir özgürlük ve eşitlik hareketi olarak dünyada yayılan kadın hareketlerinin Osmanlı toplumunda ortaya çıkması, 1900'leri bulmuştur[296]. Bu tarihlerden itibaren, kadının statüsü tartışılmaya başlanmış, yayınlanan kadın gazetelerinde eğitim, sokağa çıkma ve çalışma haklarından söz edilir olmuştur. Bu gazete ve dergilerle kadınlar, kamusal hakları konusunda bilinçlendirilmeye çalışılmış, konferanslar düzenlenip yardım, eğitim, kültür gibi faklı amaçları olan kadın dernekleri kurulmuştur ve kadınlar bu derneklerde etkin roller alarak, belki de ilk kez kamusal alanda aktif duruma gelmişlerdir. Bu dönemde, kadın haklarını savunan çalışmalar yapılmıştır. Bu

[295] Nermin Abadan Unat, Türk Toplumunda Kadın (Birinci Baskı), Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara,1979, ss.15-20

[296] Semra Gökçimen, Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, Yasama (10):5-54,2008, s.16

kadınların en önemlilerinden biri, Türkiye'de ilk siyasi partiyi kuran Nezihe Muhiddin olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce, 1923 yılında 'Kadın Hakları Fırkası' adı altında kurulan bu parti kısa süre içinde kapatılmıştır[297].

1909 yılında çıkarılan Dernekler Kanunu ile birlikte kadınlar, kendi faaliyetlerini yürütebilecekleri dernekleri kurma hakkı elde ettiler. Bu dernekler yardım, eğitim ve kültür gibi farklı amaçlarla kuruldu ve farklı yerlerde faaliyet gösterdiler. Ayrıca ulusun problemlerini de çözmeye dönük dernekler, yerli malının da kullanımını teşvik ediyorlardı. İttihat ve Terakki Hükûmeti, kadınların ilgisini kamusal alana çekmek için bu dernekleri destekliyordu[298]. Dönemin kadınlar konusundaki en önemli yayın organı olan Kadınlar Dünyası dergisinin, kadınların farkındalığını arttırma ve onları birçok konuda bilinçlendirme konusunda önemli çalışmaları olmuştur. Kadınlar, artık kendilerini seçme hakkını elde edecek, çalışma hayatının içerisinde yer alacak yeterlikte görüyorlardı ve bu hakları talep edecek öz güvene sahiptiler. Bu durum, dünyadaki kadın hareketiyle benzer şekilde gelişiyordu. Kadınlar Dünyası dergisi, dünyadaki kadın hareketlerinden Osmanlı kadınını haberdar ediyor, dünyadaki kadın hareketleri konusunda bilgi veriyordu[299].

Türkiye'de Tanzimat'la başlayan siyasi hak mücadeleleri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiştir. Kadınlar, Kurtuluş Savaşı esnasında çok etkili olmuşlardır. Millî teşkilatlar kurmanın yanı sıra cepheye silah taşımışlar, ülkenin düşman işgalinden kurtulması için erkeklerle birlikte büyük mücadeleler vermişlerdir. Bu dönemde, ülkenin kurtuluşu için mücadele eden kadınlar arasında, Halide Edip Adıvar, Nezahet Baysel, Fatma Seher Erden, Halime Çavuş, Gördesli Makbule gibi kadın kahramanlar vardır. Kadınlar tarafından kurulan milli teşkilatların en önemlisi Mustafa Kemal Sivas'ta iken, Melek Reşit Hanım tarafından kurulan "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Teşkilatı" olmuştur. Dernek, vatanın kurtuluşu için ülke genelinde önemli faaliyetler yürütmüştür[300]. Ayrıca "Osmanlı Kadınları Çalıştırma

[297] Defne Erzene Burgin, Yusuf Yalçın, Gülnur Erciyeş, Nazife Aydoğdu "Yerel Yönetimlerde Kadın: İzmir İli Örneği" (1.Baskı), İmge Yayınevi, Ankara, 2007, ss.124-125
[298] Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Dernekleri, Toplum ve Bilim, 53,1991, s.139
[299] Şadiye Deniz, a.g.e, 116.
[300] Emine Yavaşgel, Siyasal Modernleşme: Türk Siyasetinde Kadının Temsil Sorunu (1.Baskı), Derin Yayınları, İstanbul, 2014, ss.74-77

Cemiyeti" adlı kurulan dernek, 1916 yılında Enver Paşa'nın desteği ile kadınları çalışma hayatında var olmaya teşvik etmenin yanı sıra, arka arkaya savaşta kaybedilen nüfusu telafi etmek için gençleri evliliğe teşvik etmiştir. Bu cemiyet, kadınların bir kısmını resmî memur olarak istihdam ederken, bir kısmını da işçi olarak kamusal alana katmıştır. Ayrıca orduda çeşitli unvanlar alan kadınlar, Balkan Savaşı'nda da önemli lojistik görevler yürütmüşlerdir[301]. İstanbul gibi büyük kentlerde, milli mücadele ruhunu diriltmek için büyük çabalar sarf etmişlerdir. Anadolu'da gerçekleşen ilk kadın eylemi Erzurum'da olmuştur. Kadınlar bir araya gelerek işgalci güçleri protesto etmişlerdir. Bu cemiyetlerde aktif rol alan birçok kadın, kurtuluş mücadelesine de bizzat katılmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından bu yana kadınlar lehine yapılan hukuksal, ekonomik ve eğitim alanındaki düzenlemeler, İkinci Meşrutiyet sonrası gelişmeler için zemin hazırlamıştır. Osmanlı'da bu dönemde gerçekleşen kadın hareketleri, toplumdaki değer yargılarını ters yüz etmiştir. Batı'da kadınların hak mücadeleleri oy hakkı içinken, Osmanlı'da her ne kadar yolun başında olsalar da, kamusal alanda erkeklerle eşit olmak içindi. Kadın ailenin mahrem duvarları arasından çıkıp kamusal alanla bütünleşmeye başlamış ve bu, Osmanlı kadın hareketlerini dönüştürücü bir rol oynadığının bir göstergesidir[302].

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, gerçekleşen reformlardan ve dünyadaki kadın hareketlerinden etkilenen Osmanlı kadını yavaş yavaş kamusal alana dâhil olmaya başlamış, önce vatanın düşman işgalinden kurtulması için erkeklerle birlikte mücadele etmiş, Cumhuriyet ilan edildikten sonra da siyasi hak taleplerini dile getirmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile aradıklarını bulamayan, seçme ve seçilme hakkından yoksun bırakılan kadınların sahip oldukları bu siyasi bilinç ve eşitliğe dair farkındalık, temellerini İkinci Meşrutiyet Döneminin getirdiği özgürlük ortamından almaktadır. Bu dönemde dernekler kuran, dergi ve gazeteler çıkaran kadınların öncül kadınlar liderliğinde, Cumhuriyet sonrası siyasi parti kurmaları ve hak talep etmeleri Osmanlı'nın son dönemlerinde oluşan entelektüel birikimin bir sonucuydu.

[301] Zafer Toprak, Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Milli Aile, Tarih ve Toplum, Cilt:9, No.511, (Mart,1988) s.35
[302] Ömer Çaha, Sivil Kadın: Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum (4.Baskı), Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s.116

1.2.2 Cumhuriyet'in Çağdaşlaşma İdeolojisi ve Kadın

Cumhuriyetin ilan edilmesi, her alanda olduğu gibi kadın hakları konusunda da Türkiye'de daha önce görülmemiş değişikliklerin gerçekleşmesi demekti. "Kadınlarımızın asıl mücadele etmesi gereken, dış görünüşteki başarıdan çok, bilgi ve kültür edinme konusundaki mücadele olmalıdır." görüşüne sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde, Cumhuriyet'in ilan edilmesi, kadınlar için önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. 1923 yılında, Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte, yeni bir toplum ve kültür yaratma çabasına girilmiştir. Bu yeni toplum ve kültür, devletin hedeflerine uygun olmalıydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında asker, sivil bürokrat ve aydınlar, ulusal kimlik ve yeni rejime sadık olma gibi kavramları ön plana çıkarmışlardır. Bu konuda, kadınlara çok önemli görevler düşmekteydi. Cumhuriyet'i kuran kadro, modernleşme düşüncesini gerçekleştirmek için devlete önemli bir görev yüklemiş, Osmanlı'dan kalan devletçi geleneği sürdürmüştür. Buna göre, devletten sonra gelen toplum devletin gösterdiği istikamete yönelmek durumundadır. Bu merkeziyetçi devlet anlayışı, reformları, toplumda oturtmak için katı bir boyuttaydı. Geleneksel değerlerin tasfiyesi için bu katı tutumun gerekli olduğuna inanılıyordu.

O dönemde, toplumsal anlamda yaygın bir referans olan İslam, Cumhuriyet döneminin yaygın ideolojisi olan Türk milliyetçiliği ile ikame edilmeye çalışılmıştır. Ancak Cumhuriyetle birlikte sekülerizm, Batı Avrupa'dakinin aksine, daha çok devletin dini yaşayış üzerindeki denetim mekanizması olarak uygulanmıştır. Bu dönemde, kadınlar konusunda yapılan yenilikler, daha çok bu düşünce için birer araç olmuştur; çünkü kadınlar Türk toplumunu "Muasır medeniyetler seviyesine getirme" projesinin en önemli taşıyıcılarıydılar. Bütün dünyada yeni kurulan devletler, kadını, modern sistemde yer almanın bir aracı olarak görmüşlerdir. Kadın konusunda yapılan yenilikler, yeni devletin eski düzenle bağını kopardığının en önemli göstergesiydi[303].Kemalist kadın kimliği, çok net bir biçimde, İkinci Meşrutiyet Döneminde aktif olan Türkçü ve Batıcı aydınların düşüncelerinin bir senteziydi. Kemalist kadın kimliğini en çok etkileyen Ziya Gökalp olmuştur. Kendisinin

[303] Deniz Kandiyoti, Kadın, İslam ve Devlet: Karşılaştırmalı bir Yaklaşım, Toplum ve Bilim, 53(Bahar, 1991) s.29

desteklediği kadın kimliği "okumuş ve meslek sahibi" kadınlardı. Mustafa Kemal Atatürk'ün de görüşleri bu yöndeydi. Hatta Atatürk daha Millî Mücadele'nin ilk yıllarında kadınları mücadeleye katacaklarına dair görüşlerini şu şekilde dile getiriyordu: "Büyük Türk kadınını, hayatımıza ortak etmek, hayatımızda onunla yürümek, Türk kadınını, ilmî, ahlaki, iktisadi hayatta erkeğin ortağı ve yardımcısı yapmak için çalışacağız. Bir toplum, erkek ve kadınlardan meydana gelmiştir. Bir toplumun yarısı zincirlere bağlı kaldıkça, kabil midir ki diğer kesim yükselebilsin"[304].

Cumhuriyet ile birlikte kadınlar, oldukça önemli siyasal haklar elde etmişlerdir.1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, laik eğitimin yanı sıra, kız ve erkeklere eşit eğitim hakkı veren bir kanundu. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'un kabul edilmesi ile çok eşlilik kaldırılmış, eşlerin çocuklar ve miras üzerinde aynı haklara sahip olması sağlanmıştır. Böylece bin yıldır devam eden ataerkil düzene sekte vurulmuştur. İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanan bu kanun ile evlenme ve boşanma da tarafların isteğine bırakılmıştır[305]. Medeni Kanun ile kadınlara verilen diğer bir önemli hak, mahkemelerde erkeklerle eşitliktir. Unutulmamalıdır ki, bu kanunla kadına verilen haklar aslında yüz yıl önce başlayan modernleşme sürecinin bir meyvesiydi; çünkü Tanzimat ile birlikte modernleşme yanlısı bir kadın profili ortaya çıkmıştı.

Türkiye'de, kadınlar seçme ve seçilme hakkını ilk olarak 1930 yılında, belediye seçimlerine katılarak elde etmişlerdir.1933 yılında muhtar seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar, 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı elde etmişlerdir. 1935 yılında ilk kez Meclis seçimlerine katılan kadınlar, TBMM'de 17 sandalye elde etmişlerdir.[306]. Kadınlara sosyal alanda verilen birçok haktan sonra, siyasi haklar da verilmiştir. Bütün dünyaya bakıldığında, Türkiye kadınların süfrajet haklarını elde etmeleri konusunda önde gelen ülkelerden biridir ve bu gelişme, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratikleşmesi açısından çok önemli olmuştur. Kadınların

[304] Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 2, Konya Kadınları ile Bir Konuşma (4.Baskı), Türk İnkılap Enstitüsü, Ankara, 1989, s.154
[305] İsmet Zeki Eyüpoğlu, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kadını, Pencere Yayınları, İstanbul,2007, s.135
[306] Yavaşgel, a.g.e, s.75

dünyadaki hak mücadeleleri birçok ülkede zorlu süreçlerden geçmiştir. Kadınların erkeklerle eşit birer yurttaş olarak, seçme ve seçilme hakkına sahip olmaları aslında oldukça zor olmuştur. O yıllara kadar birer "yurttaş" olarak, devlet yönetimine ait hayati kararlarda söz sahibi olamamış kadınlar, artık eşit birer yurttaş olmanın ilk adımını atmışlardır. Bu nedenle, büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Dünyada demokratikleşme süreçleri içerisinde, kadınların siyasal hakları, en geç elde edilen haklardan biri olmuştur. Bu süreç, dünyanın demokratik kabul edilen ülkelerinde bile, hızlı ve kolay olmamıştır.

Aslında kadınlar, 20. yüzyılın ortalarına kadar siyasi haklarına olması gerektiği gibi kavuşamamışlardır. İngiltere'de kadınlar 1832'de süfrajet haklarını elde etmek için talepte bulunmuşlar ancak bunun için dilekçe vermeleri bile yasaklanmıştır. Fransa'da, öncelikle sadece zengin ve nüfuz sahibi erkeklere oy hakkı verilmiş, daha sonra bütün erkeklerin "genel oy" hakkı elde etmeleri bile, 1848 yılını bulmuştur. Kadınlara, ilk önceleri herhangi bir siyasi hak tanınmamıştır. Fransız Devrimi'nin üstünden yarım yüzyıl geçmiş olmasına rağmen, hâlen kadınlar eşit birer yurttaş olarak ülke yönetiminde söz sahibi olamamışlardır. Almanya'da, 1850'de kadınların bir araya gelerek hak talep etmeleri yasaklanmıştır. Kadınların seçme hakkı elde etmeleri, ancak 1800'lü yılların sonunu bulmuştur. Bu anlamda, en önce davranan devlet Yeni Zelanda olmuştur. Yeni Zelanda'da kadınlara seçme hakkı 1893 yılında, seçilme hakkı 1918'de verilmiştir. Avusturalya'da, kadınlar seçme hakkını 1902'de kazanmışlardır. 1906 yılında Finlandiya, kadın yurttaşlarına siyasi haklarını veren ilk Avrupa ülkesi olmuş ve ilk kez kadınlar meclise vekil olarak girebilmişlerdir. Kanada'da kadınlar 1917'de seçme ve 1920'de seçilme hakkı elde ederken, Rusya'da (SSCB) kadınlar seçme ve seçilme hakkını, 1917'de elde edebilmişlerdir. 1918'de Avusturya ve Almanya kadınlara bu hakkı verirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1920'de yapılan anayasa değişikliği ile kadınlara siyasi haklar verilmiştir. İngiltere'de kadınlara oy hakkının tanınması, ancak 1928 yılında olmuştur. Fransa'da kadınların siyasal haklara kavuşmaları ancak II. Dünya Savaşı sonrası, 1944'te gerçekleşmiştir[307].

[307] Serpil Sancar, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, CEID Yayınları, Ankara,2018, ss.18-30

Durum bugünün gelişmiş ve demokratik ülkelerinde bile böyle iken, özellikle Orta Doğu'da kadınlar için daha kötüdür. Birçok Orta doğu ülkesinde, kadınların seçme ve seçilme haklarını elde etmeleri 1970'leri bulmuştur. Hatta Kuveyt kadınlara bu hakkı ancak 2005 yılında tanımıştır. Kadına siyasi haklarını veren son ülke 2011 yılında Suudi Arabistan olmuştur. Bunca yıl sonra bile, kadınlar ancak belediye seçimlerinde oy vermeye hak kazanmışlardır. Bu gelişme, ülke siyasetine yön verecek kadar önemli olmasa da kadınlar adına yıllar sonra gelen önemli bir gelişmedir. Suudi Arabistan'daki kadınlar adına bu önemli gelişmenin ardından tüm dünyada, kadına oy hakkı tanımayan tek devlet kalmıştır: Papalık seçiminin yapıldığı Vatikan'da oy hakkı da kardinallere verilmiştir ve kardinallik sadece erkeklere özgüdür[308]. (Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin ülkelere ve yıllara göre dağılımı, Tablo 1'de mevcuttur.)

[308] Sancar, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s.33

Tablo 1 Ülkelere Göre Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma Tarihleri

Yıl	Ülke
1893	Yeni Zelanda
1902	Avustralya
1906	Finlandiya
1913	Norveç
1915	Danimarka ve İzlanda
1918	Kanada, Avusturya, Almanya, Polonya ve Rusya
1919	Belçika, Lüksemburg, İsveç ve Hollanda
1920	Çek Cumhuriyeti ve ABD
1928	İngiltere ve İrlanda
1929	Ekvator ve Romanya
1930	Güney Afrika
1931	Şili, Portekiz ve İspanya
1934	Brezilya, Küba ve Türkiye
1937	Filipinler
1938	Bolivya
1939	El Salvador
1941	Panama
1944	Bulgaristan ve Fransa
1945	Endonezya, İtalya, Japonya ve Senegal
1946	Yugoslavya, Vietnam ve Venezüella
1947	Arjantin, Meksika, Pakistan ve Singapur
1948	Israil, Nijerya ve Kore Cumhuriyeti,
1949	Çin
1950	Hindistan
1952	Yunanistan ve Lübnan
1953	Macaristan
1956	Mısır, Mali ve Somali
1959	Tunus
1960	Kıbrıs
1963	Cezayir
1971	İsviçre
1972	Bangladeş
1973	Bahreyn
1974	Ürdün
1980	Irak
1994	Güney Afrika (Siyahlar)
2005	Kuveyt

Kaynak: http://archive.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm Erişim:07.10.2019

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de kadınlar, dünyanın birçok ülkesinden daha önce yurttaşlık haklarını elde etmişlerdir. Kadınlar bu hakkı 1930 yılında yerel düzeyde, 5 Aralık 1934 tarihinde ise genel düzeyde elde etmişlerdir.

Yaygın öğretinin aksine, Türkiye'de kadınlar siyasi haklarını elde etmek için uzun mücadeleler vermişler, Cumhuriyet ilan edildikten kısa bir süre sonra örgütlenerek Kadınlar Halk Fırkası adı altında bir parti kurmaya teşebbüs etmişlerdir. Yürüyüş ve mitingler düzenleyerek, seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Ancak bazı siyasi engellerle karşılaşmışlar; 12 yıl boyunca siyasi haklarını elde edemeseler de mücadeleden vazgeçmemişlerdir. Parti kurmalarına izin verilmese de bir dernek çatısı altında örgütlenmişler, kadınların sorunlarını dile getiren dergiler çıkarmışlardır. Bu dönemin sembol isimlerinden olan Nezihe Muhiddin, Türkiye'de kadın siyaseti adına önemli faaliyetler yürütmüş, kadınların eğitilmesi için çabalamıştır[309].

Bütün bu mücadelelerin ardından, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük katkılarıyla, kadınlar seçme ve seçilme haklarını elde edebilmişledir. Kadınların bu hakkı elde ettiği 1935 yılında, TBMM'deki kadın milletvekili sayısı, diğer yıllara nazaran daha fazladır. Hatta bu yıl Meclis'te kadın vekil oranı, %4,5 ile rekor seviyededir. İlk yıllarda kadın milletvekili oranının %4'ü bulması, kadınlar adına ve Türk siyaseti adına önemli bir gelişmedir. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın vekil sayısı ve oranı daha yüksekken, gitgide bu oran düşmüştür. Kadın milletvekillerinin sayılarının en yüksek olduğu yıl, seçme ve seçilme hakkını ilk elde ettikleri yıldır. Çok partili yaşama geçince, Meclis'te kadınların oranında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir[310]. Bu düşüşün ardında, askeri darbelerle sekteye uğrayan bir demokrasi anlayışı ya da DP dönemindeki kadına yönelik olumsuz yaklaşımlar olabilir. Her ne kadar siyasal haklarını elde etmiş olsalar da ilk kuşak Cumhuriyet kadınının kamusal alanda var olma isteği, feministlerinkinden farklıydı. Feministler, kamusal alanda kadın kimliğini ön plana çıkarmaya çalışırken, Cumhuriyet kadını kendi kimliğinden önce ulusal kimliğe önem vermişlerdir. Hatta ulusal kimlik içerisinde kendi kimliklerini kaybetmişlerdir. Kadınların diğer bir çabası ise, ekonominin düzlüğe çıkmasına katkıda bulunmak olmuştur. Kadınlar yerli sermayenin güçlenmesi için, ülkenin her yerini dolaşıp halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Cumhuriyet döneminde devlet eliti her ne kadar kadınları sisteme

[309] Daha fazla bilgi için, Ayşegül Baykan, Nezihe Muhiddin ve Türk Kadını, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, S.56
[310] Türkiye'de kadın milletvekillerinin yıllara göre oranı tezin üçüncü bölümünde gösterilmiştir.

entegre edip rejimin hizmetine sokmaya çalışsa da Cumhuriyet kadınlar için bir dönüm noktası olmuştur. Bu yeni gelişen ortam içerisinde, kadınlar erkeklerle eşit oldukları düşüncesini benimseyerek, kamusal alanda rol almaya çabalamış, toplumda daha prestijli hâle gelmişlerdir. Ancak taşrada yaşayan kadınlar, bunlardan yararlanamamışlardır çünkü geleneksel ve alışılmış düzen, kadınların okumasına ve kamusal alanda yer almasına engel olmuştur.

Türk modernleşmesinde, kadınlar Batılılaşmanın önemli bir parçası olarak görülmüş, onlara modernleşmenin önemli bir taşıyıcısı olma rolü biçilmiştir. Ancak bu rolün sınırları erkekler tarafından çizilmiştir. Cumhuriyetin resmî ideolojisi, kadınları kamusal alana çıkarmaktan yanaydı ancak geleneksel yapı, kadının özel alandaki "fedakâr" rollerinden vazgeçemiyordu. Bu model, kadına daha büyük bir yük yüklemişti çünkü kadınlar özel alandaki sorumluluklarının yanı sıra, toplumsal alanda da fedakârlık yapmak durumunda kalmışlardır. Bütün bu güçlüklere ve ataerkil yapının baskılarına rağmen, Cumhuriyet kadınları, eğitim alıp meslek olanağına kavuşmuş, kendi ayakları üzerinde durmaya başlamışlardır. 1980'lerde Türkiye'de ataerkil yapıya meydan okuyan feminist düşüncelerin temelleri, bu yıllarda atılmıştır.

1.2.3 Çok Partili Dönemde Kadın ve Siyaset

Bilindiği gibi Demokrat Parti iktidarı öncesi dönem Türkiye'de Tek Partili, sonrası dönem ise, Çok Partili Dönem olarak adlandırılmaktadır.1950 sonrası ortaya çıkan Çok Partili Dönem'de yeni Türkiye, kadınların kamusal alandaki varlığı konusunda hem olumlu hem olumsuz gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Demokrat Parti iktidarı boyunca, taşra ve kentler arasındaki kopukluğun azaldığı söylenebilir çünkü ulaşım ve eğitim imkânı taşraya da ulaşmış, kız çocuklarının okuma oranı artmıştır. Ayrıca çok partili sisteme geçiş ile birlikte farklı kadın derneklerinin de kurulmasına izin verilmiştir. Örneğin 1950 yılında Celal Bayar, çarşafa karşı mücadele vermiş ve bu mücadelenin parçası olarak dernekler kurulmuştur. Onun dışında kurulan hemen hemen bütün dernekler, Kemalist kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu tür

dernekler, kadının yarar ve tercihlerinin ancak ülkenin ve devlet ideolojisinin yararına olduğu sürece önem arz ettiğini savunmuşlardır[311].

Diğer taraftan bu dönemde, kadınların kazanılmış haklarına dair olumsuz gelişmeler olmuştur. 1950 seçimlerinde DP'de toplanan irticai gruplar, Kemalist devrim karşıtı söylemlerde bulunmuşlardır. Örneğin; bu anti-laik söylemler arasında kadının eve kapatılması, erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesine izin verilmesi gibi istekler ön plana çıkmıştır. Bazı gerici çevreler, kadına verilen hak ve özgürlükleri oldukça yadırgamış ve hatta dinin elden gittiğini iddia etmiştir. Kadın haklarının teminatı olarak kabul edilen laiklik ilkesi ve Atatürk ilkeleri, Atatürk'ün ölümünden sonra tartışılır olmuştur. 23-29 Nisan 1951 tarihlerinde düzenlenen Terbiye ve Ahlak Kongresi'nde alınan kararlar dikkat çekicidir. İlköğretim okullarında karma eğitim olmaması, 19 Mayıs'ta kız öğrencilerin şortla sahaya çıkmamaları konuşulmuştur. Daha sonraki kongrelerde de Medeni Kanun'un kaldırılması ve tekrar çok eşliliğin getirilmesi istenmiştir. Arapça yazıya dönülmesi, kılık kıyafet yasasının değiştirilmesi diğer talepler arasındadır. "Kadın memurlar işten çıkarılsın, yerlerine erkekler alınsın" söylemleri kongrelerde dile getirilmiştir. Bütün bunlar, basın yolu ile halkın dikkatini çekmiştir. Haftalık yayımlanan Kadın Gazetesi, bütün gerici söylem ve eylemler karşısında Atatürk devrimlerinin ve kadın haklarının savunucusu olduğunu dile getirmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen, DP'nin iktidar olduğu dönemde, eski yıllara kıyaslanamayacak sayıda da olsa, kadın milletvekilleri TBMM'ye girmeyi başarmıştır. İyi eğitimli ve kültürlü olan bu kadınlar, hangi partiden olurlarsa olsunlar, çok önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Yasama faaliyetlerinin yanında, basında kadın haklarını savunan, gericiliğe karşı çıkan bir tavır sergilemişlerdir. Kadınların sorunlarına eğilen faaliyetlerin yanı sıra, çıkardıkları yayınlar ile sorunları duyurmuşlardır. Çok değerli hizmetler gören derneklerde de yöneticilik yapmışlardır[312].

1946 yılından sonra, farklı derneklerin kurulmasına izin verilmiştir. Ayrıca devletin resmî ideolojisine hizmet etmek üzere kurulan bazı kadın dernekleri de vardır.

[311] Sevinç Karol, Ankara Meslek Kadınları Derneği ve Soroptimistlik, Ka-De-Fe Yayınları, 1977, ss.11-13

[312] Canan Tatlı, Demokrat Parti Döneminde Toplumsal ve Siyasal Hayatta Kadın, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008, ss.144-148.

Bu amaçla, ortaya çıkanlardan biri de 1949 yılında yeniden kurulan Türk Kadınlar Birliği'dir. Bu dernek, kadınlar arasında modern giyimi desteklemiş, geleneksel kıyafetlere karşı mücadele vermiştir. 1950 yılında DP tarafından desteklenen bu dernek, Anadolu'da yoksul köylerde çarşafları toplayıp pardösü ve eşarp dağıtmıştır. Bu şekilde, çarşafa karşı mücadele başlatmıştır. Bu amaçla kurulan diğer bir dernek ise Meslek Kadınları Derneği'dir. Bu dernek, Kemalist ilkelerin korunması için mücadele vermiştir. Bu dönemde, ülkede 27 tane kadın derneği vardır. Hepsinin de amacı, ülkenin kalkınmasını sağlamanın yanında, kadını ülkenin değişen şartlarına adapte etmek ve Kemalizm'in savunuculuğunu yapmak olmuştur[313].DP döneminde mecliste kadın vekil oranında da azalma olmuştur çünkü partinin dini ve geleneksel değerlere mütemadiyen vurgu yapması, toplumda zaten var olan ataerkil yapıyı teşvik etmiştir. Dini, kamusal alanın öznesi hatta kurucusu olarak algılayan siyasi partiler, kadınların siyasette yer almaları konusunu önemsememişlerdir. Demokrat Parti döneminde temelleri atılan bu düşünceler, sonraki dönemde kadının konumunu olumsuz yönde etkilemiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası, Türkiye'nin siyasal yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Meclis'te çoğunluk sistemi yerine, nisbi temsil sistemi benimsenmiş, farklı ideolojilerde partiler küçük gruplar halinde Meclis'e girebilmişlerdir. Yine de kadınların temsili açısından durum çok farklı değildir. Bu yıllarda, kadın vekil sayısı oldukça düşüş göstermiştir. Ancak ne kadar sayıları az olsa da kadınlar artık Meclis'te daha dik ve kararlı durmaktadırlar. Daha önceleri çekingen ve oradaki varlıklarından dolayı özür diler bir tavırda olan kadınlar, artık daha cesurdurlar.1975'de Birleşmiş Milletler'in bu yılı, Kadın Yılı ve 1975-1985 arası dönemin Kadın On Yılı olarak kabul etmesi bu partiler üzerinde olumlu etki yapmıştır. Bu yıllarda etkin faaliyet gösteren Türkiye İşçi Partisi (TİP) önderliğinde, kadınlar aktif bir şekilde protestolara katılmış ve seslerini duyurmaya çalışmışladır. Ancak çabaları genellikle ideolojik boyutta kalmıştır ve kadın sorunlarından çok sol cenahın sorunlarını dile getirmişlerdir. TİP Milletvekili Behice Boran bu dönemin en ünlü ismidir. Boran, mensubu olduğu parti parlamentoya 15 vekil ile girdiğinde, partisinin

[313] Ömer Çaha, Sivil Kadın, Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum (4.Baskı), Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s.157

Merkez Yürütme Kurulu Üyesiydi[314].Buradaki diğer bir gerçeklik ise küçük partilerin kadınları ön plana çıkarma çabası olmuştur. Şirin Tekeli'ye göre, küçük partilerin kadınları bu kadar ön plana çıkarma çabası, simgesel ve semboliktir. Öncelikle başarısız olmuş olsalar da kadın adaylar sayesinde demokrat bir görünüm kazanma çabası içindeydiler. Bir diğer nedense, o yıllardaki seçimlerin bir gereği olarak, partilerin en az 15 ilde seçime girmesi ve seçime girdiği yerlerde, seçilecek temsilci sayısı kadar aday çıkarması gerekiyordu. Yani kadın adaylar, liste sayılarına ulaşmanın bir yoluydu[315]. Bu dönem, feminist söylemlerin neredeyse yok olduğu, kadınlara özgü politikaların kaybolduğu bir dönemdi. Bu dönemde devletin desteği ile kurulan kadın dernekleri, resmî ideolojiye hizmet ediyorlardı, çünkü kadınlar Türkiye'de devletten bağımsız bir muhalefet unsuru olmaktan öte, rejimin savunucusu durumundadırlar. Bu dönem kadının yararının ancak toplumun ortak yararı ile uyuşması gerektiğine inanılan bir dönem olmuştu.

1975 yılından itibaren, Türkiye'de kadın hareketleri, farklı bir boyut kazanmıştır.1975 ve 1985 yıllarını kapsayan on yılın BM tarafından "Kadın On Yılı" olarak ilan edilmesi, Türkiye'de bu konuya eğilimi arttırmıştır. Bu konuda en aktif kesim, sol kesim olmuştur. Solcu kadınlar, farklı dernekler aracılıyla örgütlemişler, işçi kadınların haklarını dile getirmişlerdir.1975 yılında TİP önderliğinde İlerici Kadınlar Derneği (İKD)kuruldu. Bu dernek, Türkiye'de ilk kez Emekçi Kadınlar

[314] 1910 yılında doğan Behice Boran, 77 yıllık hayatına akademisyenlik, yazarlık ve siyasi parti üyeliği sığdırmış, Türkiye'de sosyalist hareketin öncülerindendir. 1941 yılında bir grup arkadaşı ile 'Adımlar' adlı bir dergi çıkarmıştır. Dergideki yazılarındaki görüşlerinden dolayı, hakkında soruşturma başlatılmış, üniversitedeki görevinden ihraç edilmiştir. 1950 Yılında Türk Barışseverler adlı bir dernek kurmuş ve başkanlığını yapmıştır. Derneğin 1950'de Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesini eleştiren tavrından dolayı, 15 ay hapse mahkûm edilmiştir.1951 yılında Türkiye Komünist Partisi ile ilgili bir soruşturmasından dolayı, tekrar hapse girmiş, çıktığında TİP'e üye olmuştur.1965 yılında Şanlıurfa'dan milletvekili seçilmiştir.12 Mart 1971 darbesi TİP'i kapatırken, Boran, Sıkıyönetim Mahkemesi'nce tutuklanmıştır. Merkez Yürütme Kurulu'nun bazı üyeleriyle birlikte yargılanmış ve 15 yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir.1974'teki genel aftan yaralanan Boran,1 Mayıs 1979'da İstanbul'da 1 Mayıs'ın yasaklanması ve sıkıyönetim tarafından sokağa çıkma yasağı konmasını protesto ederek, parti yöneticileri ve üyeleriyle birlikte yaptığı eylemden dolay tekrar tutuklanmıştır. 12 Eylül 1980 darbesiyle partisi yeniden kapatılmış, kısa süre ev hapsinde tutulan Boran, daha sonra yurtdışına çıkmış ve 10 Ekim 1987'de Brüksel'de ölmüştür. Boran, yaşadığı dönemin zor ve çelişkili koşullarını düşüncelerinde ve yapıtlarında yansıtan bir kişilik olmuştur. Kendisinin gerek kişiliği gerek siyasal duruşu, o yıllarda Türkiye'deki kamusal ve özel alan ayrımını açıkça yansıtmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Fatmagül Berktay, Olağandışı Bir Kadın: Behice Boran, Bağlam Yayınları, 2002, İstanbul, s. 19,

[315] Şirin Tekeli, Siyasal İktidar Karşısında Kadın, Toplum ve Bilim, 3(Bahar 1977) s.33

Günü'nü kutlamıştır. Ayrıca "eşitlik" sloganıyla "Kadınların Sesi" adlı bir dergi çıkarmış, ülke çapında mitingler ve gösteriler yürütmüştür[316].

1970'li yıllarda Kemalist kadın kimliğinden ayrışmanın gerçekleştiği diğer bir cephe de İslami kesim olmuştur. Bu tarihlerde kurulan Milli Selamet Partisi'nin de etkisi ile kamusal alanda türban tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kadın hareketleri de farklı bir boyut almıştır. Sonuç olarak, 1935-1980 yılları arasında kadınlar, devletin resmî ideolojisine uygun olarak kamusal alanda var olmuşlar ve yine devleti destekleyen türde dernekler kurmuşlardır. Bu dönemde kadınların aktif olarak siyasete katılmalarını engelleyen olumsuz bir etken bulunmasa da milletvekili seçilme oranında düşüş yaşanmıştır. Diğer taraftan, kadın sivil toplum örgütleri açısından düşünüldüğünde daha olumlu gelişmeler olduğu ifade edilebilir. Ancak kadınlar rejimle o kadar bütünleştirilmişlerdi ki kendilerini devletten ayrı bir sivil toplum unsuru olarak düşünmeleri mümkün olmamıştır. Kadınların kendi haklarını korumak adına devlete muhalif bir duruş sergilemeleri 1980 sonrasında gerçekleşmiştir.

1.2.4 Türkiye'de 1980 Sonrasında Kadın: Feminist Uyanış

1980 ve sonrası, Türkiye'de yeni ve farklı söylemleri olan grup ve dernekler ortaya çıktığı dönem olmuştur. Liberal görüşü benimseyen hükûmetlerin politikalarının yanında, hak ve özgürlüklere yapılan vurgular sayesinde, devlete yüklenen görevlere dair düşünceler oldukça değişmiştir. Bu sayede, toplum üzerindeki devlet baskısı da azalmaya yüz tutmuştur. Artık ulusal kimlik, modernlik gibi kavramlardan çok daha evrensel konular konuşulur olmuştur. Çevre kirliliği, insan hakları, dini haklar, turizm ve çevre gibi konular toplumsal gruplar tarafından gündeme taşınmıştır. Böyle bir siyasi ortam içerisinde, radikal feminist gruplar, Türkiye'de ataerkil kültürden kaynaklanan yapıları sorgulamaya başlamıştır[317]. Feminist gruplar, Cumhuriyet döneminin resmi kadın kimliğini sorgulamışlar ve bunun dışına çıkan bir kadın tipi canlandırarak, resmî kadın misyonunu terk etmişlerdir. Kadınlar, devletin resmî ideolojisinin kendilerine dayattığı kalıpların

[316] Çaha, a.g.e, s.158
[317] Metin Heper, The State, Political Party and The society In post-1983 Turkey, Government and Opposition, 25 (1990), s.6

dışına çıkarak, kolektif bir üst kimlik yerine, bireysel gelişimleri için çabalamaya başlamışlardır.

1980 sonrası, Türk siyasetinde ortaya çıkan dini, ideolojik ve kültürel oluşumlara bir de toplumsal cinsiyet meselesi eklenmiştir. Bu anlayış ile kadınlar, yerel ve ülke düzeyindeki sorunlarını aşarak, küresel düzeydeki ataerkillik gibi konulara eğilmişlerdir. Bu kavramların projektöründen, Türkiye'de yeni söylemler geliştirmişlerdir. Hatta kadınlar devletten, siyasi partilerden bağımsız olarak "Kadın Çevresi" adı altında bir dernek kurarak, psikolojik ve hukuksal anlamda birbirlerine destek olarak hemcinsleri ile dayanışma içine girdiler. Başta sadece İstanbul, Ankara gibi metropollerde ortaya çıkan bu hareketler sonrasında, Anadolu şehirlerinde de bu tarz dernekler kurulmuştur[318]. Tüm Türkiye'ye yayılan bu hareketler, çeşitli yayınlar, sivil toplum kuruluşları ve yürüttükleri gösteri faaliyetleri ile olmuştur. Bu faaliyetler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar üzerinde durmuş, ataerkilliği sorgulamıştır ve kadına şiddetin önüne geçmeye çalışmıştır. Birbirinden farklı olan bu grupları bir araya getiren ortak mesele, kadınların meseleleriydi ve başlangıçta bu faaliyetleri yürütenler iyi eğitimli ve meslek sahibi kadınlardı. Türkiye'de, demokrasiyi sekteye uğratan darbe yıllarının depolitizasyon sürecine rağmen, kadın hareketlerinin böyle sancılı yıllarda artış göstermesi kayda değer bir durumdur. Bunun arka planında ise; erkeklerin çoğunlukla siyasi yasaklı olması vardır. Fakat yine de bütün bu gelişmelerin kadınların siyasi temsilini ve siyasete katılımını reel anlamda arttırdığı söylenemez. Bu dönemde ortaya çıkan partilerin kadın kolları, siyasi faaliyetlerden çok, kermesler gibi kadınlara dönük faaliyetler yürütüyorlardı ve bunlar erkeklerin istekleri doğrultusunda gerçekleşiyordu. Bu şekilde, kamusal alandaki kadın faaliyetleri, erkeklerin güdümünde gerçekleşiyor, kadınlar daha çok "yardımcı" konumunda kalıyorlardı[319].

Yine de 1980'li yıllarda en radikal söylemler kadınlardan geliyordu. Türk kültüründeki mevcut anlayış ve kurumları reddeden feminist anlayış, Türkiye'de yeni

[318] Yeşim Arat,1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin Radikal Uzantısı, Toplum ve Bilim, 53, Bahar 1991, s.10.
[319] Heper, a.g.e, s.7

bir sayfa açmıştı. Sadece kadına bakış açısını değil, aile kavramını da sorgulayan bu anlayış, ataerkil düşünce yapısı ile mücadele etmeyi amaçlamıştır. Ataerkil düşünce yapısını besleyen ne kadar kurum varsa, hepsini sorgulayan feministler, ilk kez devletin resmî ideolojisinin dışına çıkmışlardır. Kadınlar ilk kez devletin verdiği görevlerden önce kendi haklarını savunmaları gerektiğine inanmışlardır. Bu sayede, yıllardır var olan homojen kamusal alan anlayışına sekte vurulmuştur.

90'lı yıllar ise; dünyada birçok siyasal dönüşümün yaşandığı yıllar olmuştur. Dünyadaki siyasal dönüşümlere paralel olarak, Türkiye'de kadın hareketinin 1990'lı yıllardan itibaren gelişimi, güncel siyasal değişimlerle şekillenmiştir. Bu siyasal dönüşümler, bir yanda Kemalist modernleşmenin krizi, diğer yanda siyasalİslam'ınyükselişiydi. Ülkenin kuruluşundan bu yana, siyasette en plana çıkan Kemalist düşüncenin, çağdaşlaşma düşüncesini temel alan bir kadın hakları anlayışı olduğunu ve bu anlayışın kentli, orta sınıf, meslek sahibi kadınları örnek alan ve onların haklarını ön plana çıkaran bir yaklaşıma sahip olduğunu bilinmektedir. Bu yaklaşımın, yıllar boyunca çok fazla eleştirilmeden, Türkiye'de kadın hakları anlayışını belirlediği söylenebilir[320]. 1990'lı yıllarda yükselen kadın hareketi, Türkiye'de kadınların eğitimi, istihdamı ve eşit siyasi temsili gibi önemli konularda, birçok ülkeye nazaran daha başarısız olduğu anlayışı ile ivme kazanmıştır. Türkiye'de kadın hakları açısından önemli bir sorun olduğunun görülmesi ve bunun nedenlerinin araştırılmaya başlanması ile o zamana kadar sorgulanmayan düşünce kalıpları da sorgulanmıştır. Cumhuriyet ile başlayan modernleşme, kadınların haklarını sembolik olarak korumuş, zamanla kadınların gelişimini desteklemek yerine, kadın hakları konusunda muhafazakâr ve otoriter bir tavır takınmıştır[321] .

1990'lı yıllarda, Türkiye siyasetinde birtakım değişimler gerçekleşmiştir. Âdeta laik ve anti-laik şeklinde ortaya çıkan ayrım, toplumda bir bölünme yaratmıştır. Atatürkçü olarak nitelendirilen siyasal hareket, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktan öte, laikliğin savunulmasıyla ilgilenen bir anlayışın yayılmasına neden

[320] Arat, a.g.m, s.25
[321] Serpil Sancar, Birkaç Arpa Boyu,21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, ss.61-100.

olmuştur. Ülkede siyasetin gündemi, dini eğitim ve dini ibadetlerin devlet kurumlarına uygulanmaya başlanması ve dini cemaatlerin güçlenmesi etrafında şekillenmiştir. Bu tartışmaların içerisinde başörtüsü özgürlüğü için yapılan mücadeleler ön plana çıkmıştır. Kadınların başörtüsü ile üniversite, kamu kurumları, TBMM gibi kamusal alanlarda yer alması, toplumun bir kesimi için anti-laik bir uygulama ve tehlike olarak atfedilmiştir. Örtünmenin, dinin kadın bedeni üzerindeki erkek tahakkümünün sembolü olduğunu iddia edenlere karşı, İslamcı kadınlar örtünmenin kadınların serbest iradeleri ile olduğunu ve laikçiliğin dayattığı giyim tarzının benimsemek istemediklerini dile getirmişlerdir[322]. Feminizmin farklı bir yorumcuları olarak, İslamcı feministler, Türk modernleşmesinin ve Kemalist düşüncenin kentli, eğitimli ve modern görünüşlü kadınların haklarını koruduğunu, diğer kesimleri dışladığınısavunarak, bu düşünce biçiminin Türkiye'de "öteki" kadınları yok saydığını ifade etmişlerdir. Bu eleştirilerden, feministler de bir biçimde etkilenmişlerdir[323]. Bu gelişmeler, bazı feminist örgütlerin daha önce yakın ilişki sürdürdüğü, Atatürkçü kadın örgütleri ile yollarını ayırmış vebu süreç 2000'li yıllarda da devam etmiştir. Bütün bu çatışmalı ortam içerisinde, olumlu bazı gelişmelerde olmuştur. Kadınların meseleleri daha profesyonel eller tarafından ele alınmış, araştırılması gereken bir alan olarak görülmüş ve pek çok sivil toplum örgütü kurulmuş, yükseköğrenim kurumlarında kadın araştırma merkezleri kurulmuştur. 1990'da SHP kendi içinde tüzük değişikliği yaparak, parti yönetim organlarında kadınlara yüzde 25'lik bir kota ayırmıştır[324]. Bundan sonraki yıllarda da çeşitli partiler kota uygulamaları getirmiştir. Daha sonra Tansu Çiller, önce DYP'nin genel başkanı, sonrasında ülkenin ilk kadın başbakanı olmuştur. Çalışmanın konusu gereği incelenecek yılları içeren 90'lı yıllar, Türkiye'de kadınların siyasette daha aktif hale geldiği, TBMM'de kadın vekil ve bakan sayısının artışa geçtiği yıllardır.

Ayşegül Yaraman, Türk siyasal hayatını kadınların siyasi temsili açısından dört döneme ayırmaktadır. İlki 1935, 1939, 1943 dönemini kapsayan kota dönemi, ikincisi siyasette serbest rekabet dönemi olan 1946, 1950, 1954, 1957 seçimleridir. Üçüncü

[322] Cihan Aktaş, Türbanın Yeniden İcadı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006, s.37
[323] Sancar, Birkaç Arpa Boyu, s.71
[324] Deniz, a.g.e, s.148

dönem; 1961, 1965, 1969, 1973, 1977 seçimlerini kapsayan ideolojik dönem. Son dönem ise ikinci dalga kadın hareketine paralel olarak 1980'den günümüze uzanan dönemdir. Örtük kota olarak adlandırılan dönem, Cumhuriyeti kuran kesimin, kadınların siyasi temsilini bizzat destekledikleri dönemdir. Çok partili yaşamla birlikte, Cumhuriyet'in kadınlara olan pozitif ayrımcılığı ortadan kalkmış ve kadınlar, kendi çabaları ile siyasal hayatta var olma çabasına girmişlerdir. Serbest rekabet denilen bu seçimlerde kadınlar, parlamentoda Cumhuriyet tarihinin en düşük oranlarıyla yer almışlardır. 1960'dan sonra ise kadınlar, daha çok ideolojilerini ön plana çıkaran gruplarda yer almışlardır[325]. Ancak bu dönemde de Meclis'teki temsil oranları oldukça düşüktür. 1980 sonrası dönemde ise, dünyadaki ikinci dalga kadın hareketinin Türkiye'yi de etkilediği ve kadınların kendilerine sunulan kalıpları eleştirdikleri dönemdir. Kadınlar bu dönemde, düşüncelerini sivil toplum kuruluşları, gazeteler ve dergiler vasıtasıyla duyurmuşlardır. Toplumdaki bu değişimin sonucu olarak, 1980'den sonra kadın parlamenter oranlarında da artış olmuştur[326].

2000'li yıllara gelindiğinde, Türkiye'de kadının kamusal alandaki faaliyetlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yıllarda kurumsallaşan kadın hareketlerinde, Türkiye'nin dâhil olduğu uluslararası kurum ve anlaşmalar etkili olmuştur. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, BM bünyesindeki beş yıllık uygulama planları ve sağlanan finansal destekler kadın hareketlerinin genişlemesinde oldukça etkili olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde olması, bazı projelerin yürütülmesini kolaylaştırmıştır. Yine, 2000'li yıllarda Türkiye'de feminizmin akademik bir boyut aldığı da söylenebilir. Çeşitli üniversiteler bünyesinde kurulan toplumsal cinsiyet odaklı araştırma merkezleri, feminizmi bilimsel bir boyuta taşımış, kadın sorunlarının nedenlerini farklı biçimlerde sorgulamışlardır.

Sonuç olarak, Türkiye'de kadınların seçme ve seçilme haklarını elde edişlerinin tarihi çok eskilere dayanmaz ancak kadın hareketlerinin ve kadınların hak

[325] Daha fazla bilgi için, Bkz. Ayşegül Yaraman, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.234

[326] Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde kadınların Meclis'teki değişen temsil oranları, tezin üçüncü bölümünde verilmiştir.

mücadelelerinin, Osmanlı'nın özellikle Tanzimat dönemi ile ortaya çıkan yenilik ve Batılılaşma hareketlerinin etkisi altında ortaya çıktığı bilinmektedir. Türk kadını, dünyada birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan önce yasal haklarını elde etmişlerdir. Dünyada feminizmin geçirdiği dalgalar, Türkiye'deki feminist düşünceleri de etkilemiş, zaman içerisinde kadınlar sadece siyasi haklarını değil, her anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorgular hale gelmişlerdir.1980'lerden itibaren aktif bir biçimde örgütlenen feministler, 2000'li yıllara gelindiğinde sokaklardan başlayarak, devletin resmî kurumlarına hatta akademiye kadar uzanan başarılı bir süreç yönetmişlerdir. Ancak, Cumhuriyetin kuruluşunun üzerinden yıllar geçse de kadının kamusal alandaki temsili hep eksik kalmıştır. Türk siyasetinin ataerkil geleneğinin bir sonucu olarak, kadınların özellikle Meclis'teki ve yerel düzeydeki temsil oranı, erkeklere nazaran hep düşük kalmıştır. Kadınlar hâlen bir yurttaşlık sorunu yaşamaktadırlar. Bunun arkasında, siyasi nedenlerin yanı sıra kültürel ve toplumsal nedenler de yatmaktadır. Günümüzde Türkiye'de kadınlar, yaşamın birçok alanında geleneksel ataerkil değerlerin ve erkek egemen ilişkilerin sürdürülmesinden kaynaklanan sorunlarla sık sık başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, çağdaş Batı toplumlarında değişen "kadının insan hakları" standartlarına uygun olarak mevcut yasaların daha da iyileştirilmesini talep etmektedirler. Mevcut sosyal normlar, 1980'lerden beri kadın sorunlarının siyasi ve sosyal gündeme getirilmesinde önemli bir rol oynayan Türk kadın hareketi tarafından sorgulanmaktadır. Eğitimde ve işyerinde cinsiyet ayrımcılığı gibi tüm toplumlarda ortak olan ve birçoğunda giderek daha fazla sorgulanan kadın sorunları; ev içi şiddet, önemli karar alma pozisyonlarında yetersiz temsil gibi meseleler, sorgulanmaya devam edilmektedir.

2.HİNDİSTAN

Hindistan dünyadaki en eski devletlerden biri olduğu için devlet yapılanmasının siyasi olarak ele alınışı çok eskilere dayanır. 9000 yıllık tarihinde Vedik döneminden Hinduizm'e, kabile krallıklarından, erken imparatorluk dönemine, Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetimi ele geçirmesinden, sömürgeye karşı özgürlük hareketlerine kadar birçok siyasi ve toplumsal süreç yer almaktadır. Hindistan hakkında genel bir bilgi vermek gerekirse, sahip olduğu coğrafi alan ile dünyanın

yedinci büyük ülkesi olduğunu ve 1,339 milyar nüfusu ile oldukça kalabalık bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Coğrafi konum olarak ise, dünyada önemli bir yerde olan, Hindistan; Pakistan, Çin, Nepal ve Bangladeş gibi ülkelere komşu olan ve doğusunda Bengal Körfezi ve güneyinde Hint Okyanusu'nun bulunduğu bir Güney Asya ülkesidir[327]. Diğer dünya ülkeleri ile kıyaslandığında; 2017 verilerine göre, 1, 380, 004, 385 vatandaşı ile ikinci büyük nüfus, 3.287.259 km² (2.973.190 km² kara) yüzölçümü ile yedinci büyük coğrafyadır. Statistics Times tarafından açıklanan verilere göre, 192 ülke arasında Hindistan dünyanın en güçlü ekonomileri arasında 8. sırada gösterilmektedirve Hindistan'da Gayri Safi Yurt içi Hâsıla (GSYİH),2.718,732 milyon ($)'dır. [328]. BM'nin her yıl hazırladığı İnsani Gelişme Endeksi, Hindistan'ı son elli senedir, birçok boyutta incelemeyi sürdürmektedir ve 1991 yılında 133. Sırada olan ülke 2019 yılına gelindiğinde, 187 ülke arasından halen 130.sıradadır[329]. Büyük nüfusu ve çok küçük bir azınlığın ekonomik büyümeden pozitif bir şekilde yararlandığı ülkede, açlık sınırında yaşayan insan sayısı ise ürkütücü boyutlardadır. Hindistan, geçmişte çok partili demokratik sisteme sahip olduğu için dünyanın en büyük demokrasisi olarak kabul edilmekteydi. Ancak son yıllarda Hindistan'da demokrasi sekteye uğramıştır. The Economist Intelligence Unit 2019 verileri Hindistan'ı 165 ülke arasında 51. sırada göstermekte;6,90 puanla demokrasisini kusurlu demokrasi (flawed democracy) olarak nitelemektedir[330].

Hindistan'da resmî dil Hintçedir ve ülke nüfusunun %40'ı bu dili konuşur. Ülkede yüzlerce bölgesel lehçe olduğu için Hindistan halkı, İngilizceyi ortak bir iletişim kanalı olarak kullanır. Hindistan'da eyaletlerde, Hintçe ve İngilizce dışında başka resmî diller de konuşulmaktadır. Resmî yazışmalar ve eğitim, o eyaletin resmî dili ile de yapılmaktadır. Parlamentodaki resmî dil ise Hintçe ve İngilizcedir[331]. Hindistan, resmî bir dine sahip olmayan laik bir devlettir. Ülkede Hinduizm,

[327] Ülkeye ait daha fazla bilgi Ek-2'de sunulmuştur.
[328] Statistics Times Web Sitesi, http://statisticstimes.com/india.php Erişim Tarihi: 14.08.2019
[329]BM Kalkınma Programı Resmi Web Sitesi, http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi Erişim Tarihi: 14.01.2019
[330]The Economist Intelligence Unit Web sitesi https://store.eiu.com/product/countrydata Erişim: 19.08.2020
[331]Ozan Örmeci, Siyasal Sistemler, Hindistan, Uluslararası Politika Akademisi İnternet Sitesi, http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-hindistan/Erişim Tarihi: 11.01.2019.

Müslümanlık Hristiyanlık, Budizm ve Jainizm gibi dinlerin varlığı çok dinliliği işaret etmektedir[332].

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili verilere bakıldığında; Hindistan, Dünya Ekonomik Forumu 2019 Cinsiyet Eşitliği Raporu'na göre 153 ülke arasından 112. sırada yer almaktadır. Bu forum, Hindistan'ın cinsiyet eşitliği konusundaki sıralamasını kötüleştiren genel sıralamayı vermek için dört ölçüt kullanmıştır. Hindistan kadınların sağlık olanaklarından faydalanma ve hayatta kalması konusunda 150. sıraya, eğitimde 112. sıraya ve ekonomiye katılımda dünyada 153 ülke arasında 149. sıraya gerilemiştir[333]. Kırsal kesimde, kadınlar arasında okuryazarlık oranı yüzde 56,8, erkekler arasında yüzde 72,3'tür. Şehirlerde genel okuryazarlık oranı yüzde 79,5'tir.Kadınların yüzde 74,8'i okuryazar iken; erkeklerin yüzde 83,7'si okuryazardır. Cinsiyet eşitsizliği ile ilgili diğer bir mesele ise; kadına karşı şiddet sorunudur ki, bu Hindistan'daki ciddi sorunlardan biridir. Hindistan'da kadınların en az yüzde 45'i şiddet görmektedir[334]. Ulusal Suç Kayıtları Bürosu'nun son rakamları, her üç dakikada bir kadınlara karşı bir suç kaydedildiğini göstermektedir. Her saat en az iki kadın cinsel saldırıya uğramakta ve altı saatte bir kadın dövülerek öldürülmekte, yakılmakta veya intihara sürüklenmektedir. Hamile kadınların yüzde 28,4'ünün aile içi şiddete maruz kaldığı verilere yansımıştır. Şiddetin bir sonucu olarak, kadınlar sosyal izolasyon, işsizlik, gelir kaybı, yetersiz öz bakım ve çocuk bakımı sağlayamama gibi ciddi endişelerle yaşamaktadırlar[335].Thomson Reuters Vakfı'nın tüm dünyada kadın meseleleri ile ilgili yaptığı bir araştırmaya göre; Hindistan kadınlara yönelik cinsel şiddetin yanı sıra ev işleri, zorla çalıştırma, zorla evlendirme ve insan kaçakçılığının çok fazla olmasından dolayı, kadınların yaşaması için en tehlikeli ülke olarak birinci sırada yer almıştır[336].

[332] Hindistan hakkında daha fazla bilginin yer aldığı ülke künyesi Ek 1'de mevcuttur.
[333] Dünya Ekonomik Forumu Web Sitesi https://www.weforum.org/reports Erişim Tarihi: 21.09.2020
[334]United Nations Entity For Gender Equality Web Sitesi https://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/asia/india Erişim Taihi: 21.09.2020
[335] Hindistan Ulusal Suç Bürosu https://ncrb.gov.in/index.htm Erişim Tarihi: 21.09.2020.
[336]Thompson Routers Foundation Web Sitesi https://www.trust.org/documents/annual-accounts/2019.pdf Erişim Tarihi: 21.09.2020

Hindistan'da toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda gelinen noktayı anlamak için tarihsel süreç içerisinde kadın haklarının ve mücadelelerinin nasıl geliştiğini ve dönüştüğünü anlamak gerekmektedir. Ülkenin siyasi tarihinin bir özetine yer verildikten sonra, Hindistan'da kadının tarihi irdelenecektir.

2.1 Siyasi Tarih

Hindistan'ın siyasi tarihine bakıldığında doğal zenginliklerinin Avrupalı devletlerin ilgisini 15. yüzyılda çekmeye başladığını ve Arapların sahip olduğu baharat ticaretini, Avrupalı tüccarların elde etmek istemesi ile başlayan bu sürecin, sömürgeleştirme politikası ile devam ettiği söylenebilir. Avrupalıların şirketleri aracılığı ile kurmuş oldukları ticari ilişki, daha sonra siyasi nüfuza dönüşmüştür. Portekiz, Hollanda ve Fransa'nın rekabet mücadelesi içinde olduğu bölgede, hâkimiyet 18. yüzyılda tamamıyla İngilizlerin eline geçmiştir ve Hindistan bir İngiliz sömürgesi hâline gelmiştir[337].

Bu coğrafyada ilk insanlar, MÖ 7000 yıllarında bugünkü Pakistan'ın Belucistan bölgesinde yerleşik düzene geçmeye başlamış ve yüz yıllar içerisinde Güney Asya'ya doğru yayılarak (MÖ 3200), İndus nehri çevresinde köy büyüklüğünde yerleşimler ve şehirler kurmuşlardır. MÖ 2600 ve 2500'lü yıllarda ise bakır ve bronz ticareti yapmışlardır. Bu medeniyet, günümüzde "Harapanlar" olarak isimlendirilmiştir. MÖ 1700 yıllarından itibaren dağınık bir şekilde yaşayan Harapanlar, kuzeyden gelerek bu bölgelerde düzenli topluluklar oluşturmuş ve Hint-Avrupa ailesi dillerinden "Vedik" dilini konuşmaktadırlar. Harapanlar, yaşlılardan veya Brahmin denilen din adamlarından oluşan konseyler tarafından yönetilen bağımsız aşiretler olarak, Gangetik ovasında köylerde yaşıyorlardı. Zaman içerisinde monarşik yapılara dönüşen Harapan siyasi yapısı, MÖ 4. yüzyıldan itibaren kentleşmiş bir monarşi hâline gelmiştir. MÖ 330'da Büyük İskender'in Hindistan'ı işgal etmesi ile başlayan kaos ortamından yararlanan Maurya Hanedanı Pencap bölgesini ele geçirmişti[338]. MÖ 272'de kral olan Ashoka bu bölgede güçlü bir yapı tesis etmiştir. Maurya Hanedanı'nın

[337] Örmeci, a.g.m, s.3 .
[338] Zaki Nahaboo, "Subverting Orientalism: Political Subjectivity in Edmund Burke's India and Liberal Multiculturalism", Citizenship Studies, vol.16, no.s.5-6, August 2012, ss.587-603.

MÖ 185'den itibaren gücünü kaybetmesi ile birlikte, 3. yüzyıla kadar varlığını sürdürecek olan Kushana Hanedanı, 6. yüzyılda Hunların Hindistan'ı işgaline kadar ülkeyi yönetmiş, 7. yüzyıldan itibaren Hindistan ufak krallıklar ve oligarşiler halinde bölünmüş bir siyasi yapı olarak varlığını devam ettirmiştir. Antik Çağ'da, Hindistan'da, birçok hanedan ortaya çıkmış ve yıkılmıştır. Bir dönem, İslam dininin güçlü etkisine giren Hindistan, Orta Çağ boyunca üç yüzyıla yakın yerli hükümdarlar tarafından yönetilmiştir. Sonrasında 1707 yılında çöküşe geçen ancak 342 yıl varlığını devam ettiren Türk-Moğol İmparatorluğu Babürlüler tarafından yönetilmiştir. Sömürgeciliğin yayıldığı dönemlerde Hindistan, Avrupa ülkelerinin hedefi hâline gelmiş, 1498 yılından itibaren Portekizliler, Doğu Hindistan'a yerleşerek ticarete hâkim olmuşlardır. İngilizler 1640'larda Portekiz'in bölgedeki hâkimiyetine son vererek 1790 yılından itibaren İngiliz kökenli özel girişim şirketi olan Doğu Hindistan Ticaret Şirketi'ni kurmuşlardır. İngiltere'nin sermaye birikiminin ve sömürgeci anlayışının bir parçası olan bu şirket ve yine İngiltere'nin atadığı Genel Vali (Governor General) bu bölgeyi yönetmiştir[339].

Hindistan da bağımsızlık mücadelesi, 19. yüzyılın sonlarına doğru başlamıştır. Ülke topraklarının İngilizler tarafından yönetimi, milliyetçi hareketleri tetiklemiş ve Hindistan'da oldukça uzun soluklu bir bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. İlk etapta dağınık olan bölgesel bağımsızlık hareketleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha düzenli hale gelmiştir. İngilizleri merkezileşmesi ve ülke geneline yayılımı, çiftçiler, entelektüeller ve işgalden sonra işsiz kalan askerler arasında memnuniyetsizlik yaratmış ve halk 1857 yılında İngiliz yönetimine karşı ayaklanmıştır. Ayaklanma bastırılmış ve daha merkezî bir idare tesis etmek isteyen İngiltere, 1858 yılında Hindistan yönetimini tamamen Westminster Parlamentosu'na vermiştir[340].Birinci Dünya Savaşı esnasında, İngiltere adına savaşan Hindistan'a verilen sözler tutulmamış; galip devletlerin savaşı kaybeden ülkelerde uyguladıkları self-determinasyon (kendi kaderini tayin) hakkı, bazı sömürgelere verilmemiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, ulus devletlerin kurulması ile başlayan milliyetçi dalga, imparatorlukların sömürgelerinde de ses bulmuş ve özgürlük, eşitlik ve kardeşlik

[339]Burton Stein, Hindistan Tarihi, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2015, ss.310-315.
[340] Nahaboo, a.g.e, s.587-603.

fikirleri yayılmaya başlamıştır. Hindistan bağımsızlığının adeta sembolü olan isim, Mohandas Karamçand Gandi (1869-1948), barış yanlısı bir lider olarak siyasi mücadelesine, ilk olarak Güney Afrika'da Hintliler 'in yaşadığı Durban'da, Hintlilere oy hakkının verilmemesi üzerine başlamıştır. Bu bölgedeki Hintlileri örgütleyerek, İngiltere'nin ayrımcı politikalarını dünya kamuoyuna duyurmuştur[341]. Gandi, Hindistan bağımsızlık mücadelesinin başarılı ve dâhi bir lideriydi. Onun yenilikçi teknikleri sadece onu destekleyenlerde değil, büyük ölçüde iletişimdeki yeni gelişmeler sayesinde, dünya genelinde mistik bir saygı ortamı yaratmıştır. Hindistan'ın sayısız prenslik devletlerinin birinin vezirinin oğlu olan Gandi, Londra'da hukuk okumuştu. Orada ırkçılığı bizzat yaşadıktan sonra, ırkçılığa karşı sivil haklar mücadelesine dâhil olmak istemiştir. Onun mücadelesi dünyada önemli bir sivil itaatsizlik örneğiydi. Gandi'nin karakteri ve kişiliği Hindistan ulusunun doğuşunun en önemli aşamalarının belirlenmesinde çok etkili olmuştur[342].

Birinci Dünya Savaşı'nda, vatandaşlık haklarını kazandıktan sonra, İngilizlerle birlikte savaşan Hintliler, savaş sonrasında verilen sözlerin tutulmamasından dolayı, Gandi öncülüğünde özgürlüklerini elde etmek için sivil itaatsizlik eylemi gerçekleştirmişlerdir. İngiliz askerleri, bu eylemler esnasında, halka ateş açmış ve bu direnci daha da güçlendirmiştir. Sömürgecilik döneminde, İngilizlerin tüm kolonilerinde uyguladığı "böl-yönet" politikası, Hindistan'da bağımsızlık taleplerinin artmasıyla, daha fazla uygulanmış; yerel idarelerin yetkileri artırılmış, yükselen Hindu milliyetçiliğini bastırmak için Müslümanlar desteklenmiştir[343]. Bütün bunlar, siyasi gerginlikler yaratmış; ülkede ayaklanmalar ve suikastlar olmuştur. Gandi hem kastlar arası hem de Hindularla Müslümanlar arasında köprü kurmaya çalışarak, ülke bütünlüğünü koruyarak bir bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Özgürlük mücadelesini sivil itaatsizlik eylemi yaparak sürdüren Gandi, 1931 yılında İngilizler ile bir anlaşma yapmıştır. Böylelikle, barış eylemlerini destekleyenler, serbest kalmış ve Gandi İngiliz Parlamentosu'na çağrılmıştır. Hindistan'ın bağımsızlığı için İngiliz parlamentosunu

[341] Stein, a.g.e, s.318
[342] Stein, a.g.e., s.317
[343] Meltem Doğan,"Çok kültürlü bir Toplumda İstikrarlı Demokrasi Örneği: Hindistan Parlamenter Sistemi", Kaya H. (Ed.), Karşılaştırmalı Hükûmet Sistemleri: Parlamenter Sistem (Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İngiltere, İtalya ve Japonya Örnekleri), TBMM Basımevi, Ankara, 2015, ss 150-155.

samimi bulmayan Gandi, ülkesinin bağımsızlığı için açlık grevi yapıp pasif direnişi sürdürmüştür. Gandi'nin ölmesi halinde, ülkede iç savaşın çıkacağını düşünen İngilizler geri adım atmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlık verilmesi konusundaki olumlu gelişmeler, bu seferde, ülkede Hindu ve Müslümanlar arasında gerginlikler yaratmıştır. Gandi'nin pasif direnişi sonucunda çatışmalar azalsa bile, üniter bir devlet fikri gerçekleşmemiş ve ülke kurulma aşamasında Hindistan ve Pakistan olarak bölünmüştür. Pakistan ile birleşme konusunda Müslüman lider Muhammed Ali Cinnah ile yaptığı görüşmeler, Hindu milliyetçilerini kızdırmış ve Gandi 1948 yılında suikast sonucu hayata veda etmiştir[344].

II. Dünya Savaşı'ndan zaferle fakat yıpranmış olarak çıkan İngiltere, daha realist bir siyasi tavır takınmış, Hindistan, 1947 yılında savaşmadan, bağımsızlığını kazanmıştır. İngiltere tarafından, Hindistan'a yeni Genel Vali atanmasından sonra yayınlanan bildirgede, 1948 yılında Hindistan'ın terk edileceği açıklanmıştır Ancak Müslüman Birliği de bağımsızlığını talep etmiştir**.** Birliğin liderleri ile yapılan görüşmelerden sonra İngiltere'nin önderliğinde, bünyesinde birçok sorun barındıran bir sınır oluşturulmuştur. Sonuçta, İngilizlerden devralınan siyasi sistemden bağımsız Hindistan yanında, bir de Pakistan Devleti kurulmuştur. Yeni kurulan Pakistan, tüm Hindistan Müslümanlarını kapsamıyordu. Örneğin Keşmir, nüfusunun büyük kısmı Müslüman olmasına rağmen, Hindistan'a bırakılmıştı. Toplam Müslüman nüfusun büyük bir kısmı Hindistan'da yaşıyordu. Bütün bu problemler ileriki zamanda, 200.000 ölü, 5 milyon göçmen, Hindistan-Pakistan savaşları ve günümüzdeki nükleer tehditlere neden olacaktır[345]. İngiltere'nin 1947'de Hindistan'dan çekilmesi, uzun bir sürecin sonunda olmuştur. Hintliler, Gandi önderliğinde uzun ama etkin bir mücadele sürdürmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ne kadar kısmî bir özerklik elde etseler de bunu yeterli görmemişlerdir. Japonya, 1941'de Güney Doğu Asya'da işgallere başlayınca, Hindistan'da bağımsızlık mücadeleleri hız kazanmıştır. 1942'de ortaya çıkan yerel ayaklanmalar, İngiltere tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır ve

[344] Doğan, a.g.e, s.157
[345] Doğan, a.g.e, s.157

özgürlükçü Hint liderler, hapse atılmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda ekonomik kriz ve Roosevelt'in etkisi ile İngiltere Hindistan'dan vazgeçmiştir[346].

Soğuk Savaş yıllarında, Bağlantısızlar Hareketi'nin lideri olan Nehru, dış politikada dostane politikalar gütmüştür. Ölümünden sonra ise 1966'da Kongre Partisi Başkanı olan kızı İndira Gandi yönetime gelmiştir. Kendisinin iktidarında da ülkede devam eden etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmalar, Pencap ve Keşmir bölgelerindeki problemler yönetime karşı hoşnutsuzluklara neden olmuştur. Babasına göre, daha sert politikalar izleyen ve bir korumasının suikastına uğrayan İndira Gandi'nin ardından, oğlu Rajiv Gandi başbakan olmuştur. 1989 yılında seçimleri kaybeden Rajiv Gandhi, 1991 yılında diğer aile üyeleri gibi suikasta kurban gitmiştir. Hindistan'ın bağımsızlığının ve modernleşmesinin önemli bir sembolü olan Kongre Partisi, Hindistan siyasetinde oldukça etkili bir parti olmuştur ve 20 yıl boyunca hem eyaletler hem de merkezdeki gücünü korumuş ve elde ettiği halk desteği ile devletin önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Hindistan'da 28 federe devlet içerisinde 3000'in üzerinde kast mevcudiyeti vardır. Kongre Partisi, dar bölge seçim sistemi zamanla ülke kaynaklarını hoyratça kullanmaya başlamış ve kast grupları oluşturarak oy potansiyelini arttırmaya çalışmıştır[347].

1967 genel seçimlerinde, sekiz eyalette oylarının azalmasıyla bu partiye karşı yan çoğunluk hükûmeti oluşturulmuştur. 1971 yılında tekrar çoğunluk hükûmeti oluşturarak, iktidara gelen Kongre Partisi lideri İndira Gandi daha merkezî bir devlet mekanizması tesis etmeye başlamış, otoriter bir yönetim şekli benimsemiştir. 1977'deki genel seçimler hariç, seçimleri Kongre Partisi, 1990'lara kadar koalisyona ihtiyaç duymadan Halk Meclisi'nde çoğunluk hükûmeti kurabilecek temsilcilere sahip olmuştur. 1990 yılına gelindiğinde Hindular ile Müslümanların arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyen Hindu milliyetçisi, Bharatiya Janata Party (BJP), siyasi gücünü arttırmış ve günümüze kadar süren hem Kongre Partisinin hem de BJP'nin tek başına çoğunluk sağlayamadığı bir koalisyonlar dönemi başlamıştır[348]. Hindistan'da,

[346] Nahaboo, a.g.e, s.600
[347] Stein, a.g.e, s.335
[348] Yavuz Çilliler, Hindistan Cumhuriyeti: Çağdaş Siyasal Sistemler, Alter Yayıncılık, Ankara, 2015, ss.594-598.

1984'ten beri, parlamentoda çoğunluğu sağlayabilen bir parti olmamıştır. Yapılan son seçimlerde, Kongre Partisi ile BJP arasında, öncülüğünü yaptıkları koalisyon ittifakında bir yarış olmuştur. 814 milyon nüfusa sahip bu ülkede, 2014'de yapılan parlamento seçimleri neticesinde devlet partisi olarak da nitelendirilen ve 60 yılı aşkın süre boyunca ülkeyi yöneten Kongre Partisi iktidarı, sağ-muhafazakâr parti olan BJP'ye bırakmıştır. Eyaletler Konseyinde ise muhalefet partileri çoğunluktadır[349].

Hindistan, her ne kadar 15 Ağustos 1947 yılında İngiltere'den bağımsızlığını ilan etmiş olsa da temsili kurumlar bakımından oldukça uzun ve köklü bir geçmişe sahiptir. Ülkenin Batı'da eğitim alan ve Batı değerleri ile yetişen devlet adamları, azınlık kesime de geniş haklar veren parlamenter sistemi hayata geçirmek istemişlerdir. Ülkedeki hükûmet sisteminin parlamenter olarak kabul edilmesinin nedeni, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'nun parlamentoda seçilmiş olan Halk Meclisine karşı sorumluluğu olmasıdır. 1950 yılında kabul edilen Anayasa ile Parlamento iki kanattan oluşur: Eyaletler Meclisi (Rajya Sabha) ve Halk Meclisi (Lok Sabha). Halk Meclisi seçimleri, beş yılda bir yapılmaktadır. Eyaletlerden ve Birlik topraklarından üyeler seçilmektedir. Eyalet meclisinin üyeleri, genel seçimlerle değil, Eyalet Parlamentoları ve Birlik toprakları tarafından seçilmektedir. Üyelerinin bir kısmı altı yılda bir yenilenir[350].

Dünyanın en kalabalık ikinci ülkesi olan Hindistan, etnik ve dinî çeşitlilik koşulları zorlasa da, mevcut sistemin yarattığı denge sayesinde, dünyanın en büyük demokrasisi olma özelliğini korumaktadır. Yürütmenin başı olan cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargıya ilişkin geniş yetkileri vardır ve bakanlar kurulunun tavsiyeleri üzerine karar alır. Parlamenter sistemin diğer önemli özeliği olan yürütmenin parlamentoyu fesih edebilme yetkisi, Hindistan anayasal sisteminde de mevcuttur. Cumhurbaşkanı, bakanlar kurulunun tavsiyesi üzerine Halk Meclisini feshedebilir. Parlamento elinde bulundurduğu güvensizlik oyu ile hükûmeti düşürebilir. Bütün parlamenter sistemlerde olduğu gibi, Hindistan hükûmet sisteminde de parlamento ve hükûmet arasındaki denetim araçlarından biri güvenoyudur.

[349] Doğan, a.g.e, s.157.
[350] Doğan, a.g.e, s.158.

Parlamentoya karşı sorumlu olan hükûmet, güvenoyu alamadığı zaman istifa etmek zorundadır[351].

Cumhurbaşkanı, bütün Meclislerin ve eyaletlerin seçilmiş üyeleri ile Delhi Başkent Bölgesi ve Punducherry Birlik Bölgesinden oluşan Seçmenler Kurulu (Electoral College) tarafından seçilmektedir. Bu seçim gizli oy ile yapılır ve Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır ancak yeniden seçilme hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanı seçilme şartları ise şu şekildedir: 35 yaşını doldurmuş olmak, Halk Meclisine seçilme şartları taşımak, Hindistan vatandaşı olmak. Parlamento üyelerinin cumhurbaşkanı seçilmesi halinde ise, parlamentodaki görevi sonlandırılır. Cumhurbaşkanının en önemli yetkilerinden biri de parlamentonun kabul ettiği kanunları onaylamaktır. Cumhurbaşkanının onaylamadığı kanunlar yürürlüğe giremez. Cumhurbaşkanı bütçe kanun önerisi haricindeki diğer kanun önerilerini, tekrar görüşülmek üzere geri gönderebilir. Cumhurbaşkanı, anayasayı ihlal suçu işlediğinde görevden alınabilir. Ancak, Meclisin en az dörtte bir üyesi tarafından teklif edilmesi ve Meclis üye sayısının üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gerekir[352]. Cumhurbaşkanı, başbakanı atar ve başbakanın önerisi üzerine diğer bakanlar atanır. Bakanların görevde kalacağı süre, cumhurbaşkanına bağlıdır ve bakanlar, Halk Meclisine karşı sorumludur. Bir hükûmetin iktidarda kalabilmesi için, siyaseten sorumlu olduğu parlamentonun desteğini sağlaması gerekir. Bu federal sistemde, eyaletler başbakanın önerisi ve cumhurbaşkanının onayı ile atanan valiler tarafından yönetilmektedir. Merkezî hükûmetin bir uzantısı olarak, eyaletlerin yönetimini üstlenen valiler, cumhurbaşkanını eyaletlerde temsil eder[353]. Hindistan'da 2014 yılında yapılan seçimlerin sonuçlarına göre, BJP kazanmış ve hükûmeti kurma yetkisini elde etmiştir. Böylece BJP'nin adayı olan Narendra Modi, Hindistan Başbakanı olmuştur. Cumhurbaşkanı Pranab Mukherjee'nin beş yıllık görev süresinin dolmasının ardından yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini, iktidar partisinin adayı Bihar Eyalet Valisi Ram Nath Kovind kazanmıştır[354].

---

[351] Doğan, a.g.e, s.159.
[352] Çilliler, a.g.e, s.600
[353] Doğan, a.g.e, ss.162-165.
[354] T.C Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi,http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfaErişim Tarihi: 20.01.2019.

1947'de bağımsızlığını elde ettikten sonra, Hindistan'ın yapısı ve evrimi oldukça tartışılmıştır. Bazı yorumcular, Hindistan Devleti'ni sömürge sonrası bir kurum, sömürge geçmişinin temel özelliklerini sürdüren ve çağın da emperyalist güçlerine tabi olmaya devam eden bir yönetim biçimini sürdüren bir devlet olarak görmektedirler. Ancak Hindistan, bugün kendi nükleer gücü ve bir milyarı aşkın nüfusu ile başlı başına bir dünya gücüdür. Ayrıca bugün Hindistan 'dünyanın en büyük demokrasisi 'olarak adlandırılmaktadır. Bu demokrasi, İngiliz egemenliğinde çoğalan temsilci kurumlarla meydana gelmiş bir demokrasiden çok, Gandi ve Nehru gibi Hindistan'ın önde gelen kurucu liderleri ve 1950 yılında kabul edilen Hindistan Anayasası'nın sayesinde anlam bulmuş bir demokrasidir. Üstelik devlet, demokratik toplumsal etkileri olan değişikliklere de öncülük etmiştir. Demokrasi adına önemli gelişmeler kaydeden Hindistan, ekonomik olarak da Asya ülkeleri arasında çok önemli bir yere sahiptir. Ekonomik liberalleşme ve küreselleşen ekonomi, birçok Hintli'ye zenginlik ve refah getirmiştir. Ülkenin iç ve dış ekonomisi 1990'ların başından itibaren oldukça büyümüştür. Ekonomideki devlet kontrolü kaldırılıp, gümrükler düşürülünce, ekonomik gelişmenin önündeki engeller de kalkmıştır. Ekonomik liberalleşmenin başlamasının üzerinden 20 yıl geçtikten sonra bugün, Hindistan'dan Çin ile birlikte "Asya Devi" olarak bahsedilmektedir.

Etnik, dilsel, bölgesel, ekonomik, dinsel, sınıfsal ve kast gruplarının çeşitliliği; aynı zamanda büyük kentsel-kırsal farklılıklar ve cinsiyet ayrımlarıyla da iç içe olan Hint toplumu oldukça şaşırtıcı bir farklılık sunmaktadır. Hindistan hiyerarşik bir toplumdur. Kuzey Hindistan ya da Güney Hindistan'da, Hindu veya Müslüman, şehir veya kırsalda insanlar ve sosyal gruplar çeşitli temel niteliklere göre sıralanır. Hindistan, demokrasi ile yönetilen bir ülke olmasına rağmen, tam eşitlik, günlük yaşamda nadiren görülür. Toplumsal hiyerarşi, kast gruplarında, bireyler arasında, aile ve akrabalık gruplarında belirgindir. Kastlar, öncelikle Hinduizm ile ilişkilidir, ancak kast benzeri gruplar, Müslümanlar, Hristiyanlar ve diğer dinî topluluklar arasında da mevcuttur. Çoğu köy veya kasabada, herkes yerel olarak temsil ettiği her bir kastın göreceli sıralamasını bilir ve davranışları sürekli olarak bu bilgi ile şekillenir. Bireyler ayrıca zenginliklerine ve güçlerine göre de sıralanır. Örneğin, bazı güçlü insanlar veya "büyük adamlar" sandalyelere güvenle otururken, "küçük adamlar" yüksek statüdeki

bir adamın yanında oturmayı düşünmeden ayakta durarak veya çömelerek ricada bulunmak için önlerine gelir[355].

Hiyerarşi, ailelerde ve akrabalık gruplarında da önemli bir rol oynar, ailelerin çoğunda, erkeklerkadınlardan daha ön plandadır. Örneğin, Kuzey Hindistan'da bir gelin, kocasına ve tüm kıdemli akrabalarına saygı göstermek zorundadır. Kardeşler de yaş hiyerarşisinin farkındadır ve küçük kardeşler, büyük kardeşlere isim yerine saygılı terimlerle hitap eder. Hint toplumunda, yüksek statü saflıkla; düşük statü kirlilikle ilişkilendirilir. Örneğin, yüksek rütbeli bir Brahmin veya rahip kastının bir üyesi, düşük rütbeli bir çöpçü veya çöpçü kastında doğan birinden daha doğal bir saflıkla doğar. Hint kültürüne hâkim olan en büyük temalardan biri, sosyal karşılıklı bağımlılıktır. İnsanlar, gruplar, aileler, klanlar, alt kesimler, kastlar ve dinî topluluklar olarak doğarlar ve bu gruplara derin bir bağlılık duygusu hissederler. İnsanlar başkalarıyla derinden ilgilenirler ve çoğu için en büyük korku, sosyal destek olmadan yalnız bırakılma olasılığıdır. Psikolojik olarak, aile üyeleri tipik olarak yoğun duygusal bağlılık yaşarlar[356]. Ekonomik faaliyetler de sosyal bağlarla derinden etkilidir. Akrabalık bağları, toplumda önemli yerlere gelebilmek için önem arz etmektedir. Hintlilerin çoğu, kast ve sınıf ilişkilerinin çakıştığı köylerde yaşamaktadır. Büyük toprak sahipleri üst kast, küçük ölçekli çiftçiler orta kastken, topraksız işçiler tipik olarak en alt kasta aittir. Hindistan'a bir bütün olarak bakıldığında, sınıfları tanımlamak, oldukça zor bir iştir. Yaygın görüşe göre üst sınıflar, zengin, mülk sahiplerini, sanayicileri, eski kraliyet ailesini, üst düzey yöneticileri ve müreffeh girişimcileri kapsayan nüfusun yaklaşık yüzde birini veya yaklaşık on milyon kişiyi içeriyor. Bunların biraz altında milyonlarca üst orta sınıftan yurttaş varken; ölçeğin diğer ucunda, pek çok türden düşük ücretli işçilerin yetersiz barınma ve eğitime ve diğer birçok ekonomik zorluğa katlanan yüz milyonlarca aşırı yoksul insan da dâhil olmak üzere Hindistan nüfusunun yaklaşık yarısı vardır[357].

---

[355] Harold A. Gould, "Political Economy and Emergence of a Modern Class System in India", Boeings and Bullock-Carts: Studies in Change and Continuity in Indian Civilization: Essays in Honour of K. Ishwaran, 1: India: Culture and Society. Ed. Yogendra K. Malik. Delhi: Chanakya, 1990. s.155-86.
[356] Owen M. Lynch, "Stratification, Inequality, Caste System: India." Asia: Case Studies in the Social Sciences: A Guide for Teaching. Ed. Myron L. Cohen. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 1992, s.67-80.
[357] Gould, a.g.e, s.100.

Bununla birlikte, Hindistan'da Bağımsızlık sonrası dönemin kazanımları çok büyük olmuştur. Hindistan, sosyal, dinî, kültürel, politik ve ekonomik çeşitliliğine rağmen, tüm dünyayı şaşırtarak birleşik bir devlet olmuştur.1980'li yıllarda Pencap, Tamil Nadu veya Kuzey doğudaki Assam'da bazı toplumsal gruplar, ulusal entegrasyona meydan okumaya başladılar. Ülke siyaseti, terörizm ve ayrılık meseleleriyle uğraşmak zorunda kalmış, dinsel gruplar arasında kutuplaşmalar yaşanmıştır. Geri kalmış ve daha az ayrıcalıklı kastlar için Mandal Komisyonu tavsiyeleri yoluyla aleyhte kışkırtma olarak başlayan şey, çoğunluğun tepkisiyle karşılaşmıştır. On yıl, ülke muazzam bir siyasi kargaşa ve istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmış, Cammu ve Keşmir'de yeniden canlanan isyanlara tanık olunmuştur[358].

1990'lı yıllara gelindiğinde, ülkede daha farklı gelişmeler yaşanmış, ekonomik reformlar ve liberalleşme, ekonominin zincirini çözmüş ve o zamana kadar var olmayan fırsatları açığa çıkarmıştır. 1990'lardaki ekonomik reformlar ve işgücü reformları, serbest sermaye ve yabancı yatırım akışı, enerji sektöründeki yatırımların artırılması, ülkede önemli ekonomik değişimlerin önünü açmıştır. Yeni Milenyum ile birlikte Hindistan'ın kendisine olan güveni gelmiş ve dünyada artık 'ikinci eleman 'olmaktan kurtulmuştur. Yine de, ülke ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Patlayan nüfus, yaygın yoksulluk, bölgesel eşitsizlik, cehalet, fakirlik, din, dil ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler ülke için büyük sorunlara yol açmıştır. Küreselleşme ile hem ekonomi hem de jeopolitik açıdan ülkenin sorunlarına farklı bir boyut eklenmiştir. İnsanlık tarihinde daha önce hiçbir ülke, bu kadar çok fakiri beslemek ve bu kadar çok okuma yazma öğretmek zorunda kalmamış, aynı anda en gelişmiş ülkelerle rekabet etmek zorunda kalmamıştır[359].

Hindistan'ın toplum yapısı oldukça karmaşıktır. Kadınlar, yalnızca kadın olmaktan kaynaklı eşitsizlikle karşılaşmamakta, sosyal statü ve kast ayrımına da maruz kalmaktadırlar. Ülkede eşitsizlikler daha ciddi ve derin boyutlardadır. Hindistan'da kadınların kamusal alandaki konumlarını anlayabilmek için tarihsel gelişim içerisinde

[358] Ishwar Modi, Indian Society and Sociology: Challenges and Responses, Sociological Bulletin, September-December 2014, Vol. 63, No. 3, pp. 344-354.
[359] Kaushik Basu, "India's Dilemmas: The Political Economy of Policymaking in A Globalised World", Economic and political weekly, 43 (5), 2008, s.53

kadınların siyasi konumuna bakmak ve kadın hareketlerinin tarihçesini incelemek gerekmektedir.

2.2.Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu

Hindistan bugün sadece dünyanın en büyük demokrasisi olarak adlandırılmakla kalmaz, ayrıca seçilenlerle seçenler arasındaki ilişkinin iyi karakterize olmuş olması ile de anılır. Ancak bir yandan da yakın tarihte bir sömürge olmaktan kurtulduğu için hâlâ sömürgeciliğin izlerini taşımaktadır. Cinsiyet eşitliği meselesine gelindiğinde ise kadınların günden güne kamusal alanda daha aktif hale geldikleri görülür. Kadın hareketleri, ülkede günden güne daha çok ivme kazanmış, kadınlar birçok yasal hakka sahip olmuşlardır. Hindistan'ın tarihini sömürge öncesi ve sonrası diye değerlendirirsek, sömürge sonrası yani bağımsızlığını kazandıktan sonra, kadınların siyasi haklarına ve cinsiyet eşitliğine daha çok önem verildiği görülmektedir. Bu bölümde, bağımsızlık öncesi ve sonrası dönemde, Hindistan'da kadının konumu incelendikten sonra, 1980 sonrası ortaya çıkan yeni feminist akımlarla kadın meselesinin ele alınış biçimi ortaya konacaktır.

2.2.1 Hindistan'da Bağımsızlık Öncesi Dönemde Kadının Konumu

Hindistan'da kadının statüsünü anlamak için önce kast sistemini anlamak gerekir. Kast; sömürgeciliğin getirdiği toplumsal ve ekonomik değişikliklerden beslenmiş, dinsel köklere sahip toplumsal bir düzendir. Köken olarak kast, Portekizcede cins, soy anlamına gelen 'casta' sözcüğünden türemiştir. Aile veya toplumsal sınıftan gelen eşitsizlikler, Hindistan'da bugün de mevcuttur[360]. İngiliz emperyalizmine kurban olmadan önce de Hintliler, aslında temelden gelen ve kast sistemi denen bu karanlık sistemin içinde yaşamışlardır. Hinduların katı dinsel tabuları çağdaşlaşmaya engel teşkil etmiştir[361]. Kast sistemi içerisinde Brahmanlar, Ksatriyalar, Vaisyalar, Sudralar adında 4 farklı sınıf vardır. Brahmanlar üst sınıfı,

[360] Gyanendra Pandey, Remembering Partition: Violence, Nationalism and History in India (Contemporary South Asia). Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s.56
[361] Paul Kennedy, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Birtane Karanakçı (Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2015, s.285

Ksatriyalar askeri sınıfı, Vayşiyalar ticaretle uğraşan kısmı, Sudralar ise işçi sınıfını oluşturmaktadır. Bir de kast dışında kalan insanlığın en aşağı kesimi olarak kabul edilen "Paryalar" diye bir grup vardır. Bugün hâlâ var olan bu sistem içerisinde, sınıflar arası katı ayrımlar mevcuttur. Kimse, kendisinden aşağı kastta olan biri ile aynı sofrada oturamaz, zaten alt sınıftan birinin pişirdiği yemeği yemesi de kabul edilmez. Bu yüzden, zengin Hintliler, yemeklerini herkesin yiyebildiği Brahman sınıfından aşçı tutarlar. Kadınlar için ise durum daha vahimdir. Brahmanlar dört, Kşatriyalar üç, Vayşiyalar iki, Sudralar ise bir kadınla evlenebilir. Kastlar arası evlilik yasaktır. Eşi ölen bir kadının tekrar evlenmesi ise bütün kadınlar için yasaktır[362].

Hindistan'da cinsiyet eşitsizliğinin temelleri çok eskilere dayanmaktadır. Hindistan'da MÖ.1000-500 yılları arasında kadınların konumu yalnızca annelik üzerinden biçimlendiriliyordu. Kadınların evlenmelerindeki amaç oğullar doğurmalarıydı. Hatta imparatorluğun bazı bölgelerinde, kadınlar lanetli olarak görülüyordu. Özellikle dul kadınların saçları kazıtılıyor, onlara ayak işleri yaptırılıyordu[363]. Diğer bir gelenek ise "sati[364]" geleneğiydi. Ülkeye sonradan gelen Müslümanlar, bu geleneği dine aykırı olmasından dolayı kaldırmaya çalışmışlardır. Bu dönemlerde, Hindistan'da toplum ve ailede ataerkil bir yapı vardı. Çocuk yaşta evlilik, kız çocuklarının öldürülmesi gibi toplumsal vakalar oldukça yaygındı. MÖ 1500 yıllarına denk gelen Vedik Dönemi olarak adlandırılan dönemde, görece daha iyi konumda olan kadınlar, daha az kısıtlamalara maruz kalıyorlardı. Bu dönemde, kadınlar öğretmenlik, şairlik gibi meslekleri icra edebilmekte, istedikleri zaman istedikleri erkek ile evlenebilmekteydiler. Ayrıca çok eşliliğe ve çocuk yaşta evliliğe de izin verilmiyordu. Yine, bu dönemde, kadınlar evlerinde de görece saygın bir durumdaydılar. Dini törenlere eşlerinin yanında katılabiliyorlardı ve kadının katılmadığı bir tören geçersiz kabul ediliyordu. Ayrıca, eşleri ile birlikte tarım

[362] Mepanews Gazetesi Web Sitesi https://www.mepanews.com/hindistanin-acimasiz-duzeni-kast-sistemi-14563h.htm Erişim: 08.05.2019
[363] Stein, a.g.e, s.94
[364] Sati, dul kadınları kocalarının cesetlerinin yakıldığı ateşte yakma geleneğidir. Kökleri M.Ö 400 yıllarına kadar dayanmaktadır. Benzer uygulamalar eski İskandinav ülkelerinde, Mısır ve Yunanistan'da da vardı. Ancak dinsel bir seremoniyi andıran bu geleneğin, Hindulara dayandığı düşünülmektedir. Hem Brahmanlar hem de Kshatriyalar tarafından uygulanan bu gelenek, bütün Hindistan'a hâkimdi. Daha fazla bilgi için Bkz. Burton Stein, Hindistan Tarihi, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 2015, ss.215.

yapabiliyor, ekonomiye katkıda bulunabiliyorlardı. Ayrıca, bu dönemde savaşlara da katıldıkları bilinmektedir[365]. MÖ 600 yılına denk gelen, "Sutra" olarak adlandırılan dönemde kadının statüsü gitgide kötüleşmeye başlamıştır. Bu dönemde, eğitime önem verilmemesinden dolayı kadınlar yeterli eğitim alamamış, özel alana hapsolmuşlardır. Dinî törenlere eşleri ile birlikte katılamamışlar, ancak ebeveynlerinin seçtiği erkeklerle evlenmelerine izin verilmiştir. Kadınlar ile ilgili yasalar kaldırılmış, yerine kadını erkeğin hâkimiyeti altına sokan yasalar getirilmiştir[366].

Orta Çağda, derebeylerinin ekonomik durumları bozulmuş, yabancı istilacılara karşı güç kaybetmeye başlamışlardır. Bu süreçte, kadınlar toplumun dışına itilmiş, birçok baskılara maruz kalmışlardır. Ülkedeki Müslümanlar, Hindu kadınları onlarla evlenip Müslüman olmaya zorlamışlardır. Bütün bu şartlar altında, kadınların her türlü özgürlüğü kısıtlanmıştır. Daha önce çok da yaygın olmayan "purdah" adlı gelenek, ülkede oldukça yaygın hâle gelmiştir[367].Kadınlar örtünmeyi ve peçe takmayı, yabancı istilalarının devamlı olarak sürdüğü ülkede, kendi şeref ve haysiyetlerini korumanın bir yolu olarak görüyorlardı. Bu gelenek, bir yandan da üst sınıf kadınları kapsıyordu. Bu dönemde, çocuk yaşta evlilik de çok yaygın hâle gelmişti. Hatta evlilik yaşı 10'a kadar düşmüştü. Aileler kızlarını çok küçük yaşta evlendirip erkeğin himayesine veriyor ve sorumluluktan kaçıyorlardı çünkü kız çocukları ailede bir yük olarak görülüyordu. Küçük yaşta doğum yapan kız çocuklarının kendisi de bebekleri de ölüyordu. Erkeğin sonuna kadar egemen olduğu bu toplumda çok eşlilik de yaygındı. Kadınlar için ise bu mümkün değildi. Kocası ölen kadınların, tekrar evlenmeleri yasaktı. Üst sınıf dışındaki kadınların eğitim hakkı da yoktu. Bütün bu koşullar, kadınları tamamıyla erkeğe bağımlı hâle getirmişti[368].

---

[365] Janapathy Varalakshmi, Indian Women through the Ages, Gyan Publishing House, New Delhi, 2002, p. 2.
[366] Damodar Dharmananda, The Culture and Civilization of Ancient India in Historical Outline, London Routledge, 1965, p.39.
[367] Purdah "perde" anlamına gelen Urduca bir kelimedir. Kelime iki farklı anlam içerir: Birincisi, kadınların tenlerini gizlemek için kullandıkları örtü iken, diğeri, kadına karşı yapılan cinsiyet ayrımını anlatan sosyolojik bir terimdir. Kadına toplumsal hayatta getirilen kısıtlamaları ifade eder. Hindistan'da Orta Çağda yaygın hale gelmiş purdah, ev içindeki fiziksel mekânların haremlik-selamlık şeklinde ayrılmasını da anlatıyordu. Daha fazla bilgi için bkz. Burton Stein, Hindistan Tarihi, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2015, ss.310-315.
[368] Varalakshmi, a.g.e, s.5

19. yüzyıl ise Avrupa'da çok farklı gelişmelere sahne olmuştu. Ancak İngiltere sömürgesi altındaki Hindistan'da durum, kadınların siyasi varlığı açısından çok gelişme göstermemiştir. Hâlen çok eşlilik ve küçük yaşta evlilik yaygındır. Erkek tahakkümü altında yaşayan kadınlar aşağılanmakta, işkenceye maruz bırakılmakta ve eğitimden alıkonulmaktadırlar. Bu yüzyılın ikinci yarısında kadınların düşük statüsünün farkına varan İngiliz reform grupları, Hindistan'ın birçok yerinde yenilikler yapmışlardır. Ataerkil düzen içerisinde ezilen kadınlara dönük çalışmalar yapmışlar, kız çocukların öldürülmesi, çok eşlilik, küçük yaşta evlilik, eğitim gibi sorunlara dikkat çekmişlerdir. Bu çabalar sayesinde, kız çocukları okula gitmeye başlamıştır. Ayrıca eğitimli üst sınıf kadınlar, kamusal alandaki görünürlükleri ve siyasi hakları adına bazı sosyal reformlar yapılması için çaba göstermişlerdir.

19. yüzyılda Hindistan'da kadın hareketleri, sosyal bir reform hareketi olarak başlamıştır. Bu dönemde, Batı'daki özgürlük ve eşitlik hareketi Hindistan'daki eğitimli elit sınıf tarafından benimsenmiştir. Batılı liberaller, kadın sorununa da eğilmiş, bir sosyal reform hareketi başlatmışlardır. Bu reform hareketleri, homojen olmayan bir yapıda, birçok farklı görüş ve değişikliği içermiştir. Bu dönemdeki kolonyal müdahale, sadece yönetim biçimi ile sınırlı kalmamış, sosyal ve kültürel alana da girmiştir. Hindistan'daki entelektüel yapı bu müdahaleden ve Batılı değerlerden oldukça etkilenmiştir. Bu bağlamda, ülkedeki aydınlar, hem bu kolonyal baskının gücüne karşı duyarlı hem de Batı liberalizmine, akılcılığa ilgi duyar hâle gelmişlerdir. Bir yandan da bu sömürgeci hegemonyaya karşı kendi kültürlerini savunma çabası içine girmişlerdir. Bu kültürel savunma ve bir yandan Batılı fikirlerin ülkeye girişi sonunda kökleri Hint kültürüne dayanan yeni bir toplum ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, ülkedeki aydınlar, kadınların geri kaldığı toplumların geri kalacağı gerçeğine de inanır hâle gelmişlerdir.

Aydın düşünürler ve önemli liderler sayesinde, 19. yüzyılda kadınların toplumdaki ve siyasetteki statülerinin ne kadar önemli olduğuna dair bilinç artmıştır. Hindistan'ın önemli isimlerinden olan Raja Rammohan Roy, bu konuda önemli çalışmalar yürütmüştür. Bu bağlamda, ilk başlarda, bütün liderler erkek olsa da kadınlar yavaş yavaş siyaset sahnesine çıkmış; eğitim, politika ve özgürlük

hareketlerinde yürüttükleri çalışmalarla Hindistan'da ve dünyada kadın hareketlerine ve bu bilince yön verecek önemli çalışmalar yürütmüşlerdir. Annie Besat, Sarojini Naidu, Kamladevi Chattopadhyay, Nellie Sengupta, Durgabai Deshmukh gibi öne çıkan isimler, kadınların daha iyi koşullar içinde yaşamaları için mücadele etmişlerdir. Hindistan'da kadınlar statülerini yükseltmek, toplumda ve siyasette saygı gören bireyler hâline gelmek için, aktif bir biçimde özgürlük hareketlerinde yer almışladır. 1885'te Hindistan Ulusal Kongresi (Indian National Congress)'nin kurulması ve Mahatma Gandhi'nin sivil itaatsizlik eylemi, siyasi bağımsızlığa ve sosyal yapılanmaya öncülük etmiştir. Mahatma Gandhi tarafından yürütülen bu süreçte, kadınlar sivil itaatsizlik eylemleri dâhil olmak üzere her türlü mücadelede aktif olarak yer almış, ulusal bağımsızlık için çalışmışlardır. Kadınların bu devrime katılma isteği ve coşkusu, Netaji Subash Chandra[369]'nın Hint Ulusal Ordusu'nda yeni bir alay kurulmasını teşvik etmiştir. Kasturba Gandhi, Bhikaji Cama, Sarla Devi, Aruna Asaf Ali bu orduda savaşan kadınlardır[370].

Hindistan'da Birinci Dünya Savaşı sonunda iki önemli kadın sivil toplum örgütü kurulmuştur: Kadınlar Hindistan Birliği (Women's India Association) ve Hindistan Ulusal Kadınlar Konseyi (National Council of Women). Bu örgütlerin öncelikli hedefi, bağımsızlık düşüncelerini yaymak olmuştur. Kadınlar, bu örgütler bünyesinde Mahatma Gandhi'nin öndeliğindeki sivil itaatsizlik eylemlerine katılmış, ülkenin bağımsızlığı için mücadele vermişlerdir**.** Daha sonraki on yılda kadınlar, kadın sivil toplum örgütleri bünyesinde özgürlük için eylemler düzenlemişlerdir. Ayrıca, Bharat Stree Mahamandal[371] adlı örgütü kuran Saraladevi gibi kadın önderler, kadınların eğitim sorunlarına da eğilmişlerdir. Ayrıca cinsiyet eşitsizliğine dair de mücadeleler, yine bu dönemde başlamıştır[372]. Bu yıllarda, Hindistan'da, Kadın Ulusal

[369]"Netaji" olarakta adlandırılan Subash Chandra, Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi lideri, Hindistan Ulusal Kongresi'nin başkanı, Özgür Hindistan Geçici Hükûmeti'nin hükûmet başkanı ve Özgür Hindistan Ordusu'nun başkomutanıdır. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinin sembol isimlerinden biridir. Daha fazla bilgi için Bkz. Damodar Dharmananda, The Culture and Civilization of Ancient India in Historical Outline, London Routledge and Kegan Paul, 1965, p. 39.

[370] Bipan Chandra & Barun De, Freedom Struggle, National Book Trust, New Delhi, 1927, s. 82.

[371] Bharat Stree Mahamandal, 1910'da Allahabad'da Sarala Devi Chaudhurani tarafından kurulan, Hindistan'daki ilk kadın örgütüydü. Örgütün kuruluş amacı, kadınların eğitimini teşvik etmekti. Daha fazla bilgi için bkz. Janapathy Varalakshmi, Indian Women through the Ages, Gyan Publishing House, New Delhi, 2002, p. 2.

[372] Pandey, a.g.e s.58

Hareketi, tüm alanlarda etkin hâle gelmeye başlamıştır. Kırsal kesimden birçok kadın, özgürlük ve hakları için mücadele vermiş, kırsalda ve şehirlerde kadın hakları konusundaki farkındalık artarak devam etmiştir. Bu dönemin önder isimlerinden Sarojini Naidu, sivil itaatsizlik eylemlerinde başı çekmiş ve kadınlara liderlik etmiştir. Kast dikkate alınmaksızın, Hindu ve Müslümanlar arasında evlilik yapılabilmesinin yanında, kadınların eğitimi için de protestolara katılmış ve önemli bir siyasi hareketin içinde yer almıştı. Hindistan'a gelen çeşitli İngiliz komisyonları ile yapılan görüşmelerde kadınların sorunlarını sık sık dile getirmiştir. Ayrıca İngiliz sömürgeciliğine karşı da mücadele vermiştir. Kalpana Datta ve Preetilata Wadekar, bu anlamda önemli kadın devrimcilerdi. Silahlı mücadelede, erkekler için muhbirlik yapmış, aynı zamanda onlara barınma ve yiyecek sağlamışlardır. Bu mücadeleler sonunda, 1925 ve 1935 yıllarında İngilizler bazı yasalarla, kadınlara sınırlı haklar vermişlerdir. 600.000 kadın seçmen, yasama meclislerinde 56 sandalye kazanmış, Dr. Poonam Ducose 1925 yılında Travancore'un ilk kadın sağlık bakanı olmuştur. Vijay Lakshmi, 1937'de Pandit Birleşik Eyaleti'nin yerel özyönetim başkanı olarak seçilmiştir[373].

Hindistan siyasetinde çok önemli kadın liderler de yetişmiş, hatta bütün dünyadaki kadın hareketlerine de yön vermişlerdir. Hindistan'ın tek kadın başbakanı olan ve iki kez başbakanlık yapan İndira Gandi önemli siyasi figürlerden biridir. Gençliğinde babası ile birlikte bağımsızlık için savaşmıştır. Babasının ölümünden sonra, Başbakan olan ve ülkenin tek kadın başbakanı olarak kalmış İndira Gandi ekonomi, iç ve dış politika konusunda radikal çalışmalar yapmıştır. İngiliz sömürgesi bir ülkede büyümekle birlikte, aydın bir siyasetçi olarak "Batı" düşüncesine eleştirel yaklaşmıştır ve milliyetçi, sosyalizme yakın, halkçı tutumları ön plana çıkmıştır[374]. "Yoksulluk Bitsin" sloganıyla girdiği 1971 seçimlerinde galip olmuştur. İktidara geldikten kısa bir süre sonra, maden ve kömür gibi alanlarda milli politikalar izlemiştir. 1973 yılında Londra Sunday Times gazetesi tarafından "Dünya'nın en güçlü kadını" seçilmiştir. İktidarı boyunca Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmiş, ABD ile olan ilişkilerini

[373] Ak Gupta, Women and Society: The developmental perspective, Criterion Publications, New Delhi,1986, s.45

[374] Mehmet Yahya Çiçekli, Asyalı Kadın Figürü ve Siyasetin Etkin Bir Öznesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi İlimler Fakültesi Cilt:33, Sayı:2, Yıl:2018, s.411

oldukça sınırlı tutmuştur. O yıllarda patlak veren Arap-İsrail Savaşı'nda, Filistin'in tarafında yer almıştır. İndira Gandi babası gibi medeni hukuk alanında yenilikler yapmış, miras hukuku konusunda kadınlar lehine kanunlar çıkarmıştır. Çalışma hayatında cinsiyet ayrımcılığının önüne geçmeye çalışmış, kadınların erkeklerden düşük ücret almasını engelleyecek yasal değişiklikler yapmıştır. Çıktığı seyahatlerden birinde "Hariciler" denilen en alt kastan kadınların üst kasttan erkeklerden tarafından cinsel tacize uğramaları olayı ile yakından ilgilenmiş, mağdur kadınlara yardım etmiştir. Çevreye karşı oldukça duyarlı olan Indira Gandi, 1968 yılında kaplan kürkü ihracatını ve 1970 yılında kaplan avlanmasını yasaklamıştır. 1972 yılında Dünya Doğayı Koruma Vakfı ile birlikte hazırlanan ve bir sonraki yıl uygulamaya geçirilen "Kaplan Projesi" Hindistan'da bütün doğal hayatı korumaya dönük bir projedir[375]. Dünyanın en uzun süre görevde kalan kadın başbakanı unvanı hâlen devam eden Indira Gandhi, 1984 yılında bir suikasta kurban gitmiştir[376].

Hindistan'da bağımsızlık öncesi dönemde her ne kadar kadınlar eşitlik adına birtakım mücadeleler verseler de feminist mücadeleler bağımsızlık mücadelelerinin gölgesinde kalmıştır. Kadınlar, bağımsızlık için mücadele eden erkekler hapse atıldıkları zaman ön plana çıkabilmişlerdir. Üzerlerindeki büyük baskı, yıldırma ve işkenceye rağmen, köylü, şehirli, eğitimli ve eğitimsiz her sınıftan kadın, daha önce benzeri görülmemiş bir mücadele sergilemişlerdir. Örgütleniş biçimleri ve sergiledikleri cesur tavırlar oldukça şaşırtıcıdır ve Hindistan tarihinde bir ilktir. Kadınlar bu dönemde hem İngiliz sömürgeciliğine hem de toplumdaki patriarşik düzene karşı çıkmışlardır. Ancak bağımsızlık öncesi kadın hareketleri, anti-emperyalist bir boyutta kalmış, patriarşik düzene olan karşı duruş kendisini ancak bağımsızlık sonrası gösterebilmiştir.

[375] Chandra, a.g.e, s.85.
[376] Çiçekli, a.g.m, s.412.

2.2.2 Hindistan'da Bağımsızlık Sonrası Kadın Haklarının Gelişimi

Hindistan'da kadınların kamusal alanda var olması ve siyasi haklarını elde etmeleri, Hindistan'ın sömürge sonrası bağımsızlığını kazanması ile olmuştur. Kadınların özgürlük mücadelesine katılımı, konuyla ilgili eleştirel bir bakış açısı yakalamalarını sağlamıştır ve daha sonraki hak arayışlarına önemli birer temel oluşturmuştur.

Hindistan, bağımsız bir ülke olduktan sonra, yeni Hindistan Anayasası, kadınlara dönük okuma yazma bilmeme, erken yaşta evlilik, dul kadınların aşağılanması gibi sorunları, BM'nin getirdiği yenilikler kapsamında, yeniden masaya yatırmış ve bu anayasa oldukça özgürlükçü bir anayasa olmuştur. Ocak 1950'de, Hindistan Cumhuriyeti kurulmuş ve kanun önünde kadın-erkek eşitliği tanınmıştır. O tarihten itibaren, Hindistan'da kadınların seçme ve seçilme hakkı vardır[377]. Bhimrao Ramji Ambedkar (Hint anayasasının kurucusu), kadınların yasal haklara sahip olmasının önemini "Kadınların toplumdaki başarıları, toplumun gelişmişliğini gösterir." sözü ile anlatmıştır[378]. Hindistan hükûmeti, kadınların haklarını korumak ve statülerini kazanmalarını sağlamak için çeşitli yıllarda, farklı yasalar çıkarmış ve kadınların haklarını güvence altına almaya çalışmıştır. Anayasa kabul edilir edilmez, kadınların toplumdaki statülerini değerli kılmak ve siyasi temsillerini sağlamak için birçok yasa değişikliği de yapılmıştır.

Hindistan Anayasası'nın 14. maddesine göre, kanun önünde kadınlar da dâhil, bütün bireyler eşittir. Her durumda, cinsiyet ayrımı olmaksızın, eşit müdahale edilmek zorundadır. Devlet, kişiler arası ayrım yapmamalı, kanun herkese eşit bir biçimde uygulanmalıdır. Yine Anayasanın 15. maddesi, din, kast, cinsiyet, etnik köken, din, sosyoekonomik statü ayrımı yapmayı yasaklamaktadır. Bütün yurttaşlar, kamusal alanda eşit haklara sahiptirler. Ancak devletin bazı önceden belirlenmiş kastlar, kabileler ve geri kalmış sınıflar adına, özel uygulamalar yapma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca; 1955 yılında yürürlüğe giren bir kanun, bazı haklar adına dokunulmazlık

[377] Susheela Kaushik. Women in Politics, New Delhi: Har Anand Publications,1993, s.45
[378] Dubey, Anju. Political Participation of Women: A Study in Indian Parliamentary Context, Tenth Lok Sabha, New Delhi: Centre for Social Research, 1992, s.13

getirmiştir. Anayasa'nın 19. Maddesine göre, kadınlar dâhil her bir bireyin konuşma ve ifade, toplantı ve yürüyüş, ülke içinde serbestçe dolaşma, istediği mesleği edinme ve kanuna uygun ticaret yapma hakkı saklıdır. Anayasa'nın 21. maddesi ise devletin 6-14 yaş arası bütün çocuklara, ücretsiz ve zorunlu eğitim sunmasıdır. Anayasanın 25. maddesi ise kadınlar dâhil her yurttaşın istediği dini özgürce seçebilmesini garanti etmekte, din ve vicdan özgürlüğüne vurgu yapmaktadır[379]. Özetle; Hindistan Anayasası, kadınlar dâhil toplumun her kesiminde insan hak ve özgürlüklerini garanti eden demokratik bir anayasadır. Sömürge sonrası Hindistan Anayasası'nda, demokratik ve özgürlükçü olmak adına önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Ayrıca, Hindistan tarihinde kadınlar lehine birçok kanun değişikliği yapılmıştır. Modern Çağ'da, Hindistan'da kadınların statüsü oldukça büyük değişimler göstermiştir. Kadınlar ekonomik olarak bağımsız hale gelmiş, yasa önünde kadını erkeklerle eşit kılan birçok köklü değişiklikler yapılmıştır. Kadınlar, artık istedikleri yerde iş arayabilir hâle gelmiş, ekonomik bağımsızlıklarını elde edince, siyasete olan eğilimleri ise artmıştır. 1954 yılında çıkarılan Evlilik Yasası'na göre, evlilik yaşı kadınlarda 18, erkeklerde 21'dir. Evliliklerde kast ayrımı da ortadan kaldırılmıştır. 1961'de çıkarılan yasa ile başlık parası kaldırılmıştır. Bütün bu olumlu gelişmeler, uzun yıllar içinde yasalarda yapılan köklü değişimler sayesinde olmuştur. 1856 yılında çıkarılan yasa ile eşleri ölen kadınların yeniden evlenebilmesinin önü açılmıştır. 1929 yılında çocuk yaşta evliliği yasaklayan yasa çıkarılmış, 1937 yılında boşanmalarda kadının miras hakkının korunması ile ilgili yasa yürürlüğe girmiştir. 1956 yılında çıkan Hindu Veraset Yasası ile miras paylaşımında kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olmuştur. İş hayatında erkeklerle eşit olmaları adına 1976'da çıkarılan yasa ile kadınların erkeklerle eşit maaş alabilmesinin önü açılmıştır. Anayasa'da Temel Haklar Yasası'nın 14 ve 15. Maddeleri, kadına karşı cinsel istismarı yasaklamış, 22. maddesi de kadınların toplumun her alanında onurlu ve özgür bir hayat sürmelerini güvence altına almıştır. Cinsel tacize karşı korunma yasası ise 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin sözleşmeler ve diğer uluslararası insan hakları sözleşmeleri de

[379] Hindistan Hükûmeti Resmî Web Sitesi https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india Erişim Tarihi: 10.05.2019

Hindistan Devleti tarafından kabul edilmiş ve uluslararası boyutta kadın hakları güvence altına alınmıştır[380].

Kadınların siyasi temsilini ve katılımını arttırmak, kadınları kamusal alanda var olmaya teşvik etmek için de yasalar çıkarılmıştır. İlk olarak yerel yönetimlerde (köy meclisleri ve belediyeler) ve 1996 yılında meclislerde kadınlar için 1/3'lik kotanın ayrılması, bu konuda yapılan önemli bir çalışmadır. 9 Mart 2010'da Cinsiyet Kotası Yasası (The Women's Reservation Bill) kabul edilmesi de Hindistan'da kadın haklarının gelişimi için oldukça önemli olmuştur[381]. Hindistan Cumhuriyeti'nde, 1951 sonrası kadın milletvekilleri de meclise girmeye hak kazanmıştır ve Hindistan parlamentosunda kadın milletvekili oranı gittikçe artmıştır. 1951 yılında ilk Lok Sabha'da 22 kadın milletvekili varken, ilerleyen yıllarda sayı 66'ya kadar yükselmiştir. Bazı yıllarda oran düşse de 1991'den itibaren kadın milletvekili sayısında önemli bir artış gözlenmiştir[382]. Bu oranın 1990'lar sonrası artmasındaki en önemli neden yükselen kadın hareketleri olmuştur. Ancak Lok Sabha ve Bakanlar Kurulu'nda kadınların siyasi temsili ve katılımı oldukça yetersizdir. Bunun en önemli nedeni, ataerkil ve kadına yer vermeyen siyasi yapı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Kadınların hep başarısız olacakları düşünüldüğü için önemli karar alma mekanizmalarında söz sahibi olamamaktadırlar. Bugün Hindistan'da kadınların siyasette aktif bir şekilde rol almalarında ve kendilerine verilen yasal hakları kullanmalarının önünde birçok engel bulunmaktadır. Hindistan'da nüfusun en az %42'si fakirlik sınırının altında yaşamaktadır ve bu yüzden temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadırlar[383]. Fakirliğin ve geri kalmışlığın bir sonucu olarak, yasal haklar bazı kesimlerde askıya alınmaktadır. Diğer bir olumsuz etken de okuma-yazma oranıdır. Okuma-yazma bilmeyen kadınlar, kendilerine verilen hakların farkında olmamakla birlikte, yaşama ve yaşam pratiklerine dair oldukça bilinçsiz bir tavır takınmaktadırlar. Ancak kırsal kesimden şehirlere göç edenlerin farkındalıkları

[380] Maithrei Krishnaraj, The Women's Movement in India: A Hundred Year History. Social Change, 42(3), 2012, s.355
[381] Birleşmiş Milletler Web Sitesi, https://www.un.org/unispal/document-source/womens-international-democratic-federation-widf/ Erişim Tarihi: 10.05.2019
[382] Hindistan'da kadın vekillerin yıllara göre oranı tezin üçüncü bölümünde gösterilmiştir.
[383] Asian Development Bank Web Sitesi, https://www.adb.org/countries/india/poverty Erişim Tarihi:15.05.2019.

artmaktadır. Kırsal kesimlerden göç arttıkça, bu sefer şehirlerde işsizlik artmakta, yaşamlarını sürdürmek için yeterli geliri elde edemeyen bireyler, siyasi haklarına karşı yeterli ilgiyi gösterememektedirler[384].

Bağımsızlık sonrası, sadece yasal haklar çerçevesinde değil, kadın hareketlerinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kadınların ülkenin bağımsızlığı için mücadele etmiş olmaları, onlarda kendi hak ve hürriyetleri için de önemli bir bilinç oluşturmuştur. Bütün bu gelişmeler sayesinde, kadınlar bazı anayasal hakları elde etmişlerdir. Ancak 1960 ve sonrasında yaşanan ekonomik kriz, artan maliyetler, ülkede ciddi huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Bu dönemde, her ne kadar tarımda teknolojik gelişmeler yaşansa da tarımla geçinen işçi sınıfı ve alt tabaka bu durumdan oldukça kötü etkilenmiştir. Bu yüzden, 1971 yılında tarımla uğraşan kadınları desteklemek adına Shramik Mahila Sangathana adlı kadın örgütü kurulmuştur. Amaç kırsaldatarımla uğraşan kadınları, artan ekonomik kriz ve hayat pahalılığına karşı desteklemek olmuştur. 1973'de kurulan diğer bir örgüt ise Maoist kadınların kurduğu İlerici Kadınlar Derneği (Progressive Organization of Women)'idi. Bu örgüt, Hindistan'da belki ilk kez, radikal, solcu politikaların feminist bir eleştirisini yapan, ayrıca cinsiyet eşitsizliğine karşı kurulmuş ilk kadın örgütüdür. Pune ve Bombay şehirlerinde de bu tarz örgütlerin kurulmasından sonra, ilk kez 8 Mart 1975'te Dünya Kadınlar Günü, Hindistan'da coşku ile kutlanmıştır[385].

Bağımsızlık sonrası, Hindistan'da kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için önemli adımlar atılmıştır. 1975 yılı, birçok ülkede olduğu gibi "Uluslararası Kadın Yılı" ilan edilmiştir. Hükûmet, BM'den gelen çağrıya yanıt vererek Uluslararası Kadın Onuru Programını (1976-1985) yayınlamış ve Hindistan Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bünyesinde özel bir bölüm oluşturulmuştur. Daha sonra çalışan kadınların yaşadığı maaş eşitsizliği sorununu ortadan kaldırmak için bazı çalışmalar yürütülmüştür. Bu anlamda Kırsal Alanda Kadın ve Çocuk Gelişimi (Development of Women And Children In Rural Areas) adı altında bir

[384] Krishnara, a.g.e, s.334
[385] Madhu Kishwar, Off the Beaten Track Rethinking Gender Justice for Indian Women, Oxford University Press, New Delhi, 1999, s.35

program hazırlanmıştır. Bu program dâhilinde; kırsalda yaşayan kadınların istihdamını arttırmak için çalışmalar yapılmıştır[386].Ayrıca eğitimden yoksun bırakılmış alt sınıftan kadınların haklarının bilincinde olmalarını sağlamak için programlar yürütülmüş, kadınların sorunlarını çözmek için büyük çaba sarf edilmiştir.

Bağımsızlık sonrası Hindistan'daki feministler, kadınların haklarını yeniden tanımlamaya başladılar. Bağımsızlıktan önce çoğu feminist, iş hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olmamayı kabul etmiştir. Bununla birlikte, 1970'lerde feministler, sahip oldukları eşitsizliklere meydan okumuşlardır. Bu eşitsizlikler, kadınların "vasıfsız" çalışma alanlarına sürülmeleri ve bir şekilde ayrıştırılmalarıydı. Birçok sektörde, kadınlara ucuz sermaye gözüyle bakılıyordu.1970'lerde, feministlerin yalnızca erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizlikleri kabul etmekle kalmayıp, aynı zamanda kast, kabile, dil, din, bölge, sınıf ayrımları da görüyor ve onlar için mücadele ediyorlardı. Feminizm, artık bütün haksızlıklara meydan okuyordu. Bütün bu politikalar ve önlemlere rağmen, kadınların statüsünü geliştirmek ve cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Kadın örgütleri, bu yıllarda, en çok başlık parası, kadınların sokaklarda taciz edilmesi, kenar mahallelerde yaşayan kadınların sorunları gibi meselelere dikkat çekmişlerdir. Bu süreçte, daha fazla kadın örgütü ve dayanışması ortaya çıkmış, ülkede yıllardır devam eden kadına yönelik şiddetin önlenmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu yıllarda, kadınlara verilen birçok anayasal hak ve onları koruyan yasalara rağmen, kadının kamusal ve özel statüsünde önemli bir değişiklik olmamıştır. Kadınlar, siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda hâlen erkeklerle eşit statüde olamamışlardır. Kadınların ayrımcılığa maruz kalması, sadece yasalar dâhilinde düşünülebilecek bir mesele değildir. Toplumun içine işlemiş cinsiyet ayrımcılığı ve yüzyıllardır devam eden ataerkil düzen yıllardır devam etmektedir.

2.2.3 Hindistan'da 1980 sonrası Kadın ve Siyaset

1975 yılından sonra Hindistan'da kadın hareketlerinde ve kadın sivil toplum örgütlerinde önemli bir artış gözlenmiştir. Bu yıllarda, kadın hareketlerinin

[386]Development of women and children in Rural Areas Programı Web Sitesihttp://agropedia.iitk.ac.in/content/development-women-and-children-rural-areas-dwcra Erişim: 29.01.2020

gündeminde kayıp kız çocukları, kadına yönelik şiddet gibi birçok önemli mesele yer almıştır. Artan marjinal kadın hareketleri, medyadaki kadın temsili, kadın meselesine olan ilgiyi arttırmıştır. 1980'lerin ortalarında kadın grupları, daha önceki yıllara göre çok daha aktif ve bilinçli bir şekilde yer almışlardır. Daha önce kadınlar düzeltme ve iyileştirme çabası içerisindeyken, bu yıllarda haklarını tanıma ve farkındalık oluşturma çabası içerisine girmişlerdir.

1977-1979 yılları arasında Delhi, Banglore, Hyderabad, Bombay, Ahmedabad ve Patna gibi şehirlerde ortaya çıkan yeni kadın örgütleri, cenin cinayetleri, güzellik yarışmaları, kadın cinselliğinin medyada ön plana çıkarılması, İngiliz göç otoritelerinin tanıttığı bekâret testleri, tecavüzler ve kadın mahkûmların maruz kaldığı muameleleri protesto etmek için yürüyüşler düzenlemişlerdir. Bu gruplar, çok farklı görüş ve sınıflardan kadınlar olarak bir araya gelmişler ve kadınların yaşadığı siyasi ve toplumsal sorunlara dikkat çekmek için, Hindistan'da konuşulan farklı dillerde gazete ve dergiler çıkarmışlardır[387].Kadınların bu konudaki çabaları sonuçsuz kalmamış; kadın araştırmalarına ciddi fonlar aktarılmaya başlanmıştır. Ülkedeki çeşitli bakanlıklar da kadın araştırmalarına katılanlara burs sağlamıştır. Bu yıllarda, Kendi İşini Kuran Kadınlar Örgütü (Self-Employed Women's Association), sivil toplum lideri Ela Bhatt tarafından kurulmuştur. Amaç, kadınları iş hayatına dâhil edip, özgüvenlerini arttırmak olmuştur. Ayrıca iş hayatında patronların tiranlığına maruz kalan kadınları korumak ve yasal haklarına dair bilinçlendirmek diğer bir amaçtı. Bu ve buna benzer örgütler, kadınların iş hayatındaki varlığını ve kamusal alandaki görünürlüklerini arttırmak için çeşitli çalışmalar yürütmenin yanında, onların sosyal güvenliklerini de sağlamayı hedefliyordu. Sosyal güvenlik hizmetleri, işçilerin korunmasını ve refahlarını arttırmayı içeren bazı hizmetlerdi. İşçilerin hayatlarının daha güvenli ve üretken olması için birçok ekonomik destek de sağlanıyordu. Bu sayede, kadın işçiler yoksulluğa mahkûm edilmeyecekti[388].1992'de kurulan Kadın Ulusal Komisyonu (National Commission For Women), kadınların iş hayatında

[387] Sujata Gotoskar, "Grassroots Experiences of Organising Working Class Women", HOW, Vol.5, No. 1, January-February, 1982, s.11

[388] Rekha Pande "Engendering University Curricula and Teaching Women's Studies in India – a Critical Evaluation". In: The Indigenization of Women's Studies Teaching – The Asian Experience, Beijing, 2004, ss.52-82.

karşılaştıkları problemler, veraset hakları, kadına yönelik şiddet ve siyasette kadın temsili gibi meselelerle ilgilenmiştir. Bu örgütlerin en temel amacı, kadınları ekonomik açıdan güçlendirmekti. Ekonomik olarak bağımsızlığa sahip kadınların toplumda daha güçlü bir statü kazanacaklarına inanılıyordu[389].

Hindistan'da kadınların sorunları sadece ekonomik boyutta değildi. Evlilik, boşanma, veraset hakları konusunda da problemler yaşayan kadınlara destek sağlarken, kadın aktivistler var olan yasaların kadınlara karşı ayrımcılık yaptığını görmüşlerdir. Örneğin; kız çocukları miras hakkından mahrum bırakılmakta, ülkede yaşayan Hristiyan kadınlar ancak kocaları istediğinde boşanabilmektedirler. Ülkede evlilik ve kadın hakları ile ilgili yasalar, İngiliz bürokratlara hizmet eden kolonyal çağlardan kalmıştır. Bütün bu yasaların altında, kadın ve erkeğin eşit olmadığı görüşü yatıyordu. Devleti yönetenlerin patriarkal ideolojileri, kadınları her daim erkeklere bağımlı olmaya zorluyordu. Bütün bunların farkında olan bazı kadın sivil toplum kuruluşları, patriarkal yapının ve bazı siyasi partilerin engelleme çabalarına rağmen, Yüksek Mahkeme'ye başvurmuşlar, kadınları koruyan kanunların çıkarılması için tasarılar öne sürmüşlerdir.

1980 sonrası, Hindistan'da kadın sorunu üzerine yapılan çalışmalar bunlarla sınırlı değildir. Üniversitelerde kadın araştırmaları bölümlerinin kurulması, kadın hareketlerinin bir parçasıydı. Kadın araştırmaları bölümleri, daha önceki akademik disiplinlerden farklı olarak, kadınların hayatlarını, isteklerini ve düşüncelerini incelemenin yanı sıra cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerini sorgulamaktaydı. Sosyal bilimcilerin kadın sorunu karşısında ilgisiz ve yetersiz kalmaları, bu alanın ortaya çıkmasının başka bir nedeniydi. Bu alan, ülkede fakirlik, işsizlik, eşitsizlik ve az gelişmişlik gibi herkesi ilgilendiren meselelerden doğarak, bu sorunların en çok kadınları etkilemesinin nedenlerine eğilmiştir. Kadın araştırmaları bölümleri, sadece kadınların sorunlarına değil, cinsiyet, ırk, sınıf ve kast ayrımlarının toplumdaki neden ve sonuçlarını da incelemiştir. Feminist yaklaşım bu dönemde, cinsiyet eşitliğine

[389] Pande, a.g.m, s.10

duyarsız eril teorileri sorgularken, kadını temel alan yeni teori ve yaklaşımlar geliştirmek gerektiğinin da farkına varmıştır.

Bu dönemde kadınlar lehine yapılan bir diğer çalışma ise 1981 yılında düzenlenen Birinci Ulusal Kadın Araştırmaları (The First National Conference Of Women Studies) olmuştur. Bu konferansı düzenleyen Hindistan'ın Mumbai kentinde kurulan Shreemati Nathibai Damodar Thackersey (SNDT) Üniversitesi, Hindistan'daki akademik kadın çalışmalarını şu şekilde açıklamıştır: "Kadın çalışmaları denince biz sadece kadınların deneyimleri, problemleri, ihtiyaçları, bakış açılarını kastetmiyoruz. Amacımız; toplumdaki yeni gelişmeleri ve sosyal değişimleri üniversite eğitimi içerisine entegre ederek, bu ihmal edilmiş ve arka plana itilmiş disipline ve daha önce eril bir bakış açısı ile hazırlanan programlara farklı bir bakış açısı getirebilmek ve akademik bir farkındalık yaratmaktır[390].Bu bağlamda, özellikle devlet yetkililerinin kadınların yaşadıkları baskıyı ve sorunları anlamaları için yazılı bir rapor sunulmuştur. Bu raporda, en önemli sorun olarak eğitim gösterilmiş, kadınların okuma yazma oranını ve eğitim seviyelerini arttırmak için devletin alması gereken önlemler ortaya konulmuştur. Mumbai kentinde düzenlenen ve Hindistan'ın kadın sorununa eğilen ilk kadın konferansı, birçok akademisyeni, aktivisti, devlet yetkilisini bir araya getiren önemli bir organizasyondu. 1982'de Yeni Delhi'de aynı amaçla toplanan UNESCO Konferansı'nda, fırsat eşitliği konusunda, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olması için alınması gereken önlemler vurgulanmıştır. Bu tarz çalışmalar, eşitsizliğe neden olan kültürel ve yapısal faktörleri de sorguluyordu[391].Daha sonra ülkede kadın araştırmaları merkezlerinin sayısı oldukça artmıştır. Günümüzde sayısı artmış olan bu merkezler, kadın sorununun görünürlüğüne katkıda bulunmaktadır.

Kadın sivil toplum örgütlerinin ve cinsiyet eşitsizliği karşıtı çabaların bir sonucu olarak ülkede bu yıllarda önemli yasal değişiklikler yapılmış, özellikle kadınların siyasi temsili ve katılımını arttırmak için yasalar çıkarılmış, kadınları

[390] SNDT Women University Web Sitesi https://sndt.ac.in/about-us Erişim Tarihi: 30.01.2020
[391] All India Women's Conference Web Sitesi http://www.aiwc.org.in/history.html Erişim Tarihi: 30.01.2020

siyasete katılmaya teşvik eden çalışmalar hız kazanmıştır. Hindistan Anayasası'nda yapılan 73. ve 74. maddelerdeki değişiklik, kadın hakları konusunda oldukça büyük önem taşımaktadır. Bağımsızlık sonrası dönemde ilk kez gerçekleşen bu değişiklik, Hindistan'da yerel yönetimlerde kadınlara %33'lük bir zorunlu kotanın ayrılmasını kapsıyordu. Bu tarihten bu yana da 1.2 milyon kadın yerel meclislerde ve belediyelerde yer almış ve yerel yönetimlerde kadın temsili artmıştır[392].

Tarih boyunca Hindistan dâhil olmak üzere birçok toplumda cinsiyet eşitsizliği yıllardır kabul görmüş, erkek baskın kültür hüküm sürmüştür. Günümüzde Hindistan'da yaşamın birçok alanında ayrımcılık, kadınların en sık karşılaştığı problemlerden biridir. Geleneksel düşünce kalıpları, kadınları ev işlerine hapsetmektedir. Kadınlar bir seks objesi olarak görülmekte, erkeklerden aşağı olarak düşünülmektedir. Bağımsızlığını kazanmasından tam altmış yıl geçmesine rağmen, Hindistan toplumunda kadınlar hâlen toplumun en güçsüz tabakası olarak düşünülmektedir. Kadınların okuma yazma oranı %54,11 iken, erkeklerinki %75,85'dir.Kadınların parlamentodaki temsil oranı erkeklere nazaran hep düşük kalmıştır. Kadınların ancak %2 kadarı yönetici kadrolara gelebilmektedir[393]. Hindistan, bugün parlamentosunun yapısı ve çeşitliliği gereği, dünyanın en büyük demokrasisi olarak adlandırılsa da kadınlar için durum o kadar iç açıcı değildir. Kadınların yaşadığı ayrımcılık yüzyıllardır devam etmektedir. Yasal mevzuatlarda cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınları kamusal alana kazandırmak için olumlu değişiklikler yapılmış olsa bile Hindistan'da yüzyıllardır var olan ataerkil kültür, kadınları hep arka plana itmektedir. Dünyada tecavüzlerin en sık yaşandığı ülkelerin başında gelen Hindistan'da kadın olmanın büyük zorlukları vardır. Hatta daha önceki verilerle sunulduğu üzere Hindistan, kadınlar için en tehlikeli 10 ülkeden biridir.

[392] Hindistan Ulusal Portalı Web Sitesi,https://www.india.gov.in/my-government/documents/reports Erişim Tarihi: 24.01.2020
[393] Office for National Statistics Web Sitesi,https://www.ons.gov.uk/census/2001censusandearlier Erişim Tarihi: 24.01.2020

3. YENİ ZELANDA

Yeni Zelanda geçmişi uzun yıllara dayanan bir ülkedir.1841 yılına kadar bir İngiliz kolonisi olarak var olan ülke, bu tarihte kendi haklarına sahip bir sömürge devleti hâline gelmiştir. Tam bağımsızlığını elde etmesi ise 1947 yılını bulmuş, bu tarihsel süreç içerisinde ülkede birçok değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Tarihsel ve kültürel çeşitliliğinin yanında, ekonomik olarak da dünyanın gelişmiş ülkeleri arasında bulunan Yeni Zelanda, oldukça köklü bir tarihe sahiptir. Yeni Zelanda, Büyük Okyanus'un güney kesiminde bir ada ülkesidir. Yaklaşık 5 milyon nüfusa sahip bu ülke, pek çok küçük adadan oluşan oldukça egzotik bir ülkedir. Yerleşim ve yerleşim için uygun olan son büyük bölgelerden biridir ve en yakın komşusu olan Avustralya'nın 1000 mil (1600 km) güneydoğusundadır. Ülke, Kuzey ve Güney adaları olmak üzere iki ana adadan ve bazıları ana gruptan yüzlerce mil uzakta olan birkaç küçük adadan oluşur. Nüfusun çoğunluğu İngilizce, geri kalan kısmı Maori dilini konuşmaktadır[394]. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yayımladığı raporda, ülkelerin Gayrisafi Yurt İçi Hasılaları (GSYİH) baz alarak oluşturduğu dünyanın en büyük ekonomi sıralamasında 203,127 milyon $ ile 100 ülke arasında 52.sıradadır. İngiltere'de The Economist Intelligence Unit tarafından yayımlanan "Demokrasi Endeksi 2019" raporuna göre, 167 ülke arasından Yeni Zelanda 9,26 puanla 4.sırada yer almıştır[395]. Dünyanın en demokratik ülkeleri arasında ilk sıralarda yer alan Yeni Zelanda, BM İnsani Gelişim İndeksi 2019 verilerine göre 189 ülke içerisinde 14.sırada yer almaktadır[396].BM Cinsiyet İstatistikleri 2019 Raporu'na göre, kadınların ekonomiye katılımı, fırsat eşitliği, eğitimde fırsat eşitliği, sağlık ve kadının siyasi konumu gibi kriterler dikkate alınmış ve Yeni Zelanda 149 ülke arasından 9.sırada yer almıştır[397]. 2019 yılı ILO(International Labor Organization) verilerine göre Yeni Zelanda, kadınların iş hayatına katılımı konusunda, OECD ülkeleri arasında üçüncü sıradadır ve Avrupa dışında ilk 10'a giren tek ülke olmuştur. Ayrıca, Yeni Zelanda'nın cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelerden biri olduğu

[394] Ülkeye dair daha fazla bilgi Ek-3'te sunulmuştur.
[395] The Economist Intelligence Unit Web Sitesi http://country.eiu.com/new-zealandErişim Tarihi: 25.01.2020.
[396] BM Gelişim Programı Web Sitesi http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/NZL.pdf Erişim Tarihi: 15.01.2020
[397] BM Gelişim Programı Web Sitesi http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index Erişim Tarihi:30.01.2020

belirtilmiştir. Yeni Zelanda, yaklaşık yüzde 76 olan kadınların işgücüne katılım oranında da iyi bir puan almış, Yeni Zelanda'dan daha iyi puan alan iki ülke sadece İzlanda ve İsveç olmuştur[398]. Kadınların eğitim olanaklarından faydalanması konusuna gelince, Yeni Zelanda'nın bu konuda oldukça başarılı bir ülke olduğu görülür. İlkokul düzeyinde kız çocuklarının brüt okullaşma oranı yüzde 98,77 iken, lise seviyesinde yüzde 95,16'dır. Bu oran üniversite eğitiminde yüzde 83'dir. Kadınların okuma yazma oranının ise yüzde 99'u bulduğu görülmektedir[399].Anlaşılacağı üzere, Yeni Zelanda, dünyada cinsiyet eşitliğinin var olduğu demokratik ülkelerden biridir. Ancak her ne kadar kadının kamusal alandaki temsili oldukça iyi bir durumda olsa da Yeni Zelanda kadına şiddetin yoğun olarak yaşandığı ülkelerden biridir. Yeni Zelanda'da da yaşamları boyunca kadınların tahmini olarak %12 ila %17'sinin bir yabancı veya tanıdık tarafından cinsel veya fiziksel şiddete maruz kalmakta, %39'u ise bir erkek partner tarafından cinsel veya fiziksel olarak istismara uğramaktadır[400].Daha önce Şekil 2'de verilen OECD ülkeleri arasında yapılan kadına şiddet sıralamasında, Yeni Zelanda'nın 3.sırada olduğu görülmüştür.

Yeni Zelanda ve ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili genel verileri ortaya konduktan sonra, öncelikle Yeni Zelanda'nın bağımsızlık öncesi ve sonrasındaki siyasî gelişmelerine yer ver verilecektir. Daha sonra ülkede kadınların siyasî haklarını elde ettikleri tarihten itibaren, tarihsel süreç içerisinde kamusal alandaki konumları incelenecektir.

3.1 Siyasî Tarih

Yeni Zelanda'nın tarihine bakıldığında, M.S.1300 yılında bu bölgeye ilk yerleşenlerin Polinezyalı göçmenler olduğu görülür. Polinezyalılar, burada kendilerine özgü bir Maori[401] kültürü geliştirmişlerdir. Buraya keşif için gelen ilk Polinezyalı olan

[398] Radio New Zealand Digital News Gazetesi Web Sitesi https://www.rnz.co.nz/news/national/384380/new-zealand-rated-third-best-in-oecd-for-working-women Erişim Tarihi:25.09.2020

[399] UNESCO Resmi Web Sitesi http://uis.unesco.org/ Erişim Tarihi: 26.09.2020

[400]United Nations Entity For Gender Equality Web Sitesi https://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/oceania/new-zealand Erişim Tarihi: 26.09.2020

[401] Yeni Zelanda yerlilerine Maori denir. Maoriler yaklaşık bin yıl önce Yeni Zelanda'ya ulaşmak için kanoda yolculuk eden Polinezyalıların soyundan gelen bir halk olarak bilinmektedir.Yeni Zelanda'ya

Kupe'nin bir kano ile geldiğine inanılmaktadır. Buraya yerleşen halk kanoculuk, balıkçılık ve dövmecilik ile uğraşmıştır. Oldukça savaşçı bir halk olan Maoriler, 16. yüzyılda Avrupalılar burayı keşfedene kadar bu bölgede yaşamışlardır. 16. yüzyıldan sonra, bu toprakların, yoğun biçimde Avrupalıların ve İngilizlerin ilgisini çektiğini ve bu dönem de büyük emperyalist politikalar arasındaki üstünlük çatışmalarına sahne olduğunu söylemek mümkündür. Avrupalıların ve İngilizlerin bu mücadelelerinin öncesinde burada yaşayan Maoriler, kabileler hâlinde yaşayan ve bir devletleri olmayan bir halktı. İngiliz Kaptan James Cook, Hollandalı Kâşif Abel Tasman, tarihte ilk defa Yeni Zelanda'ya adım atan Avrupalılar olmuştur. Bu dönemde, Yeni Zelanda'da yaklaşık olarak yüz bin Maorili yaşıyordu ve özellikle Cook'un yaptığı çalışmalar ve incelemeler neticesinde buraya göçler başlamıştır[402]. Yeni Zelanda'ya gelen ilk göçmenler, 1788'de Avustralya'da Britanya tarafından oluşturulan koloniler olmuştur. 1820 yılında ise buraya gelenler balina avcıları, tüccarlar ve misyonerler olmuştur. Avrupalıların buradaki sayısı çoğaldıkça, bir idare organı kurma zorunluluğu ortaya çıkmış ve 1787'de bu bölgedeki bütün adaları içine alan yeni bir İngiliz yönetimi oluşmuştur. Bu yönetim yeterli görülmeyince, bu konudaki problemleri çözmek isteyen Britanya Kolonyal Ofisi, James Busby'yi temsilci olarak adaya göndermiştir. Kendisi, Yeni Zelanda Birleşik Kabileleri Başkanları Konfederasyonu'nu ikna etmiş ve 1835 yılında Waitingi'de Yeni Zelanda'nın Bağımsızlık Bildirgesi imzalanmıştır. Ancak bu da konuyu çözmek için yeterli olmamıştır çünkü İngilizler buraya yerleştikten sonra yerli halk olan Maori kabileleri ile sorunlar yaşamışlardır. Adadaki İngiliz yerleşimin bir düzene girmesini isteyen İngiltere, diğer Avrupalıların buraya yerleşmesini engellemek istemiştir[403].

Bazılarına göre "Waitangi Antlaşması", Yeni Zelanda'nın kuruluş anlaşmasıyken, bazı görüşlere göre ise bu anlaşma bir kandırmacadan ibarettir. İki ayrı dilde hazırlanıp imzalanan bu anlaşmanın, Maori dili ve İngilizce düzenlenen nüshaları

---

geldikten sonra bu topluluk, kendi dil ve kültürlerini inşa etmişler, güçlü bir savaşçı millet hâline gelmişlerdir. Dövme sanatı gibi birçok sanat dalında ustalaşmışlardır. Yeni Zelanda'da bugün resmî kurumların hepsinin web siteleri hem İngilizce hem de Maori dilinde hazırlanmıştır. Daha fazla bilgi için Bkz. https://www.newzealand.com/ie/maori-culture/ Erişim Tarihi: 16.01.2020.

[402] New Zeland History Web Sitesi https://nzhistory.govt.nz/ Erişim Tarihi:07.07.2020

[403] Kerem Canbazoğlu, Tarihi Gelişimi, Kurumları ve İşleyişi Bakımından Yeni Zelanda Devleti'nin Hükûmet Sistemi, Ankara Barosu Dergisi Yıl:68 Sayı: 2010/3, ss.222-226.

farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu topraklardaki İngiliz yerleşimine bu şekilde "meşruiyet" kazandıran bu politikalar, sosyolojik ve siyasi birçok nedenden dolayı bugün bile ülkenin hükûmet sistemine etki eden bazı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni gelenler ile Maoriler arasındaki "etnik meseleler", Yeni Zelanda'nın homojen bir toplum olmasını ve anayasada saf Westminister (İngiliz) Model'inin uygulanmasını engellemiştir. Bu durum, daha sonra ülkenin seçim sistemi tercihine etkide bulunmuş hukuki sonuçları olan bir olaydır[404]. 1843 yılından itibaren adaya yeni yerleşen Avrupalılar ile yerli halk arasında bir dizi savaş ve çatışma gerçekleşmiştir. Kuzey Savaşı olarak adlandırılan bu savaşta, Yeni Zelanda'nın başkenti yakılıp yıkılmış, Avrupalılar bölgeye hâkim olmaya çabalamışlardır. Uzun süren mücadelelerden sonra, İngilizler adaya hâkim olmuşlardır. Yeni Zelanda'nın devlet düzeni ve siyasi pratikleri sömürgesi olduğu Birleşik Krallık 'tan esinlenmiştir. Birleşik Krallık, burada kendine ait bir yasal düzen kurmuş, yönetici olarak bir vali atamıştır. 1840 yılında Yeni Zelanda Şirketi kurulmuştur ve amacı, adaya yeni koloniler yerleştirmek olmuştur. 1860 yılında ise adanın yerli halkı zorunlu göçe tabi tutulmuştur. İngiltere, 1914 yılında Almanya'ya savaş ilan edince, bir kolonisi olarak Yeni Zelanda, İngiltere'ye binlerce asker göndermiş ve bu askerler, İngiltere adına Osmanlı Devleti ile savaşmışlardır. Günümüzde "Anzak askerleri" olarak bilinen bu askerler, Çanakkale'de Osmanlı Devleti'ne yenilmiş ve ağır kayıplar vermişlerdir. Savaşa katılan bütün ülkelerde olduğu gibi Yeni Zelanda'nın da ulusal geliri olumsuz etkilenmiş, ithalat durma noktasına gelmiştir. Bu anlamda, 1929 ile 1932 yılları sancılı geçmiştir. 1935 yılında iktidara gelen Labour Party (İşçi Partisi), ekonomiyi düzeltme arayışlarına girmiştir. Yeni Zelanda, II. Dünya Savaşında İngiltere'nin tarafında yer alarak Avrupa, Kuzey Afrika ve Pasifik Cephelerinde savaşmıştır. 1939 yılında Almanya'ya savaş ilan eden Yeni Zelanda, İngiliz Hava ve Kara Kuvvetlerine destek sağlayarak sadakatini bir kez daha kanıtlamıştır ve yine kayıplar vermiştir[405]

1947 yılına gelindiğinde, Westminster Kabul Yasası (Statute of Westminster Adoption Act) ile İngiltere'den tam bağımsızlık kazanılmıştır. Yeni Zelanda, 1950

[404] Canbazoğlu, a.g.m s.227
[405] New Zeland Journal Of History Web Sitesi http://www.nzjh.auckland.ac.nz/ Erişim Tarihi: 01.02.2020

yılında Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler güçlerinin yanında yer almıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde, ülkenin ilk modern siyasi partisi olan Liberal Parti yönetime gelmiştir. Bu yıllarda, dünyada yaşanan büyük mali kriz burayı da etkilemiştir. 1960'lara kadar, Yeni Zelanda, İngiltere'nin kültürel ve siyasi etkisinde kalmış ve yine ekonomi de İngiltere'yle yapılan ticarete bağımlı hâle gelmiştir. 1983 yılında iktidardaki İşçi Partisi lideri Başbakan David Lange, ekonomide önemli reformlar gerçekleştirerek, ülkenin gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1996 yılında koalisyon hükûmetlerinin de karar verebilmesinin önünü açan Karışık Üyeli Orantısal Temsil (Mixed Member Proportional Representation) adı altındaki yeni oy sistemi devreye girmiştir. 1997 yılında iktidar olan Jenny Shipley, Yeni Zelanda'nın ilk kadın başbakanı olarak tarihe geçmiştir. 1998 yılında Asya'daki kriz nedeniyle, ülkede borsa büyük oranda düşüşe geçmiş ve hayat pahalılığı artmıştır. 2004 yılında eski İşçi Partisi Başkanı Tariana Turia tarafından Maori Partisi kurulmuş ve Maori nüfusunun haklarını korumak üzerine çalışmalar yapılmıştır. 2013 yılında da eşcinsel evlilikleri meşru gören yasa kabul edilmiştir[406].

İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye olan Yeni Zelanda'nın yönetim biçimi, Westminster (İngiliz) türü parlamenter demokrasiye sahip anayasal monarşidir. Bu sisteme parlamenter monarşi de denir. Tarihte yerli halk olan Maorilerle yapılan Waitangi Anlaşması, ülkenin kurucu belgesi olarak adlandırılır. Devlet Başkanı İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth, başbakanın önerisi üzerine beş yıllık süreyle atadığı Genel Vali tarafından temsil edilmektedir. Kraliçe ve Genel Vali tarafsız ve sembolik konumdadırlar. Parlamentoda en çok sandalyeye sahip partinin başkanı başbakan olarak atanır.[407]. Hükûmeti oluşturan birimler arasındaki yetki paylaşımını düzenleyen anayasa, 1986 tarihli Anayasa Kanunu'dur. Bu anayasa, kuvvetler ayrılığı ilkesi temel alınarak hazırlanmıştır. Yürütme organı kabine, yasama organı Temsilciler Meclisi, Genel Vali ve parlamentodan; yargı organı ise mahkemelerden oluşmaktadır. Genel Vali, kraliçe tarafından atanır ve kraliçeyi temsil eder. Kraliçe'nin Genel Vali'ye verdiği yetkiler yolu ile yönetime müdahalede bulunabilme hakkı söz konusudur ancak

[406] Lerner, a.g.e, s.45-47.
[407] Richard Mulgan, Politics in New Zealand-Updated by Peter Aimer, Third Edition, Auckland University Press, 2004, s.53.

bu usul uzun zamandır işlememektedir. Anayasal teamül gereği, Genel Vali, Temsilciler Meclisi'nin güvenini kazanmak ve Kabine üyelerine danışarak hareket etmek durumundadır. Anayasal kriz ya da iç karışıklık olursa, anayasal düzeni koruyabilmek için Genel Vali bağımsız olarak hareket eder[408].

Yürütme organı ise Kraliyet Vekilleri ve Genel Vali'nin başkanlık edeceği İcra Konseyi ve Kabineden meydana gelir. Anayasaya göre, yürütme organı içerisinde bir birim olarak İcra Konseyi yer almaktadır İcra Konseyi, yürütmenin içerisinde 1840 yılından beri Genel Vali'nin başkanlık ettiği, bazı kararlar alınmadan önce başvurulan bir danışma organıdır. Yeni Zelanda Kabinesi, hükûmet içerisinde hükûmet politikalarını belirleyen ve kararları alan kısmını oluşturur. Başbakan ve Kraliyet Vekillerinin büyük bir kısmı, Kabine üyeleri olarak hükûmette de görev yaparlar[409]. Başsavcı, Yeni Zelanda hukukunu yönetir ve aynı zamanda hukuki konularda hükûmete danışmanlık eder. Yasama organında ise Temsilciler Meclisi ve Parlamento'da önemli görev ve sorumlulukları vardır. Temsilciler Meclisi üyeleri, üç yılda bir yapılan seçimlerle belirlenir. Temsilciler Meclisi, hükûmeti, icraatları ve faaliyetleri yönünden denetlemekte, hükûmetin yaptığı harcamaları ve koyduğu vergileri kontrol etmektedir. Ayrıca Temsilciler Meclisi, asıl işlevi olan halkın temsili görevini de yürütür. Hükûmetin kurulabilmesi için, partilerin güvenoyu alması elzemdir. Temsilciler Meclisi'nde parlamento çalışmalarının hukuksal çerçevesi, İç Tüzük ve Meclis Başkanı'nın kararları da son hâlini almaktadır[410].

Ülkenin toplumsal yapısından bahsetmek gerekirse Yeni Zelanda'da, ağırlıklı olarak Avrupa ve Maori kültürünün izlerinin görüldüğü söylenebilir. Ülkede yaşayan göçmenler, genellikle Avrupa yaşam tarzına uyum sağlama eğilimindeyken; geleneksel değerlerini korumaya çalışan birçok Tongalı, Samoalı ve diğer Pasifik halkları vardır. Maori kültürü, sömürge yıllarında asimilasyon baskısı altında yaşamıştır. Bununla birlikte, 1950'lerden beri sanatsal ve sosyal gelenekleri korumak ve canlandırmak için kararlı bir çabayla kültürel bir rönesans yaşanmaktadır. 20.

[408] Mulgan, a.g.e, s.54
[409] Mulgan, a.g.e, s.54-58.
[410]Canbazoğlu, a.g.e, s.325-330.

yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında, Yeni Zelanda'nın nüfusunun çeşitliliği büyük ölçüde artmıştır. Ülkeye göç, 1990'ların başında, beceri, eğitim, yaş gibi niteliklerle derecelendiren puana dayalı bir göç sisteminin başlatılmasıyla önemli ölçüde artmıştır. Bu artan çeşitlilikle, ülke artık çok kültürlü bir ülke hâline gelmiştir[411].Birçok düşünür, Yeni Zelanda'nın sınıfsız bir toplum olduğunu öne sürmüştür ancak zenginler ile işçi sınıfı arasında her zaman farklılıklar olmaktadır. Kolonyal Yeni Zelanda'nın büyük "kara baronları" ortadan kaybolurken, eşitsizlikler kaybolmamıştır. 1959'da Yeni Zelanda'nın önde gelen tarihçisi Keith Sinclair, Yeni Zelanda'nın sınıfsız olmasa da dünyadaki herhangi bir toplumdan daha "sınıfsız" olduğunu varsaymıştır. Bazı insanlar diğerlerinden daha zengindir ancak zenginlik büyük bir prestij ve liderlik ayrıcalığı taşımamaktadır[412]. Bu yüzden, Yeni Zelanda toplumu, sınıfsız toplum, (classless society) olarak kabul edilmektedir. 20. yüzyılda Yeni Zelanda bir şehir toplumu hâline gelmiştir. 1911'de nüfusun yaklaşık yarısı, şehirlerde veya kasabalarda yaşarken, 1950'lerde bu oran %70'in üzerindeydi. Burada meslek, gelir, ikamet yeri ve kültür farklılıklarına dayalı bir sosyal gruplaşma hiyerarşisi ortaya çıksa da ciddi sınıf ayrılıkları doğurmamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde, eşitsizlikle ilgili yeni endişeler ortaya çıkmıştır. Yeni Zelanda'daki çocuk yoksulluğunun boyutu, 2017 seçimlerinde ve kamusal tartışmaların odak noktasında önemli bir sorun hâline gelmiştir. İlginç bir şekilde, eşitsizlik ana odak noktası hâline gelirken, sınıfsal analizler yetersiz kalmıştır[413]. Bazı sosyologlar, toplumun büyük ölçüde mesleki temelde beş, altı ve hatta sekiz sınıfa bölünmesini önerse de bu konuda anlaşma sağlanamamıştır. Şehirler büyüdükçe, farklı meslekler arasında daha ince statü farklılıkları da büyümüştür. Birçoğu için temel mesele, ofislerde çalışan profesyoneller ve el emeği olmayan beyaz yakalı işçiler ile fabrikalardaki mavi yakalı el işçileri veya zanaatkâr olarak marangozluk gibi mesleklerde çalışanlar arasındaki gelir farkıdır. Mülk sahipliğinde de önemli eşitsizlikler vardır. Emlak değerleri enflasyondan daha hızlı yükselirken bu ev sahibi olanları ödüllendirmektedir. Ancak ev sahibi sayısı da azalmıştır. 1991'de hanelerin %73,8'i ev sahibiydi; 2013 yılında bu

[411]Britannica Ansiklopedisi Web Sitesi https://www.britannica.com/place/New-Zealand/Cultural-life#ref228270 Erişim Tarihi: 28.09.2020

[412] Charles Crothers, 'Social Class in New Zealand: a review based on survey evidence.' New Zealand Sociology Vol. 29, No. 3 (2014), s.66

[413] Erik Olssen and Maureen Hickey, Class and occupation: the New Zealand reality. Dunedin: University of Otago Press, 2005, p. 18.

rakam %64,8 olmuştur. Ev sahibi olma olasılığı yüksek olan yaşlılar, ev fiyatlarındaki artışlardan yararlanırken, gençler kendi evlerini satın almakta giderek daha zorlanmaktadırlar[414].

Yeni Zelanda, bağımsızlığını ilk elde ettiği yıllarda, iki kültürlü bir toplumsal yapıya sahipken, sonraları göç alarak farklı kültürleri içinde barındıran çok kültürlü bir devlet hâline gelmiştir. Sınıfsal uçurumların çok belirgin olmadığı Yeni Zelanda'da cinsiyet eşitsizlikleri de çok belirgin değildir. Sosyal haklar, yaşam standardı ve ekonomik gelişmişlik bakımından oldukça iyi düzeyde olan Yeni Zelanda'da kadınlara verilen yasal hakların geçmişi de oldukça eskilere dayanmaktadır. Kadınlara seçme hakkının verildiği ilk ülke olan Yeni Zelanda, bugün de kadınların siyasi ve sosyal hakları açısından, dünyaya iyi bir örnek teşkil etmektedir.

3.2 Tarihsel Gelişim İçerisinde Kadının Siyasi Konumu

Aydınlanma Çağı'ndan 20. yüzyıla kadar olan süreçte, Avrupa ve Batı dünyası, insan haklarını tanımlamak ve geliştirmek konusunda bazı adımlar atmışlardır. Ancak bu haklar, erkeklerin hakları olmaları üzerinden tanımlanmışlar ve kadınları bu sınıfın dışında tutmuşlardır. Avrupa tarihindeki bu durum, Yeni Zelanda'da da yankı bulmuştur. 1893 yılında, kadınlara ilk kez seçme ve seçilme hakkı veren ülke Yeni Zelanda olmuştur. Her ne kadar bu cinsiyet eşitliği için çok önemli bir adım olsa da bu hak kadınlara sadece onları temsil edecek erkeği seçme hakkı olmuştur. Dünyada kadınların seçme hakkını elde ettiği ilk ülke olarak Yeni Zelanda'da da tarihsel süreç içerisinde kadınlar, siyasi ve sosyal açıdan oldukça iyi bir konuma gelmişlerdir.1893'ten bu yana, kadınların siyaset sahnesinde yer aldığı Yeni Zelanda'da "kadın tarihi", ülkenin bağımsızlığını elde etmesinden çok daha önce başlamıştır. Bu bölümde, Yeni Zelanda'da tarihsel süreç içerisinde kadının konumu, bağımsızlık öncesi ve sonrası olarak incelendikten sonra, 1980 sonrası üçüncü dalga feminizmin yayılmasından sonra değişen boyutları ile ele alınacaktır.

[414] The Encyclopedia Of New Zeland Web Sitesi https://teara.govt.nz/en/class/print Erişim Tarihi:28.09.2020

3.2.1Bağımsızlık Öncesi Yeni Zelanda'da Kadının Konumu

Uluslararası literatür, ilk kadın hareketlerinin dünyada 19. yüzyılın ortaları ile 20. yüzyılın başlarına denk gelen dönemde ortaya çıktığını yazmaktadır. Örneğin, Amerika'daki ilk kadın hareketleri, 1848'deki Seneca Falls Bildirgesi[415] ile başlamış, 1920 yılında kadınların süfrajet haklarını elde etmeleri ile son bulmuştur. Benzer şekilde, Avusturalya'daki kadın hareketleri de 1880'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Yeni Zelanda'da ekonominin de güçlenmesi ve kadınların iş hayatına atılması ile kadınların eğitim seviyesi de artmıştır. Bu sayede, kadınlar siyasete katılım ve ülke meseleleri konusunda daha aktif hâle gelmişlerdir. Yeni Zelanda'da "Birinci Dalga Feminist Hareketler" olarak adlandırılan bu dönemde kadın ve erkekler arasında resmî eşitlik ve kadınların siyasi haklarını elde etmelerini sağlamaya çalışan kadın hareketleri hız kazanmıştır[416].

1877 yılında, kız çocuklarına eğitim hakkı veren Yeni Zelanda,1893 yılında kadınlara oy hakkını veren ilk ülke olmuştur. Uzun mücadeleler sonunda alınan bu hak, 19.yüzyılın sonlarında büyük yankı uyandırmıştır[417]. Bu yıllarda, erkeklerin kötü muamelelerine maruz kalan kadınlar, evlilik ile ilgili yasaların sadece erkekleri korumasından dolayı, hep mağdur olmuşlardır. Ayrıca veraset konusunda da erkeklerle eşit haklara sahip değildirler. Boşanmak için şiddet gördüklerini ispatlamaları gereken bu koşullarda, kadınlar siyasi ve yasal haklarını elde etmek için mücadele etmişlerdir. 1885'te Amerika Hristiyan Kadınlar İtidal Birliği (United StatesWomen's Christian Temperance Union) temsilcisi Mary Leavitt, Yeni Zelanda'da bir şube kurmuştur. Kate Sheppard, Kate Edgar, Harriet Morison gibi ünlü

[415] 1848'de Kuzey Amerika'da yayımlanan dünyanın ilk kadın hakları bildirgesidir. Metin, Amerikalı kadın hakları savunucusu Elizabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınmıştır. İsmini toplantının yapıldığı yerden almıştır. Kadınların sosyal, medeni ve dinî açıdan haklarına değinen bu bildirge, çoğunluğu kadın olan delegeler tarafından kabul edilmiş "Kadın Tarihi"nin başlangıcı kabul edildiği için oldukça önemli bir bildirgedir. Bildirgenin en önemli maddesi "Kadın ve erkekler eşit yaratılmıştır." maddesidir. Detaylı Bilgi İçin Bkz. https://www.britannica.com/event/Seneca-Falls-Convention Erişim Tarihi: 10.02.2020

[416] Patricia Grimshaw, Women' Suffrage in New Zealand Revisited: Writing from the Margins. In C. Daley, & M. Nolan (Eds.), Suffrage and Beyond. International Feminist Perspectives Auckland: Auckland University Press, 1994, ss.25-41

[417]Megan Hutching, Leading the Way: How New Zealand Women Won the Vote, Auckland: Harper Collins, 2010, s.25

kadınlar bu şubede yer almışlar ve kadın hareketlerine yön vermişlerdir[418].Bu birlik, çalışan kadınların çocukları için kreşler açmış, evsizlere barınma sağlamış, kadın mahkûmların eğitimlerini desteklemiştir. Ayrıca, evlilik yaşının büyümesi, seks işçiliği yasasının değişmesi ve boşanma konusunda eşit haklar için mücadele edilmiş ve bu haklar kazanılmıştır. Kadınların oy hakkı konusunda büyük mücadeleler veren Kate Sheppard'ın diğer kadınlarla birlikte yürüttüğü hak mücadeleleri oldukça önemlidir. Kadınlar bu yıllarda, gizli gizli bir araya gelip örgütlenerek hak mücadelelerine girişmişler ve gazeteler çıkararak seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Kate Sheppard'ın başkanlığını yaptığı birlik, kadınlara oy hakkı verilmesi için bildiriler dağıtmıştır. Birçok kez Temsilciler Meclisi'ne gitmişler ve kimi Meclis üyelerinin desteğini almışlardır. 9 bin kişinin imzaladığı ilk dilekçe, 14 Ağustos 1891 tarihinde Temsilciler Meclisi'ne sunulmuş, ancak öneri yeterli desteği bulamamıştır. Daha sonra, ikinci kez dilekçe verilmiş ve 1893 yılında 25 bin imzaya ulaşılmıştır. Ülkedeki kadın nüfusun dörtte birinin imzaladığı dilekçeler birbiri üzerine konularak bir araya getirilmiş ve Temsilciler Meclisi'ne verilmiştir. Kadınların seçme hakkı, nihayet kabul görmüş ve Yeni Zelanda, 19 Eylül 1893'te, bütün kadınlara parlamento seçimlerinde oy kullanma hakkı sunmuştur. Ancak, seçme hakkını daha önce elde eden kadınlar, seçilme haklarını 1919'da elde etmişlerdir[419].

1900'lü yılların başında, Yeni Zelanda tarihinde, kadınların siyasi temsili açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ulusal Kadın Konseyi (NCW), kadınların parlamento üyeliğinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. 1898 yılında çıkarılan Kadın Kanunları Uygulama Yasası (The Female Law Practitioners Act) ile birlikte kadınlara avukat olabilme hakkı tanınmış ve 1898 yılında çıkarılan Boşanma Yasası (The Divorce Act) ile kadın ve erkekler için boşanma kuralları eşit hâle getirilmiştir. Kadınların parlamentoda temsilci olabilmelerine dair son düzenlemeler ise 1919 yılında yapılmıştır[420]. Bütün bu yasal gelişmelerin yanında, Ulusal Kadın Konseyi kadınlara daha önce sahip olamadıkları bir iletişim ve iş birliği

[418] Julia Schuster, Where Have All The Feminists Gone? Searching For New Zealand's Women's Movement In The Early 21st Century, Yaynlanmamış Doktora Tezi,The University of Auckland, 2014, s.20
[419] Schuster, a.g.e., s.21
[420] Schuster, a.g.e, s.22

olanağı sağlamıştır. Ancak, kadınlar arasında da talep edilen haklar açısından önemli farklılıklar mevcuttu. Bazı kadınlar, eşit çalışma koşulları taleplerine ağırlık verirken, bazıları cinsiyet özgürlüğü taleplerine yoğunlaşmışlardı. Bir kesim statü eşitliği ile yetinirken, bir kesim parlamentoda temsil edilme ile yetiniyordu. Başka ülkeler, bu konuda bir fikre bile sahip değilken, Yeni Zelanda, kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermek konusunda dünyaya önderlik etmiştir. İngiltere'de oy hakkı için verilen mücadeleler çok daha sert geçmiştir. 1903 yılında kurulan Kadın Sosyal ve Politik Birliği (Women's Social And Political Union) kadınlar lehine kaliteli ve doğrudan kampanyalar başlatmıştı. Hatta bu Birlik'in üyeleri, amaçlarına ulaşmak için kendilerini parlamento binasının duvarlarına zincirlemişler ve açlık grevi başlatmışlardır[421].

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile bütün ülkelerde önemli değişiklikler olmuştur. Erkeklerin savaşlarda hayatlarını kaybetmeleri yüzünden, iş hayatında doğan boşluk, kadınlar tarafından doldurulmaya başlanmıştır. İş hayatında aktif rol alan kadınların siyasete katılımları da oldukça artmıştır. Yeni Zelanda'da Kate Sheppard, Jessie Mackay ve Christine Henderson gibi kadın aktivistler sayesinde, Ulusal Kadın Konseyi tekrar faaliyete geçmiştir[422]. Savaş koşulları altında, kadınlar ev işlerinden hariç olarak, erkeklerin boşluğunu doldurmak için iş hayatına atılmışlardır. 1918'e gelindiğinde, savaşın ağır koşulları altında psikolojik ve fiziksel sağlıkları bozulan erkeklerin yerine yine kadınlar her açıdan ön plandaydı. Kadınlar bu sayede yönetim ve organizasyon becerilerini geliştirdiler. 1920'li yıllarda, William Massey tarafından yönetilen Yeni Zelanda'da, kadınların siyasi statülerini geliştirme meselesine çok az önem atfedilmiştir. Kadınlar yine bu dönemde, eşitlik için mücadele etseler de ve hatta siyasi kampanyalar yürütseler de fazla başarı elde edemediler. 1940'lara gelindiğinde ise Yeni Ulusal Kadın Konseyi adı altında kurulan konsey, 14 farklı ülkede şubeler açarak, kadınların taleplerini hükûmetlere ileten çalışmalar yürütmüştür. 1942 yılında yürürlüğe giren Kadın Jüriliği Kanunu (The Women Jurors

[421] Margaret Wilson, "Women In Government/Governance In New Zealand: A Case Study Of Engagement Over Forty Years",in The Public Law of Gender: From the Local to the Global, Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2016, s.273.
[422] Heidi Jones, A Historical Analysis Of The Status Of Women In New Zeland: Has Cedaw Had An Impact? Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The University Of Waikato, 2013, s.25-28.

Act) ile 25 ila 65 yaş arası kadınların mahkeme ve parlamentolarda jüri olabilmelerinin önü açılmıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin üzerinden yıllar geçse de çok az kadın parlamento üyesi ya da jüri olma fırsatı bulmuştu. Aynı şekilde, iş hayatında yönetim kademelerine gelebilen kadınların sayısı da oldukça azdı[423].

Bağımsızlık öncesi, Yeni Zelanda'da kadınların mücadelerinin temelinde yasal haklarını elde etmek yatıyordu. Kate Sheppard gibi kadın önderlerin çabaları ile oy verme hakkını elde eden kadınlar, birçok Avrupa ülkesinden önce, Yeni Zelanda'da yasal ve siyasi birçok haklarını elde ederek kamusal alanda rol oynamaya başlamışlardır. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, kadınları kamusal alandan alıkoyan birçok etken söz konusudur ve ülkenin bağımsızlığı sonrası birçok engel aşılacaktır.

3.2.2 Bağımsızlık Sonrası Kadının Konumu

1940 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik koşulları altında kadınlar yine ekonomik olarak aktif rol oynamışlar ve bu rolün sonucu olarak, yasalar üzerinde önemli haklar da elde etmişlerdir. Kadın grupları, özellikle kamusal alanda haklar elde edebilmek için oldukça aktif çalışmışlardır. 1945 yılında, dünya barışına katkıda bulunmak için kurulan Birleşmiş Milletler Topluluğu, uluslararası ekonomik, sosyal ve insani sorunlara çözüm bulmayı da amaçlıyordu. Ayrıca dil, din, cinsiyet ayırt etmeksizin, bütün insanların haklarını korumak konusunda önemli adımlar atmayı amaçlıyordu. Bu bağlamda, BM'nin de toplumsal cinsiyet eşitliğine önemli katkıları olmuştur. 1957 yılında ise çalışan kadınların erkeklerle eşit ücrete tabi tutulmasını garanti altına alan kanun kabul edilmiştir. 1960'lı yıllarda, yükselen ekonomik refahında etkisi ile kadınların odak noktası, ekonomik haklardan sosyal haklara kaymıştır. Kadınlar, başarılı ev kadını olma rolünün dışına çıkıp, iş hayatında ve siyasette başarılı olmanın yollarını aramaya başladılar. Kadın aktivist gruplar, kadınları yönetimlerde ve organizasyonlarda aktif rol almaya teşvik etmeye başlamıştır[424]. Bu yıllar boyunca, Yeni Zelanda, kadınların siyasi temsiline yönelik

[423] Wilson, a.g.e, s.200
[424] Jones, a.g.e., s.32

yaptığı çalışmalar ile kadın hakları konusunda dünya lideri olma özelliğini sürdürmüştür. Başkan Mavis Tiller döneminde kurulan Meclis İzleme Komitesi (The Parliamentary Watch Committee), kadınlar için birçok kanunda ve kararda en etkili siyasi hareketleri yürüten bir komite olmuştur. Kadın grupları, kadınları eşit istihdam şartları adına mücadele etmeye ve organizasyonlar yürütmeye teşvik etmiştir ancak hâlâ ülkede önemli siyasi pozisyonlarda kadınlar ön plana çıkamamışlardır.[425].

1960'lı yıllarda ortaya çıkan kadın hareketleri, Avrupa ve Amerika'da Yeni Sol'un ortaya çıktığı, politik manifestoların yaygın hâle geldiği bir dönem olmuştur. Bu dönemdeki kadın hareketleri, emek piyasasında ve özel alanda cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerini sorguluyor ve kadınların, en az erkekler kadar bütün sosyal ve siyasi haklardan faydalanması için mücadele ediyordu. Toplumun ve bireylerin özel hayatı üzerindeki cinsiyetçi baskılarına karşı bir duruş sergileyen bu hareketler, "Kişisel olan politiktir" söylemi adı altında ortaya çıkmıştır. Kadınlara dayatılan patriarşik rolleri protesto eden ve aile içi şiddet gibi konulara özellikle değinen kadın aktivistler bu anlamda oldukça önemli mücadeleler vermişlerdir. Bu yıllarda, ülkede ekonomik refahın artması ve işsizlik oranının azalması ile eğitime verilen önem artmış, bireyler küresel ve ulusal politikalarla ilgilenir hâle gelmişlerdir. Ülkede savaş ve ırkçılık karşıtı görüşler filizlenmiş, bu anlamda protestolar baş göstermiştir. Kuzey Amerikalı ve Avrupalı kadın gruplarından ilham alan Yeni Zelandalı kadınlar, kendilerine has bir feminist perspektif geliştirmişlerdir. "İkinci Dalga" olarak adlandırılan bu hareketler, önceliklerini, daha önceki kadın hareketlerinde olduğu gibi kadınların yasal haklarını elde etmeleri, eğitim, sağlık ve iş olanaklarından eşit şekilde yararlanmaları ve kadına şiddeti durdurmaya vermişlerdir. Ayrıca, üniversitelerde kadın akademisyenlerin azlığı gibi meselelerde bu yıllarda sorgulanmıştır.

Dünyada feminizm, Marksist, liberal, sosyalist, radikal, lezbiyen ve siyasi feminizm gibi farklı boyutlara taşınmış, Yeni Zelanda'daki kadın hareketleri de çok boyutlu bir hâl almıştır. 1972'de düzenlenen Kadın Özgürlük Konferansı (Women Liberation Conference)'na sadece 200 kadın katılmışken, 1973 ve 1979 arası

[425]Wilson, a.g.e., s.37

düzenlenen konferanslara, neredeyse 2000 kadın katılmıştır. Ayrıca Bitches, Witches ve Dykesgibi feminist gazete ve dergiler de bu yıllarda çıkarılmaya başlanmıştır[426]. Bu süreçte, kadın sivil toplum örgütlerinde de bir artış söz konusudur. Bu örgütlerde, orta ve alt sınıf, bastırılmış ve sömürülmüş kadınları bir araya getiren "kız kardeşlik" anlayışı, yüzyıllar boyu erkekler tarafından oluşturulan hiyerarşik yapılanmayı reddetmiştir. Her ne kadar radikalizmden liberalizme kadar uzanan farklı ideolojik perspektiflerden baksalar da kadın grupları kendi aralarında sıkı bir iletişim ağı geliştirmişlerdir.

1970'lerin ortalarında; kadın hareketlerini yürütenler cinsiyet eşitsizliği temasından, "kadınlar için kadınlar" temasına kayarak, kadınlar için çeşitli fonlar sayesinde merkezler kurmuşlar, eğitim ve kadın sağlığı konusunda seferberlik başlatmışlardır. Bu dönemde, kadınlar lehine önemli çalışmalar yapılmıştır. 1972 yılında Victoria ve Waikato Üniversitelerinde Kadın Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. 1973'te 1500 katılımcı ile kadınların toplumsal statülerini iyileştirmek için ilk kez Birleşmiş Kadınlar Konferansı (United Women's Convention) adı altında bir toplantı yapılmıştır. 1975 yılında, kadınların siyasi katılımı arttırmak amaçlı Kadın Seçim Lobisi (Women Electrol Lobby) kurulmuş ve bu komite sayesinde, ülke siyasetindeki cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekilmiştir. Yine bu yıl, BM Genel Topluluğu, 1975 yılını "Uluslararası Kadın Yılı" olarak ilan etmiş, kadınlara karşı ayrımcılığa dikkat çekilmeye çalışılmış ve bu ayrımcılığın kök salmış kültürel değerlerden kaynaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca, birçok kez yapılan konferans ve sunulan bildirilerle hükûmetler ve sivil toplum örgütleri cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye davet edilmiştir[427].

1976 yılında Evlilik Sözleşmesi ile evlilikte edinilen malların eşit dağılımı, yasa ile düzenlenmiş ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermek için çıkarılan yasaların yanında, kadınların siyasette söz sahibi olmalarını destekleyen birçok önemli uluslararası sözleşmeye imza atılmıştır. Bunlardan en önemlisi, 17 Temmuz 1980'de imzalanan CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination

[426] https://teara.govt.nz/en/womens-movement/page-1 Erişim Tarihi:08.03.2020
[427] Jones, a.g.e, s.50

Against Women) Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi'ydi. Bu sözleşme, üye ülkelerdeki kadınların insani haklarını korumayı ve onlara karşı her türlü ayrımcılığı önlemeyi amaçlayan bir sözleşmeydi. Ayrıca üye ülkeleri ayrımcılığı bitirmeye yönelik önlemler almaya davet ediyordu. CEDAW Sözleşmesi kadınlara eğitim, sağlık ve iş imkânlarının yanında, kamusal alana ve sosyal yaşama eşit bir şekilde katılabilecekleri bir ortam yaratmayı destekliyordu. Özellikle, ülkede kadın haklarının gelişimi konusunda önemli gelişmelerin önünü açan bu sözleşme, küresel düzeyde kadın meseleleri konusunda bilinç yükseltmeye olanak sağlamıştır.

Bazı yazarların, "İkinci dalga kadın hareketlerinin" bitişi olarak nitelendirdiği 1978'de Piha'da gerçekleşen Kadınlar İçin Özgürlük Konferansı (Women's Liberation Conference), Yeni Zelanda feminizmi için dönüm noktasıdır. Bu konferans, farklı ideolojilerden kadınların kendi içlerindeki bölünmeleri yansıtmaktadır. Lezbiyen kadınlar, heteroseksüel kadınları ayrıcalıklı olmakla suçlarken, işçi sınıfından kadınlar orta sınıf kadınları patriarkanın bir parçası olmakla suçlamışlardır. Dolayısı ile artık kadınlar arasında da fikir ayrılıkları başlamış, ideolojiler yavaş yavaş ön plana çıkmıştır. Bütün bunlara rağmen, bu konferansta bir konsensüse varılmıştır. Kadınlara karşı negatif ayrımcılığın temelinde kültür ve gelenekler yatmaktadır. Bu bağlamda, cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmak için sadece yasal önlemler almak yeterli olmamaktadır[428]. Bu konferanslarla ilgili diğer bir önemli gelişme ise kadın katılımcıların sayısının giderek artması ve kadınların sorunlarının daha çok dile getirilir hâle gelmesiydi. Kadınlar bu şekilde potansiyellerinin farkına varıyor, siyasete katılım konusunda daha istekli hâle geliyordu.

Yeni Zelanda'da bağımsızlık sonrasında kadın hakları ve kadının konumu konusunda yapılan çalışmalar, toplumun kadına dair geleneksel bakış açısını değiştirme amaçlı olmuştur. Bazı kadın hareketleri, daha radikal değişimler için mücadele etmekteyken, bazıları kadınların kamusal alanda ve çeşitli sektörlerde yer alması dışında bir şey hedeflemiyordu. Liberal devlet politikalarının öncelikli hedefi ise kadınların eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden eşit biçimde yararlanması ve kendi

[428] Jones, a.g.e s.44

kişisel yaşamlarını geliştirmeleriydi. Kadın hareketlerinin bu denli artması ve kadınların örgütlenmeye başlaması "üçüncü dalga kadın hareketleri"ne zemin hazırlamıştır.

3.2.3 Yeni Zelanda'da 1980 Sonrası Kadın ve Siyaset

Yeni Zelanda'da "Üçüncü Dalga" olarak adlandırılan süreç, 80'lerin sonlarını ve 90'lı yılları kapsamaktadır. Neoliberalizmin yükselişini takip eden yıllar ülkede, Britanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girmesi ve 1970'lerde petrol fiyatlarının artışı ile şekillenmiştir. Bu süreçte, ekonomik büyüme durmuş, işsizlik artmıştır. 1984 yılında, hükûmetin başına gelen 4.İşçi Partisi, ekonomik gerilemeye çözüm olarak ekonomide özelleştirmeye ağırlık vermiş, birçok önemli sosyal ve ekonomik reform gerçekleştirmiştir. Bu dönemde, ülkede hükûmet politikalarında radikal değişiklikler yapılmış, kadınların siyasi temsilini arttıracak, toplumdaki statülerini yükseltecek önemli sosyal reformlar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi, Kadın Sorunları Bakanlığı (Women's Affairs Ministry) kurulması olmuştur. Bakanlık, 1984 yılında diğer bakanlıklardan ayrı bir birim olarak kurulmuştur. Amacı, cinsiyet eşitliğini destekleyen yasaları çıkarmak ve korumaktır[429].

Bakanlık, 1987'de erkeklerin de kullanabileceği doğum izni yasasını çıkarmış, bu bağlamda, çocuğun bakım sorumluluğunu sadece anneye veren anlayışı yıkmaya çalışmıştır[430]. Ayrıca bakanlık toplumdaki farklı gruplara karşı ayrımcılığın önlenmesi için de çeşitli yasalar çıkarmıştır. Kurulduğu ilk yıldan itibaren Bakanlık, kendisini hükûmet ile toplumdaki kadınlar arasında köprü görevi gören bir kuruluş olarak nitelemiştir. Ülkenin farklı yerlerinde toplantılar ve görüşmeler yaparak, farklı kesimlerden kadınlarla iletişime geçmiş, ülkenin değişik yerlerinde sekretaryalar kurmuştur. Farklı cinsel tercihleri olan kadınların meselelerini de dikkate alan bu kuruluş, lezbiyen kadınlar için de bir danışma kurulu oluşturmuştur. Ancak azınlık grupların sorunları, hiçbir zaman çoğunluğu oluşturanlar kadar önem arz etmemiştir.

[429] Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi https://women.govt.nz/about Erişim Tarihi: 18.03.2020.
[430] Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi https://women.govt.nz/about/new-zealand-women/history/ministry Erişim Tarihi: 18.03.2020.

1980 yılında Danimarka'da İkinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiş, konferansa 145 üye ülke ve 8000 sivil toplum örgütü katılmıştır. Konferansta kadın sorununun nedenleri olarak erkeklerin, kadınların toplumsal statüsünü geliştirmeye katkıda bulunmamaları, kadınların toplumdaki yerinin öneminin yeterince anlaşılamaması, karar alma mekanizmalarında kadınların yetersiz temsili, kadınların kendi hakları ve potansiyellerinin farkında olmamaları ve finansal yetersizlikler gibi sorunların varlığı gösterilmiştir. İstihdam, sağlık ve eğitim sektörleri de Yeni Zelanda'da olduğu gibi birçok ülkede kadınlar açısından özel önlemlerin alındığı sektörler olmuştur. Bu süreçte, BM Kadın Fonu (United Nations Fund For Women) kurulmuş, kadın istihdamı desteklenmiştir. Bu konferanstan sonra, Yeni Zelanda'nın cinsiyet eşitliğini sağlamak için yaptığı en önemli çalışma, 1980 yılında CEDAW'a imza atmasıdır. Bu yıllarda, Yeni Zelanda, Ulusal Hükûmet tarafından yönetiliyordu. Hükûmet, cinsiyet eşitliğini kabul ettiğinin bir göstergesi olarak CEDAW'a imza atmıştır. Bu sayede, ülke cinsiyet eşitliğine atfettiği önemi dünyaya göstermiş, prosedürleri yerine getirip getirmediğini bir rapor ile sunmayı kabul etmiştir[431].

1987 yılında çıkarılan Doğum İzni ve İş Koruma Kanunu (The Parental Leave and Employment Protection Act), annenin yanında babaya da 52 haftalık bir doğum izni vermiş, bu konudaki cinsiyet ayrımcılığının önüne geçmeye çalışılmıştır. 1985 yılında yapılan kanun değişikliği ile eşe tecavüz, suç sayılmaya başlanmıştır[432].1986 yılında çıkarılan Eşcinseller İçin Kanun Reformu (The Homosexual Law Reform), 16 yaş üzeri erkeklerin birbirleri ile evliliğini yasal kılıyordu.1988 yılında iş kanunda yapılan değişiklikler ise kadınların bütün sektörlerde ayrım gözetilmeksizin çalışabilmesinin önünü açmıştır. Kadınlar adına yapılan bu sosyal reformların sonucu olarak eğitim konusunda da kadınların oldukça ilerleme kaydettiği görülmüştür. Örneğin 1975 yılında tıp fakültelerinde %25 olan kız öğrenci oranı, 1988 yılına gelindiğinde %60'ı bulmuştur. Bu yıllarda, siyasette kadınlar ön plana çıkmıştır. Margaret Wilson, İşçi Partisi'nin ilk kadın başkanı olmuş, Diana Shand ilk İnsan Hakları Komisyonu Başkanı, Nadja Tollemache, ilk kadın kamu hakemi olmuştur.

[431] National Council Of Women Of New Zeland Web Sitesi https://www.ncwnz.org.nz/what-we-do/cedaw/ Erişim Tarihi: 09.02.2020
[432] Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi https://women.govt.nz/about/new-zealand-women/history/ministry Erişim Tarihi: 10.02.2020

1989'da ülkenin ilk kadın başbakanı Helen Clark, 1983'te ülkenin ilk kadın valisi olan Catherine Tizard, yönetime gelmiştir[433].

Yeni Zelanda'da, 1980 sonrası gelişen kadın hareketleri, kadın meselesini ön plana çıkaran yeni sosyal hareketler olarak kuramlaştırılabileceği için kimlik temelli, post-materyalist yaklaşımlar içerisinde değerlendirilebilir. Yeni Zelanda'daki kadın hareketlerinin tarihi göstermiştir ki devlet feminizmi, feminizme yeni bir yaklaşım değildir. Süfrajet hareketini başlatanlar, kurumsallaşmış devlet politikalarını benimsemişlerdir. Birinci dalga yaklaşımını benimseyen feministler, devlet politikalarını destekleyip kurumlarla iş birliği yaparak parlamentoya girmiş, kadınlar lehine kanunlar çıkartabilmeyi başarmışlar ve Parlamentoya gerekli dilekçeleri yazarak resmî politik bir yol izlemişlerdir. Bunun nedenleri arasında, 19.yüzyılda kadınların siyasi gücünün az olması ve sınırlarının dar olması düşünülebilir. Dolayısı ile onlar için resmî kanallar her zaman daha güvenli olmuştur.

'İkinci dalga' diye adlandırılan dönemde ise dünyadaki siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak, kadın hareketlerinin sokaklara taştığı görülür. Farklı gruplardan ve ideolojilerden kadınlar, kadın meselesi konusunda birleşirken, ideolojik olarak ayrılmışlardır. Birçok farklı grup devletin yanında değil, devlete karşı bir duruş sergilemişlerdir. İkinci dalga hareketlerin devlet karşıtı yapısı, "Üçüncü dalga" hareketler ortaya çıktığında, yine devletin yanında duran bir yapıya dönüşmüştür. Özellikle Kadın Sorunları Bakanlığı'nın kurulması ile devlet feminizmi neoliberal politikalar ışığında tekrar boy göstermiştir.

2019'da kadınların oy kullanma hakkını kazandıktan 126 yıl sonra, Yeni Zelanda'da cinsiyet temelli eşitsizlik bazı açılardan var olmaya devam etmektedir. Kadınlar; başbakan, genel vali, başsavcı ve baş yargıç dâhil olmak üzere en güçlü ve yüksek statülü meslekleri icra etmektedirler. Yine de bazı mesleklerde, kadınlara erkeklerden daha az maaş verilmekte, işsizlik hâlen devam etmektedir. Kadınlar hâlen yüksek oranlarda şiddet ve istismara maruz kalmaktadırlar. Ülkede, çağdaş kadın

[433] Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi https://women.govt.nz/news/documentsErişim Tarihi: 09.02.2020

hareketinin ayırt edici özelliği, çok yönlü doğası ve uğruna mücadele edilen sorunların çeşitliliğidir. Kadınlar, sınıf, etnisite, engellilik, din ve cinsiyet etrafında çok katmanlı ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu feminizm tarzı, önceki feminizm dalgalarının tek taraflı yaklaşımından daha kapsayıcıdır. Kadın aktivistler, birçok cephede çalışmakta, sokaklarda yaptıkları protestolar ile halkın farkındalığını artırırken, sosyal medya aracılığıyla kararlı bir şekilde, bilinç uyandırma gerçekleştirmektedirler. Mesajlarını iletirken müzik ve resim gibi sanat dallarını da kullanmaktadırlar[434].

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'nın siyasi geçmişlerine yer verildikten sonra, her üç ülkede kadın haklarının tarihsel süreci irdelenmiştir. Kadınların siyasi haklarını elde etmeleri, her üç ülkede de uzun mücadeleler sonucunda olmuştur. Türkiye'de 1923'te cumhuriyet ilan edilmesine rağmen, kadınların seçme ve seçilme haklarını elde etmeleri, ancak 11 yıl sonra olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden beri siyasi hakları konusunda bilinçlenen kadınlar, örgütlenerek hak taleplerini her seferinde dile getirmişledir. Bu süreçte birçok engel ile karşılaşan kadınlar, 1934 yılında siyasi haklarını elde etmişlerdir. Hindistan ise İngiltere'den bağımsızlığını ilan ettikten kısa bir süre sonra, kanun önünde kadın erkek eşitliğini tanımıştır. Ancak bağımsızlık öncesi kadınların siyasi hakları için mücadele ettikleri görülmüştür. Yeni Zelanda'da ise, bu süreç 1800'lü yıllara denk gelmektedir. Hatta Yeni Zelanda henüz İngiltere'den bağımsızlığını elde etmeden, ülkede kadınlar siyasi hakları için mücadele etmeye başlamışlardır. Her üç ülkede de çalışmanın bir sonraki bölümünde ortaya konulacağı üzere, kadınların siyasi hakları mevcut olup, kadın-erkek eşitliği ulusal ve uluslararası mevzuatta yerini almıştır. Ancak üç ülkede de siyasi olayların, sosyoekonomik koşulların ve kültürel farklılıkların değişkenliği, kadınlar için farklı olumlu ya da olumsuz değişimlerin önünü açmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, yasal mevzuatlarla korunmaya çalışılsa da mevzuatların uygulanması pratikte oldukça güçtür.

[434] Stories of women's activism', URL: https://nzhistory.govt.nz/culture/suffrage125/three-waves-of-womens-activism, (Ministry for Culture and Heritage), Erişim Tarihi: 30.09.2020

Bu bölümde, araştırmaya konu olan ülkelerin siyasi geçmişleri ve toplumsal yapıları hakkında bilgi verildikten sonra, kadınların siyasi haklarını elde etme süreçleri hakkında bilgi verilmiştir. Feminist dalgaların bu ülkelere yansımaları ve kadın hareketlerinin geçirdiği tarihsel süreç incelendikten sonra, çalışmanın bir sonraki bölümü olan üçüncü bölümde önemli siyasi karar alma mekanizmalarında kadınların temsil ve katılım oranları incelenecek, ülkelerin toplumsal cinsiyete duyarlı mevzuatları incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE, HİNDİSTAN VE YENİ ZELANDA'NIN SİYASAL SİSTEMLERİNDE KADIN

Liberal feminist görüşe göre, bir toplumda cinsiyet eşitliğini sağlamak, öncelikle bunu yasal eşitlik temelinde gerçekleştirmekle olur. Kadın haklarının yasalarla korunması, tam bir eşitliği sağlamak konusunda bir garanti olmasa da cinsiyet eşitliği adına önemli bir adım ve başlangıçtır. Kadınlar için kanun önünde erkeklerle eşit olmak, seçme ve seçilme hakkına sahip olmak, haklarının yasal güvence altında olması, eşitlik için en önemli ve en temel şarttır. Liberal feminist bir bakış açısı ile hazırlanan çalışmanın bu bölümünde çalışmaya konu olan üç ülkede, 1990-2017 yıllarında devlet başkanlıkları, kabineler, parlamentolar ve yerel siyasette kadınların temsil oranları incelenecektir. Ayrıca, bu ülkelerde yasal mevzuatlarda, kadınların temsili karşılaştırmalı bir perspektifle incelenecektir. Bu yıllar içerisinde, her üç ülkede, kadınların, devlet başkanlığı, parlamento, bakanlıklardaki ve yerel siyasetteki temsil oranları istatistiki verilerle ortaya konacaktır. Kadınlar lehine çıkarılan kanunlar, yönetmelikler, ülkelerin meclis tutanakları incelenecektir. Bunun yanında, ülkelerin cinsiyet eşitliğini konu alan uluslararası anlaşmalarda yer alıp almadıkları da bir inceleme konusudur.

1. DEVLET BAŞKANLIKLARI DÜZEYİNDE

Kadınlar, siyasetin önemli kurumlarında ve karar alıcı pozisyonlarında bütün dünya genelinde erkeklere nazaran daha az temsil edilmektedirler. Siyaset kurumu, yüzyıllar boyu kadınların var oluşu açısından zorlu bir alan olmuştur. Siyaset, her daim kamusal alanın bir parçası olarak bir erkek alanı olarak kabul edilmiştir ve politik sistemlerde erkek ilişki ağları hâkim olmuştur. Ancak 1990 sonrası, küreselleşmenin de etkisiyle dünyada kadın hareketlerinde bir artış gözlenmiştir. Bu sayede kadınlar siyasi bir bilinç kazanmışlar ve kamusal alanda daha aktif hâle gelmişlerdir.

Son 15 yıl içerisinde, kadınların parlamentolardaki koltuk sayılarında yüzde 9,12'lik bir artış gözlense de kadınların siyasetteki temsil sorunu devam etmektedir.

Dünya genelinde kadınların, siyasette en önemli makam olan devlet başkanlığı ya da başbakanlığa seçildikleri ülke sayısı oldukça azdır. Bu, kadınlar adına oldukça olumsuz bir durumdur. 2019 yılında, BM tarafından tanınan 195 ülke arasında kadın devlet başkanı veya başbakana sahip olan ülkeler sadece 19'dur. Bu sayı, ancak bütün dünyada yüzde 9,85'lik bir orana tekabül etmektedir[435].Bu ülkeler, gelişmişlik düzeyleri ve demokrasi kültürleri açısından oldukça farklı ülkelerdir. Ancak, kadın liderlerin göreve geldikleri yıllara bakıldığında, hepsinin yakın zamanlara denk geldiği görülmektedir. Sırbistan, Romanya, Mauritius gibi ülkelerin tarihlerinde ilk kez kadınlar, en önemli siyasi karar alma mekanizmasında yer alabilmişlerdir. Şu an dünyada kadın cumhurbaşkanı ya da başbakan tarafından yönetilen ülkeler, kadın liderlerinin adları ve göreve geldikleri tarihler aşağıdaki Tablo 2.'de gösterilmiştir:

Tablo 2 Dünyada Kadınlar Tarafından Yönetilen Ülkeler

Ülke Adı	Göreve Geldiği Yıl
Almanya (Angela Merkel)	2015
Birleşik Krallık (Theresa May)	2016
Tayvan (Tsai Ing-Wen)	2016
Liberya (Ellen Johnson)	2011
Litvanya (Dalia Grybaustaite)	2009
Norveç (Erna Solberg)	2013
Polonya (Beata Szydlo)	2019
Namibya (Soara Kuugongelwa)	2015
Şili (Michelle Bachelet)	2010
Bangladeş (Hasina Vecid)	2009
Hırvatistan (Kolinda Grabar)	2015
Nepal (Bidhya Devi)	2011
Malta (Marie Louise Coleiro)	2014
Güney Kore (Park-Zeunhye) (Görev süresi askıya alındı)	2017
Romanya (Vioria Pancila) (Romanya'nın ilk kadın başbakanı)	2018
Sırbistan (Ana Brnabiç) (Sırbistan'ın ilk kadın başbakanı)	2017
Yeni Zelanda (Jacinda Ardern)	2017
Estonya (Kersti Kaljuladid)	2016
Mauritius (Ameenah Gurib) (Mauritius'un ilk kadın Başbakanı)	2015

Kaynak:https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190306-2 Erişim Tarihi:11.02.2020

[435]United Nations Entity For Gender Equality Web Sitesi https://www.unwomen.org/en/digital-library/annual-report Erişim Tarihi: 10.02.2020

Dünyada en azından 100 ülkede kadınlar hiçbir zaman başbakan ya da cumhurbaşkanı seçilmemişlerdir. Bu ülkeler arasında İtalya, İspanya, İsveç, Hollanda, Belçika ve Macaristan gibi Avrupa ülkelerinin olması oldukça düşündürücüdür. Ayrıca Rusya ve ABD gibi dünyanın süper güçleri olarak bilinen iki ülkede de durum bundan ibarettir[436]. Kadınların devlet başkanlığı gibi en önemli karar alma mekanizmasında bu derece az temsil edilmeleri, bütün dünya genelinde bir sorundur. Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da da cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık düzeyinde kadınların temsil oranı oldukça düşüktür. Türkiye tarihinde sadece bir kadın başbakan seçilmişken, Hindistan'da bu sayı 2, Yeni Zelanda'da ise 3'tür. Yeni Zelanda'da kadınlar, bu konuda daha iyi konumdadır ve ülke hâlihazırda bir kadın başbakan tarafından yönetilmektedir[437].

Türkiye, 2000'li yılların gelişiyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve siyasette kadınların eşit temsili konusunda çok önemli adımlar atmış olsa bile bugün dünyada hâlen cinsiyet eşitliği konusunda oldukça geri durumdadır. Türkiye'de kadınlar, siyasi haklarını 1930'lu yıllarda elde etmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde, Türkiye'de kadınlar öncelikle yerel siyaset düzeyinde siyasi haklarını elde ettiler. 1930 yılında belediye seçimlerine, 1933'te muhtarlık seçimlerine katılma hakkını kazanan kadınlar, ancak 1934 yılına gelindiğinde milletvekili seçme ve seçilmeye hak kazanmışlardır. Ancak, bugün hâlâ Türkiye'de önemli karar alma mekanizmalarında kadınların temsili oldukça düşüktür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 96 yıllık tarihi boyunca, ilk ve tek kadın başbakan olan Tansu Çiller, 1993-1996 yılları arasında bu görevi yürütmüştür. Bu tarihten günümüze bir daha kadın başbakan seçilmemiştir. Aşağıda Tablo 3'te gösterildiği

[436] Telegraph Gazetesi Web Sitesi https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/mapped-countries-never-ruled-by-a-woman/Erişim Tarihi: 10.02.2020.

[437] Tezin yazıldığı dönemde, dünyada yaşanan Covid-19 pandemisi ile ilgili medyaya yansıyan haberlerden biri de kadın liderlerle ilgili olmuştur. Tayvan, Almanya, Yeni Zelanda ve bazı İskandinav ülkeleri gibi kadın devlet başkanlarının yönettiği ülkeler, pandemi sürecinin yönetiminde oldukça başarılı olmuşlardır. Almanya, oldukça gelişmiş bir test formu geliştirerek, erken müdahalede büyük başarı sağlamıştır. Tayvan, erken müdahale ederek, salgının önünü kesmiştir. Yeni Zelanda, ülkeyi bir ay boyunca herkes dâhil olmak üzere karantinada tutmuş, ülkenin giriş çıkışlarını kapatarak, dünyada ölü sayısının 4'ü geçmediği nadir ülkelerden biri olmuştur. Daha fazla bilgi için Bkz. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52292649 Erişim Tarihi:15.04.2020

üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yönetime gelmiş 30 başbakandan sadece biri kadındır ve başbakanlık düzeyinde kadın temsili ancak %3,33 oranında kalmıştır. Ayrıca TBMM İhtisas Komisyonu'nda bile kadınların temsil oranı yüzde 5,8'i geçememiştir[438].

Bu bağlamda, Türkiye'nin ilk ve tek kadın başbakanı olan Tansu Çiller'den ve iktidarda olduğu yıllardan da bahsetmek gerekir. 1990'lı yıllarda, kadın hareketlerinin oldukça aktif olduğu bir dönemde, Türkiye'de Tansu Çiller önce DYP Genel Başkanı, daha sonra Başbakan olarak seçilmiştir. Bu dönemde, Türkiye AB'ye girme çabası içerisindedir ve bu anlamda kadının siyasetteki varlığının, bir Avrupalılaşma simgesi olarak görülmesi muhtemeldir. Türkiye'de diğer ülkelerden farklı olarak, erkeksi söylemlerde bulunan kadın siyasetçiler daha üst makamlara gelmektedirler. Tansu Çiller de bu kadın siyasetçilerin başında gelmiştir. Kendisi ile ilgili diğer bir mesele ise iktidarı döneminde ülkedeki ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlıklar ve yolsuzluk iddialarıdır. Bu dönemde, ülke zorlu süreçlerden geçmiştir.

Tablo 3 Türkiye'de Başbakanlık Düzeyinde Kadın Temsili

Seçim yılları	Toplam sayı	Erkek	Kadın	Temsil oranı
1935-2017	30	29	1	%3.33

Kaynak: http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/ Erişim:11.02.2020

Türkiye'de kadınların önemli siyasi mekanizmalarda yer alamamasının birçok nedeni vardır. Öncelikle kadınların genel ve yerel siyasetteki temsil oranlarını arttırmanın en önemli yolu, siyasi partilerin onları desteklemesi ve aday olarak göstermesidir. Kadınların üyesi oldukları partinin, cinsiyet eşitliğine ne kadar inandığı ve desteklediği oldukça önemlidir. Ayrıca seçim sistemlerinin ve kota uygulamalarının siyasette kadınların temsiline olan etkisi de tartışılmazdır. Ancak kanunlar önünde eşitlik ve pozitif ayrımcılık uygulansa bile Türk toplumunun ataerkil yapısı, arka plandaki en önemli engeldir. Bugün hâlen kadınlar başbakan olmak ya da önemli siyasi

[438] Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/Erişim Tarihi:11.02.2020

karar alma mekanizmalarında yer almak yerine, kendi özel alanında yükümlülükleri olan bir sınıf olarak görülmektedir.

Hindistan'da bağımsızlık sonrası, sadece iki kadının başbakan olarak seçildiği görülür. 1966 yılında göreve gelerek, dünyada en çok görevde kalan başbakan olan Indira Gandi, 1980 yılında tekrar seçilmiş ve 4 yıl görevde kalmıştır. Bu anlamda, Hindistan'ın ve dünyanın ikinci kez seçilen ilk ve tek başbakanıdır. 2007 yılında seçilen Pratibha Patil, Gandi'den sonra yönetime gelen ikinci kadın başkandır[439]. Tablo 4'te gösterildiği üzere, Hindistan tarihinde yönetime gelen 18 başbakandan sadece ikisi kadındır ve bu %11.11'lik bir oranı karşılamaktadır. Her ne kadar kadın başbakanların oranı az olsa da kadınların, Hindistan ve dünya tarihinde etkin rol oynadıkları, dünya siyasetine iz bıraktıkları bir gerçektir.

Tablo 4 Hindistan'da Kadın Başbakanların Oranı

Seçim yılları	Toplam sayı	Erkek	Kadın	Temsil oranı
1947-2017	18	16	2	%11.11

Kaynak: https://loksabha.nic.in/ Erişim:11.02.2020

Siyasi tarihinde, kadın başbakan sayısının azlığına rağmen Hindistan, bulunduğu coğrafyada kadınların siyasetteki varlığı bile tartışılırken, ülkenin ilk kadın başbakanı olan Indira Gandi'yi yönetime getiren bir ülke olmuştur. Hatta Hindistan bir kadın başbakanın yönetime geldiği dünyadaki ikinci ülke olmuştur[440]. Ancak Türkiye'deki toplumsal yaşamda ve siyasetteki ataerkil bakış açısı, Hindistan'da da yıllardır hüküm sürmektedir. Ulusal ve eyalet düzeyindeki siyasi partilerde, kadınlar seçimlerde az sayıda aday gösterilmektedir. Bunun sebepleri arasında, kadınların siyasette başarısız olduklarına dair yanlış inancın yanında derinlere işlemiş cinsiyet ayrımcılığı vardır. Kadınlar siyasi partilerde nadiren politika ve strateji oluşturucu konumuna gelebilmekte ve ancak seçim kurulu isterse aday olarak değer görmektedirler. Ayrıca Hindistan'da kadınların önemli karar alma mekanizmalarında

[439] Hindistan Parlamentosu Resmî Web Sitesi https://loksabha.nic.in/ Erişim Tarihi:11.02.2020

[440] Dünyada göreve gelen ilk kadın Başbakan, Sri Lanka'da 1960 yılında seçilen Sirimavo Bandaranaike olmuştur. Dünyanın ikinci kadın başbakanı ise İndira Gandi'dir. Ayrıntlı bilgi için Bkz. Farida Jalalzai and Mona Lena Krook, Beyond Hillary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide, International Political Science Review 31(1) 5–21, 2010, ss.6-8.

yer almaları, ancak ailelerindeki önemli kişiler sayesinde, onlara iltimas geçilmesi ile olmaktadır. Kadın başbakanlar konusunda Türkiye ile aradaki önemli fark; Indira Gandi'nin dünyaca ünlü kadın liderlerin başında gelmesidir. Kendisi Hindistan'da ve bütün dünyada ikinci kez seçilebilmiş tek kadın başbakan olma özelliğini yıllardır korumaktadır. Ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamında aşırı etkili olan kast sistemine karşı çıkarak, toplumsal olarak dezavantajlı konumda bulunan tabakalardaki insanlarla yakından ilgilenmiş ve onlara destek olmuş olması, Hindistan demokrasisinin ve yurttaşlık kimliğinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Kendisi üst bir kasttan geldiği hâlde, kendisine göre daha alt bir kasta mensup ve geleneksel kalıplar çerçevesinde düşünüldüğünde, evlenmemesi gereken bir erkekle evlenmiştir. Yoksullukla mücadeleye ve toplumun ezilen kesimlerinin sorunlarına eğildiği göz önünde bulundurulursa, bu açılardan onu halkçı olarak düşünmek mümkündür. Ayrıca kendisi dünyada önemli mücadelelere imza atmış kadın liderler arasında gösterilmektedir.

Cinsiyet eşitliği açısından dünyada en iyi 10 ülke arasında yer alan Yeni Zelanda tarihinde, 3 kadın, başbakan seçilerek göreve gelmiştir. İlki, 1997 yılında göreve gelen Jennifer Shipley, ikincisi 1999'da göreve gelen Helen Clark, üçüncüsü de bugün hâlen görevde olan Jacinda Ardern'dir**.** Tablo 5'te gösterildiği üzere, Yeni Zelanda'da kadın başbakanların oranı %6.38'i bulmuştur.

Tablo 5 Yeni Zelanda'da Kadın Başbakanların Oranı

Seçim yılları	Toplam sayı	Erkek	Kadın	Temsil oranı
1856-2017	47	44	3	%6.38

Kaynak:https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/members-of-parliament/(Erişim Tarihi:29.02.2020)

Yeni Zelanda, daha önce belirtildiği gibi, dünyada kadınlara seçme-seçilme hakkı veren ilk ülke olmuştur. Kadınlar, Yeni Zelanda'da siyasi haklarını çok uzun yıllar önce elde ettikleri için bu ülkede cinsiyet ayrımcılığına dayanan siyasi kültür daha az gelişmiştir. Siyaset, kadınları da içine alan daha köklü ve uzun bir süreci ifade eder. Ülkede kadınların siyasi temsil ve katılımını arttırmak için yapılan çalışmalar ve imzalanan uluslararası sözleşmeler oldukça önem arz etmektedir. Ancak, toplumun

siyasete ve kadına bakış açısı daha önemlidir. Toplumlardaki kırılamayan ve kalıplaşmış ataerkil yapı, kadının siyasette ve önemli karar alma mekanizmalarına dâhil olmasındaki en önemli engeldir. Yeni Zelanda toplumunun bu konuda daha ılımlı olduğu aşikârdır. Bu bağlamda, 2017'de göreve gelmiş, Yeni Zelanda'nın 3. kadın başbakanı olan Jacinda Ardern'den de bahsetmek gerekmektedir. Kendisi yakın tarihte ülkesinde gerçekleşen en büyük terör saldırısı karşısındaki tavrı ile hafızalarda yer etmiştir. Christchurch'te bir camiye düzenlenen saldırıda hayatını kaybeden Müslümanlar için oldukça duyarlı bir tavır takınmış, "Hepimiz biriz, onlar biziz" sözleri ile takdir toplamıştır. Aşırı sağcılık ve ırkçılıkla mücadele eden Jacinda Ardern, cami saldırısının ardından silahlanma yasasını değiştirmiştir. Kendisinden "Yeni Zelanda'nın sevgi dolu lideri" şeklinde bahsedilmektedir. Ayrıca görevdeyken doğum yapan ikinci başbakan olarak tarihe geçen lider, küçük kızıyla BM toplantılarına katılarak beğeni toplamıştır.

2.KABİNE VE PARLAMENTO DÜZEYİNDE

Siyasetin en önemli kurumlarından olan, parlamentolar ve kabinelerde, kadınların da erkekler kadar söz sahibi olması, demokratik ve eşit temsilin, kadınlar için tam bir yurttaş olmanın gereğidir. Ancak dünya siyasetine bakıldığında, bazı istisna ülkeler hariç, kadınların kabine ve parlamentolardaki temsil oranının yetersiz olduğu görülür çünkü seçmen kitlesinin yarısını oluşturan kadınların siyasette temsilleri konusunda bazı problemler mevcuttur. Genel olarak, parlamento düzeyinde düşük olan kadın temsil oranı, kabineler söz konusu olduğunda daha da düşmektedir[441].

Dünya ortalamasına bakıldığında (Şekil 3'de gösterildiği gibi), parlamentolarda kadın milletvekili oranları %15'ler civarındadır. Bu oran, Kuzey ülkelerinde %41'lerde seyrederken, Amerika (kuzey ve güney toplam) %28,3, Avrupa ve AGİT ülkelerinde %21'leri bulmaktadır. Asya ülkelerinde %17,3, Sahra altı

[441] Bu noktada olumlu gelişmelerden birisi ara seçimlerde, Amerika'nın Temsilciler Meclisine tarihte daha önce görülmemiş bir biçimde 98 kadının girmiş olması ve kadınların temsil oranının ilk kez yüzde 22'yi bulmuş olmasıdır. Bu, siyasette kadınların eşit bir biçimde temsil edilmesi adına oldukça önemli bir gelişmedir. (https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46144279 Erişim Tarihi:09.12.2020)

Afrika'sı%23,8, Arap ülkelerinde %9,6'dır.Türkiye'de ise kadınların parlamentoda temsil oranları %12 civarındadır. Parlamentoda 1935'te %4,5 olan oran, 1950'de %0,6, 1983'te %3'tür. 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu oranda önemli bir artış gözlenmiştir. 2007'de %9,1'i, 2017'ye gelindiğinde %13,8'i bulmuştur. Türkiye'nin bir zamanlar üyelik çabası içerisinde bulunduğu Avrupa Birliği ülkelerinde, parlamentolarda kadın oranları Türkiye'nin neredeyse iki katıdır. Örnek olarak, İsviçre'de oran %44,7 iken Finlandiya, Danimarka ve Hollanda'da %40'ın üzerindedir[442].

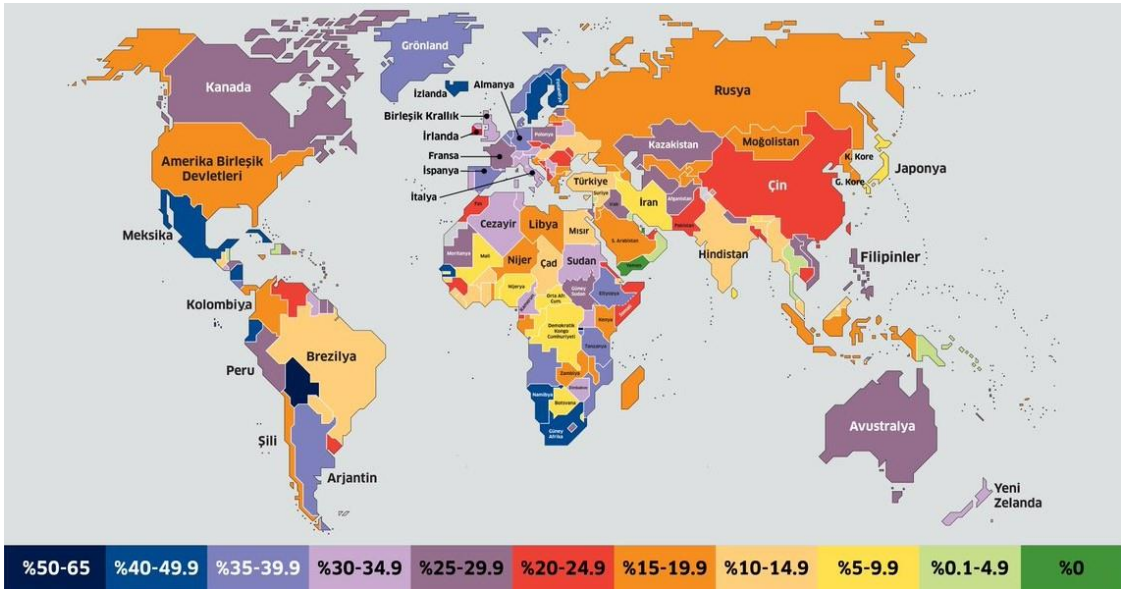

Şekil 3. Dünya Meclislerinde Kadın Oranları

Kaynak:https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/03/women-in-politics-2019-map(Erişim Tarihi:12.02.2020)

Türkiye'de kadınların seçme ve seçilme hakkı elde etmeleri, uzun ve zorlu çabalar sonucunda gerçekleşmiştir. Kadınlar ancak Cumhuriyet ilan edildikten 12 yıl sonra, siyaset sahnesinde boy gösterebilmişlerdir. Aşağıda Tablo 6 ve Şekil 4 vasıtasıyla 1935-2017 yılları arasında yaşanan seçim dönemlerinde, parlamentoya girmeye hak kazanan kadın ve erkek milletvekillerinin oranları mukayese edilmiştir. Kadınların ilk kez meclise girdikleri 1935 yılından 2007 yılına kadar temsil oranları

[442] Inter-Parliamentary Union Web Sitesi http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm Erişim Tarihi:11.02.2020

hiçbir zaman %10'u aşmamıştır. Bu oran, Türkiye'nin tek partili dönemden, çok partili döneme geçtiği 1950 yılına kadar hep aynı kalmıştır. En fazla erkek vekile 1950 yılında rastlanmıştır. Çok Partili Döneme geçildiğinde TBMM'deki kadın vekil oranı daha da düşmüş; %0'lara kadar inmiştir. Bu da Türk siyasetinin eril ve cinsiyet temelli yapısını ortaya koymaktadır.

Tablo 6 Türkiye'de Yıllara Göre Kadın ve Erkek Milletvekillerinin Parlamentoda Temsil Edilme Oranları (%)

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı	Kadın	Temsil Oranı(%)
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4
2015 (07.06)	550	452	82,2	98	17,8
2015 (01.11)	550	469	85,3	81	14,7
2017	543	470	86,5	73	13,8

Kaynak:http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/kad%C4%B1n-istatistikleri-2017_R.pdf, (Erişim Tarihi: 15.02.2020)

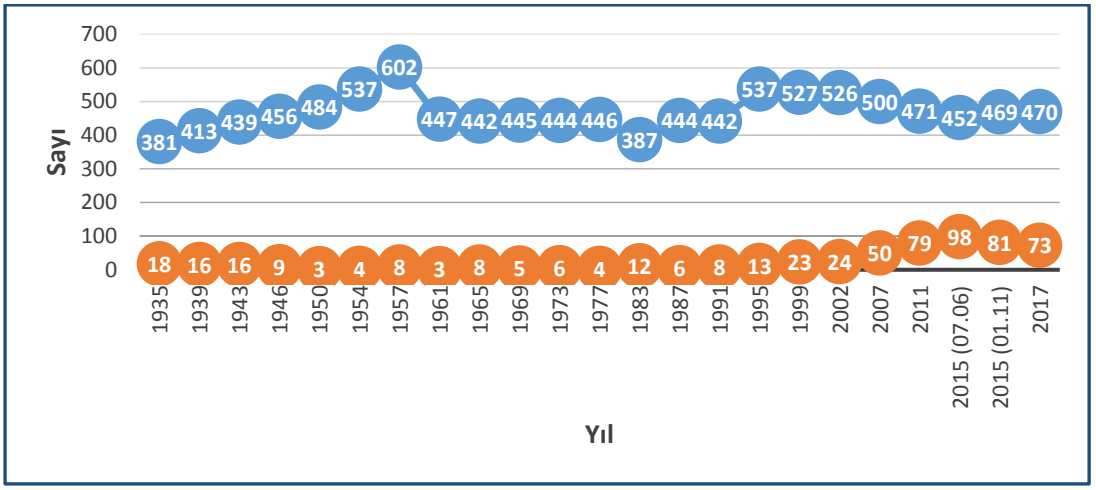

Şekil 4. Türkiye'de Yıllara Göre Kadın ve Erkek Parlamenterlerin Sayıları

Türkiye'nin çok partili hayat geçtiği 1950 yılı ve sonrasında, kadının meclisteki temsilinin %5'in üstüne çıkamadığı görülür. Kadınların seçme ve seçilme haklarını elde ettikleri ilk genel seçim yılı olan 1935 yılında ulaşılan %4,5'lik oran, 1999 yılına kadar aşılamamıştır. Yalnızca bu gerçek bile kadının siyasi temsil sorununun bir göstergesidir. Türkiye'de 2007 yılına gelindiğinde, bu oran %9'u bulabilmiştir ve 2011 yılında, %14,4 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1935-2002 yılları arasında parlamentodaki kadın milletvekili oranı maksimum %4,5 olmuştur. 2007 seçimlerinde bu oran 50 kadın milletvekili ile birlikte %9,1, 2011 yılında ise 79 milletvekili ile birlikte %14,4 olmuştur. 2015 seçimlerinde ise bu oran Cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın vekil oranı olan %17,6 'ya yükselmiştir. Ancak daha sonra yeniden bu oran %13'lere gerilemiştir. Bu olumsuz tabloya rağmen, kadın milletvekillerinin, meclisteki oranlarının uzun yıllar içerisinde bir artış gösterdiği görülmektedir. Darbe dönemlerinde ve serbest seçim dönemlerinde bu süreç sekteye uğrasa da bugüne kadar önemli bir artışın olduğunu ifade etmek gerekir. 1987 sonrası siyasi temsil oranında artışın nedeni olarak kadın hareketlerinin de etkisi ile siyasi bilincin artması gösterilebilir. Özellikle 2002 sonrası, seçimlerde uygulanan politikaların farklılığı, dünyayla entegrasyon girişimlerinin iç politikalara yansıması ve kadınların daha bilinçli bir şekilde siyasete katılması neticesinde, kadının siyasi temsili konusunda anlamlı gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak ülkemizde siyasal eşitliğin hukuksal temelleri atılmış olmakla birlikte, tek başına bu çerçevenin etkili olduğunu söylemek güçtür. Cumhuriyet tarihine bakıldığında, 1935'ten 2011 yılına kadar 9370 erkek

vekile karşın ancak 315 kadın vekil meclise girebilmiştir. Bu durumda, Türk kadınının siyasal haklarını tam anlamıyla kullanarak etkili bir katılımda bulunmadığı da açıktır.

Dünya genelinde bakanlık seviyesinde kadınların temsiline bakıldığında ise yine aynı tablo ile karşılaşılır. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından yayımlanan "Siyasette Kadın 2017" haritasına göre, Dünya genelinde kadın bakan sayısı 730'dan 732'ye yükselerek, yüzde 18,3 oranına ulaşmıştır. Dünyada sadece Nikaragua, Bulgaristan, Kanada, Slovenya ve İsviçre 'de kabinelerde kadın bakan oranı %50'yi bulmaktadır[443].Bu anlamda Bulgaristan %52,9 kadın bakan oranıyla dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Kadın bakanların %13,9'u sosyal politikalar; %13,3'ü aile, çocuk, gençlik, yaşlılar ve engelliler; %9,2'si ise kadın meseleleri ve cinsiyet eşitliği konuları ile ilgili bakanlıklarda görev yapmaktadırlar. En az kadın bakanın görev aldığı alanlar ise bilgi ve medya, meclis işleri, nüfus ve milli güvenlik alanlarıdır[444].

Türkiye'de bakanlıklar açısından bakıldığında ise, kadınların temsilinin daha düşük olduğu açıktır. Göreve gelen 65 hükûmet içerisinde kadın milletvekillerinin bakan olarak atandığı nadiren görülür ve bugün Türkiye bütün dünyada tek kadın bakanıyla 193 ülke arasında 168. sırada yer almaktadır[445].Türkiye'de kadınlar, 1935 yılından beri milletvekili olarak seçilseler bile kabinelerde bakan olarak görevlendirilmeleri oldukça geç olmuştur. Örneğin, Türkiye'de ilk kez bir kadın milletvekilinin bakan olarak atanması 1975 yılını bulmuştur[446]. Buradan anlaşılacağı üzere, Türkiye'de kadınlar, siyasal karar alma mekanizmalarının en etkili ve önemli noktalarından biri olan bakanlık düzeyinde yetersiz derecede temsil edilmektedir. Kadınların Meclis'teki varlıkları bile sembolik iken, bakanlıklar düzeyinde temsil

[443]United Nations Entity For Gender Equality Web Sitesi https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/6/annual-report-2017-2018, Erişim: 15.02.2020.

[444] Bianet Gazetesi Web Sitesi https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/185021-siyasette-kadinlarin-dunya-haritasi-cikti Erişim: 15.02.2020.

[445] Genderstats (UN Women) Web Sitesi https://genderstats.un.org/#/data-availabilityErişim Tarihi:16.02.2020

[446] Türkiye'nin ilk kadın bakanı 1975 yılında(33. Hükûmet döneminde) Kültür Bakanı olarak göreve gelen Nermin Çiftçi'dir. Ayrıca T.B.M.M'de başkanlık yapan ilk kadın olarak tarihe geçmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. http://www.basbakanlik.gov.tr/forms/_global/_government/pg_CabinetHistory Erişim Tarihi:16.02.2020

edilmelerinin daha zor olması doğaldır. Bakanlar Kurulu oluşturulurken, cinsiyet eşitliğinin bir ölçüt olarak alınmadığı oldukça açıktır. Bakanlıkların farklı birimler olduğu düşünüldüğünde, Meclis oluşturulurken temel alınan kriterlerden daha farklı kriterlerin temel alınması olağan bir durumdur ancak kadınların böyle önemli bir karar alma mekanizması içerisinde yer almaları gerçek bir demokrasinin varlığı açısından gereklidir.

Ayrıca Ek 4'teki tablodaki veriler göstermektedir ki bakanlar kuruluna seçilen kadın üyeler belli kıstaslar temel alınarak değil, sadece sembolik olarak seçilmişlerdir. 56. hükûmet hariç, o dönem atanan bir kadın bakan bulunmamaktadır, 46. hükûmet döneminden bu yana kurulmuş her hükûmette en az bir kadın bakanın yer aldığı görülecektir. Bu oran, resmî bir kotanın varlığından söz edemesek de Bakanlar Kurulunda "sembolik" olarak bir kadın bakan kotasının olduğunu kanıtlamaktadır. Türkiye'de henüz bakanlıklar düzeyinde kadın temsilini arttırmak için bir kota ya da fermuar uygulaması yoktur; ancak kurulan her hükûmette bir kadın bakanın yer alması adeta sembolik bir kotayı işaret etmektedir. Türk tipi Başkanlık sistemi gelmeden önce kurulan son hükûmet olan 65. hükûmette de 27 bakan arasından Fatma Betül Sayan Kaya, tek kadın bakan olarak öne çıkmaktadır[447].Türkiye'de ilk kadın bakan dışarıdan atanan ve 33. hükûmette Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olan Türkan Akyol olmuştur. Akyol'dan sonra 38., 46., 47. ve 48. Hükûmetler dönemlerinde de kabinelerde birer kadın bakan seçilmiştir. Yine Ek 4'te tablodaki verilere göre 49. hükûmette 3 kadın bakanın görev aldığı görülür. 50. Hükûmet döneminde de aynen devam eden bu oran, 51. Hükûmet döneminde 2'ye düşmüş, 53. Hükûmet döneminde 3'e çıkmıştır. Türkiye'de en çok kadın bakanın olduğu kabine ise 54. Hükûmet döneminde oluşmuştur ki bu dönem 4 kadın bakan görev yapmıştır. Recep Tayyip Erdoğan başbakanlığında kurulan 61, 62 ve 63. Hükûmetler dönemlerinde kabinelerde sadece 1'er kadın bakan yer almıştır. 22 Mayıs 2016'da istifa eden Ahmet Davutoğlu'nun kurduğu 64. Hükûmet'te ise 2 kadın bakan görev almıştır[448].

[447]http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/kad%C4%B1n-istatistikleri-2017_R.pdf Erişim Tarihi:16.02.2020.
[448] Ayrıntılı bilgi için Bkz.Ek 4.

Türkiye'de bakanlıklar düzeyinde kadınların temsili ile ilgili diğer bir mesele ise kadınların neredeyse sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi bakanlıklara getirilmeleridir. Kadın bakanların atama yapıldıkları pozisyonlar, genel olarak kadın, aile, çocuk, yaşlı ve engellilerin sorunları için kurulmuş bakanlıklardır. Bazı değişikliklere uğrasa da kadından sorumlu bakanların yerini şimdilerde Aile ve Sosyal Politikalardan Sorumlu Bakanlık almıştır. Türkiye tarihinde göreve gelmiş 22 bakandan sadece 4 kadın bakan, aile ile ilişkili bir bakanlığa getirilmemiştir. Ayrıca 56. Hükûmet Döneminden bu yana bu makama erkek bir bakan gelmemiştir. Bu durumda, kadın ve aileden sorumlu olmak, 1999 yılından beridir kadın olmayı gerektirmektedir[449].

Meclis içerisinde kadınların oranı yıllar içerisinde artış gösterse bile kadın vekillerin bakan olarak atanmaları oldukça geç bir tarihe denk gelmektedir. Gerçek olan şudur ki Türkiye'de kadınlar, birçok dünya ülkesinden önce seçme ve seçilme haklarını elde etmiş olsalar bile, kadın milletvekillerinin bakan olarak atanmasının da bu kadar geç olması, temsil sorununun önemli bir göstergesidir. Dolayısıyla, oldukça az olan kadın milletvekili oranı, bakanlıklar söz konusu olduğunda daha da azalmakta, hatta neredeyse yok denecek duruma gelmektedir. Kadınların çok önemli bir karar alma organı olan bakanlıklarda yer alamamaları, Türk siyasi kültürünün ataerkil yapısını ve kadınların siyasetteki eksik yurttaşlık sorununu ortaya koymaktadır.

Hindistan bugün birçok dil ve etnik grubun bir arada yaşadığı bir ülke olması ve bu grupların dağılımının parlamentoya yansıması açısından, dünyanın en büyük demokrasisi olarak nitelendirilmektedir. Hindistan Parlamentosu kurulduğu günden bu yana, kadınlar varlıklarını göstermişlerdir. Ancak erkeklere nazaran, kadınların sayısı oldukça azdır. Tablo 7'deki verilere bakıldığında 1952 yılında kurulan ilk Lok Sabha (Halk Meclisi)'da sadece 22 kadın vekil mevcutken, günümüzde bu sayının 66'ya yükseldiği görülmektedir. 1977 ve 2004 yılları gibi istisnalar dışında da kadınların temsil oranı artmaya devam etmektedir.

[449] Abdullah Aydı ve Ömer Kahraman, Türkiye'de Kadın Temsili Sorunsalına Kadın Bakanlar Bağlamında Bir Bakış, Yasama Dergisi, Sayı 31, 2015, s.11.

Tablo 7 Hindistan'da 1951-2014 Yıllarında Halk Meclisi'nde Kadın Parlamenter Sayısı ve Yüzdesi

	Yıl	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Yüzdesi
1	1952	22	4,50
2	1957	22	4,45
3	1962	31	6,28
4	1967	29	5,58
5	1971	28	5,41
6	1977	19	3,51
7	1980	28	5,29
8	1984	43	7,95
9	1989	29	5,48
10	1991	39	7,30
11	1996	40	7,37
12	1998	43	7,92
13	1999	49	9,02
14	2004	45	8,29
15	2009	59	10,87
16	2014	66	12,15

Kaynak:https://parliamentofindia.nic.in/(Erişim Tarihi:17.02.2020)

Ülkenin bağımsızlığını elde ettiği ilk yıllarda Halk Meclisi'nde %4,5'lik bir kısmı oluşturan kadın parlamenterler, 1999 yılına gelindiğinde %10,87'lik bir kısmı oluşturuyordu. Bu, kayda değer bir artıştı. 2004 yılı sonrasında ise kadınların temsil oranı artmış, %10'un üzerine çıkmıştır. 2014 yılında ise, %12,15 ile en yüksek temsil oranına ulaşmıştır. Halk Meclisi'nde, yıllar içerisinde kadın parlamenter sayısının artması, Hindistan demokrasisi için önemli bir gelişmedir. Ancak, yine de Hindistan, %20 olan dünya ortalamasının altındadır. Siyasi partilerin yönetici kadroları başarısız olacaklarına inandıkları için kadınları siyasetin dışında tutmak istemektedirler. Siyasi partilerde iyi bir konuma gelemeyen, karar verici pozisyonlardan uzak tutulan kadınlar, seçimlere katılmak konusunda da yeterince istekli değildirler.

Hindistan'da Bakanlıklar düzeyinde kadınların temsiline bakıldığında ise erkeklere göre kadın bakanların yine azınlıkta olduğu görülür. Aşağıda Tablo 8'de görüldüğü üzere, bakanlığın kurulduğu ilk yıllarda kabine ve devlet bakanı olarak

sayıları 4'ü geçmeyen kadınlar, 1990'lı yıllarda da yine aynı oranlarda kalmışladır**.** Kadın parlamenterlerde olduğu gibi kadın bakanların oranında da 2002 sonrası bir artış gözlenmiştir. Özellikle 2005 yılında Genel Konsey'de kadın bakan oranının %17,8 olduğu görülmektedir. Ancak parlamentoda olduğu gibi kabinelerde de kadının temsil oranı hiçbir yıl %20'yi bulmamıştır ve bu, dünya ortalamasının altında bir oranı işaret eder.

Tablo 8 Hindistan'da Bakanlıklar Düzeyinde Kadın Temsili

Yıl	Bakanların Sayısı			Kadın Bakanların Sayısı			Genel Konseyde Kadınlar(%)
	Kabine Bakanları	Devlet Bakanları	Vekil Bakanlar	Kabine Bakanları	Devlet Bakanları	Vekil Bakanları	
1985	15	25	0	1	3	0	10,0
1990	17	17	5	0	1	1	5,1
1995	12	37	3	1	4	1	11,5
1996	18	21	0	0	1	0	2,6
1997	20	24	0	0	5	0	11,4
1998	21	21	0	1	3	0	9,5
2002	32	41	0	2	6	0	11,0
2004	29	39	0	1	6	0	10,3
2003	30	48	0	1	5	0	7,7
2009	40	38	0	3	4	0	9,0
2011	32	44	0	2	6	0	10,5
2012	31	43	0	2	6	0	10,8
2013	31	47	0	3	9	0	15,4
2014	23	22	0	6	1	0	15,6
2015	23	22	0	6	2	0	17,8
2016	26	49	0	5	4	0	12,0

Kaynak:https://www.india.gov.in/my-government/whos-who/council-ministers (Erişim Tarihi:17.02.2020)

Toplumun ataerkil yapısı kadınları siyasetin dışına itmektedir. Bu, Hindistan'da yıllardır süren bir gelenek gibidir. Kadınlar toplumu ilgilendiren önemli konularda, karar alma mekanizmalarında yer alamamaktadırlar. Çoğunlukla politika yapıcı pozisyonlara gelememekte, siyasetin kadını dışlayan ve ayrımcı yapısı, ön plana çıkmaktadır. Kadınlar önemli karar alma mekanizmalarında yer alsalar bile bazı sistematik problemlerle karşılaşmaktadırlar çünkü partilerin yapısı, siyaseti ataerkil bir

bakış açısı ile algılamaktadır. Görüldüğü üzere, Hindistan'da yıllar içerisinde kadın hareketlerinin de etkisi ile parlamentoda ve bakanlıklarda kadın parlamenter ve bakan sayısı artmıştır. Ancak, bu artış özellikle partilerin kendi içindeki cinsiyet ayrımcılığının önüne geçememektedir.

Tablo 9 Yeni Zelanda Parlamentosu'nda Kadın ve Erkek Parlamenterlerin Oranı

Yıl	Oran (%)	
	Erkek	Kadın
1931	98,75	1,25
1935	100	0
1938	96,25	3,75
1943	97,50	2,50
1946	97,50	2,50
1949	96,25	3,75
1951	95,00	5,00
1954	95,00	5,00
1957	95,00	5,00
1960	95,00	5,00
1963	93,75	6,25
1966	95,00	5,00
1969	96,38	3,61
1972	96,47	3,53
1975	96,47	3,53
1978	96,60	3,40
1981	92,40	7,60
1984	87,50	12,50
1987	86,60	13,40
1990	83,68	16,32
1996	70,83	29,17
1999	69,17	30,83
2002	71,67	28,33
2005	67,77	32,23
2008	66,39	33,61
2011	67,77	31,23
2014	68,60	31,40

Kaynak:https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/members-of-parliament/(Erişim Tarihi:17.02.2020)

Yeni Zelanda ise kadınların siyasette oldukça aktif oldukları, küresel cinsiyet eşitliği açısından dünyada ön plana çıkan bir ülkedir. Kadınların oy kullanma haklarını elde ettikleri ilk ülke Yeni Zelanda'dadır ve bugün dünya ortalamasına bakıldığında Yeni Zelanda, kadınların siyasette temsil edilmeleri açısından oldukça iyi bir sıradadır. Tablo 9 incelendiğinde, Yeni Zelanda'da 1931 yılından itibaren kadınların parlamentoda yer aldığı görülmektedir. Dolayısı ile kadınların siyasi mekanizmalardaki konumları, diğer iki ülkeye nazaran daha köklü ve eski bir geçmişse sahiptir. Kadınlar, 1919'dan bu yana seçilme hakkına sahip olsalar da parlamentodaki temsil oranları ilk yıllarda %5'in üzerine çıkamamıştır. Akabinde, 1984 yılında kayda değer bir artış göstererek, nihayet %12'nin üzerine çıkmıştır. 1999 yılına gelindiğinde ise parlamentoda kadın parlamenter oranı %30'un üzerindedir. 2000 ve 2010 yılları arasında bu oran, ikiye katlanarak %39'u bulmuştur. 2017 yılına kadar sistemli olarak artan kadın parlamenter oranı, bu yılda oldukça yükselmiştir. Şu an, bu oran dünya çapındaki parlamentolar değerlendirildiğinde, rekor denebilecek düzeydedir. Yeni Zelanda'da kadınların parlamentodaki oranının ivmeli bir artış göstermesinin en önemli nedenleri arasında, 1970'ler ve 80'lerde yapılan seçim sistemi değişikliklerinin ve artan kadın hareketlerinin olduğu söylenebilir. Kadınların kurdukları siyasi parti ve hükûmet dışı organizasyonlar, kadınların siyasi partilerde güçlenmeleri ve siyasette daha iyi bir konuma gelmeleri için oldukça büyük çaba göstermişlerdir.

Yeni Zelanda'da, bakanlıklar düzeyinde kadın temsili incelendiğinde, diğer iki ülkeye nazaran daha iyi bir tablo ile karşılaşılır. Yeni Zelanda'da ilk kadın bakan 1946 yılında seçilip göreve gelen Mabel Howard olmuştur ve kendisi aile ve kadınlardan sorumlu bakan olarak görev yapmıştır[450]. Tablo 10'da gösterildiği üzere, Yeni Zelanda'da ilk kadın bakanın seçildiği 1946 yılından 1975 yılına kadar kabinelerde sadece 1 kadın bakan seçilmiştir. Bu süreçte kadınlar kabinelerin sadece %10'luk bir kısmını oluşturmuştur. 1996'ya kadar ufak bir artış gösteren bu sayı, 1996 yılında 7 kadın bakana ulaşmıştır. 1999'dan sonra ise kadınlar kabinelerde önemli bakanlıklara gelmiş ve sayıları artmıştır. 1990 sonrası ülkede kadın hareketlerinin ve sivil toplum örgütlerinin de etkisi ile kadınlar siyasette daha aktif hâle gelmişlerdir. 1984 yılında

[450]https://nzhistory.govt.nz/page/mabel-howard-becomes-first-woman-cabinet-minister Erişim Tarihi:17.02.2020.

kurulan Kadın İşleri Bakanlığı (Women Affairs Ministry), 2004 yılında Kadın Bakanlığı (Women Ministry) olarak değiştirilmiştir. Bu bakanlığın amacı, Yeni Zelanda hükûmetini kadınları etkileyen konular ve politikalar konusunda bilgilendirmektir[451]. Kadınların siyasette aktif rol almasını desteklemek, kadınların eğitimi ve istihdamı konusunda politikalar geliştirmenin yanı sıra, kadına şiddetin önüne geçmeyi amaçlayan bu bakanlığın kurulması, ülkede kadınlar adına atılan önemli adımların başında gelir

Tablo 10 Yeni Zelanda Kadın Bakan Sayıları

Yıl	Kadın Bakan Sayısı	Toplam Bakan Sayısı
1946	1	9
1949	1	9
1954	1	9
1957	1	8
1960	1	8
1972	1	8
1974	1	9
1975	1	9
1984	2	8
1989	3	7
1993	3	10
1996	7	16
1999	12	30
2002	11	32
2005	10	36
2008	11	29
2011	10	26
2014	8	31
2017	9	30

Kaynak:https://dpmc.govt.nz/about-dpmc/our-history Erişim:18.02.2020

Sonuç olarak, Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da, parlamento ve bakanlıklar düzeyinde, nüfusun yarısını oluşturan kadınların, erkeklere kıyasla temsil ve katılım oranları düşüktür. Türkiye'de, yüzde 17'nin üzerine çıkamamış olan bu oran, Hindistan'da yüzde 12'yi aşmamıştır. Yeni Zelanda'da ise yüzde 30'u bulduğu

[451]Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi https://women. govt.nz/ Erişim Tarihi:17.02.2020.

görülmektedir. Türkiye'de 2015 yılında çıkarılan Siyasal Partiler Yasası ile yapılan en önemli değişikliklerden biri de partilerin hem genel hem de yerel seçimlerde adaylarını belirlerken, her cinsiyetten kritik eşik olarak kabul edilen en az %30 oranında aday çıkarmaları ile ilgili yasa değişikliğiydi[452]. Bugün kabul gören bu kritik eşik, Türkiye ve Hindistan siyasetinde aşılamamıştır. Yeni Zelanda'da ise kadınların siyasi temsili bu eşiğin üstünde seyretmektedir. Özellikle Türkiye ve Hindistan üzerinden düşünüldüğünde; parlamento ve bakanlıklar düzeyinde kadın temsilini arttırmanın en önemli yolu, siyasi partilerden geçmektedir. Meclislerde grubu olan siyasi partilerin, kadınlar için çok önemli olan kritik eşiği geçmenin önünü açmaları oldukça önem arz etmektedir. Kadın hareketleri içerisinde, kadın hakları için mücadele eden birçok kadının parti yönetimlerinde ya da milletvekili aday belirleme süreçlerinde yer almadığı görülmektedir. Kadınların önemli karar alma mekanizmalarında yer almaları, ancak eril tahakküme hizmet eden siyasi yapıların değişmesi ve kadınların seslerine kulak verir hale gelmesi ile mümkündür. Türkiye ve Hindistan'da siyasi yapılar ve kültürel faktörler farklı olsa bile, siyasetteki eril yapı, kadın oranlarına yansımaya devam etmektedir. Bu bağlamda, kadınların eşit bir yurttaş statüsünde olmadıkları da söylenmelidir çünkü eşit temsil, eşit yurttaşlığın ön şartlarından biridir. Yeni Zelanda'da ise; daha olumlu bir tablo ile karşılaşılmakta, eril tahakkümün önemli karar alma mekanizmalarına daha az yansıdığı görülmektedir. Genel siyasette durum böyle iken; demokrasilerin vazgeçilmez bir parçası olan yerel yönetimlerde de kadının konumunu incelemek gerekir.

3. YEREL SİYASET DÜZEYİNDE

Yerel siyaset kavramı, literatürde kentsel siyaset kavramı ile eş değerli kullanılmaktadır. Kenti ve kentleşme süreçlerini, köy-kent ilişkisini, yerel yönetim-devlet ilişkisini açıklayan her şey, yerel yönetim dâhilinde düşünülebilir[453]. Tekeli, yerel kavramını, soyut bir kavram olan küresel ifadesinden farklı olarak, somut ve içerisinde yaşanılan, ulus devletin sınırları içerisindeki yerel bir birim olarak

[452] Meltem Ünal Erzen, "Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği", Asya Studies, Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar, Number: 8, p. 21-32, Summer 2019, s.1
[453] Akif Çukurçayır, "Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi",Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002, s.35

tanımlar[454].Yerel yönetimler, demokrasinin gelişmesinde oldukça önemli rol oynarlar. Halka en yakın birimler olarak devlet ve halk arasındaki bağı sağlayan yerel yönetimler, yönetime katılım düzeyini arttırmaya katkı sağlamaktadır. Kendi yaşadıkları şehirde, karar organlarını halkın bizzat seçmesi, ülkelerin demokrasisine katkıda bulunmakta, siyasi katılımı arttırmaktadır. Siyasal katılımın en önemli unsurlarından biri olan yerel siyasette, kadınların aktif katılımı ve karar alma süreçlerinde yer almaları önemlidir. Günlük hayatlarında, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetleri daha aktif kullanan kadınlar, yaşadıkları yerle daha sıkı bir bağ kurmakta, çevrenin ve insanların sorunları ile daha iç içe olmaktadırlar. Dolayısı ile yerel boyuttaki hizmetler, aslında en çok kadınları etkilemektedir. Demokrasinin bir gereği olarak kadınların siyasetin her alanında var olmaları, sorunların daha kolay çözülmesini sağlayacaktır.

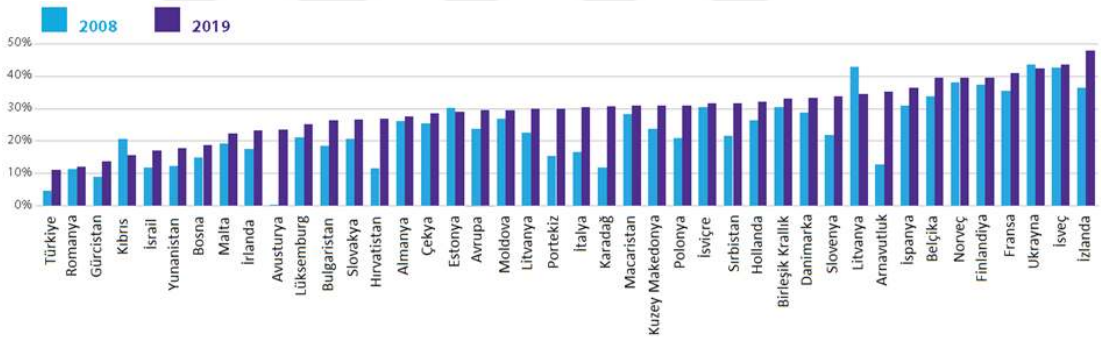

Şekil 5. 2008-2019 Yıllarında Ülkeler Bazında Yerel Siyasette Kadın Oranı

Kaynak: Sandra Ceciarini, Women in Politics, Local and European Trends, The Council of European Municipalities and Regions (CEMR), Fransa,2019, s.4.

Dünyada hayatın her alanında erkekler ve kadınların tamamıyla eşit haklara sahip olduğu bir ülke yoktur. Bugün, yerel siyasette de kadınların temsil oranı %29'dur. Şekil 4 incelendiğinde, dünyadaki birçok ülkede yerel siyasette kadınların temsilinin ulusal parlamentolardan daha yüksek olduğu görülür. Finlandiya, Lüksemburg, Fransa, İzlanda, İsveç ve Ukrayna'da yerel yönetimlerde kadın temsili %40'ı geçmektedir. Ancak, bu ülkelerin ulusal parlamentolarında kadınların temsil oranı daha düşüktür. Şekil 4'te gösterildiği üzere Finlandiya (%39), Norveç (%39),

[454] İlhan Tekeli, "Örgütlü Kentler", Antakya Kent Kurultayı Bildiriler Kitabı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004, s.26

Belçika (%39), İspanya (%35,8), Arnavutluk (%34,8), Litvanya (%34), Slovenya (%33,3), Danimarka (%32,9), Birleşik Krallık (%32,8), Hollanda (%31,7), Sırbistan (%31,2), İsviçre (%31,2), Polonya (%30,4), Kuzey Makedonya (%30,4), Macaristan (%30,4), Karadağ (%30,2) ve İtalya (%30)'da yerel siyasette kadınların oranı %30 ile %40 arasındadır. On yıl önce ise dünyada bu orana çıkabilen sadece 7 ülke vardı. Bugün Portekiz, Litvanya, Estonya ve Moldova gibi ülkelerde kadınların yerel siyasetteki oranı %20 ila %30 arasındadır. Bosna-Hersek, Gürcistan, İsrail, Romanya ve Türkiye'de ise; kadınların temsil oranı %20'nin altındadır. Ukrayna, Güney Kıbrıs ve Estonya gibi ülkelerde ise son 10 yılda yerel siyasette kadınların temsil oranı azalmıştır.

Türkiye'de Belediyeler Kanunu'nda 1930 yılında yapılan değişiklik ile kadınlar, ilk kez belediye seçimlerinde oy verme hakkına kavuşmuşlardır. 1934 yerel seçimlerinde ilk kez oy kullanan kadınlar o yıllardan günümüze, yerel siyasette hep eksik temsil edilmektedirler. 1934 ila 1963 yıllarına kadar Türkiye tarihinde sadece iki kadın belediye başkanının seçildiği bilinmektedir. Tablo 11'deki verilere göre 1968 ila 1994 yılları arasında neredeyse %1'i bile bulmayan kadın belediye başkanı oranı, ancak 2019 yerel seçimlerinde %3'ü geçebilmiştir.

Tablo 11 Türkiye'de Kadın Belediye Başkan Oranları

Seçim Yılı	Toplam Belediye Sayısı	Kadın Başkan Sayısı	Oran (%)
1968	1238	4	0,32
1973	1620	5	0,31
1977	1710	5	0,29
1984	1692	-	0,00
1989	1976	2	0,10
1994	2695	9	0,33
1999	3200	14	0,44
2004	3225	17	0,53
2009	2903	26	0,90
2014	1364	40	2,93
2019	1389	45	3,24

Kaynak:http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/(Erişim Tarihi:13.02.2020)

Türkiye'de kadınların yerel siyasetteki temsil oranı, Meclis'teki temsil oranlarından bile daha düşüktür. Hâlbuki dünyanın birçok ülkesinde yerel düzeyde kadın temsili, ulusal parlamentolardan daha yüksektir. Türkiye'de ise durum tam tersi bir seyir izlemektedir. Bütün bu göstergeler, Türkiye'de diğer önemli karar alma mekanizmalarında olduğu gibi yerel siyasette de kadınların katılım ve temsilinin önünde engeller olduğunu göstermektedir. Yonca Altındal'a göre yerel siyasette kadın temsilinin yetersizliğinin nedenleri arasında öncelikle geleneksel toplum yapısı vardır. Toplumun kadına yüklediği geleneksel roller, öncelikle eş ve anne olmaktır. Erkek ise evi geçindirmekle yükümlüdür. Bu anlayış, yüzyıllardır kadına ve erkeğe dair değişmeyen ataerkil anlayıştır. Bu anlayış, kamusal alanı da eril bir yapıya sokmakta, siyaseti bir erkek işi olarak algılatmaktadır. Bütün bu süreç, siyasi partilerin aday belirleme süreçlerine de yansımakta, bu süreçte maddi nedenlerden de kaynaklanarak erkekler ön plana çıkmaktadır. Diğer bir mesele ise kadınların teknik bilgi yetersizlikleridir. Bu ataerkil düzen içerisinde kadınlar siyasette çok tecrübe kazanamamışlardır. Ayrıca ekonomik düzey, eğitim, meslek ve tanınırlık gibi özelliklerinin yeterli olmaması, kadınları siyasetten uzaklaştırmaktadır. Bütün bu sebepler, kadınlarda siyasete dair bir özgüven eksikliği oluşturmakta, kadınlar kendilerinde siyasete atılacak cesareti ve motivasyonu bulamamaktadırlar[455]. Ancak, demokrasinin var olması için bir temel kabul edilen yerel yönetimler, bölge halkına, dolayısıyla kadınlara ve onların sorunlarına en yakın hizmet alanıdır. Siyasal hayata katılımın en kolay ve ilk adımı olan yerel yönetimlerde, halkın aktif olarak yer alması ve söz sahibi olması, demokratik bir yönetimin gereğidir. Türkiye'de siyasetin eril yapısından dolayı, kamusal alanda eksik temsil edilen kadınlar için yerel siyasette önemli karar alma mekanizmalarında yer almak, oldukça önemlidir. Bütün bunlardan dolayı, kadınların yerel siyasette temsilinin ve katılımının arttırılması ve bu bağlamda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Hindistan'da ise yerel yönetimlerin yapısı oldukça farklıdır. Ülkede üç tür yerel yönetim söz konusudur: 3 milyondan fazla insanın yaşadığı belediyeler, daha küçük şehirlerdeki kent konseyleri ve "panchayat" denilen köylerde ve küçük kasabalardaki

[455] Yonca Altındal, "Erkeksi Siyasetin 'Erk'siz Dublörleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, 2009, s.351-367

en küçük öz yönetim birimleri. Bütün bu yönetim birimlerinde, yerel seçimler uygulanmaktadır. Ayrıca, kırsaldaki yerel otoritelerinde aşamaları vardır ki bunlar yaklaşık 1000 köyün bölgesel konseyi ve köylere ait yönetim birimleridir. Bütün bu yerel unsurlar, devlet tarafından desteklenmekte ve buralarda yasalar uygulanmaktadır. Bütün bu yerel birimlerin seçimlerinde kadınlar için üçte birlik bir koltuk ayrılmıştır ve seçimlerde zorunlu cinsiyet kotası uygulaması vardır. Ayrıca, toplumun alt sınıfından olarak nitelendirilen gruplar için de ayrılmış zorunlu bir kota vardır. Bugün Hindistan'da bütün bu yerel özyönetim birimlerinde neredeyse 1 milyon kadar kadın temsilci yer almaktadır[456]. Tablo 12'de Hindistan'da bütün bu yerel yönetim birimlerinde kadın temsilcilerin sayısı ve oranı gösterilmektedir ve bu oran bazı yerlerde neredeyse %50'yi bulmaktadır. Kadınların yerel yönetimlerde toplam temsil oranı ise %46'dır ve bu oran ulusal parlamento olan Lok Sabha'daki kadın temsilci oranından fazladır.

Hindistan'da, ulusal parlamentoya nazaran kadın temsil oranı yerel yönetimlerde daha yüksek olsa da kadınlar kamusal alanın her aşamasında olduğu gibi, burada da büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Kadınlar, zorunlu cinsiyet kotasının bir sonucu olarak, yerel siyasette yer alırken, aday gösterilme ücreti ve bozuk siyasi düzenin olumsuz etkileri, kadınları oldukça kötü etkilemektedir. En küçük seçimlerde bile aday gösterilmek için ciddi paralar ödemek zorunda kalan kadınlar, siyasette yıldırma politikaları ile karşılaşmaktadırlar. Yerel siyasette, kadınlara olan güvensizlik ve erkek egemen yapı, onları aday gösterme konusunda da çekincelere yol açmaktadır. Seçimlere aday gösterilme konusunda ise akrabalık ve dostluk bağları ön plana çıkmaktadır. Bu bağlar sayesinde, seçilenler ve karar alma mekanizmalarında yer alanlar, çoğu zaman kadın adayları sindirmektedir. Kırsalda yaşam ve yerel yönetimler konusunda yeterince tecrübe kazanamayan kadın temsilciler, seçilseler bile gerekli prosedürleri öğrenmeleri zaman almaktadır.

[456]Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCAP) Web Sitesi https://www.unescap.org/research Erişim: 19.02.2020

Tablo 12 Hindistan'da Yerel Yönetimlerde Toplam Kadın Temsilci Sayıları ve Oranları

Panchayats	Seçilen Temsilciler		
	Toplam	Toplam Kadın	Kadın Oranı (%)
Andaman ve Nicobar Adaları	-----	----	----
Andhra Pradesh	156049	78025	50
Arunachal Pradesh	9356	3094	33
Assam	26844	13422	50
Bihar	136325	70400	52
Chandigarh	----	----	----
Chhattisgarh	158776	87549	55
Dadar Nagar Haveli	136	47	35
Daman & Diu	97	28	29
Goa	1559	514	33
Gujarat	132726	43670	33
Haryana	68152	24876	37
Himachal Pradesh	27832	13947	50
Jammu ve Keşmir	33282	11169	34
Jharkhand	51327	30373	59
Karnataka	95307	50892	53
Kerala	19089	9897	52
Lakshadweep	----	----	----
Madhya Pradesh	396819	198409	50
Maharashtra	203203	101466	50
Manipur	1784	868	49
Odisha	100791	49697	49
Puducherry	----	----	----
Punjab	97180	33609	35
Rajasthan	121008	70531	58
Sikkim	1099	549	50
Tamil Nadu	119399	39975	33
Telangana	103468	46702	45
Tripura	10939	3930	36
Uttar Pradesh	718667	297235	41
Uttarakhand	61451	35537	58
West Bengal	59296	29579	50
Toplam	**2911961**	**1345990**	**46**

Kaynak: Jyotirmoy Poddar, Women and Men in India (A statistical compilation of Gender related Indicators in India), Central Statistics Office Ministry of Statistics and Programme Implementation, Government of India, 2018, s.114

Sonuç olarak, yerel siyaset farklı bir alan ve hizmet birimidir. Etkin katılım, belediye kanunları ve yönetim usullerini yeterince bilmemenin yanı sıra, yurttaşlık sorunlarının ve kırsalda hizmet tedarikinin zorluğu ve karmaşıklığı nedeniyle sekteye

uğramaktadır. Meslektaşların yeterince destek olmaması, para ve kaynakların azlığı, özgüven eksikliği ve ailedeki yükümlülükler, kadınların aktif katılımına engel olan diğer faktörlerdir. Ayrıca, kadınlar kendilerini siyasi partilerin üyesi olacak kadar donanımlı bulmamaktadır çünkü özellikle önemli kararların alındığı toplantılarda, geldikleri partinin ideolojisini yansıtmaları ve ona ters düşmemeleri istenmektedir. Siyasette geleneksel değerler kaybolmadıkça, kadın sorunu hiçbir zaman politik gündemin bir parçası olmayacaktır.

Yeni Zelanda'da ise 74'ü şehir konseyi, 14'ü bölge konseyi olan toplam 88 yerel hükûmet birimi vardır[457]. Bu yerel otoritelerden bazılarının halk kurulu vardır. Bütün şehir konseylerinde seçilmiş bir başkan mevcutken, bölgesel birimlerde halkın seçtikleri arasından konsey, bir başkan seçer. Yeni Zelanda, ulusal parlamentoda olduğu gibi yerel yönetimler konusunda da kadınlar açısından öncü bir ülkedir çünkü kadınlara seçme ve seçilme hakkı, yerel yönetimlerde de 1800'lü yıllarda verilmiştir. İlk kadın belediye başkanı Elizabeth Yates, 1893 yılında seçilmiştir. Yeni Zelanda'da Tablo 13'te görüldüğü üzere, bütün konseylerde kadın temsilci oranları, yıllar içerisinde hemen hemen aynı kalmıştır. Günümüzde ise, 19 kadın belediye başkanı seçilmiştir ve bu da %26'lık bir orana tekabül eder. Bütün yerel yönetim birimlerinde seçilen kadın temsilci sayısı 596'dır ve bu da %31,5'e tekabül eder[458].Yeni Zelanda'da ulusal parlamentodaki kadın temsilcilerin oranı ile yerel yönetimlerdeki kadın temsilcilerin oranı birbirine yakındır. Ülkede yerel siyaset son yirmi yıl içerisinde bölge halklarının aktif katılımı sağlaması ile önemli yol kat etmiştir. 1987'de çıkarılan Yerel Hükûmet Resmî Bilgi ve Toplantı Kanunu, bütün yerel birimlerin yıllık toplantı, bütçe ve faaliyetlerini açıkladıkları bir rapor sunmalarını gerektirmektedir. Bu da saydamlık konusunda önemli bir getiri sağlamaktadır[459]. 1989'dan bu yana yerel yönetimlerde kadın temsilci artmıştır. En fazla kadın temsilcinin seçildiği bölge

[457] Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü Web Sitesi https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-New-Zealand.pdf Erişim Tarihi:20.02.2020
[458] The Encyclopedia Of New Zeland Web Sitesi https://teara.govt.nz/en/gender-inequalities/page-3 Erişim Tarihi:20.02.2020
[459] United Cities and Local Governments Asia Pacific Web Sitesi http://uclg-aspac.org/en/Erişim Tarihi: 20.02.2020

Auckland olmuştur ki burada kadınlar, yerel konseyin %50'sini oluşturmaktadırlar. Bölgesel konseylerde ise kadın temsilci oranı %25'i geçmemektedir[460].

Tablo 13 Yeni Zelanda'da Yerel Siyasette Kadın Temsilci Oranları

Yıl	Yerel Siyaset			
	Bölge Konseyi	Şehir Konseyi	İlçe Konseyi	Halk Konseyi
	Oran (%)			
1989	22	35	19	29
1992	25	35	23	32
1995	29	33	26	33
1998	28	36	27	35
2001	26	39	26	31
2004	25	34	26	32
2007	27	37	28	33
2010	24	35	28	33
2013	21	33	30	37

Kaynak: http://socialreport.msd.govt.nz/civil-and-political-rights/representation-of-women-in-government.html#2.-local-authority-elections(Erişim Tarihi: 21.02.2020)

Yeni Zelanda'da, Hindistan da olduğu gibi, yerel seçimlerde cinsiyet kotası uygulaması bulunmamaktadır. Ülkede kota sadece siyasi partilerde uygulamaktadır ancak yerel yönetimlerde kadın temsilini arttırmak için sivil toplum örgütleri aktif olarak çalışmaktadır. Özellikle kadın sivil toplum örgütlerinin yerel siyasette kadın temsilini ve katılımını arttırmak için çalışmaları olmuştur. Kadınların sosyal hayatta, iş hayatında ve siyasette eşit olması için çabalayan feminist gruplar, siyasi katılımı arttırmak ve oy verenleri bilinçlendirmek için çaba göstermişlerdir. Bu örgütlerden en önemlisi, 1972'de Avusturalya'da kurulan Kadınların Seçim Lobisi (Women's Electoral Lobby) olmuştur[461]. Bu örgüt; ülkede seçmenlerin oy verme eğilimlerini ölçen anketler yapmış, özellikle erkek seçmenlerin kadın adaylara olan yaklaşımını sorgulamıştır. Ayrıca, bu örgüt kadınlara eğitimler vererek, konferanslar düzenleyerek kadınların sorunlarını paylaşmalarına yardımcı olmaktadır. Yerel yönetimlerde, demokrasiyi ve kadınları güçlendirmek için düzenlenen programların yanında, medya

[460] Dave Kull, New Zealand's Elected Members: A Profile Analysis of the 2016 elected members' survey, Office of Local Government, Sydney, 2016, s.10
[461] Kull, a.g.e, s.13

kampanyaları başlatılmış, seçimleri ve sonuçları yakından izleyen bir web sitesi kurulmuştur. Bütün bunlar sayesinde, 2000 yılına gelindiğinde, yerel siyasette kadın temsilinin %4'lük bir artış gösterdiği görülmektedir.

Kadınların yerel yönetimlere katılımını olumsuz etkileyen faktörlerin bazıları Yeni Zelanda'da da aynıdır. Öncelikle, Yeni Zelanda'da yerel yönetimlerin seçilmesine dair son on yılda yapılan değişiklikler, kadınlar için olumsuz bir durum oluşturmuştur. Yerel siyasette seçimle iş başına gelmek yerine, merkezden atama ile başa gelme dönemi başlamıştır. Böylece, kadınların şansı azaltılmıştır. Kadın yüzdesi artarken, aslında gerçek sayı azalmıştır. Kadınların kendileri de siyasete katılım konusunda çekingen durmaktadırlar. Ülkede toplumun ve siyasetin eril yapısı ve özellikle yerel düzeyde siyasetin bir erkek işi olarak görülmesi temel sorundur. Kadınlar, özellikle erkeklerin siyasi arenada kendilerine karşı olan saldırgan yapısından ve aşağılanmaktan şikâyet etmektedirler. Kadınlara karşı olan önyargı ve düşmanlık, onların yerel siyasette yeterince etkili olmasına engel olmaktadır. Seçim kampanyalarının maliyeti ise; diğer bir meseledir. Özellikle hiçbir geliri olmayan kadın adaylar için bu kampanyaları yürütmek neredeyse imkânsızdır. Son olarak yerel siyaset, evindeki sorumlulukları büyük olan kadınlar için çocuk bakımı desteği olmadığı düşünülürse, oldukça zorlu bir alandır.

Hindistan'da, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi yerel yönetimlerde kadınların temsil oranı, diğer önemli karar alma mekanizmalarından daha yüksektir. Bu durum göstermektedir ki yerel siyaset dünya genelinde kadınlar için daha ulaşılabilir bir siyaset yapma biçimidir. Yeni Zelanda'da genel ve yerel siyasette kadın oranları birbirine benzer iken; Türkiye'de ise yerel siyaset, kadınların parlamentodan daha az temsil edildiği bir alandır. Bütün dünyada durum tam tersi iken Türkiye'de kadınların yerel yönetimlerde daha da az görünür olmalarının birçok nedeni vardır. Siyasetin her alanında olduğu gibi ataerkil düşünce kalıpları bu alanı da etkilemektedir. Kadınların aday gösterilme süreçlerinin zorlukları, burada da karşımıza çıkmaktadır. Ancak fark şudur ki yerel yönetimler daha teknik ve farklı uzmanlıklar gerektiren bir alandır. Bu uzmanlık alanları ise; Türkiye'de daha çok erkeklere atfedilmekte, erkeklerin bu anlamda daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Kadın ve erkek adaylar

söz konusu olduğunda, kadınların daha "kusursuz" olması beklenmektedir. Erkeklerin her zaman bir adım önde olmaları, sosyal çevrelerinin daha geniş olması ve seçmene daha kolay ulaşabilmeleri, onları yerel siyasette de üstün kılmaktadır.

Önemli karar alma mekanizmalarında, birer yurttaş olarak kadınların daha az görünür olmaları ve kamusal alanda cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaları, ülkeleri yasal olarak önlemler almaya yöneltmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kurumlar ve yasal mevzuat, araştırmaya konu olan üç ülkede de mevcuttur.

4. MEVZUAT VE KURUMLARIN ANALİZİ

Bir devletin yönetim biçimini belirleyen, yurttaşların hak ve özgürlüklerini düzenleyen yasalar bütünü olan anayasanın, toplumsal cinsiyete duyarlı olması oldukça önemlidir ve hukuk devletinin en önemli gereklilikleri, kadın ya da erkek ayırt etmeden bütün yurttaşların haklarını koruyan demokratik bir devlet olmasıdır. Böyle bir anayasa, sadece özel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği hükümleri içermekle kalmayıp, belgenin tamamının insan hakları çerçevesinde düzenlenmesini gerektirir. Bu bölümde, ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı mevzuatları ve uygulamaları incelenecektir. Ülkelerin anayasalarının yanı sıra, cinsiyet ayrımcılığı ve kadına şiddetin önlenmesi ile ilgili mevzuatlarını ve ulusal eşitlik mekanizmalarını da dikkate alınacaktır. Ayrıca, ülkelerin uluslararası sözleşmelere ve belgelere imza atmış olmaları da toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda önemli adımlardır.

4.1.Türkiye

Türkiye'de kadın haklarının korunması, cinsiyete dayalı ayrımcılıkların önlenmesi, özel alanda da kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadınların kamusal alanda var olmalarını desteklemek için Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlar, Türkiye'nin 1999 yılında AB'ye aday ülke statüsü aldığından bu yana daha da hızlanmış, bu yıllarda farklı bir boyut kazanan kadın hareketlerinin de etkisi ile ivme kazanmıştır. Bu durumun sonucu olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını sağlamak ile ilgili ulusal mevzuat gözden

geçirilmiş, çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak, kadın-erkek eşitliği konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu bağlamda, anayasanın bazı maddelerine eklemeler yapılmış, Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanun'da değişiklikler yapılmıştır.

4.1.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982'den beri geçerli bir anayasadır ve bu tarihten günümüze birçok kez değişikliğe uğramıştır. Tablo 14'te gösterilen, 2000'li yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için yapılan anayasal değişiklikler oldukça önemlidir. Öncelikle, özel alanda eşler arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik değişiklikler, 2001 yılında yapılmış, sonrasında 2004'te devletin kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlama yükümlülüğü anayasada açıkça belirtilmiştir. Ayrıca yapılan bu değişiklikler ile uygulanacak, kadınlara yönelik uygulanan pozitif ayrımcılık politikalarına, eşitliğe aykırılık iddiası ile itirazda bulunamaması hükmü de konulmuştur. Diğer taraftan, 90.maddede yapılan değişiklik ile Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın ÖnlenmesiSözleşmesi (CEDAW) ve İstanbul Sözleşmesi de dâhil olmak üzere, cinsiyet eşitliğini amaçlayan uluslararası anlaşmaların hükümleri öncelikli kabul edilmiştir. Ayrıca Anayasa'nın 10. maddesinde yapılan değişiklik, cinsiyet ayrımcılığını çok kapsamlı bir şekilde yasaklamış, kanunlar önünde bütün yurttaşların eşit haklara sahip olduğunu kabul etmiştir. Bu yasalarla aile içinde ve kamusal alanda kadını daha güçlü kılmak adına iyi birer adım atılmıştır.

Tablo 14 Anayasada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Adına Yapılan Değişiklikler

Anayasa Maddesi	Yapılan Değişiklik ve Tarihi
Aile Türk toplumunun temelleridir (41. Madde)	Aile, toplumun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır (4709 sayılı kanun değişikliği) (3 Ekim 2001)
Türk babadan doğan çocuklar Türk Vatandaşıdır. (66.Madde)	**Türk anadan** doğan çocuklar da Türk vatandaşı olarak kabul edilir. (4709 sayılı kanun değişikliği) (3 Ekim 2001)
Herkes cinsiyeti nedeniyle ayrım gözetmeksizin eşittir. (10.madde)	**Kadınlar** ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği sağlamakla yükümlüdür. (5170 Sayılı Kanun) (17 Mayıs 2004)
T.C adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması TBMM'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. (90.madde)	Usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalarla, ülkedeki kanunların aynı konuda hükümler içermesi durumunda oluşabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri geçerlidir. (5170 Sayılı Kanun) (17 Mayıs 2004)

Kaynak:https://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx(Erişim Tarihi:22.02.2020)

Türkiye'de 17 Şubat 1926'da İsviçre Medeni Kanunu'ndan örnek alınarak, TBMM'de kabul edilen ve 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe konulan Türk Medeni Kanunu'nda, 2000'li yıllara gelindiğinde, bazı maddelerde kadınlar lehine, oldukça önemli değişikliklere imza atılmıştır. Bu değişiklikler şu şekildedir:

- Ailenin reisinin erkek olduğu hükmü ortadan kaldırılmıştır ve ailenin yönetiminde eşlere eşit söz hakkı tanınmıştır (madde 186). Evlenme yaşı, kadınlar ve erkekler için 17'ye yükseltilmiştir (madde124).

- Kadınlara evlenmeden önceki soyadlarını kullanabilme hakkı verilmiştir (madde 187).

- Eşlerin çocuklarının velayetini birlikte kullanması, vasilikte eşitlik, aile konutunu kullanma eşitliği (madde186), her iki cinsinde evlilik birliğini temsil hakkı (madde 188) düzenlenmiştir.

- Kadınlara kocalarının izni olmadan çalışabilme özgürlüğü getirilmiştir. (Madde 192). Bu şekilde, kadınların istihdamı ile ilgili sınırlamalar kaldırılmıştır.

- Yeni Türk Medeni Kanunu'nun da yapılan en önemli değişiklik, evlilikte edinilmiş mallara eşlerin ortak katılımına izin veren düzenlemedir. (Madde 202)[462].

Medeni Kanun'da yapılan bu denli önemli değişiklikler, CEDAW'a konulan çekincelerin 20 Eylül 1999 tarihinde kaldırılması ile birlikte olmuştur. Bilindiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti 1985 yılında CEDAW'a, kadınların medeni haklarıyla ilgili dört maddeye çekince koyarak imza atmıştır. Türkiye, Sözleşme'nin 15. maddesinin 2. ve 4. fıkraları ile 16. maddesinin 1. fıkrasının (c), (d), (f) ve (g) bentlerine, bu maddelerde düzenlenen hükümlerin, o dönemde yürürlükte olan Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümleri ile bağdaşmadığı gerekçesiyle çekince koymuştur. Türkiye, bu çekincelerin yanı sıra Sözleşme'nin 9. maddesinin 1. fıkrasının, Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrası ile 15. ve 17. maddeleriyle çelişmediğine ilişkin görüşünü bir beyan ile ileri sürmüştür[463]. Bütün bu süreçlerin sonunda, Türkiye'de 1 Ocak 2002 tarihinde, yeni Türk Medeni Kanunu uygulanmaya başlanmıştır. 2002 yılında gerçekleşen bu önemli gelişme, aslında Türkiye'de bir taraftan kadınların elli yılı aşkın süredir devam eden mücadelesinin, diğer taraftan da AB adaylık sürecinin bir getirisidir. Ayrıca Türkiye CEDAW'a imza attıktan sonra, ülkede faaliyet gösteren bazı aktif kadın örgütleri, bu anlaşmaya konulan çekinceleri kaldırtmak ve Medeni Kanun'da kadınların birer eşit yurttaş olarak sahip olması gereken haklarını elde edebilmelerini sağlamak için, oldukça uzun çabalar göstermişlerdir. Bütün bunların sonucunda, CEDAW'a konan çekinceler, 20 Eylül 1999 tarihinde kaldırılmış, 103 ve 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu, 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edilip, 8 Aralık 2001 tarihinde 24607 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır[464].

Toplumsal cinsiyet eşitliğini öncelikle yasalar ile sağlamak ve korumak oldukça önemlidir. Yasal ve uluslararası mekanizmalar kadınların haklarının korunması ve en azından bunların görünür kılınması açısından önemli değişiklikler

[462] Mine Tan, Yıldız Ecevit, Serpil Sancar, Selma Acuner, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, TÜSİAD, İstanbul, 2008, ss.318-320
[463] https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/122-kadnlara-kars-her-turlu-ayrmclgn-onlenmesi-sozlesmesi/ Erişim Tarihi:24.02.2020
[464] Serpil Sancar, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, CEİD, Ankara, 2018, ss.57-67

getirecektir. Türkiye'de Medeni Kanun kabul edildikten 78 yıl sonra bile olsa kadınların lehine kanunlar çıkarılması, olumlu birer gelişmedir çünkü yasalar toplumlardaki köklü değişiklikler için birer başlangıçtır. Ancak toplumsal grup olarak kadınların hakları en fazla kültürel diye nitelendirilen gerekçelerle çiğnenmektedir. Kültür kavramı, kadınların hayatlarını doğrudan ve somut bir biçimde sınırlandırabilmektedir. Kısaca, kadınların haklarını koruyan yasaların varlığı, ne kadar önemi olursa olsun, toplum eşitliği kucaklayabilen, erkeklerin her konuda baskın ve üstün olduğu anlayışından sıyrılmış bir toplum olmalıdır.

Türkiye'de kadınlar lehine yapılan önemli kanun değişikliklerinden biri de 26.9.2004 tarihinde kabul edilen ve Nisan 2005'te yürürlüğe giren 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'dur (TCK). Bu kanun ile kadın örgütlerinin talepleri dikkate alınarak, kadınlar açısından çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler şu şekildedir[465]:

- Kadına karşı işlenen suçlar, aile ve topluma karşı işlenmiş suçlar olarak değil, "Kişiye Karşı İşlenen Suçlar" kategorisinde kabul edilmeye başlanmıştır.
- İffet, ahlak, ahlaka aykırı davranış gibi tanımlamaları kadınlar üzerinden yapan ve eril bir bakış açısını yansıtan bazı hükümler TCK'dan çıkarılmıştır.
- Kadınlar üzerinden bekâret ile ilgili hükümler içeren ve cezai yaptırımları bu açıdan düzenleyen maddeler değiştirilmiştir.
- Kadınlara karşı işlenmiş cinsel taciz suçlarında, daha önce referans alınan "namus" kavramı yerine, kadınların insan haklarını düzenleyen uluslararası standartlar temel alınmıştır.
- Eski TCK'da kadına karşı işlenen tecavüz suçunda ve kaçırma olaylarında, suçlunun mağdurla evlenmesi durumunda, suçun affedilmesi veya verilecek cezada indirime gidilmesini düzenleyen hükümler bulunmaktaydı. Bu şekilde, tecavüz veya kaçırılma suçlarından dolayı zaten mağdur olan kadınlar, zorla evlendirilerek ikinci kez mağdur duruma düşüyorlardı. Yeni TCK'da tecavüz

[465] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf Erişim Tarihi:22.02.2020, Sancar S, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s.69

gibi suçları evlilik yoluyla meşrulaştıran bu tarz hükümler ortadan kaldırılmıştır. Aynı zamanda, evlilik içi tecavüz de artık bir suç olarak kabul edilmektedir. (Madde 102/2).

- Töre cinayetleri adı altındaki suçlar, ağırlaştırılmış insan öldürme suçu olarak kabul edilmiştir. (Madde 82/k).
- Cinsel suçların kapsamı ve cinsel suçların kapsamı genişletilmiştir. İşyerinde cinsel taciz, İş Kanunu'nda yapılan değişikliklere paralel olarak, Türk ceza hukukunda ilk defa bir suç olarak düzenlenmiştir (madde 105/2). Cinsel suçlara verilen cezalar ise artırılmıştır.
- İşverenler veya akrabalar tarafından işlenen cinsel suçlar, ağırlaştırıcı neden olarak ele alınmaktadır. Eski TCK'da çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçları, ayrı bir başlık altında ele alınmazken Yeni TCK, 15 yaş altı çocuklara karşı işlenmiş suçları "Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar" başlıklı ayrı bir maddede düzenlemektedir (madde 103).
- Çocuklara karşı işlenen cinsel taciz suçlarında, çocuğun rızasının olabileceği düşüncesinden yola çıkan ve bu koşullarda ceza indirimine giden bütün uygulamalar kaldırılmıştır.

Özetle, eski TCK kadınlar hakkında birçok haksız hükmü barındırmanın yanında, özellikle kadın bedeniyle ilgili kararları erkeklerin vermesini sağlayan bir yapıdaydı. Ancak, yeni yapılan düzenlemeler, kadına kendisi hakkında daha fazla karar verme hakkı tanımıştır. Kanunların düzenlenmesi, toplumda değişiklikler yaratmamakla birlikte çok önemli bir adımdırlar çünkü topluma bir mesaj verirler. Yeni TCK'nın bu açıdan, eril toplum yapısının ve ataerkil düşünce kalıplarının değişmesi için önemli bir adım attığı kabul edilebilir. Türkiye, uluslararası anlaşmalara imza atarak ve yasal mevzuatta bazı önemli değişikliklere giderek, AB'ye adaylık sürecinde yerine getirmekle yükümlü olduğu siyasi kriterleri yerine getirmiştir. Bu noktada, AB'ye adaylık sürecinin ve uluslararası hukukun etki mekanizmasının da önemi büyüktür.

Kadınlar adına gerçekleşen bütün bu gelişmelere rağmen, kadın örgütleri tarafından talep edilen ve AB adaylık sürecinin de gerektirdiği değişikliklerden bir kısmı yeni TCK'da düzenlenmemiştir. Töre cinayetleri için getirilen düzenlemeler, tüm namus cinayetlerini kapsayacak şekilde düzenlenmemiştir. Üçüncü kişilerin şikâyeti üzerine 15-18 yaş arasındaki gençlerin cinsel ilişkilerinin cezalandırılması kanunen halen mümkündür (madde 104). Genital Muayene ile ilgili maddesi, bekâret testlerini, yetkili hâkim veya savcının kararına bağlarken, bekâret kontrolü için kadının onayına başvurulmasını gerekli görmemektedir (Madde 287). Kanunda, bazı kavramların tanımı muallaktır (örneğin müstehcenlik kavramı)[466].

TCK'da yapılan bütün bu değişiklikler, AB'ye adaylık sürecinde, hükûmet tarafından yerine getirilmesi gereken kanun değişiklikleri ile ilişkiliydi. Bir aday ülke için siyasi kriterleri yerine getirmek müzakerelere başlamak için şarttı. Yapılan değişiklikler, kadınlar için büyük anlam ifade etmekteydi ve taraflar arasında tek taraflı bir iradeye dayanmıyordu. TCK'da kadınlar ile ilgili olan bazı maddelerin, siyasi kriterler kapsamında adaylık sürecinde değiştirilmesi gerekmekteydi ancak yine de bu süreçte, Türkiye'de bazı kadın örgütlerinin sürecin hızlandırılmasındaki etkisi büyüktür. Kadınların haklarının korunması ve birer yurttaş olarak kabul edilmeleri için insan haklarına ve eşitliğe aykırı bazı maddelerin değişmiş olması, her ne kadar AB'ye uyum sürecinin bir getirisi gibi gözükse de Türkiye'de kadınlar lehine çok önemli birer gelişmedir. Bu bağlamda, kadın sivil toplum örgütlerinin başarısı da yadsınamaz.

Türkiye'de yasalarla cinsiyet eşitliğini sağlamanın ve korumanın insan hakları ve demokrasinin gereği olduğunun kabul edilmeye başlanması, 1990'lı yıllarda artamaya başlayan kadın hakları hareketlerinin yarattığı ivme ile gerçekleşmiştir. Bu yıllarda kamusal ve özel alanda doğrudan kadınların haklarını korumak için çıkarılan yasalarla kadınlar lehine önemli gelişmeler olmuştur. (Tablo 15'te gösterilen yasalar 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başında Türkiye'de ulusal mevzuatta kadınlar için çıkarılmış özel yasalardır.)

[466] Serpil Sancar, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, TUSİAD, İstanbul, 2018, s.349-355.

Tablo 15 Ulusal Mevzuatta Kadın Haklarını Koruyan Yasalar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlılıkları

4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu (1998)	Kadınlar ve çocuklar ailede şiddete maruz kaldığında, şahsen şikâyette bulunabilecek, Cumhuriyet Başsavcısının bildirisi üzerine mağdur tarafı korumak amacıyla alınan tedbirlere uyulmaması halinde verilecek cezalar hükme bağlanacaktır.
Altıncı Uyum Paketi (15 Haziran 2003)	"Namus için öldürme" suçu işleyenlere verilen cezalar ağırlaştırılmış ve "töre cinayetleri "olarak adlandırılan durumlarda suçlunun cezasında indirim yapan madde ortadan kaldırılmıştır.
5223 Sayılı Kanun (14 Temmuz 2004)	Doğum yapan kadın çalışanlara verilen iznin süresi 9 haftadan 16 haftaya çıkarılmıştır.
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (6 Kasım 2004)	1990'da kadınların haklarını korumak ve bununla ilişkili kanunların uygulanmasının takibini yapmak amacıyla kurulmuş bir resmi kurum olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün teşkilat kanunu tasarısı TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 6 Kasım 2004 tarihinde Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra bu kuruluşun adı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak değiştirilmiştir
Meclis Araştırma Komisyonu (849 Sayılı Kanun) (18 Mayıs 2005)	Kadına ve çocuğa karşı şiddetin araştırılması için Meclis'te bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir.
Başbakanlık Genelgesi (22 Ocak 2004)	Kamu sektöründe işe almada, cinsiyet temelli ayrımcılık yasaklanmış, işe alım şartlarında "Erkek olmak" gibi ibareler konması yasaklanmıştır.

Kaynak:http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-kadin-haklari-alaninda-kaydedilengelismeler.tr.mfa(Erişim tarihi:25.02.2020)

Türkiye'de 1980'lerde başlayan kadın hareketleri ve AB'ye uyum süreci, kadınlar için yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Kamusal alandaki görünürlüğü artan kadınlar, çalışma hayatına ve toplumsal yaşama daha çok katılmaya başlamışlardır. Bu bağlamda, siyasete katılım konusunda daha aktif yurttaşlar hâline gelmişler ve birçok anlamda farkındalıkları artmıştır. 1990'lı yıllarda kadına karşı şiddetle ve cinsiyet ayrımıyla mücadelede artık meşru ve kurumsal süreç başlamış, şiddet gören veya tehlikesi altında yaşayan kadınlar için başvurabilecekleri danışma merkezleri ve sığınma evleri açılmış, yardım alabilecekleri acil yardım hatları devreye girmiştir. Ancak, kadına karşı şiddetin önüne geçilememiştir çünkü şiddet toplumsal bir meseledir. Kanunların kadınları koruması, bu bağlamda yetersiz kalmaktadır. Şiddetin her türlüsüne karşı toplumsal bilinci arttırmak gereklidir. 2000'li yıllara gelindiğinde; kadına karşı şiddetle ilgili mücadeleler yine devam etmiştir ve etmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımına engel olmak için sivil toplum örgütleri çeşitli kampanyalar yürütürken, bu konuda devlet, birçok yeni kurum ve kanun ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına karşı şiddetin önüne geçmeye çalışmıştır. Türkiye'de, kadına yönelik şiddetle mücadele sürecinde çok önemli gelişmeler kaydettiği açıktır ancak kadına karşı şiddetin önüne bugün dahi geçilememektedir çünkü şiddetin altında yatan toplumsal nedenler yasaların içselleştirilmesine ve yeterince uygulanmasına engel olmaktadır.

Ayrıca Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını yürüten başka kurumlar da mevcuttur. Bu kurumların en önemlilerinden biri Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)'dür. Bu kurul, Türkiye'de kadın-erkek eşitliğine katkıda bulunmak ve kadına karşı şiddetin önüne geçmek için 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde "Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu"adı altında kurulmuştur. Daha sonra, CEDAW'a imza atılmasıyla ülke düzeyinde kadınlara yönelik politikalar oluşturmak için bu kurumun adı, 422 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir. Ardından, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, 1991 yılında da Başbakanlığa bağlanmıştır. Daha sonra, 2004'te Yeni Teşkilat Kanunu çerçevesinde kuruluşun ismi Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak değiştirilmiştir[467]. Temel amacı,

[467]https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm Erişim Tarihi:25.02.2020

kadınların haklarını korumak, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hayata geçirmek ve bu konuda diğer kamu kuruluşları ile iş birliği yapmaktır. Kurum "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planları" hazırlayıp, önemli esasları uygulamaya çalışmaktadır. KSGM, CEDAW'da da ifade edildiği gibi cinsiyet eşitliğini sağlamak adına, ulusal politikaları hayata geçirecek önemli bir mekanizmadır.

Bir diğer önemli kuruluş ise TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK)'dur. KEFEK, 24 Mart 2009 tarihinde kurulmuştur. TBMM bünyesinde faaliyet gösteren bu kuruluş, kadın haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ulusal ve uluslararası alandaki gelişmeleri takip eder. Bu faaliyetler hakkında, TBMM'yi bilgilendirir. Ayrıca, gerektiğinde, TBMM'ye sunulan yasa teklifleriyle kanun hükmünde kararnameler hakkında, ihtisas komisyonlarına görüş sunar. KEFEK, ilk günden itibaren, kadınların yaşadıkları sorunlarla ilgili uzmanlara raporlar sunarak, bu sorunları çözecek yol haritalarının hazırlanması konusunda uzmanlarla iş birliği yapmaktadır. Uluslararası kadın örgütleri ve resmi kuruluşlarla da yakın ilişkili olarak KEFEK, Türkiye'de kadınlar lehine önemli çalışmalar yürütmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri; IPU tarafından 2011 yılında yayımlanan, UN Women ve IPU iş birliğiyle "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamento İhtiyaç Analizi Kongresi ve Öz Değerlendirme Uygulaması Raporu" nu hazırlamış olmasıdır. Raporda, "Türkiye'de Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Elverişli Ortamın Teşvik Edilmesi Birleşmiş Milletler Ortak Programı" kapsamında uluslararası ölçütlere uyumla ilgili önemli saptamalar ve öneriler bulunmaktadır. Bu önerilerden bazıları şu şekildedir[468]:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bir veri tabanının oluşturulması
- Yerel düzeyde toplumsal cinsiyet birimlerinin yaygınlaştırılması ve kurumsal hale getirilmesi
- TBMM'de uygulanan politikalarda ve usullerde toplumsal cinsiyet eşitliği analizi yapılması
- Seçim Kanunu'nun, toplumsal cinsiyet eşitliği kriterleri ile analiz edilmesi,

[468]Serpil Sancar, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sorunlar, s.68,

- Kadın adayların desteklenmesi konusunda siyasi partilerin teşvik edilmesi,
- Kadınların siyasi katılımlarını teşvik etmek ve arttırmak için, siyasette kadın varlığının önemine dair toplumda bilinç yükseltme,
- Yerel seçimlerde, daha fazla kadın aday gösterilmesinin desteklenmesi,
- Kadınların siyasete katılımını teşvik etmek için medyanın etkin kullanımı
- Tüm Meclis komisyonlarının mutlaka en az bir kadın üyeye sahip olması
- Kadınların Meclis yönetiminde önemli karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almasının teşvik edilmesi

Ancak bütün bu önerilerin uygulamaya konulması oldukça zordur. Zira Türkiye'de kadınların Meclis'te temsil oranı hâlen çok düşüktür ve bu oran yerel yönetimlerde daha da düşüktür. Kadınların siyasal hayattaki engelleri, yasal mevzuattaki haklarının korunması ile aşılamamaktadır. Siyasetteki cinsiyetçi ve eril kültür, bu anlamda oldukça büyük bir engeldir. Toplumun ataerkil yapısı, kamusal alana da yansımakta, kadınlar ikinci planda kalmaktadır. Buna rağmen, uluslararası iş birliği içerisinde bu çalışmaların yapılması ve çözüm önerileri sunulması oldukça önemli çalışmalardır.

Siyasetteki kadın temsilini ve katılımını arttırmak yasal mevzuatı toplumsal cinsiyete duyarlı hâle getirmenin yetersiz olduğunu gören bazı ülkelerde, kadınlar lehine farklı gelişmelere olmuştur. Bu gelişmelerden en önemlisi cinsiyet kotasıdır. Kota, adayları belirleme sürecine müdahale anlamı taşır ve seçimlerde kadınlar için belli oranda koltuk rezerve etme anlamına gelir. Demokratik ülkelerde pozitif ayrımcılık üç şekilde olmaktadır: Kota, kadınlar için sandalye rezerve edilmesi ve atamalar. Bunlardan en etkilisi, kota uygulaması olmuştur. Kota, anayasaya veya seçim yasalarına konur. Kanunlar yoluyla kadınların siyasi temsilini arttırmak için kota uygulaması zorunlu hale getirilmekte ya da partiler kendi içlerinde aday gösterirken, kadınlar için bir kota uygulayabilmektedirler[469]. Kota, özellikle siyasi partilerin kadınları aday göstermek konusundaki isteksizliklerini telafi etmenin önemli

[469] Demir, a.g.e, s.36

bir yoludur. Bilindiği üzere; seçimlerde partiler adayları kendileri belirlerler. Adayların belirlendiği bu süreç içinde, kadınları görmezden gelen düşünce kalıplarını aşmak, kota uygulamasının asıl amacıdır. Bu şekilde, kadın adaylar henüz seçmenin karşısına çıkmadan karşılaştıkları cinsiyetçi elemeyi aşmış olurlar. Ayrıca kota, kadınları en iyi kadınların temsil edebileceğini savunan betimleyici temsil modelinin bir destekçisi olarak, kadınlar adına getirilen pozitif uygulamalardan biridir. Kota uygulamalarını başarılı kılacak olan şey, partilerin kendi iradeleri ile kadın adayları desteklemeleridir. Bugün, dünyada cinsiyet kotası birçok ülkede uygulanmaktadır. Bu ülkelerden bazılarında siyasi parti kotası uygulanırken, bazılarında ulusal parlamentolarda anayasal bir kota uygulanmaktadır. Seçim yasalarında ve sadece yerel seçimlerde cinsiyet kotası uygulayan ülkelerde mevcuttur.

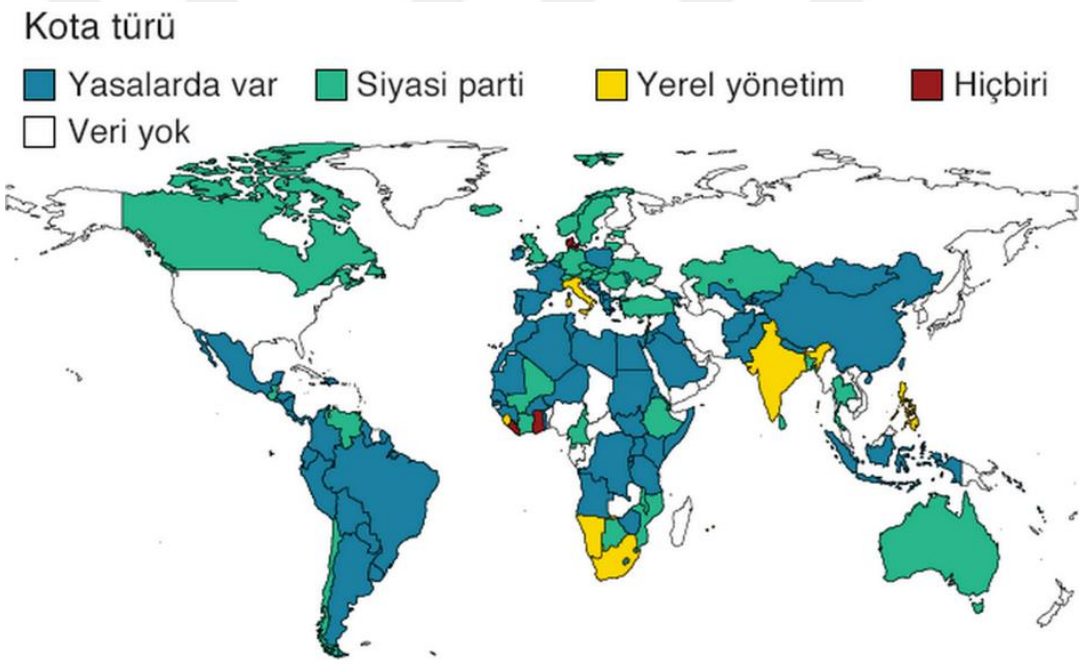

Şekil 6. Dünyada Cinsiyet Kotası Uygulayan Ülkeler

Kaynak: https://data.ipu.org/search?fields%5B%5D=field_is_electoral_quota_women&items (Erişim Tarihi:18.02.2020)

Şekil 6'da gösterildiği üzere, Avustralya, Avusturya, Belçika, İspanya ve İsveç gibi bazı ülkelerde, siyasal partilerde kota uygulaması varken, Afganistan, Arjantin, Uganda ve Ruanda gibi ülkelerde anayasal kota söz konusudur. Seçim yasaları ile kota uygulayan ülkeler ise Peru, Portekiz, Sırbistan gibi ülkelerdir. Hindistan, Makedonya ve Pakistan gibi ülkelerde yerel seçimlerde zorunlu kota uygulaması vardır. Yerel

siyasette kota ilk kez 1972 yılında İsveç'te uygulanmış, daha sonra. Fransa, Almanya, İrlanda, Finlandiya, Slovakya, Yunanistan'da kota uygulayan ülkeler arasına katılmıştır. Bazı ülkelerde ise hiçbir şekilde siyasette cinsiyet kotası uygulaması mevcut değildir ki, bu ülkeler arasında ABD ve e Rusya vardır. Kadınların 1961'de seçme ve seçilme hakkı elde ettiği Ruanda, anayasal kotanın kadın temsilini artırmaktaki olumlu rolünün güzel bir örneğidir. Ruanda, alt mecliste %61,3 kadın parlamenter oranıyla bütün dünyada kadın temsilinin en yüksek olduğu ülkedir. Anayasa ile kota şartı getirilen Ruanda'da, ayrıca hayatın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için bir izleme birimi kurulmuştur ve toplumsal gelişmeler takip edilmektedir[470].

Kadınların siyasi temsilini arttırmak için birçok ülke ulusal politikalar oluşturmuş ve kota gibi pozitif ayrımcılık yöntemleri geliştirmiştir. CEDAW'a ve Pekin Eylem Planı'na imza atan tüm ülkeler toplumsal cinsiyete duyarlı bir yönetim sergileyecekleri konusunda bir nevi söz vermişlerdir. Pekin Eylem Planı'na zemin hazırlayan süreçte, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC), 1990'da%30'luk oranın kritik eşik olarak benimsenmesini, bütün üye ülkelerden talep etmiştir. BM Kadının Statüsü Komisyonu, 1995'ten bu yana bu hedefin bütün dünya ülkelerinde uygulamasını desteklemiş ve bu konuda çalışmalar yürütmüştür. Cinsiyet kotası uygulamalarının olumlu bir sonucu olarak, 1995'te dünya parlamentolarında kadınların oranı %10 iken bugün bu oran %17'ye çıkmıştır[471]. Kota uygulayan hemen hemen bütün ülkelerde, yerel ve ulusal siyasette kadın temsil oranının artışı olumlu bir gelişmedir. Kotauygulamaları birçok ülkede uygulanan ve sonuç veren özellikleriyle siyasette kadın temsilini arttırmanın ve kadınları siyasi katılıma teşvik etmenin en temel mekanizmalarından biri hâline gelmiştir.

Türkiye'de siyasette cinsiyet eşitliğini sağlamak, kadınların siyasi temsilini arttırmak için yapılan olumlu çalışmalardan biri de kota uygulamalarıdır. Türkiye'de; siyasette cinsiyet kotası sadece bazı siyasi partilerde vardır. Kota uygulaması, ilk kez 1990'larda CHP'de denenmiş ancak uygulanamamıştır. Yine bu yıllarda, DYP'de %10

[470] Aysun Sayın, Kota El Kitabı, "Geçici Özel Önlem Politikası: Kota" KA-DER, Ankara, 2007, s.49.
[471] Mine Tan, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Kagider, İstanbul, 2008, ss.257-360.

ve ÖDP'de %30 kota uygulanmış; birincisi partinin kendi yapısı, ikincisi ise partinin Meclis'e girememesi nedeniyle işe yaramamıştır. Türkiye'de ikinci dönem kota politikaları uygulaması, Temmuz 2007 seçimlerinde gerçekleşmiştir. Bağımsız adaylar olarak Meclis'e giren DTP'li milletvekillerinin 1/3'ü olan 8 kadın milletvekili, partide cinsiyet kotası uygulanmaya başlandıktan sonra seçilen ilk kadın milletvekilleridir[472]. Bazı siyasi partiler, kendi içlerinde kota uygulasalar da cinsiyet kotası, milletvekili aday listelerinde uygulanmadığı için TBMM'de hiçbir zaman istenilen kadın vekil sayısına ulaşılamamıştır.

Yaklaşık 17 yıldır Türkiye'de iktidar partisi olan Ak Parti'nin cinsiyet eşitliği kavramına bakışına göz attığımızda, Kadın ve Gençlik Kolları ile ilgili düzenlemelere yer verildiğini görürüz. Bu düzenlemeye göre, parti üyesi olan her kadının, kadın kolu üyeliğine de kaydı yapılır ve her kadın, kadın kolu üyeliğine de seçilmiş olur. Kadın kolları ile ilgili düzenlemeler ise Parti Teşkilatı Yönetmeliği içerisinde yapılmıştır. Burada, siyasi temsilde cinsiyet eşitliğinin bahsi geçmemektedir. Partinin kendi programında "Temel Haklar ve Siyasi İlkeler" adı altında; "Kadın, çocuk ve iş hayatıyla ilgili olarak, hak ve eşitlik alanlarında uluslararası normlar ülkemizde de eksiksiz uygulanacaktır." ifadesine yer almaktadır. Parti programında kadınların yaşadığı problemlerin çözümünün gerekliliği, bu hedef için belirlenen çalışmalar arasında kadınların parti üyeliği ve siyasete katılımın teşvik edilmesi, kadın örgütlerinin çalışmalarının desteklenmesi ve isteklerinin dikkate alınması, kadına yönelik şiddet ve istismarın önlenmesine dair yasal düzenlemelere yer verilmesi, kadınların iş hayatına katılımının teşvik edilmesi ve CEDAW ilkelerine uyulması vardır[473]. 2015 seçimlerinde Ak Parti'den seçilmiş 317 milletvekilinden 34'ü kadındır[474].

CHP parti tüzüğünde, partinin ilke ve değerleri arasında "kadın erkek eşitliğine inanan" ifadesi, amaçları arasında ise "Cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her

[472] Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/kota-el-kitabi.pdf Erişim Tarihi:01.03.2020.
[473] Adalet ve Kalkınma Partisi Web Sitesi https://www.akparti.org.tr/media/277004/cep-boy-tu-zu-k-2019.pdf Erişim Tarihi: 01.03.2020.
[474] Yüksek Seçim Kurulu Web Sitesi http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413 Erişim Tarihi: 01.03.2020.

alanında uygulanmasını sağlamak" maddesi vardır. Ayrıca, parti tüzüğünde yer alan 61a sayılı maddede "Milletvekili genel seçimlerinde belirlenecek adayların saptanmasında, Parti Meclisi seçiminde il, ilçe, belde yönetim organlarının seçiminde, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için adayların saptanmasında, kongre ve kurultay delegesi seçimlerinde en az %33 cinsiyet kotası uygulanır." ifadesi cinsiyet kotasının olduğunu göstermektedir. Ancak kota ile ilgili tüzük maddesinin üçüncü fıkrasında "Her iki cinsiyetten yeterli sayıda aday çıkmazsa katılan adaylarla seçim yapılır." ibaresi bulunmaktadır. Bu ibare, kotanın sağlanmaması durumunda partide bir yaptırım olmadığını göstermektedir. CHP Kadın Kolları Yönetmeliği'nde ise kadınların kamusal ve özel alanda eşit ve özgür bireyler olmalarını sağlamak için Kadın Kolları'nın kurulduğu ifade edilmiştir. Kadınların siyasette eşit temsilinin ve katılımının arttırılması ve desteklenmesi için CEDAW standartlarında çalışmalar yapılacağı, kadın adayların destekleneceği belirtilmiştir[475]. 2015'te yapılan genel seçimlerin sonuçlarına bakıldığında ise CHP'den seçilmiş olan 134 milletvekilinden 21'i kadındır[476].

Halkların Demokratik Partisi (HDP)'nde diğer siyasi partilerden farklı olarak "eş başkanlık" sistemi bulunmaktadır. Buna göre, parti örgütü organlarında seçilen her bir başkan için parti üyeleri arasından farklı cinsiyetten bir başkan daha seçilmektedir. Bu da bir çeşit kota olarak adlandırılabilir. Partinin programında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklendiği, parti içi örgütlenmelerde de eşit temsil hakkının gözetildiği ifade edilmektedir. Ayrıca diğer partilerde yer alan kadın kolları benzeri bir örgütlenme biçimi olarak kadın meclisi kurulmuş, cinsiyet ayrımcılığı ile bu şekilde mücadele edilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir[477]. Bütün bunlara rağmen kotanın adı geçmemektedir. 2015 yılındaki genel seçimlerin sonuçlarına göre HDP'den seçilmiş 59 milletvekilinden 23'ü kadındır[478].

---

[475]Cumhuriyet Halk Partisi Resmi Web Sitesi https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf Erişim Tarihi: 01.03.2020.
[476] Yüksek Seçim Kurulu Web Sitesi http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413Erişim Tarihi: 01.03.2020.
[477]Halkların Dayanışma Partisi Resmî Web Sitesi https://www.hdp.org.tr/tr/kadin/kadin-meclisi/8712 Erişim Tarihi:01.03.2020.
[478]http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413 Erişim Tarihi:01.03.2020.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin programında, Aile, Kadın ve Çocuk başlığı altında bazı ifadeler yer almıştır. Burada, kadına karşı her türlü istismarın karşısında olunduğu belirtilmiş, kadınların eğitimlerine önem verileceği, iş hayatında desteklenecekleri ve siyasete daha fazla katılımlarının teşvik edileceği ifade edilmiştir. MHP Kadın Kolları Yönetmeliği'nde "Amaç ve Temel İlkeler" başlığı altında, "Türk kadınının kamusal alana daha aktif katılımını ve ülke nüfusundaki oranına göre Meclis'te temsilini sağlamak." ifadesine yer verilmiştir[479]. Kasım 2015 Milletvekili seçimlerinin kesin sonuçlarına göre, MHP'den seçilmiş 40 milletvekilinden sadece 3'ü kadındır[480].

Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde, ulusal ve yerel siyasette cinsiyet kotası uygulaması vardır. Dünyada, parlamentolarında en çok kadın parlamenter bulunan ülkeler, cinsiyet kotası uygulayan İskandinav ülkeleri ve Afrika ülkeleridir. Türkiye'de siyasetin eril bir yapısı vardır. Bu yüzden kadınlar, ülkenin önemli karar alma pozisyonlarında sembolik olarak yer almaktadırlar. Kadının siyasi temsil sorununu çözmek için erkek egemenliğine son verecek yasal düzenlemeler çok önem arz etmektedir. Seçim yasalarında yapılacak ilgili değişikle siyasi partilere cinsiyet kotası zorunluluğu getirildiğinde, kadınların siyasete katılımı artacaktır. Bu amaçla, kadınların ülkenin eşit birer yurttaşı olarak siyasete aktif katılımı teşvik edilmeli, bunun önündeki fiziksel ve toplumsal engeller kaldırılıp, kadınların nitelikli temsili arttırılmalıdır. Cinsiyet kotası, fırsat eşitliği ilkesinin bir gereği olarak, kadınların siyasete aktif katılımının önündeki engeller kaldırılıncaya kadar ve kadınların siyasi faaliyetleri normalleşene kadar uygulanmalıdır.

4.1.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Türkiye'nin Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler

Fransız İhtilali'nden bu yana kadınlar, erkeklerle eşit olmak için çabalamışlardır. 20.yüzyılda oldukça önem arz eden insan hakları ve eşitlik

[479] Milliyetçi Hareket Partisi Resmi Web Sitesi https://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/kk/mhp/Kadin_Kollari.html Erişim Tarihi: 01.03.2020.
[480] http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413 Erişim Tarihi: 01.03.2020.

kavramları, günümüzde artık ayrılmaz bir parça olarak 'kadınların insan hakları' kavramını da barındırmaktadır. 1948'de kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile cinsiyet ayrımı olmadan, herkes için eşitlik esası kabul edilmiş olsa da kadınlar erkekler kadar eşit yurttaşlar olamamışlardır. 1970'lerle başlayan süreçte, uluslararası platformda bu eşitsizliğin nedenleri sorgulanmıştır. Bu anlamda, birçok uluslararası düzenleme yapılmış ve sözleşme imzalanmıştır. Türkiye de cinsiyet eşitliğinin temini ile ilgili birçok uluslararası sözleşme ve düzenlemeye imza atarak, kadın haklarına ilişkin olarak pek çok uluslararası belgelere taraf olmuş, bu belgelerdeki taahhütlere uyma yükümlülüğünü kabul etmiştir. (Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının dayanakları olan uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin taraf olma durumu Tablo 16'da gösterilmiştir.)

Cinsiyet eşitliğine dair hazırlanan uluslararası sözleşmeler arasında dünyada en geniş katılımlı ve en çok çekince konulan sözleşmelerden biri BM tarafından 1979 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)'dir. Dünyada kamusal ve özel alanda cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye ve cinsiyet temelli ayrımcılığı önlemeye yönelik önemli bir uluslararası düzenleme olan CEDAW, hak ihlallerinin önlenmesi adına oldukça önemlidir.

Tablo 16 Türkiye'nin Taraf Olduğu Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Uluslararası Sözleşmeler

Sözleşmenin Adı	Yürürlük Tarihi	Türkiye'nin Taraf Olma Durumu/ Tarihi
BM-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	1948	1949
BM-Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşmesi	1952	1952
AK-İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi	1954	1954
AK-Avrupa Sosyal Şartı	1999	2004
Avrupa Konseyi-Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi	1957	1992
BM-Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	1981	1985
Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)	2011	2014 (20 Mart 2021 tarihi ile taraf olmadığını açıkladı.)
Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı	2006	2006

Kaynak: Serpil Sancar, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s.35.

Ayrıca hükûmetlerin cinsiyet ayrımını önlemeleri ve bu konuda, ilgili yasaların ihlali durumunda sorumlu tutulabilmeleri için uluslararası anlaşmalara üye olmaları, önemli bir yaptırım niteliği taşır. Sözleşmeye imza atan ülkelerde sözleşme esaslarının uygulanmasına dair gelişmeleri izlemek için "Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi" kurulmuştur. Sözleşmenin taraf devletlerce uygulanıp uygulanmadığını denetlemek için hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 2000'de imzalanan "Sözleşmeye Ek Protokol" uyarınca Komite'ye denetim işlevi verilmiştir[481].

[481] Bu ek protokolün oluşturulması bir hukuki koruma aracı olarak CEDAW'ı güçlendirmiştir. Sözleşmede var olan bir hakkı ihlal edilen kadınlar bireysel ya da toplu olarak Komite 'ye başvurma hakkı kazanmışlardır. Daha fazla bilgi için Bkz. https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/123-kadnlara-kars-her-turlu-ayrmclgn-onlenmesi-sozlesmesine-iliskin-ihtiyari-protokol/ Erişim Tarihi:28.02.2020

Türkiye'nin CEDAW'ı imzalamış olması oldukça önemli bir gelişmedir. Türkiye, bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış, daha sonra sözleşme, TBMM'de görüşülmüş ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir[482]. Ek 5'te verilen CEDAW'ın 2. maddesinde geçen, kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan gerekli ve yasal önlemleri alma taahhüdüne dair, önemli yasal uygulamalar yapılmıştır. Türkiye bu sözleşmeye imza attıktan sonra Türk Medeni Kanunu'nda cinsiyet temelli ayrımcılık içeren bazı maddelerde değişikliğe gitmiştir. Öncelikle, Medeni Kanun'daki aile reisinin erkek kabul edilmesi, evlilik birliğini erkeklerin temsil etmesi, evlenme yaşı, boşanma durumunda malların taksimi, kadınların kocalarının izni olmadan çalışma hakkı, evlilik süresince edinilen malların boşanma durumunda eşler arasında eşit paylaşımın sağlanması ile ilgili maddelerde düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca, yine kadınlar lehine yapılan değişikliklerden biri özel alandaki sorumluluklar konusunda eşitliğin teşvik edilmesi ve kadının kamusal alana katılımı konusundaki engellerin kaldırılmasına dönük yapılan değişiklikler oldukça önem arz etmektedir. Türkiye, imzaladığı bu sözleşme ile kadın veya erkek, her yurttaşa eşit haklar temin etmeyi ve cinsiyet ayrımına karşı çıkan bu düzenlemeleri ve yasaları, mahkemeler aracılığıyla ve bu amaçla kurulmuş kamu kuruluşları vasıtasıyla koruyacağını taahhüt etmiştir. Türkiye'nin 1985 yılında imzaladığı bu sözleşme ile Türkiye'de kadınlara eşit birer yurttaş olarak, sahip olması gereken sosyal, ekonomik ve siyasi hakları kazandırmak üzere, 28 Ekim 1990 tarih ve 3670 sayılı Kanunla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Bu kuruluş, daha sonra 24 Haziran 1991'de Başbakanlığa bağlanmış ve sorumluluğu kadınların sorunlarını ele alan bir Devlet Bakanlığı tarafından üstlenilmiştir[483].CEDAW Sözleşmesinin imzalanmasından sonra, sadece yasal mevzuatta değil, farklı alanlarda da değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, sözleşmenin 7. maddesinde yer alan kadınların siyasi katılımının önemine dair bilinçlerini yükseltmek için, ülke siyasetinde önemli yeri olan ilgili sivil toplum kuruluşlarında ve derneklerde aktif rol almaları konusunda çalışmalar yapılmıştır[484].

---

482 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/ulke_raporlari/CEDAW%20Komitesi'ne%20verilen%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20RAPORU%202%20ve%203.%20d%C3%B6nem.pdf Erişim Tarihi: 21.11.2019

483 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmii Web Sitesi https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm Erişim Tarihi: 21.02.2020

484 Serpil Sancar, Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s.40

Türkiye'de bu sözleşmeye imza atılmadan önce de zaten kadınların seçme ve seçilme hakkı vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, kadınların siyasi haklara sahip olmasının ne kadar önemli olduğunun farkında olduğu için, kadınlara bu hakları tanımıştır. Öncelikle kadınlara yerel siyasette söz sahibi olma hakkı tanınmıştır. 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Yasası'nın 23. maddesi ile belediye seçimlerinde oy verme hakkı, 24. maddesi ile yerel seçimlerde aday olma hakkı tanınmıştır. 1933'te çıkarılan Köy Kanunu ile köylerde kadınlara muhtar olma ve ihtiyar meclislerine üye olma hakkı tanınmıştır. Daha sonra,5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1935'ten önce kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkının bulunduğu ülke sayısının sadece 28 olduğu düşünüldüğünde; Türkiye'nin birçok ülkeden daha önce kadınlara hak tanıdığını söylemek doğru olacaktır. Sözleşmede yer alan taraf devletlerin, kadınlara, herhangi bir ayrım gözetmeksizin, hükûmetlerini uluslararası düzeyde temsil edebilme ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamasının gerekliliği ilgili maddenin uygulanmasına örnek olarak, Türkiye'de kadınların da konsolosluk gibi makamlara gelebilmeleri gösterilebilir. Ayrıca taraf devletlerin çocukların tabiiyeti konusunda anne ve babaya eşit haklar verilmesi hakkındaki maddesi, Türk vatandaşlığının edinilmesine ilişkin düzenlemelerin bulunduğu Türk Vatandaşlık Kanunu'nda yer almıştır[485].

CEDAW, her ne kadar geniş katılımlı uluslararası bir sözleşme olsa da dünyada en çok çekince konulmuş uluslararası belgelerden biridir. Türkiye de sözleşmeye imza atan birçok taraf devlet gibi bazı maddelere itiraz koymuştur. Türkiye, sözleşmenin Medeni Kanun'un evlilik ve aile ilişkilerini düzenleyen bazı maddeleri ile çelişmesi nedeniyle 15/2-4; 16/1-c, d, f, g maddelerine ve uluslararası tahkim konusunda 29/1. maddesine çekince koymuş ve 9/1 maddesine Vatandaşlık Kanunu ile uyuşmadığı için çekince koymuştur. Daha sonra, İzleme Komitesi'ne sunduğu raporlarda ve Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'ndaki taahhütlerine ek olarak Türk Medeni Kanunu'nda cinsiyet eşitliğini sağlamak, konulan hükümler gereğince, Sözleşmenin 15 ve 16. Maddesine konulan çekinceler kaldırılmıştır. Daha sonra,9.maddeye konulan

[485]https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinlara-karsi-her-turlu-ayrimciligin-onlenmesi-sozlesmesi-cedaw-8-donemsel-ulke-raporu-hazirlik-calismasi/ Erişim Tarihi: 22.02.2020

çekinceler de kaldırılmıştır. Ancak, Sözleşmenin 29. maddesine ilişkin çekincesi hâlen kaldırılmamıştır çünkü Türkiye yargı bağımsızlığının zedeleneceği düşüncesi içerisindedir[486].

Türkiye'nin sözleşmeyi imzalamasından sonra, ülkede cinsiyet eşitliğini sağlamak için özel politikalar geliştirilmiş, ulusal mekanizmalar oluşturulmuş, akademik alanda çalışmalar artmıştır. Temel yasalarda, kadın erkek eşitliğine aykırı maddeler değiştirilmiş, kadının kamusal alanda var olması için yeni düzenlemeler öngörülmüştür. Kadın- erkek eşitliğinin hayata geçirilmesini destekleyecek kurumsal yapılanmalar giderek artmış ve bütün bu olumlu gelişmelerde CEDAW itici güç olmuştur. Sözleşmeye imza atıldıktan sonra, ülkede kadının her anlamda haklarını koruyan mekanizmalar oluşturulmuş, yasalardaki cinsiyet eşitliğine aykırı hükümler değiştirilmiş, kadının güçlendirilmesine yönelik, yeni düzenlemeler öngörülmüştür. Ülkede eşitliğin sağlanmasını destekleyecek mekanizmalar giderek güçlendirildiği için CEDAW'ın önemi yadsınamaz.

Türkiye'nin dâhil olduğu diğer bir uluslararası sözleşme ise Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi'dir. Türkiye bu sözleşmeye, 11 Mayıs 2011 tarihinde Avrupa Konseyi 121. Bakanlar Komitesi'nde dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun imzası ile taraf olmuştur. Kadına yönelik ve aile içi şiddetle ilgili uluslararası alanda ilk bağlayıcı belge olan bu sözleşmenin, Avrupa Konseyi Kadına Karşı Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Önleme Geçici Komitesi tarafından hazırlanmasında Türkiye etkin bir rol oynamıştır[487]. Özellikle kadına şiddete engel olmaya çalışan bu sözleşme; taraf ülkelerde devlet kurumlarının ve görevlilerinin kadına karşı şiddete engel olması, kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik yasal mevzuatın düzenlenmesi, bu konuda ulusal düzeyde veri toplanmasından ve eş güdümden sorumlu bir resmî kurumun bulundurulmasını şart koşmaktadır. Bunun yanı sıra, sözleşmenin uygulanmasını

[486]https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=_en Erişim Tarihi: 25.03.2020
[487]https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss81.pdfErişim Tarihi:12.03.2020

izlemek üzere bir uluslararası izleme mekanizmasının oluşturulması, ulusal düzeyde toplanan verilerin bu kuruluş ile paylaşılması ve kendisi ile iş birliği içerisinde olmak gerekmektedir. Bu sözleşmeye taraf olunmasının, ülkemize fayda sağlayacağı ve uluslararası itibarına katkıda bulunacağı düşünülmüştür[488]. İstanbul Sözleşmesi'nin amacı kadına karşı şiddetin önüne geçmektir. "Şiddet" ifadesiyle, yalnızca fiziksel şiddet değil, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve cinsel şiddet gibi diğer şiddet türleri de kastedilmektedir. Ayrıca, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için çalışılarak, onları güçlendirmek, kamusal ve özel alanda eşitliği sağlamak da hedefler arasındadır. Özellikle, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önüne geçmeye çalışan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliğini taşıyan sözleşme, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa Konseyi üyesi olan 49 ülke ve AB ülkeleri tarafından kabul edilmiştir[489].

Ancak, Türkiye, Cumhurbaşkanı kararı ile 20 Mart 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesinden çekildiğini açıklamıştır. Türkiye, bu sözleşmeye taraf olduğundan bu yana, bu durum ülkede bazı tepkilere neden olmuştur. Birtakım çevreler, bu sözleşmenin Türk ailesinin bekasına yönelik bir tehdit olduğunu ileri sürerek, ithal kanunlarla kadın- erkek eşitliğinin sağlanamayacağını iddia etmişlerdir. Hatta "ailenin temeline konulan bir bomba" şeklinde açıklamalar yapan tarafların yanında, sözleşmenin eşcinsel evliliklerin önünü açtığına dair görüşler bildiren kesimler olmuştur. Bu sözleşmeyi destekleyenler ise şiddetin her ne koşulda olursa olsun, yasalar ile önlenmesi gerektiği, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanarak, şiddetin gerekçelerinin ortadan kaldırılması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Türkiye'de faaliyet gösteren birçok kadın örgütü, sözleşmeye taraf olmaktan vazgeçilmesine tepki göstermiş, bu bağlamda, protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Fatma Betül Sayan Kaya ise, İstanbul Sözleşmesine alternatif olarak, Ankara Sözleşmesini hazırladıklarını dile getirmiştir.

[488]Sözleşmenin maddeleri Ek 6 'da verilmiştir.
[489] Sözleşmeye imza atan devletlerin listesi için Bkz. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures Erişim Tarihi:28.02.2020

Türkiye, toplumsal cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmak için öncelikle CEDAW'ı, kadına karşı ve aile içi şiddeti önleyebilmek için de İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Türkiye, her iki uluslararası sözleşmenin de ilk imzalayıcı devletlerinden biri olmuştur. Ulusal mevzuatta toplumsal cinsiyete duyarlı yasalar çıkarılmış, uluslararası anlaşmalar imzalanarak, cinsiyet eşitliğine önem verilmiş, kadınların siyasi, hukuki ve sosyal her türlü haklarının korunması, yasalar ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Her ne kadar bu çalışmalar bazı olumlu sonuçlar vermiş olsa da bugün hâlen Türkiye'de siyasette kadınlar eksik temsil edilmektedirler çünkü önemli siyasi karar alma mekanizmalarındaki cinsiyet dengesizliğini gidermek oldukça uzun süreç alacaktır. Görülmüştür ki 2000'li yıllardan sonra, kadınların özellikle Meclis'teki temsil oranlarında önemli bir artış yaşanmıştır. Bu süreç içerisinde, kota adı altındaki pozitif ayrımcılık uygulamaları yapılmış ve bu uygulamalar bazı noktalarda faydalı olmuştur. Ancak yine de Türkiye'de kadınlar adına kritik eşik aşılamamıştır. Kadın sorunu, sadece kamusal alanla sınırlı kalmamakta, kadınlar aile içinde de psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalabilmektedirler. Kadınlara karşı şiddeti önlemeye dönük birçok yasanın varlığı, çoğu zaman caydırıcı olmamaktadır çünkü özel hayata nüfuzun zor oluşu, kurumsal ve yapısal sorunlar, kadın hak ve özgürlüklerinin gerçekleşmesine engel olabilmektedir. Eril toplum yapısından, gelenek ve göreneklerden, önyargılardan, ailelerin sosyoekonomik durumlarından kaynaklanan problemlerin çözümü için alınan hukuki önlemler yeterli olmamaktadır. Anayasal kuralları da içine alan ulusal ve uluslararası mevzuat kadınlar lehine olsa da cinsiyetçi tutumların tasfiye edilmesi zaman almaktadır. Toplumda her geçen gün cinsiyetçi kalıplar pekişmekte, kadın-erkek eşitliği konusunda uluslararası insan hakları hukukunun taşıdığı eşitlikçi değerler hayata geçirilememektedir.

4.2 Hindistan

Hindistan'da, kadınlara yönelik ayrımcılığın tarihi çok eskilere dayanır. Antik Çağ'da Hindistan'da hayatın birçok alanında erkeklerle eşit olan kadınlar, zaman içerisinde özgürlükleri kısıtlanır hale gelmiş, hatta çocuk yaşta evlilikler baş göstermiştir. Ülkede kadınlar eğitim, siyaset, medya, bilim gibi alanlara katılabilse de

bugün hâlen cinsiyet eşitsizliği, Hindistan'da önemli bir sorundur. Ülkenin yasal mevzuatı incelendiğinde, aslında kadınlar adına olumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Hindistan Anayasası, sadece kadınlara özgürlükler tanımakla kalmaz; devletin kadınların karşılaştığı bütün sosyoekonomik ve politik dezavantajları sonlandırmaya çalışan önlemler almasını destekler. Anayasa'nın dışında çıkarılan özel yasalar, yine kadınların hak ve özgürlüklerini korumak içindir. Bu bölümde, Hindistan'da ulusal mevzuat içerisinde, kadınlara verilen haklar ve onları koruyan maddeler incelendikten sonra, siyasette kadın temsilini arttırmak için alınan önlemler ortaya konacaktır.

4.2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

Dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan'da, Anayasa (The Constitution Of India), 26 Ocak 1950 tarihinde kabul edilmiştir. Bu anayasanın amacı bağımsız, özgür ve laik bir Hindistan'ı teşkil etmek, bütün vatandaşlara kanun önünde eşitlik sağlayarak, özgürlük ve kardeşlik içinde yaşamak olmuştur. Ek 7'de bazı maddeleri verilen Hindistan Anayasası'na göre Hindistan topraklarında yaşayan herkes din, dil, kast ve cinsiyet ayırt edilmeksizin eşittir (m.14). Devletin din, ırk, kast, cinsiyet, doğum yeri vb. esasına dayalı her türlü ayrımcılığa engel olmakla sorumluluğu olmasının yanında, kadın ve çocuk haklarını iyileştirmekten de sorumludur (m.15). Anayasa'nın 16.maddesi, işe alımlar konusunda tüm vatandaşların eşit şartlarda olmasını garanti alırken, 42.madde kadınlara bu konuda kolaylık sağlanması üzerinedir. Bütün vatandaşların konuşma ve ifade özgürlüğü, barışçıl ve silahsız toplanma özgürlüğü, birlik veya sendika kurma özgürlüğü olduğunu ifade eden 19. madde ise Hindistan topraklarında herkesin eşit ve özgür olduğunu taahhüt etmektedir. Anayasanın 243. maddesi yerel yönetimlerde kadınlara ayrılan zorunlu sandalye uygulaması ile ilgilidir[490]. Hindistan'da bütün yasalar cinsiyet odaklı olmasa da kadınları ilgilendiren ve etkileyen yasalar, periyodik olarak revize edilmiş, çağın gerekliliklerine uygun hâle getirilmiştir. Özellikle kadınların haklarını korumak için çıkarılan yasalar, Tablo 17'de verilmiştir.

[490] https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india Erişim Tarihi:03.03.2020

Tablo 17 Hindistan'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Korumaya Dair Yasalar

Yasal Düzenleme	İçeriği
Hindu Evlilik Yasası (1955)	Bu yasa ile tek eşlilik getirilmiştir. Ayrıca, kadınlar ve erkeklerin miras konusunda eşit haklara sahip olmasına dair düzenlemeler yapılmıştır.
Ahlaka Aykırı Ticaretin Yasaklanması (1956)	Bu yasaile seks işçilerinin çalışma koşullarına düzenlemeler getirilmiş, kadın ticareti yasaklanmıştır. Seks işçileri, istemeleri durumunda devlet tarafından kurtarılıp, rehabilitasyona tabi tutulacaklardır.
Başlık Parasını Önleme Yasası (1961)	Bu yasa ile, evlilik öncesi talep edilen her türlü ücret, evliliğe şart olarak konan hediyeler yasaklanmıştır. Başlık parası alanlar, en az beş yıl hapis cezası ile veya 15.000 Hint Rupisi ile cezalandırılır.
Eşit Maaş Yasası (1976)	İş hayatındaKadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaya yönelik bu yasayla, kadınlar iş yerinde erkeklerle eşit maaş almaya hak kazanmıştır.
Doğum Yardımı Yasası (1995)	Doğum yapan her kadın ücretli doğum izninin yanında, doğum yardımı olarak işveren tarafından 20000 rupiye kadar doğum yardımı alacaktır.
Aile İçi Şiddet Yasası (2005)	Bu yasa, 13 Eylül 2005 tarihinde aile içi şiddet mağduru kadınları anayasal güvence altına almak ve kadına yönelik fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik her türlü şiddet, istismar ya da tehdidin önüne geçmek için çıkarılmıştır
Çocuk Evliliği Yasası (2006)	Çocuk yaşta evliliğe engel olmak için çıkarılan yasadır. Hindistan'daki çocuk yaşta evlilik sorunuyla ilgili eski mevzuattaki eksiklikleri gidermek ve yerine kapsamlı ve daha etkin bir mekanizma oluşturmak için 1 Kasım 2007'de yürürlüğe girmiştir.
İş Yerinde Cinsel Tacizin Önüne Geçme (2013)	Çalışan kadınların iş yerlerinde tacizeuğramalarına engel olmak için çıkarılan yasadır. Özel sektörde ya da devlet kadrosunda çalışan kadınların tacize karşı korunmasını öngören yasa, kadınların iş hayatına katılımlarını arttırmak, ekonomik olarak güçlenmelerine katkıda bulunmak için çıkarılan bir yasadır. Yasaya göre; Tacizin yaşandığı iş yerinin sahibi 50,000 Hint rupisi ödemeye mahkûm edilir. Ayrıca bu yasa ile eşe tecavüz de bir suç olarak kabul edilmiştir.

Kaynak:http://ncw.nic.in/important-links/List-of-Laws-Related-to-Women(Erişim Tarihi:12.03.2020)

Bütün bu bahsi geçen anayasal hakların ve yasal düzenlemelerin yanında, Hindistan Hükûmeti, kadınların kamusal alandaki varlıklarını desteklemek için bazı çalışmalara imza atmıştır. Örneğin, Kadın Ulusal Komisyonu (National Commission For Women), kadınları etkileyen politikalara karar verirken hükûmet için bir danışma kurulu görevi görür. Ocak 1992'de, Ulusal Kadın Komisyonu Kanunu adı altında çıkarılan bir kanun ile kurulmuştur Amacı; Hindistan'da kadınları temsil etmek ve onlar adına bir ses olmaktır. Mahkemelerin verdiği kararları inceleyerek, kadınlar aleyhine alınan kararları denetlemektedir. Kadınların hak mahrumiyetiyle ilgili konuları inceleyerek müdahalede bulunma yetkisine sahiptir. Gelen şikâyetleri inceleyerek, yasaların uygulanmaması ve siyasi kararlarının uygunsuzluğu konularında raporlar sunmaktadır. Yürüttüğü kampanyalar arasında siyasette ve iş yaşamında kadınların eşit temsilini desteklemek vardır. Hintçe ve İngilizce olarak çıkarılan Rasthra Mahila adında bir yayın organı da bulunmaktadır[491]. Kadınlar lehine kurulmuş önemli diğer bir birim ise; Kadın ve Çocuk Bakanlığı (The Ministry of Women and Child Development) olmuştur. Bu Bakanlık kadınların ilerlemesini, güçlenmesini ve refahını desteklemek için kurulmuştur. Hükûmet, kadınlar lehine düzenlenen birçok tasarıya imza atmıştır. Bu tasarılar, kadınların korunması, güvenliği, bilgiye ve yasal yardıma ulaşımını sağlamak ve kendilerini geliştirebilmeleri için hazırlanan tasarılar olmuştur[492].

Siyasette kadın temsilini ve katılımını arttırmak için yapılan bir diğer önemli uygulama ise; cinsiyet kotasıdır. Bu yıllarda artan kadın hareketlerinin de etkisiyle hükûmet 81.anayasa değişikliği kapsamında ulusal parlamentoda (Lok Sabha'da) kadınlar için %33'lük bir kota uygulaması getirmiş ve ilk olarak, yerel seçimlerde cinsiyet kotası kabul edilmiştir. 1992 yılındaki bu anayasa değişikliğinden çok daha önce, bazı eyaletlerde, gerekli yasal değişiklikleri yaparak, yerel düzeyden kadınlar için belli bir kota ayırmışlardır. Karnataka bunu uygulayan ilk eyalet olmuş, sonraki yıllarda Bihar, Gujarat, Madya Pradeş ve Tripura eyaletleri de bu uygulamaya katılmıştır. Ancak, o yıllarda ulusal mecliste, parlamenter seçimlerinde cinsiyet kotası

[491] Hindistan Ulusal Kadın Konseyi Web Sitesi http://ncw.nic.in/mission-and-vision/mission Erişim Tarihi:12.03.2020.
[492] Government Of India Resmî Web Sites, https://wcd.nic.in/ Erişim Tarihi:18.03.2020.

şartı getirilmesi, bir yasa tasarısı olmanın ötesine geçmemiştir[493]. Bugün Hindistan'da sadece yerel seçimlerde cinsiyet kotası söz konusudur. Cinsiyet kotasına dair yasanın parlamentodan geçmesi, en azından yerel siyasette kotanın uygulanıyor olması, Hint demokrasisi adına çok önemli bir gelişme olmuştur. Bütün ülke siyasetinde, kadınların siyasette güçlenmesi için bir başlangıç noktasıdır.

Ülkede ayrıca birçok kadına yönelik güçlendirme politikası uygulanmakta, ulusal eylem planları uygulanarak kadınların siyasi ve sosyal yaşamda eşit olmaları ve güçlenmeleri için uğraşlar verilmektedir. Aslında, Hindistan Hükûmeti, bağımsızlığını ilan ettikten sonra, sosyal refahı arttırmak için, özellikle anayasal ve yasal reformlara, karma ekonomiye dayanan planlı gelişmelere zemin hazırlamış, daha demokratik bir toplum oluşturmaya çalışmıştır. Bütün bu adımlar, kadınların statüsünü güçlendirmek için atılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, beş yıllık planlar aracılığıyla, Hindistan'da cinsiyet ve kast ayrımcılığını önlemek için tedbirler alınmıştır. Planlama Komisyonu, kadınlara dair özellikle üzerinde durulması gereken üç alan olarak eğitim, sağlık ve sosyal refahı kabul etmiştir. Kadınların refahına dair ilk 5 yıllık plan, 1951 yılında hazırlanmıştır. İlk Beş Yıllık Plan (1951-56) özellikle alt sınıf olarak kabul edilen kadınların refahına odaklanmıştır. Bu bağlamda, Merkezi Sosyal Refah Kurulu (Central Social Welfare Board) kurulmuş, sosyal gelişimlerine bir katkıda bulunmak için Mahila Mandalların[494] kurulmasının önemine dikkat çekilmiştir. İkinci Beş Yıllık Plan (1956-61) ise daha çok tarım işçisi kadınların problemleri üzerinde durmuş, kadınların eşit ücret hakkını vurgulamıştır. Sosyal haklardan faydalanabilmeleri için kadınların yeterli derecede bilinçlendirilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Plan (1961-66) ise kadınlar adına yoğunlaştırılmış eğitim kursları düzenlemeyi öngörmüştür. Sağlık, beslenme ve aile planlaması üzerine, kadınlara eğitim verilmiştir. Kadınların eğitimine atfedilen önem, Dördüncü Beş Yıllık Plan (1969-74) sürecinde

[493] Vicky Randall, Legislative Gender Quotas and Indian Exceptionalism: The Travails of the Women's Reservation Bill,Comparative Politics Vol. 39, No. 1 (Oct., 2006), ss.63-82

[494] Hindistan'da kırsal kesimde yaşayan alt esim olarak kabul edilen kadınların güçlenmeleri ve diğerleri ile eşit hale gelmeleri için kurulan kadın sivil toplum örgütleridir. Üyeler, burada bir araya gelerek, kadınların sorunlarını dile getirir, çözüm yolları ararlar."Sutra" adlı ofislerde bir araya gelen kadınlar daha çok sağlık ve eğitim sorunlarını dile getirirler. Aylık toplantılarda yetkililerle bir araya gelerek, kırsal kesimde yaşayan kadınların sorunlarına çözüm aralar. Daha fazla bilgi için Bkz.Arun Agrawal, Regional Modernities, The Cultural Politics of Development In India, Stanford University Press, Stanford, 2003, s.91

de devam etmiştir. Amaç, kadınları eğiterek doğum oranını düşürmekti. Ayrıca, okul öncesi çağdaki çocukların bağışıklık sistemini güçlendirmek, yapılan çalışmalar arasında olmuştur. Dördüncü Beş Yıllık Plan ise uluslararası platformda kadın yılı olarak ilan edilen 1975 yılına denk gelmektedir. Bu yıllar içerisinde, Hindistan'da daha çok, kadınların siyasi eşitliği üzerinde çalışmalar yapılmıştır[495]. Hazırlanan "Eşitliğe Doğru" (Towards Equality) adlı raporda, değişen sosyal ve ekonomik durumlar ışığında, kadınların hakları ve statüleri incelenmiş, toplumun dinamiklerinin kadının statüsünü olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Kadınların ekonomik özgürlükleri olmadan yapılan yasal değişikliklerin gerçekçi olmadığı anlaşılmış, kadınların iş hayatına kazandırılmaları için Birleşmiş Milletler Ulusal Eylem Planı kapsamında çalışmalar başlatılmıştır. Kadınlar için kurulan bir büro, Hindistan Hükûmeti ile koordinasyon sağlayarak eğitim, sağlık, istihdam ve yasal haklar konusunda çalışmalar yapmıştır. 1997 yılında açıklanan Dokuzuncu Beş Yıllık Plan, Ulusal Kalkınma Konseyi tarafından hazırlanmıştır. Bu plan, stratejik uygulamalarda, kadın katılımının güçlendirilmesine net olarak önem vermiştir. Ayrıca, kadınların siyasete katılmaya teşvik edilmesinin önemi de anlaşılmıştır. Bu plan, kadının politika belirleme sürecine katılımının ülkedeki ilk örneğidir. Kadınlar için ulusal bir kaynak oluşturulmuştur ve kadınların siyasi katılımı ve toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi, hükûmet programları ve ilerleme raporlarında ön sıralarda yer almıştır[496].

Bütün bunlara ek olarak, kadınların sosyal ve ekonomik olarak gelişmesi için önemli planlar ve çalışmalar yürütülmüştür. Dünya Bankası (World Bank) ve Hindistan Hükûmeti'nin beraber yürüttüğü bir proje olan Swa-Shakti, 1999 ile 2005 yılları arasında yürütülmüştür. Dokuz tane eyaletin pilot bölge olarak kabul edildiği bu projede, çalışan kadınlar için pansiyonlar inşa edilmiş, kadınların ekonomik olarak güçlenmelerine zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Zor durumda olan kadınlara rehabilitasyon ve koruma sağlanmış, yaklaşık 2.444.000 kadına ulaşılmıştır. Bu anlamda, hazırlanan ve uygulanan diğer bir proje ise Swayamsiddha adlı projedir.2001'de yürürlüğe giren bu projenin uzun vadedeki amacı, sürdürülen

[495] Neera Desai, **"**Changing Status of Women, Policies and Programmes"in Amit Kumar Gupta (ed) Women and Society, Development Perspective, Quiterion Publishers, New Delhi**,** 1986, s.1.
[496] Poonam Sandhir Shaik Iftikhar Ahmed, Epistemology of Gender Issues, Mohit Books International, New Delhi, 2015, s.35.

hareketlilik süreci ile kadınların mikro-kredilere ve ekonomik kaynaklara ulaşılmasını kolaylaştırarak, bütünsel bir gelişim süreci oluşturabilmektir. Bu süreçte, kadınlar için 129 koruma evi inşa edilmiştir. Bu evlerde, aileleri tarafından terk edilen kadınlar, hapisten çıkan kadınlar, şiddete ve terör saldırılarına maruz kalanlar, koruma altına alınmışlardır[497]. Hindistan'da kadınların en büyük sorunu, ekonomik özgürlüğe kavuşamamış olmalarıdır. Ülkenin az gelişmiş yerlerinde yaşayan kadınların sosyoekonomik düzeyini geliştirmek için yapılan çalışmalar ve yürütülen projeler öncelikle ekonomik temelli olmuştur. Bu planlı gelişmeler sayesinde, fakirliğin, kırsalda yaşayan kadınlara olan ayrımcılığın ve toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilebileceği düşünülmüştür. Hükûmet, bütün bu projeler için özel bütçeler ayırmıştır. Hükûmetin amacı, toplumun refah seviyesini arttırarak siyasette, sosyal ve ekonomik yaşamda her türlü ayrımcılığın önüne geçmek olmuştur ve bu anlamda samimi olarak birçok projeyi desteklemiştir.

Hindistan'da sadece kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldıran değil, aynı zamanda kadınları güçlendiren yasalar yürürlüktedir. Anayasa, kadınlar lehine, ayrımcı yasalara yer açmıştır. Ancak, bu yasaların sadece kitaplarda var olması, Hindistan'da büyük sorundur. Yasal mevzuatta eşit statüde olmalarına rağmen, kadınların geleceği çoğu kez erkeklerin merhametine kalmıştır. Ülkede kadınlar, şiddetin her türlüsü ile karşılaşmakta, küçük yaşta kız çocukları aile üyelerinin şiddetine maruz kalabilmektedir. Daha önce de ortaya konulan veriler göstermektedir ki Hindistan, kadınlar için dünyanın en tehlikeli ülkelerinden biri olarak kabul edilmektedir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ciddi boyutlarda seyretmektedir. Özellikle tarım sektöründe çalışan kadınlar, erkeklerle eşit ücret alamamaktadır. Ücret eşitsizliğine maruz kalmanın yanında, kadınlar çok daha ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplu tecavüzler, cinsel tacizler, cinayetler ve şiddetin her türlüsü oldukça yaygındır. Kadınları koruyan yasalar var olsalar bile, bu yasaların caydırıcılığı tartışma konusudur.

[497] Kalbagh Chetana, "A Better Deal for Women by 2000 AD", in Kalbagh Chetana (ed)., Social and Economic Dimensions of Women's Development**,** New Delhi, Discovery Publishing House, 1992, s. 124.

4.2.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Hindistan'ın Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler

Hindistan, ulusal yasalarında kadınları korumak ve güçlendirmenin yanı sıra, kamusal ve özel alanda, toplumsal cinsiyet ayrımını önlemek için önemli uluslararası sözleşmeleri de taahhüt etmiş, bu konuda da önemli yasal düzenlemelere gitmiştir. Bu sözleşmeler arasında, genel olarak insan hak ve özgürlüklerini korumak üzerine hazırlananlar yanında, sadece kadın odaklı olarak hazırlananlar da mevcuttur. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne taraf olarak, uluslararası insan haklarına dair liberal ve gelişmiş bir yaklaşım sergileyen Hindistan Hükûmeti, kadınların her alanda haklarını korumak ve onları güçlendirmek için CEDAW gibi sözleşmelere de imza atmıştır. (Tablo 18'de bütün bu uluslararası sözleşmeler bazı önemli maddeleri ve taraf olma tarihleri ile birlikte verilmiştir).

Tablo 18 Hindistan'ın Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Maddeleri

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Universal Declaration of Human Rights, 1948).	Madde 7: Kanun önünde herkes eşittir ve ayrım gözetilmeden herkes kanuni haklarını kullanabilir. Kanuna aykırı her türlü ayrımcı muamele ile karşılaşan herkes, kanunen haklarını arayabilir. Madde 16: Din, dil, ırk, cinsiyet dikkate alınmaksızın bütün insanlar eşittir. 1.Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk veya din bakımından hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve boşanma sırasında eşit haklara sahiptir. 2. Evlenme akdi ancak eşlerin serbest ve tam rızasıyla olur. 3. Aile, toplumun en temel unsurudur ve devlet aileyi korumakla yükümlüdür.
Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (The International Covenant on Civil and Political Rights, 1966)	Madde 4: Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların

	kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder. Madde 23: 1. Aile toplumun en temel birimidir ve devlet tarafından korunmalıdır. 2. Evlilik çağındaki her erkek ve kadının evlenme ve aile kurma hakkı yasalarla sabittir. 3. Evlenecek kişilerin tam ve serbest iradeleri gerekmektedir. 4.Devlet, eşlerin evlilikte ve boşanmada eşit hak ve yükümlülüklere sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma durumunda çocukların korunması için gerekli önlemler alınır.
Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi (Convention on the Political Rights of Women) 1954	Madde:1 Kadınlar erkeklerle eşit oy hakkına sahiptir. Madde 2- Kadınlar hiçbir ayrım gözetilmeksizin seçilme hakkına sahiptir. Madde 3- Kadınlar, yasalar uyarınca kamusal alanda çalışma hakkına sahiptirler.
Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (The Declaration on Elimination of Violence against Women) 1993	Kadına yönelik şiddet ister kamusal ister özel alanda, her türlü tehdit etme, zorlama veya özgürlükten yoksun bırakma dâhil olmak üzere, fiziksel, cinsel ve psikolojik zarar veya acı vermeyi içine alan bir tabirdir. Cinsiyet ayrımcılığı yapan her türlü şiddet bu kapsama alınmalıdır. Madde 3 Kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanma hakları bulunmaktadır. Bu haklar şunları kapsar: (a) Yaşam hakkı; (b) Eşitlik hakkı; (c) Özgürlük ve kişi güvenliği hakkı; (d) Kanun önünde eşitlik hakkı; (e) Tüm ayrımcılık biçimlerinden serbestlik hakkı (f) Sağlık hizmetlerinden en üstün düzeyde faydalanma hakkı (g) Adil ve

	elverişli çalışma koşulları hakkı; (h) İşkence veya insanlık dışı muameleye maruz bırakılmama hakkı.
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (Convention on Elimination of all forms of Discrimination against Women (“CEDAW”)(1981)	Bu Sözleşmenin amacı, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, en az erkekler kadar kadınlara da tanınmasını sağlamaktır. Kadınların bu haklardan yararlanmalarını sağlamak, bu haklarını kullanmalarını engelleme ve hükümsüz kılma amacını taşıyan cinsiyete dayalı her türlü ayrım, dışlama veya kısıtlamadan uzak olmalarını garanti altına almak sözleşmenin amaçlarından biridir.

Kaynak:https://www.mea.gov.in/TreatyList.htm(Erişim Tarihi:18.03.2020).

Hindistan’da kadına yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik ulusal ve uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, kadınların haklarını korumanın yanında onları güçlendirmek için de vardır. Hindistan Anayasası, ataerkil toplum yapısı içerisinde, güçsüz, dezavantajlı ve ayrımcılığa maruz kalan bir sınıf olarak kadınları koruyan yasaları barındırmaktadır. Ayrıca hükûmet aile, kadın ve çocuk haklarını güvence altına alan bir ulusal komisyon kurmuş, kadınların eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerine eşit ve kolay biçimde erişebilmeleri için çalışmalar yürütülmüştür. Bu komisyon, kadınların önemli karar alma mekanizmalarında yer alabilmelerinin de önünü açmak için projeler yürütmüştür. Bu bağlamda, kurulan bakanlık, hizmetlere kadın ve çocukların eşit bir biçimde erişebilmelerinin çabasını vermektedir. Kadınların siyasette aktif bir biçimde yer almalarını teşvik etmek için çıkarılan yerel yönetimlerdeki cinsiyet kotası uygulaması da oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek ve kadınların her türlü gelişimini desteklemek için çıkarılan özel yasalar ve taraf olunan uluslararası sözleşmeler, ülkede kadın haklarının gelişimi açısından oldukça önemli ve gereklidir.

Ülkede kadın örgütlerinin varlığı ve sivil toplum kuruluşlarının yaygınlaşması kadın meselesine dair farkındalığın artmasını kolaylaştırmış, yapılan bütün bu çalışmaları hızlandırmıştır. Ancak, bugün ülkede Anayasada, bütün ulusal ve yasal mevzuatlarda, hazırlanan programlarda belirtilen hedefler ile gerçekler arasında büyük bir fark vardır. Kadınlar lehine hazırlanmış mevzuat, ancak kâğıt üzerinde kalmakta, uygulamaya geçememektedir çünkü kanunların toplum tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Kadınlar ile ilgili birçok problem hâlen mevcuttur; cenin öldürme, başlık parası, kadına karşı şiddet, iş yerlerinde cinsel taciz bunlardan bazılarıdır. Bugün şehirlerde ve metropollerde yaşayan kadınların ekonomik ve sosyal statüsünü yükselse de kırsal kesimde ve köylerde durum bu kadar iç açıcı değildir. Bu anlamda, kadınların haklarına dair toplumsal bilinç oluşturmak gerekmektedir ve yasaların caydırıcılığı arttırılmalıdır.

4.3 Yeni Zelanda

Yeni Zelanda'nın temiz ve adaletli bir toplum yaratmaya adanmış uzun bir geçmişi vardır. Demokrasi, hukuk kuralları, bağımsız yargı sistemi; etkili yönetim yapılanması üzerinde uzmanlaşılmış insan hakları ve diğer güvenilirlik mekanizmaları; belli grup ve kişilerin hassasiyetlerini tanıma gibi bütün ilkeler yürürlüktedir. Dünyada ilk kez Yeni Zelanda kadınları, oy verme hakkını elde etmiş ve politika, toplum ve ekonomiye yüksek oranda katılımları olmuştur. Buna rağmen ülkede, kadının erkek kadar aktif olmadığı alanlar vardır. Hükûmetin kadınlar lehine sonuçlanmasını beklediği unsurlar: Ekonomide daha fazla kadın liderlerin görülmesi; kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadınların ekonomiye tümüyle entegresidir. Bu beklentiler daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulan alanlara işaret etmektedir. Hükûmetin Yeni Zelanda kadınlarına dair vizyonu, kadınların, güçlerini kullanabilecekleri, sosyal ve ekonomik başarılarını en üst düzeye çıkarabilecekleri yönündedir. Bu, hükûmetin kadınların tam potansiyellerine erişmesini arzuladığının ve güçlü bir ekonomik gelişmeye odaklandığının göstergesidir. Kadınların kabiliyetlerinin ve tecrübelerinin küçümsenmesi, Yeni Zelanda ekonomisinin nüfusunun yarısından faydalanamaması anlamına gelmektedir. Hükûmet bunu bir adalet ve üretim meselesi olarak görmektedir. Hükûmet, Yeni Zelanda kadınlarının topluma ve ekonomiye katkı

sağlamalarının önünde bulunan engelleri ortadan kaldırmaya kararlıdır ancak belirli alanlarda süregelen zorlukların olduğunu da kabullenmektedir. Hükûmet, cinsiyet eşitliğini korumayı hedefleyen yasaların yanında, kadınların siyasi temsil oranını arttırmak için de çalışmalar yapmıştır.

4.3.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Ulusal Mevzuatın Analizi ve Kadınların Siyasetteki Temsilini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

Yeni Zelanda'nın Anayasası belli başlı bazı kanunlar ile şekillendirilmiştir. Dolayısı ile anayasal düzeni belirleyen tek bir belgeden söz edilemez. Devletin organları arasındaki ilişkiyi belirleyen, hükûmet sistemini oluşturan organlar arasındaki yetki ve görev paylaşımını düzenleyen temel metin, 1986'da kabul edilen Anayasa Kanunu (Constitution Act)'dur[498]. Bu Kanunun, ülkedeki herkesin hak ve özgürlüklerini koruyan birçok maddesi vardır. Bu yasaya göre din, dil, ırk cinsiyet ve siyasi görüş ayırt edilmeksizin, herkesin yaşam hakkı vardır (m.8) ve hiç kimse insanlık dışı bir muameleye, işkenceye ve ayrımcılığa maruz bırakılamaz (m.9). Ülkede yaşayan herkesin seçme ve seçilme hakkı vardır ve bu hak; yasanın 12. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Yasalar**,** her türlü ayrımcılığı reddetmekte, her vatandaşa, hiçbir öngörüde bulunulmaksızın, düşünce, inanç, din ve istediği fikri savunabilme özgürlüğü hakkını vermektedir. Ayrıca 20. madde ile etnik, dinî ve dilsel azınlıkların, kültürel, inanç ve dil özgürlükleri koruma altına alınmıtır. Hükûmet, herkesin, kanun tarafından korunan o kişi ile ilgili hakları, yükümlülükleri ya da ilgili konularda hüküm verme yetkisine sahip olan mahkeme veya diğer kamusal otoriteler tarafından sağlanacak adil yargılanma hakkına sahip olduğunu güvence altına almaktadır (m.24)[499].

Yeni Zelanda'da toplumsal hayatı düzenleyen geçmişten günümüze birçok kanun, mahkeme içtihatları ve kurul mevcuttur[500].Ülkede, temel hak ve özgürlüklerin

[498] Arend Lijphard, Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri; (Çev: Ergun Özbudun, Ersin Onulduran, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1995, s.22

[499] https://gg.govt.nz/office-governor-general/roles-and-functions-governor-general/constitutional-role/constitution, Erişim Tarihi: 01.04.2020.

[500] Örneğin; Anayasal Kanun 1986, Yeni Zelanda İnsan Hakları Beyannamesi 1990, Yargı Düzeni Kanunu 1908, Seçim Kanunu 1993. Ayrıca 1840'da imzalanan Waitangi anlaşması Kurucu belge ve

korunmasında kademeli bir yaklaşım izlenmiştir ve değişmeyen bir Yüksek Anayasa (Supreme Law) yoktur. Bu bağlamda, iki önemli temel yasa ve onun dışında farklı amaçlara hizmet eden yasalar vardır. 1990 yılında kabul edilen Temel Hukuk Beyannamesi (New Zealand Bill of Rights Act), ülkede kısaltması BORA olarak kullanılan yasa, insan hak ve özgürlüklerini korumak, doğrulamak ve geliştirmek için kabul edilmiştir[501]. 1993'te kabul edilen İnsan Hakları Yasası (The Human Rights Act-HRA),din, dil, cinsiyet, politik görüş, ekonomik statü ayırt etmeksizin herkesin haklarının eşit olduğunu taahhüt eden bir yasadır. Bu iki önemli yasa, iç mevzuatta insan haklarını korumakla ilgilidir. HRA ve BORA her ikisi de ayırımcılığı önleme savunucusudur. BORA, kamu, yasama, yürütme ve yargı ile ilgilidir. HRA hem özel hem tüzel kişilere hitap eder; kamu ve özel sektörlerden gelen ayırımcılıkla ilgili şikâyetlerin ele alınabilmesi için kamu tarafından finanse edilen bağımsız uyuşmazlık çözüm servisi bulunmaktadır. Hem özel hem kamu sektörü işverenleri, özel sektör işverenleri ile aynı ayırımcılık karşıtı standartlarını yerine getirmekle yükümlüdür. HRA ve BORA'nın her ikisi için de özel önlemler alınması mümkündür. HRA'nın 73(1) ve BORA'nın 19(2) bölümlerinin üslup farklılıklarına rağmen, her ikisi de yasa dışı ayırımcılıktan kaynaklı dezavantajlara atıfta bulunabilecek eşit sonuçlar doğuracak şekilde düzenlenmiştir[502].

Yeni Zelanda'da yasal çerçeve, CEDAW'ın da dayandığı her türlü ayrımcılığa karşı bütün kuralları içermektedir.1973'te yürürlüğe giren Aile İçi Fayda Yasası (Domestic Purpose Benefit), çocuklarına tek başına bakan kadınlara finansal destek sağlamak için çıkarılmıştı. 2010 yılında çıkarılan Kaza Telafi İyileştirme Yasası (The Accident Compensation Amendment Act), bütün gün ev işi yaptığı halde, maddi kazancı olmayan kadınlara maaş bağlamak için çıkarılmıştı. Ayrıca, kadınların iş yerinde eşit çalışma koşullarına ve ücret olanaklarına tabi tutulmaları, her türlü ayrımcılık ve cinsel istismardan korunmaları için 1972'de Eşit Ücret Yasası (Equal

Anayasa olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Birleşik Krallık ile daha önceki bağlarından kalan 1297 Magna Carta, gibi birtakım anlaşmalar ve kanunlar halen yürürlüktedir. Daha fazla bilgi için Bkz. http://www.legislation.govt.nz/ Erişim Tarihi:28.03.2020.

[501] http://www.legislation.govt.nz/act/public/1990/0109/latest/DLM224792.html Erişim Tarihi:28.03.2020.

[502] Yeni Zelanda Adalet Bakanlığı Web sitesi https://www.justice.govt.nz/justice-sector-policy/constitutional-issues-and-human-rights/Erişim Tarihi:28.03.2020.

Pay Act),1988'de Hükûmet Sektörü Yasası (State Sector Act) çıkarılmıştır[503]. 1995 yılında Aile İçi Şiddet Yasası (Domestic Violance Act) kabul edilmiştir. Yasanın en önemli amacı, eğitim ve danışmanlık yoluyla aile içi şiddeti sonlandırmak, katı kurallar koyarak şiddete engel olmaktır. Ayrıca, bu yasaya göre şiddetin tanımı da her türlü fiziksel, psikolojik ve cinsel istismarı kapsayacak şekilde genişletilmiştir.2002'de çıkarılan Ebeveynlik İzin Yasası (Parental Leave Act), ücretli doğum izni süresini 14 haftaya çıkarmıştır. Bu izin, serbest meslekle uğraşan kadınları da kapsamaktadır.2007'de çıkarılan İstihdam Yasası (The Employment Relations Act), çalışanlara esnek çalışma hakkı getirmiştir. İşverenlerin esnek çalışma için zemin hazırlamasını gerektiren bu yasa, oldukça etkili olmuştur[504].Ayrıca, Yeni Zelanda mevzuatında, cinsiyet eşitsizliğini önleme mekanizmaları da vardır. Haklar Yasası'nın 7. Bölümü, yasa tasarısının ayrımcılık yasağı gerekliliklerleriyle tutarsız göründüğü takdirde, Başsavcının parlamentoya rapor vermesini gerektirmektedir. Kabineye sunulan bildirilerin, kadınlar üzerindeki potansiyel etkileri belirlemek için Kadınlar Bakanlığı tarafından cinsiyet analizi yapılması gerekmektedir. Şu anda, Yeni Zelanda Hükûmeti tarafından kamuya atanan tüm organlarda, kadınların eşit temsilini sağlamak için, kadın sayısını artırmaya yönelik kabul edilmiş kotalar ve hedefler bulunmamaktadır. Bunun yerine, hükûmet eşit temsili teşvik etmek için 'yumuşak hedefler' politikası geliştirmiştir. Bu, İnsan Hakları Komisyonu tarafından, süreci yönlendirecek özel bir mekanizma bulunmadığından, yetersiz olarak atfedilmiştir[505].

Cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük yasal mevzuatın yanında, bu alanda faaliyet gösteren kurumlar da önemli rol oynamaktadır. Bunlardan en önemlisi Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı (Ministry For Women)'dır. Bu Bakanlık, 1984'te hükûmete kadınlarla ilgili politikalar konusunda tavsiyeler vermek amacıyla kurulmuştur. Bakanlığın ana sorumlulukları şu şekildedir[506]:

[503]http://www.legislation.govt.nz/ Erişim Tarihi:31.03.2020.
[504]http://www.legislation.govt.nz/ Erişim Tarihi:01.04.2020.
[505] Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi Web Sitesi https://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-up/commitments/new-zealand Erişim Tarihi:31.03.2020
[506]https://women.govt.nz/ Erişim Tarihi:31.03.2020

- Yeni Zelanda'daki kadınlar için koşulların iyileştirilmesine ilişkin politika tavsiyelerinde bulunmak.
- Yeni Zelanda'da kadınların statüsüne ilişkin uluslararası raporlama yükümlülüklerini yönetmek.
- Devlet kurumlarına ve komitelerine atanma için uygun kadın adayların desteklenmesi
- Kadın bakanlara destek hizmetleri vermek.
- Ücretli Doğum İzni ve Esnek Çalışma hükümlerinin uygulanmasına katkıda bulunmak
- Aile içi şiddet mevzuatını etkilemek
- Okullarda cinsellik eğitiminin etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunmak.
- Kadınların ekonomik bağımsızlığını artırmak,
- Yönetim kadrolarındaki kadın sayısını artırmak
- Kadına karşı şiddetin önüne geçmek.

Politika tavsiyelerinin geliştirilmesinde, Bakanlık, kadınların farklılıkları olduğunu, tecrübelerinin, ihtiyaçlarının veönceliklerinin aynı olmadığını kabul eder. Bazı kadın grupları, diğer gruplara göre daha dezavantajlı konumdadır. Bakanlık, bu çeşitliliği tavsiyelerin geliştirilmesinde ve uygun çözümlerin belirlenmesinde, pozitif yönde kullanmaktadır. Bakanlık, kanıtlanabilir sonuçlara odaklanmakta ve mevcut politikaların ve diğer müdahalelerin etkinliğini izlemek, ortaya çıkan eğilimleri belirlemek ve kadınlar için daha iyi sonuçlara yönelik ilerleme hakkında bilgi sağlamak amacı taşımaktadır. Ayrıca, hükûmetin kadınların statüsüne ilişkin uluslararası raporlama görevi de bu Bakanlık tarafından yürütülür. Uluslararası forumlarda, kadınların menfaatlerini ve refahını arttırmaya dönük eylemlere imza atan Bakanlık, Yeni Zelanda'nın, kadınların statüsüyle ilgili uluslararası sorumluluklarıyla tutarlı bir iç politika geliştirmesi için destek sağlar.

Bir diğer önemli kuruluş ise, Yeni Zelanda Kadın Ulusal Konseyi (National Council Of Women Of New Zealand)'dir. Bu kuruluş 1896'da ülkede oy hakkı için mücadele eden kadınların kurduğu oldukça köklü bir kuruluştur ve halen toplumsal

cinsiyet eşitliğinin mücadelesini vermektedir. Ulusal Kadın Konseyi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği NZ hareketine liderlik etmekte ve toplumda herkesin eşitliği için çaba göstermektedir. Gönüllü bir kuruluş olarak ülke çapında 15 şubesi ile hizmet vermektedir. Bireylerin yanı sıra 200'den fazla kuruluş ile iş birliği içerisinde birçok projeye öncülük edilmiştir. En önemli görevleri arasında ise CEDAW izleme komitelerine sözlü sunumlar yapmak vardır[507].

Yeni Zelanda'da kadınların siyasi ve sosyal yaşamda karşılaştıkları güçlükleri vurgulamak adına yapılan önemli bir kampanyadan da bahsetmek gerekir.2007' deki 'It's Not OK' (Tamam Değil) kampanyası, Yeni Zelandalıların aile içi şiddetin başkalarının da meselesi olduğu gerçeğiyle yüzleşmelerini sağlamıştır. Bu kampanya, çalışma programları Aile İçi Şiddet Bakanlık Konseyi tarafından düzenlenen, şiddete müdahale için kurulan özel görev komitesinin devam etmekte olan çalışmalarının bir parçasıdır. Bu ve bu gibi girişimler, zaman içerisinde aile içi şiddet oranlarını azaltarak, toplumda davranış değişikliği gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Kampanyanın misyonu, her insanın yardım etmek için yapabileceği bir şey olduğuna inandığı ve şiddetin gerçekleştiğini bildiği zaman, bireylerin harekete geçebilme duyarlılığı kazanması için çalışmalar yapmaktır. Kampanya, özellikle yerel projeleri desteklemiş, çeşitli kitapçıklar, posterler ve diğer materyalleri işyerlerine, spor kulüplerine, okullara ve ibadet yerlerine dağıtarak, kadına karşı şiddet konusunda farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır[508].

Yeni Zelanda'da, yasal mevzuat her türlü ayrımcılığı yasaklamıştır. Ancak belli kesimlerdeki kadınlar, göreceli olarak daha olumsuz sonuçlara maruz kalmaktadırlar ve daha fazla ayırımcılığa uğramaktadırlar. Örneğin, Maori kadınları, sosyoekonomik statülerinin değişiminden sonra bile birçok kilit noktada daha kötü sonuçlara maruz kalmaktadır. Pasifik kadınları da olumsuz neticelerle yüz yüzedir ve göçmen mülteci kadınlar, diğer Yeni Zelandalı kadınların maruz kaldığı kısıtlamaların yanı sıra kültürel ve lisan ile ilgili engellerle de karşı karşıyadırlar. Yeni Zelanda'nın

[507] https://www.ncwnz.org.nz/ Erişim Tarihi:01.04.2020.
[508] http://www.areyouok.org.nz/utility-pages/about-us/ Erişim Tarihi:01.04.2020

etnik yapısında, gelecek yirmi yıl içerisinde gerçekleşmesi beklenen değişiklikler nedeni ile politik yaklaşımlar artan bir şekilde söz konusu farklılıklara eğilmektedir. Bu değişiklikler, nüfusta önemli miktarda Asyalı, Maori ve Pasifik kökenli yurttaşların oranlarının artışı şeklinde olacaktır. Ekonomideki son durgunluk, endüstri alanındaki çalışanları etkilemiştir ancak bunda hem erkekler hem kadınlar olumsuz etkilenmişlerdir.

4.3.2 Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Dair Yeni Zelanda'nın Dâhil Olduğu Uluslararası Düzenlemeler

Yeni Zelanda hükûmetinin, ayırımcılık yapmama ve eşitlik konularında, uluslararası platformlarda kabul ettiği yükümlülükleri vardır. Hükûmet, uluslararası platformlarda atmış olduğu imzalara mutabık kalmak konusunda oldukça hassastır. (Tablo 19'da Yeni Zelanda'nın imzaladığı uluslararası antlaşmalar verilmiştir.)

Tablo 19 Yeni Zelanda'nın İmzaladığı Uluslararası Antlaşmalar

Antlaşma Adı	Yürürlük Tarihi	Yeni Zelanda Onay Tarihi
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)	23 Mart 1976	28 Aralık 1978
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)	3 Ocak 1976	28 Aralık 1978
Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (CERD	4 Ocak 1969	22 Kasım 1972
Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)	3 Eylül 1981	10 Ocak 1985
CEDAW İsteğe Bağlı Protokol (bireysel iletişim ile ilgili)	22 Aralık 2000	7 Aralık 2000
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muameleye Karşı Sözleşme (CAT)	26 Haziran 1987	10 Aralık 1989
Engellilerin Hakları Sözleşmesi	3 Mayıs 2008	25 Eylül 2008

Kaynak: Justice Susan Glazebrook, Natalie Baird and Sasha Holden, New Zealand Country Report On Human Rights, Victoria University of Wellington School of Law, New Zealand, 2007, s.60.

Yeni Zelanda'nın dâhil olduğu uluslararası sözleşmelerden en önemlisi birçok ülkede olduğu gibi CEDAW'dır. Yeni Zelanda, 1985'te CEDAW'ı onaylamıştır. 2007 yılında, ücretli ebeveyn izni uygulamasının yürürlüğe girmesinden sonra, 11 (2) (b) maddesini geri çekmiştir. Kadınların askere alınmasıyla ilgili olan son madde feshedilmiştir. Ayrıca, 2000 yılında, tüm ulusal yargı yollarında, aşırı yoğunluğa yol açmış olan bir şikâyet mekanizmasını aktif hâle getiren CEDAW, alternatif protokolünü imzalayıp yürürlüğe koymuştur. Yeni Zelanda, CEDAW'a 2007'de kadınların askere alınması değişiklik eyleminin geçirilmesinden sonra en son düzenlemesini de gerçekleştirmiştir[509].

Mevcut Yeni Zelanda Hükûmeti, kadınların yaşamlarını ve fırsatlarını ve özellikle de dezavantajlı kadınların ve çocukların durumunu iyileştirmek için önemli çabalar sarf etmektedir. Hükûmet, kadınlar ve özellikle de dezavantajlı konumdaki kadınlar ve çocukların artan yoksulluk ve evsizlik oranları için girişimlerde bulunmaktadır. Ancak yine de kadınlar adına ciddi problemler mevcuttur. Örneğin, kadın liderlik kabiliyet ve tecrübelerinden ekonomide faydalanma oranı belirgin bir şekilde düşüktür. Hükûmet, kadınların kamu sektöründe istihdam edilme yüzdelerinin (şu anki oran %41,5) arttırılmasına çalışmaktadır ancak şu an asıl odak noktası, menkul kıymetler piyasasındaki ilk 100 şirkette çalışan kadın sayısını arttırmaktır[510]. Bu sektör, en az sayıda kadının istihdam edildiği ve daha fazla kadının işe alınması konusunda en elverişli yerdir. Yeni yaklaşım, doğrudan sektöre ve paydaşlarla etki edip, iş olanaklarının daha fazla kadın lider istihdam edilmesi açısından evrilmesi yönündedir. Son 10 yılda maaşlara yansıyan cinsiyet farkı %12 civarında olmuştur ve bu da kadın ve erkeğe eşit şekilde ödeme yapılmadığının bir göstergesidir. Maaş farkları meselesi, karmaşık bir meseledir ve kolayca çözüme ulaştırılacak bir şey değildir. Ayrıca, hükûmet, kadın işçilerin ve endüstri çalışanlarının, maaş farklarına sebep olan faktörlerin anlaşılması için de kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel olarak erkek dominant çalışma alanlarına kadınların entegresini sağlayıp daha esnek çalışma imkânlarını geliştirerek, sektöre kadınların

[509] https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw19/newzeal.htm Erişim Tarihi:01.04.2020
[510] https://www.stats.govt.nz/topics/business Erişim Tarihi:02.04.2020

kabiliyetlerinden faydalanmalarının, kendilerine, kadınlara ve ekonomiye sağlayacağı katma değeri göstermek anlamına gelmektedir[511].

Hükûmetin acil bir şekilde çözüm bulmaya çalıştığı meseleler arasında, kadının sürekli maruz kaldığı aile içi şiddet ve diğer şiddet formları yer almaktadır. Aile içi şiddet oranları artış göstermektedir. Bunun sebepleri arasında, bu tür şiddete toleransın azalması ve toplumsal algıların değiştirilmesi için ülke çapında şiddet olaylarının daha az rapor edilmesi vardır. Yeni Zelanda aynı zamanda, cinsel şiddet mağdurlarına yeterince yardım edilememesi gibi problemlerle karşı karşıyadır. Söz konusu problemler, 2007 yılında hükûmetin Cinsel Şiddet Müdahale Komitesi'ni kurmasına ve cinsel şiddeti engelleme yönündeki çabalara eş güdüm sağlamasına neden olmuştur. Kadından sorumlu bakanlıkça yapılan bir araştırma, bu tarz konularda farkındalık yaratılmasında katkı sağlamıştır ve bu, kurbanlara yardımcı olacak politika ve süreç işleyişlerinin gelişiminde etkili olmaktadır. Araştırma sonuçları, tecavüz kurbanlarını destekleyen organizasyonlarca ve adalet mercilerince faydalı bulunmuştur. Araştırma, Yeni Zelanda temyiz mahkemesi tarafından cinsel şiddet suçlarında, cezai düzenlemede kullanılmıştır[512]. Son iki yıl içerinde karşılaşılan zorluklar ve zorlu ekonomik şartlara rağmen, Yeni Zelanda'nın CEDAW komitesine en son 2006 yılında verdiği rapordan bu yana gelişmeler de kaydedilmiştir. Aslında nesillerce süren değişimlerden bahsetmek için, dört yıl kısa bir zamandır ancak yine de kazanımlar olmuştur. Yeni hükûmet, ilk Asyalı kadın bakanın ve üç Maori kadının göreve başladıklarına tanıklık etmiştir. Söz konusu üç kadından birisi, milli parti hükûmeti ile koalisyon içerisinde olan Maori partisinin eş başkanlarından birisidir. Hükûmet, kurbanların haklarını savunmak ve korunmalarını sağlamak adına, ceza yargılamalarında bir dizi değişiklik yapmıştır. Söz konusu değişiklikler, çoğunu kadınların oluşturduğu aile içi şiddet riski altında bulunan kadınları korumak için, olay anında alması gereken güvenlik önlemlerini genişletebilmesi için polisin yetkilerinin arttırılmasını kapsamaktadır. Sürdürülmekte olan milli kampanyanın bir sonucu

[511] https://www.govt.nz/organisations/national-advisory-council-on-the-employment-of-women , Erişim Tarihi:02.04.2020.
[512] Canadian Panel on Violence Against Women. Changing the Landscape: Ending Violence – Achieving Equality: Executive Summary/National Action Plan. Minister of Supply and Services, Ottawa, 1993, s.56.

olarak, aile içi şiddete karşı toplumun tutumları değişmiştir ancak bu hâlihazırda suç oranlarında bir azalmaya sebep olmamıştır. Aile içi şiddete müdahale için kurulan özel görev komitesi, aile içi şiddet sorunları ile ilgilenmek için yön gösterici konumunu sürdürmektedir.

Yeni Zelanda, Birleşmiş Milletler Komisyonu'nun kadın statüleri konusunda aktif bir üyesidir ve Birleşmiş Milletler Genel Meclisi Üçüncü Komitesi, İnsan Hakları Konseyi ikili diyaloglarda kadın hakları savunucusudur. Aynı zamanda, Birleşmiş Milletler cinsiyet ajansının (UN Women) kurulmasında önemli destek sağlamıştır. Buna bir örnek vermek gerekirse, 2009 yılında Kolombiya ile birlikte, Yeni Zelanda İnsan hakları Komisyonu'na gebelikte anne ölümünün bir insan hakları meselesi olduğu konusunda bir teklif sunmuştur[513].

Yeni Zelanda, insan haklarının ve kadın haklarının iyileştirilmesinin ısrarlı ve güçlü bir savunucusudur. Yeni Zelanda'nın etkili bir ayrım karşıtı mekanizması vardır ve birçok alanda ilerlemeler kaydetmiştir. Tüm ayırımcılık formlarına karşı evrensel tedbirlerin alınmasını sağlayacak bir yasal çerçeveye sahip olma konusunda, kesin kararlıdır. Bu, etkili bir yaptırım sağlanabilmesi için ülkenin kapsamlı ve bağımsız kurumsal yapısı ile desteklenmektedir. Kadının topluma ve ekonomiye tam katılımının önündeki engellere atıfta bulunmakta ve dünya çapında kadın ilerlemesi için güçlü ve kararlı bir ses olmayı sürdürmektedir.

Araştırmaya konu olan üç ülkenin yasal mevzuatları incelendiğinde, cinsiyet ayrımcılığını yasaklayan kanunlar ve içtihatların mevcut olduğu görülür. Türkiye ve Hindistan'ın anayasalarında, her türlü ayrımcılığın kati surette yasaklandığına dair maddeler bulunmaktadır. Yeni Zelanda'nın ise; yazılı bir anayasası olmasa da farklı yasalarla, kamusal ve özel alanda cinsiyet eşitliği korunması amaçlı kanunlar çıkarılmıştır. Yine her üç ülkede kadınları koruyan, cinsiyet eşitliğini teşvik eden yasa ve uygulamaların yanında, var olan çeşitli kurumlarla ve bakanlıklarla kanunlar denetlenmiş, kadınların her türlü karara eşit katılımının garantilenmesi, siyasal,

[513] https://unwomen.org.nz/# Erişim Tarihi:02.04.2020.

ekonomik ve kamusal yaşamda, her düzey kararlarda, kadınların tam ve etkin katılımının ve liderlikte eşit fırsatların sağlanması için uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Ulusal mevzuat ve kurumların yanı sıra devletlerin imza attığı uluslararası sözleşmeler de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı taahhüt etmek adına oldukça önem arz etmektedir. Bütün bunlara bakıldığında, devletlerin yasalar önünde kapsayıcı bir kadın-erkek eşitliğine bağlı oldukları görülmektedir. Bu bağlılık ile her yasal reform düzenlemesinde, ilerlemeler kaydedilmektedir. Özellikle kota uygulamaları gibi siyasi temsilde eşitliği arttırmak için yapılan çalışmalar, üç devletin de imzalamış olduğu CEDAW Sözleşmesi ile ulaşılması arzulanan yasal ve fiili kadın-erkek eşitliği belli bir noktaya gelmiştir. CEDAW'ın bu anlamda çok etkili bir norm oluşturduğu da söylenebilir. Partilerin kendi içlerinde kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı politikalar yürütmeleri de artık toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir farkındalık oluştuğunun göstergesidir. Ancak kadınların siyasette eşit temsil edilmesinin önündeki tek engel, yasaların toplumsal cinsiyet eşitliğini kapsayıcı olup olmaması değildir. Toplumların ataerkil yapıları, siyaseti erkek egemen bir alan olarak algılamakta, cinsiyet rolleri sosyalizasyon süreci içerisinde değişmektedir. Kadınların sadece özel alanın içinde anne ve eş olarak tanımlanmaları, kadınların siyasi görünürlüklerinin önünde bir engel teşkil edebilmektedir. Sosyoekonomik, siyasal ve kültürel birçok nedenden dolayı, kadınlar kamusal alanda eksik kalmaktadırlar. Yasaların kadınlar lehine düzenlenmesi, bu bağlamda yeterli olmamaktadır çünkü bu bir zihniyet meselesidir. Önemli makamlardaki maskülen yapı, siyasi partilerde kadın adaylara olan önyargı, kadınların kendi içindeki iş birliği yetersizliği gibi birçok etken, kadınların siyasi temsilinin yetersizliğinin altında yatan nedenler arasında sayılabilir.

Araştırmaya konu olan üç ülkede de kadınların kamusal alanda yeterince temsil edilmemesi ve "kadın sorunu" adı altında ortaya çıkan birçok alanda ve sektörde kadınların erkeklere nazaran daha az temsil edilmesinin nedenleri arasında daha önce bahsi geçen genel geçer problemler mevcuttur. Ancak her ülkenin siyasi ve toplumsal yapısı birbirinden farklı olduğu için, kadınlar adına hem avantajlı hem de dezavantajlı durumlar ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de siyasetin oldukça ataerkil bir yapısı vardır. Önemli karar alma mekanizmalarında kadınlar, hiçbir zaman erkekler kadar etkin olamamışlardır. 97 yıllık Türkiye Cumhuriyeti tarihinde sadece bir kadın başbakan

seçilmiş, kadın milletvekili oranı hiçbir zaman yüzde 13'ün üzerine çıkamamıştır. Devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için yaptığı düzenlemeler, doğrudan etkili çözümler getirmemiştir çünkü kadınların yaşadığı problemlerin temelinde ataerkil toplum yapısı vardır. Bu yapı içerisinde, kadınlar öncelikle aile içerisinde eşitsizlikle karşılaşmakta, şiddete maruz kalabilmektedir. Özellikle eğitim seviyesinin düşük olduğu geleneksel ailelerde, kadınlar için biçilen alan kendi evleridir. Son yirmi yılda Türkiye'nin cinsiyet politikasında önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki önemli değişikliklerle, 1990'larda atılan adımla başlayan bu süreç, CEDAW'ın imzalanması ile ivme kazanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin AB'ye katılım süreci, dönüşümü hızlandırmıştır. Cinsiyet eşitliğini sağlamak için, Anayasa, Ceza Kanunu ve Medeni Kanun'da yapılan değişikliklerin tümü, oldukça önemlidir. Ancak, bütün bu olumlu uygulamalara rağmen, Türkiye'de kadınlar, halen eşit yurttaş statüsünde kabul görmek konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Erkeklerle eşit birer yurttaş olmak konusunda yasal hiçbir engelle karşılaşmasalar da hâlen siyasette ve önemli karar alma mekanizmalarında temsil oranları oldukça düşüktür. İş yaşamında ücret eşitsizliğine maruz kalabilmenin yanında, kadınların karşılaştıkları aile içi şiddet oldukça ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Bu eşitsizliğin ve sorunların altında yatan ataerkil toplum yapısı, kadınları birer yurttaş olarak ikinci plana itmekte, aile içi sorumluluklara hapsetmektedir. Bu bağlamda, alışılagelmiş düşünce kalıplarının ve normlarının sorgulanması gerekmektedir.

Hindistan'da parlamento ve bakanlıklar düzeyinde kadın temsiliyeti yüzdeleri, Türkiye'den çok farklı değildir ve yüzde 13'ün üzerine çıkamamıştır. Siyasette kadın varlığının eksikliğinin temelleri, geleneksel toplum yapısının kadına olan yaklaşımına dayanmaktadır. Hindistan'daki kast sistemi ve Sati geleneği, bugün halen kadının konumunu etkilemekte, kadınların ikinci sınıf insan pozisyonuna düşürmektedir. Ülkenin yaşadığı ekonomik sorunlar ve fakirlik, kadınları eğitimden yoksun bırakmaktadır. Kızların eğitim olanaklarından yeterince faydalanamaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli nedenlerindendir; zira bir kız çocuğunu eğitmek halen gereksiz bir yatırım olarak görülebilmektedir. Bütün bunlarla bağlantılı olarak, oluşan farkındalık eksikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden sorumlu bir diğer önemli faktördür. Çoğu Hintli kadın, fırsatlarının ve yeteneklerinin farkında değildir. Bu farkındalık eksikliği onların girişimciliğinin ve ekonomik kalkınmasının önüne

geçmektedir. Dahası, hükûmetin kadınları güçlendirmek için hazırladığı planlar, politikalar ve girişimlerde, amacına ulaşamamaktadır. Kısacası, bilgi boşluğu, kadınların gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir.

Bu üç ülkeyi siyasette kadın temsili ve yasal mevzuatlarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından karşılaştırdığımızda, Yeni Zelanda'nın siyasette ve toplumsal yaşamda kadın varlığı ve gücü açısından daha iyi konumda olduğunu görmekteyiz. Zira parlamentoda yüzde 33'ü bulan kadın parlamenter oranı, siyasetin diğer kurumlarında da daha iyi düzeydedir. Yeni Zelanda'da, kadınların her alanda daha iyi bir konumda olmasının en temel nedenleri arasında, siyasette kadın temsilinin tarihçesinin çok daha uzun olması ve daha köklü bir geleneğin izlerini taşımasıdır. Bilindiği gibi; kadınların seçme haklarını elde ettikleri ilk ülke Yeni Zelanda olmuştur. Ülkede 1880'lerden beri söz sahibi olan kadınlar, siyasi tecrübelerini hayata geçirebilmişlerdir. Önde gelen kadın liderler sayesinde, ülkede kadınlarda siyasi bir bilinç ve farkındalık oluşmuştur. Yeni Zelanda, uluslararası alanda da cinsiyet eşitliği konusundaki liderlik rolünü sürdürmektedir. Herkes için eşitlik ilkesi, bağımsız yargı, demokratik yönetişim yapıları, insan hakları sorumluluğu mekanizmaları, toplumun en savunmasız gruplarının tanınması ve korunması, Yeni Zelanda'da demokrasinin ve demokratik temsilin gelişmişliğini yansıtmaktadır. Ülkede kadınlar, politik, sosyal ve ekonomik yaşamda çok önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Yeni Zelanda, kadınların yaşamlarını iyileştirmek için olumlu reformları gerçekleştirmiştir. Hükûmet, tüm kadınların güçlenmesi, sosyal ve ekonomik başarıya ulaşması için çaba göstermektedir. Hükûmetin kadınlar için öncelikleri, daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulan alanları yansıtmaktadır. Eğitim ve öğretimde daha fazla kadın ve kız çocuklarının desteklenmesi; kadınların becerilerini kullanmak ve ekonominin büyümesi, kadın liderleri teşvik etmek ve geliştirmek ve kadına karşı şiddetin önüne geçmek, hükûmet için oldukça önemlidir. Bütün bunların yanında, kadınların yaşadığı problemlerde yok değildir. Yeni Zelanda'nın nüfusu oldukça çeşitlidir ve bazı kadın grupları, özellikle Maori, Pasifik, göçmen ve mülteci kadınlar ile engelli kadınlar, diğer gruplara göre dezavantajlı durumda olabilmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi; Yeni Zelanda'da kadına yönelik şiddet önlenemeyen bir sorun olabilmektedir.

Araştırmanın sonraki bölümünde üç ülkede siyasette aktif rol alan kadınların siyasi deneyimlerini yansıtan bir alan araştırmasına yer verilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

"Demokrasi, Siyasi Temsil ve Kadınlar: Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda Üzerine Karşılaştırmalı bir Çalışma" adlı doktora tezi kapsamında yürütülen alan araştırması, Ağustos 2019 ile Ocak 2021 tarihlerindeki uzun bir süreci kapsayan nitel bir araştırmadır[514]. Tezin ana sorunsalını oluşturan, ülkemizde genel ve yerel siyasette kadınların yetersiz bir oranda temsil edilmesi meselesi ve eşit bir yurttaş olarak kabul edilmemeleri sorunu, bu alan araştırması kapsamında ele alınmıştır. Araştırmada Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da da parlamentolarda, siyasi partilerde, yerel yönetim organlarında ve sivil toplum örgütlerinde yer alan kadınlara, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu uygulanmış, siyasete giriş nedenleri, siyasette karşılaştıkları güçlükler ve kadın meselesine çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Daha önce belirtildiği üzere, kamusal alanda kadınların temsili ve katılımının yetersizliği oldukça önemli bir sorundur. Bu sorun, en önemli karar alma mekanizmalarından, siyasetin diğer kademelerine kadar uzanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, ele alınan üç ülkede kadınların siyasi temsil meselesini araştırmak ve bu konuda ortaya konabilecek çözümlere ulaşmaktır. Araştırmada farklı üç ülkeden kamusal alanda aktif olan ya da söz sahibi olan kadınların siyasi deneyimlerinden faydalanılarak, ana sorunsala olan bakış açıları ve bu soruna yönelik çözüm önerileri açığa çıkarılmıştır.

Araştırma, kadının siyasetteki temsil ve katılım sorununun, Türkiye ile birlikte farklı ülkelerdeki kadın siyasetçilerin deneyimlerinden faydalanılarak incelenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, siyasette aktif bir şekilde yer alan kadınların karşılaştıkları sorunlara ve kendi kişisel deneyimlerine yer vermek gereklidir. Dünyada siyasetin eril yapısı, sorunların da erkek deneyimlerine ve düşüncelerine dayanılarak çözülmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple, kadınların

[514] Bu süre zarfında,39 katılımcıya ulaşılmış ancak kendilerinin eposta ile dönüt sağlamaları oldukça geciktiği için zaman aralığı uzun olmuştur.

siyasetteki deneyimlerinden ve kişisel düşüncelerinden faydalanmak, eril olmayan bilgiye ulaşmak açısından mühimdir. Siyasetin eril yapısı ve hayatın her alanındaki toplumsal cinsiyet ayrımı, sıklıkla dile getirilen bir sorundur. Kadınların siyasi temsiline dönük yapılan çalışmalar da bu soruna eğilmektedir. Bu bağlamda, ülkelerindeki siyaseti bizzat tanıyan ya da ülkelerinde önemli karar alma mekanizmalarında yer alan kadınların, bu sorunsala dönük kişisel tecrübelerini ortaya koymak, çözüm önerilerini dinlemek, ülkelerin siyasi ve toplumsal yapılarını bir nebze çözümleyebilmek, sorunun farklı boyutlarını ele alabilmek adına oldukça faydalı olduğuna inanılmaktadır.

Ülkemizdeki siyasette kadın temsiline yönelik çalışmalar, daha çok ulusal düzeyde ve parlamento düzeyindeki siyasete odaklanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye ile başka ülkeleri karşılaştıran tezlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Ülkemizin farklı ülkeler ile karşılaştırılması, her üç ülkede siyasette yer alan kadınların benzer ve farklı deneyimlerinin kendi ifadelerinden yansıtılması, oldukça özgün ve farklı bir çalışma olacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ: NİTELİKSEL ANALİZ

Yapılan araştırmada, feminist bir bakış açısı ile karşılaştırılmalı ve niteliksel bir yöntem kullanılmıştır. Siyasette yer alan kadınların deneyimlerini ortaya koymak için, nitel yöntemin seçilmesinin nedeni, bu yöntemin bireylerin görüş ve deneyimlerini, esnek ve bütüncül bir yaklaşımla ele alabilmesidir. Nitel araştırma, algıların ve olayların, doğal ortamda gerçekçi bir biçimde ortaya konmasını sağlayan bir araştırma biçimidir[515]. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olmuştur. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması adına yapılan bir araştırma biçimidir. Bu bağlamda, alan araştırmaları, gözlemler, derinlemesine görüşmeler, etnografik çalışmalar vb. yapılmaktadır. Nitel görüşmeler, yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış gibi çeşitlere ayrılır.

[515] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s.23

Yapılandırılmış görüşme, cevaplandırılmak üzere önceden hazırlanmış sorulardan oluşurken, yapılandırılmamış görüşme, önceden seçilmiş konular üzerinde görüşmecinin yönlendirilmesiyle, görüşmenin akışına göre ortaya çıkan soru ve cevapların olduğu bir görüşme çeşididir[516]. Bu araştırmada kullanılan form ise; yarı yapılandırılmış bir formdur. Sorular açık uçlu bir şekilde hazırlanmış, görüşmecilere elektronik posta ile ulaştırılmış ve cevaplar konusunda esneklik sağlanmıştır. Bu yöntem sayesinde, bireylerin tutumları, davranışları ve bakış açıları gibi öznel ve özgün olan özellikleriyle ilgili derinlemesine bilgi edinmek mümkündür. Ayrıca nitel araştırma verileri ile anlam ve algılara yönelik ayrıntılı bilgi edinmek ve gerçeğe daha yakın geçerli ve tutarlı sonuçlar elde edebilmek de mümkün olabilmektedir. Siyasette aktif yer alan kadınların siyaset olgusunu nasıl deneyimlediklerini anlamak için yarı-yapılandırılmış bir görüşme formunu doldurmaları beklenmiştir. Nitel araştırmada yapılan görüşmeler, kadınların kendi tecrübelerini ve bu tecrübeleri ne şekilde algıladıklarını ve yorumladıklarını yansıtmaktadır[517]. Bu yöntemin kadınları birincil veri kaynağı olarak görmesi de kadınlar açısından oldukça önemli verilere ulaşmayı sağlamaktadır. Ayrıca, araştırmaya konu olan üç ülkede, siyasette yer alan kadınların siyasi deneyimlerinin, siyaseti algılayış biçimlerinin benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması açısından bu yöntemin seçilmiş olduğunu belirtmek gerekir.

Araştırmanın sonunda yapılmış olan veri analizi tekniği ise, betimsel analiz tekniği olarak adlandırılmaktadır. Bu tekniğe göre, elde edilen verilen daha önce belirlenen temalara göre özetlenir. Katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymak adına, doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir. Bu tür bir analizin amacı, elde edilen bulguları düzenleyip yorumlayarak okuyuculara sunmaktır. Daha sonra bu bulgular, araştırmacı tarafından açıklanıp, anlamlandırılmak suretiyle ortaya konur[518].

[516] Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Bilim Yayınları, Ankara, 1986, s. 176.
[517] Bu araştırmanın yapıldığı dönemde, ülkede ve dünyada yaşanan Covid-19 pandemisi nedeniyle, kadın siyasetçilerle yüz yüze görüşme yapılamamıştır. Ancak hazırlanan görüşme formu kendilerine sosyal medya ve eposta aracılığı ile gönderilmiştir. Bu bağlamda, yaşadığımız bilgi çağında zaman ve mekândan bağımsız olarak bireylerin birbiri ile iletişim kurduğu internetin, sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda da kullanılmasının ne kadar önem arz ettiği bir kez daha anlaşılmıştır.
[518] Yıldırım&Şimşek, a.g.e, s.240

Araştırmada her üç ülkeden birçok kadın siyasetçiye ulaşılmaya çalışılsa da katılımcı sayısı 39 olmuştur. Araştırmada katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili sayısal verilere de yer verilse de asıl önem arz eden nitel veriler olmuştur. Araştırmada katılımcılara hangi siyasi partiye mensup oldukları ve benimsedikleri siyasi ideolojiler hiçbir zaman sorulmamıştır. Ancak bazı katılımcılar mensup oldukları partileri belirtmişlerdir. Araştırmada yöneltilen sorular ve elde edilen veriler ışığında oluşan temalar şu şekilde olmuştur:

- Siyasete Girerken Etkili Olan Dinamikler
- Bir Kadın Olarak Siyasetçi Olmanın Zorluklarına Dair Değerlendirmeler
- Kadınların Siyasi Temsil Meselesi
- Siyasette Kadın Temsilini Arttırmanın Yollarına Dair Görüşler

Araştırma hakkında belirtilmesi gereken diğer bir unsur, araştırmanın karşılaştırmalı bir nitel araştırma olmasıdır. Araştırma birbirinden farklı demokrasi kültürleri olan ülkeler olan Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'dan kadın siyasetçilerin, siyasi deneyimlerine ve kadın meselesine olan yaklaşımları hakkında bilgi verdiği için, üç ülkenin bu açıdan bir karşılaştırmasını yapmış, kadın deneyimlerinin benzer ve farklı yönlerini de ortaya koymaya çalışmıştır. Elde edilen veriler, ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili genellemeler ve kesin yargılar ortaya çıkarmak için değil, meseleye dair genel bir tablo çizmek için ve genel bir değerlendirme yapmak için kullanılmıştır.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da parlamentoda, yerel siyasette, siyasi partilerde aktif yer alan ya da kadının siyasi temsilini arttırmak, kadın adayları desteklemek amacı ile kurulmuş sivil toplum örgütlerine üye olan kadınlar oluşturmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları, Türkiye'de KA-DER ve KADEM, Hindistan'da Vikas Samiti, Yeni Zelanda'da ise Māori Women's Welfare League gibi sivil toplum örgütleri olmuştur. Bu sivil toplum kuruluşları, ülkelerin de kadınları güçlendirme (women empowerment) adına faaliyet göstermektedirler. Her

üç ülkede siyasi kurumların web siteleri incelenmiş, bu sayede kadın siyasetçilerin e-posta adreslerine ulaşılmıştır. Ayrıca siyasi partilerin sosyal medya sitelerinde bulunan sayfalarında, ya da KA-DER gibi sivil toplum örgütlerinin sosyal mecralardaki sayfalarına üye olan kadınlarla da iletişime geçilmiştir. Bu bağlamda, kuramsal örnekleme çeşidi seçilmiştir[519]. Bunun amacı, konu hakkında bilgisi ve tecrübesi olan kadınları seçerek, kadınların temsil sorununa dair bir bilgi oluşturabilmektir.

Ulaşılabilecek sayının az olması beklentisinden dolayı, örneklemin tüm evreni kapsaması sağlanmıştır. Araştırma kapsamında her ne kadar 150'ye yakın kadın siyasetçiye e-posta ya da messenger yolu ile ulaşılmaya çalışılsa da siyasetin farklı alanlarından olmak üzere Türkiye'den 14, Hindistan'dan 12, Yeni Zelanda'dan 13 katılımcı, görüşme formunu doldurmayı kabul etmiştir.

2.2 Araştırmanın Veri Oluşturma Tekniği

Araştırmada veri toplamak amacıyla, yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır[520]. Bu form, katılımcılara e-posta ve sosyal medya hesapları üzerinden gönderilmiştir. Bu bağlamda, internetin nitel araştırma yaparken kullanılmasının önemi de vurgulanmalıdır. E-posta yolu ile iletişimde bulunmak, açık platformlardaki bilgilere ulaşmak, akademik yayınları taramak gibi tez yazımında yarar sağlayan faaliyetleri gerçekleştirmek ancak internet ile mümkün olmuştur. Ayrıca Markham'a göre, internet artık toplumsal alanının önemli bir parçasıdır. İnternet sadece teknolojik bir alan değil, kendini yenileyen ve inşa eden bir kültürel ortamdır[521].Sosyal bilimler araştırmacılarına getirdiği zaman ve mekân esnekliğinden dolayı internet, çok önem arz etmektedir. Birden fazla kişi ile senkronize ve asenkronize bir şekilde görüşmeye ve veri toplamaya olanak sağlayan internet, bu araştırmanın yapıldığı dönemde, tüm dünyada yaşanan Covid-19 pandemisi süresince, bu araştırmayı yapmayı olanaklı kılmıştır.

---

[519] Glaser ve Strauss'un 1967'de ortaya attığı bu kavram, araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavramların tekrar etmeye başladığı aşamaya gelinceye kadar verilerin toplanmaya devam edilmesini gerektiren bir örnekleme çeşididir. Burada araştırmacı, veri toplarken örnekleminin ne kadar büyük olacağından emin değildir. Daha fazla bilgi için Bkz.Yıldırım ve Şimşek, a.g.e, s.65

[520] Bkz Ek 8 v e Ek 9.

[521] Yıldırım ve Şimşek, a.g.e, s.221

Her üç ülkede genel ya da yerel siyasette aktif yer alan ya da almış kadınlara, siyasi deneyimlerini aktarmaları ve kadının siyasi temsil sorunu üzerine görüşlerini beyan etmeleri için e-postaları ya da sosyal medya hesapları aracılığı ile ulaşılmıştır. Ayrıca Yeni Zelanda'dan bir siyasetçi ile Zoom platformu üzerinden sesli ve görüntülü olarak görüşülmüştür. Bu görüşme sonucunda, kendisi ile bir güven ilişkisi kurulmuş ve kendisinin tanıdığı kadın siyasetçiler formu doldurarak, şahsıma e-posta yolu ile ulaştırmışlardır. Yeni Zelanda'dan bir katılımcı messenger uygulamasının sesli kayıt özelliği ile sorulara sesli olarak cevap vermiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nde Meclis Üyesi olan bir katılımcı ile de yüz yüze görüşme fırsatı yakalanmıştır. Yazılı ve sözlü olarak elde edilen bu bilgiler, kadınların konu hakkındaki kişisel deneyimlerini ortaya koymaları ve bilgiye ilk elden ulaşmak açısından oldukça yararlı olmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda, katılımcıların kişisel bilgileri, siyasi geçmişleri, siyasi yaşamları ve kadınların siyasi temsilini arttırmaya yönelik düşünceleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Araştırmada yapılan niteliksel analizler, sayısal verilere dayanmamaktadır. Ancak arka plan bilgisi oluşturmak adına, bazı demografik bilgiler katılımcılardan talep edilmiştir.

2.3 Araştırmanın Etiği

Araştırma yapmak amacı ile öncelikle, etik kurul izni alınmış, e-mail ve diğer şekillerde yollanan görüşme formunda katılımcılara beyan edilmiştir[522].Katılımcılar, araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmişler ve kendi rızaları ile araştırmaya katılmışlardır. Ayrıca istedikleri soruları cevaplamakta özgür oldukları da kendilerine beyan edilmiştir. Kişisel görüşlerinin sadece bu doktora tezinde kullanılacağı; araştırmacının bilgisinde kalacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı da kendilerine bildirilmiştir. Araştırma esnasında, özel hayatın gizliliği ilkesi de göz önünde bulundurulmuş, katılımcılara politik görüşleri gibi kişisel sorular yöneltilmemiştir.

[522] Bkz Ek 10.

2.4 Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları

Araştırma sırasında karşılaşılan en büyük problem, daha önce de ifade edildiği gibi dünyada ve ülkede yaşanan Covid-19 pandemisi olmuştur. Bu süreçte, Türkiye'de hem bulaş riskinden dolayı hem de seyahat yasakları olmasından dolayı katılımcılarla yüz yüze görüşülememiştir. Aynı şekilde, Hindistan ve Yeni Zelanda'da da yüz yüze görüşmeler mümkün olmamıştır. İnternet vasıtası ile üç ülkeden toplamda yaklaşık 150 kadın siyasetçi ile iletişime geçilse de hepsinden yanıt alınamamıştır. Özellikle parlamento üyesi kadınlar, ülkelerinin çok önemli bir sorunla karşı karşıya olmasından dolayı, gündemlerinin çok yoğun olduğunu, formu doldurmaya fırsat bulamadıklarını beyan etmişlerdir. Yeni Zelanda ve Hindistan'dan daha az katılımcının olmasının nedeninin ise yabancı bir ülkeden bir araştırmacıya duyulan güvensizlik olduğu düşünülmektedir. Zira Türkiye'de de neredeyse sadece Ordu ve Bursa gibi aşina olunan şehirlerde, siyasi faaliyetler gösteren tanıdıklar vasıtasıyla, katılımcılar formu doldurmaya ikna olmuşlardır. Diğer bir sorun ise, katılımcılar formu doldururken yanlarında olmak mümkün olmadığı için interaktif bir görüşme gerçekleşememiş, verdikleri cevapların nedenleri üzerine derinlemesine yanıtlar alınamamıştır. Araştırmayı kolaylaştıran en önemli etken, internet olanakları olmuştur.

3. BULGULAR

3.1 Demografik Özellikler

Demografik özellikler, katılımcıların yaş, meslek ve eğitim düzeyi gibi bilgileri içermektedir. Türkiye'den 14, Hindistan'dan 12, Yeni Zelanda'dan 13 olmak üzere 39 katılımcı yer almıştır[523]. Tablo 20'de görüldüğü üzere,

[523] Çalışma, farklı ülkeleri siyasette kadın temsili açısından karşılaştırdığı için katılımcı bulmak oldukça zor olmuştur. Her ülkeden belli bir katılımcı sayısına ulaşıldığında, sorulara aynı ve benzer cevapların verildiği anlaşıldığından araştırma sonlandırılmıştır.

Tablo 20 Katılımcıların Demografik Bulguları

Ülke	Katılımcı sayısı	Eğitim düzeyi	Yaş	Meslek
Türkiye	14	İlköğretim	51	Terzi
		Lise	47	Kuaför
			37	Ev hanımı
		Lisans	50	Gazeteci
			48	Avukat
			31	Avukat
			52	Emekli
			34	Öğretmen
			39	Mimar
			71	Avukat
			55	Avukat
			42	Öğretmen
		Yüksek lisans	41	Öğr. Gör
		Doktora	63	Öğr. Üyesi
Hindistan	12	Lisans	37	Gazeteci
			27	Yazar
			40	Öğretmen
			42	Gazeteci
			39	Satış Uzmanı
			45	Avukat
		Yüksek lisans	40	Mühendis
			37	Öğretmen
			61	Avukat
			45	Kimyager
			27	Terapist
			46	Mimar
Yeni Zelanda	13	Lisans	57	Öğretmen
			35	Biyolog
			41	Müzisyen
			50	Avukat
			51	Öğretmen
			39	Konsolosluk Çalışanı
			40	Avukat
		Yüksek lisans	48	Ev hanımı
			41	Öğr. Gör
			45	Turizmci
			43	Danışman
		Doktora	50	Mühendis
			47	Avukat

Türkiye'den araştırmaya katılanların yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu ve 40 yaşın üzerinde olduğu, Hindistan'dan katılanların çoğunluğunun 30 yaşın altında, yüksek lisans mezunu oldukları görülmüştür.

Yeni Zelanda'dan katılanların ise hemen hemen hepsinin yüksek lisans mezunu ve 40 yaşın üstü olduğu görülmüştür. Meslek grupları açısından genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, her üç ülkeden, avukatlık mesleğini icra edenlerin katılımcılar arasında oldukça fazla olduğu belirtilmelidir. Bunun dışında mimarlık, gazetecilik gibi meslek gruplarının yanı sıra, terzilik ve kuaförlük gibi de mesleklere rastlanmıştır.

Yeni Zelanda ve Hindistan'dan katılımcılar arasında yazarlık, mühendislik ve turizm danışmanlığı gibi oldukça farklı meslek dallarına rastlanmıştır. Bu noktada, kadınların siyasi katılımı da eğitimli olmanın ne kadar önem arz ettiğini vurgulamak gerekmektedir. Üniversite mezunu olmak, toplumsal olaylara karşı bir farkındalık sahibi olmak konusunda bir zemin oluşturabilmekte, kadınları siyasete atılmak konusunda teşvik edebilmektedir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir nokta; her üç ülkede meslekleri ve eğitimleri sayesinde sosyal statü kazanmış kadınların siyasi mekanizmalarda daha etkin ve kolay yer alabilmeleri ve siyasi partiler tarafından daha kolay aday gösterilebilmeleridir.

Liberal feminizmin de savunduğu en önemli argümanlardan biri, kadınların iyi bir eğitimden geçmelerinin, siyasi ve toplumsal hayatta iyi bir statü kazanmaları için oldukça önemli olduğudur. Eğitimli kadınlar, toplumun onlara atfettiği rolleri içselleştirmek yerine, kamusal alanda söz sahibi olmaya çalışarak, genel geçer yargılardan kurtulma eğilimindedirler. Dolayısıyla "kadınların kurtuluşu" eğitimle oluşabilecek ortak bir bilinç ile başlar. Liberal feminizmin vurguladığı eğitim olgusunun önemi, bu araştırmada da açığa çıkmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine bakıldığında, iki tanesi hariç hepsinin en az üniversite mezunu olduğu görülür. Bu konuda en azından Türkiye adına Şirin Tekeli'nin çok önemli bir saptaması vardır: "Erkek milletvekilleri, toplumda seçkin bir kesim olarak kabul

edilirler çünkü toplumdan daha iyi bir seviyede eğitim almışlardır. Kadın vekiller ise erkek meslektaşlarından daha da iyi eğitim almışlardır. Türkiye de kadın nüfusun genel olarak, erkek nüfusa göre daha az eğitim aldığı göz önünde bulundurulduğunda, kadın vekillerin, genel topluma göre seçkinin de seçkini diye nitelenebilecek bir grup oluşturdukları söylenebilir. Bunun diğer bir anlamı, Türkiye'de kadın temsilcilerle, onları temsil ettiği varsayılan kadınlar arasında fazla benzerlik bulunmamasıdır[524]."

3.2 Siyasete Girerken Etkili Olan Dinamikler

Bu araştırmada katılımcılara öncelikle siyasete girmelerinde ne gibi faktörlerin etkili olduğu ve neden siyasette yer almak istedikleri sorulmuştur. Ayrıca siyasete atılırken, siyasette kadın temsilini arttırmayı hedefleyip hedeflenemedikleri de bir merak konusu olmuştur. Kendilerinden alınan cevaplar ışığında, siyasete giriş süreçlerinde ailevi etkenlerin ve yetiştikleri ortamların rolünün yanı sıra, siyasi partilerin ve örnek alınan liderlerin etkisi gibi başlıklar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, üye olunan sivil toplum örgütlerinin etkisi ile siyasete girerken, kadınların seslerini duyurmak istemeleri de birer önemli etken olarak görülmüştür.

3.2.1 Ailelerin ve Çevrenin Rolü

Katılımcılara, siyasete giriş süreçlerinin ve hangi deneyimlerinin bu süreçte etkili olduğu sorulmuştur. Her üç ülkede katılımcıların büyük bir kısmı, siyasete girmelerinde ailelerinin etkili olduğunu, siyasi faaliyetlere olan ilgilerinin, küçük yaşlarda başladığını ifade etmişlerdir. Ebeveynleri ya da akrabaları siyasi faaliyet gösteren kadınlar, doğup büyüdükleri çevreden etkilenerek, siyasi bir bilinç ile büyüdüklerini ve ailelerinin siyasi ideolojilerinden de etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Ailede ezilen kesimlerin yanında olmak gerektiği bilinci ile büyütülen Türkiye'den bir katılımcı, kadınların yanında olmayı kendine bir görev bilmiştir.

"Ailem oldukça aktif siyasi çalışma yapan bir aileydi. Hâlâ, annem feminist çalışmaların içinde yer almakta. Tabii ki bu durumda diğer insanlardan bir sıfır önde başladım yaşamaya. Daha bilinçli bir

[524] Şirin Tekeli, Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982, s.33

aile, daha bilinçli bireyleri oluşturmak için kesinlikle şart. Ben bu sayede aileden gelen bir bilinç ile büyüdüm ve ezilen, zulüm gören her canlının yanında olmaya çalıştım kendimi bildim bileli. Her canlının dünya üzerinde eşit haklara sahip olduğunu düşündüğümden her türlü doğa, hayvan ve insan haklarının gaspı durumunda elimden geleni yapmaya çalıştım." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/42)

"Siyasete 14 yaşımda başladım. Devletçi ve milliyetçi bir ailede büyüdüm. Küçük yaştan itibaren, TBMM TV'yi izler ve kendimce çözümlemeler yapardım. Aile içinde, siyasette aktif görev alan akrabalarım yok ancak bir kısım görev almış bireyler var." (Türkiye/Parti İlçe Başkanı/Üniversite/ 31)

Bir katılımcı, çocukluğundan bu yana siyasete ilgi duymasının babasının aktif bir biçimde bir siyasi parti teşkilatlanmasında yer almasının, diğer bir katılımcı ise annesinin aktif bir siyasetçi olmasının etkili olduğunu dile getirmiştir. Dolayısı ile kendisinin siyasete aşinalığı, çocukluk yıllarına dayanmaktadır.

"Darbe girişiminden sonra, zaten uzun süredir desteklemiş olduğum partiye katılmaya karar verdim. Daha önce babamın da benzer görüşte bir partiyle ilişkisi vardı ve ondan edindiğim bilgiler ışığında mülakatla, siyasi kariyerim başladı." (Türkiye /Siyasi Parti Üyesi/Üniversite/34)

Hindistan'dan bir parlamento üyesi, babasının başkanı olduğu siyasi partinin yeterli üye sayısına ulaşamaması sebebi ile siyasete girdiğini beyan ederek, ailenin bu konudaki etkisine dikkat çekmiştir.

"Siyasetin içinde yer alan bir aileden geliyorum. Babam Müfti Mohammad Sayeed, Hindistan'da Bakanlık görevi yürütüyordu. Jammu ve Kashmri'deki Kongre Partisi'nin başkanıydı ve hükûmette çok önemli görevlerde bulundu. Siyasi olmasına rağmen aile üyelerini siyasetten uzak tutmuştu. Ancak Cammu ve Keşmir için meclis seçimleri açıklandığında, babam, Kongre Partisi'nin eyalet biriminin başkanıydı. Partisinin militanlık korkusuyla seçimlere katılacak pek fazla üyesi yoktu. Bu yüzden babam beni ve annemi seçimlere katılmaya ikna etti." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Yüksek lisans/61)

"Ergenlik dönemlerimde hep gazete okudum. Siyasete olan ilgimin artmasında anne ve babamın rolü büyüktür." (Hindistan /Parlamento Üyesi/Üniversite/40)

"Anne ve babam bir siyasi partinin üyesi olmanın yanında, eyalet meclisinde de aktif görev alıyorlardı. Ailemden oldukça etkilendim. Siyasete atılmam konusunda özellikle annem bana çok destek oldu." (Hindistan/Eyalet Meclis Üyesi/Lisans/45)

"Hayatım boyunca siyasete ilgi duydum. Annem çok aktif bir siyasi parti üyesiydi. Dünya meselelerine dair çok önemli bir duyarlılık ile büyüdüm." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Örgütü Üyesi/Üniversite/47)

"Annem uzun yıllar İşçi Partisi'ne üyeydi ve parti içinde önemli siyasi faaliyetler yürütüyordu. Ailede genellikle siyasi meseleler konuşulurdu ve akşam herkes eve geldiğinde, haber kanalları izlenirdi. Ülke meseleleri hakkında daha küçük yaşlarda bir fikrim oluşmuştu. Lise yıllarıma geldiğimde, artık siyasi bir ideolojim vardı ve bol bol politika kitapları okuyordum."(Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Doktora/47)

Her üç ülkede katılımcıların siyasete giriş süreçlerinde ailelerinin ve yetiştikleri çevrenin oldukça önem arz ettiği açıktır. Katılımcıların ebeveynlerinin ya da bazı aile büyüklerinin belli bir siyasi ideolojiye sahip olması ve bu yönde faaliyetlerde bulunmaları, katılımcılarda daha genç yaşlarda, siyasi bir bilinç oluşmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, milliyetçi bir ailede büyümek, katılımcının siyasi parti seçimini bu yönde etkilemiştir. Kadınların siyasete olan eğilimleri, özellikle aile ve yetiştikleri çevrenin etkisiyle erken yaşlardan itibaren başlamış, siyasete girmeleri ise daha geç dönemlerde olmuştur. Ailenin bireylerin siyasi görüşlerine etkisi üzerine yapılan, Uysal ve Toprak'ın yaptıkları araştırmaya göre; siyasal toplumsallaşma üzerine birçok etken bulunmaktadır fakat bunlar arasında aile faktörü, özel bir yerdedir. Bu çalışmaya göre, siyasi parti liderlerinin çoğunluğu ailesiyle aynı ya da benzer siyasi görüşleri benimsemiştir. Örneğin, sağ ideolojiyi temsil eden partilerin liderleri, sağ siyasi düşünceye mensup ailelerin çocukları iken, sol siyasi parti liderleri de sol düşünceyi benimsemiş ailelerde yetişmişlerdir[525].

[525] Ayşen Uysal ve Oğuz Toprak, Particiler: Türkiye'de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.67

3.2.2Liderlerin ve Siyasi Partilerin Rolü

Siyasi katılım, yurttaşların günümüzde siyasete olan ilgilerini göstermek için en önemli araçlardan biridir. Bireylerin siyasete katılımını etkileyen birçok faktör vardır. Araştırmaya katılan bazı kadın siyasetçiler, siyasete katılma nedenleri olarak bir lideri örnek almayı göstermişlerdir.

Araştırmaya özellikle Türkiye'den katılan bazı kadınlar, siyasete girme nedenleri sorulduğunda, Recep Tayyip Erdoğan'ın adını vurgulayarak, ona olan hayranlıklarının kendilerinde siyasi bir eğilim oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Liderlerine olan hayranlıkları ve onun kurduğu partinin ülkenin geleceğine olumlu etki edeceğine olan inançtan dolayı siyasete atıldıklarını ifade eden bazı katılımcılar, siyasi bir lider olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı rol model almaktadırlar.

"Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde, İstanbul'da yaşıyordum. Ondan öncesi ve ondan sonrası İstanbul'u iyi biliyorum. Kendisini çok başarılı bulduğum için bu ülkeye hizmet edeceğine kanaat getirdiğim için parti kurunca yanında olmaya karar verdim." (Türkiye /Siyasi Parti Üyesi /Lise/37)

Siyasete girme nedenleri arasında yeni kurulan bir parti olduğunu ifade eden bir katılımcı, bu parti kurulmadan önce siyasette yer almadığını, ancak bu partinin ortaya çıkışıyla siyasette yer almak istediğini beyan etmiştir. Kendisinin siyasete atılmasındaki en önemli etken, bu partinin başarılı bir siyaset yürüteceğine olan inancıdır.

"Türkiye'mizin içinde bulunduğu krizler vs. yüzünden Ak Parti sayesinde değişim olacağını, ülkemizin daha güzel yerlere geleceğine inandığım için Recep Tayyip Erdoğan ile siyasete aktif olarak girmeye karar verdim." (Türkiye /Kadın Kolları Üyesi/İlköğretim/51)

"Sayın Cumhurbaşkanımızın hayatı ve siyasi duruşu, Ak Parti içinde olmama vesile olmuştur." (Türkiye/Parti İlçe Başkanı/Üniversite/ 31)

Türkiye'den bir katılımcı, ülkenin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk'e olan hayranlığını dile getirerek, siyasete atılma nedeni olarak, onun görüş ve ilkelerine sahip çıkmak olduğunu göstermiştir. Ülkenin daha iyi yönetilmesinin ancak Atatürk ilkelerine sahip çıkmakla mümkün olduğunu düşünen katılımcı, tercihini bu yönde bir siyasi partiden kullanarak, milletvekili adayı olmuştur. Bu noktada; Max Weber'in otorite tipolojisinden de bahsetmek gerekir. Weber'e göre, bazı liderleri diğerlerinden ayıran sahip oldukları karizmatik otoritedir. "Karizma" bir bireyi, diğer bireylerden ayıran bazı farklı özelliklere ve hatta olağanüstü güçlere sahip olarak kabul edilmesine yol açan kavram olarak kullanılmaktadır[526]. Bu karizma, tarihte bazı liderlere atfedilmiştir. Karizmatik lider, yaşadığı toplumun zor zamanlarında, buhranlı dönemlerinde ortaya çıkarak, toplumu içinde bulunduğu zor durumdan çıkaran kişi olarak kabul edilir. Mustafa Kemal Atatürk de bu karizmatik otoriteye örnek gösterilen örnek liderlerden biridir.

"Ülkemizin daha iyi yönetilebilmesi ve her türlü emperyalizme karşı mücadele etmek, Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve ülkülerine sahip çıkmak adına, siyasete atıldım." (Türkiye/Siyasi Parti Üyesi/Milletvekili/Doktora /61)

Hindistan'dan bir katılımcı, Hindistan siyasi tarihi içerisinde çok önemli bir yeri olan Indira Gandi'ye olan hayranlıklarının, bütün ailesinin siyasi yaşamını etkilediğini ifade etmiştir.

"1994'te 19 yaşında siyasete katıldım. Hindistan'ın eski Başbakanı Indira Gandhi ailem için bir idoldü. Ben de merhum Başbakan Rajiv Gandhi'nin hayranıydım. 1995'te Delhi Üniversite Öğrencileri Birliği'nin (DUSU) başkanlık seçimlerini kazandım. Kongre partisinin öğrenci kanadı olan Hindistan Ulusal Öğrenciler Birliği (NSUI) adına yarıştım. Daha sonra NSUI'nin başkanı ve 2007'de Kongre'nin ulusal sekreteri oldum. 2014 yılında Aam Aadmi Partisi'ne katıldım ve Delhi Meclisi seçimlerini kazandım. 2019'da Kongre'ye yeniden katıldım." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/46)

[526] Max Weber, The Theory of Social Economic Organization. Çev. Ö. Ozankaya, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.57

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, ülkede kadınların süfrajet haklarını elde edebilmeleri için büyük mücadeleler vermiş olan Kate Sheppard'ı örnek aldığını ve bu sayede siyasi faaliyetler yürüterek kadınların güçlenmesine katkıda bulunmak istediğini ifade etmiştir.

"Siyasete atılırken, ülkemiz kadınları için çok önemli işler yapmış olan Kate Sheppard'ı örnek aldım. Kadınlar bu ülkede 150 yıl önce oy veremiyordu. Onun sayesinde, kadınlar oy vermeye başladı ve parlamentoya girdi. Kendisi benim için çok önemli bir siyasi figür ve ilham kaynağıdır." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/39)

Özellikle Türkiye'den bazı katılımcıların, bir siyasi lideri rol model alarak, siyasete girdikleri gözlenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de siyasi kültürün lider odaklı olduğu ve siyasetin öne çıkan bazı liderler tarafından biçimlendirildiği düşüncesi oldukça yaygındır. Çağımız siyasetinde artık liderler oldukça ön plana çıkmaktadır. Siyasi ideolojilerin zamanla etkisini yitirmeye başlaması, liderlere olan bağlılığın artmasını sağlamıştır. Seçmenler önceden siyasi partileri seçerken, artık parti liderlerine oy verir olmuştur. Almanya'da Angela Merkel, Rusya'da Vladimir Putin, Kanada'da Justin Trudeau, ABD'de Barack Obama, Hindistan'da Indira Gandi gibi siyasi liderler, mensubu oldukları siyasi partilerle değil, daha çok kendi vasıfları ile anılmaktadırlar. Türkiye'nin siyasi geçmişi içerisinde önemli rol oynayan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a hayranlık beslediği için siyasette rol almak istediğini ifade eden katılımcıların yanında, devletin kurucu lideri olan Mustafa Kemal Atatürk'e olan bağlılıklarından dolayı siyasete giren katılımcılar, liderlik sözcüğünü, iyi liderlik olarak özümsediklerini belli etmişlerdir. Ayrıca Hindistan'dan da bir katılımcı, rol model olarak aldığı bir lider olarak Indira Gandi'nin, kendisi ve ailesi için olan önemini vurgulamıştır.

3.2.3 Üye Olunan Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Siyasete giriş süreçlerinde ailelerinin etkisi olmayan bazı katılımcılar, genç yaşlarda üye oldukları dernekler sayesinde bir örgüt kültürü edindiklerini, özellikle kadınların hayatın birçok alanında dikkate alınmadığı ve susturulduğu gerçeğini

gördükleri için, kadınların içinde bulunduğu duruma bir tepki olarak siyasete atıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, yer aldıkları dernekler ve sivil toplum örgütleri de çok etkili olmuştur. Hayatlarının bir döneminde mutlaka bir sivil toplum örgütüne üye olan kadınlar, kendilerini bir şekilde siyasetin içinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, sivil toplum üyeliğinin, siyasete atılmak konusunda olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Hatta sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirdikleri faaliyet sayesinde isim yapmış ve belli bir konuma gelmiş bazı kadınların milletvekili adayı olarak gösterildiği de söylenmelidir. Ayrıca, kadın örgütü temsilcilerinin taleplerinin de oldukça etkili olduğu açıktır.

"Ülkemizde hak ve özgürlüklerin ve örgütlenme olanaklarının önemli ölçüde güvence altına alındığı 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği dönemlerde orta öğrenimimi tamamladım. Gerek ailemin dünya görüşü gerekse öğrencilik yaşamımda öğretmenlerimin demokrat tutumları, dünya görüşümün oluşmasında önemli bir rol oynadı. Birey ve toplum olarak, hak ve özgürlüklerimizin geliştirilmesinin ancak örgütlü bir çalışma ile olanaklı olduğuna inandım. Öğrencilik dönemimde öğrenci derneklerinde, öğretmenliğim ve avukatlığımda meslek örgütlerinde aktif görev aldım. Çalışmalarımı, insan hakları ve kadının insan hakları alanına yoğunlaştırdım. Türkiye'de çok etkin olan Çağdaş Hukukçular Derneği ve Cumhuriyet Kadınları Derneklerinde genel başkanlık görevleri yaptım. Özellikle Cumhuriyet Kadınları Derneği Genel Başkanlığım süresinde, kadınları ilgilendiren yasal düzenlemeler için diğer kadın dernekleri ile ortak yürüttüğümüz çalışmalarda, kadının siyasette var olmasının, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesindeki önemini kavradım. Erkek egemen bir parlamentodan kadınlar için de genel anlamda insan hakları içinde olumlu sonuçlar almak çok zordu. Bu dönemde kadın arkadaşlarımızın topladığı beş bin kadın ve kadın örgütü temsilcilerinin imzalarından oluşan bir dosya ile CHP Genel Merkezi'ne başvurarak aday gösterilmemi istediler. Genel Merkez, bu imzaları dikkate almadı ve aday gösterilmedim. TBMM'nin 25 ve 26. Dönemlerinde Genel Başkan, beş büyük şehrin birinci sıralarına kontenjan kullandı. Ankara 2. Bölge milletvekilliği adayı olarak da ben gösterildim. Adaylığımdan önce çeşitli STK'ların ve davalarını izlediğim Sivas Katliamı mağdurlarının Genel Başkan'dan benimle ilgili talepleri olduğunu biliyorum." (Türkiye /Milletvekili, Siyasi Parti Üyesi/Sivil Toplum Üyesi/Dernek Başkanı/Üniversite/71)

"Gençlik yıllarımdan beri Türk Milliyetçiliği fikrine inanmış ve mücadele etmiş, dernek kurmuş, dernek başkanlığı yapmış bir kişiyim. Direkt olmasa da indirekt olarak hep siyasetin içinde olmuştum. Siyasette aktif olmamda, sivil toplum kuruluşlarındaki tecrübem etkilidir. Bilfiil siyasete girmeme, etrafımdaki arkadaşlarında etkisi ve teşviki olmuştur." (Türkiye/Siyasi Parti Üyesi/Milletvekili/Doktora /61)

Genel olarak bu soruya verilen cevaplara bakıldığında, Türkiye'de, kadınların siyasi temsilini arttırmak ve özellikle siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak amacı ile kurulmuş, KA-DER VE KADEM gibi sivil toplum örgütlerine üyeliklerin siyasete giriş için bir basamak olduğunu söylemek yanlış olmaz.

"Üyesi olduğum dernekler KADER, SODA ve İBBSK siyasetle ilgili. KADER'e girme nedenim feminist olmam, kadınların atama ve seçimle gelinen iktidar noktalarında sayılarının artmasını istemem. Siyasi parti adaylarına danışmanlık yapma nedenim de "adayların iktidar olma durumlarında kadın erkek eşitliği için bir şeyler yapmalarına aracı olma isteğim." (Türkiye/Sivil Toplum Üyeliği/Siyasi Parti Danışmanlığı/50)

Bir katılımcı, uzun yıllar siyasete ilgi duysa da bir Samsunlu olarak, hemşehri derneklerinde yürüttüğü faaliyetler neticesinde, dernek üyelerinin kendisini siyasetin içinde görmek istediklerini ve bu yönde desteklediklerini dile getirmiştir. Hemşehrilerinin ve partililerin ısrarları ile siyasete giren katılımcı, memleketinde tanınan biri olmasının, destek görmek konusunda etkili olduğunu bildirmiştir.

"Siyasete lise ve üniversite yıllarımda hep ilgim vardı ancak herhangi bir faaliyette bulunmadım. Hatta bugüne kadar aday dahi olduğum partiye üye olmadım. Bugüne kadar hiçbir parti üyeliğim olmadı. Fakat sosyal medyadaki milliyetçi söylemlerim ve hemşehri derneklerinde, Kızılay ve mesleki grup ve STK'lar ile Baro seçimindeki gruplarda aktif olarak yer almam, arkasından da Samsun Sivil Toplum Kuruluşları Federasyonu (SAMDEF) başkanı seçilmem tanınırlığımı ve bilinirliğimi arttırdı. Dolayısıyla istemesem bile, siyasete sürüklenecek bir döneme girdim. Hemşehrilerimden ve partililerden aday olmam için baskıya varan talepler oldu. Sonrasında da ilk aday adaylığı müracaatımla 7. sıradan aday gösterildim. 2018 yılında ise İyi Parti'den aday adaylığı müracaatım oldu fakat aday gösterilmedim." (Türkiye/Milletvekili Aday Adayı/Üniversite /48)

Hindistan'dan bir katılımcı, ülkesinde Müslüman bir kadın olarak yaşadığı ayrımcılıktan dolayı, Müslüman kadınların haklarını korumak adına kurulmuş bir sivil toplum örgütünde yer aldığını beyan etmiş, siyasete girmesinin altında, yaşadığı ayrımcılığa karşı çıkmak olduğunu ifade etmiştir.

"Master yaptığım günlerde arkadaşlarımla politik tartışmalara giriyor ve sivil toplum örgütlerinde yer alıyordum. Hem Müslüman hem de kadın olmaktan kaynaklanan yaşadığım çifte ayrımcılık, beni siyasette aktif yer almaya itti." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans /27)

Bireylerin genç yaşlarda sivil toplum örgütleri içerisinde yer almaları, siyasete katılım göstermek konusunda önemli bir başlangıçtır. Hindistan'dan bir katılımcı, sivil toplum örgütlerinde aktif yer alan arkadaş çevresinden etkilenerek, kendisinin de bu yönde bir eğilim gösterdiğini ifade etmiştir.

"Üniversiteye gittiğim yıllarda, çevremdeki bazı arkadaşlarım çeşitli sivil toplum örgütlerine üyeydiler ve özellikle kadınlara karşı işlenen suçlara karşı çıkmak amacıyla eylemlere katılıyorlardı. Ben de onlarla beraber yürümeye başladım." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi /Lisans/42)

Günümüzde sivil toplum, demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesinde önemli katkıları olan bir alandır. Demokrasinin tabandan tavana doğru yaygınlaşması, siyasi kadroların yetişmesi, siyasi partiler için bir taban teşkil etmesi ve devlet üzerinde etkisi olan bir oluşum olması açısından oldukça önemlidir. Kısaca dinamik, renkli, katılımcı ve siyasi mekanizmayı etkileyici bir sivil toplum anlayışı, bugün artık demokrasinin varlığı açısından oldukça gereklidir. Özellikle, sivil toplum örgütlerinde aktif rol alan kadın adayların, siyasi partiler için bir taban teşkil etmesi, siyasi kadroların, siyasi bir bilinç ile bu örgütlerde donanım kazanmış kadınlar tarafından doldurulması hem kadınların siyasi temsilinin artması hem de her anlamda özgüven kazanmaları için faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.2.4. Siyasette Kadın Temsilini Arttırmak ve Ülke Meselelerinde Söz Sahibi Olma Çabası

Siyasete giriş süreçlerinde neyin etkili olduğu sorulduğunda, bazı katılımcılar, kadınların siyasetteki sesi olmak istediklerini vurgulamışlardır. Kadınların siyasette en az erkekler kadar aktif olması gerektiğini düşünen bir katılımcı, kendisi partiye üye olduktan sonra, birçok kadını birer delege olarak partiye kazandırdığını, kadınlarda siyasi bir farkındalık oluşturmak için bir ekip oluşturduğunu dile getirmiştir.

"İlk başta, sadece parti üyesi olarak başladım. Daha sonra, kadınlarında siyasette olması gerektiğini, kendisini ifade etmesi gerektiğini düşünerek, meclis üyesi adayı oldum. Kadınların sesi olmak istedim ve olduğuma da inanıyorum çünkü siyasete başladıktan sonra, partimize çok sayıda üye ve delege kazandırdım. Güzel bir ekibim var ve kadınların siyasete eğilimlerinin artışını görmek çok güzel. Belediye seçimlerinde, ilk başta tepkiler alıyordum ama kadınlara anlattıkça, ortam gayet güzel oluyordu." (Türkiye/Siyasi Parti Üyesi/Sivil Toplum Üyesi/Lise/47)

Araştırmaya Türkiye'den katılan bir kadın, siyasete katılma nedeni olarak kadınların siyasi temsil oranını arttırma çabasını göstermiştir. Kadınların erkeklerle kamusal alanda eşit bir biçimde temsil edilmesi, demokrasinin bir gereğidir ve kadınların söz sahibi olmadığı bir siyasi anlayış eksik bir demokrasi anlayışı ile eşdeğerdir. Ayrıca kadınların yaşadığı bu adaletsizliğe bir tepki koymak herkesin görevidir.

"Siyasetle ilgili konularla uğraşma nedenim, kadınların az olması, sayılarının artması gerektiğine inanmam, kadınsız demokrasi olmayacağına inanmam, haksızlıklara karşı mücadele etmenin herkesin görevi olduğuna inanmam." (Türkiye /Sivil Toplum Üyesi/Lisans /50)

Bir katılımcı kadınların yaradılış gereği vefakâr, çalışkan ve merhametli olduğunu, bu özelliklerinin siyasete yansıyacağını ve siyasi arenanın daha uzlaşmacı bir yer haline geleceğini ima etmiştir. Bu sayede, kadınların vatan ve millet adına çok faydalı işler yapacağına inanmaktadır.

"Kesinlikle vatanım ve milletim için bir şeyler yapma fikri ve hizmet aşkı ile siyasetin içine girdim. Kesinlikle kadınların da siyasette çok başarılı olabileceğini göstermek nedenlerimin arasında idi. Kadınların içgüdüsel ve yaradılış özellikleri, vefakârlığı, çalışkanlığı ve merhameti ile yoğrulmuş siyasettin daha etkili olacağı inancındayım." (Türkiye/Siyasi Parti İlçe Başkanı/Lisans/31)

"Gerek toplumun farklı sosyoekonomik kesimlerinin gerekse farklı cinsiyetlerin siyaset alanında eşit ve adaletli temsil edilmiyor olması bu konuda etkili oldu." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi /Üniversite/52)

Bir katılımcı, bir kadın siyasetçi olarak seçmenlerle daha iyi bir iletişim içine girebileceğine ve devletin imkânlarını her yere ulaştırabileceğine olan inancından dolayı siyasete atıldığını vurgulamıştır.

"Yurttaşlarımın devlet imkânlarından daha çok yararlanması ve iyiyi güzeli yapılan çalışmaları paylaşmaktı amacım. Tabii ki kadının siyasette aktif rol aldığında her eve girilebileceği için daha başarılı olunacağını düşündüm." (Türkiye/Siyasi parti üyesi/Lisans/34)

Bir katılımcı kadın lidere sahip olan siyasi partiden çıkmış bir milletvekili olarak, kadın liderle hareket etmenin büyük bir ayrıcalık olduğuna inanmaktadır. Böyle bir partinin içinde demokrasi için gerekli olan tartışma kültürünü bulabildiğini ifade etmiştir. Yeterince iyi işlemediğini düşündüğü bir siyaset mekanizması içerisinde tek sorunun kadının eksik temsiliymiş gibi gösterilmesine karşı çıkmakta ve kadınların sadece toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesi içerisine hapsedilmesine karşı durmaktadır. Ayrıca bu bağlamda, kadın rol modellere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

"Ülke meselelerinin çözüm adresinin siyaset kurumu olduğuna inanıyorum. Bugün için siyaset kurumları yeterince işliyor mu? Hayır. Bu işlemeyen yapıyı işler duruma getirmek için de büyük çaba gerekiyor. Tabii ki kadınların siyasetteki temsilinin artmasının bu yapıyı daha işler hale getireceğine inanarak yola çıktım. Bugün bir kadın liderle hareket etmenin ne büyük bir ayrıcalık olduğunu görüyorum. Özellikle demokrasi ve tartışma kültürü açısından Kadın rol modellere ihtiyaç olduğuna inanarak başladım. Ama kadınların sadece kadın sorunsalına hapsedilmesine karşıyım." (Türkiye/Milletvekili/Siyasi parti üyesi/Doktora/63)

Siyasete girerken, temel amaçları kadınların siyasi temsilini arttırmak olmayan bazı katılımcılar, siyasette bir kadın varlığının eksikliğini görmemişler, sadece kendi sosyal şartları ve kişisel meraklarından dolayı siyasete girdiklerini vurgulamışlardır.

"Ben cinsiyet ayrımı olarak düşünmedim. Siyasete kendimi ifade etmek istediğim için girdim." (Türkiye/Siyasi parti üyesi, Sivil Toplum Üyesi/Lise/47)

"Siyasete kadın, erkek diye bakmadım. Yaşadığım kentin belediyesinde teknik işlerle ile ilgilenecek bir mimara ihtiyaç vardı. Tabii böylelikle kadın temsiline de katkıda bulunmuş oldum ama

temel amacım bu değildi." (Türkiye/Belediye İmar Komisyonu Başkanı/Siyasi Parti Üyesi/Üniversite/39)

Türkiye'den bir katılımcı, ülkesinin bir ferdi olan bir kadın olarak, ülkesine fayda sağlamak için siyasete atıldığını vurgulamıştır. Siyasete girerken hedefi, kişisel çıkarlar sağlamak değil, çok sevdiği ülkesine fayda sağlamak olmuştur.

"Türkiye âşığı bir fert olarak elimden geldiğince ben de bir ucundan tutmak istedim. İnsanlara ülkeme faydam olsun istedim. Şahsım adına herhangi bir beklentim yok açıkçası." (Türkiye/Siyasi parti Üyesi/ /Lise/37)

Türkiye'den bir katılımcı, feminist bir siyasetçi olmasını, küçük yaşlarda ailesinde gördüğü cinsiyet ayrımına bağlamıştır. Bir kız çocuğu olarak erkek akranlarına göre güçsüz olarak kabul edilmiş ve kendisi güçlü bir kadın siyasetçi olarak, kadın hakları için mücadele etmek adına siyasete atılmıştır. Ülkede kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa dur demek için taşın altına elini koyan bir siyasetçi olarak, kadınlar adına söyleyecek sözleri olduğu için ciddi bir mücadele içine girmiştir.

"Küçükken bana hep 'Sen kızsın, gidemezsin, yapamazsın' derdi ailem. Hâlbuki erkek kardeşlerim her istediği yere gider, her istediğini yapardı. Küçüklükten beri maruz kaldığım bu cinsiyet ayrımını, hep sorguladım. Bu ayrımcılık hep vardı. İşte bu yüzden feminist oldum. Üniversitede hukuk okudum ve bir hak mücadelesi içine girdim. 'Özel alan politiktir'şiarı içinde, bütün kadınlarla aynı sorunları yaşadığımı gördüm. Partiye girmeden önce, çeşitli STK'larda kadın hakları için mücadele ettim. Amacım, kadınların eşit birer yurttaş olarak kabul edilmeleri için, mücadele etmekti. Kadın hakları konusunda, benim de söyleyecek sözüm olmalı ve elimi taşın altına koymalıydım." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/55)

Bir katılımcı, her ne kadar siyasete atılmasını bir tesadüf olarak nitelese de ülkedeki sorunlara itiraz etmenin değil, taşın altına elini koymanın bir şeyleri değiştirebileceğine inanmaktadır.

"Siyasete girmem tesadüftü. Teknik donanımlarımı kullanabileceğimi düşündüğüm için siyasete girdim. Mimarlar odasında görev alan biri olarak, mesleki deneyimlerim siyasete girmemde

etkili oldu. Ülke meselelerine itiraz etmekle olmuyor. Süreçler yürümüyor. Bizzat taşın altına eline koymak gerekiyor." (Türkiye/Belediye İmar Komisyonu Başkanı, Siyasi Parti Üyesi/Lisans /39)

Hindistan'dan bir katılımcı, toplumun yarısını oluşturan kadınların toplumu şekillendirmede çok önemli rol oynadıkları için siyasete girmeleri gerektiğine inanarak, siyasi faaliyetler yürüttüğünü dile getirmiştir. Geleneksel siyasi yapılar içerisinde, kadınların yeterince katılım göstermemesi, bu alanı kadınların problem çözme yeteneklerinden mahrum bırakmaktadır. Ayrıca, anayasal bir hak olsa bile kadınlar, geleneksel bakış açıları yüzünden, siyasette yeterince aktif olamamaktadırlar. Kadınların potansiyellerinin görmezden gelinmesi, oldukça olumsuz bir tabloya işaret etmektedir.

"Kadınlar, toplumda nüfusun yarısını oluşturur; hayatları şekillendirmede anahtar rol oynarlar. Geleneksel toplum, bizleri sadece anne ve eş olarak görüyor. Hâlbuki bizlerin tüm alanlardaki katkımız oldukça gerekli ve önemli. Bu geleneksel yapılar içerisinde ne kadar çok kadın önemli pozisyonlarda yer alırsa, toplumun bakış açısı o kadar çabuk değişir ve yaratıcılık, problem çözme gibi yetenekler, siyasi alanda ön plana çıkar. Kadınların bir ülkenin kamusal yaşamına aktif katılımı bir hak ve gereklilik. Bu bir haktır; çünkü ülkenin anayasasında yazılıdır. Bu bir zorunluluk; çünkü ülke insanının yarısı olan kadınları, caydırmak veya görmezden gelmek, zihinsel ve duygusal potansiyelini küçümsemek, ülkede her alanda (siyaset de dâhil) verimsizliğe neden olmaktadır."(Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/40)

Hindistan'dan bir katılımcı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmıştır. Ülkesinde sadece "genetik bir piyango" ile olduğu halde, kadınlardan kat kat üstün olarak kabul edilen erkeklerin ve bu normların değişmesini istediği için, siyasete atıldığını dile getirmiştir. Siyasete atıldıktan sonra ailesinden ve çevresinden hiç destek göremeyen katılımcı, dünyanın kadınlar için adaletsiz bir yer olduğunu düşündüğünü söylemiştir.

"Gerek duydum… (Siyasete girmekten bahsediyor). İnsanların çoğu, erkekleri kadınlara üstün tutuyor. Bu bir ritüel hâline geldi. Çocukluğumdan beri, kadınların taciz edildiğini gördüm. Bu bir normdu ve iğrençti. İçimde yanmakta olan adaletsizlik duygusu, beni buna dur demeye itti. Erkek olmak sadece bir genetik piyangoydu. Dünyanın kendini değiştirmesini istedim ve benim gibi insanlar için

daha az iğrenç bir yere dönüşmesini istedim. Bu yüzden dünyada tek kişi kalmışım gibi hissettim, çünkü ailem ve çevrem bana destek olmadı. Keşke dünya iğrenç bir yer olmasaydı kadınlar için."(Hindistan / Sivil Toplum Üyesi / Lisans/27)

Hindistan'dan bazı katılımcılar, kamusal ve özel alandaki cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekerek, kadınlara dayatılan rollere karşı çıkmak adına siyasete girdiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca kadınların toplumun ataerkil yapısına karşı çıkabilmeleri ve kendilerini yeterince ifade edebilmeleri için, siyasette var olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. İnsanlardan beklenen değişimin kendisi olmak ve daha fazla kadına ulaşmak oldukça önemlidir ve bu konuda inancı yitirmemek gerektiğine inanan katılımcılar, kadınların değişiminin önce kendilerinden başladığına inanmaktadırlar.

"Erkeklerin bu kadar baskın olduğu bu dünyada, kadınların da söyleyecek sözleri olmalıdır."(Hindistan/Siyasi Parti üyesi/Master/45)

"Tek amacım çevremde görmek istediğim değişim olmaktı. Daha fazla kadına ulaşmak çok önemliydi. Yine de aktif olarak katılmalarını sağlama amacı oldukça yeniydi. Önceleri çok umudum yoktu kadınlar adına bir şeyleri değiştirilebileceğime dair ancak şimdi kendime de onlara da inanıyorum. Kadınlar, toplumun onlara dayattığı beyin yıkayan kalıplardan kurtulabilirler." (Hindistan / Sivil Toplum Üyesi / Üniversite/27)

"Var olan patriarşiyi değiştirmek için mücadele eden Hindistan'ın Müslüman kadın liderlerini çok okudum ve örnek aldım. Kadınların maruz kaldıkları adaletsizliklere, birden fazla kadınla evlenme gibi uygulamalara karşı çıkmak için sivil toplum örgütüne katıldım." (Hindistan//Sivil Toplum Üyesi/Master/27).

Bir katılımcı, yaşadığı toplumda hem kadın olduğu hem de bir azınlık gruba mensup olduğu için kendisi ile aynı durumda olanların haklarını korumak, kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlamak için sivil toplum faaliyetleri yürüttüğünü ifade etmiştir. Aslında, siyaset kadınlar için maruz kaldıkları haksızlıklara karşı seslerini duyurma aracıdır.

"Bu toplumda, göçmen ve azınlık olarak yaşamam buna neden oldu diye düşünüyorum. Elbette bu toplumda hem göçmen hem azınlık hem de kadın olmak zor, bu yüzden benimle aynı durumda olan kadınların hayat şartlarını daha iyi ifade edebilmek ve şartlarını kolaylaştırabilmek için böyle bir girişimde bulundum."(Yeni Zelanda/Siyasi Parti üyesi/Master/45)

Yeni Zelanda siyasetinde kadınlar, oldukça uzun süredir aktif biçimde yer almaktadır ancak bugün hâlen parlamentoda sayıları erkeklerden daha azdır. Bir katılımcı, kadınların yönetim kurulları gibi önemli karar alma mekanizmalarında yer almadıkları sürece, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tam olarak giderilemeyeceğini düşündüğünü ifade ederek, kadınların kadınları desteklemesinin önemine vurgu yapmıştır. Siyasete giriş nedeni, temelde siyasette kadın temsilini arttırmak olmuştur.

"Yeni Zelanda kadınlarının siyasette yer almaları, oldukça uzun zaman önce olmuştur. Birçok ülkeye bakıldığında, cinsiyet eşitliği bakımından öndeyiz. Birçok insan bizim bu malum cam tavanı kırdığımızı düşünebilir. Ancak, hâlâ şirketlerin yönetim kurullarında çok az kadın var. Borsada listelenen şirketlerde kadın istihdamı yaklaşık %11 ve tüm sistem, kadınlar için fırsatları kapatmak için tasarlandı. Ancak biz kadınlar, kendimize de yapıyoruz. Hem sektörde hem siyasette, kadınlar kendi kendimizi desteklemiyoruz. Benim siyasete girmemdeki amacım hem kadınları desteklemek hem de siyasetteki kadın sayısını arttırmaktı. Bugün siyasette eskiye oranla çok daha fazla kadın yer almaktadır ancak nüfusun yarısını oluşturan bireyler olarak halen parlamentoda erkeklerle eşit temsil edildikleri söylenemez." (Yeni Zelanda/Parlamento Üyesi/Doktora/50)

Kadınların siyasete girerken en önemli amaçlarından biri, siyasette kadın temsilini arttırarak, kadınların en az erkekler kadar siyasette söz sahibi olmasına katkıda bulunmak olmalıdır. Bu bağlamda, siyasette toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanabilir ve kadınların yaşadığı sosyoekonomik sorunlar, daha fazla gün yüzüne çıkar.

"Kadının siyasi temsilini arttırmak, bütün siyasete girmeyi düşünen kadınların amacı olmalı ki kadınlar siyasette söz sahibi olabilsin. Ben de bu sebepten siyasete ilgi duyuyorum." (Yeni Zelanda /Sivil Toplum Üyesi/Lisans/57)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, siyasete giriş sürecinde, amacının toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak olmadığını, kadın ya da erkek olmanın ötesinde bir birey olarak, yaşadığı ülkede sesini duyurmak ve bir fark yaratmak gibi düşüncelerinin etkili olduğunu ifade etmiştir.

"Yaşadığım ülke olan Yeni Zelanda'da sesini duyurmak ve fark yaratmak isteyen bireyler siyasete atılıyor bence. Kadın ya da erkek olması bu seçimini cinsiyet bazlı etkilemiyor. Cinsiyetten çok kişilik ve kariyer hedefleri sonucu bu kararı veriyorlar diye düşünüyorum." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Master/48)

Yaşadığı ülke olan Yeni Zelanda'da bir Müslüman göçmen olarak, mensup olduğu dinden olan azınlıkların haklarını savunmak adına siyasi faaliyet gösteren bir katılımcı, bu doğrultuda bir dernek kurduğunu da dile getirmiştir.

"Göçmen ve azınlık olarak yaşamakta olduğum Yeni Zelanda toplumunda, benim gibi göçmen ve azınlıkta olan grupların haklarını savunmak ve onları temsil etmek istediğim için 1996 yılında Yeşiller Partisi'ne üye oldum. Aynı şekilde 1990 yılında Genç Müslümanlar Derneği ve Seda Hanımlar Derneğinin kurucularındanım." (Yeni Zelanda//Siyasi parti üyesi/Yüksek lisans/41)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, siyasete girmesinin yegâne amacının kadınları güçlendirmek, potansiyellerinin farkında olmalarını sağlamak olduğunu dile getirmiştir. Kadınlar kendi güçlerinin farkında olduklarında, dünyayı daha güzel bir gelecek beklemektedir.

"Kadınımızın manasını (kendi içindeki onur gücünü) artırmak, hayattaki hedeflerimden biridir. Kadınların doğal haklarını, manalarını, seslerini, gerçek güzelliklerini geri kazanmaları, dünyayı daha büyük bir geleceğe uyandıracak! Müziğimin (kendisi ayrıca bir müzisyen), kız kardeşlerimize gerçekten kim olduklarını hatırlatarak, kendilerini kraliçe gibi görmelerini sağlayacağını umut ediyorum." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/41)

"Bütün dünyada, özellikle bazı ülkelerde kadınlar hep eziliyor ve ikinci sınıf insan muamelesi görüyor. Bir kadın hakları aktivisti olarak, amacım dil, din, ırk ayırt etmeden, kadınların seslerini duyurmak ve haklarını korumaktır." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/40)

Kadınlar için ataerkil düşünce yapılarını değiştirmenin en önemli yollarından biri; şüphesiz siyasete atılmaktır. Bazı kalıpları yıkmak, toplumdaki cinsiyet eşitsizliklerine engel olmak ve sadece kadın olmaktan kaynaklı yaşadıkları haksızlıklara dur demenin yolu, önemli karar alma mekanizmalarında yer almaları ve aktif birer yurttaş olmalarıdır. Bu noktada vurgu yapılan başka bir nokta ise, bir grubu ancak kendinden olanların iyi temsil edebileceğini savunan temsil modeli olan tanımlayıcı temsil modelidir. Daha önce de ifade edildiği gibi bu temsil modeli, bir grubu ancak o grubun içinden gelenlerin iyi temsil edebileceğini savunan bir temsil modelidir. Siyasete atılan kadınlar, kadınların sesi olmak için çabaladıklarını dile getirerek, bu temsil modelini desteklediklerini ifade etmişlerdir.

3.3 Bir Kadın Olarak Siyasetçi Olmanın Zorluklarına Dair Değerlendirmeler

Kadınlar siyasetin eril yapıları içerisinde, sırf cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Siyasi yaşam içerisinde, önemli karar alma mekanizmalarına gelebilmiş kadınlar, ülkelerin sosyoekonomik düzey ve kültürel yapılarıyla da ilişkili olarak, farklı boyutta sorunlar yaşmaktadırlar. Çalışmada ikinci olarak, katılımcılara siyasi yaşamda ne gibi zorluklarla karşılaştıkları, bu zorlukların onları nasıl etkilediğine dair sorular sorulmuştur. Bu zorlukların toplumsal ve kültürel etkenlerden mi yoksa başka faktörlerden mi etkilendiği, bu konuda deneyimledikleri tecrübelerin niteliği sorularak, kadınların kişisel tecrübelerinden faydalanılmaya çalışılmıştır.

3.3.1 Siyasetin Eril Yapısı

Bugün hemen hemen bütün dünya ülkelerinde, siyaset erkek işi olarak kabul edilmekte, kadınların erkekler kadar katılım gösteremediği bir alan olarak varlığını sürdürmektedir. Dünyanın en demokratik ülkelerinde bile kadınların siyasi temsil oranı, erkeklerden düşüktür ve bu, bir demokrasi sorunu olarak kabul edilmemektedir. Siyasete atıldıktan sonra, bir kadın olarak yaşadıkları zorluklar ve engeller sorulduğunda, birçok katılımcı siyasetin eril yapısından dolayı çok fazla zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Türkiye'den bir katılımcı, kadınların parti içerisinde yaşadığı ayrımcılığa dikkat çekerek, kadınlara sadece kadın kollarında görev verilmek istendiğini vurgulamıştır. Milletvekili olmak için aday olan kadınların, erkeklerin karalamalarına maruz kaldığını, aday listelerine girerken maddiyata oldukça önem verildiğini ifade etmiştir. Aday listelerine alınan kadınların daha çok bir sembol olduğunu, aslında kadınların listelerde olmasının çok önem arz etmediğini vurgulamıştır. Bu noktada, partilerin içindeki erkek hegemonyası ve siyasetin eril davranış kalıpları ile şekillenmesi söz konusudur.

"Siyaset, özellikle ülkemizde hem çok zor hem çok kolay. Tabii kadın olunca tamamen zor. Partilerde kadınlar kadın kolunda çalışmak zorunda bırakılır. Seçim çalışmalarında broşür vb. dağıtma görevi verilecek kişiler olarak bakılır. Başka bir fırsat ve imkân verilmez genelde. Aday olmak istediğiniz zaman, erkek adayların türlü karalama vs. ayak oyunları, hatta parti genel başkanına baskı yaparak rakip gördüğü kadını listeye aldırmama çabalarına tanık olursunuz. Para burada da galip gelir. Aday yapılsanız bile âdeta listenin süsü muamelesi görür, seçilemeyecek sıraya yazılırsınız. Maddi imkânlar devreye girer ve kadınların şansı daha da azalır. Adayın maddi imkânına göre liste oluşturulur.2018 yılındaki başvurum sonrası listenin ilk 3 sırasında olmam kesin gözüyle bakılırken, hatta olduğum da söylenirken, sonradan öğrendiğime göre tam anlamıyla son dakikada tamamen liste dışı bırakıldım. Aynı şekilde 2015'te de yerel parti temsilcilerinin de listenin başlarında olmamı istemelerine ve beklemelerine rağmen seçilmenin mümkün olmadığı 7. sıraya layık görüldüm." (Türkiye/Milletvekili aday adayı/Üniversite/48)

"Siyasetin her alanında karşımıza güçlükler çıkıyor. Özgür değiliz. Meclis'te cinsiyetçi söylemler çok yaygın. Yüksek sesle konuşmak çok makbul. Kadınlar iki katı çalışsa bile yüksek siyaseti yapanlar hep erkek. Özel alan hep kadının sorumluluğunda. Kadınların sorumluluklarının ağır olması onları erkeklerden daha geride bırakıyor." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/55)

Bir katılımcı, bir kadın olarak tavır ve davranışların çok dikkat çektiğini ve kendisi hakkında konuşulmasına müsaade etmemek için davranışlarına çok özen gösterdiğini beyan etmiştir. Yerel medyanın da bu anlamda cinsiyetçi bir dil kullandığını vurgulamıştır.

"Elbette var. Sürekli göz önünde oluyorsun. Tavır ve davranışlarıma daha da özen göstermem gerekiyor. Yerel basın, açık arayabiliyor çünkü." (Türkiye/Siyasi parti üyesi/Üniversite/34)

Bir katılımcı Türkiye'de siyasetin cinsiyetçi diline dikkat çekmiştir. Örneğin Meclis'te, gülen bir kadın vekilden rahatsız olan erkek vekil olduğunu dile getirmiş, siyasi dilin cinsiyetçi önyargılardan temizlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

"Bir siyasetçi olarak, halkla (seçmenlerle) ilişkilerde sıkıntı yaşamadım. STK deneyimim halkla birleşmekte kolaylık sağladı. Fakat Meclis çalışmalarında, birçok kadın arkadaşımıza cinsiyetçi laf atmalar ya da küçük görme tavırları oldu. Örneğin, bir arkadaşımızın gülerek yanıt vermesi dahi 'kadının gülüp gülmeyeceği' konusunda uyarı getirdi. Ayrıca cinsiyetçi bir dil hâkim. Dilin temizlenmesi konusunda bir çaba da yok. Bu konuda, örnekleri çoğaltabilirim." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/71)

"TBMM'de, yerel yönetimlerde ve muhtarlıklarda, kadınların az olması, kadınlarla ilgili kararları erkeklerin vermesine ve eşitsizlik sarmalının devamına neden oluyor. Bu sarmala yürütme ve yargı da dâhil. Böylece adalet, eşitlik ve özgürlükten yoksun yaşıyoruz." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/50)

Bir başka katılımcı, Türkiye'de siyasetin statükocu yapısından şikâyet etmiştir. Ona göre, sadece kadınların değil, gençlerin de talepleri göz ardı edilmekte, değişim ve dönüşümlere sıcak bakılmamaktadır. Yeniliğe kapalı bu siyasi yapıdan dolayı kadınlar, kendilerine önemli karar alma mekanizmalarında yer bulamamaktadırlar.

"Bana göre, Türkiye'de siyasi yaşamın en büyük zorluğu, var olan yapılara yeni bir soluk, bir yenilik getirmek istediğimizde ortaya çıkıyor. Genel olarak tüm yapıların statükocu bir özelliği var ve her alanda değişime direniyor. Gerek kadınlar gerekse gençler özelinde, değişen talep ve isteklerini anlamak ve karşılamaktan uzaklar. Bu nedenle özellikle yenilikçi, değişim isteyen gençlerin ve kadınların siyasette kendilerine etkin bir alan bulmakta zorlandığını düşünüyorum." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Üniversite/52)

"Türkiye'de siyasette kadın temsili meselesi ciddi kırılmalar yaşamış bir meseledir. Neredeyse yüzde 0,6'ya kadar düştüğü yıllar vardır. Bugün siyasette kadın temsil oranında bir ivme yaşanmış olsa da bu çağda yeterli değildir. Siyasette yıllardır oyunun kurallarını erkekler belirliyor. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkmak istediklerinde bariyerlerle karşılaşıyorlar. Kadın 'Ben de varım!'dediği andan itibaren, her şeyine dikkat etmek zorunda. Kadınlar, eril siyasetin içinde her daim arka planda olmak zorunda. Dünya üzerinde bir kadın olarak yaşamak hayli zor. Herhangi bir çalışma

yapmayı bırak, yaşamak bile çok zor. Ve hepimiz farkına vararak ya da varmayarak hak ihlalleriyle karşılaşıyoruz." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/42)

Hindistan'dan bir katılımcı, siyasi yaşama atılan kadınlara yeterince güven duyulmadığını ve erkekler kadar siyasi beceriye sahip olmadıklarına inanıldığını ifade etmiştir. Parlamentoda bile kadınlar sözlü şiddete maruz kalabilmekte, kadınların faaliyetleri yeterince desteklenmemektedir. İş yaşamından bile kısıtlanan kadınlar, siyasete atılma konusunda oldukça isteksiz olabilmektedirler.

"Başka bir engel, siyasetin kadınları çok fazla incelemesi ve sorgulaması olabilir. Hala 'erkeklerin kadınlardan daha iyi yapabileceğine' inancı vardır. Diğer engeller, Parlamentoda yolsuzluğun varlığı, kadınlara karşı sözlü şiddetin varlığı, kadınların eğitimi, çocuk bakım merkezlerinin eksikliği ve dolayısıyla kadınların çalışma hayatından kısıtlanması ve küçük görünebilecek ancak kadınların siyasi katılımı üzerinde büyük etkisi olan diğer bazı engeller olabilir." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek Lisans/40)

Hindistan'dan bir katılımcı, her ne kadar kadınlar siyasette geçmişe nazaran daha aktif olup, ulusal ve yerel meclislerde daha fazla koltuk sayısına sahip olsalar da gerçekte gücün hep erkeklerin elinde olduğunu vurgulamıştır. Koltuk Rezervasyon Yasası'nın bazı partilerde sadece sözde kaldığını, kadınlara hak tanımak konusunda bazı siyasi partilerin çok yetersiz kaldığını dile getirmiştir.

"Kadınların siyasete ve gerçek karar alma sürecine katılımına gelince, güç hâlâ erkeklerde. Lok Sabha'daki 78 kadın milletvekiline kıyasla hâlâ 176 erkek milletvekili var ve Rajya Sabha'daki 240 milletvekilinden 20'si kadın. Kadın MLA'larının sayısı çok daha kötü. BJP ve INC gibi ulusal partiler, rezervasyon fikrini kâğıt üzerinde satmaya çalışırken, daha fazla kadına seçimlere katılmaları için eşit şans verme konusunda kendi sözlerinin arkasında durmayı başaramadılar." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Lisans/40)

"Geleneksel olarak siyaset, her daim kadınlara düşman ve onları hoş karşılamayan eril bir yapıya sahip. Bu erkek egemen yapı, özellikle bu statükoyu değiştirmeye çalışan kadınlara kaşlarını çatar. Özellikle militarist siyaset anlayışı, kadınları siyasette yer almaya uygun görmeyecek kadar güçsüz ve aciz bulur." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Yüksek lisans/27)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, görünürde kadınlar bütün meslekleri icra etseler de görünmeyen bir cinsiyet ayrımından bahsetmektedir. Kadınların dış görünüşleri ile daha çok yargılandıklarını ve bunun da onlarda bir özgüven eksikliği yarattığını ifade etmiştir.

"Yeni Zelanda'da teoride kadınlar her şey olabiliyor. Ancak erkekler kadar değil. Bu bütün ataerkil toplumlarda var olan sistematik bir sorun. Bu, hemen hemen bütün ülkelerde bir problem. Kadınlar hep kıyafetleri ve kiloları ile değerlendiriliyor ancak kimse bir erkeğin kıyafetine, fit olup olmadığına bakmıyor. Erkekler daha özgüvenli yetişiyor. Dünyada bu anlamda çok fazla kirli oyun oynanıyor." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/57)

Bazı katılımcılar, siyasete girdiklerinde ilk etapta zorluk yaşasalar da daha sonra yerel yönetimler içinde halkın onları benimsediğini ifade etmişlerdir. Her ne kadar önceleri "siyasetin erkek işi" olduğuna dair inanç karşılarına çıkmış olsa da aslında bu sorun zaman içerisinde aşılabilmiştir. Bu noktada avukatlık gibi halk ile iç içe olunan meslekleri icra ediyor olmanın da etkisi vardır.

"Siyasi yaşamın elbette ki zorlukları var. Aslında her işte olduğu kadar var. Sadece biraz daha fazla insanla iletişim içinde olmak ve her gün başka insanları tanımak ve madden ve manen herkese yetebilmek zor olan kısmı. Yani çevrenizdeki insanları seçme şansınız yok. Bir pazar günü sabah saat 09.00'da tanımadığınız bir numara sizi arar ve o telefonu açmak zorunda kalırsınız. Zor olan kısmı böyle. Diğer bir husus da evet siyasette kadın olduğunuzda hele ki benim gibi özellikle Mudanya gibi bir yerde ilk ve tek kadın başkan olduğunuzda, bunu erkeklerin kabul etmesi çok zor. İlk zamanlar 'Yahu bu kadın, kahvehanelere giremez, köylere giremez, şunu bunu yapamaz' diye birçok söylem oldu. Yüzüme karşı da söylendi ancak bir süre sonra herkes beni erkek başkanlardan daha çok benimsedi. Belki de en büyük şansım mesleğimdi. Çünkü bizim meslek de bir nevi esnaflık gibi. Her türlü insanla muhatap olup, her türlü ortama giriyoruz. Dolayısıyla siyasette de zorluk yaşamadım, kahvehaneye bile girip rahat rahat çay içebildim… Hatta saat geç olduğunda adamlara 'Hadi beyler eve; hanımlar bekler!' deyip çoğunu evine gönderdiğim bile olmuştur." (Türkiye /Parti İlçe başkanı/Lisans/31)

Bir katılımcı, kadın ya da erkek olmanın değil, kişiliğin önemine dikkat çekmiştir. Güçlü bir duruşu ve karakteri olan insanın, hangi cinsten olursa olsun, ayrımcılık yaşamayacağını ve saygı göreceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Mensup

olduğu siyasi partide, herhangi bir cinsiyet ayrımı olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir.

"Benim mensubu olduğum Ak Parti'de pozitif bir ayrımcılık var kadınlar adına. Kişiliğim ve duruşumdan dolayı da herhangi bir ayrımcılık ile karşılaşmadım. Bu bence insanın kişiliği ile ilgili. Güçlü olmakla ile ilgili." (Türkiye/Belediye İmar Komisyonu Başkanı/Siyasi Parti Üyesi/Üniversite/39)

Bir katılımcı, siyasetçinin kullandığı dilin anlaşılır olmasının önemine dikkat çekerek, yeterince samimi olup, halka inmeyi başardığı zaman, cinsiyetinin bir öneminin kalmadığını vurgulamıştır.

"Toplumsal ya da kültürel etkiler bağlamında, siyasette cinsiyet değişkenine göre farklılaşan uygulamalarla karşılaşmadım. Girdiğim ortamlarda ister köy ister kent olsun, o ortama uygun bir dil kullandığınızda yani anlaşılabilir bir dille yaklaştığınızda dinleniyorsunuz. Vatandaşlar size bir kadın siyasetçi olarak bakmıyor. Sözlerinizin samimiyeti onları etkiliyor. Ben 2007'den beri, siyaset içinde aktif bulunan biri olarak cinsiyet ayrımını yaşamadım. Çoğu zaman erkek siyasetçilerden bile fazla saygı gördüm." (Türkiye/Milletvekili/Doktora/61)

Yeni Zelanda'dan katılan bazı siyasetçi kadınlar, ülkelerinde kadınların siyasi temsilinin oldukça iyi oranlarda olduğuna dikkat çekerek, kadınlara yönelik önyargıların olabildiğini ancak bunun da kadınların kendilerini doğru ifade ettiklerinde aşılabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

"Ben kadınların, Yeni Zelanda'da gayet yüksek oranda temsil edildiğini düşünüyorum." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/41)

"Dürüst olmak gerekirse, herhangi bir zorlukla karşılaşmadım, sadece önyargılar vardı ve onlar da kendini doğru ifade ettikten sonra, bir engel teşkil etmiyordu. Kadın-erkek arasında temsiliyet konusunda bir zorluk yaşamadım, neredeyse %100 eşitlik vardı diyebilirim." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/41)

Yeni Zelanda'dan katılan bir siyasi parti üyesi, partilerin içindeki görünmez bazı ayrımcılıklara dikkat çekmektedir. Parti liderlerinin ve partilerin yönetici kesimlerinin cinsiyet eşitliğine inanmamaları, iç tüzüğü bu yönde hazırlamamaları ve kadın adayları sınırlayıcı uygulamalar geliştirmeleri, siyasetin eril bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Hâlbuki kadınların siyasi katılımının en önemli kanallarından biri, siyasi partilerdir ve kadınlara bu alanda zorluklar çıkarılırsa, adaylık sürecinde kadınlar yeterli desteği göremezlerse, kadınlar daha yolun başından geri adım atacaklardır.

"Üst düzey parti yetkilileri ve üyeleri, kadınların aday olmasını imkânsız hâle getiriyorlar. Kadınlar, genellikle hangi statüde olacaklarına karar veremiyor. Kadın haklarının ve becerilerinin ötekileştirilmesi, siyasi partiler içinde yaygındır. Siyasetle ilgilenen veya hâlihazırda buna karar vermiş kadınları etkileyen seçim süreçlerinde bazı kurumsal engeller vardır. Bir kurum olarak siyasi partilerin teşvik ettiği veya sınırladığı kadın siyasetçiler vardır. Siyasi partilerde kadınların aday gösterilmesi şüphesiz çok önemlidir, zira partiler, kadınların seçilmesini sağlayan ana kanallardır. Siyasi partileri yönlendiren hem iç hem de dış kısıtlamalar vardır ve örneğin; seçim sistemleri, ulusal kota gibi düzenlemelerin varlığı veya yokluğu kadın ya da cinsiyet eşitliği yasama organı, kadınlara ilişkin tüm stereotipler kadar rol oynamaktadır. Parti içi seçim kuralları ve düzenlemeleri ile partinin gayri resmi uygulamaları da bir rol oynamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin varlığı veya yokluğu, parti iç tüzüğünün cinsiyet eşitliğini destekler biçimde hazırlanmış olması, kadınların katılım düzeylerini değiştirebilir. Parti liderlerinin ve partinin önde gelen yetkililerinin cinsiyet eşitliğine inanması, özellikle aday belirleme sürecinde büyük önem arz etmektedir." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Doktora/47)

Her üç ülkeden de katılımcıların birçoğu, ülkelerindeki siyasetin eril bir yapıya sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Siyasete atılmak isteyen kadınların, henüz adaylık aşamasında bile bazı baskılara ve dışlamalara maruz kalmaları oldukça yaygındır. Maddi anlamda ve nüfuz bakımından daha güçlü olan erkek adaylar, seçim yarışında hali hazırda ön sıralarda yer almakta, kadın adaylar hem cinsiyet temelli hem farklı açılardan ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bugün hemen hemen bütün dünyada siyaset, bilindiği üzere erkeklerle özdeşleştirilen bir alandır. Siyasetin içinde kullanılan iktidar mücadelesi, kavga, otorite gibi unsurlar, hep erkeksi tabirler olarak

düşünülmektedir[527]. Erkekliğin siyasette bu şekilde konumlandırılması, hem siyasette cinsiyet eşitsizliğine yol açmış hem toplumda kamusal ve özel olmak üzere iki alan yaratmıştır. Kadınların özel alana hapsedilerek siyasetten uzak kalmaları, demokrasinin vazgeçilmezi olan eşit temsilin gerçekleşmemesi, önemli karar alma mekanizmalarında kadınların kendilerine yer bulamamaları, toplumsal problemlere de yol açmaktadır.

3.3.2 Özel Alanın Gerektirdiği Sorumluluklar

Antik Yunan'da demokrasinin ortaya çıktığı zamanlardan bu yana kamusal alan erkeklerin, özel alan ise kadınların var olması gereken bir alan olarak kabul edilmiştir. Bugün hâlen kadınların özel alanda bir eş ve anne olarak sorumluluklarının ağır olması, maddi yetersizliklerinin olması, siyasete girmeleri konusunda büyük engel teşkil etmektedir. Bu gerçek, bu araştırmada da katılımcılar tarafından ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan kadınlara siyasi yaşamın zorlukları sorulduğunda, bir kısmı, bir kadın olarak özel hayat ve siyasi yaşamı bir arada yürütmenin zorluklarından bahsetmişlerdir.

"Tabii ki var. (Siyasi yaşamın zorluklarından bahsediyor). Bir kadın olarak siyaset yapıyorsanız ve teşkilatta iseniz hem evinizi hem çocuğunuzu hem eğitiminizi hem de teşkilat işlerine koştururken bazen yorulup yıpranabiliyorsunuz. Ama hakiki, samimi bir şekilde bu vatana millete hizmet etmek isteyince, hainleri, düşmanları ve kötü insanları görünce, zorluklara göğüs gerip yeniden mücadele etmeye karar veriyorsunuz." (Türkiye /Siyasi parti Üyesi/Lise/37)

Bir katılımcı, aynı anda hem eş hem anne hem de siyasetçi olmanın zorluklarına vurgu yaparak, siyasetçi kadınların erkeklere nazaran daha fazla çaba harcaması gerektiğini ifade etmiştir. Kadınların hane içi sorumluluklarının fazla olmasından dolayı, siyasete katılım göstermek konusunda, çekimser davrandıklarını da belirtmiştir.

[527] Burcu Önder Memiş, Siyasette ve Siyasal İletişimde Erkeklik Söylemi:2015-2017 Arası Türkiye İncelemesi, Ulakbilge, Cilt 5, Sayı 11, 2017, ss.5-10

"Elbette kadın olarak sosyal sorumluluklarınız eş, anne ve evlat olarak çok fazla. Ben yokum diyemezsiniz! Eskiye nazaran siyasette kadının varlığına alışıldı. Eski zorluklar yaşanmıyor artık. Siyaset çok dinamik bir yapı. Toplantılar, hazırlıklar, faaliyetlere katılım için programlar geliştiriyorsunuz. Hiçbir şeyi ihmal etmeden ama kendinizden çok ödün vererek yolunuza devam ediyorsunuz. Kadın siyasetçi, erkek siyasetçiye oranla iki misli efor sarf etmek durumunda. O yüzden de kadınlar, biraz uzak duruyor siyasete." (Türkiye /Milletvekili/Doktora/61).

Hindistan'dan bir katılımcı, bir kadın olarak seçim kampanyaları yürütmenin hem maddi hem manevi açıdan oldukça zor olduğunu dile getirmiştir. Bu anlamda, siyasetin içinde olan bir aileden gelmenin durumu kolaylaştırdığını da ifade etmiştir.

"Evet, pek çok sorun var. Oy aramak ve her an insanlarla birlikte olmak için titiz bir kampanya yürütmek oldukça zor. Bu aynı zamanda kadınların bir alanı olarak görülen aile yaşamını da etkileniyor. Hindistan'ın kadın bir başbakanı olmasına ve en büyük partilerden biri olan Kongre'nin bir kadın tarafından yönetilmesine rağmen, her adımda engeller vardır. Siyasette olan kadınların çoğu siyasi ailelere mensuptur. Bir istisnaydım. Herhangi bir politik aileye ait değildim." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/50)

"Kadınların aile içi rolleri, erkeklerin politik bir kariyer edinmek için harcadıkları vakti, harcamalarınızorlaştırır. Kadınlar ev içi sorumlulukları ile meşgulken, erkekler siyasi kariyerlerini sürdürmek için gerekli becerileri kazanmaya devam ederler. Erkekler, aday gösterilirken, kadınlar sosyal aktivite olarak siyasetin dışında işler yaparlar." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/39)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı siyasetin hızlı temposu içerisinde, özel hayatına zaman ayırmakta zorlandığını dile getirmiştir. Özel alanın ve siyasi yaşamın beraberinde getirdiği sorumluluklar, kadınları siyaset arenasında zorlayan etkenlerdir.

"Partide her zaman uzun saatler çalıştığım için, ilk yılımda karşılaştığım en büyük zorluklardan biri, süreç ve uygulamalarına ayak uydurmak ve yaptığım uzun seyahatler oldu. Benzersiz ve hızlı tempolu bu ortam, sadece bir yılda çok şey öğrenmeme yardımcı oldu ancak özel hayatımda, insanlara zaman ayırmakta zorlandım." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/45)

Siyaset gibi zor bir arenada asla kadın ve erkeğin eşit olmadığını ifade eden bir katılımcı, annelik rolünü ve siyaseti bir arada yürütmenin zorluğundan bahsetmiştir. Bir annenin uzun süreli çalışması ile babanın çalışması arasında toplumun algılayış biçimi açısından büyük fark vardır.

"Kadınlar, eğer işin içinde çocuklar varsa erkeklerden daha farklı değerlendiriliyor. Bir anne olarak saatlerce evde olmadığında korkunç bir anne olarak adlandırılıyor. Aynı şeyi baba yaptığında böyle şeyler konuşulmuyor." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Master/48)

Kadınların siyasette aktif yer almaları konusunda karşılaştıkları diğer bir engel de özel alandaki sorumluluklarıdır. Hâlihazırda rekabete açık, yoğun bir arena olan siyaset arenasında, erkeklerden daha farklı olarak ev içi sorumlulukları olan kadınlar, daha çok çaba ve zaman harcamak zorunda kalmaktadırlar. Bütün bu etkenlerden dolayı, siyaset kadınlar için daha yorucu ve zorlayıcı bir alandır. Toplum, bugün halen kadınların en büyük önceliğinin evi ve çocukları olduğunu düşünmektedir. Yıllar geçtikçe bazı standartlar değişmektedir fakat toplumun zihninin derinliğinde yatan bu düşünceler değişmemektedir. Seçmenler, kadın adaylar söz konusu olduğunda, onların aile içi sorumluluklarını düşünerek, onlara oy vermeye şüpheci yaklaşabilmektedir.

3.3.3.Ataerkil Toplum Yapısı

Toplumların ataerkil yapısı, yüzyıllardır kadınları kamusal alanın dışına itmekte, hane içi sorumlukları içine hapsetmektedir. Siyasetin bir "erkek işi" olarak görüldüğü toplumlarda kadınlar, siyasi faaliyetler içerinde bulunmak konusunda daha çekimser davranmaktadır. Bunun yanında kadınlar, oy vermek konusunda da isteksiz olabilmektedir. Kadınlar siyasette aktif yer almak ve önemli karar alma mekanizmalarına gelebilmek için, yeterli özgüvene ve motivasyona sahip olmayabilirler. Ayrıca, kadın seçmenlerin kadın adayları ne kadar desteklediği konusu da bir muammadır.

Hindistan'dan bazı katılımcılar, toplumda çok katı bir ataerkil yapı olduğundan, kadınların ülkede siyasette oldukça acımasız bir tavır ile karşı karşıya

olduğunu düşündüklerini vurgulamışlardır. Hatta siyasette yer alan kadınların bazı psikolojik saldırılara maruz kaldıklarını belirtmiştir. Kadınların bu süreçte ahlaksız saldırılara da maruz kalabildiklerini, sırf kadın olmaktan kaynaklı kötü muamelelerle karşı karşıya geldiklerini dile getiren bir katılımcı olmuştur. Siyasette ayrıca, erkeklerin yaptıkları hatalar tolere edilebilirken, kadınların kusursuz olmalarını bekleyen çifte standartlı bir bakış açısı hâkimdir.

"En büyük tehditlerden biri güvenlik. İnsanlar iktidardaki kadınları gördüklerinde, benlik duygularına saldırmak, bağımsızlıklarını ve kaynaklarını almak, sosyal desteği almak ve ahlaki olarak saldırmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Başka bir şey ise, siyasetteki kadınların sadece ana rollerde yaşayabilmeleri ve gerçekten hazırlıklı olmaları ve hata yapmamaları. Oysa erkekler çocukça olabilir, bencilce kararlar alabilir ve kimse bunun bir sorun olduğunu düşünmez. Bu çifte standart çok adaletsiz gerçekten." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/27)

Toplumun ataerkil yapısı siyaseti algılayış biçimlerine de yansımaktadır. Bu bakış açısı hiçbir zaman kadın siyasetçilerle erkek meslektaşlarının eşit olduğunu kabul etmemektedir. Toplumsal cinsiyet kavramına dair bir farkındalığı olmayan toplum, feminizme karşı düşmanca bir tavır takınmaktadır. Ataerkilliğin bu derece yerleştiği bir toplumda kadınlar daha çok ev hanımı olmayı tercih etmektedir ya da buna zorlanmaktadır. Yine patriarşinin bir sonucu olarak toplum erkek siyasetçilere daha çok güvenmekte, onların daha başarılı olacağına inandıkları için onlara oy vermektedir. Özellikle Hindistan'dan bazı katılımcılar, bu sistemin erkek temelli olduğu için erkekleri koruduğunu, özellikle feminist olmanın alay konusu olmak için bir sebep olduğunu vurgulamıştır.

"Ayrıca, ataerkil toplumlarda kadın politikacılar eşit ortaklar olarak görülmeyebilir. (Bu da yine önyargılara ve cinsiyet sorunlarına yol açıyor.) Ülkemizde maalesef yüksek pozisyonlarda kadın politikacılar geleneğimiz yok. Ataerkil sistem hâlâ toplumumuzda oldukça yaygındır. Feminizm genellikle düşmanlıkla görülür. Birçok insan hala feminist veya toplumsal cinsiyet meselelerini tam olarak anlamıyor. Toplum bunu denememekte ya da bunu değiştirmekle yeterince ilgilenmemektedir. Ülke olarak aydın bir bakış açısına sahip değiliz. Çoğu kadın çalışıyor ancak ev hanımlığı daha da yaygın. Korkarım ki birçok insan iktidardaki erkeklere olduğu kadar iktidardaki kadınlara da güvenmiyor." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek Lisans/37)

"Kadınlar hâlâ çoğunlukla erkekler tarafından alt-kültürden olarak görülüyor. Özellikle de feminist bir kadın iseniz, onlar için tehlike arz ediyorsunuz. Feminist olmak, kaybetmek ve alay konusu olmak demek. Sistem zaten kadınları korumuyor." (Hindistan / Sivil Toplum Üyesi /Lisans/27)

"Cinsiyet eşitsizliğinin bir parçası olarak, başka bir konu da kadın seçmen sayısının az olması olabilir. Birçok kadın siyasete ilgi duymadığından, oy vermeyi reddediyorlar, bu da kadın parlamenterlerin destekçisi olmamasına neden oluyor. Tabii ki, bu sadece kadın seçmenler tarafından oylanacakları anlamına gelmez, ancak asıl mesele, kadınlarda, özellikle meslektaşları tarafından 'güven' eksikliğidir." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Master/45)

Hindistan'dan bir katılımcı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yüzyıllar boyunca kurulan kamusal ve özel alan farkından kaynaklandığını dile getirmiştir. Kadınlar sadece hane içi sorumlulukları ile özdeşleştirilmiş, bütün hayati kararlarda erkeklere tabi olmuşlardır. Bu yerleşmiş düzen, kadınları önemli karar alma mekanizmalarından uzaklaştırmaktadır.

"Asırlardır bu böyle. Cinsiyetler arasındaki iş bölümü bir kez kurulduktan sonra, onu değiştirmek çok zorlaştı. Kadın evle ilgilendi ve erkekler işe gitmek için dışarı çıktı. Erkekler ve kadınlar, bu ayrı meslekleri kabul etmek için fiziksel ve zihinsel olarak şartlandırıldı. Şimdi tüm bu engellerin kaldırılması gerekiyor. Çoğu kadın, bir erkeğin desteği olmadan öne çıkma cesaretine sahip değildir. Toplum, kadınların kendi kararlarını alamayacakları inancını besliyor ve kanunlarımız bunu pekiştiriyor. Bir kadının kocası, aniden evinde kendisine yer olmadığına karar verirse, babasının evine dönmeye çalıştığında, orada da istenmediğini anlaması muhtemeldir. Bu koşullar nedeniyle, çoğu kadın, erkeklerden maddi, sosyal, zihinsel ve fiziksel desteğe ihtiyaç duyar."(Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/42)

Hindistan'dan bir katılımcı, asırlar önce yerleşmiş bir norm olarak ataerkilliğin, kadınların ikinci sınıf insan muamelesi görmesinde, en önemli etken olduğunu ifade etmiştir. Ataerkil toplum yapısı değişmedikçe, politik sistemler de değişmeyecek, kadınların siyasetteki temsil sorunu da devam edecektir.

"Dünyamız böyle… Eşitsiz cinsiyet normları her yerde çok yaygındır. Kadınların ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüğü her yerde, toplumlar ataerkiye eğilimlidir. Bu tür normlar değişime çok dirençlidir ve politik sistemlerimizi temel alırlar. Bunların üstesinden gelene kadar, siyasetimizde veya

toplumlarımızda önemli bir değişiklik yapamayız." (Hindistan/Sivil Toplum Örgütü Üyesi/Lisans/39)

Toplumsal cinsiyet eşitliği söz konusu olduğunda, Yeni Zelanda'nın iyi bir örnek olduğunu ifade eden bir katılımcı, ülkede oldukça uzlaşmacı ve özgürlükçü bir kültür olduğunu, bunun siyasete de yansıdığını dile getirmiştir. Ülkede, azınlıklar ve kadınlar dâhil olmak üzere bütün vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu ve yasaların uygulanması konusunda da oldukça titiz davranıldığını belirten katılımcı, bunun genel ahlak anlayışı ile ilgili olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca ülkenin bir kraliçeye sahip olan İngiliz yönetim kültüründen etkilenmiş olmasını, kadınların siyasetteki yeri açısından oldukça avantajlı bulmaktadır.

"Yeni Zelanda'da hem toplumsal hem siyasi yaşamda farklı bir kültür var. Yeni Zelanda tarihinde, halkının adaya gelişlerinden itibaren bakarsak, her zaman bir anlaşma ve uzlaşma kültürü olduğunu söyleyebiliriz. Yeni Zelanda'nın tarihi zaten bu şekilde gelişmiş. İlk geldiklerinde, Yeni Zelanda halkı yerli halkla diğer ülkelerde yaşanan problemleri yaşamıyorlar. Bir sözleşme ile başlanıyor ve oradan gelen bir hak gözetme var ve bu süreç, kadın haklarına çok faydalı olmuş. Sadece toplumsal cinsiyet eşitliği özelinde değil, bütün hak ve hukukun eşit dağılımı konusunda Yeni Zelanda çok iyi bir örnek. Toplumda yüzde 7 civarında olan Maoriler, inanılmaz geniş haklara sahip. Müthiş bir temsiliyet ve hak sahibiler. Genel bir ahlak olarak bireysel haklara saygı duyma ve hukuku tanıma söz konusu. Kadınların da kültürel olarak bir İngiliz bağlantısı olarak, kraliçenin yönettiği toplumdan etkilenmiş olmaları da bunun bir parçası." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans /35)

Kadınlar için toplumda erkeklere nazaran daha fazla düşünce kalıpları ve klişeler mevcuttur. Örneğin, kadınlar fazla kadınsı olmakla suçlanabilir ve erkeksi davranmaları beklenebilir. Siyaset, kadınlar için uygun olmayan, kirli bir alan olarak görülebilir. Bütün bu düşünce yapıları ve zorluklarla yüzleşmek, kadınları daha adaylık sürecinde, siyasetten uzaklaştırmaktadır.

"Kadınların önündeki en güçlü engel, toplumsal kültürün etkisidir. Özellikle de kalıcı düşünce kalıplarıdır. Siyasetin yalnızca bir erkek faaliyeti olarak görülüp, klişeleştirilmesi ve siyasetin 'kirli' olarak algılanması işi. Bu derinden tutulan klişeler ve inançlarla yüzleşmek, çoğu kadın için kolay değildir. Dahası, birkaç başarılı kadın politikacı 'kadınsı değil' olarak görülüyor veya erkeksi olması bekleniyor kadınların. Böylece kadınlar, siyasi kariyer şansından çok erken bir dönemde vazgeçiyor ve

seçim süreçlerinde aday olma motivasyonunu kaybediyor." (Yeni Zelanda/Parlamento Üyesi/Doktora/50)

Siyasetin eril bir yapıya sahip olmasının altında yatan en önemli sebep toplumların sahip olduğu ataerkil yapıdır. Bu ataerkil yapı, daha doğar doğmaz kadın ve erkeklere belli roller yükler. Erkekler toplumun kaderini belirleyen önemli meselelerle ilgilenirken, kadınlar hane içindeki işleri yürütmekle sorumludurlar. Bu görev dağılımı içerisinde, kadınlar kamusal alan denilen "önemli" alanın dışında kalmışlardır. Siyaseti bir erkek işi olarak gören bu eril düşünce yapısı, siyasete atılma sürecinde ve atıldıktan sonra her zaman kadın siyasetçilerin karşısına çıkmaktadır.

3.3.4 Medyanın Etkisi

Siyasetin algılanış biçimi üzerinde, medyanın çok önemli bir etkisi vardır. Araştırmaya katılan bazıkatılımcılar, kadın siyasetçilerin siyasi arena içerisinde karşılaştıkları bir diğer zorluk olarak medyanın etkisinden söz etmişlerdir. Toplumun algısı ve bakış açısını etkilemek konusunda önemli rol oynayan medya, kadın siyasetçiler söz konusu olduğunda erkeklere nazaran daha az objektif ve hatta karalayıcı olabilmektedir.

"Kıdemli kadın politikacılar, medyanın büyük ilgisini çekiyorlar. Onlar medyada ve diğer siyasi kurumlarda, yüksek beklentilerle başa çıkmak zorunda kalıyorlar. Medya, öncelikle kadın siyasetçileri destekliyor ve kucaklıyor. Ancak işler ters gittiğinde, onlara çok şiddetli bir şekilde saldırıyor. Medya, kadınlar ilk seçildiklerinde toplumda çok büyük beklentiler oluşturacak bir algı yaratıyor. Daha sonra, bu yüksek beklentiler karşılanamayınca, bu sefer kadın siyasetçiler kötülenmeye başlıyor. Dolayısıyla, diğer siyasi aktörlerin, medyanın ve halkın beklentileri, kadınların siyasete katılımını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, medyada kadın siyasetçilere dair haberler, daha çok onların daha çok aile ve özel yaşamlarına odaklanır. Onların siyasetteki başarıları çok konu edilmez. Kadınların ilgi alanları, çeşitlilik gösterirken, medya bu çeşitliliği yakalamaya çalışmaz. Kadınların medyadaki temsili, farklılıkları içermez ve daha çok klişeleri yansıtır." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/50)

Yeni Zelanda'da medyada kadın adayların ve siyasetçilerin temsili ile ilgili birçok araştırma yapılmış, makaleler yayınlanmıştır. Susan Lyndsey Fountaine, "Women, Politics and The Media" adlı çalışmasında, ülkede ilk kez iki kadın adayın başbakanlık için yarıştığı 1999 genel seçimlerinde, medyada seçim öncesi çıkan haberlerle ilgili bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, seçimlerle ilgili 4251 haberden, sadece 1038'i kadın adaylarla ilgilidir. Bu rakam, sadece yüzde 36,49'a tekabül etmektedir. Ayrıca, adaylara yönelik haberlerde, erkeklerin kariyerleri özel hayatları ile desteklenirken, kadınlarınki özel hayatlarına bir zıtlık olarak yansıtılmıştır. Kadınların medya ile olan ilişkileri ve bu konudaki avantajları, erkeklere nazaran her zaman daha sınırlıdır[528].

"Kadın siyasetçiler, ne yaparlarsa yapsınlar, medya tarafından övgüye layık görülmemektedirler. Örneğin özel hayatında çocuk sahibi olmamaya karar veren bir kadın parlamenter, normal insanlar gibi çocuk yapamadığı için eleştirildi. Sıradan ailelerin ihtiyaçları ile ilişki kuramadığı iddia edildi. Diğertaraftan, seçim kampanyaları sırasında bir çocuk dünyaya getiren bir kadın aday, 'seçilmek için bebeğini kullanıyor' şeklinde haberlerle anıldı. Gerçek şu ki, bir siyasetçinin baba olması gayet normal karşılanırken, kadın siyasetçinin anneliğine dair tutarsız yaklaşımlar var." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/35)

Hindistan'dan katılan bazı kadın siyasetçiler, medyada kadın ve erkek adayların temsili konusundaki eşitsizliklerden söz etmişlerdir. Erkek adaylar maddi olarak daha güçlü oldukları için, seçim kampanyalarında daha çok ön plana çıkmakta, medyada kendilerine daha çok yer bulmaktadırlar. Reklam ajansları sayesinde, erkek adaylar için daha iyi bir imaj yaratılmakta, kadın adaylar en baştan, sürece mağlup olarak başlamaktadırlar. Hatta kadınlar taciz, aşağılama, karalamalara maruz kalarak demoralize olmaktadırlar. Diğer bir mesele ise seçim dönemlerinde kadın adayların medyadaki temsilidir. Kadın adaylar, her daim daha güçsüz olarak gösterilmekte, kadınların eksik yönleri ortaya çıkarılmakta ve kadınlar adaylık sürecinde, toplum önünde erkeklerden daha güçsüz gösterilmektedir.

[528] Daha fazla bilgi için Bkz. Susan Lyndyey Fountaine, Women, Politics and The Media, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Massey University, New Zeland, 2002.

"Kadınlar siyasete katıldıklarında, bazı yayın organları onları alay konusu edebiliyor veya aşırı büyük beklentiler yükleyebiliyor. Bazı siyasi partiler, profesyonel iletişim uygulamaları kullanarak, aday politikacıları mümkün olan en iyi şekilde tasvir ediyor. Basın sekreterleri, devlet bilgi büroları, reklam ajansları ve halkla ilişkiler ajansları, bu bağlamda, erkek adaylar için muhteşem çalışıyor. Dolayısı ile erkek adaylar için çok çekici bir imaj yaratılıyor. Bu yüzden, kadın adaylar daha en baştan, medyanın kurbanı oluyor."(Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/42)

"Erkeklerin egemen ve güçlü olduğu siyasi ortama giren kadınlar, kendilerini parlamentoda ve medyada cinsiyetçilikle mücadele ederken buluyorlar. Çevrimiçi taciz, kadını küçümseme, aşağılama, sindirme ve sonunda susturma gücüne sahiptir. Kadınlar için kesinlikle şartlar eşit değil. Medya, kadın adayları sindiriyor." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/39)

"Gazeteci ve komedyenlerin bakış açıları bir yana, medyada kadın ve erkek siyasi adayların seçim dönemlerinde temsili oldukça farklı. Kadınlar için bir cam tavan mevcut. Kadın adaylarla ilgili haberler, genellikle olumsuz, basmakalıp ve cinsiyetçi bir şekilde ele alınır. Örneğin, bazı kadınlar seks objesi olarak tasvir edilirken, bazılarının hep eksiklikleri dile getirilir. Özellikle sosyal medyada karalayıcı haberler yayılır. Kadınsı özellikleri ve sorunları vurgulanarak, seçilmemeleri için uğraşılır." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Yüksek lisans/61)

Hindistan'da da medyanın kadın adaylara yönelik yaratmaya çalıştığı olumsuz bir algıdan söz edilmektedir. Sagarika Golder, "Print Media Portrayal Of Women Candidates In 2009 Elections"adlı çalışmasında, 2009 seçimlerinde ülkenin iki önemli yayın organı olan "The Times of India and The Bangalore Mirror"adlı dergilerde seçim öncesi kadın ve erkek adaylarla ilgili haberleri incelemiştir. Bu yayın organlarında, seçim öncesi kadın adaylardan özellikle ön sayfalarda söz edilme oranı yüzde 36 iken, erkeklerin oranı ise yüzde 64'tür. Gazetenin tüm bölümlerinde, kadın ve erkek haberleri arasındaki uyumsuzluk görülmektedir. Ön sayfada, ulusal sayfalarda veya başyazı sayfasında, erkeklere ayrılan alan, kadınların kapladığı alandan çok daha fazladır. Bu, ihmal veya azaltılmış görünürlük yoluyla yapılan bir ayrımcılıktır[529].

[529] Daha fazla bilgi için Bkz.Sakariga Golder, Print Media Portrayal Of Women Candidates In 2009 Elections,
Global Media Journal – Indian Edition, Summer Issue, Vol. 3, No.1,2012

3.3.5 Ekonomik Sorunlar

Siyasi katılım, modern demokrasilerin vazgeçilmez bir unsurudur. Bireylerin siyasi katılımını etkileyen birçok faktör vardır ve bunlardan biri de sosyoekonomik durumdur. Sosyoekonomik değişkenler arasında bireylerin gelir düzeyi önemli yer tutmaktadır. Kadınların siyasete katılmasına engel olan en büyük etkenlerden biri, yeterli gelir düzeyine sahip olmamalarıdır. Siyaset, her anlamda güçlü olmayı gerektiren bir alandır ve maddi güç, bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

"Türkiye'de bir kadın aday gösterilmek istediğinde, adaylık ücretine maruz kalıyor. Eğer ekonomik olarak buna gücü yoksa listenin dışında kalıyor. Maddi gücü yeterli olmayan kadınlar, siyasette erkeklerin elde ettiği network'ü elde edemiyorlar. Çocuğuna bakıcı tutacak gücü olmayan bir kadının siyaset yapması neredeyse imkânsız. Yine de duvarlara çarpsa bile, bu işten vazgeçmeyen güçlü kadınlar var." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/42)

"Kadınların seçimlerde aday listelerine girmesinde, sosyoekonomik faktörler büyük rol oynuyor. Kadınların sosyal ve ekonomik durumu, toplum, siyasi kurumlara ve seçilmiş organlara katılımları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip. Bu meselenin kökleri, aslında çok derinlerde. Örneğin; ekonomik gücü yerinde olmayan bir kadın, yeterli eğitim, sağlık vb. hizmetlerden yeterince faydalanamıyor. Eğitim seviyesi yüksek olmayan bir kadının aday gösterilmesi mümkün değil. Kadın, bütün bu bariyerleri aşsa ve iyi bir eğitim alsa bile bu sefer yine aday gösterilmesi ancak prestijli bir babaya ya da eşe bağlı. Kadının tek başına ayakta kalması çok zor. Partiler, kadın adaylar için yeterli finansal destek sağlamıyor. Kadınlar ev işleri konusunda, oldukça orantısız bir dağılıma sahip. Kadınların siyasete katılımı, yoksulluk, eğitim eksikliği ve bilgiye erişim nedeniyle daha da kısıtlanmaktadır. Ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gece gündüz çalışan bir kadın nasıl olur da siyasete katılabilir? Kaynak, zaman ve bilginin eşitsiz dağılımı, en büyük problem. Hindistan'ın kırsal kesiminde yaşayan bir kadının, bir toplantıya katılmak için bir günlük ücretinden vazgeçmek zorunda ve bu onların hayatlarını çok etkiliyor. Dahası, kadınlar çıkar grupları liderlerinden, kampanya fonu artırıcılarından ve kampanyayı yürüten gönüllülerden maddi olarak daha az destek görüyor. Özellikle ön aşamalarda, siyasetin gücü elinde bulunduran kesimi, kadınları desteklemiyor." (Hindistan/Eyalet Meclis Üyesi/Lisans/45)

"Genele bakıldığında, para siyasete hâkimse, kadınlar hep kaybeder. Ücrette cinsiyet eşitsizliği, mesleki ayrımcılık, ailedeki sorumlulukların orantısızlığı ve sosyal network ilişkilerinin, yüksek maaşlara ve paralara dayanıyor olması gibi sorunlardan dolayı, kadınların sosyal yaşamda ve iş dünyasında olma olasılığı erkeklerden çok daha düşüktür. Seçim kampanyalarına tonlarca para akıtılır

ancak kadınlar kampanyalar konusunda yalnızdır. Adaylar herhangi bir ücret alamaz veya sosyal haklardan almazlar; bu nedenle çok azı, tam zamanlı kampanya yürütebilir. Kadınların çoğu esnek çalışma saatleri olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Parlamentoda da çalışma saatleri, çok aile dostu değil."(Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/46)

"Yeni Zelandalı kadınların son yıllarda toplumda kaydettikleri aşamalara rağmen iş, hayatın mali yönüne gelince hâlâ önemli bir dengesizlik var. Yeni Zelanda'da eğer bir kadınsanız, hayatınız boyunca daha az kazanacak, daha düşük yatırım getirisi elde edecek ve sahip olduğunuz parayı harcamak için sosyal baskı hissedeceksiniz, bu nedenle, muhtemelen fon için daha az parayla daha uzun emekliliğe varacaksınız. Anlatmak istediğim şu ki, kadınlara yönelik bir ücret eşitsizliği mevcut ve bu da bazılarını siyasete atılmak konusunda daha şüpheci yapabilir." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/40)

Ülkelerdeki istihdam eşitsizliği, kadınların işsizliği ve gelir dağılımdaki eşitsizlikler, kadınların siyasete katılımını olumsuz etkilemektedir. Adaylık süreçlerinde kadınların ödemek zorunda oldukları paralar ve siyasette yer almanın pahalı bir iş olması, zaten birçok zorlukla baş etmeye çalışan kadınları, bu konuda demotive etmektedir.

3.4. Kadınların Siyasi Temsil Meselesi

Araştırmaya katılan kadın siyasetçilere, yaşadıkları ülkede kadınların siyasette yeterince temsil edilip edilmediğine dair düşünceleri sorulmuştur. Bu bağlamda, Yeni Zelanda'dan katılan kadınlar dışında hiçbir katılımcı, kadınların siyasi temsil oranını yeterli bulmamaktadırlar ve bu konunun ülkelerinde çok önemli bir sorun olduğunu dile getirmişlerdir. Bir katılımcı, Türkiye'de kadının siyasi temsilinin az olmasını seçim yasalarına bağlamaktadır.

"Kadınlar siyasette yeterince temsil edilseydi, bu anketi yapmazdınız. Elbette temsil edilmiyorlar ve siyasi partiler ve seçim yasası değişmedikçe, partiler kota uygulamaları yapmadıkça da temsil oranının artması çok uzun zaman alacak." (Türkiye/Siyasi Parti üyesi/Lisans/50)

Türkiye'den bir katılımcı, kadınların ne kadar donanımlı ve siyasi deneyime sahip olduklarının bir önemi olmadığını, hatta halkın kendilerini desteklese bile, aday listelerinde yer alamadıklarını ifade etmiştir. Siyasal eşitsizliğin, daha adayların belirlendiği süreçte başlaması, başlı başına bir sorundur.

"Maalesef, hangi parti olursa olsun, yeteri kadar kadına aktif rol vermiyorlar. Seçilme aşamasında aday listelerinde kadınlar, ne kadar donanım, siyasi deneyim sahibi olsa da ve halktan istek görse de ya hiç listelerde yer alamıyor ya da seçilemeyeceği sıralarda aday gösteriliyor." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Üniversite/48)

"Kadınların siyasi temsilinde, tarihsel olarak bakıldığında nicel bir artış söz konusu. Sayısal olarak bu artış, tabiiki önemli. Ancak yeterli değil çünkü henüz eşitlik sağlanamadı." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/55)

Türkiye'den bir katılımcı, ülkede yaşayan bir azınlık grubun haklarını ön plana çıkaran etnik temelli bir siyasi partinin cinsiyet eşitliğine olan yaklaşımının, diğer partilere göre çok daha olumlu olduğunu ifade etmiştir. Kendilerinin etnik ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve ayrımcılığın ne demek olduğunu bildiklerini ve bu yüzden her türlü ayrıma karşı çıktıklarını iddia etmiştir. Bunun dışında, ülkede kamusal alanda ve önemli karar alma mekanizmalarında kadın temsilinin oldukça düşük ve hatta bu konuda kadınların "acınılası" bir durumda olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

"Bu sorunun yanıtı çok açık. Özünde Meclis'te ya da siyasetin diğer alanlarında kadının adının varlığı dahi tartışmalı. İl, İlçe, Belediye Başkanlıklarından Milletvekilliğine dek acınacak bir durumdayız. Bu konuda, rakamlar mutlaka bilginiz içinde. Meclis'te ve parti görevlerinde, kadın- erkek eşitliğinin sağlandığı tek parti HDP. Onların, Kürt kimlikleri nedeni ile yaşadıkları ayrımın, cinsiyet ayrımının olumsuzluğu konusunda bilinçlerini, olumlu yönde etkilediği bir gerçek. Her türlü ayrımın insan haklarına aykırı olduğunu hepimiz biliyoruz. Ancak bu nedenle mağduriyetle karşılaştığımızda, bunu daha derin hissediyor ve çözümü için çaba harcıyoruz." (Türkiye/Milletvekili/Üniversite/71)

"Toplumun yarısını teşkil eden kadınların temsili TBMM, Belediyeler, Belediye meclis üyelikleri, İl genel meclisi üyeliklerine bakıldığında çok az. Parti organlarında, karar alma mekanizmalarında yine yeterli değil." (Türkiye/Milletvekili/Doktora/63)

Bir katılımcı, Türkiye'de kota uygulamalarının kadınların siyasi temsil oranını arttırdığını, ancak hâlen bu oranın oldukça yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

"Hayır, yeterli değil. Türkiye'de siyasette kadınlar ancak yüzde 20'lerde. Siyasette kota uygulamaları olumlu etkilese de bu oranı, belediye meclislerinde hâlen oran çok yetersiz."(Türkiye /Belediye İmar Komisyonu Başkanı/Siyasi Parti Üyesi/Üniversite/39)

Hindistan'dan katılımcılar, ülkenin siyasi geçmişine bakıldığında, günümüzde kadınların siyasi temsil ve siyasete katılım oranının daha yüksek olduğunu dile getirmişlerdir. Toplumda saygı duyulan ve topluma katkı sağlamış kadın siyasetçilerin de var olmasının oldukça önemli olduğunu düşünmektedirler.

"Geçmiş ile karşılaştırıldığında, Hindistan'da siyasette kadın temsili daha yüksek oranda." (Hindistan//Siyasi Parti Üyesi/ Master /40)

"Hindistan'da durum şu an daha makul. Yaptıkları işlere saygı duyulan kadın siyasetçiler mevcut ancak yeterli değil." (Hindistan/Sivil Toplum üyesi/Lisans/27)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınların yeterince temsil edilmediğini ve temsil edilmek konusunda bazı hukuki olmayan yollar denediklerini söylemiştir. Başkalarının sayesinde başarmaktansa, kendi başarılarını elde etmeleri gerektiğini ancak bu sayede gerçek temsil oranına ulaşacaklarını dile getirmiştir.

"Kadınlar siyasette yeterince temsil edilmiyor ancak bazen suç kendilerinde çünkü birinin omuzlarına paraşütle atlamamaları gerekir. Eğer hakkaniyetli bir hukuk sürecinden geçerlerse, her şey daha ahlaki olur. Ancak zaman zaman kadın siyasetçilerin siyasete paraşüt olarak geldiği görülmüştür ki bu adil değildir." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Master/61)

"Siyasetin her aşamasında daha çok kadına ihtiyaç var. Eyaletlerden parlamentolara daha fazla kadının karar verme mekanizmalarında olmaya ihtiyacı var. Kadınlar kast, sınıf ve statü gözetilmeden siyasette var olabilmeli." (Hindistan/Sivil Toplum üyesi/Master/27)

Hindistan'dan bir katılımcı, son yıllarda rezervasyon yasası gibi olumlu yapısal uygulamalar sayesinde, kadınların niceliksel temsil oranında artış olduğunu dile getirmiştir. Ancak, siyasi arenada güç, hâlen çoğunlukla erkeklerin elindedir ve bazı partiler, kota yasasını kâğıt üzerinde bir gösteriş unsuru olarak kullanmaktadırlar.

"Hindistan'da kadınların siyasi temsili konusunda önemli gelişmeler var. Ancak, kadınların gerçek karar alma sürecine katılımı konusunda halen problemler var ve söz hâlen erkeklerde. BJP ve INC gibi ulusal partiler rezervasyon fikrini kâğıt üzerinde satmaya çalışırken, daha fazla kadına seçimlere katılmaları için eşit şans verme konusunda kendi sözlerinin arkasında durmayı başaramadılar. Erkeklerin bu kadar güçlü ve egemen olduğu bu toplumda kadınların işi oldukça zor. Tamamıyla var olma çabası içindeler ve bu, oldukça yorucu." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/42)

Hindistan'da bir siyasi parti üyesi, kadınlarınkamusal alanda herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamaları için oldukça önemli bir uluslararası sözleşme olan CEDAW'a ülkenin imza atmış olduğunu ve kadınlar lehine önemli politikalar güdülmeye çalışıldığını ifade etmiştir. Ancak, bütün bunlara rağmen, ülke siyasetinin eril yapısı ve bazı kültürel nedenlerden dolayı, kadınların siyasi temsilinin önünde bazı engeller vardır ve kadınların siyasi temsil meselesi devam etmektedir.

"Hindistan, 7. madde kapsamında devletleri siyasi ve kamusal hayatta, kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve özellikle kadınlar için uygun önlemleri almaya zorlayan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin imzacısıdır. Hükûmet politikasına ve uygulanmasına katkıda bulunmada 'katılma hakkına' sahip olan kadınların aslında süreçlere itiraz hakkı da vardır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, kadınların temsil meselelerindeki dar görüşlü ve ayrımcı yaklaşımına tanık olmak kafa karıştırıcı. Bir yandan kadınların siyasi temsili için olumlu uygulamalar varken, diğer yandan kadınların temsiline karşı bariz bir ilgisizlik sergileniyor. Hindistan'da kadınların yetersiz temsil edilmesinin sosyotarihsel nedenlerden ve popüler politikanın eril yapısından, aile ve evlilik gibi kurumsal engellere ve mevcut sosyoekonomik ve politik politikalara kadar çeşitli nedenleri olabilir. Ancak, her ne olursa olsun, kadınların eksik temsil meselesi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir." (Hindistan/Siyasi Parti üyesi/Yüksek lisans/46)

Yeni Zelanda'dan katılımcılar, ülkenin şu anki başbakanı Janinda Ardern'in politikalarına dikkate çekerek, kendisinin etrafındaki kadınlara değer verdiğini ve kadının siyasi temsilini desteklediğini belirtmişlerdir. Hatta böyle bir hükûmetin

parçası olmaktan gurur duyduklarını, ülkede gayet adil bir siyasetin işlediğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak hükûmet değiştiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bu yaklaşımında değişebileceğini de düşünmektedirler.

"Janinda Ardern'e sahip olduğumuzu biliyorsunuz, ondan sonra siyasette çok daha fazla kadın görüyoruz, partisindeki kadınlara çok iyi davranıyor, etrafındaki kadınları seviyor. Kadınları önemli pozisyonlara getirmeye çalışıyor. Bu, Yeni Zelanda'daki durum ancak dünyada durum farklı. Yeni Zelanda'da siyasette kadınlar kabul görüyor. Ancak hâlâ uzun bir yol var. Başka bir parti iktidara geldiğinde durum değişebilir." (Yeni Zelanda / Sivil Toplum Üyesi/ Lisans/57)

"İçinde daha fazla kadın bulunan bir hükûmetin parçası olmaktan gurur duyuyorum. Yeni Zelanda'yı daha adil bir yer haline getiren değişikliklerin yapıldığını görmek, beni de gururlandırıyor. Becerilerimi başkalarına yardım etmek ve Yeni Zelanda'yı daha da geliştirmeye katkıda bulunmak için en iyi şekilde kullanabilmek bana gurur veriyor." (Yeni Zelanda / Siyasi parti üyesi /Yüksek lisans/45)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, kadınların siyasi temsil sorununun her daim var olduğuna dikkat çekmiştir. Kadın siyasetçiler daha çok göz önünde olmakta, yaptıkları hatalar daha çok gün yüzüne çıkarılmaktadır. Bütün bu baskılar kadınlarda siyasete katılım konusunda tereddüt yaratmaktadır.

"Bazıları siyaseti kadınlara karşı önyargı besliyor. Ne zaman kadınlar başarısız oluyor ve buna o kadar çok dikkat ediliyor ki; erkekler başarısız olduğunda aynı şekilde konuşulmuyor. Kadınlar her zaman daha göz önünde ve mercek altındalar. Bu baskıdan dolayı, kadınlar kendilerini geri çekiyorlar ve siyasette daha az temsil oranına sahipler."(Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/50)

Her ne kadar bazı kadın siyasetçilerin yönetime geldikten sonra, bir kadın olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamak amacı ile yaptıkları olumlu uygulamalar bulunsa da toplumdaki kadın-erkek eşitliği tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Kota uygulamaları gibi kadınların siyasi temsil oranını arttırmak için yapılan olumlu çalışmalar, kadınların siyasi temsil meselesinin çözülmesine katkıda bulunmakta fakat bu mesele her daim güncelliğini korumaktadır. Yeni

Zelanda'dan bir katılımcı, iktidardaki partilerin liyakat kaygısından dolayı cinsiyet kotasına çok sıcak bakmadığını da dile getirmiştir.

"Yeni Zelanda siyasette cinsiyet eşitliği konusunda dünyada oldukça iyi durumdadır. Ancak yine de kadınlar siyasette erkeklere nazaran daha az yer almaktadırlar. Bununla birlikte, iktidardaki partilerimiz katı cinsiyet kotalarının uygulanmasına uzun süre direndiler, çünkü cinsiyetten öte, yeteneği ve çeşitliliği ön plana çıkarmak istediler." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/41)

3.5. Siyasette Kadın Temsilini Arttırmanın Yollarına Dair Görüşler

Son olarak, çalışmanın ana sorunsalı olan siyasetteki eksik kadın temsil meselesinin nasıl çözülebileceğine dair fikirleri sorulduğunda, bazı katılımcılar kadın temsilinin seçim yasalarının değiştirilmesine ve kota uygulamalarının çoğaltılmasına dikkat çekmişlerdir. Bu noktada önerilen başka bir uygulama da dünyada bazı ülkelerde uygulanan fermuar sistemi olmuştur. Seçimlerde fermuar sistemi, listelerin başındaki iki adaydan birisinin mutlaka kadın olması veya aynı cinsiyetten iki adaydan fazlasının art arda listeye yerleştirilemediği bir aday belirleme sistemidir. Bir tür kota uygulaması olan bu uygulama, siyasette kadın meselesini çözmek için oldukça önemli bir yapısal uygulamadır.

"Siyasi partiler ve seçim yasalarının değiştirilmesi. Kota uygulamaları (atama ve seçimle gelinen her yerde, yalnızca siyaset değil), seçimlerde fermuar sistemi." (Türkiye /Sivil Toplum Üyesi/Lisans/50)

Türkiye'de genel başkanı kadın olan bir partiye üye olan bir katılımcı, böyle bir partide bile kadınlar açısından pozitif ayrımcılık göremediğini ifade etmiştir. Hatta bu partinin kendi içerisindeki uygulamalarının, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık açısından daha kötü durumda olduğunu gözlemlediğini belirtmiştir. Kendisi, siyasetteki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin değişeceğini düşünmemekle beraber, bu konuda umudunu yitirdiğini dile getirmiştir.

"Kadınlar ne kadar gerekli çabayı gösterse de şu anki mevcut durumun pozitif yönde değişeceğine dair umudumu yitirdim ne yazık ki. Sadece kendi yaşadığım deneyimler değil, siyasi

çevremdeki diğer hemcinslerimin siyasi deneyimlerinden de gözlemlediğim durum bu. Kadın genel başkanın olduğu parti bile her ne kadar kadınlar için pozitif ayrımcılık söylemlerinde bulunsa da uygulamada diğer partilerden bile daha kötü durumda." (Türkiye/Milletvekili Aday Adayı/Üniversite /48)

Türkiye'den bir katılımcı, tanımlayıcı temsil modeline dikkat çekerek, kadınları en iyi yine kadınların temsil edebileceğini ve kadınları yine kadınların destekleyebileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Kadınlar için güçlü ve rol model olabilecek kadın siyasetçilere ihtiyaç vardır. Kadınlar, kendi aralarındaki anlaşmazlıklara ve çekişmelere son verip, birbirlerine destek olmazlarsa sorunlarının çözülemeyeceğini ifade ederek, kadın dayanışmasına dikkat çekmektedir.

"Doğru ve rol model olabilecek, kadınlara güç ve cesaret verebilecek kadın siyasetçilerin gerek sosyal medyada gerekse basında daha çok yer alması gerekli. Aslında kadının en büyük destekçisi de yine kadındır. Kadınsal çekişmelerin olmadığı ve kadın dayanışmasının ön planda olduğu çalışmaları arttırmak gerek. Yani aslında kadının siyaseten temsiliyetinin artmasının yegâne yolu yine kadınlardır, kadın siyasilerdir." (Türkiye/Parti İlçe Başkanı/Lisans/31)

Türkiye'den bir katılımcı, kadının siyasi temsil meselesinin çözülmesi için çok yönlü düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öncelikle ekonomik sorunların çözülmesinin ve toplumsal cinsiyete dayalı bir bütçe hazırlanmasının önemine işaret etmiştir. Dahasonra, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, eğitim faktörünün ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak, eğitim materyallerinin düzenlenmesinde yapılması gereken değişikliklerden söz etmiştir. Üçüncü mesele ise medyadır. Medyanın kadın adaylar söz konusu olduğunda tarafsız olmadığını, kadınlar söz konusu olduğunda kullanılan dilin değiştirilmesi gerektiğini vurgulayan katılımcı, kadın meseleleri ile özel olarak ilgilenen bir kadın bakanlığının kurulmasının, özellikle toplumda kronikleşmiş bazı sorunları, çözebileceğine inandığını ifade etmiştir.

"Türkiye'de bu sorunun çözümü için yapılması gerekenler var: Öncelikle toplumsal cinsiyete dayalı bütçe çalışması yapılmalı. Ayrımcılığa karşı bütçe kalemlerinde kadınlar için özel pay ayrılmalı. İkincisi, eğitim ile ilgili. Eğitimde cinsiyetçi materyaller temizlenmeli. Kadınlar için bir bakanlık kurulmalı. Kadın cinayetleri, istihdam eşitsizliği gibi konular bu bakanlık bünyesinde araştırılmalı. Bu

bakanlık bünyesinde, İstanbul Sözleşmesi ile ilgili bir komisyon kurulmalı. Medyada, toplumda ve erkek siyasetçiler arasında kadın siyasetçileri hedef gösteren bir mecra var. Kullanılan dili dönüştürmek, cinsiyetçilikten sıyırmak çok çok önemli. Kadın siyasetçiler bu cinsiyetçi dile tepki göstermeli. Toplumda 'makbul' ya da 'makbul olmayan' kadın imgelemi çok yaygın. Bu dili dönüştürmek gerek." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/55)

Türkiye'den bir katılımcı, sorunun başka bir yönüne dikkat çekerek, sadece erkeklerin değil, kadınların da bu konuda suçlu olduğuna inandığını dile getirmiştir. Ülkede kadınlar arasındaki ideolojik ayrımlar, kolektif bir bilinç oluşmasına engel olmakta, kadınlar arasında haksızlıklara karşı durmak konusunda tam bir dayanışma olmasına engel olmaktadır. Kadın ve erkekler, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusunda ortak karar almalı ve iş birliği içinde olmalıdır.

"Türkiye'de kadının siyasette eşit temsil edilmemesi sorunu, sadece kadınların çözmesi gereken bir sorun olarak kalmamalı! Bu yük, sadece kadınların omuzunda olmamalı. Bu konuda gençliğin senkronize olması çok çok önemli. Tabii ki kanunlarla ve uluslararası sözleşmelerle bu eşitliği sağlamak çok önemli ancak yeterli değil. Kadınlardan beklenen zenginlik, network gibi kriterlerden vazgeçilmeli. Türkiye'de siyasette kadınlar arasında da iş birliği yok. Suçu, sadece erkeklere yüklemek doğru değil. İdeolojiler çok ön planda ve bu yüzden tam bir kadın dayanışması yok. Bu meselede ortaklaşa iyi kararlar alınabilir. Sürece erkeklerin de katılması gerekir." (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/42)

Türkiye'den bir diğer katılımcı, kadınların siyasette etkin olabilmelerinin yolunun erkekleri ikna etmekten geçtiğini düşündüğünü belirtmiştir çünkü kadınların önündeki en büyük engel erkeklerdir. Siyaset, erkekler üzerinden işlemekte ve erkekler istemedikçe, kadınlar önemli karar alma mekanizmalarına gelememektedirler. Bu noktada, katılımcının dikkat çektiği kavram, cam tavan kavramıdır. Cam tavan, kadınların önemli yönetim pozisyonlarına ulaşmasını engelleyen, davranışsal ve kurumsal önyargılardan kaynaklanan, görünmez bir engeldir. Bu engeller yokmuş, kadınlar her karar alma mekanizmasında rahatça bulunabilirlermiş gibi düşünülse de, aslında kadınlar sembolik yetkilerle donatılırlar. Kadınlara sorumluluklar verilse bile, bunlar önemli sorumluluklar değildir çünkü kadınlara yeterince güvenilmemektedir.

“Kadınlara sorumluluk veriliyor ancak yetki verilmiyor” ifadesi, bu bağlamda, sorunu özetler niteliktedir.

“Öncelikle karşı cinsi, yani erkekleri, toplumun yarısını oluşturan kadınlarında siyasette yer alması gerektiğini ve bunun gerçekleşmesiyle birlikte alınan kararların ve oluşturulan politikaların daha sağlıklı ve isabetli olacağını konusunda ikna etmek gerekmektedir. Bunun yapılma zorunluluğu, siyasete erkeklerin hâkim olmasından kaynaklanmaktadır; dolayısıyla onların tabiri caizse izni olmadan kadınlar siyasete giremiyor. Bir nevi cam tavan sendromu yaşanmaktadır ve mevcut kadınlar ise ancak hedef kotayı doldurmak için vitrin amaçlı seçilmektedir. Kadına sorumluluk veriliyor ancak yetki verilmiyor; bu, toplumun en büyük sorunlarından birisidir.” (Türkiye/Sivil Toplum Üyesi/Master/41)

Bir diğer katılımcı, meselenin iletişimsizlik ile ilgili olduğunu vurgulamıştır. Partilerin mahalle, köy gibi yerleşim alanlarında, kadın seçmenlerle iyi iletişim kurabilecek, tabana inebilecek teşkilatçıların olması gerektiği düşündüğünü ifade etmiştir. Türk kadınının aslında yaratıcı fikirlerle dolu olduğunu, ancak partililerin onlarla yeterli iletişim kurmadığını belirtmiştir. Burada vurgulamak istenen, daha çok parti teşkilatlanmalarının, kadınlara yönelik faaliyetlerinin yetersizliğidir.

“Açıkçası köylerde, mahallelerde birçok kadınla sohbet etme imkânım oldu. Türk kadını müthiş zeki ve çalışkan, çok güzel fikirleri var. Aslında sadece onlarla muhatap olacak, samimi iletişim kurmayı becerebilecek teşkilatçılar olursa büyük projelere imza atabilirler. Partilerin mahalle teşkilatlarında iletişime yatkın insanların aktif rol almasıyla, bu gerçekleştirilebilir. İletişim, iletişim, iletişim diyorum.” (Türkiye/Siyasi Parti Üyesi/Lise/37)

Türkiye’den bir diğer katılımcı, siyasetteki kadın temsili meselesinin çözülmesi için öncelikle özgüvenli ve kendi kendine yetebilen kız çocukları yetiştirmenin önemine dikkat çekmiştir. Kız çocukları, ailede ve okulda en az erkekler kadar eşit bireyler olduklarına inandırılarak yetiştirilmelidir. Bu bağlamda, eğitimin önemine vurgu yapılmıştır. Diğer bir etken ise, kadınların örgütlenerek daha güçlü hale gelebilmesidir. Kadınlar ekonomik olarak gücü olmadığı için bazı olanaklardan mahrum kalmaktadır. Siyasi örgütlenmelerin içinde yer alan kadınlar, bu olanaklardan

mahrum kalan kadınlara yönelik çeşitli programlar düzenlemeli, onları her anlamda bilinçlendirmelidir. Burada dikkat çekilen nokta, kadın dayanışması olmuştur.

"Siyasette kadının temsilini artırmanın tek yolu, kız çocuklarımızı kendine güvenen, kendi gücüne ve bir fark yaratacağına inanan bireyler olarak yetiştirmek; onlara ailede ve okulda eşitlikçi, destekleyici ve motive edici davranmaktır. Kadınların eğitim oranı arttıkça, sadece siyasette ve tüm alanlardaki temsil oranı da artacaktır. Ayrıca tüm siyaset platformlarında, güçlü, yaygın ve örgütlü bir kadın dayanışmasına ihtiyaç vardır. Siyaset içindeki kadınlar, bu alanda daha genç hemcinslerini teşvik etmeli ve desteklemelidir. Diğer bir konu ise, siyasi alanda örgütlü kadınlar, toplumdaki başta dezavantajlı sosyoekonomik kesimdekiler olmak üzere, diğer kadınlara yönelik çeşitli programlarla (eğitimsel, ekonomik, iş kazandırma, psikolojik yardımlar vs.), hemcinslerine hem destek hem de örnek olmalılar." (Türkiye/Sivil toplum üyesi/Lisans/52)

"Kadın siyasetçilerin ev ziyaretleri konusunda seçmen kapılarını rahatça açtıracakları için, kadını siyasette ön planda tutmaları gerektiği apaçık ortadadır. Bu yolu bilen her siyasî, kadının rolünü arttırmak isteyecektir." (Türkiye/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/34)

Türkiye'den bir katılımcı, öncelikle eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir biçimde inşa edilmesinin önemine vurgu yaparak, bu konuda sivil toplum örgütlerine ve en çok da devlete büyük iş düştüğünü ifade etmiştir. Toplumda kadın-erkek eşitliğine dair bir bilinç oluşturmak için medyanın bu doğrultuda yayınlar yapması gerektiğini ve aksi yayınların denetlenmesinin gerekliliğini vurgulamış, kadını aşağılık bir varlık olarak gören, her türlü gelenek ve görenekle mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mücadele edilmesi gereken diğer bir unsur ise kadını sadece annelik görevi ile sınırlandıran, kamusalın dışına iten düşünce biçimidir. Çağın gerisinde kalmış her türlü cinsiyetçi pratikten kurtulmak için sivil toplum örgütlerine büyük görev düşmektedir. Bu örgütler, kadın haklarına dönük eğitim programları düzenlemeli ve kadınların kolektif bir bilinç oluşturmasına katkıda bulunmalıdır.

"Toplumda bu konuda bilinç yaratmak gerekir. Bilinci yaratacak olan hem devlet hem de sivil toplum örgütleridir. Devlete düşen görev, ilkokuldan hatta okul öncesinden başlayarak eğitim sistemini toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı ile inşa etmektir. Yazılı ve görsel basın, bu konuda özel olarak görevlendirilmeli ve denetlenmelidir. Kadını 'mal' olarak gören anlayışları besleyen gerici gelenek ve

göreneklerle mücadele edilmelidir. Özellikle dinci gericiliğin kadını sürekli toplumsal yaşamın dışına iten tuzaklarına karşı uyanık olunmalıdır. Bireylerin dinî duyguları, gerici politikaların oyuncağı hâline getirilmemelidir. Kadını annelik görevi ile sınırlayan ve bu göreve hapsetmeye çalışan iktidar politikaları mahkûm edilmeli, ev işleri ve çocuk bakımının kadın-erkek ortak sorumlulukla yürümesi gerektiği anlatılmalı ve aksine tutumlar, mahkûm edilmelidir. Kadınlara, insan olarak her alanda kendilerini ifade edebilecekleri olanaklar yaratılmalıdır. STK'lar, kadını toplumsallaştıran programlar uygulamalı ve kadının bilinçlenmesinde etkin olmalıdır. Kadınları toplumun dışına iten etkenlerden biri de şiddettir. Her türlü şiddet, kadının kendisine güvenini yok etmekte ve kendini değersiz gören kadın, iş yaşamından siyasete uzanan her alandan âdeta kaçmaktadır. Kendine güven en önemli noktadır. Siyasette aktif rol almada erkek egemen yapı, kadınları sürekli geriye itmekte, onları siyasetinde mutfağı ile sınırlamaya çalışmaktadır. Bu konuda, kadın dayanışması ve kadınların kendi adayları için yürüteceği kolektif çalışma çok önemlidir. Özetle, kadını siyasette var edecek asıl güç, kendi gücüdür."(Türkiye/Milletvekili/Lisans/71)

Türkiye'den bir diğer katılımcı, siyasete atılmak için kadınları cesaretlendirmenin yeterli olmadığını, siyasette kadınların kalıcı bir biçimde varlıklarını sürdürmeleri için öncelikle bazı yapısal değişikliklerin olmasının şart olduğunu vurgulamıştır. Bu değişikliklerin başında, kota uygulaması gelmektedir. Kota uygulamaları sayesinde, birçok ülkede kadınların siyasette temsil oranı yükselmiştir. Ayrıca kadınların bizzat siyasete ilgi duymamaları ve katılımlarının düşük olması diğer bir önemli nedendir. Kadınlar siyasete ilgi duymadıkları için kadın adayları da desteklememektedirler. Kadınların kolektif bir siyasi bilinç kazanmaları oldukça önemlidir. Ülkede bir rol model olarak kadın liderlerin, kadınlar arasında uzlaşma sağlamaları, onlara iyi birer örnek olmaları gerekmektedir.

"1.KOTA. Siyasi partilerin tüzüklerinde olmalı. Kadınlara "Aday olmaya cesaret edin, erkekler gibi mücadele edin, rekabetten kaçmayın ve elinizi taşın altına koyun" denilerek siyasette yer almalarını söylemek yetmiyor. Kadın siyasette kalıcı olmak için bunları yapmalı. Ama aradaki mesafenin kapatılması için kota şart. Bunu yaşayarak gördüm. Bu yüzden İYİ Parti tüzüğümüzde en az yüzde 25 cinsiyet kotası uygulaması var. Tüm teşkilat birimlerimizde uygulanıyor. 2. Kadınların siyasette var olabilmeyi istemesi.3. Kadınların birbirini desteklemesi (Maalesef kadınlar birbirini desteklemiyor üzülerek söylüyorum.)4. Kadın rol modellerin ülke meseleleri konusunda söz sahibi olup takdir toplamaları." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/63)

Türkiye'den bir katılımcı, Türk kadınlarının oldukça başarılı olduklarını ve bu başarılarının farkında olmalarının oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir. Türk tarihinde aslında toplumsal cinsiyet eşitsizliği olmadığına inanan katılımcı, Türk kadının tarihsel mücadelelerine dikkat çekmiştir. Kadınlar psikolojik birtakım bariyerlerden kurtularak, özgüven kazanmalı ve yetersizlik duygusundan kurtulmalıdır. Anneler, kız çocuklarını bu doğrultuda yetiştirmelidir. Bu olumsuzluk zinciri, ancak bu şekilde kırılacak, kadınlar kendi potansiyellerinin farkına varacaklardır.

"Türk kadını, vatan için, bayrak için canını ortaya koyan kahraman bir fıtrata sahiptir. Kendisi, bu potansiyelinin farkında olmalıdır. Bizim şerefli tarihimizde, kadın-erkek eşitsizliği yoktur. Kadınların toplumda hak ettikleri noktaya gelmeleri için toplumsal olarak gerekli olan iradeyi ortaya koymalıyız. Bu toplumda, hep kadına bir engel varmış gibi gözüküyor ve o yüzden, kadınların özgüvenleri sarsılıyor. Kadınlar, öncelikle kendilerine güvenmeliler. Asla pes etmemeli, kendi önemlerinin farkında olmalılar. Kadınlar olarak bizler hedeflerimizi iyi belirlemeli ve yılmadan çalışmalıyız. Kadın istihdamı artmalı, kadınlar ekonomiye dâhil olmalılar. Bunun için, eğitim seviyesinin artması gerekiyor. Eğitim seviyesi arttıkça, kadın istihdamı da artacaktır. Bu toplumda kadınlara biçilen roller var. Kadınların yaşamının aile ile şekillenmesi için yapılan vurgu yanlış. Anneleri eğiterek olumsuzluk zincirleri bir şekilde kırılmalı. Kadınlar her alanda olmalı, kadınların başarıları ön plana çıkmalı. Sosyal medya mercilerinde kadınların başarıları iyi bir biçimde sunulmalı." (Türkiye/Milletvekili/Lisans/55)

"Bu meseleye en önemli çözüm eğitimdir. Ancak eğitim bir farkındalık yaratabilir. Bu eğitimin, daha çok ailelerde verilmesi gerekiyor. Kız ve erkek çocukların yetiştirilme tarzı ile ilgili."(Türkiye/Belediye İmar Komisyonu Başkanı/Siyasi Parti Üyesi/Üniversite/39)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınların siyasete atılmaya teşvik edilmesinin yasaların bu yönde çıkarılması ile mümkün olacağını düşünmektedir. Kendisi ülkesinde çıkarılan Cinsiyet Eşitliği Yasası ve kota uygulamaları neticesinde, oldukça olumlu gelişmeler yaşandığını ifade etmiştir. Bunun dışında, siyasette kadın temsili arttırmak için, sivil toplum örgütlerinin rolüne dikkat çekmiş, kadınlarda siyasi bilincin oluşması için farkındalık yaratmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.

"Kadınların siyasete katılımını teşvik etmenin en etkili yolu, yukarıda belirtilen konu ile ilgili bir yasayı geçirmektir. Hindistan, kadınlar için en az %30-50 kota oluşturan ve aynı zamanda üç adaydan birinin kadın aday olması gerektiğini belirten Cinsiyet Eşitliği Yasasını kabul ettiğinde, kadın parlamenterlerin yüzdesinde önemli bir artışa tanık olduk. Çok etkili bir başka yol da BM Kadınları gibi ilgili birimler tarafından düzenlenen halka açık forumlar olacaktır. Kamuoyunu genişletmek ve kadınların siyasete dâhil edilmesinin önemi hakkında farkındalık yaratmak, kadınların yetersiz katılımının ardındaki temel nedenin siyasetteki "ilgisizlikleri" olduğuna tanık olduğumuz için kadınların siyasi katılımını artırmada çok yardımcı olacaktır." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Master/40)

"Siyasette kadın sorununa en önemli çözüm, bence kadınların güçlendirilmesi. Ataerkillik, kadınların katılımını engelleyen bir numaralı sorundur. İnsanların kültürünü dışarıdan değiştirmek zordur, bunu içeriden yapmak daha iyidir. Bu şu anlama gelir: hükûmet ve ilgili paydaşlar kadınların güçlendirilmesini sağlamalıdır. Önce kız çocukları iyi birer eğitim almalı. Hükûmet kadınları güçlendirecek yurttaşlık eğitimine yoğunlaşmalı. Kadınların statükoya meydan okuması, iyi birer eğitimden geçmeleri ile olur. Kadınların eşit birer yurttaş kabul edilmeleri için verilecek olan eğitimler, sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ile gerçekleşmeli. Ancak bu güçlendirme eğitimleri sonunda, kadınlar bağımsız karar verebilir, kadın adayları destekleyebilir ve siyasete atılmak konusunda bilinçlenebilir." (Hindistan/Eyalet Meclis Üyesi/Lisans/45)

Hindistan'dan bir katılımcı, kız ve erkek çocukların kalıplaşmış bazı değer yargıları ile büyütüldüğünü ve kadın-erkek arasındaki ayrımcılığın çok küçük yaşta çocuklara dayatıldığını vurgulamıştır. Kız çocuklarının da erkek kardeşleri kadar özgüvenli yetiştirilmesini salık vererek, ailelerin kız çocuklarını yetiştirirken her türlü toplumsal dayatmadan uzak bir tavır takınmaları gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Kadın meselesinin temellerini yetiştirme tarzlarında gören katılımcı, ülkede kadınları koruyan yasaların varlığının önemine de vurgu yapmıştır.

"Teşvik hem ailelerde hem de okullarda erken yaşta başlamalıdır. Genç kızlar, her türlü oyuncakla oynamaya, her türlü rengi giymeye ve ilgilendikleri konuları seçmeye teşvik edilmelidir. Ebeveynlerinin ilişkileri onlar için iyi bir örnek olmalıdır. Onlardan erkek kardeşleri gibi eşit miktarda ve benzeri şeyler yapmaları istenmelidir. Onlara aynı tür özgürlük ve güven verilmelidir. Babaları tarafından aşırı korunmamalıdırlar. Bu, onların gelecekte bozuk ilişkiler sürdürmelerine yol açar. Onlara cinsiyetçi kalıp yargılarını, adaletsizliği ve ayrımcılığı nasıl tanıyacakları öğretilmelidir. Söyleyecekleri bir şey olduğunda seslerini yükseltmeye teşvik edilmelidirler. Ayrıca, verdikleri tüm yaşam kararlarına

(evlenmeme veya çocuk sahibi olma; kariyerlerini takip etme vb.) saygı duyulmalıdır. Toplumun baskılarıyla ve gerçekçi olmayan beklentilerle nasıl başa çıkılacağı gösterilmelidir. Yönlendirilmeli, farklı alanlarda rol modelleri gösterilmelidir. Siyasette kadınların belirli bir yüzdesini gerektiren bir yasa da bu konuya yardımcı olabilir." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Master/37)

Hindistan'dan bir katılımcı, siyasette kadınların eşit temsil edilmeme nedeni olarak, kadınların üst kademelere ulaşmasının zorluğunu göstermektedir. Ülkesinde kadınlarının yıldan yıla siyasi katılımı artmaktadır ancak siyasette kalma ve etkin rol alma oranı hep aynı kalmaktadır. Toplumsal ve ekonomik baskılar, kadını siyasetin dışına itmektedir. Siyasette kalmayı başaran kadınlarda, cinsiyetçi bir anlayış ve düşman bir bakış açısı ile karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, bu sorunların üstesinden gelmek için milletvekillerine ve kanun yapıcılara büyük görev düşmektedir. Hindistan'da Kadın Rezervasyon Yasası'nın bu anlamda çok faydalı olduğunu da belirtmektedir.

"Hint siyasal sisteminde on yıldan fazla bir süredir çalışan bir kadın olarak, yıllar içinde siyasete katılan kadın sayısında sürekli bir büyüme gördüm. Ne yazık ki, siyasette kalma oranı düşüktür, çünkü siyasette kariyer yapmak uzun bir yolculuktur ve üst kademelere ulaşmak yıllar alır. Bu yetenekli, tutkulu ve çalışkan kadınların birçoğu çeşitli nedenlerden dolayı, birkaç yıl sonra sistemden ayrılır, sosyal ve finansal baskılar görürler. Bu zorluklardan kurtulabilen az sayıda kadın, sürekli olarak parti üyelerinin kadın düşmanlığı, seçmenlerin cinsiyetçiliği ve kendi partileri tarafından yaratılan sistematik engellerle mücadele etmek zorundadır. Cinsiyet kotasının yokluğunda, Hindistan siyasetinde kadınların temsili, sorunlu olarak kalmaya devam edecektir. Demokrasimizde büyük bir açık vardır ki o da kadınların eksik siyasi temsilidir. Çarpık cinsiyet temsilinin yankıları, yalnızca politika ile sınırlı değildir. Liderlik pozisyonlarındaki çeşitli seslerin eksikliği nedeniyle toplumsal sorunlar da vardır. Demokrasi, tarihsel yanlışları düzeltmek için bir araçtır. Demokrasideki bir açık, temel bir kusurdur ve acilen düzeltmek, milletvekillerinin görevidir. Hindistan Parlamentosu, bağımsızlıktan bu yana ayrımcılığa uğrayan kesimlere destek sağlamak için sık sık yasa koymuştur. Kadınların Rezervasyon Yasasını etkili bir politika hâline getirme, 500 milyondan fazla Hintli kadına siyasette önemli bir rol oynayabilecekleri konusunda umut vaat ediyor. Peki, şimdi değilse ne zaman kadınlar hak ettikleri yere gelecek?" (Hindistan / Sivil Toplum Üyesi/Lisans/37)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınlara yönelik bu ayrımcılığın hayatın her alanında ortadan kalkması için kadınları bir "show" malzemesi olarak yansıtan

medyanın yapısının ve kadını erkeğin hizmetkârı olarak gören toplumsal anlayışın değişmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

"Medya ve eğlence sektörü… Medya, kadınları hâlen görsel bir obje olarak sunuyor. Erkeğe hizmet etmek ve kadının köleliği bir lütufmuş gibi sunuluyor. Ayrıca sorun, sadece politik değil, kadınları inciten genel kadın düşmanlığı. Kadın temsilinin her yerde artması gerekiyor ve önemli karar alma mekanizmaları bu alanın en önemlisi. İhtiyacımız olan tek şey, kızlara bir show parçası olmadıklarını öğretmek." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/27)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadının siyasi temsil meselesinin çözülmesi için özellikle genç kızların özgüvenlerini geliştirmek ve siyasi bir bilinç elde etmelerini sağlamak için onlarla toplantılar yapılabileceğini, onları aktif hâle getirmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir.

"Onları siyasi olarak, genç kızlar olarak aktif hâle getirmek, liderlik ve karar verme becerilerine inanma yeteneği kazandırmak. Genç kadınlarla bilinçlendirme toplantıları yapılması." (Hindistan/ Sivil Toplum Üyesi/Master/27)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınların siyasette yeterince temsil edilmediğini, bunun en önemli nedenlerinin de kadınların kendisinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Siyaset konusunda yeterli kabiliyete sahip olmayan kadınların, başkaları sayesinde önemli yerlere geldiklerini, bununda çevredeki insanların hayatlarını kolaylaştırmadığını, hak ihlallerinin önüne geçmediğini dile getirmiştir. Kadınların siyasette nitelikli temsil edilmesi, oldukça önemlidir.

"Bence giderek daha fazla kadın siyasi partilere katılmalı, sıradan erkek meselelerini de ele almalı. Bölgemde çok fazla insan hakları ihlali var. Kadınların hakları daha çok ihlal ediliyor. Diğer bölgelerde de yer almaya başladıklarında ve çevrelerindeki insanların hayatlarını kolaylaştırmaya çalıştıklarında, siyasette daha fazla temsil edilecekler. Birinin omuzlarına binmek yalnızca bir ölçüde işe yarar. Kadınlar, ancak kendi kabiliyetleri ve kapasiteleri nedeniyle koltuk talep etmeliler." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Yüksek lisans/61)

Hindistan'dan bir katılımcı, yapılması gereken bazı yasal değişikliklere dikkat çekmiştir. Örneğin, partilerin kendi iç kütüklerinde ve seçim komisyonlarında olması gereken yasal kotalar kadınlar için oldukça önemlidir.

"Hem yasal açıdan değişiklikler yapılmalı hem de farkındalık olmalı. (Kadınların yeterince temsil edilmesi için) Yasama açısından, tüm siyasi partilerin kadınlara %33 rezervasyon hakkı uygulamasına katılmaları gerekiyor. Ayrıca seçim komisyonunun, partilerin kadınlara %33 oranında görev vermesini zorunlu hâle getirmesi gerekiyor." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/45)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınların siyasi temsilini arttırmak için, kadınların önündeki yasal engellerin kaldırılmasının önemine dikkat çektikten sonra, kadınlara ve topluma cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmeleri için programlar hazırlanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca bu bağlamda, etkinlik gösteren sivil toplum örgütlerine destek sağlanmalıdır. Feminist örgütlerin kolektif bir bilince sahip olmaları da gerekmektedir.

"Öncelikle kadınların siyasete ve karar alma sürecine katılımını engelleyen yapısal ve yasal engelleri ortadan kaldırılmalı ve onları engelleyenlerin yasal yükümlülükleri olmalıdır. Kadınların her düzeyde liderlik ve karar alma rollerinde desteklenmeleri gerekir. Kadınlar için liderlik becerilerini geliştiren ve cinsiyet eşitliğini destekleyen toplum ve spor programları teşvik edilmeli. Kadınların hem bireysel hem de toplu olarak sosyal, ekonomik, politik ve kamusal hayata katılma kapasitesini geliştiren sivil toplum örgütlerine fon sağlanmalı. Feminist örgütler, kadınların güçlendirilmesi konusunda ortaklaşa ve bir arada çalışmalılar." (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Lisans/42)

Hindistan'dan bir katılımcı, siyasette cinsiyet eşitliğinin sağlanması için parlamentoya girebilmeyi başarmış kadınlara erkeklerle eşit bir ortam sağlanması, kaynakların ve fırsatların eşit kullanımının sağlanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Kadınların çeşitli baskılara maruz kalması, onların yaratıcılığını etkilemekte, kadınlar yaptıkları işte başarılı olamamaktadırlar. Ayrıca, seçmen kadınların kadın siyasetçilere karşı farkındalığı, anlayışı ve inancı da oldukça önemlidir. Birer seçmen olarak kadınların, kadın adayları desteklemesi ve onlardan taleplerde bulunmaları, kadın siyasetçiler için gereklidir.

"Rezervasyon Yasası, siyasetteki daha fazla kadının meclise girmesi için önemli bir araç olsa da erişim ve fırsatlar açısından cinsiyet eşitliği için canlı pozitif bir olanak sağlayan ortam ve kaynakların dağıtımının eşit olması oldukça önemlidir. Daha fazla kadın milletvekili, parlamento üzerinde bir etkiye sahip olurken, baskı olmadan harekete geçme ve bağımsız çalışma özgürlüğü, performansları üzerinde büyük bir etki ve liderliklerinde bir dönüşüm yaratacaktır. Bu, ancak kadınların, kadınlar tarafından ve kadınlar için 'farkındalığı, tanınması ve talebiyle' sağlanabilir." (Hindistan/Parlamento Üyesi/Lisans/40)

Hindistan'dan bir katılımcı, kadınlara ailevi sorumlulukları konusunda destek olunması gerektiğini, kadınların eşleri ve aileleri tarafından desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Toplumun kalıplaşmış düşüncelerinin ve kadınlara olan bakış açılarının, kadınlar tarafından bile beslendiğini vurgulayarak, kadınların siyasette rol modellere ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.

"Kadınlara aile bakımı, doğum izni, eşit ücret vb. konularında daha fazla fayda sağlanmalıdır. Erkekler için geleneksel olarak daha yaygın görülen işlere, kadınların girmeleri teşvik edilmelidir. Kadınlara güvenilmeli ve saygı duyulmalıdır. Kadınların ülkede daha fazla mentorluk ve rol modeline ihtiyaçları var. Kadınların aileleri, varsa eşleri tarafından daha fazla desteğe ihtiyaçları vardır. İşverenler kadınların ne kadar az ücretle çalıştığını ve kadınlar için bunun ne kadar yorucu ve haksız olduğunu anlamalıdır. Toplumun köklü cinsiyet beklentileri ve önyargılarının temel engel olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca, hepimiz bunları, farkında olmadan bile besliyoruz." (Hindistan/Siyasi parti Üyesi/Master/46)

"Üçte birlik kota uygulaması yeterli değil, hükûmet bunu uygulayacak mekanizmalar yürütmelidir. Reformlar, siyasi partiler içinde sadece konuşmayı, konuşmayacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Cinsiyet eşitliğini sağlamak için aynı zamanda eyleme geçilmelidir. Hükûmetler, cinsiyet eşitliği konusunda eyleme geçip geçmedikleri konusunda siyasi partileri denetlemeli. Diğer bir konu ise medya. Medya, kadınları yumuşak ve güçsüz olarak tasvir etmekten vazgeçmeli. Medya, kadın ve erkek adayların portrelerini ortaya koyarken, tarafsızolmalı. Medya öyle tarafsız olmalı ki, kitleler biyolojik yapıları yerine bireyin politikalarına ve fikirlerine odaklanabilmeli. Kadınlar bütün haksızlıklara karşı tek ses olmalılar. Bu, onları daha güçlü kılar. Kadınlar diğer kadınların sorunlarından haberdar olmalı ve her anlamda birlikte hareket etmeyi bilmeliler. Kadınların siyasette kadın adayları desteklemesi çok önemli. Kadınlar kadınları desteklemezse, kim destekler?" (Hindistan/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/46)

Hindistan'da Rezervasyon Yasası kabul edildikten sonra, kadınların siyasi temsil oranında önemli bir artış olmuştur. Hükûmetin siyasette cinsiyet ayrımını engellemek için aldığı yapısal önlemler, kadınların siyasetteki kaderinin siyasi partilere bırakılmaması ve siyasette bir kontrol mekanizması oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Kotalarsayesinde, siyasette daha aktif hâle gelen kadınların, erkekler tarafından bu arenada kabul görmeleri de kolaylaşmaktadır. Ayrıca, siyasette cinsiyet kotası, aday gösterilmek konusunda umudu olmadığı için, aday olmayı bile denemeyen kadınlar için önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur.

"Yerel yönetim organlarındaki kadınlara yönelik cinsiyet kotaları, kadınların siyasette temsilini iyileştirebilir, kamu hizmetlerinin sunumunu artırabilir ve kadınların lider olarak algılanmasını iyileştirebilir. Cinsiyet kotalarını uygulamanın bir yolu, kadınlar için belirli sayıda liderlik pozisyonu ayırmaktır. Afganistan, Lesoto ve Hindistan'daki 24 eyalette yapılan bir araştırma, rezervasyon kotalarının kadınların siyasi katılımını ve politika sonuçlarını etkilediğini ve kadın seçmenlerin tercihleriyle uyumlu kamusal malların sunumunu artırdığını ortaya koydu. Dahası, kotalar erkeklerin kadınları lider olarak algılamalarını iyileştirdi, kızların isteklerini artırdı ve kotalar kaldırıldıktan sonra bile kadınların seçilmesine yardımcı oldu. Bu bağlamda, kota uygulaması kadınlar lehine yapılabilecek en önemli yapısal değişikliktir çünkü kadınların kaderi, partilere ve yerel organlara bırakıldığında, yani kadınlar yasalar ile siyasete teşvik edilmedikleri sürece, önemli mekanizmalarda yer alamayacaklar." (Hindistan/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/39)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, kadınların siyasete katılımının önündeki en önemli engellerden birini, özel alandaki sorumlulukları olarak görmektedir. Bu bağlamda, kadınlara eşitlik sağlanırsa ve kadınların işleri kolaylaştırılırsa, kadınlar siyasete katılım konusunda daha hevesli hale gelecektir. Katılımcı, toplumsal cinsiyet ayrımına yol açan kültürel kodların değişmesi için, kadın ve erkeklerin bu yönde eğitilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Aynı ülkeden başka bir katılımcı, kadınları kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmanın önemi konusunda bilinçlendirmenin gerekliliğini vurgulamıştır.

"Ev içi yüklerini azaltmak ilk öncelik çünkü eğitimli kadın da bu girdabın içine girebiliyor. Eğer yasadığı kültür eril ve ataerkil ise, kadınlar, kültürel kodları yavaş da olsa değiştirmeyi hedefleyen eğitimler ve belki farkındalık yaratan kampanyalarla desteklenebilir. Örneğin, bebek doğduğunda hem annesi hem babası doğum izni alabilir ve sorumluluğu birlikte paylaşabilirler Kanada'da olduğu gibi.

İşe, ev içinde eşitlikle başlamalı. Sadece kadını değil, erkeği de eğitmek şart bu konuda. Bir kültür ya da toplumda, erkeğin kadını kendisiyle eşit görmesi, kilit nokta olduğuna göre bununla mücadele edilmeli. Kadınlara eşit şartlar ve koşullar tanındığında, zaten isteyen kadın siyasete girecek fırsat ve zamanı bulabilecektir bu yolla." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Master/48)

"Onlara(kadınlara), kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmanın ne kadar önemli olduğunu izah edince, sanırım daha çok kadın, yönetilmek yerine kendi kendini yönetmek isteyecektir. Bu, özellikle azınlık gruplar açısından çok önemli bir durum." (Yeni Zelanda/Siyasi parti üyesi/Master /41)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, siyasette kadın temsilinin artması için önemli karar alma mekanizmalarına gelen kadınların, bulundukları yerin öneminin farkında olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Kendine ve topluma saygısı olan kadın liderler, kadınlar için bir rol model teşkil edecek, toplumda saygınlık kazanacaklardır.

"Öncelikle, kadınlarımızda görmeyi istediğim şey birer örnek olmaları. İkincisi, doğru öğretilerle, sosyal medyayla, vb. genç kadınlarımız, kişinin yaşamına, doğru ahlak ve standartları nasıl yerleştirecekleri konusunda eğitilmeli, öncelikle onur, saygı ve doğruluğu ilke edinmeliler. Bunun yanı sıra, önemli pozisyonlarda hâlihazırda 'kadın liderliği'temsil edenler, gerçek bir lider gibi davranmayı bilmeliler. Saygı, bir liderin ana yönlerinden biridir özellikle 'kendine saygı' ve topluma saygı… Bunun, kadınların siyasette temsilinde belirli bir seviyeyi, standardı, manayı korumanın bir yolu olduğuna inanıyorum." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/41/Lisans)

Kadınların küçük yaşlardan itibaren siyasete ilgi duymaları konusunda teşvik edilmesi gerektiğine inanan bir katılımcı, iş hayatında kadınların mobbinge (psikolojik şiddet) maruz kaldıklarını, bu yüzden de önemli pozisyonlara gelemediklerini ifade etmiştir. Burada dikkat çekilen diğer bir nokta, daha önceki katılımcıların da belirttiği gibi özel alanda kadına yüklenen misyondur.

"Genç kadınlar ve çocuklar siyasete ilgi duymak konusunda teşvik edilmelidir. Hatta ergenlik döneminin başlarında, siyasete dâhil olmak konusunda eğitilmelidirler. Kadınlara mobbinge karşı yardım etmek, özellikle genç kadınları güçlü kılar. Kadınlar çoğunlukla erkeklere nazaran daha az temsil edilmektedir. Kadınlar, genel müdürlük gibi pozisyonları elde etmekte zorlanırlar. Çünkü çoğu iş yeri, çocuk dostu olmadığı ve aile dostu olmadığı için kadınlar doğum iznine ayrılır düşüncesi ile önemli pozisyonlara daha az getirilirler." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/57)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, siyasetteki cinsiyet eşitsizliğinin yasama süreçlerinin daha pratik hâle getirilerek, adalet sisteminde değişikliklere gidilerek, daha kolay aşılabileceğini vurgulamıştır. Politika yapım sürecindeki katılımın çeşitliliğinin önemine vurgu yapan katılımcı, bütün bu süreçlerde kadın ve erkek arasındaki diyaloğun gerekliliğine inandığını belirtmiştir.

"Her şeyden önce, politika ve yasama sürecinin daha pratik olması gerektiğini düşünüyorum. Kadın ve erkeklerin diyalog kurabilmesi siyasette çok önem arz ediyor. Mümkün olan en iyi sonuçların ortaya çıkması için, sağlam bir tartışma yapılabilmesi için, politika sürecine çok sayıda insanın katılmasının önemli olduğuna inanıyorum. Ayrıca politikalar konusunda daha fazla taraflar arası iş birliği görmek istiyorum ve özellikle adalet sisteminde değişiklikler görmek istiyorum." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Master/43)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, ülkesinde her pozisyonda kadın adayların desteklendiğini ve kadınlara yönelik bir pozitif ayrımcılık yapıldığını ifade etmiştir. Sadece kadınların değil, azınlıkların da karar alma mekanizmalarında yer almalarının desteklendiğini ifade eden katılımcı, bütün bu olumlu koşullara rağmen, kadına şiddetin ülkede oldukça yaygın olduğunu da belirtmiştir. Katılımcı, kadınların güçlendikçe, daha fazla şiddete maruz kaldıklarını da düşündüğünü belirtmiştir.

"Yeni Zelanda'da kadınlara pozitif ayrımcılık uyguluyorlar. Kadın adayları daha önde değerlendiriyorlar. Büyükelçilerde kadın nüfusu yoğun. Azınlıklara da bu yapılıyor. Bütün bunlara rağmen, Yeni Zelanda'da kadına şiddet oldukça yüksek. Kadın güçlendikçe çatışma ve şiddet de artıyor. Onlarda da bütün bunlara rağmen kadın hakları bir mesele." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/35)

Bir katılımcı, yıllardır süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair söylemlerin artık değişmesi gerektiğine, soruna farklı perspektiflerden bakılmasının icap ettiğine vurgu yapmıştır. Yerleşmiş cinsiyetçi kültürün değişmesi için daha fazla kadının önemli siyasi mekanizmalarda yer alması ve uzun süre bu makamlarda kalmaları gerektiğini düşündüğünü ifade ederek, toplumun ancak belli bir müddet sonra, bu sürece adapte olacağını ifade etmiştir. Dolayısı ile hem bu noktalardaki kadın siyasetçilerin hem de toplumun zamana ihtiyacı vardır. Toplumların bakış açılarının

değişmesi için kadınlara büyük rol düşmektedir. Kadınların öncelikle kendi içlerinde bazı sorunlarla yüzleşmeleri önemlidir.

"Belki de kadınların önündeki engelleri analiz etmeyi ve bunlarıaşırı düşünmeyi bırakmak zamanı gelmiştir. Belki de artık yeni şeyler konuşmalı, yeni sohbetler açmalıyız. Önemli karar alma mekanizmalarında yeterince kadın yer almadıkça, toplumsal kültür, cinsiyet eşitliğine adapte olmayacaktır. Bunun için büyük çaba ve çok zaman gerekmektedir. Biliyor musunuz; 1970-2009 yıllarında kadınların eğitim seviyesinde artış, dünya dört milyondan fazla çocuğun ölümünü engelledi. Bu çok önemli bir istatistiktir. Kadın parti liderlerinin daha fazla sorumluluk alması gerekiyor. Önemli mekanizmalardaki kadınların bir şeyleri değiştirmesi zaman alacaktır ancak bazı şeyleri de görmeden, anlamadan değiştirmek imkânsız." (Yeni Zelanda/Sivil Toplum Üyesi/Lisans/39)

Yeni Zelanda'dan bir katılımcı, kadınların siyasi temsilinin artması için, kadın sivil toplum örgütlerinin bu sorunu ele alış biçiminin oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir. Kadın sivil toplum örgütlerinin kanun yapıcılar üzerinde bir itici güç olması, kadınların çıkarlarına hizmet etmeleri gerekmektedir. Kadın örgütlerinin, bu bağlamda hükûmetler üzerinde söz sahibi olmaları, seçim yasalarının cinsiyete duyarlı bir biçimde oluşturulması, sorunun çözümü konusunda büyük yol kat edilmesine olanak verecektir. Gerekirse, hükûmetlerin siyasi partilerin seçim yasalarını bizzat kendilerinin düzenlemeleri gerekir.

"Kanunların ve seçim yasalarının cinsiyet eşitliği üzerine düzenlenmesi oldukça önemli. Ancak, bunları uygulamak, siyasi irade ve ideolojik uyum gerektirdiğinden oldukça zor. Yani siyasi irade ile yasaların uyumlu olması şart. Kadın sivil toplum örgütlerinin baskın düşünce biçimlerine mi yoksa kadınların çıkarlarına mı hizmet ettiği çok çok önemli. Kadın sivil toplum örgütlerinin nasıl çalıştığına bakmak gerekir. Diğeryandan, medyanın kotalara yönelik olumsuz haberler yapmasının önüne geçmek gerekir." (Yeni Zelanda/Parlamento Üyesi/Doktora/50)

"Bu soruna partiler düzeyinde çözüm bulunabilir. Siyasi partilerin kendi iç tüzüklerine hükûmetler pek karışmıyor. Hâlbuki karışsalar, her şey daha farklı olabilir. Hükûmet ve kadın koalisyon grupları, partilerin kendi içlerinde cinsiyet kotası ve cinsiyet eşitliğine dair uygulamalarda bulunmalarını talep etse ve bu birer zorunluluk hâline gelse, kadınların aday gösterilme sürecinde karşılaştıkları eşitsizlik ortadan kalkacaktır. Ayrıca bu düzenlemelerin olmadığı ya da yetersiz kaldığı durumlarda, kadın sivil toplum örgütlerinin, koalisyonlarının ve kadın politikacıların eylemleri sayesinde, kadın dostu seçim kampanyaları yürütülebilir. Bütün bunlar siyasi partilerin kadın adayları

desteklemesi ve aday göstermesi için teşvik edici olacaktır."(Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Yüksek lisans/45)

Kadınların siyasette eksik temsil edilmesi, oldukça çok boyutlu, kökeni yıllara dayanan bir meseledir. Dolayısı ile kısa sürede çözülmesi beklenemez. Bu bağlamda, kadın sivil toplum örgütlerine çok büyük rol düşmektedir. Kadın sivil toplum örgütleri ve koalisyonları, seçimlerde kadın adayların desteklenmesi için faaliyet göstermeli, kadınların kadınlara oy vermesinin önemini açığa çıkarmalıdır. Medyada kadınların temsiline müdahale etmeli, kadın siyasetçiler için iyi bir imaj çizilmesini desteklemelilerdir. Kadınların kendi içerisinde bu soruna dair iş birliği içinde olmaları, kadın sivil toplum örgütleri ile kadın politikacıların iş birliği içinde olmaları gerekmektedir.

"Kadınların siyasette eşit temsil edilmemesi sorununa çok boyutlu bakmak gerekir. Yani bu sorunun tek bir çözümü olamaz. Oldukça derin bir konu. Kökeni hem siyasi hem ekonomik hem toplumsal. Uzun yıllara dayanan bir mesele. Öncelikle kadın politikacıların, kamuoyu önündeki imajlarının daha iyi konumda olmasını sağlamak için destekleyici faaliyetler yürütmek gerekir. Kadınlara oy verme fikri kesinlikle küçümsenmemelidir. Hükûmetlerin Ulusal Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlama Ofisi, sivil toplum örgütleri, kadın grupları siyasi partilerde kadın adayların statüsünü geliştirmeye katkıda bulunabilirler. Kadın gruplarının seçim öncesi koalisyonları ve seçimlerden önce kadın adayları desteklemek için yürüttükleri faaliyetler etkili olabilir. Farklı ideolojilere sahip siyasi partilerden kadınların, bir araya gelmeleri, kadınların kendi içinde iyi bir iş birliği yapabildiği anlamı taşır ve bu, dışarıya karşı iyi bir imajdır. Kadınların yeteneklerini ve toplumu anlama konusunda duyarlı olduklarını anlatan medya kampanyaları da oldukça işe yarayacaktır. Bu sayede, partiler kadınların aday olması için daha iyi koşullar yaratma konusunda bir mecburiyet hissedebilir. Medyanın kadınlara yönelik pozitif ilgisi halkı değiştiriyor ve giderek daha moda ve prestijli bir siyasette kadın algısı oluşuyor. Bu da siyasi parti liderlerinin adayları arasında kadınları teşvik etmeleri için bir araç haline geliyor. Herhangi bir partiye mensup olmayan kadın aktivistlerin, kadınlar adına kampanyalar yürütmeleri oldukça önemli. Yani kadın politikacılar ile kadın sivil toplum örgütlerinin iş birliği içinde çalışmaları gerekli." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Lisans /50)

"Kadın adayların özgüvenlerini kazanmaları için onlara destek verilmeli. Özellikle tecrübeli kadın siyasetçiler, yeni adaylara yönelik eğitimler vermeli çünkü kendileri dengeyi sağlamak konusunda önemli bir noktadalar. Bu anlamda, hükûmetin desteği çok önemli. Hükûmet tarafından desteklenen eğitim programları, parti liderlerini bu konularda eğitmeyi ve duyarlı hale getirmeyi amaçlamalıdır.

Böylelikle, cinsiyet eşitliliği perspektifi geliştirebilir. Ancak parti liderleri ve çoğu zaman politikacılar bütün bu bilgilerden yoksunlar. Dolayısı ile kadınların potansiyellerini geliştirme rolü kadın sivil toplum örgütleri tarafından üstlenilmektedir." (Yeni Zelanda/Siyasi Parti Üyesi/Doktora/47)

Her üç ülkeden çalışmaya katılan katılımcılar, siyasette kadınların eksik temsil sorununu çözülmesi için birçok öneride bulunmuşlardır. Bu öneriler arasında, kota ve fermuar sistemi gibi yapısal öneriler vardır. Seçimler öncesinde ve aday gösterme sürecinde, kadınlara yönelik olarak uygulanacak bazı pozitif ayrıcalıklar, en azından aday gösterilme sürecinde kadınların yaşadıkları sorunları daha aza indirecektir. Kalıplaşmış ataerkil toplum yapılarının ancak nitelikli bir eğitim ile değişebileceğine inanan bazı katılımcılar, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir eğitim sistemine ve modeline dikkat çekmişlerdir. Diğer taraftan, toplumda farkındalık yaratma konusunda oldukça önemli bir yere sahip olan medyanın, bu konuda körükleyici değil, destekleyici olması beklenmektedir. Kadın sivil toplum örgütlerinin, kadın politikacıların ve kadın seçmenlerin kendi içindeki iş birliği, hem kadınların arasındaki kolektif bilincin gelişmesi hem de toplumun onlara bakış açısının olumlu hâle gelmesi için oldukça gereklidir.

4.ALAN ARAŞTIRMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

"Siyasette Kadın Temsili" alan araştırmasında, Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda'da milletvekilleri, siyasi parti üyeleri, yerel meclis üyeleri ve kadınların siyasi temsilini arttırmak amacıyla kurulmuş sivil toplum örgütlerine üye olan kadınların, kadının siyasi temsil meselesine olan bakış açıları irdelenmeye çalışılmıştır. Her üç ülkede, kadınların siyasete ilişkin düşüncelerini, deneyimlerini ve bakış açılarını, kendi ifadeleri ile aktarmalarına olanak sağlayan bu araştırma, neredeyse sadece erkeklerin söz sahibi olduğu siyaset yapıları içerisinde kadınlara kendilerini ifade edebilmeleri için bir olanak sağlamıştır. Araştırmada temel alınan feminist kuramın yanında, kadınları en iyi kadınların temsil edebileceğine inanan tanımlayıcı temsil modeli temel alınmıştır. Her üç ülkeden araştırmaya katılan kadınların siyasette bulundukları konuma göre ve yaşadıkları ülkelerin siyasi ve toplumsal yapılarındaki farklılıklara göre, yaşadıkları sorunların boyutu değişebilse de birçok noktada

benzerlikler de mevcuttur. Bu bağlamda karşılaştırmalı siyasette bir yöntem olarak kullanılan "Olabildiğince Farklı Sistemler Tasarımı" (ODST) kullanılmış, birbirinden oldukça farklı üç ülkede, kadınların siyasi temsil meselesi hakkında oldukça benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Her ne kadar demografik özellikler üzerinde çok durulmasa da, her üç ülkeden katılan görüşülenlerin büyük bir kısmının lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları görülmüş ve tezin teorik çerçevesinde ifade edildiği üzere, liberal feminizmin büyük önem atfettiği eğitim ve siyaset ilişkisi burada vurgulanması gerekli görülmüştür. Türkiye'de kadınlar için eğitimli olmanın siyasete katılım konusunda ne kadar önemli olduğu açıktır. Üniversite mezunu olma, kadınlarda ülke meselelerine karşı bir farkındalık ve siyasi bir bilinç oluşturmakta, siyasette söz sahibi olma isteklerini artırmaktadır. Ancak Türkiye'de bunun diğer bir anlamı daha vardır ki milletvekili seçilebilmek için ya da toplumda nüfuzlu olmak için eğitimli olmak oldukça önemlidir. Binnaz Toprak ve Ersin Kalaycıoğlu'nun yaptıkları araştırmada da "Kadınlar politikaya neden girmek istemez?" sorusuna verilen yanıtlardan, siyasetle ilgilenmemelerinden sonra, "eğitimi yeterli değil" şıkkı yüzde 8.7 ile ikinci neden olmuştur[530].

Hindistan'da Times Of India Report'un yaptığı araştırmaya göre, parlamenter olarak seçilen 39 kadının 32'si yüksek lisans, 7'si lisans mezunudur[531]. Türkiye'de olduğu gibi Hindistan'da da siyasette önemli karar alma mekanizmalarına gelmenin en önemli yollarından biri, iyi bir eğitim almış olmaktır. Yeni Zelanda'nın da parlamentosunun web sayfası ve kadın parlamenterlerin profili incelendiğinde, 40 kadın parlamenterin hepsinin en az üniversite mezunu olduğu görülmektedir[532]. Her üç ülkede de eğitim düzeyi kadınların siyasette yer almaları için yasal bir engel ya da kriter değildir. Ancak yazılı olmayan bazı kurallar vardır ki kadınlar adına daha büyük

[530] Binnaz Toprak ve Ersin Kalaycıoğlu, İş Yaşamı, Üst Yönetim ve Siyasette Kadın, TESEV, İstanbul, 2004, ss.1-10
[531] http://archive.idea.int/women/parl/studies4a.htm Erişim Tarihi: 23.07.2020
[532] https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/members-of-parliament/ Erişim Tarihi: 23.07.2020

engellere yol açarlar[533]. Bir yurttaş olarak kadınların erkeklerle eşit kabul edilmemesi ve yurttaşlık haklarını tam olarak kullanamamaları, 19. yüzyıla kadar dayansa da günümüzde de hâlen kadınların önemli karar alma mekanizmalarındaki temsil oranları oldukça düşüktür. Yaşadıkları ülkede nüfusun en az yarısını oluşturan kadınların kendileri ile ilgili kararlara dâhil olamamaları, oldukça önemli bir yurttaşlık sorunudur.

Siyasete Girerken Etkili Olan Dinamikler

Dünya siyasetinde genel olarak, sayıca daha etkin olan erkekler siyasetin gidişatını belirleyecek güce de sahiptir. Siyasetin ataerkil yapısı, kadınları bu gidişatın dışında tutmakta, siyaseti erkeklere ait bir dünya hâline getirmektedir. Bu araştırmada elde edilmeye çalışılan ilk bilgi, katılımcıların siyasete olan ilgilerinin ne zaman başladığı ve siyasete girmelerinde ne gibi etkenlerin etkili olduğu olmuştur. Talaslı'nın ifade ettiği gibi "Siyasal katılma davranışının bireyde ne zaman ve nasıl ortaya çıktığının saptanması, siyasi hayatta yer alma biçimlerini anlamak açısından önemlidir[534]".

Araştırmada katılımcılara siyasete girmelerindeki etkenler sorulduğunda, üç ülkeden de bazı katılımcılar, ebeveynlerinin ya da bazı aile büyüklerinin siyasi faaliyetler yürüttüklerini ve dolayısıyla kendilerinin de böyle bir ortamda büyüdükleri için siyasete yatkın hâle geldiklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla ailenin ve çevrenin etkisi, oldukça büyük olabilmektedir. Siyasi faaliyetlerine üniversite yıllarında başlayan bazı katılımcılar, içinde bulundukları çevrenin ve arkadaş ortamlarının sürece dâhil olmalarında etkili olduklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye'den bazı katılımcılar, örnek aldıkları bir siyasi liderin yanında olmak istedikleri ve onun izinden gitmek istedikleri için siyasete katılım gösterdiklerini dile

[533] Her üç ülkede, üniversite mezunu olmayan kadınların siyasete katılım göstermediği gibi bir genelleme yapmak doğru değildir. Özellikle Türkiye'de kadın milletvekillerin sosyo-demografik özelliklerini araştıran birçok çalışma mevcuttur ve bu çalışmalar genel anlamda eğitim seviyesi ve siyasete katılım konusunda doğru bir orantıyı işaret etmektedir. Hindistan'da ise yine benzer bulgulara işaret eden azda olsa araştırmalar vardır. Yeni Zelanda'da ise; siyasete katılan kadınların eğitim düzeyini ölçen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, her üç ülke içinde genelleme yapmaktan kaçınıldığını dile getirmek gerekir.

[534] Gülay Talaslı, Siyaset Çıkmazında Kadın, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1996, s.33

getirmişlerdir. Bu bağlamda, bir siyasi parti ile olan gönül bağı da etkilidir. Belli bir siyasi liderin ya da partisinin başarısına inanmak ve güvenmek, siyasi katılım için önemli bir etken olabilmektedir. Ancak bu parti liderlerinin erkek olması, erkek temelli siyasi yapının, kadın siyasetçiler tarafından içten içe benimsenmiş olması anlamına gelebilir.

Özellikle Türkiye ve Hindistan'dan katılan bazı katılımcılar, siyasete giriş süreçlerinde, gençlik yıllarında ve sonrasında üye oldukları sivil toplum örgütlerinin etkisini vurgulamışlardır. Sivil toplum örgütleri, kamusal alanı oluşturan ancak devletten ayrı olan yapılanmalar olarak, 20. yüzyılda örgütlü sosyal hayatın önemli bir parçası, demokrasilerin vazgeçilmez unsurları hâline gelmişlerdir. Paul Wabner'e göre sivil toplum, bireylerin ortak bir amaca hizmet için bir araya geldiği, insan ilişkilerinde belirli çerçevelerin oturduğu ve bütün bunların onların gelecekteki davranışlarını etkilediği bir süreçtir[535]. Yurttaşların karar alma mekanizmalarına katılımında önemli bir araç olan sivil toplum örgütleri, kadınların örgütlenmelerine ve siyasi faaliyetlerde yer almalarına da zemin hazırlamaktadır.

Kamusal ve özel alanda kadın haklarını korumak ve kadının sesi olmak adına kurulmuş birçok sivil toplum örgütü hemen hemen her ülkede mevcuttur. Özellikle kadınların eşit bir şekilde eğitim alması, sosyal olanaklardan faydalanabilmesi ve şiddete maruz kalmaması için kurulmuş olanlarının yanında, siyasette kadın temsilini arttırmak için spesifik olarak kurulmuş sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır. Bu örgütler, özellikle egemenliğin paylaşımı konusunda, yasama sürecinde bulunan iktidarlar üzerinde etkili olabilmekte ve kadınların taleplerinin iktidara iletilmesinde aktif olarak görev almaktadır. Bu sivil toplum örgütleri, kadınlarda örgütlü bir siyasi bilinç oluşmasına katkı sağlayabilmekte, bireyselliği yadsıyarak, kadınların 'biz' duygusunun pekişmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısı ile bu örgütlenmeler içerisinde özellikle genç yaşta yer alan kadınlar, siyasi meselelere aşina olarak,

[535] Barbara Bramble and Gareth Porter, "Non-Governmental Organizations and the Making of U.S. International Environmental Policy," in Andrew Hurrell and Benedict Kingsbury (Eds.), The International Politics of the Environment, Oxford: Clarendon Press, 1992.

siyasete katılım gösterebilmektedirler. Bu bağlamda, sivil toplum örgütlenmelerinin, siyasi katılıma olan olumlu etkisi yadsınamaz.

Siyasete girerken, siyasette kadın temsilini arttırmayı ve ülke meselelerinde söz sahibi olmayı amaçlayan bazı katılımcılar, eril siyasi yapıları sorgulamakta, kadına dair bir ses olmak istemektedirler. Hindistan ve Yeni Zelanda'dan katılan bazı kadınlar bulundukları ülkede hem kadın hem Müslüman azınlık olmaktan kaynaklı sorunlara bir çözüm üretmek ve seslerini duyurmak adına siyasete girmeyi tercih etmişlerdir. Şüphesiz bir ülkede hem kadın hem azınlık olmak ayrımcılığın boyutunu değiştirecek ve belki daha zor bir süreci işaret edecektir. Kadınlar, genel geçer yargıları yıkmak, siyasette ve toplumsal yaşamda görmek istedikleri değişimin kendisi olmak adına siyasete girdiklerini belirterek, toplumun ve siyasetin kadın rol modellere olan ihtiyacını ve siyasette "kadın nahifliğine ve duyarlılığına" ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir. Kadınları siyasetin dışında tutan anlayış, eksik bir demokrasiye ve eksik bir yurttaşlık anlayışına götürmektedir.

Bir Kadın Olarak Siyasetçi Olmanın Zorluklarına Dair Değerlendirmeler

Kadınların siyasete giriş süreçlerinde, özellikle aday listelerinde yer almak konusunda zorlu süreçlerden geçtikleri görülmüştür. Peki, siyasete girdikten ve seçildikten sonrası? Seçildikten sonra kendilerini belki de daha zor bir sürecin beklediği kadınlar, bu süreçte yaşadıkları zorlukların nedenlerini ve ne şekilde zorluklar yaşadıklarını da dile getirmişlerdir. Türkiye ve Hindistan'dan bazı katılımcılar, bir kadın olarak siyasette var olmanın zorluklarını, siyasetin eril yapısına bağlamışlardır. Kadınların, siyasi partilerde yalnızca kadın kollarında yer almaları gerektiğine inanan erkek siyasetçilerin, kadınlara karşı olan düşmanca tavrından ve kullandıkları cinsiyetçi dilden dolayı, kadınlar siyasete girdiklerinde problemler yaşamaktadırlar. Siyasette kadınların en az erkekler kadar başarılı olabileceğine asla inanmayan bu bakış açısı, kadınları siyasetin dışına itmektedir. Siyasetin bu statükocu yapısı, değişikliklere açık olmamakla beraber, cinsiyet eşitliğine de kapalıdır. Kadınlar giyiniş tarzları, yaşayış biçimleri ve birçok özelliğinden dolayı hem toplumsal hem

siyasi yaşamda yargılanabilmektedir. Türkiye'den bazı katılımcılar ise siyasetin eril yapısına rağmen, kadınların yeterince güçlü olduklarında ve işlerini iyi yaptıklarında hem parti içerisinde hem de seçmenlerin gözünde iyi bir yere geldiklerini ifade ederek, güçlü bir karakterin ve meslekte başarılı olmanın ve her şeyden öte halka inebilmenin önemine vurgu yapmışlardır.

Kadınların siyasete katılımına engel teşkil eden başka bir etken de özel alanda kendilerine yüklenen sorumluluklardır. Özel alanda kadına biçilen annelik rolü ve ev işleri, kadınların siyasi faaliyetlere vakit ayırmaları için iki kat daha fazla çaba sarf etmeleri anlamı taşımaktadır. Tekeli'ye göre, toplumda kadınların asıl yeri evi, asıl görevi de annelik ve zevcelik olarak düşünülmektedir. Siyaset kadınların ilgilenmesi gereken, erkeklerle aynı ölçüde sorumluluk almaları gereken bir alan olarak görülmemektedir[536]. Bu yüzden, aile içi sorumluluklar daha çok kadına yüklenmekte, kadınlar bu büyük sorumluluk ile mücadele ederken, aynı anda siyasi görevlerini yürütmekte zorlanmaktadırlar. Bu sorunu çözebilen az sayıda kadın, siyasi faaliyetlerini yürütebilmektedir. Özel alan sorumlulukları oldukça ağır olan kadınlar, maaşlı bir işte çalışmadıkları için aday gösterilme sürecinde gerekli olan parayı sağlayamamaktadırlar. Siyaset, her üç ülkede de maddi olarak güçlü olmayı gerektiren bir alandır. Siyasi faaliyetlere katılmak, ev içi sorumlulukları olan, maddi herhangi bir desteği olmayan bir kadın için de neredeyse imkânsızdır.

Bu bağlamda bir diğer engel olan, toplumun ataerkil yapısından bahsetmek gerekir. Erkekler ile kadınların her anlamda eşit olduğuna inanmayan toplum, siyasette önemli karar alma mekanizmalarında daha güçlü ve iradeli olduğuna inandıkları erkekleri görmek istemekte ve onlara oy vermeyi tercih etmektedirler. Siyasete atılan kadınlar, daha fazla psikolojik baskıya maruz kalmakta, hataları daha az tolere edilmektedir. Bu bağlamda, bir özgüven eksikliği yaşayan kadınlar, hem siyasete katılım göstermek konusunda çekimser davranmakta, hem siyasete ilgi duymadığı için oy vermek konusunda isteksiz hâle gelebilmektedir. Siyasette başarı gösteren kadınların ev içi sorumluluklarını ihmal edip etmedikleri sorgulanabilirken, aynı

[536] Şirin Tekeli, Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, 1982, s.132

koşullarda erkek siyasetçilerin bu yönleri araştırılmaz ve sorgulanmaz. Bu bağlamda, toplumun bu konuda nasıl bir çifte standart uyguladığı aşikârdır.

Son olarak ortaya çıkmış olan başlık ise medya ve toplumda yarattığı algıyı anlatmaktadır. Medya, bir toplumdaki potansiyel olarak belki de en güçlü bilgi kanalıdır. İlettikleri mesajlar sosyal gelenek ve davranışları değiştirebilir veya pekiştirebilir ve vatandaşları harekete geçirebilir. İdeal olarak, medyanın doğruluk ve tarafsızlık için çabalaması gerekirken, gerçekte, kadın siyasetçilerin temsili konusunda eşitsizlikler ve problemler vardır. Örneğin, kadın politikacılar, seçimlerden önce ve sonra haberlerde yeterince temsil edilmemektedir. Ayrıca seçim kampanyaları sürecince, önemli yayın organları daha çok erkek adaylardan bahsetmekte, kadınları ikinci plana atmaktadır. Kadınların başarıları göz ardı edilmekte, başarısızlıkları daha fazla gün yüzüne çıkarılmaktadır. Dolayısı ile medya kadın siyasetçilerle ilgili sorunlu bir dil kullanmaktadır.

Siyasette Kadın Temsilini Arttırmanın Yollarına Dair Görüşler

Çalışmanın ana sorunsalı olan kadınların siyasetteki eksik temsil meselesine neyin ya da nelerin çözüm olabileceğine dair görüşleri ve önerileri sorulduğunda, katılımcılar farklı öneriler sunmuşlardır. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu, kadınlar lehine yapısal değişiklikler yapılmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu yapısal değişiklikler, daha çok seçim yasalarını ve partilerin iç tüzüklerini kapsamaktadır.

Kadınlar için uygulanan olumlu ayrımcılık politikalarının en önemlilerinden biri, cinsiyet kotasıdır. Cinsiyet kotası kadınların sayıca az temsil edildikleri, kurum ve pozisyonlarda, onlar adına eşitliği sağlamak için ve bu alanları giderek kadınlar açısından da ulaşılabilir hâle getirmek için cinsiyetler arası bir yüzdenin garanti edilmesini sağlayan bir olumlu ayrımcılık politikasıdır. Gören'in de belirttiği gibi kota, kadınlar siyasette ayrıcalıklı olsun diye değil, onlar için var olan engeller ortadan kalksın diye konulmuştur[537]. Yurttaş olmanın birinci şartı, kamusal mirastan eşit

[537] Zafer Gören, "Siyasi Partilerde Kota'nın Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirmesi," Anayasa Yargısı (Sayı: 16), 1999, s 378-413.

derecede faydalanmak, kendileri ile ilgili alınacak kararlarda söz sahibi olmak ise, kadınların yurttaş olabilmesinin sağlanması için öncelikle kamusal alanda temsil edilmelerinin garanti altına alınması gerekir. Bir diğer pozitif ayrımcılık şekli olarak, seçimlerde fermuar sisteminin uygulanması gösterilmiştir. Bu yerleştirme yönteminde, aday listelerinin başındaki iki adaydan birisinin mutlaka kadın olması ve aynı cinsiyetten iki adaydan fazlasının art arda yerleştirilmemesi kuralı uygulanmaktadır. Kadınların seçimlerde aday gösterilme sürecinde karşılaştıkları bariyerleri aşmanın en önemli yollarından biri yasaların ve siyasi parti iç tüzüklerinin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesidir.

Kadınların siyasette eksik temsil edilmesinin temellerinde, çocukluktan beri maruz kaldıkları ataerkil baskı biçimi gelmektedir ve toplumların eğitim modelleri cinsiyetçi bir şekilde dizayn edilmektedir. Bireylere küçük yaştan itibaren aldıkları eğitim ile kadın-erkek rolleri ve toplumun bu rollerden beklentileri öğretilmektedir. Okullar, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik yargıları açık ve kapalı iletilerle öğrencilere taşırken, bireyleri geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltmekte ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına zemin hazırlamaktadır. Bu gerçeklik, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin okullar tarafından desteklendiği anlamına gelir. Esen'in belirttiği üzere, okullardaki sınıfların, tuvaletlerin, oyun alanlarının mekânsal düzeni, kız ve erkek öğrencilerin hareket alanlarının farklı olması, sınıflardaki oturma düzeni, öğrencilere atfedilen görev ve sorumlulukların cinsiyetlerine göre değişmesi, öğretmen ve okul yöneticilerinin öğrencilere karşı geleneksel cinsiyetçi rollere uygun davranış ve beklenti içinde olması, eğitim programları, malzemeleri ve ders kitaplarının cinsiyet ayrımcı unsurlar içermesi, bireylerin cinsiyetlerine göre eğitimciler tarafından uygun olduğu düşünülen mesleklere yönlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin okullarda gizli müfredat yoluyla desteklenmesi anlamı taşımaktadır[538]. Hâlbuki eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim süreci içerisinde fırsatlara ve hizmetlere erişimde kız ve erkek öğrencilerin cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaması, bireylere eşit fırsat ve davranışların sağlanması demektir. Bu bağlamda, yapılması gereken, cinsiyetçi eğitim modellerini değiştirerek,

[538] Yasemin Esen, "Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığını Geliştirme Amaçlı Bir Çalışma", Eğitim ve Bilim, 38(169), 2013, ss.280-295.

bireylerin küçük yaşlardan itibaren eşit bir biçimde yetişmesini sağlamak, toplumsal düşünce kalıplarını değiştirmeye yönelik bir eğitim modeli hazırlamak ve müfredatları bu yönde değiştirmektir. Eğitimin diğer bir görevi de kendine güveni olan kız çocukları yetiştirmekle ilgilidir. Kız çocuklarının daha küçük yaşlardan özgüveni olan bireyler olarak yetiştirilmeleri, ileride siyaseti başarılı olamayacakları bir alan olarak görmelerinin önüne geçecektir çünkü siyaset bir özgüven meselesidir. Özgüven eksikliği olan kadınların iş hayatına bile atılmaları oldukça zorken, siyasete atılmaları neredeyse imkânsızdır. Arkalarında eşleri, babaları gibi erkekler olmadan, tam donanımlı bir birey olarak siyasi faaliyetlerde bulunmanın en temel şartlarından biri özgüven sahibi olmaktır. Özgüvenli olarak yetişen kız çocukları, ileride siyasete atıldıklarında, hemcinslerine rol model olan kadın siyasetçiler hâline gelebilirler. Zira kadınların, en iyi kadınlar tarafından temsil edildiğine inanılan tanımlayıcı temsil modelinde, rol model kadın siyasetçilerin varlığı oldukça önemlidir.

Kadınların siyasi temsilini arttırmak konusunda sivil toplum örgütlerinin de önemi büyüktür. Çaha'ya göre, kadını kamusal alanın merkezine yerleştirmeye çalışan kadın hareketleri sayesinde erkeği siyasetin merkezinde gören modern siyaset düşüncesine aykırı bir siyaset düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Kadınları tek tek harekete geçiren eşit olma güdüsü, zamanla kamusal alanın normlarını etkileyen bir sosyal harekete dönüşmüştür[539]. Demokrasilerin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan sivil toplum örgütleri, kadınların örgütlenerek, yaşadıkları sorunları dile getirmeleri ve bu sorunları çözebilmek için gerekli mercilere başvurdukları birer kuruluş hâline gelmiştir. Bugün hemen hemen her ülkede, kadınların siyasi temsilini arttırmak ve kadın adayları desteklemek için kurulmuş sivil toplum örgütleri bulunmakta, bu örgütler kadınların kamusal ve özel alanda yaşadıkları sorunlara dikkat çekerek, politika esaslı etkinliklerde yürütmektedirler. Ancak kadın sivil toplum örgütlerinin meseleyi ele alış biçimi ve gerçek manada kadınların çıkarlarına hizmet etmeleri çok önemlidir. Kadın sivil toplum örgütlerinin, kadın siyasetçilerin ve kadın adayların arasındaki iletişimsizlikler, uzlaşmazlıklar meseleyi daha zor bir hâle

[539] Ömer Çaha, Sivil Kadın, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s.51

getirecektir. Kadınlarda yaşadıkları sorunlara karşı bir kolektif bilinç oluşması ve bunun için bütün bu bileşenlerin beraber hareket etmesi gerekmektedir.

Kadınların siyasete erkeklere nazaran neden daha az katılım gösterdiklerine dair sunulan sebeplerden biri de kadınların ev içi sorumluluklarıdır. Siyasete atılarak, önemli karar alma mekanizmalarına gelene kadar oldukça zorlu bir süreçten geçen kadınlar, geldikleri noktada da ev içi sorumlulukları ve annelik rolleri ile birlikte siyasi faaliyetlerini yürütmekte zorlanmaktadırlar. Kadınlar, yurttaş kategorisine dâhil olmak istediklerinde, hane içindeki sorumlulukları anne ve eş kimlikleri, karşılarında bir engel olarak durmaktadır. Landes'e göre, "kadınlar yurttaşlığı olmayan yurttaşlardır"; çünkü kadınlara yüklenen roller ve onlardan beklenenler, siyasette aktif rol almalarının önünde önemli birer engel olabilmektedir. Bu anlamda, kadınların erkekler kadar özerk bireyler ve eşit yurttaşlar olmadıkları aşikârdır[540]. Anneliğin ve eşliğin maddi bir getirisinin olmaması ve ev işlerinin görünürlüğü olmaması, kadınları özellikle aday gösterilme sürecinde maddi destekten yoksun bırakmaktadır. Bu ayrımcılığa karşı bütçe kalemlerinde kadınlara özel paylar ayırılmalı, kadınların özel alandaki sorumluluklarına destek olunmalıdır.

Kadınların her anlamda toplumsal cinsiyet ayrımına maruz kalmasının nedenlerinden biri de medyadır. Medya, çağımızda o kadar geniş bir alana etki etmektedir ki, toplumsal kültürün inşasındaki katkısı ve rolü her geçen gün artmakta ve değişmektedir. Aynı şekilde, bireylerin kültürlerinin de oluşturulmasında medya oldukça etkilidir. Medyada kadınların temsil edilme biçimleri toplumun bakış açısını yansıtmaktadır. Kadınların, toplumdaki geleneksel rollerinin yansıtıldığı kitle iletişim araçları, kadın kimliğini güçsüz ve erkeklere bağımlı birer birey olarak yansıtmaktadır. Binark'a göre, kitle iletişim araçları, genellikle farklı kadın tiplerini "dişilik" paydası altında toplayarak, erkek egemen ideolojinin "ideal" kadın imgesini yeniden üretmekte, kadınların en önemli özellikleri olarak "dişilik" ve dış güzelliği göstermektedir. Özellikle günümüzdeki modern kadın, geleneksel değerleri de korumakla yükümlüdür. Hem anne hem iş kadını hem de eş olması beklenen kadın,

[540] Joan B. Landes (ed.), Feminism, the Public and the Private, Oxford University Press, 1998, pp. 30-41.

bütün bu rolleri kusursuz bir biçimde oynamakla yükümlüdür[541]. Günümüzde kadınlar, cinsellik, aldatılma, kıskançlık gibi haberlere konu olarak medyada oldukça fazla bir biçimde yer almaktadırlar. Bu sayede, kadınlar ülkelerin siyasi meselelerinden soyutlanmaktadırlar. Öncelikle kadınlar böyle programlara malzeme olmamak konusunda bilinçlenmelidirler. Kadın meselesi, medya çalışanları tarafından daha fazla gündeme taşınmalı ve programlar kadınları geleneksel rollere hapsetmek için değil, alışılmışın dışına çıkmak için hazırlanmalıdırlar. Kadınların siyasetten, iş yaşamına kadar başarıları daha fazla konuşulmalı ve medyada yansıtılmalıdır.

Kadınların siyasette ve önemli karar alma mekanizmalarında güçlü hale gelmeleri için, kendi içlerinde de bazı değişiklikler yapmaları gerekmektedir. Kadınlar, önemli karar alma mekanizmalarında başarılı olmak konusunda daha fazla kendilerine güvenmeli, örneğin toplumun bakış açısı gibi kısa vadede değiştiremeyecekleri gerçekler üzerinde yoğunlaşmak yerine, aradıkları değişimin kendisi olmamalılar. Hâlihazırda siyasette önemli pozisyonlarda yer alan kadınlar, diğer kadınların özsaygı ve özgüvenlerini geliştirmeleri konusunda iyi birer rol model ve örnek olmalılardır. Bu bağlamda, kadınları temsil eden kadınların söylemleri, uygulamaları ve faaliyetleri oldukça önem arz etmektedir. Kadınların sorunu tanımaları, farkındalık oluşturmaları ve taleplerde bulunmaları gerekmektedir. Sadece soruna odaklanmak yerine, çözüm önerileri sunmak, önemli mecralarda seslerini duyurmak kadınlar için gereklidir.

Kadınların siyasi temsil meselesine çözüm olarak önerilenlerden bir diğeri de iletişimdir**.** Erkek ve kadın adaylar arasındaki iletişimsizlik, kadınları önemli karar alma mekanizmalarının dışında bırakabilmektedir. Erkek adayların, kadın adaylara olan bakış açısını değiştirmek için adayların daha etkili iletişim kurmaları ve birbirlerine karşı daha anlayışlı bir tavır takınmaları oldukça önemlidir. Bunun yanında, özellikle yerel yönetimler için aday olan kadın siyasetçilerin halka inmeleri, halkla doğru iletişim kurmaları ve kendilerini iyi ifade edebilmeleri, kadın adayların halk tarafından kabullenilmesi açısından gereklidir. Kadın politikacılar ve adayların siyasi iletişim eksiklikleri, toplumun zaten sorunlu olan bakış açısını daha olumsuz hâle getirecektir.

[541] Mutlu Binark, Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014

SONUÇ

Kadınların yüzyıllar boyunca birer yurttaş olarak kabul edilmeleri, önemli karar alma mekanizmalarına getirilmeleri, her zaman zorlu bir süreç olmuştur ve bu süreç günümüzde de devam etmektedir. 19. yüzyıla kadar siyasi haklarını elde edemeyen kadınlar, Fransız İhtilali'nin getirdiği özgür ve eşit yurttaş tanımının içine girememişlerdir. Zamanla siyasi haklarını elde etseler de bugün halen dünya üzerindeki ülkelerin çoğunda parlamentolar, bakanlıklar, belediye başkanlıkları gibi önemli kurumlarda, erkeklere nazaran daha az temsil edilmekte, hak ettikleri konumlara gelememektedirler.

Çalışmanın birinci bölümünde demokrasinin var olması için oldukça önemli olan siyasi temsil ve siyasi katılım gibi kavramlar, demokrasi ile özdeşleştirerek incelenmiştir. Birbiri ile oldukça ilişkili olan iki kavram, zaman içerisinde demokrasilerin vazgeçilmez parçası hâline gelmiştir. Demokrasinin en önemli ilkesi, yurttaşların siyasal olarak eşit kabul edilmesidir. Bu noktada, bu gerçeğe aykırı olarak, tarihsel süreç içinde kadınları siyasal temsilin dışında bırakmanın hangi gerekçeler ortaya konularak meşrulaştırıldığı birinci bölümde ele alınmıştır. Siyaset kurumu, yüzyıllar boyu, kadınların var oluşu açısından zorlu bir alan olmuştur. Siyaset kamusal alanın bir parçası olarak bir erkek alanı olarak kabul edilmiştir. Politik sistemlerde eril ilişki ağları hâkim olmuştur. Ataerkil kültürün etkisi altında kalan siyasi sistemler ve yapılar, yüzyıllardır kadını, özel alan içerisinde tanımlamış ve sınırlandırmıştır. Bu anlayışa göre; erkekler egemen olmak için varken, kadınlar yönetilmek için vardır. Bu ataerkil bakış açısının yanında, toplumsal cinsiyet gerçeği de kadınları siyasette var olmaktan alıkoymaktadır çünkü toplumların ve onların kültürlerinin değişmeyen bazı cinsiyet algıları vardır. Bireylere cinsiyetlerinden dolayı atfedilen ve değişmeyen roller, daha sonraki hayatlarında bazı problemlere yol açmaktadır. Bütün bunların yanında bir gelenek, vazgeçilemeyen bir kalıp olan ataerkilliğin kadına biçtiği rol, sadece annelik ve eş olma rolü olmuş ve bu gerçek, kadını özel alana hapsetmenin bir yöntemi olmuştur. Modern çağda en iyi yönetim şekli olarak kabul gören demokrasinin en önemli ilkesi, fark ayırt etmeksizin bütün vatandaşların siyasette eşit temsili ve siyasete katılımıdır. Ancak tarih boyunca siyaset bilimi ile uğraşanlar, kadınları bu sürecin dışında tutmuşladır.

Ünlü liberal düşünür John Stuart Mill'e kadar olan süreçte kadınlar yurttaş olarak kabul edilmemiş, siyaset bilimciler ve demokrasi kuramcıları tarafından bu anlayış, meşru gerekçelere dayandırılmış, kadınların olmadığı bir demokrasi ve yurttaşlık anlayışı benimsenmiştir. Ataerkil aile ve düşünce yapılarının bir sonucu olarak kadınlar özel alana mahkûm edilmiş, erkekler ise siyasal faaliyetlerde bulunacak olgunluk ve rasyonalitenin birer temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Kadınların bu görünmezliği ve dışlanmışlığı, 19. yüzyıla kadar sürmüş, bu yüzyıl kadınlar için devrim niteliğinde olayların başlangıcı olmuştur. Demokrasi, uzun yıllar çoğunluğun oyları ile hükûmetlerin oluşturulması olarak algılanmıştır. Aslında demokrasinin temelinde insana saygı ve düşüncelerine değer verme yatar. Bütün bunlar, toplumlarda fırsat eşitliği ve özgürlüğü gerektirir. Demokratik ülkelerde, tüm bireylerin siyasal eşitliği söz konusudur. Demokratik bir siyaset anlayışı, zıtlıkları barındıran ve bu zıtlıklardan kaynaklanan gerilimlerden beslenen bir siyaset anlayışıdır. Bu nedenle, iş başına gelen hükûmetlerin demokrasinin temelini oluşturan bu ana ilkeleri yerine getirmesi için gerekli planlanma ve denetlemeleri yürütmesi gerekir. Aksi takdirde, demokrasi sekteye uğrayacaktır. Demokrasi Antik Yunan'a dayanan çok eski ve köklü bir olgu olsa bile, kadınların siyasal haklarını elde etmeleri, 19. yüzyılı bulmuştur.

Bugün kadınların siyasetteki temsil sorunu, dünyanın hemen her ülkesinde kronikleşmiş bir sorundur. Mevcut siyasal sistemler içerisindeki erkek egemenliğine dayanan yaklaşımlar ve kadınlara olan bakış açısı, bir yandan kadınların siyasette eksik temsil edilmelerine, diğer yandan temsilci olma şansını yakalayan az sayıda kadının siyasette yer alma biçimlerini olumsuz etkilemesine neden olmaktadır. Bütün bu koşullar, kamusal alanda kadınların var olmasını zorlaştırmakta, var olsalar bile önlerine engeller çıkarmaktadır. Kadınların neredeyse erkeklerle aynı nüfus oranına sahip olduğu ülkelerde, kadınların kamusal alanlarda ve siyasi mekanizmalardaki eksikliği demokrasi sorununa işaret etmektedir. Gerçek bir demokrasi, ancak kadınların siyasette ve karar alma mekanizmalarında aktif bir biçimde rol almaları ile mümkün hale gelir. Bu çalışmanın ana konusu, demokrasilerde kadınların siyasette temsilinin gerekliliği ve önemi olarak öne çıkar. Bu tartışmalar, daha çok tanımlayıcı temsil modeli üzerinden ele alınmıştır. Bu model, grupların menfaatini, ancak onların

içinden çıkacak kişilerin hakkıyla dile getirebileceğini savunan temsil modelidir. Ayrıca, toplumun her kesiminin haklarının korunması için oldukça gerekli olan aktif katılım, bu bölümde önemle vurgulanmıştır. Bu çalışmanın temel aldığı teori olan liberal feminist teori, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı meselesinin öncelikle yasal yollarla çözülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca temsilî demokrasinin paradoksal tarafını işaret eden eleştirel demokrasi anlayışları, gerçek bir demokrasinin ancak toplumda bütün kesimlerin katıldığı müzakerelerle mümkün olduğunu vurgulamışlardır.

Çalışmanın teorik çerçevesinde, liberalizm, Marksizm ve feminizmin, ana sorunsala olan yaklaşımları ve çözüm yolları irdelenmiştir. Liberalizm, bireyleri cinsiyetlerini değil, kabiliyetlerini temel alır. Bir teori olarak, cinsiyete vurgu yapmaz. Bu anlayışın "evrensel yurttaş" anlayışı, temel eşitlik ilesine dayanır. Ancak, kamusal ve özel alan dikotomisinin temelleri liberal düşünürler tarafından atılmıştır. Kamusal alan, bir yönetim faaliyetiyken, özel alan haneyi tasvir etmiştir. Bu bağlamda, erkeklerin ve kadınların toplumdaki yeri sınıflandırılmıştır. Kadınlar, bireylerin birer yetiştiricisi olarak iyi bir eğitimden geçmelidirler. Bu sebeple, liberalizm ve ondan etkilenen liberal feminizmin en çok önem verdiği kavramlardan biri eğitim olmuştur. Kadınların yasal eşitliği, oy ve mülkiyet haklarını elde etmeleri için mücadele eden liberal görüş, belli açılardan eleştirilmiştir çünkü aslında kadınları hiçbir zaman erkekler kadar eşit yurttaşlar olarak kabul etmemiş, ataerkil toplum yapılarını görmezden gelmiştir.

Liberalizmden farklı olarak, ataerkil toplum yapısını ve bütün cinsiyetçi dikotomileri sorgulayan feminizm, kadınların statülerini geliştirmek ve eşit birer yurttaş olarak kabul edilmelerini sağlamak için ortaya atılmış bir teoridir. Ortaya ilk çıktığında liberalizmden etkilenen feminizm, "dalgalar" diye adlandırılan süreçlerde farklı teorilerden de etkilenmiştir. Kadınlar, öncelikle yasal hakları için, daha sonra toplumsal statüleri ve eşitlik için mücadele etmişlerdir. Sonraki yıllarda, evrensel bir boyut alan feminizm, sadece toplumsal cinsiyet kavramının getirdiği sorunlarla değil, küresel sorunlarla da ilgilenmiştir. Feminizme göre, kadın meselesi, ancak ve ancak, kadınlar ikinci sınıf yurttaş olmaktan kurtulduklarında çözülecektir. Marksizm ise,

daha çok sınıfsal eşitsizliklere tepki olarak doğmuştur. Bu teori, öncelikle sınıf ayrımına dikkat çeker. Sınıf ayrımı, cinsiyet ayrımından daha önemlidir. Bireyler arasında eşitsizliği sağlayan; kapitalist düzenin getirdiği burjuva ve işçi sınıfı arasındaki ayrımdır. Bu noktada, toplumsal cinsiyet ve ataerkillik görmezden gelinmiş, sınıfsız bir toplum yaratıldığında kadınların da özgürlüklerine kavuşacaklarına inanılmıştır. Ancak sosyalist devletlerde, kadınların statüsünde bir değişiklik olmadığı da görülmüştür. Bu çalışma ise kadınların temsilini öncelikle bakanlıklar, parlamentolar gibi önemli karar alma mekanizmaları, daha sonra da mevzuatlar açısından incelediği için liberal feminizmi temel alan bir çalışma olmuştur. Bir toplumda, kadınların haklarının korunması, onların önünde yasal engeller olmaması, siyasi temsil meselesinin çözülmesi açısından temel oluşturmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, her üç ülkenin siyasi geçmişine ve zaman içerisinde, kadınların siyasi haklarını elde etme süreçlerinin nasıl gerçekleştiğine yer verilmiştir. Altı yüzyıllık bir imparatorluk geçmişi olan Türkiye'de kadınlar siyasi haklarını, Cumhuriyet'in ilanı ile elde etmişlerdir. Ancak, hak mücadelelerinin temelleri Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan bazı yeniliklere dayanır. Tanzimat Fermanı ile başlayıp Meşrutiyet'in ilanı ile devam eden süreçte, feminist düşünceler ülkede yayılmış, bu düşünceler ışığında kadınlar, yeni rejim kurulur kurulmaz siyasi haklarını talep etmişlerdir. Ancak, seçme ve seçilme haklarını elde etmeleri on bir yılı bulmuştur. Yeni bir devletin kurulmasıyla, yavaş yavaş kamusal alana dâhil olan kadınlar, sivil toplum kuruluşları bünyesinde örgütlenerek, yaşadıkları sorunları dile getirmeye başlamışlardır. Artık TBMM'ye girmeyi başaran kadınlar, toplumsal hareketler içerisinde de yer almışlardır. 1980 sonrası, sivil toplum örgütlerinde aktif olarak kümelenen kadın hareketleri, farklı ideolojileri de temsil etmeye başlamıştır.

Hindistan'da ise kadınların siyasi haklarını elde etmeleri ülkenin bağımsızlığını kazanması ile olmuştur. Aslında, bağımsızlık öncesinde, kadınlar hak mücadeleleri vermişlerdir ancak bağımsızlık mücadeleleri bunun önüne geçmiştir. Bir sömürge devleti olmaktan kurtulan Hindistan'ın özgürlükçü anayasasında, kadınların siyasi ve toplumsal hayatta eşit birer yurttaş olabilmeleri için cinsiyet eşitsizliğinin

önüne geçmeye çalışan önemli kanunlara yer verilmiştir Tarihsel süreç içerisinde, Hindistan'da, kadının statüsünün yükseltilmesi konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1975 yılından sonra, diğer ülkelerde olduğu gibi Hindistan'da da kadın sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinde bir artış olmuştur. Bu yıllarda, kadın hareketlerinin gündeminde kayıp kız çocukları, kadına yönelik şiddet gibi ciddi meseleler yer almış; medyadaki kadın temsili gibi farklı gerçekler sorgulanmıştır. 1980'lere gelindiğinde, kadın hareketleri evrensel bir boyut kazanmıştır. Yeni Zelanda'da ise Türkiye ve Hindistan'dan farklı olarak, cinsiyet eşitliğinin temellerinin çok daha eskilere dayandığı görülmüştür. 1800'lerde kadınlara seçme hakkı ve kız çocuklarına eğitim hakkı veren ülkede, bağımsızlık öncesi siyasi haklarını elde eden kadınlar, bağımsızlık sonrasında ülkede iş gücüne katılarak, ekonomik özgürlüklerini de elde etmişlerdir. Yeni Zelanda'da zaman içerisinde yayılan kadın hareketleri, daha çok kadınların eşit ücret hakkı ve aile içi şiddet konusuna eğilmişlerdir. Göçmen kadınlar gibi farklı grupların haklarını da korumaya çalışan Yeni Zelanda'daki feminist anlayış, oldukça kapsayıcı ve çeşitlidir.

Üçüncü bölümde, araştırmaya konu olan üç ülkede, devlet başkanlıkları, parlamentolar ve yerel yönetim düzeyinde kadınların temsili ile ilgili istatistikler ortaya konmuştur. Yasal mevzuatlar incelendiğinde, öncelikle ulusal yasalarda, siyasi ve toplumsal yaşamda her türlü cinsiyet ayrımcılığının yasaklandığı görülmüştür. Her üç ülkede, kadınların istihdam oranını arttırmak ve kamusal alanda var olmalarını teşvik etmek için kadınlara özel yasalar çıkarılmış, çalışan annelerin işlerini kolaylaştırmak için bu bağlamda pozitif ayrımcılık yapılmıştır. Bugün, dünyada kadınlar adına en büyük ve ciddi sorunlardan olan şiddet meselesinin çözüme kavuşturulması için ulusal mevzuatlara caydırıcı yasalar konmuş ve kadınların hakları korunmaya çalışılmıştır. Araştırmaya konu olan üç ülkenin yasal mevzuatlarında, kadınlar lehine önemli değişikliklerin yapıldığı görülmüştür. Özellikle kadınların öldürülmesinin ve kötü muamele görmesinin önüne geçilmeye çalışılmış, kamusal alanda aktif yer almaları desteklenmiştir. 2000'li yıllarda imzalanan uluslararası sözleşmelerle kadınların haklarını koruyacaklarına taahhüt eden devletler, bu anlamda önemli adımlar atmış, âdeta ortak hareket etmişlerdir. Ayrıca, her üç ülkede bu yıllardan sonra, parlamentolar ve bakanlıklar gibi önemli karar alma

mekanizmalarında kadınların temsil oranında arttığı görülmüştür. Ancak kota ve fermuar sistemi gibi olumlu uygulamalara rağmen Yeni Zelanda dışındaki iki ülkede kritik eşik aşılamamıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, araştırmaya konu olan üç ülkeden siyasette aktif yer alan kadın siyasetçilere yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu uygulanarak, nitel bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırmanın amacı, genel ve yerel siyasette kadınların eksik temsil edilmesinin sebeplerine ulaşarak, her üç ülkede kadınların siyasette yaşadıkları problemleri yansıtmak olmuştur. Ayrıca, kadın siyasetçilerin bu sorunun çözülmesine olan katkıları da oldukça önemli olmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden Türkiye'den 14, Hindistan'dan 12 ve Yeni Zelanda'dan 13 olmak üzere 39 katılımcıya, bir görüşme formu e-posta aracılığı ile gönderilmiş, Covid-19 pandemisi nedeniyle araştırma internet olanakları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, her üç ülkeden katılımcıların yaş ortalamalarının 30 ve üzeri olup, lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Katılımcılar arasında, parlamento üyeleri, siyasi parti üyeleri, belediye meclis üyeleri, kadının siyasi temsilini arttırmak için faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına üye kadınlar vardır.

Kadınlara, öncelikle siyasete girmelerinde etkili olan nedenler sorulmuştur. Bu bağlamda, aile ve çevrelerinin rolünün oldukça büyük olduğu görülmüştür. Her üç ülkeden araştırmaya katılan bazı kadınlar, siyasete olan ilgilerinin çocuk yaşta başladığını, ailelerinde siyasetle ilgilen ebeveynlerini rol model aldıklarını ifade etmişlerdir. Bir bireyin yetişmesinde ailenin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bireylerde, siyasi bilinç, çoğu zaman ailelerden gelmektedir. Kendileri genel olarak, ebeveynlerinin siyasi ideolojisinden etkilenmekte, onların siyasi geleneklerini sürdürmektedirler. Kadınların siyasete atılmasındaki diğer bir etken ise, rol model aldıkları siyasi liderler ve destekledikleri siyasi partilerdir. Özellikle Türkiye'den katılımcılar, özellikle hayranlık duydukları siyasi liderlerin olduğunu ve onları desteklemek, fikirlerini yaşatmak için siyasete atıldıklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada, ataerkil toplumlarda, siyasete atılma cesaretini gösteren kadınların, kendilerine rol model olarak erkek siyasetçileri seçtiklerini belirtmek gerekir. Katılımcıların siyasete atılmasında etkili olan diğer bir unsur ise üye oldukları sivil

toplum örgütleri olmuştur. Sivil toplum örgütleri, kadınların kolektif bir biçimde hareket edebildikleri, bir örgütlenme kültürü edinebildikleri hükûmet dışı organizasyonlardır. Her ne kadar devletin ve yönetimin dışında gibi gözükse de aslında bu kuruluşların devlet yönetimi üzerindeki etkisi büyüktür. Özellikle, Türkiye ve Hindistan'da kadın sivil toplum örgütleri, 2000'li yıllarda, kadınların haklarını korumak için kanunların çıkarılmasında oldukça etkin rol oynamışlar; hükûmetlere yasa teklifleri götürmüşlerdir. Dolayısı ile sivil toplum üyeliklerinin kadınlarda siyasi bir bilinç ve farkındalık oluşturabilmekte, bu faaliyetleri yürüten kadınların siyasi tecrübeleri daha fazla olmaktadır. Bazı katılımcıların, siyasete girmek istemelerinin diğer bir nedeni de siyasette kadın temsilini arttırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak olmuştur. Her üç ülkeden bazı katılımcılar, kadınların bizzat kendi haklarını kendilerinin korumaları gerektiğine inandıkları için siyasete atıldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlar, kadınları yine kadınların iyi temsil edebileceğine inanmaktadırlar. Bu bağlamda, kadın meselesinin çözülmesi ancak kadınların siyasette aktif yer alması ve "taşın altına elini koyması" ile mümkün olabilir.

Katılımcılara bir kadın siyasetçi olmanın zorluklarına dair sorulduğunda, katılımcılar öncelikle siyasetin eril yapısından bahsetmişlerdir. Özellikle Türkiye ve Hindistan'dan araştırmaya katılan kadın siyasetçiler, sorunların öncelikle aday gösterilme sürecinde başladığını dile getirmişlerdir. Kadınların seçim listesinde yer almasının oldukça zor olması, aday gösterilenlerinde erkeklerin karalamalarına ve mobbinglerine maruz kalmaları kadınların motivasyonunu düşürmektedir. Ayrıca Türkiye ve Hindistan'da seçimlerde aday gösterilmek konusunda bazı bağlantıların ve maddiyatın güçlü olmasının önemine dikkat çeken bazı katılımcılar, siyasetin bir kadın işi değil, erkek işi olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir. Kadınlar, siyasetin ve partilerin eril yapısı ve bu yapının getirdiği siyaset yapma biçimi, toplumun kadına bakış açısı yüzünden, kadınlar siyasete katılım göstermek konusunda çekimser davranmakta; siyasete atılmayı başarabilen kadınlar ise salt kadın olmaktan kaynaklı problemlerle karşılaşmaktadırlar. Katılımcıların bahsettiği diğer bir sorun ise özel alanın getirdiği sorumluluklar olmuştur. Kadınlar, kendilerinden beklenen özel alan sorumlulukları nedeniyle öncelikle siyaset yapmanın gerektirdiği imkân ve kaynaklara sahip olamamaktadırlar. Siyasete atılmaya başaran kadınlar, yoğun iş temposunu ve

özel alanın gerektirdiği sorumluluklara aynı anda yetişmekte zorlanmaktadırlar. Kadınlar, bu süreçlerde kendilerinden çok ödün vermektedirler. Toplumun ve siyasetin ataerkil yapısı, kadınlar için oldukça zorlu süreçleri beraberinde getirmektedir. Özellikle Türkiye'de ve Hindistan'da aday gösterilen kadınların da, bu konumda sembolik olarak var oldukları, bu bağlamda kadınların gerçek anlamda siyasette var olup olmadıklarının, erkekler ve eril bakış açısına sahip toplum tarafından önemsenmediği dile getirilmiştir.

Kadınlar, siyasette karşılaştıkları diğer bir zorluk olarak, ekonomik problemleri dile getirmişlerdir. Aday gösterilme sürecinde, ödemek zorunda kaldıkları ücretleri karşılayacak maddi gücü olmayan kadınlar, yalnızca bu yüzden aday olmaktan vazgeçebilmektedirler. Hane içindeki emeğinin karşılığını maddi olarak alamayan kadınların, her açıdan güçlü olmayı gerektiren siyaset arenası içerisinde tutunmaları oldukça zordur. Ekonomik sorunların yanında, her üç ülkeden katılımcıların ortak bir şekilde ifade ettiği mesele, medyanın etkisi olmuştur. Medyada kadın siyasetçiler ile erkek siyasetçilerin temsil edilme biçimi oldukça farklıdır. Medyada kadın siyasetçiler ya daha az görünür biçimde yansıtılır ya da genellikle hataları ile ön plana çıkarılır. Medyada oldukça cinsiyetçi bir dil kullanılmakta, kadın siyasetçiler farklı şekilde hedef gösterilmektedir. Bütün bu süreçler, kadınlarda siyasete dair özgüven eksikliğine neden olmaktadır. Toplumda, siyasette ve medyada kendilerine olan bakış açısının farkında olan kadınlar, siyasete katılım göstermek konusunda isteksiz kalabilmektedir. Bu bağlamda, kadınların kadınları desteklemesi konusunda da eksiklikler oluşmaktadır. Kadınların kendi içlerinde yaşadıkları iletişimsizlikler, ideolojik farklılıklar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair gerekli ortak bilincin oluşamaması, diğer önemli sorunlar arasında yerini almaktadır.

Son olarak, kadının siyasi temsil meselesine dair nasıl bir çözüm getirilmesi gerektiği sorulduğunda, katılımcılar öncelikle yapısal çözümleri öne sürmüşlerdir. Öncelikle kota ve fermuar sisteminin önemine vurgu yapmışlar, seçim listelerinde kadınlara ayrılan koltukların bu sorunu çözmek konusunda olumlu etki yaratacağını dile getirmişlerdir. Kota uygulamaları neticesinde, birçok ülkede kadınların siyasi temsil oranının arttığı bilinmektedir ve dolayısı ile kadının siyasi temsilini etkileyen

yapısal faktörlerden biri kota sistemidir. Kota sistemi, Hindistan'da genel ve yerel siyasette uygulanırken, Türkiye'de sadece bazı siyasi partilerde uygulanmaktadır. Dolayısı ile kota uygulamaları, Hindistan ve Türkiye'de kadınların siyasi temsilini arttırmak için oldukça önem arz eden uygulamalardır.

Kadınların siyasi temsilini arttırmak, sadece yapısal uygulamalarla mümkün değildir. Bu bağlamda, toplumlarda davranış değişikliği oluşturmak gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak, ancak eğitim ile mümkün olacaktır. Eğitim ve öğretim müfredatlarının ataerkil toplum yapısına hizmet etmesine engel olmak gerekmektedir. Kız ve erkek çocukların toplumun onlara atfettiği roller dâhilinde yetiştirilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başlangıç noktasıdır. Öncelikle eğitimin bütün aşamalarında, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen derslerin ve materyallerin hazırlanması ve eğitim materyallerindeki cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Özellikle ders kitaplarında demokratik aile yaşantılarının ve eşit iş bölümlerinin yansıtılması, çocukların bu yönde eğitilmesi konusunda oldukça önemlidir. Bu bağlamda, bireylerin küçük yaşlardan itibaren eşit bir biçimde yetişmesi ile toplumsal düşünce kalıplarını değiştirmek mümkün olabilir. Toplumda davranış değişikliği sağlamak, ancak eğitimle mümkün olacaktır.

Eğitim, okullardan önce ailede başlar. Küçük yaştan itibaren çocuklar her türlü oyuncakla oynamaya, her türlü rengi giymeye ve ilgilendikleri konuları seçmeye teşvik edilmelidir. Ebeveynler, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmalı, çocuklarını da bu yönde yetiştirmelilerdir. Kız çocuklarından da erkek kardeşleri gibi eşit miktarda ve benzeri şeyler yapmaları istenmelidir. Onlara, aynı tür özgürlük ve güven verilmelidir. Onlara cinsiyetçiliği, adaletsizliği ve ayrımcılığı nasıl tanıyacakları öğretilmelidir. Küçük yaştan itibaren kız çocuklarına ve erkek çocuklarına verilecek eğitim nitelikli hâle getirilmeli, toplumdaki eril düşünce kalıplarının yıkılmasını sağlayacak bir biçimde dizayn edilmelidir. Kız çocuklarını özgüvenli bir biçimde, kendilerinin de en az erkekler kadar değerli bireyler olduklarını hissettirerek büyütmek, ileriki yaşamlarında onlara kendilerine güvenmek konusunda büyük fayda sağlayacaktır.

Kadınların özel alandaki sorumluluklarını azaltmak diğer bir çözüm yoludur. Ev içi sorumlulukları konusunda kadınlara destek olunmalı, kadınların iş yükü azaltılmalıdır. Bu bağlamda, kadınların sorumluluğunda görülen işler daha toplumsal hâle getirilmeli, çalışan anneler için kreş sayısı arttırılmalı, doğum izni anne ve babaya eşit bir şekilde verilmeli, çocuk bakımının sadece kadına ait olduğu algısı bu biçimde yıkılmalıdır. Kadınlara aile bakımı, doğum izni, eşit ücret vb. konularda daha fazla fayda sağlanmalı ve kadınlar bu konuda daha çok desteklenmelidir. Toplumun erkeklere uygun gördüğü işlere, kadınların da girmesi teşvik edilmelidir. Kadınların eşleri tarafından daha fazla destek görmeye ihtiyaçları vardır. İşverenler kadınların evlerinde de çok çalışmak zorunda olduklarını, bunun ne kadar yorucu olduğunu bilmelidir. Kadınlar da en az erkekler kadar eşit birer yurttaştır. Erkeklerin sahip olduğu her türlü hukuksal, sosyal ve ekonomik hakka sahiptirler. Bu bağlamda, kadının hane içindeki emeğinin boşa gitmemesi için daha farklı uygulamalar olmalı, bütçe kalemlerinde kadınlara da pay ayrılmalıdır.

Kadınların siyasi temsil sorununu çözmenin en önemli yollarından biri de yine kadınlar arasındaki iş birliğidir. Siyaset üstü bir mesele olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, bazı ideolojik ayrımların gölgesinde kalmakta, kadın örgütleri ve koalisyonları arasında ayrımlar ve kopmalar baş göstermektedir. Kendi içinde bir birliktelik gösteremeyen kadınların, onları kamusal alanın dışına iten bu haksız duruma dur demeleri oldukça zordur. Kadın sivil toplum örgütleri, kadın siyasetçiler ve kadın seçmenler arasındaki fikir birliği ve uzlaşmalar, oldukça önemlidir.

Kadınların siyasi temsilini arttırmak konusunda, medyaya da çok büyük rol düşmektedir; çünkü medyanın algıları değiştirme gücü vardır. Medya, görsel faktörlerle doğrudan bireylerin algısına seslenerek, bilinçlerini etkilemekte ve bireylerin zihinlerinde bir resim oluşturmaktadır. Cinsiyetçi bir yaklaşım güden medya unsurları, bazı görsellerle negatif kelimeleri yan yana kullanarak, insanların bilinçaltına cinsiyetçiliği işlemektedir. Bu sistem, kendisini devamlı olarak yeniden üretmektedir. Medya, kadınları hâlen görsel bir obje olarak sunmakta, kadınları köleleştirmeye çalışmaktadır. Kadınlar, buna alet olmamaları konusunda bilinçlendirilmelidir. Kadınların, kendilerini cinsel bir obje ya da özel alana

hapsolması gereken birer birey olarak yansıtan yazılı ve görsel medyaya karşı tepkilerini, kolektif bir biçimde dile getirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum örgütlerine de büyük görev düşmektedir. Sivil toplum örgütleri, medya vasıtasıyla toplumun bilinçaltına işlenen cinsiyetçiliğe dikkat çekmeli, bu konuya daha fazla eğilmelidir. Kadınların eşit birer yurttaş hâline gelmeleri, sosyal, siyasi ve ekonomik hayatta erkekler kadar aktif hâle gelmeleri ve cinsiyet ayrımcılığının her türlüsünden korunmaları için yaşadıkları sorunları içselleştirmekten kurtulmaları gerekmektedir. Kadınların yaşadıkları bu öğrenilmiş çaresizlik, onları önemli karar alma mekanizmalarında yer almaktan alıkoymaktadır. Kadınların bu düzenin böyle devam edeceğine olan inançları, özgüvenlerini kırmaktadır.

Alan araştırmasının sonunda, birer kadın siyasetçi olarak siyasette var olmaya çalışan katılımcıların, feminist bir duruş sergileyerek, kadın haklarını korumak adına siyasete atıldıklarına dair söylemlere rastlanmıştır. Feminist değerleri içselleştiren ve toplumsal cinsiyet ayrımına karşı duran kadınlar, kullandıkları dille kadın seçmenlerin önemli birer temsilcisi oldukları gerçeğini de yansıtmışlardır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun örgütlü kadın hareketlerinin içinden gelmeleri, her üç ülkede kadın hareketlerinin kadınlarda siyasi bir bilinç oluşturmak ve kadınlar arasında bir birliktelik oluşturmak konusundaki başarısını göstermektedir.

Önemli karar alma mekanizmalarında kadınların temsil oranlarının Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda üzerinden incelendiği bu çalışmada, her ne kadar bazı farklılıklar olsa da kadınların yaşadıkları sorunların benzer olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonucunda liberal demokrasilerin paradoksu, özellikle Türkiye ve Hindistan açısından saptanmıştır. Liberal demokrasinin ve parlamenter sistemin var olduğu bu iki ülkede, kadınların temsil oranı kritik eşiğin altındadır. Türkiye ve Hindistan'da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük yapılan yasal düzenlemelere ve bu bağlamda imza atılan uluslararası sözleşmelere rağmen, siyasette hâlen kadın temsili kritik eşiği geçememiştir. Yeni Zelanda'nın politik kültürü içerisinde kadınların, Türkiye ve Hindistan bağlamında siyasette daha yüksek oranlarda temsil edildikleri görülmüştür. Yeni Zelanda, liberal ve çoğulcu bir demokrasi anlayışı içerisinde kadınların siyasete oldukça aktif katılım gösterdikleri bir ülkedir. Siyaset başlı başına

zor bir alanken, kadınlar için daha zor hâle gelmektedir. Özellikle Türkiye ve Hindistan'da siyasete atılan kadınlar, siyasetin cinsiyetçi ve eril yapısından dolayı mücadele vermektedirler. Toplumların ataerkil yapısı, siyasi yapılara da yansımaktadır. Görünürde kadınlar adına yasal bir engel olmasa da kadınlar hiçbir zaman erkekler kadar eşit birer yurttaş olamamaktadırlar. Bu bağlamda, her üç ülkede kadınlar benzer sorunlar yaşamaktadır. Kadının siyasi temsil meselesinin çözümü için Türkiye ve Hindistan'da, kadınlara daha güçlü bir ortam yaratmak için çalışılmalıdır. Bunun için kadınlara düşen görev de kendi içlerindeki iş birliğini güçlendirerek, kolektif bazda iyileşmeye çalışmaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abadan Unat, N., **Türk Toplumunda Kadın**, Birinci Baskı, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara,1979.

Agrawal, A., **Regional Modernities, The Cultural Politics of Development In India**, Stanford University Press, Stanford,2003.

Ahmad, F., **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul. 2014.

Aktaş, C., **Türbanın Yeniden İcadı**, Kapı Yayınları, İstanbul,2006.

Althusser, L., **Felsefi ve Siyasi Yazılar**, Uslu, Y. C. (Çev.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2012.

Arendt, H., **İnsanlık Durumu**, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Aydoğdu, B., "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu: Çağdaşlaşma, Laiklik ve Batılılaşma", Aykaç, M. (Ed)., **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2018

Aydoğdu, N., Erciyeş, G., Erzene, D., Yalçın, Y., **Yerel Yönetimlerde Kadın: İzmir İli Örneği**, İmge Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, 2007.

Aytaç, A. M., "Dünya Görüşü ve İdeoloji", Taşkın, Y. (Ed.), **Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Bames, J., **Aristoteles**, Çev. Düzgören, B. Ö., Altın Kitaplar, İstanbul, 2002.

Baykal, D, **Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi**, A.Ü.S.B.F Yayınları,1984.

Baykan, A., **Nezihe Muhiddin ve Türk Kadını**, İletişim Yayınları, İstanbul,1999.

Benhabib, Ş., **Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması**, Gürata, Z., Gürsel, C. (Çev.), Wald Yayınları, İstanbul, 1999.

Benhabib, Ş., **Modernizm, Evrensellik ve Birey,** Küçük, M. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Benston, M., **The Political Economy Of Women's Liberation**, New Hongton Press, Toronto, 1969.

Berktay, F., **Tarihin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2015.

Berktay, F., **Olağandışı Bir Kadın: Behice Boran**, Bağlam Yayınları, 2002, İstanbul.

Berlin, I., "Two Concepts of Liberty", **Four Essays on Liberty**, Oxford University Press, 1969.

Bernstein, E., **Sosyalizmin Ön Koşulları ile Sosyal Demokrasinin Görevleri**, Bakaç, L. (Çev.), Yazılama Yayınevi, İstanbul,2019

Bozaslan, H, **Türkiye Tarihi**, İletişim Yayıncılık, Ankara,2015.

Bramble, B. and Porter G., "Non-Governmental Organizations and the Making of U.S. International Environmental Policy," in Hurrell, A., Kingsbury, B. (Eds.), The **International Politics of the Environment**, Clarendon Press, Oxford, 1992

Burchill, S., "Liberalizm" Ağcan, M. (Çev.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Küre Yayınları, 4.Baskı. İstanbul, 2013.

Cebesoy, A. F., **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997.

Chandra, B. and De, B., **Freedom Struggle**, National Book Trust, New Delhi, 1927.

Christine, S., **Feminist International Relations: An Unfinished Journey**, Cambridge University Press, Cambridge,2002.

Cizre, Ü., "Tansu Çiller", **Türkiye'de Liderler ve Demokrasi**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008.

Çaha, Ö., **Sivil Kadın: Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum**, Savaş Yayınevi, 4.Baskı, Ankara, 2017.

Çakır, S., **Erkek Kulübünde Siyaset, Kadın Parlamenterle Sözlü Tarih**, Versus Yayınları, İstanbul, 2013.

Çilliler, Y., **Hindistan Cumhuriyeti: Çağdaş Siyasal Sistemler**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2015.

Çukurçayır, A., **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset,** Çizgi Kitapevi, Konya,2002.

Davis, A, **Women, Race and Class**, New York, Stanford Law Review, 1981.

Delphy, C., **Materialist Analysis of Women's Oppression (Feminist Classics)**, The University of Massachusetts, A Press,1984.

Demirel, A. ve Durgun S., "Temsiliyet ve Seçimler", Taşkın, Yüksel. (Ed.), **Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Desai, N., **"**Changing Status of Women, Policies and Programmes"**,** Gupta, A. K., (ed), **Women and Society, Development Perspective**, Quiterion Publishers, New Delhi**.** 1986.

Dharmananda, D., **The Culture and Civilization of Ancient India in Historical Outline**, London Routledge, 1965.

Diamond, L., **Developing Democracy: Toward Consolidation**, The Johns Hopkins University Press, Londra,1999.

Dikici, B. ve Sayarı, S., **Karşılaştırılmalı Siyaset: Temel Konular Ve Yaklaşımlar**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Doğan, M., "Çok Kültürlü Bir Toplumda İstikrarlı Demokrasi Örneği: Hindistan Parlamenter Sistemi", Kaya, H. (Ed.), **Karşılaştırmalı Hükûmet Sistemleri: Parlamenter Sistem (Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İngiltere, İtalya ve Japonya Örnekleri),** TBMM Basımevi, Ankara,2015.

Donovan, J., **Feminist Teori**, Bora, A., Ağduk, M., Sayılan, F. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Dubois, E. C., **Woman Suffrage and Women's Rights**, NYU Press,1998.

Durgun S., "Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri", içinde Taşkın, Y. (Ed.), **Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Dursun, D., **Siyaset Bilimi**, Beta Basım A. Ş, 6.Baskı, İstanbul,2012.

Dündar, E. ve İncedere, S., **Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Eleştiriler Notlar**, Belge Yayınları, İstanbul,2011

Düzkan, A., **İstanbul-Amargi Feminizm Tartışmaları**, Amargi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2011.

Elshtain, J. B, **Just War Against Terror**, Perseus Books Group, New York, 2003.

Emecen, F., **Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum**, Timaş Yayınları, İstanbul,2011.

Emecen, F., "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler", içinde Eren, G. (Ed.), **Osmanlı Cilt: 4 Toplum,** Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

Engels, F., **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, içinde Erkin Özalp, E. (Çev.), Yordam Kitapevi, İstanbul, 2000.

Engels, F, Marx, K., **Alman İdeolojisi**, Ok, T., Geridönmez, O. (Çev.), Evrensel Yayınları, İstanbul, 2013

Erdoğan, M., **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, Liberte Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 2003.

Federici, S., **Caliban and The Witch**, Autonomedia, New York, 2004.

Figes, E., **Patriarchal Attitudes: Women in Society**. Basingstoke, Macmillan, 1986.

Fontana, B., **Hegemonya ve İktidar**, Gayretli, O. (Çev.), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2013.

Friedan, B., **Kadınlığın Gizemi**, Mertoğlu, T. (Çev.), E yayınları, İstanbul, 1983.

Giddens, A., **Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx Durkheim ve Max Weberin Çalışmalarının Bir Analizi**, Tatlıcan, Ü. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Gouges de, O., **The Declaration of the Rights of Women The Originial Manifesto for Justice, Equality and Freedom**, Ilex Press, 2018.

Görgülü, İ., **Kadın ve Siyaset**, İz yayıncılık, İstanbul, 2014.

Gözen, R., **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

Gray, J., **Two Faces of Liberalism**, Cambridge, Polity Press, 2000.

Gupta, A., **Women And Society: The Developmental Perspective**, Criterion Publications, New Delhi, 1986.

Halavut, H. ve Victorie, M., "Hak Talebi" içinde **İstanbul Amargi Feminizm Tartışmaları**, Amargi Yayınevi, İstanbul, 2011.

Hegel, F., **Philosophy of Rights**, Knox, T. M. (Çev.), Clarendon Press, Oxford, 1977.

Held, D., **Models Of Democracy**, Oxford: Polity Press ve Stanford: Stanford University Press,1996.

Heywood, A., **Siyaset Teorisine Giriş**, Köse, H. M. (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul,2011.

Heywood A., **Siyasi İdeolojilere Bir Giriş**, Bayram, A. (Çev.), Adres yayınları, Ankara,2007.

Hickey M., Olssen E., **Class And Occupation: The New Zealand Reality**. Dunedin: University of Otago Press, 2005.

Hirst P, **Representative Democracy and Its Limits**, Polit Press, Cambridge, 1990.

Hobbes T., **Leviathan**, Lim, S. (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,1993.

Hoffman M., "Critical Theory And The Inter-Paradigm Debate", In: Dyer H.C., Mangasarian L. (Eds) **The Study Of International Relations**, Palgrave Macmillan, London,1989.

Holden, B., **Liberal Demokrasiyi Anlamak**, Bal, H. (Çev.), Liberte Yayınları, Ankara, 2007.

Hooks, B., **Feminizim Herkes İçindir: Tutkulu Bir Politika**, Bgst yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 2011.

Huntington, S., **Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratikleşme**, Özbudun, E. (Çev.), Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

Hutching, M., **Leading the Way: How New Zealand Women Won the Vote**, HarperCollins, Auckland, 2010.

İnalcık, H., **Osmanlı ve Modern Türkiye**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

İnalcık, H., **Osmanlı ve Modern Türkiye**, Timaş Yayınları İstanbul, 2016.

Judge, D., **Representation: Theory and Practice in Britain**, Routlegde Press, London, 1999.

Kalaycıoğlu, E, **Çağdaş Siyasal Bilim, "Teori, Olgu ve Süreç",** Osman Aytaç Matbaası, İstanbul, 1990.

Kalaycıoğlu, E., Köker, L.ve Özbudun, E., **Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1995.

Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Bilim Yayınları, Ankara, 1986.

Karol, S., **Ankara Meslek Kadınları Derneği ve Soroptimistlik**, Ka-De-Fe Yayınları, 1977.

Karpat, K., **Kısa Türkiye Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul,2016.

Karpat K., **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

Kaushik, S., **Women in Politics**, Har Anand Publications, New Delhi, 1993.

Kaynar, M. K., "Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı", içinde Taşkın, Y. (Ed.), **Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Kennedy, P., **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Karanakçı, B. (Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2015.

Kışlalı, A. T., **Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003.

Kishwar, M., **Off the Beaten Track Rethinking Gender Justice for Indian Women**, Oxford University Press, New Delhi,1999.

Landes, J., **Feminism, The Public and the Private**, Oxford Readings in Feminism Oxford University Press, 1998.

Lenin, V. İ., **Kadınların Kurtuluşu,** Yemenoğlu, E. (Çev.), Akademi Yayınevi, İstanbul,2010.

Leopold, D., **The Young Karl Marx**, Cambridge University Press, Cambridge,2007.

Lijphard, A., **Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri**, Onulduran, E., Özbudun, E. (Çev.), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1995.

Linklater, A., "Citizenship and Sovereignty in the Post-Westphalian European State", in Archibugi, D., Held D., Köhler, M. (Eds.), **Re-imagining Political Community**, Studies in Cosmopolitan Democracy, Cambridge: Polity, 1998.

Luxton, M., **More Than A Labour Of Love -Three Generations Of Women's Work İn The Home**, Toronto, 1980

MacKinnon, A. C., **Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru**, Yöney, T., Yücesoy, S. (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Mainwaring S., **Rethinking Party Systems In The Third Wave Democratization: The Case Of Brazil**, Stanford University Press, Standford, 1999.

Manin, B., **The Principles of Representative Government**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

Marshall, T. M., "Citizenship and Social Class", **Sociology at the Crossroads**, Heinemann, London, 1963.

Marx, K., **Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili,** Bilgi, A. (Çev.), Sol Yayınları, Ankara,1986.

Miceli, V., **Modern Parlamentolar**, Akgüç, A. (Çev.), Ankara, Ulus Basımevi,1946.

Mill, S. J., **The Subjection of Women**, The MIT Press, London,1970.

Mill J. S., **Özgürlük Üstüne**, Erdoğdu, V. (Çev.), Sol Yayınları, Ankara, 1990.

Mill, H. T., "Enfranchisement of Women", in Alice S. Rossi (Ed.), **Essays on Sex Equality**. Chicago: University of Chicago Press, 1970.

Millet, K., **Cinsel Politika**, Selvi, S. (Çev.), Payel Yayınları, İstanbul, 1987.

Minibaş T., "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", **Türkiye'de Kadın Olgusu**, Arat, N. (Der.), Say Yayınları: İstanbul, 1996.

Mitchel, J., **Psychoanalysis And Feminism: A Radical Reassessment Of Freudian Psychoanalysis**, Pelikan Books, Newyork, 1990.

Mojab, S., **Marksizm ve Feminizm**, Hülagu, F. (Çev.), Yordam Yayınevi, İstanbul, 2015.

Mulgan, R., **Politics in New Zealand,** Updated by Aimer, P., Third Edition, Auckland University Press,2004.

Offe, C., **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, Kardam, A., Şahiner, D. (Çev.), İstanbul, 1992.

Ortaylı, İ., **Türkiye İdare Tarihi**, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1979.

Özbudun, S, **Niçin Feminizm Değil?** Birinci Baskı, Süreç Yayınları, İstanbul, 1984.

Özkan, H. S., **Osmanlı Tarihi, Siyasi Tarih, Kültür ve Medeniyet**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Öztekin, A., **Siyaset Bilimine Giriş**, 5. Baskı, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2007.

Paglia, C., **Free Women, Free Men: Sex, Gender, Feminism**, Canongate Books Ltd, London, 2008.

Pandey, G., **Remembering Partition: Violence, Nationalism and History in India (Contemporary South Asia),** Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

Pateman, C., **Cinsel Sözleşme**, Alpar, Z. (Çev.), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

Phillips, A., **Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Phillips A., **Feminism and Politics,** Oxford University Press, 1995.

Pitkin, F. H., **Temsil Kavramı**, Erkoç, S. (Çev.), Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya, 2014.

Rousseau, J. J., **Ekonomi Politik**, Birkan, İ. (Çev.), İmge Yayınları, Ankara, 2005.

Sancar, S., **Birkaç Arpa Boyu, 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar: Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan**, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Sarıca, M., **Siyasi Düşünce Tarihi**, 2.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1977.

Sartori, G., **The Theory of Democracy**, Chatham House, London, 1993.

Schmidt, G. M., **Demokrasi Kuramlarına Giriş**, Köktaş, M. E. (Çev.), Vadi Yayınları, Ankara, 2011.

Schmitt, C., **Parlamenter Demokrasinin Krizi**, Zeybekoğlu, A. E. (Çev.), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Stein, B., **Hindistan Tarihi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2015.

Sydie, R., **Natural Women, Cultured Men: A Feminist Perspective On Sociological Theory**, Milton Keynes: Open University Press, 1987.

Şenel, A., **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A., **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.

Tekeli, İ., **Örgütlü Kentler, Antakya Kent Kurultayı Bildiriler Kitabı**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

Tekeli, Ş., "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme", içinde**75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.17.

Teziç, E., **Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları**, İstanbul, İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları Fakülteler Matbaası, 1980.

Tolan, B., **Toplum Bilimlerine Giriş**, Adım ve Murat Yayınları, Ankara, 1996.

Toprak, O. ve Uysal A., **Particiler: Türkiye'de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Toprak, Z., **Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014.

Turan, İ., "Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem", içinde Ergül, T. (Ed), **Başkanlık Sistemi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005.

Uysal, B., **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 1984.

Varalakshmi, J., **Indian Women Through The Ages**, Gyan Publishing House, New Delhi, 2002.

Walters, M., **Feminism: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2005.

Weber, M., **The Theory of Social Economic Organization**. Ozankaya, Ö. (Çev.), İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Weedon, C., **Feminist Practice and The Poststructuralist Theory**, Oxford ve New York: Basil Blackwell, 1987.

Wilson M., "Women In Government/Governance In New Zealand: A Case Study Of Engagement Over Forty Years", içinde **The Public Law of Gender. From the Local to the Global**, Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2016.

Wollstonecraft, M., **A Vindication of the Rights Of Women**, Hakyemez, D. (Çev.), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007.

Wright, A., **Socialisms: Theories and Practices**, 1st Edition, OPUS, 1986.

Yaraman, A., **Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul,2015.

Yaraman, A., **Resmi Tarihten Kadın Tarihine**, Bağlam Yayınları, Ankara, 2001.

Yavaşgel, E., **Siyasal Modernleşme: Türk Siyasetinde Kadının Temsil Sorunu**, 1.Baskı, Derin Yayınları İstanbul,2014.

Yazıcı S., **Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, içinde T. Ergül, T. (Ed.), Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005.

Yılmaz, A., **Modern Demokrasi, Gelişimi ve Sorunları**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1998.

Zencirkıran, M., **Sosyoloji**, Dora Yayınları, Bursa, 2016.

Süreli Yayınlar

Ahmed, S. I. and Sandhir, P., **Epistemology of Gender Issues**, Mohit Books International, New Delhi, 2015.

Altınbaş, D., **Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm**, Kadın Araştırmaları Dergisi, cilt 1, Sayı 9, 2006, s.28.

Altındal, Y., **Erkeksi Siyasetin 'Erk'siz Dublörleri**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, 2009, s. 358 Ss.351-367.

Anju, D., **Political Participation of Women: A Study in Indian Parliamentary Context**, Tenth Lok Sabha. New Delhi: Centre for Social Research, 1992, s.13.

Arat, Y., **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin Radikal Uzantısı**, Toplum ve Bilim, 53(Bahar 1991) s.10.

Aycan, Z., **Paternalizm: Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Örgül Çalışma**, Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2001, ss.1-26.

Aydın, A. ve Kahraman, Ö., **Türkiye'de Kadın Temsili Sorunsalına Kadın Bakanlar Bağlamında Bir Bakış,** Yasama Dergisi, Sayı 31,2015, s.11.

Baehr, A., **Conservatism, Feminism, and Elizabeth Fox-Genovese,** Hypatia, 24 (2), 2009, ss.101- 124.

Basu, K., **India's Dilemmas: The Political Economy Of Policymaking In A Globalised World**, Economic And Political Weekly, 43 (5), 2008, s.53.

Canbazoğlu, K., **Tarihi Gelişimi, Kurumları ve İşleyişi Bakımından Yeni Zelanda Devleti'nin Hükûmet Sistemi**, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı: 2010/3, ss.222-226.

Chetana, K., "A Better Deal for Women by 2000 AD", in Kalbagh Chetana (ed)., **Social and Economic Dimensions of Women's Development,** New Delhi, Discovery Publishing House, 1992.

Crothers, C., **Social Class İn New Zealand: A Review Based On Survey Evidence,** New Zealand Sociology, Vol. 29, No. 3 (2014): s.66

Çakır, S., **Osmanlı Kadın Dernekleri**, Toplum ve Bilim, 53, 1991, s.139.

Çiçekli, Y. M, **Asyalı Kadın Figürü ve Siyasetin Etkin Bir Öznesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi İlimler Fakültesi, Cilt:33, Sayı:2, Yıl:2018, s.41.

Daley, C., and Nolan, M. (Eds.), **Suffrage and Beyond**, International Feminist Perspectives, Auckland: Auckland University Press.1994, ss.25-41.

Diamond, M. J., **The Revolutionary Rhetoric Of Olympe De Gouges**, Feminist Issues, Number: 8, 1994, s.24

Dovi S., "Political Representation", in **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Zalta, E. N. (Ed.), Winter, 2011, s.24.

Efe, H., **Türkiye'de Hükûmet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği,** KAÜ İİBF Dergisi, 6(9) ,2015, ss.65-94.

Erzen, M. Ü, **Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği, Asya Studies, Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar**, Number: 8, p. 21-32, Summer 2019, s.1

Grimshaw P, "Women' Suffrage in New Zealand Revisited: Writing from the Margins", In Plodge D., **Democracy and Groups**, Social Research, Vol. 70, No. 2, (Summer 2003): s.463-498.

Gould, A. H., "Political Economy and Emergence of a Modern Class System in India", in Yogendra, K., (Ed.), **Boeings and Bullock-Carts: Studies in Change and Continuity in Indian Civilization: Essays in Honour of K. Ishwaran**, 1: India: Culture and Society. Malik. Delhi: Chanakya, 1990. s.155-86.

Golder, S., **Print Media Portrayal Of Women Candidates In 2009 Elections**, Global Media Journal – Indian Edition, Summer Issue, Vol. 3, No.1, 2012

Gökçimen, S., **Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi**, Yasama (10):5-54, 2008, s.16.

Jalalzai, F. and Krook, M. L, **Beyond Hillary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide**, International Political Science Review 31(1) 5–21,2010, ss.6-8.

Kerber, L., **The Republican Mother: Women and the Enlightenment-An American Perspective,** American Quarterly 28, No. 2, 187-205, 1976

Keskin, Z. Y., **Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları**, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1 (2012), s.111

Krishnaraj, M., **The Women's Movement in India: A Hundred Year History,** Social Change, 42(3), 2012, s.325.

Lipset, S. M., **The Social Requisites of Democracy Revisited**, American Sociological Review, Cilt 59, no:1, 1194, ss.1-22.

Lynch, M. O., Stratification, Inequality, Caste System: India, in Cohen, M. L. (Ed.), **Asia: Case Studies in the Social Sciences: A Guide for Teaching**, Armonk, New York: M.E. Sharpe, 1992. Ss.67-80.

Memiş, B., **Siyasette ve Siyasal İletişimde Erkeklik Söylemi: 2015-2017 Arası Türkiye İncelemesi**, Ulakbilge, Cilt 5, Sayı 11, 2017, ss.5-10

Heper, M., **The State, Political Party And The Society In Post-1983 Turkey**, Government and Opposition, 25(1990), s.6.

Modi, I., **Indian Society and Sociology: Challenges and Responses**, Sociological Bulletin, September-December 2014, Vol. 63, No. 3 (September December 2014), pp. 344-354

Nahaboo, Z., **Subverting Orientalism: Political Subjectivity in Edmund Burke's India and Liberal Multiculturalism**, Citizenship Studies, vol.16, no.s.5-6, August 2012, ss.587-603.

Örs, B., **Siyasal Temsil ve Demokrasi**, İktisat Dergisi, S:274, 1997, ss.24-34.

Özatalay, C., **Türkiye'nin Toplumsal Yapısının Temsili Meselesi Bağlamında Sınıflar ve Sınıflandırma Savaşları,** Modus Operandi, Sayı 2(2015), s.96

Pande, R., "Engendering University Curricula and Teaching Women's Studies in India – a Critical Evaluation", In **The Indigenization of Women's Studies Teaching – The Asian Experience**, Beijing, 2004, ss.52-82.

Randall, V., **Legislative Gender Quotas and Indian Exceptionalism: The Travails of the Women's Reservation Bill**, Comparative Politics Vol. 39, No. 1 (Oct., 2006), ss. 63-82.

Runciman, D., **The Paradox Of Political Representation**, The Journal of Political Philosopy, Volume 15, (1),2007, p.93

Robson, A., **No Laughing Matter: John Stuart Mill's Establishment of Women's Suffrage as a Parliamentary Question**, Utilitas, 2, 1, 1990, p. 101.

Roland, G., **The Political Economy of Transition,** Journal of Economic Perspectives, 16 (1), 2002, s.56.

Role, K. N., **Orientations and Their Sources Among Elected Representatives in English Local Politics**, The Journal of Politics, 36 (3),1974, s. 615.

Sever, M., **1980 Sonrası Türkiye'de Toplumsal ve Kültürel Değişme,** Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3(2019), s.4

Sumbaz, A., **Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53, 2015, ss .103-121.

Tekeli, Ş., **Siyasal İktidar Karşısında Kadın**, Toplum ve Bilim, 3, (Bahar 1977) s.33.

Tickner, J. A., **Searching For The Princess? Feminist Perspectives In International Relations**, Harvard International Review, Vol. 21, No. 4 (FALL 1999), pp. 44-48

Tickner, J. A., **Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation**, Millennium, 17(3), 1988, ss. 429–440.

Toprak, Z., **Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti**, Kadın Askerler ve Milli Aile, Tarih ve Toplum, Cilt:9, No.511, (Mart,1988) s.35.

Uluç, V., **Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi**, Yönetim Bilimleri Dergisi, 12(23), 2014, ss.107-140.

Yıldırım, M., **Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm ve Meritokrasi**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (2) ,2013, ss.353-380.

İnternet Kaynakları

2020 April Report of We Will End Femicide Platform,http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2913/2020)-april-report-of-we-will-end-femicide-platform (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

Adalet ve Kalkınma Partisi, **Tüzük,**https://www.akparti.org.tr/media/277004/cep-boy-tu-zu-k-2019).pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

All India Women's Conference Web Sitesi, http://www.aiwc.org.in/history.html (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

Asian Development Bank, **Poverty Data: India**, https://www.adb.org/countries/india/poverty (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü Web Sitesi, **New Zealand**, https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-New-Zealand.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2020)

Bianet Gazetesi, **Siyasette Kadınların Dünya Haritası Çıktı**, https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/185021-siyasette-kadinlarin-dunya-haritasi-cikti (Erişim Tarihi: 15.02.2020).

Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCAP) Web Sitesi, https://www.unescap.org/research (Erişim Tarihi: 19.02.2020)

Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCAP) Web Sitesi, https://www.unescap.org/research (Erişim Tarihi:19.02.2020)

Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi Web Sitesi, https://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-up/commitments/new-zealand (Erişim Tarihi: 31.03.2020)

BM Kalkınma Programı Türkiye, **İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri**, https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_nsani-geli_me-endeksleri-ve-goestergeleri (Erişim Tarihi: 01.01.2020)

Britannica Ansiklopedisi, **New Zealand Cultural Life,**https://www.britannica.com/place/New-Zealand/Cultural-life#ref228270 (Erişim Tarihi: 28.09.2020)

Council of Europe Portal, **Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 210**, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures (Erişim Tarihi: 28.02.2020).

Cumhuriyet Halk Partisi, **Tüzük,**https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Department of the Prime Minister and Cabinet (DPMC) Web Sitesi, https://dpmc.govt.nz/about-dpmc/our-history (Erişim Tarihi:18.02.2020).

Development of Women And Children In Rural Areas Program, http://agropedia.iitk.ac.in/content/development-women-and-children-rural-areas-dwcra (Erişim Tarihi: 29.01.2020)

Dünya Ekonomik Forumu Web Sitesi, https://www.weforum.org/reports (Erişim Tarihi Tarihi: 21.09.2020)

European Union, **Women In EU Parliament and Governments,**https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-2019)0306-2 (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

Government of India Ministry of External Affairs, **Treaty List**, https://www.mea.gov.in/TreatyList.htm (Erişim Tarihi: 18.03.2020)

Government Of India Resmî Web Sitesi, https://wcd.nic.in/ (Erişim Tarihi: 18.03.2020).

Halkların Dayanışma Partisi Resmî Web Sitesi, https://www.hdp.org.tr/tr/kadin/kadin-meclisi/8712 (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Hindistan Hükûmeti Resmî Web Sitesi, **Hindistan Anayasası,**https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

Hindistan Meclisi Web Sitesi, https://parliamentofindia.nic.in/ (Erişim Tarihi: 17.02.2020).

Hindistan Parlamentosu Resmî Web Sitesi, https://loksabha.nic.in/ (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

Hindistan Ulusal Kadın Konseyi Web Sitesi, http://ncw.nic.in/mission-and-vision/mission (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

Hindistan Ulusal Portalı Web Sitesi, https://www.india.gov.in/my-government/documents/reports (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Hindistan Ulusal Suç Bürosu, https://ncrb.gov.in/index.htm (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

Inter-Parliamentary Union Web Sitesi, http://www.data.ipu.org/search?fields%5B%5D=field_is_electoral_quota_women&items (Erişim Tarihi: 18.02.2020).

Inter-Parliamentary Union, **Women In National Parliaments**, http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

Inter-Parliamentary Union, **Women's Suffrage: A World Chronology of the Recognition of Women's Rights to Vote and to Stand for Election**, http://archive.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm (Erişim Tarihi Tarihi:07.10.2019)

It's not OK Web Sitesi, http://www.areyouok.org.nz/utility-pages/about-us/ (Erişim Tarihi: 01.04.2020).

İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası, **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**,

https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/122-kadnlara-kars-her-turlu-ayrmclgn-onlenmesi-sozlesmesi/ (Erişim Tarihi: 24.02.2020)

Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi, http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/ (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi, http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/ (Erişim Tarihi:13.02.2020)

Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi, http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/kota-el-kitabi.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi, http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/kad%C4%B1n-istatistikleri-2017_R.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2020).

Kadın Adayları Destekleme Derneği Web Sitesi, http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/kad%C4%B1n-istatistikleri-2017_R.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

Mepanews Gazetesi, **Hindistan'ın acımasız düzeni: Kast sistemi**, https://www.mepanews.com/hindistanin-acimasiz-duzeni-kast-sistemi-14563h.htm (Erişim Tarihi: 08.05.2019)

Milliyetçi Hareket Partisi Resmî Web Sitesi, **Kadın Kolları Genel Başkanlığı,**https://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/kk/mhp/Kadin_Kollari.html (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Ministry for Culture and Heritage, **Stories of Women's Activism,**https://nzhistory.govt.nz/culture/suffrage125/three-waves-of-womens-activism, (Erişim Tarihi: 30.09.2020)

Ministry of Social Development, Local **Authority Elections,**http://socialreport.msd.govt.nz/civil-and-political-rights/representation-of-women-in-government.html#2.-local-authority-elections (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

National Commission for Women, **Laws Related to Women,**http://ncw.nic.in/important-links/List-of-Laws-Related-to-Women (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

National Council Of Women Of New Zeland Web Sitesi, https://www.ncwnz.org.nz/what-we-do/cedaw/ (Erişim Tarihi: 09.02.2020)

National Portal of India, **Council of Ministers,**https://www.india.gov.in/my-government/whos-who/council-ministers (Erişim Tarihi: 17.02.2020).

New Zealand Parliament, **Members of Parliament,**https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/members-of-parliament/ (Erişim Tarihi: 29.02.2020).

New Zealand Parliament, **Members of Parliament,**https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/members-of-parliament/ (Erişim Tarihi:17.02.2020).

New Zealand Parliamentary Counsel Office, **Constitution Act 1986**, http://www.legislation.govt.nz/act/public/1986/0114/latest/DLM94204.htm (Erişim Tarihi: 30.03.2020).

New Zealand Parliamentary Counsel Office, http://www.legislation.govt.nz/ (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

New Zeland History Web Sitesi, https://nzhistory.govt.nz/ (Erişim Tarihi: 16.01.2020).

New Zeland Journal Of History Web Sitesi, http://www.nzjh.auckland.ac.nz/ (Erişim Tarihi: 01.02.2020)

NewZealand.com, **Maori Culture**, https://www.newzealand.com/ie/maori-culture/ (Erişim Tarihi: 16.01.2020).

NZ History, **Mabel Howard Becomes First Female Cabinet Minister**, https://nzhistory.govt.nz/page/mabel-howard-becomes-first-woman-cabinet-minister (Erişim Tarihi: 17.02.2020).

Office for National Statistics, **2001 Census And Earlier**, https://www.ons.gov.uk/census/2001censusandearlier (Erişim Tarihi:24.01.2020)

Office of the Registrar General & Census Commissioner, **India,** https://censusindia.gov.in (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

Phillips, J., **Class,** Te Ara- the Encyclopedia of New Zealand, https://teara.govt.nz/en/class/print (Erişim Tarihi Tarihi: 28.09.2020)

Radio New Zealand Digital News, **New Zealand Rated Third Best In OECD For Working Women**, https://www.rnz.co.nz/news/national/384380/new-zealand-rated-third-best-in-oecd-for-working-women (Erişim Tarihi: 25.09.2020)

RNZ, **New Zealand Rated Third Best In OECD For Working Women**, https://www.rnz.co.nz/news/national/384380/new-zealand-rated-third-best-in-oecd-for-working-women (Erişim Tarihi Tarihi: 25.09.2020)

SNDT Women University Web Sitesi, https://sndt.ac.in/about-us (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

Statistics Times Web Sitesi, http://statisticstimes.com/india.php (Erişim Tarihi: 14.08.2019)

Stats NZ Tatauranga Aotearoa Web Sitesi, https://www.stats.govt.nz/topics/business (Erişim Tarihi: 02.04.2020).

T.C Başbakanlık Resmî Web Sitesi, http://www.basbakanlik.gov.tr/forms/_global/_government/pg_CabinetHistory (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

T.C Dışişleri Bakanlığı, **Hindistan'ın Siyasi Görünümü,**http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa (Erişim Tarihi: 20.01.2019).

T.C Millî Eğitim Bakanlığı Resmî Web Sitesi, https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64 (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

T.C, Harita Genel Müdürlüğü Resmî Web Sitesi, https://www.harita.gov.tr/il-ve-ilce-yuzolcumler (Erişim Tarihi: 01.01.2020)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmî Web Sitesi, https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmî Web Sitesi, https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm (Erişim Tarihi: 25.02.2020)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, https://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx (Erişim Tarihi: 22.02.2020)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, **Türk Ceza Kanunu,**https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf (Erişim Tarihi: 22.02.2020)

T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye'de Kadın Hakları Alanında Kaydedilen Gelişmeler**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-kadin-haklari-alaninda-kaydedilen-gelismeler.tr.mfa (Erişim Tarihi: 25.02.2020)

Telegraph, **Mapped: The Countries The Have Never Been Ruled By A Woman**, https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/mapped-countries-never-ruled-by-a-woman/ (Erişim Tarihi: 10.02.2020)

The Economist Intelligence Unit Web sitesi, https://store.eiu.com/product/countrydata (Erişim Tarihi Tarihi: 19.08.2020)

The Economist Intelligence Unit, **Democracy Index 2020: In sickness and in health?**https://www.eiu.com/topic/democracy-index (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

The Economist Intelligence Unit, **New Zealand,**http://country.eiu.com/new-zealand (Erişim Tarihi Tarihi: 25.01.2020).

The Encyclopedia Of New Zealand, **Story: Gender inequalities: Page 3. Politics and citizenship**, https://teara.govt.nz/en/gender-inequalities/page-3 (Erişim Tarihi: 20.02.2020)

The Encyclopedia Of New Zeland Web Sitesi, https://teara.govt.nz/en/class/print (Erişim Tarihi: 28.09.2020)

Thompson Routers Foundation, **Annual Report and Accounts For The Year Ended 31 December 2019**, https://www.trust.org/documents/annual-accounts/2019).pdf (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

Thomson Reuters Foundation, **Annual Report And Accounts For The Year Ended 31 December 2019,**https://www.trust.org/documents/annual-accounts/2019).pdf (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmî Web Sitesi, https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss81.pdf (Erişim Tarihi:12.03.2020)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, **Birleşmiş Milletler Cedaw Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan İkinci Ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu**, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/ulke_raporlari/CEDAW%20Komitesi'ne%20verilen%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20RAPORU%202%20ve%203.%20d%C3%B6nem.pdf (Erişim Tarihi: 21.11.2019)

Türkiye İstatistik Kurumu Resmî Web Sitesi, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri (Erişim Tarihi: 02.01.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu Resmî Web Sitesi, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Uluslararası Para Fonu Resmî Web Sitesi, https://www.imf.org/en/Countries/TUR (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

UN Treaty Collection, **Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women,**https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=_en (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

UN Women Genderstats Web Sitesi, https://genderstats.un.org/#/data-availability (Erişim Tarihi: 16.02.2020)

UN Women, **Annual Report 2017–2018,** https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/6/annual-report-2017-2018 (Erişim Tarihi: 15.02.2020).

UN Women, **Global Database on Violence against Women: India,**https://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/asia/india (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

UN Women, **New Zealand**, https://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/oceania/new-zealand (Erişim Tarihi: 26.09.2020)

UN, **Gender Equality**, https://www.un.org/en/sections/issues-depth/gender-equality/index.html (Erişim Tarihi: 09.03.2020).

UN, **Minimum Set of Gender Indicators**, https://genderstats.un.org/#/downloads (Erişim Tarihi Tarihi: 11.01.2020)

UNDP, **Gender Inequality Index,**http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index (Erişim Tarihi: 30.01.2020)

UNDP, **Human Development Index**, http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi (Erişim Tarihi: 14.01.2019))

UNDP, **The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene- Briefing note for countries on the 2020 Human Development Report**, http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/NZL.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2020)

UNESCO Institute for Statistics, http://uis.unesco.org/ (Erişim Tarihi: 26.09.2020)

United Cities and Local Governments Asia Pacific Web Sitesi, http://uclg-aspac.org/en/ (Erişim Tarihi: 20.02.2020)

United Nations Entity For Gender Equality Resmî Web Sitesi, https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

United Nations Entity For Gender Equality, https://evaw-globaldatabase.unwomen.org/en/countries/asia/india (Erişim Tarihi: 21.09.2020)

United Nations Entity For Gender Equality, **Annual Report,**https://www.unwomen.org/en/digital-library/annual-report (Erişim Tarihi: 10.02.2020)

United Nations Entity For Gender Equality, **Women In Politics: 2019**, https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019)/03/women-in-politics-2019)-map (Erişim Tarihi: 12.02.2020).

United Nations, **Consideratıon Of Reports Submitted By States Parties Under Article 18 Of The Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women: New Zealand**, https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw19/newzeal.htm (Erişim Tarihi: 01.04.2020).

United Nations, **Women's International Democratic Federation (WIDF),**https://www.un.org/unispal/document-source/womens-international-democratic-federation-widf/ (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

World Economic Forum, Reports, https://www.weforum.org/reports (Erişim Tarihi:21.09.2020)

Yeni Zelanda Adalet Bakanlığı Web Sitesi, https://www.justice.govt.nz/justice-sector-policy/constitutional-issues-and-human-rights/ (Erişim Tarihi: 28.03.2020).

Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi, https://women.govt.nz/about/new-zealand-women/history/ministry (Erişim Tarihi:10.02.2020)

Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi, https://women.govt.nz/ (Erişim Tarihi:17.02.2020).

Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi, https://women.govt.nz/news/documents (Erişim Tarihi: 09.02.2020)

Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi, https://women.govt.nz/about (Erişim Tarihi: 18.03.2020).

Yeni Zelanda Kadın Bakanlığı Web Sitesi, https://women.govt.nz/about/new-zealand-women/history/ministry (Erişim Tarihi: 18.03.2020).

Yüksek Seçim Kurulu Web Sitesi, http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413 (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Diğer Kaynaklar

Acuner, S., Ecevit, Y., Sancar, S. ve Tan, M., **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu**, TÜSİAD, İstanbul, 2008.

Baird, N., Glazebrook, J. ve Holden, S., **New Zealand Country Report On Human Rights**, Victoria University of Wellington School of Law, New Zeland,2007.

Canadian Panel on Violence Against Women, **Changing the Landscape: Ending Violence – Achieving Equality: Executive Summary / National Action Plan,** Minister of Supply and Services, Ottawa, 1993.

Ceciarini, S., **Women in Politics, Local and European Trends**, The Council of European Municipalities and Regions (CEMR), Fransa, 2019).

Demirdöven, B., **Feminizim ve Anti-Feminizm Perspektifinden Kadının Siyasal Temsili ve Konumu**, Yüksek lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2018.

Deniz, Ş., **Türkiye'de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine bir İnceleme**, Doktora tezi, Ege Üniversitesi, 2009.

Fountaine, L., **Women, Politics and The Media**, Yayınlamış Yüksek Lisans Tezi, Massey University, New Zealand, 2002.

Gürleyen, S., **Siyasi Temsil Teorisi**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012, s.116.

Jones, H., **A Historical Analysis Of The Status Of Women In New Zealand: Has Cedaw Had An Impact?** Yüksek Lisans Tezi, The University Of Waikato, 2013, ss.25-28.

Kull, D., **New Zealand's elected members: A profile Analysis of the 2016 elected members' survey**, Office of Local Government, Sydney, 2016.

Kundakçı, S., **İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma**, Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara,2007, s.41.

Örmeci, O., **Siyasal Sistemler: Hindistan,** Uluslararası Politika Akademisi İnternet Sitesi, http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-hindistan/ (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

Özbek, Ç., **Demokrasinin Yeni Aktörleri: Ekolojik, Feminist ve LGBT Hareketleri Bağlamında Sivil Toplum Örgütleri**, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2015.

Poddar, J., **Women and Men in India (A statistical compilation of Gender related Indicators in India),** Central Statistics Office Ministry of Statistics and Programme Implementation, Government of India, 2018.

Sancar, S., **Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, CEİD, Ankara, 2018.

Sancar, S., **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, TUSİAD, İstanbul, 2018.

Sayın, A., **Kota El kitabı: "Geçici Özel Önlem Politikası: Kota",** KA-DER, Ankara, 2007.

Schuster, J., **Where Have All The Feminists Gone? Searching For New Zealand's Women's Movement In The Early 21st Century,** Doktora Tezi, The University of Auckland, 2014, s.20

Sumbaz, A., **Demokrasi ve Kadın Temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etki ve Katkıları**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2012

Tan, M., **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği**, KAGİDER, İstanbul, 2008.

Tatlı, C., **Demokrat Parti Döneminde Toplumsal ve Siyasal Hayatta Kadın,** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi,2008, ss.144-148.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Temsil, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

EKLER

Ek-1: Ülke Künyesi: Türkiye

Başkent:	**Nüfus:**	**Yüzölçümü:**
Ankara	80,81 Milyon	783.562km2

Cumhurbaşkanı
Recep Tayyip Erdoğan

Dışişleri Bakanı
Mevlüt Çavuşoğlu

Konuşulan Diller: Türkçe **(resmi)**

Para Birimi
Türk Lirası

GSYİH(Gayrisafi Yurtiçi Hasıla)
771,274 milyon ($)
(2019)

TBMM'de Temsil Edilen Siyasi Partiler:
Adalet ve Kalkınma Partisi- AKP
Cumhuriyet Halk Partisi -CHP
Milliyetçi Hareket Partisi-MHP
İyi Parti-İP
Halkların Demokratik Partisi-HDP

Üyesi Olduğu Bazı Uluslararası Kuruluşlar:
Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı (NATO), Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGiT), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO), İslam Konferansı Teşkilatı (iKT), Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY), Avrupa Konseyi, UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü

Kaynak:http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa(Erişim Tarihi:10.10.2020)

Ek-2: Ülke Künyesi: Hindistan

Başkent	**Nüfus**	**Yüzölçümü**	
Yeni Delhi	1,339 milyar (2017)	3.287.259 km²	

Cumhurbaşkanı	**Başbakan**	**Dışişleri Bakanı**
Ram Nath Kovind	Narendra Modi	Dr. Subrahmanyam Jaishankar
Konuşulan Diller	**Para Birimi**	**GSYİH**
Hindistan'da 200'ün üzerinde yerel dil konuşulmakta, Hint Anayasasında 22 farklı dil resmî dil olarak tanınmaktadır. Resm îyazışmalarda İngilizce ve Hintçe kullanılmaktadır. Başlıca diller arasında Urduca, Marati, Malayalam, Tamil, Bengali, Telugu, Kannada, Kaşmiri, Gujarati, Punjabi, Assamca bulunmaktadır.	Hint Rupisi 71,34 Rupi = 1 Dolar (2018)	2.718,732 milyon($) (2019)

Etnik Yapı

%72 Hint-Aryan, %25 Dravidyan, %3 diğer

Siyasi Partiler:

Bharatiya Janata Party (BJP) (Hindistan Halk Partisi)

Indian National Congress (INC)

Dravida Munnetra Kazhagam (DMK)

Yuvajana Sramika Rythu Congress Party (YSR Congress Party)

All India Trinamool Congress (AITC)

Shiv Sena (SS)

Telangana Rashtra Samithi (TRS)

Lok Jan Shakti Party (LJSP)

Nationalist Congress Party (NCP)

Samajwadi Party (SP)

Independent (Ind.)

Indian Union Muslim League (IUML)

Jammu Kashmir National Conference (J&KNC)

Communist Party of India (Marxist) (CPI (M))

Üyesi Olduğu Bazı Uluslararası Kuruluşlar:

Asya-Afrika Yasal Danışma Örgütü (AALCO), Asya İşbirliği Diyaloğu (ACD), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Afrika Kalkınma Bankası (AfDB) (bölgesel olmayan üye), Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü (ASEAN) (diyalog ortağı), ASEAN Bölgesel Forumu (ARF), Avusturalya Grubu (AG) Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İşbirliği için Bengal Körfezi Ülkeleri Girişimi (BIMSTEC), Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), BRICS (Brezilya Rusya Hindistan Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti), İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth), Silahsızlanma Konferansı (CD), Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi (CERN) (gözlemci), Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), Kolombo Planı (CP), Doğu Asya Zirvesi (EAS), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Mali Eylem Görev Gücü (FATF), G-15, G-20, G-24, G-77, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) (Milli Komiteler), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi (ICRM), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Uluslararası Hidrografi Örgütü (IHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Uluslararası Mobil Uydu Örgütü (IMSO), Uluslararası Polis Teşkilatı (INTERPOL)

Kaynak:http://www.mfa.gov.tr/hindistan-kunyesi.tr.mfa(Erişim Tarihi: 10.10.2020)

Ek-3: Ülke Künyesi: Yeni Zelanda

Başkent	**Nüfus**	**Yüzölçümü**
Wellington	4,8 milyon	268,838 km²

Devlet Başkanı	**Başbakan**	**Dışişleri Bakanı**
Dame Patsy Reddy (Genel Vali)	Jacinda Ardern	Winston Peters
Konuşulan Diller	**Para Birimi**	**GSYİH**
İngilizce ve Maori	Yeni Zelanda Doları (1 USD = 1,40 YZD)	203,127 milyon ($) (2019)

Etnik Yapı :

% 71,2 Avrupalı, % 14,1 Maori, %11.3 Asyalı, %7,6 Pasifik kökenli, %8,1 Diğer

Önemli Siyasi Partiler:

Ulusal Parti, İşçi Partisi, Önce Yeni Zelanda Partisi, Yeşiller Partisi, ACT Partisi, Maori Partisi, İlerici Parti, Birleşik Gelecek Partisi

Üyesi Olduğu Bazı Uluslararası Kuruluşlar:

Asya Kalkınma Bankası, ANZUS Antlaşması*, APEC, Asya Bölgesel Forumu(ARF), ASEAN diyalog ortağı, İngiliz Milletler Topluluğu, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Dünya Gıda Örgütü, Mali Eylem Görev Gücü (FAFT), Uluslararası Atom Ajansı, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Dünya Havacılık Teşkilatı, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Temiz Ulaşım Konseyi, Uluslararası Kalkınma Birliği, Uluslararası Enerji Ajansı, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, Uluslararası Deniz Haritacılığı Teşkilatı, Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Denizcilik Teşkilatı, Uluslararası Mobil Uydu Teşkilatı, Interpol, Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Dünya Göç Örgütü, Parlamentolararası Birlik, Uluslararası Standartlar Teşkilatı, Uluslararası Haberleşme Uyduları Teşkilatı, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Uluslararası Ticaret Birlikleri Konfederasyonu, Çoktaraflı Yatırım Garanti Ajansı, OECD, Kimyasal Silahların Yasaklanması Teşkilatı, Paris Klübü (ortak), Pasifik Adaları Forumu, , Güney Pasifik Bölgesel Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, Birleşmiş Milletler, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNMIS, UNMIT, UNTSO, Uluslararası Posta Birliği, Dünya Gümrük Teşkilatı, Dünya Sağlık Teşkilatı, Dünya Fikir Hakları Mülkiyeti Teşkilatı, Dünya Meteoroloji Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Ticaret Odaları Federasyonu.

Kaynak:http://www.mfa.gov.tr/yeni-zelanda-kunyesi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 10.10.2020)

Ek 4: Yıllara Göre Kadın Bakanların Oranları

HÜKÛMET DÖNEMİ	TOPLAM SAYI	KADIN SAYISI	KADIN ORANI (%)
1. Hükûmet / 1. İnönü Hükûmeti (30.10.1923-06.03.1924	14	0	0
2. Hükûmet / 2. İnönü Hükûmeti (06.03.1924-22.11.1924)	14	0	0
3. Hükûmet / Okyar Hükûmeti (22.11.1924-03.03.1925)	12	0	0
4. Hükûmet / 3. İnönü Hükûmeti (03.03.1925-01.11.1927)	16	0	0
5. Hükûmet / 4. İnönü Hükûmeti (01.11.1927-27.09.1930)	14	0	0
6. Hükûmet / 5. İnönü Hükûmeti (27.09.1930-04.05.1931)	11	0	0
7. Hükûmet / 6. İnönü Hükûmeti (04.05.1931-01.03.1935)	19	0	0
8. Hükûmet / 7. İnönü Hükûmeti (01.03.1935-01.11.1937)	14	0	0
9. Hükûmet / 1. Bayar Hükûmeti (01.11.1937-11.11.1938)	12	0	0
10. Hükûmet / 2. Bayar Hükûmeti (11.11.1938-25.01.1939)	16	0	0
11. Hükûmet / 1. Saydam Hükûmeti (25.01.1939-03.04.1939)	12	0	0
12. Hükûmet / 2. Saydam Hükûmeti (03.04.1939-09.07.1942)	25	0	0
13. Hükûmet / 1. Saraçoğlu Hükûmeti (09.07.1942-09.03.1943)	15	0	0
14. Hükûmet/2.Saraçoğlu Hükûmeti (09.03.1943-07.08.1946)	22	0	0
15. Hükûmet / Peker Hükûmeti (07.08.1946-10.09.1947)	22	0	0
16. Hükûmet / 1. Saka Hükûmeti (10.09.1947-10.06.1948)	17	0	0
17. Hükûmet / 2. Saka Hükûmeti (10.06.1948-	17	0	0

16.01.1949)			
18. Hükûmet / Günaltay Hükûmeti (16.01.1949-22.05.1950)	19	0	0
19. Hükûmet / 1. Menderes Hükûmeti (22.05.1950-09.03.1951)	22	0	0
20. Hükûmet / 2. Menderes Hükûmeti (09.03.1951-17.05.1954)	30	0	0
21. Hükûmet / 3. Menderes Hükûmeti (17.05.1954-09.12.1955)	20	0	0
22. Hükûmet / 4. Menderes Hükûmeti (09.12.1955-25.11.1957)	24	0	0
23. Hükûmet / 5. Menderes Hükûmeti (25.11.1957-27.05.1960)	27	0	0
24. Hükûmet / 1. Gürsel Hükûmeti (30.05.1960-05.01.1961)	30	0	0
25. Hükûmet / 2. Gürsel Hükûmeti (05.01.1961-20.11.1961)	27	0	0
26. Hükûmet / 8. İnönü Hükûmeti (20.11.1961-25.06.1962)	24	0	0
27. Hükûmet / 9. İnönü Hükûmeti (25.06.1962-25.12.1963)	32	0	0
28. Hükûmet / 10. İnönü Hükûmeti (25.12.1963-20.02.1965)	27	0	0
29. Hükûmet / Ürgüplü Hükûmeti (20.02.1965-27.10.1965)	28	0	0
30. Hükûmet / 1. Demirel Hükûmeti (27.10.1965-03.11.1969)	37	0	0
31. Hükûmet / 2. Demirel Hükûmeti (03.11.1969-06.03.1970)	25	0	0
32. Hükûmet / 3. Demirel Hükûmeti (06.03.1970-26.03.1971)	26	0	0
33. Hükûmet / 1. Erim Hükûmeti (26.03.1971-11.12.1971)	29	1	3,4
34. Hükûmet / 2. Erim Hükûmeti (11.12.1971-22.05.1972)	25	0	0
35. Hükûmet / Melen Hükûmeti (22.05.1972-15.04.1973)	25	0	0

36. Hükûmet / Talu Hükûmeti (15.04.1973-26.01.1974)	25	0	0
37. Hükûmet / 1. Ecevit Hükûmeti (26.01.1974-17.11.1974)	25	0	0
38. Hükûmet / Irmak Hükûmeti (17.11.1974-31.03.1975)	27	1	3,7
39. Hükûmet / 4. Demirel Hükûmeti (31.03.1975-21.06.1977)	36	0	0
40. Hükûmet / 2. Ecevit Hükûmeti (21.06.1977-21.07.1977)	26	0	0
41. Hükûmet / 5. Demirel Hükûmeti (21.07.1977-05.01.1978)	31	0	0
42. Hükûmet / 3. Ecevit Hükûmeti (05.01.1978-12.11.1979)	40	0	0
43. Hükûmet / 6. Demirel Hükûmeti (12.11.1979-12.09.1980)	29	0	0
44. Hükûmet / Ulusu Hükûmeti (20.09.1980-13.12.1983)	39	0	0
45. Hükûmet / 1. Özal Hükûmeti (13.12.1983-21.12.1987)	32	0	0
46. Hükûmet / 2. Özal Hükûmeti (21.12.1987-09.11.1989)	41	1	2,4
47. Hükûmet / Akbulut Hükûmeti (09.11.1989-23.06.1991)	34	1	2,9
48. Hükûmet / 1. Yılmaz Hükûmeti (23.06.1991-20.11.1991)	35	1	2,8
49. Hükûmet / 7. Demirel Hükûmeti (21.11.1991-25.06.1993)	34	3	8,8
50. Hükûmet / 1. Çiller Hükûmeti (25.06.1993-05.10.1995)	64	4	6,2
51. Hükûmet / 2. Çiller Hükûmeti (05.10.1995-30.10.1995)	30	2	6,6
52. Hükûmet / 3. Çiller Hükûmeti (30.10.1995-06.03.1996)	35	2	5,7
53. Hükûmet / 2. Yılmaz Hükûmeti (06.03.1996-28.06.1996)	33	3	9
54. Hükûmet / Erbakan Hükûmeti (28.06.1996-	40	4	10

30.06.1997)			
55. Hükûmet / 3. Yılmaz Hükûmeti (30.06.1997-11.01.1999)	42	2	4,7
56. Hükûmet / 4. Ecevit Hükûmeti (11.01.1999-28.05.1999)	26	0	0
57. Hükûmet / 5. Ecevit Hükûmeti (28.05.1999-18.11.2002)	62	3	4,8
58. Hükûmet / Gül Hükûmeti (18.11.2002-14.03.2003)	25	1	4
59. Hükûmet / 1. Erdoğan Hükûmeti (14.03.2003-29.08.2007)	31	2	6,4
60. Hükûmet / 2. Erdoğan Hükûmeti (29.08.2007-06.07.2011)	39	2	5,1
61. Hükûmet / 3. Erdoğan Hükûmeti (06.07.2011-…)	26	1	3,8
Toplam	1656	34	2

Kaynak:www.tbmm.gov.tr (Bakanlar Kurulu listeleri), (Erişim Tarihi:16.02.2020)

Ek-5:Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW)'ne Göre İmzacı Devletlerin Sorumlulukları ve Taahhütleri

I. BÖLÜM

1. Madde

Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

"Kadınlara karşı ayrımcılık" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan, insan haklarının ve temel özgürlüklerin, kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan, bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

2. Madde

Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıtayla ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler ve bu amaçla aşağıdaki taahhütlerde bulunurlar:

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;

c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla her hangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;

d) Kadınlara karşı ayrımcılık şeklindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak, kamu, kurum ve kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;

e) Her hangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümleri kaldırmak;

3. Madde

Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak üzere, erkeklerle eşitlik temeline dayanan insan haklarını ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla, mevzuat çıkarmak da dahil her alanda ve özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alır.

4. Madde

Geçici olarak alınan özel tedbirler

1. Erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Taraf Devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşmede tanımlanan bir ayrımcılık şeklinde görülemez; ancak bunlar hiç bir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz; fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.

2. Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşmedeki tedbirler de dahil Taraf Devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez.

5. Madde

Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf Devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alırlar:

a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve

gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek;

b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığını de içermesini sağlamak.

6. Madde

Kadın satışının yasaklanması

Taraf Devletler her hangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişeleştirilerek istismar edilmelerini son erdirmek için mevzuat çıkarmak da dahil, gerekli her türlü tedbiri alır.

II. BÖLÜM

7. Madde

Oy verme, seçilme ve katılma hakkı

Taraf Devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:

a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı;

b) Hükûmet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı;

c) Hükûmet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

8. Madde

Hükûmeti temsil hakkı

Taraf Devletler kadınların erkeklerle aynı şekilde ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın Hükûmetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbiri alır.

9. Madde

Vatandaşlık hakkı

1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, Vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.

2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

III . BÖLÜM

10. Madde

Eğitim hakkı

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;

b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;

c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına

yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkânlar sağlanır;

e) Erkekler ile kadınlar arasında var olan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanır;

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;

g) Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınır;

h) Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlayamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir.

11. Madde

Çalışma hakkı

1. Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;

b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil, aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı;

c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkânlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;

d) Tazminatlar da dahil eşit ücret alma, ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;

e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;

f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dahil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı;

2. Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:

a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;

b) Işi, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;

c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;

d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar;

3. Bu madde kapsamına giren koruyucu yasal önlemler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilir ve gerekli görüldüğü takdirde düzeltilir, kaldırılır veya genişletilir.

12. Madde

Sağlık hakkı

1. Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dâhil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara Karar ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın, hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

13. Madde

Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı;

b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkanlardan yararlanma hakkı;

c) Eşlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı;

14. Madde

Kırsal alandaki kadınların hakları

1. Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşmenin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır, ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır;

a) Her düzeydeki plânlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;

b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dahil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;

c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;

d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dahil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;

e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkanlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütleme hakkı;

f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı;

g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkanlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiden yararlanma ve eşit muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı;

h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı.

IV. BÖLÜM

15. Madde

Hukuk önünde eşitlik hakkı

1. Taraf Devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.

2. Taraf Devletler hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı hukuki ehliyete sahip olmalarını ve bu ehliyeti kullanmaları için aynı imkânlara sahip olmalarını kabul eder. Taraf Devletler özellikle, Sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.

3. Taraf Devletler, kadının hukuki ehliyetini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran bütün Sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.

4. Taraf Devletler, kişilerin seyahat hakkı ve yerleşme ve konutu seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

16. Madde

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:

a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;

b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;

c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma;

d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;

f) Velayet, vasilik, kayyımlık ve evlat edinme veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dâhil, karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma;

h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir Bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dâhil gerekli tüm işlemler yapılır.

V. BÖLÜM

17. Madde

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi

1. Bu Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlüğe girmesi sırasında on sekiz ve Sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi

sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.

2. Komite üyeleri Taraf Devletlerce aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilir. Her Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından sadece bir kişiyi aday gösterebilir.

3. Ilk seçimler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her seçim tarihinden en az üç ay önce Taraf Devletlere birer mektup göndererek, gösterecekleri adayın ismini iki ay içinde sunmaya davet eder. Genel Sekreter bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup, yanlarına kendilerini aday gösteren Taraf Devletin adını da belirterek bir liste hazırlar ve bu listeyi Taraf Devletlere gönderir.

4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler Merkezine çağrılan Taraf Devletlerin yapacakları toplantıda gerçekleştirilir. Taraf Devletlerin üçte ikisinin katılmasıyla yetersayının oluşacağı toplantıda, en fazla oyu alan adaylar ile toplantıda bulunup oy kullanan Taraf Devletlerin temsilcilerinin salt çoğunluğunun oyunu alan adaylar, Komiteye üye seçilmiş olur.

5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, yapılan ilk seçimlerde Komiteye üye seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu dokuz üyenin adları ilk seçimin yapılmasından hemen sonra, Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

6. Otuz beşinci onay veya katılmadan sonra Komiteye seçilecek beş ilave üyenin seçimi, bu maddenin 2, 3 ve 4. fıkralarına göre yapılır. Bu suretle seçilen ilave üyelerden iki tanesinin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu iki üyenin adları Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

7. Arızi sebeplerle boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın vatandaşı olan Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından başka bir uzman atar; bu atama Komitenin onayına tabidir.

8. Komite üyelerine Genel Kurulun onayıyla, Komitedeki görevin önemini dikkate alarak Genel Kurulun belirleyeceği miktarda ve şartlarda Birleşmiş Milletler bütçesinden bir ücret ödenir.

9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için gerekli personeli ve imkânları sağlar.

18. Madde

Devlet raporları

1. Taraf Devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:

a) İlgili Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;

b) Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.

2. Raporlarda bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler de belirtilebilir.

19. Madde

Komitenin İçtüzüğü

1. Komite kendi içtüzüğünü kendisi yapar.

2. Komitede çalışacak görevlileri Komite iki yıllık bir süre için seçer.

20. Madde

Komite toplantıları

1. Komite, bu Sözleşmenin 18. maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda bir kere ve iki haftayı aşmayacak bir süre için toplanır.

2. Komite toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafından uygun görülen başka bir yerde yapılır.

21. Madde

Yıllık rapor

1. Komite faaliyetleri hakkında Ekonomik ve Sosyal Konsey vasıtasıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yıllık bir rapor sunar ve Taraf Devletlerden aldığı raporların ve bilgilerin incelenmesine dayanarak önerilerde ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Komite raporunda bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler ile birlikte Taraf Devletlerin yorumlarına da yer verilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komitenin raporunu bilgi edinmesi amacıyla Kadının Statüsü hakkındaki Komisyona gönderir.

22. Madde

Uzman kuruluşların temsili

Uzman kuruluşlar, bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında inceleme yapılırken temsil edilme hakkına sahiptir. Komite, uzman kuruluşları bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

VI. BÖLÜM

23.Madde

Yorumlama prensipleri

Bu Sözleşmenin hiç bir hükmü, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanması bakımından daha yararlı olabilecek aşağıdaki hükümleri etkilemez:

a) Bir Taraf Devletin mevzuatında bulunan hükümleri veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte bulunan başka uluslararası Sözleşme, antlaşma veya antlaşma hükümlerini.

24. Madde

İç hukukta gerekli tedbirleri alma taahhüdü

Taraf Devletler ulusal düzeyde, bu Sözleşmede tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

25. Madde

İmza, onay ve katılma

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin depozitörü olarak görevlendirilmiştir.

3. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

4. Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.

26. Madde

Sözleşmenin gözden geçirilmesi

1. Bu Sözleşmenin değiştirilmesine dair talepler, her hangi bir zamanda her hangi bir Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim vasıtasıyla yapılabilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında yapılacak işlemler konusunda karar verir.

27. Madde

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilme tarihinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

2. Yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ve katılma belgelerini tevdi etmelerinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Çekinceler

1. Onaya ve katılma sırasında Devletler tarafından yapılan çekincelerin metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alınır ve diğer bütün Devletlere gönderilir.

2. Bu Sözleşmenin konusuna ve amacıyla bağdaşmayan bir çekince kabul edilmez.

3. Yapılmış olan çekinceler her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir; Genel Sekreter bu bildirimden diğer bütün Devletleri haberdar eder. Bu tür bir bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

29. Madde

Sözleşmenin yorumu ile ilgili uyuşmazlıklar

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu Devletlerden birinin talebi üzerine hakem önüne götürülür. Hakem önüne götürme talebinden itibaren altı ay içinde taraflar hakemliğin kuruluşu üzerinde anlaşamazlarsa, bu taraflardan herhangi biri bu uyuşmazlığı uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne uygun olarak, uluslararası Adalet Divanı'nın önüne götürülebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözleşmenin imzalanması veya daha sonra onaylanması veya katılması sırasında, bu Maddenin birinci fıkrasıyla bağlı olmadığını beyan edebilir. Bu tür bir çekince koyan Taraf Devlet karşısında diğer Taraf Devletlerde yukarıdaki fıkra ile bağlı olmazlar.

3. Yukarıdaki ikinci fıkraya uygun olarak bir çekince koymuş olan bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bir bildirim göndererek bu çekincesini her zaman geri alabilir.

30. Madde

Orijinal metin

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinde saklanır.

Kaynak:https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf(Erişim Tarihi: 11.10.2020)

Ek 6:Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Maksatlar, tanımlar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması, genel yükümlülükler

Madde 1

a. Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak

b. Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;

c. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;

d. Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak;

e. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde iş birliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak.

Madde 2 – Sözleşmenin Kapsamı

a. Bu Sözleşme, aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır.

b. Taraflar bu Sözleşmeyi tüm aile içi şiddet mağdurları için uygulamaya teşvik edilir. Taraflar bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özel olarak dikkat göstereceklerdir.

Madde 3 – Tanımlar Bu Sözleşme maksatlarıyla:

a. "kadına karşı şiddetten", kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde

kısıtlanması da dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır;

b. "aile içi şiddet", eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgâhı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır;

c. "toplumsal cinsiyet", herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler olarak anlaşılacaktır;

a. "kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet", bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılacaktır;

b. "mağdur", a ve b fıkralarında belirtilen davranışlara maruz kalan herhangi bir şahıs olarak anlaşılacaktır;

c. "kadın" terimi, 18 yaşından küçük kızları da kapsayacaktır.

Madde 4 – Temel haklar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması

a. Taraflar herkesin, özellikle de kadınların gerek kamu gerekse özel alanda şiddete maruz kalmaksızın yaşama hakkını yaygınlaştırmak ve korumak için gerekli olan yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

b. Taraflar, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı kınayacak ve ayrımcılığı önlemek üzere, özellikle aşağıdakiler dâhil olmak üzere, gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır: – ulusal anayasalarında veya ilgili diğer mevzuata kadın erkek eşitliği ilkesini dahil edecek ve bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesini temin edeceklerdir; – yerine göre, yaptırımların uygulanması yolu da dâhil olmak üzere, kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayacaklardır; – kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldıracaklardır

c. Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi

veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir.

d. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunması için gerekli olan özel tedbirler, bu Sözleşme hükümlerince ayrımcılık olarak sayılmayacaktır.

Madde 5 – Devletin yükümlülükleri ve titizlikle yapması gereken inceleme ve araştırmalar

a. Taraflar kadınlara karşı herhangi bir şiddet eylemine girişmekten imtina edecek ve devlet yetkililerinin, görevlilerinin, organlarının, kurumlarının ve Devlet adına hareket eden diğer aktörlerin bu yükümlülüğe uygun bir biçimde hareket etmelerini temin edeceklerdir.

b. Taraflar, devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen ve bu Sözleşmenin kapsamı dahilindeki şiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması ve bu eylemler nedeniyle tazminat verilmesi konusunda azami dikkat ve özenin sarf edilmesi için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 6 – Toplumsal cinsiyet konusunda hassasiyet gerektiren politikalar

Taraflar bu Sözleşmenin uygulanmasına ve sözleşme hükümlerinin etkilerinin değerlendirilmesine bir toplumsal cinsiyet bakış açısı katacak ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğe ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalarını yaygınlaştıracak ve etkili bir biçimde uygulayacaklardır.

Kaynak: https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/sgb/uploads/pages/uluslararasi-antlasmalar/avrupa-konseyi-anlasmalar-serisi-no210.pdf (Erişim Tarihi:12.10.2020)

Ek-7: Hindistan Anayasası'nın Bazı Maddeleri

Madde 14: Hindistan topraklarında yaşayan herkes din, dil, kast ve cinsiyet ayırt edilmeksizin eşittir.

Madde 15: Devlet din, ırk, kast, cinsiyet, doğum yeri, vb. esasına dayalı her türlü ayrımcılığa engel olmakla yükümlüdür. Devlet kadın ve çocuk haklarını iyileştirmekten sorumludur.

Madde 16: Devletin herhangi bir kademesinde işe alınma veya atanması ile ilgili tüm hususlarda tüm vatandaşlar için eşitlik söz konusudur.

Madde 19: Bütün vatandaşlar konuşma ve ifade özgürlüğü, barışçıl ve silahsız toplanma özgürlüğü, birlik veya sendika kurma özgürlüğü, Hindistan topraklarında seyahat ve yerleşme özgürlüğüne sahiptir.

Madde 21: Hiç kimse usul dışında yaşamından ve kişisel özgürlüğünden mahrum bırakılamaz.

Madde 22: Tutuklanan hiç kimse olabilecek en kısa zaman içerisinde tutuklamanın gerekçeleri konusunda bilgilendirilmeden gözaltında tutulamaz.

Madde 25: Herkes eşit bir şekilde vicdan özgürlüğüne, dinini özgürce tatbik etme, uygulama ve yayma özgürlüğüne sahiptir.

Madde 38: Devlet sosyal, ekonomik ve siyasi adaletin devlet yaşamının tüm kurumlarına bakacağı sosyal bir düzeni mümkün olduğunca etkili bir biçimde güvence altına almak ve korumak suretiyle güvence altına almakla yükümlüdür.

Madde 39: Devlet politikasını özellikle aşağıdakilerin sağlanmasına odaklayacaktır.

(a)vatandaşların, erkek ve kadınların eşit bir biçimde geçimlerini sağlayabilmeleri

(b) toplumun maddi kaynaklarının mülkiyeti ve kontrolünün ortak menfaatlere en iyi şekilde hizmet edecek şekilde dağıtılması,

(c) çalışan kadın ve erkeklerin eşit koşullarda eşit ücretler alabilmesi

Madde 40: Devlet hukuk sisteminin işleyişinin adaleti fırsat eşitliği temelinde teşvik etmesini sağlar ve adaletin sağlanması için gerekli fırsatların ekonomik yetersizliklerden dolayı vatandaşlara sunulamamasının önüne geçmek için uygun yasalar ve programlar hazırlar.

Madde 42:Çocuklu kadınlara iş hayatında gereken kolaylıklar sağlanır.

Madde 44:Hindistan Devleti tüm vatandaşlarının güvenliğini sağlamakla yükümlüdür.

Madde 51: Kadınlık onurunu aşağılayıcı uygulamalara engel olmak, tüm vatandaşların anayasal görevidir.

Madde 243: Her özyönetimdeki toplam sandalye sayısının üçte biri belli köylerden seçilecek kadınlar için ayrılır ve belirlenen bu bölgeler her seçimde değişir. Köy yönetimlerinde, niceliğe göre kadınlara en az üçte biri oranında sandalye ayrılır. Belediye seçimlerinde kadınlar için ayrılmış üçte birlik bölüme erkekler seçilemez; kalan üçte ikilik kısımda ise cinsiyet ayrımı yapılmaz. Belediye meclislerinde bir bölüm, farklı kastlardan ve göçebe kabilelerden gelen kadınlar için ayrılmıştır.

Kaynak:https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india/constitution-india-full-text Erişim:12.10.2020

Ek-8: Görüşme Formu

Sayın Katılımcı,

Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora öğrencisiyim. Ayrıca Bursa Teknik Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım. Doktora tez çalışmam kapsamında "Farklı ülkelerde kadınların siyasetteki temsili" ile ilgili bir araştırma yürütmekteyim. Çalışmamın amacı, bu ülkelerde kadınların siyasette karşılaştıkları sorunları ve siyasette erkeklere nazaran daha az temsil edilmelerinin nedenlerini irdelemektir. Bu çalışmada kişisel bilgileriniz gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Adınız: Soyadınız:

Yaş:

Eğitim Durumu:

Meslek:

Siyasi Kariyeriniz:

( )Siyasi Parti Üyeliği

( )Parlamento Üyeliği:

( )Sivil Toplum Üyeliği:

( )Diğer (belirtiniz):

1.Siyasete girmeye nasıl karar verdiniz? Hangi deneyimleriniz siyasette aktif rol almanıza neden oldu? Siyasete girmeyi düşündüğünüzde kadının siyasetteki temsilini arttırmak nedenleriniz arasında mıydı?

2. .Siyasi yaşamın zorlukları var mı? Bu zorluklar sizi nasıl etkiliyor? Toplumsal ya da kültürel etkiler bağlamında siyasette cinsiyet değişkenine göre farklılaşan uygulamalar, durum, söylemler ya da deneyimleriniz oldu mu? Oldu ise açıklar mısınız?

3. Kadınların siyasette yeterince temsil edildiğini düşünüyor musunuz?

4. Sizce siyasette kadın temsilini arttırmanın yolları nelerdir?

Dear Participant,

I am a PHD student at International Relations Department in Beykent University. I also work as an instructor at Bursa Technical University. I am doing a research on the representation of women in politics in different countries. My aim is to understand the problems women face in politics and the reasons why they are less represented. Could you possibly answer the questions below and help me with my research?(Your personal information will not be used or shown anywhere.) (You may write the initials of your name and surname.) Thanks for your cooperation.

Name: Surname:

Age:

Educational Background:

Occupation:

Political career:

( ) A member of a political party

( ) A parliament member

( ) A member of a civil society organization

( ) Other(Please state):

1.When and how did you decide to participate in politics? Which experiences of yours affected you to be active in politics? When you thought of participating in politics, was increasing women's representation in politics one of your aims?

2.What are the obstacles of political life for a woman? In what way do they affect you? Were there any experiences, situations or discourses that are affected by gender ?

3.Do you think that women are represented enough in political life?

4. What are the ways of stimulating women representation in politics?

Thanks In Advance.

Best Regards

Ek-9: Etik Kurul Başvurusu

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 14/09/2019-E.18223 *BENUJDSJ*

T.C.

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Genel Sekreterlik

Sayı :31633970-050.99

Konu :Etik Kurul Başvurusu

Sayın Öğr. Gör. Melek KAYMAZ MERT

Öğretim Görevlisi

İlgi :28/08/2019 tarihli ve - sayılı yazınız

İlgi yazıya istinaden "Siyasette Kadın Temsili" başlıklı proje Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu komisyonunca etik açıdan incelenmiş olup katılanların oy birliği ile uygun bulunmuştur. Değerlendirme sonucu ekte sunulmuştur.

Gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Sami İMAMOĞLU

Genel Sekreter

EK :

Etik Kurul Değerlendirme Formu (2 sayfa)

BTÜ Mimar Sinan Yerleşkesi
T: 0224 300 32 05 F: 0224 300 32 09
E: genelsekreterlik@btu.edu.tr W: http://gensek.btu.edu.tr
Bilgi İçin: Tuğba AKSOY
Unvan: Sekreter
T:

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 13/09/2019-E.18149 *BENDVYJ2*

T.C.

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı :69707128-050.99

Konu :Etik Kurul Başvurusu Hk

GENEL SEKRETERLİK MAKAMINA

28.08.2019 tarihinde komisyonumuza gönderilen 'Siyasette Kadın Temsili" başlıklı proje komisyonumuzca etik açıdan incelenmiş olup katılanların oy birliği ile uygun bulunmuştur. Değerlendirme sonucu ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Osman Nuri ŞARA
Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri
Araştırmaları Etik Kurulu Başkanı

EK :
Kurul Değerlendirme Formu

BTÜ Mimar Sinan Yerleşkesi
T: 0224 300 33 05 F: 0224 300 33 29
E:bilgi@btu.edu.tr W: http://www.btu.edu.tr
Bilgi İçin: Ömer DURMAZ
Unvan: Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
T: (224)314 35 23

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN, MÜHENDİSLİK VE SOSYAL BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
DEĞERLENDİRME SONUCU

Tarih: 12.09.2019

Projenin Adı:	'Siyasette Kadın Temsili'
Proje Yürütücüsü:	Öğr.Gör. Melek KAYMAZ MERT

☒ Proje değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun BULUNMUŞTUR.

☐ Proje değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun BULUNMAMIŞTIR.

Prof. Dr. O. Nuri ŞARA
Başkan

Prof. Dr. Abdullah IŞIKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Barış TABAKCIOĞLU

Doç. Dr. Eylem DİZMAN TOMAK

Öğr. Gör. Gülcan AFŞİN DAĞ